

Theologia Scholastica

Mayr, Anton

MDCCXXXII

Disputationum, Quæstionum, & Articulorum In Tractatu De Angelis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84303](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-84303)

(8)

TRACTATUS THEOLOGICUS

In Primam Partem

D. THOMÆ AQUINATIS DE ANGELIS.

Post examinatas quæstiones de DEO, pergit Angelicus ad considerationem Angelorum, qui ex genere suo præstantissimæ sunt creaturæ. Nomen Angeli autem non tam substantiam, quam officium Spirituum illorum indiget; ut habet Divus Gregorius *homil. 34. in Evangelia*; significat enim nuncium: attamen jam vox hæc per antonomasiæ naturas illas spirituales completas, & frequentius quidem Genios Coelestes significat, aliquoties tamen etiam infernales dæmones, ut *Matth. 25. v. 41*. Qui paratus est *Diabolus*, & *Angelis ejus*. Agnoscere Angelos etiam ipsi Gentiles, & Aristoteles quidem eos Intelligentias vocat, Plato secundarios Deos, Animæque cælorum; Nos de eorum Natura, & Gratiâ, item Meritis, Peccatis, ac Pœnis, sed paucis agemus. Qui plura desiderat, Suarezium aeat, qui tomum prægrandem de Angelis offeret.

DISPUTATIO I.

De Natura, ac Naturalibus Proprietatibus Angelorum.

2. Examinabimus hæc disputatione, an Angeli in hac rerum universitate existant: an sint corporei: an spiritus puri: an immortales: an specie, an numero diversi: quam habeant vim se movendi, cognoscendi, volendi, loquendi &c. qua esti videantur ad Philosophiam spectare, tamen longa jam confuetudine hanc materiam præscripsere Theologi, ex eo etiam titulo, quod doctrina de Angelis, ut plurimum, naturam principiis fidei, aut Theologiae, & ex sola ratione naturali exacte hauriri non possit.

QUÆSTIO I.
De Existentia, & Naturâ Angelorum.

ARTICULUS I.

An Angeli existant.

3. Per Angelum, ut dictum, intelligimus antonomastice substantiam creatam, intellectualem, spiritualem, completam, hoc est, substantiam quandam, à DEO productam, intelle-

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

ctu, & consequenter etiam voluntate, præditam, omnis corporis, etiam tenuissimi, expertem, quæ non sit ordinata ad constitutendum cum corpore aliquo compositum, velut anima hominis ordinatur ad corpus, & faciendum cum isto compositum humanum: ex quo ipso capite Angelus, utpote spiritus purus, atque completus, anima humanæ superior est, habetque naturam altiorem, & DEO similiorem: quamvis quoad gratiam aliquando ab homine, e. g. B. Virgine, excedatur.

4. Dico 1. Angeli defacto existunt; consequenter etiam possibles sunt. Conclusio est de fide contra Atheos, qui una cum DEO etiam alios spiritus negant: item contra quosdam Philosophos, relatos ab Aristotele *phys. t. 52.* & Sadducæos, ut habetur *Acto. 23. v. 8*. Prob. *Matth. 18. v. 10*, dicitur: *Angeli eorum in celis semper vident faciem Patris.* innumeris etiam aliis Scripturæ locis fit mentio Angelorum. Concilium Lateranense quoque *C. Firmat. de summa Trinitate* sic habet: *Sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, Angelicam videbit, & mundanam, ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu, & corpore constitutam.* Accedunt Patrum testimonia infinita, in omnibus eorum libris paßim obvia.

5. Dico 2. Existentia Angelorum non potest ratione naturali demonstrari. ita *Valentiam. 1. disp. 4. q. 1. punc. 1. Arriaga tract. de Angel. disp. 1. sec. 1.* cum pluribus aliis. Prob. Effectus mirabiles, superantes humanam potentiam, si sunt boni, & honesti, e. g. motus cœlorum, gubernatio entium materialium in bonum hominis, possunt adscribi DEO: si sunt mali, vel inordinati, e. g. in energumenis, possunt adscribi animabus separatis: ergo ex his effectibus non demonstrantur Angeli. Sed neque ex perfectione universi evidenter inferuntur existentia Angelorum; quia sine istis tamen mundus fuisse sufficienter perfectus, & juxta normam voluntatis Divinæ formaliter perfectissimus, esti Angelis caruisset: materialiter autem perfectissimus mundus esse non debet; cum neque nunc talis sit. Dixi: *demonstrari*: an enim non possint Angeli naturali ratione probabili adstrui, multi Autores non examinant. vide tamen *Arriagam loc. cit.* ubi rationem aliis efficaciorum putat esse desumptam ex mendacis energumenorum, & magicis effectibus: quanquam nec istam dicat convincere; cum certum non

2. *Tractatus II. Disputatio I. Questio I. Articulus I.*

sit, an non hæc omnia ab animabus separatis provenire valent.

6. Quantus jam numerus Angelorum existat, dici non potest, ut etiam fatetur D. Dionys. de cœlesti Hierarchia c. 14. ubi tamen addit, eos numero exsuperare corporea. Maximum esse, constat ex Danielis 7. v. 10. ubi dicitur: *Millia millia ministrabant ei, & decies millies centena millia affiebant ei.* Angelicus 1. p. q. 50. a. 3. in corp. ait: *Rationabile est, quod substantia immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter.* hoc Valentia, Granadus, Molina, ita intelligent, ut excedant omnem multitudinem specierum corporalium, non verò individuorum, ut explicat etiam Cajetanus, & seipsum Angelicus q. 6. de potentia a. 6. in corp. dicens: *Substantie incorporeæ (sicut Dionysius dicit quarto capite cœlestis Hierarchie) omnem multitudinem materialium specierum transcendunt.* nam individua materialia, successivè existentia, itemque omnes arena maris, & pulv. veres terræ, utique Angelorum numerum excedunt. Quidam ex parabola boni Pastoris, relinquens nonaginta novem oves in deserto, & querentis unam perditam, inferunt, numerum Angelorum saltem nonaginta novem vicibus superare numerum hominum; cùm per ovem illam natura humana intelligatur.

7. Ob. 1. contra 2. conclus. Mundus siue Angelis esset imperfectus, & consequenter dedecet DEUM creatorem: ergo evidenter debent dari Angeli. Confirm. 1. Effectus est imperfectus, nisi assimiletur suæ causæ, quantum potest: sed mundus absque Angelis non assimilaretur suæ causæ, sive DEO, quantum potest: ergo. Confirm. 2. Omne agens intendit se propagare, imprimendo effectibus similitudinem, quantum potest: ergo etiam DEUS: sed hic potest majorem similitudinem imprimere Angelis, quam aliis creaturis: ergo debet eam imprimere, & consequenter Angelos producere. Confirm. 3. S. August. de liber. arbitr. l. 3. c. 5. ait: *Quidquid enim tibi vera ratione melius occurrit, scias, fecisse DEUM.* ergo DEUS necessariò semper facit, quod est melius: sed melius est, in mundo esse Angelos: ergo.

8. Resp. disting. ant. mundus sine Angelis esset imperfectus negativè, seu materialiter minus perfectus. conc. ant. esset positivè imperfectus, neg. antec. & conf. Ratio hæc probaret, DEUM etiam debuisse producere unionem Hypostaticam. Ad 1. confir. dist. ma. effectus est imperfectus, nisi assimiletur ipsi causa, neg. ma. nisi assimiletur idea, quam causa habet de ipso. conc. ma. & om. mi. neg. conf. Scriptio, quamvis sit effectus hominis, non debet habere maximam similitudinem cum homine, sed tantum cum idea, vel conceptu scribendi. Ad 2. confir. disting. antec. omne agens necessarium, & generans in similitudinem naturæ, intendit se ita propagare. conc. antec. etiam agens liberum. neg. antec. & conf. Ad 3. confirm. S. Aug. illo cap. paulo superius hæc præmitit: *Cujus DEI projecto largissima bonitas justissimè laudaretur, etiam si aliquo inferiore creature gradu nos condidisset.* in forma dist. 1. conf. DEUS necessariò facit, quod est melius, hoc est, ad finem, hic, & nunc ab ipso intentum, convenientius. conc. conf. melius materialiter, neg.

conf. alia DEUS nihil potuisse producere, quam quod produxit; hoc enim esset melius, & ad istud fuisse necessitatus. hac de re plura in tract. de Incarnat, ubi de necessitate Incarnationis,

9. Ob. 2. DEUS in omnibus operibus intentit necessariò suam gloriam: sed hunc finem obtinere non potest sine Angelis: ergo. prob. mi. Gloria est clara cum laude notitia: sed hoc non habetur sine Angelis; cùm homo non cognoscat perfectè opera DEI: ergo. Confirm. Mundus habet aptitudinem passivam, ut terminet cognitionem comprehensivam sui: ergo debet etiam dari potentia activa eliciendi eam cognitionem: atqui hæc non potest dari sine Angelis: ergo. prob. 1. conf. alia frustra daretur comprehensibilitas, sicut frustra daretur color, si non daretur oculus: mi. subsumpta non est dubia; quia humanus intellectus non est comprehensivus universi.

10. Resp. dist. ma. DEUS necessariò intentit aliquam gloriam. conc. ma. intentit omnem. neg. ma. & dist. sic min. neg. conf. Potest DEUS producere creaturas adhuc magis comprehensivas mundi, & consequenter magis DEUM glorificantes, quam Angeli, non autem propterea debet: unde sufficere DEO potuisse laus ab hominibus. Imò quidam admittit, mundum potuisse creari absque omni creatura rationali: quo casu DEUS tantum habuisse gloriam laius sumptam, quam dare possent creaturae irrationales. Ad confirm. neg. conf. Non omnibus potentissimis passivis, formaliter talibus, correspondere debet potentia activa, actu existens: sufficit, si sit possibilis. Certè quolibet ens habet potentiam recipiendi varias perditiones, quas nunquam recipit, & consequenter per accidens caret hoc sine, licet non caret alio. Quare, etiamsi potentia passiva mundi ad terminandam comprehensionem sui non obtineret hunc suum finem, formaliter sumptum, tamen mundus, realiter sumptus, plures alios obtineret.

11. Ad prob. dist. illat. comprehensibilitas mundi daretur frustra per accidens, sicut potentia terminandi nobiliorem comprehensionem, quam habeant defacto Angeli. conc. illat. daretur frustra per se. neg. illat. mundo enim per accidens fuisse, si Angeli non fuisse creati, adeoque ipse à nulla creatura naturaliter comprehendendi potuisse. Quod spectat ad colorem, vel iste habet alium finem, prudenter intendibilem, distinctum à visione, vel non: si primum, poterit dari sine oculo: si secundum, hæc ipsa est disparitas; quia utique mundus habet alium finem, e. g. ut creaturae rationales serviant DEO, irrationales homini. Responderi potest 2. neg. mi. subsumptam. DEUS posset homini infundere species comprehensivas universi, quo casu comprehendenter mundum. Quod autem debeat dari creatura, cui naturaliter debeat hæc species, unde demonstrabitur?

12. Petes: Quando Angeli creati sint. Resp. in primis, non esse creatos ab æterni; nam et si omitteretur possibilis creatura ab æterni, tamen nulla defacto ita producta est, ut habet Lateranense citatum n. 4. ubi dicitur ab initia temporis utraque creatura, spiritualis, & corporaliter condita. Quo verò tempore fuerint crea-

ti, videtur Moyses tacuisse; quia ejus intentio fuit, solam describere creationem mundi corporei, nisi dicamus, ut videtur S. Augustinus velle *l. 11. de civit. DEI c. 9.* & *l. 2. super Genes. ad lit. c. 8.* relatus à S. Thoma *l. p. q. 62. a. 3. arg. 1.* Angelos in sacris Scripturis intelligi nomine cœli, aut lucis.

13. Molina, Zumel, & alii putant, esse de fide, quod non sint creati ante mundum corporeum; cum Lateranense dicat, simul creatum utramque naturam. Sed non videtur Concilium aliquid definire voluisse contra gravissimos Patres Gregor. Nazianzenum, Hieron, Damascenum, & Doctores Græcos, qui teste Angelico *l. p. q. 61. a. 3. ad 1.* concorditer oppositum docent: insuper illud *simul*, aut intelligi potest de similitate moralis, quæ non tollitur intervallo brevissimo: aut significare potest idem, ac pariter, hoc est, tam unam, quam alteram, sicut intelligitur illud *Ecclesiastici 8. v. 1.* Qui vivit in eternum, creavit omnia simul. probabilius tamen Concilium intelligitur de similitate omnimoda: unde communis est opinio cum S. Thoma loc. modò cit. in corp. quod Angelii non fuerint ante mundum corporeum creati, sed simul cum isto. Quod etiam videtur insinuari *Jobi 38. v. 7.* ubi aliquo modo dici videtur, quod DEUM, ponentem fundamenta terræ, laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii DEI, sive Angelii.

ARTICULUS II.

Quales sint Angelii.

14. Dico 1. Angelii sunt puri Spiritus, ita omnes cum S. Thoma *l. p. q. 50. a. 1. in corp.* & sumuntur ex Lateranensi *cit. n. 4.* ubi dicitur creatura spiritualis, distineta à creatura mixta, seu homine, ex corpore, & anima composito, de quo capitulo meretur videtur Suarez de Angelis *l. 1. c. 6. maxime à n. 9.* & *10.* ubi ait, saltem nostram assertionem sine temeritate negari non posse. Scriptura etiam saxe Angelos vocat simpliciter Spiritus: & D. Dionys. de Divinis nominibus *c. 4. sub initium* loquens de Angelis, ut patet ex interius dictis eodem capite, dicit: *Mente præditæ sunt essentie...* vitamque habent sempiternam... ab omni interitu, morte, materia, ortuque solute, ac libere. Similia habent alii SS. PP. passim, quos vide apud Platelium. Sed neque est ulla ratio affingendi Angelis corpora, etiam tantum subtilissima, præsertim cum integra legio dæmonum in uno homine compenetrata fuisse legatur in Evangelio.

15. Dico 2. Angelii sunt penitus simplices, nullaque ratione compositi ex materia, ac forma, ita S. Thomas *l. p. q. 50. a. 2. in corp.* & alii omnes. Prob. Nulla est necessitas adstruendi in ipsis ullam talem compositionem; neque etiam Angelus est substantia incompleta, ut anima rationalis, quæ tanquam forma exigat subjectum: sed est completa substantia, nullo modo ordinata ad corpus. Nota tamen, nos ab Angelis tantum excludere compositionem substantiale materiæ & formæ: non verò naturæ, & personæ, si personalitas sit aliquid positivum, minus excludimus compositionem accidentalem; quia Angelis, tanquam subjectis, uniuntur

cognitiones, & volitiones: minimè autem excludimus compositionem tantum metaphysicam ex genere, & differentia.

16. Dico 3. Angelii sunt immortales, & incorruptibles. ita iterum S. Thomas *l. p. q. 50. a. 5.* & omnes alii. Prob. ex D. Dionylio *cit. n. 14.* Dein Angelii non possunt destrui manente subiecto; quia non habent subiectum: ergo sunt incorruptibles. Quod autem sint immortales, habetur, tum ex eodem D. Dionylio *suprà citato*, tum ex Concilio Lateranensi *sub Leone X. sess. 8.* ubi definitur, animam humanam immortalem esse: consequenter magis erunt immortales Angelii: imò pro his militant, & efficacius, eadem rationes, que pro anima hominis; neque enim dependent à materia, neque habent ullum contrarium, exigens eorum destructionem, nec etiam pro bono universi: ergo exigunt semper conservari. Eadem immortalitas Angelorum adstruitur in *Synodo VI. actione 11.* in *Epistola Sophronii circa medium*, ubi dicitur: *Sic hominum animæ permanent incorrupte, sic Angelii immortales perseverant.*

17. Dico 4. Probabiliter aliqui saltem Angelii inter se specie differunt. ita S. Thomas *l. p. q. 50. a. 4. in corp.* & defacto communis. Prob. Angelii habent valde diversam dignitatem, & diversæ officia: ergo eam habent, vel ratione diversæ naturæ, adeoque hæc differunt species: vel habent ratione gratiæ, & tunc iterum differunt specie; nam, ut S. Thomas *l. p. q. 62. a. 6. in corp.* & Magister sententiarum *l. 2. distin. 3. §. 2.* ex Patribus infert, gratia Angelis data sunt juxta proportionem naturalium, adeoque si diversa sicut in illis gratia, etiam natura in ipsis diversa sunt. Rursus SS. Patres Luciferum vocant cæteris perfectiorem, & videntur intelligere perfectiorem etiam quoad naturam. Sic S. Gregorius *l. 32. moral. c. 18.* ait, quod alios Angelos quasi vestem ad ornamentum suum habuerit; quod eorum claritatem transcendenter, imò comparatione claritatis suæ obumbraverit, & obumbrando operuerit; quod cunctos scientiam supererit &c. vide Suarez *l. 1. de Angelis c. 12.* Accedit ratio Magistri sententiarum *loc. cit.* sicut in corporibus datur multiplex differentia specifica, ita probabiliter etiam datur in spiritibus; neque enim ista minus, quam illa, servit ad pulchritudinem universi. Si autem aliqui Angelii specie differunt, saltem tres Hierarchiæ ita inter se differunt; quia ista inter se officiis maxime diversa sunt.

18. Numerantur autem Angelorum Chorii, seu Ordines novem, sc. Angelii, Archangeli, Principatus, Potestates, Dominationes, Virtutes, Throni, Cherubim, Seraphim: qui nominantur in Scripturis, ut ostendit S. Gregorius *homil. 34. in Evangelia.* Hi autem chorii rediguntur in tres Hierarchias, quarum quælibet tres ordines complectitur, & suprema quidem Seraphim, Cherubim, Thronos: media Virtutes, Dominationes, & Potestates: infima Principatus, Archangeli, & Angelos. vide Suarez *l. 1. c. 13.* Licet autem inter hos ordines sit diversitas, non tantum nominis, sed etiam aliqua officii, & dignitatis, tamen quandoque alicui Angelo tribuitur in latiori significatione nomen ordinis, in quo non est: hoc tamen nil probat contra nos; nam sicut nomen Angelii tribuitur omnibus, licet an-

4 *Tractatus II. Disputatio I. Questio I. Articulus II.*

tonomasticè sit proprium infimo ordini, ita potest etiam e.g. nomen Virtutis tribui alicui ex inferiore, vel etiam superiore ordine: Sic SS. Michaël, Gabriel, & Raphaël vocantur Archangeli, & tamen videntur esse ex altiore, non tantum Choro, sed etiam Hierarchia. vide Suarez loc. cit.

19. Dico 5. Non tamen omnes Angeli differunt specie, ita contra Thomistas communius Scholastici, S. Bonavent. Albertus, Scotus, & alii apud Valentia tom. 1. disp. 4. q. 1. punt. 3. Prob. Non repugnat Angeli, solo numero diversi, ut patebit ex objectionum solutione: ergo non debet dici sine ratione, quod omnes producuntur sint specie diversi; cum in pluribus non eluceat ullum praedicatum specie diversum, saltem nullum nobis sit cognitum: ergo sicut de corporeis dicimus, quod plura sint ejusdem speciei; quia non appetat praedicatum specie diversum, ita quoque dicendum de spiritualibus. Dein supposita jam multiplicatione specierum, ordo individuorum similium servit ad pulchritudinem universi, itemque ad societatem, & amicitiam naturalem. Rursus non videntur DEUS voluisse innumeratas Angelorum species totaliter a se abdicere, & damnare: ergo ex eadem specie quidam Angeli sunt damnati, alii vero ejusdem speciei sunt servi. Uterius plures Angeli convenienter in officio, ordine &c. ergo probabiliter etiam in specie. Plures congruentias vide apud Suarez l. 1. c. 15. neque tamen certi quidquam in hac materia exspectes.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

20. **O**b. 1. contra primam conclusionem. Patres plures attribuunt

Angelis corpora: ergo etiam nos debemus ipsis corpora tribuere. Confir. in Synodo Generali VII. actione quinta approbatur scriptum Joannis Episcopi Thessalonicensis, qui docuit, Angelos posse pingi: quia non essent incorporei omnino, & invisibles, sed subtile corpora, aerei, atque ignei: ergo. Resp. Etsi aliqui Patres olim, rebus adhuc obscuris, ita sensissent, modo non amplius ita sentirent. Sed & plerique pati possunt mitiore expositionem.

21. S. Gregorius homil. 10. in Evangelia Angelum quidem vocat animal rationale: sed per animal tantum videntur intelligere vivens; nam l. 4. Dialogorum c. 29. dæmones vocat incorporeos. S. August. l. 21. de civit. c. 10. & epist. 250. sub finem nihil absoluere afferit. A S. Basilio l. de Spiritu S. ad Amphibolium c. 16. Angeli quidem vocantur ignis: sed addita limitatione immaterialis, hoc est, metaphoricus, propter subtilitatem nempe, & celeritatem.

22. Ad confir. nego conseq. nam hæc Synodus non approbavit rationem Joannis illius, sed tantum conclusionem, scilicet Angelos posse pingi. Neque rationes, à privato præsertim auctore, allatae in Concilio, sunt hujus definitiones, ut patet ex hoc ipso Concilio, & in hac quæstione; nam, cum liber hujus ipsius Joannis, dixit Thrasius, Præful Constantinopolitanus: Ostendit autem Pater, quod & Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, & ut homines apparuerunt. Sacra Synodus dixit. Etiam Domi-

ne. Ennulla approbatio rationis superioris. Il- lud autem: circumscribi possunt: non significat, eos habere quantitatem corporalem, sed limitationem quoad locum: quod etiam spiritibus convenit.

23. Ob. 2. Gen. 6. v. 4. dicitur, quod Filii DEI, seu Angeli, commixti sint filiabus hominum, & genuerint gigantes: ergo fuere corporati. Resp. per Filios DEI ibi non intelligi Angelos, sed Filios Seth, & Enos, qui dicti sunt Filii DEI, eo quod vigeret apud ipsos cultus veri DEI, cum Filii Cain mali genitoris dicerentur Filii hominum. Neque refert, Septuaginta interpres loco Filii DEI legere *Angeli*; nam & homines in Scripturis vocantur Angeli, & utitato etiam modo loquendi parvuli innocentes: immo vox hæc, ut dictum n. 1. significat nunciam. Certè boni Angeli non potuerunt ita peccare: mali non sunt Filii DEI: ergo non intelliguntur ibi veri Angeli. Quodsi aliquando opera demonis incubi natus esset homo, vel aliud animal, id contigisset medio femme, aliunde translato, de quo Delius in disquis. mag. tom. 1. l. 2. q. 4. opera autem dæmonis succubi non potest nati animal, ut rectè Platelius p. 1. c. 6. n. 325.

24. Ob. 3. Dæmones ligantur, ut à Raphaële Tob. 8. v. 3. Angeli boni edunt, ut Tob. 12. v. 19. gaudent locis palustribus Tob. 40. v. 16. fugantur Iono cytharæ, ut à Davide 1. Reg. 16. v. 23. item odore, ut incenso jecore pīcas Tob. 6. v. 19. cruciantur igne Matth. 25. v. 4. gestantur in annulis; timent gladios, virgas, gallos gallinaceos; gaudent nidoribus sacrificiorum gentilium &c. ergo debent habere corpora. Resp. dæmones non ligari vinculis corporeis, sed moralibus, scilicet imperio DEI, & Angelorum Sanctorum. Cometio Angelorum non est vera, & physica, sed mystica, & sic Raphaël ait ad Tobiam c. 12. v. 19. Videbat quidem vobisum manducare, & bibere, sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor. Per loca palustria intelliguntur mysticæ animæ molles.

25. Sonus cytharæ, non physicæ, sed aliquo modo moraliter, potest pellere, seu impedit dæmonem; nempe dissipando melancholiam, quæ est dispositio ad recipiendas, præterim desperabundas, dæmonis tentationes. Iecur incensum, non naturaliter, sed miraculose, fugavit dæmonem. Poena ignis infernalis est miraculosa. Quod adit in annulis diabolus, fit ex pacto superstitioso: & qui probabitur, adeste semper, pro omni instanti physico, quasi in carcere? Timorem quandoque fingit dæmon ad demetandos magos, ne isti sibi timeant à diabolo.

26. Dices. Quomodo igitur sæpiissime visibiliter apparent Angeli? Resp. eos assumere corpora, & sic verè apparere, non tantum imaginari, seu tantum movendo species phantasticæ, & phantasiam immutando: quanquam etiam sic apparere possint, præsertim, si uni tantum videantur, non aliis. Sic vera fuit apparitio S. Raphaëlis; quia fuit constans, & ab omnibus presentibus eodem modo percepta; neque enim credibile est, S. Angelum omnium obviorum phantasiam immutasse. item verè apparuit dæmon Christo; quia non habuit potestatem in ejus phantasiam. Corpora autem ordinariæ non sunt carnea, sed ex aere, aliisque corporiculis, efformata, ut figurâ externâ referrent corpora humana solidâ, & palpabiliæ.

27. Hac tamen corpora Angeli non assument, ut forma informans; hinc nequeunt vitaliter in illis operari: consequenter nec possunt validè baptizare. Sed neque ea assument præcisè ut motor qualisunque, sed ut motor repræsentatus per corpus assumptum: ad quod tria requiruntur: 1. ut Angelus sit corpori intimè præfens. 2. ut speciali influxu dirigat, moveat, & contineat corpus, ne dissolvatur. 3. ut in eo aliquid operetur, eoque utatur tanquam suo, sive ad personam suam specialiter repræsentandam. Quare, licet Angelus possit assumere etiam corpus vivum, exercendo in eo operationes, quæ non possunt attribui illi corpori, seu animali, ut dæmon assumpsit corpus veri, & vivi serpentis, non tamen dicitur dæmon assumere corpus energumeni; quia non uititur eo corpore, tanquam proprio, ad specialem sui repræsentationem, & dæmon de energumeno loquitur, tanquam de persona à se distincta: imò etiam energumenus sapissimè loquitur in persona propria.

28. Ob. 4. contra 3. conclus. In Synodo VI. actione 11. ante verba à nobis citata n. 16. dicitur, Angelos esse immortales, non natura, sed gratia: ergo. Confir. 1. Angelus nondum existens non habet jus ad creationem: ergo etiam existens non habet jus ad conservationem. prob. conseq. Nihil gratuitum gravat donantem: ergo prima productio gratuita non obligat DEUM ad conservationem. Confirm. 2. Quod naturaliter alicui debetur, debet procedere ab intrinseca ejus virtute: atqui conservatio æterna non procedit ab intrinseca virtute Angelii: ergo. Resp. disting. antec. dicitur, Angelos esse immortales, non natura, hoc est, non essentialiter, ita, ut nec de absoluta potentia possint destrui: sed gratia, hoc est, beneficio creationis gratuito. conc. antec. gratia tantum supernaturali. neg. antec. & conf. Concilium tantum vult, Angelos non esse immortales essentialiter, ut DEUS, de quo 1. ad Tim. 6. v. 16. dicitur: *Solus habet immortalitatem.*

29. Ad 1. confirm. neg. conseq. ad prob. neg. antec. quia gratuita promissio gravat promittentem: & sic Angelus, gratuito accipiens creationem, accepit etiam gratuito jus ad conservationem: sicut gratuito accipiendo gratiam supernaturalem, accipimus jus ad beatitudinem. Ad 2. confirm. neg. ma. Materia exigit naturaliter formam, quæ non potest produci à materia intrinseca virtute: quare tantum naturalis est potentia passiva, exigens potentiam activam, quæ possit satisfacere exigentia. Alias objectiones, quæ à quo pugnant contra immortalitatem animæ rationalis, suppono solutas in Philosophia: cùmque potissimum eo tendant, quod immortalitas animæ non sit demonstrata, nos autem hic præscindamus, an immortalitas Angelorum demonstretur, an non, nobis objici nequeant.

30. Ob. 5. contra 4. conclus. S. Athanasius, q. 8. ad Antiochum ait: *Una est, & eadem essentia Angelorum, sicut etiam una tantum est essentia hominum.* Similia habent alii Patres apud Suarez de Ang. l. i. c. 12, ergo. Resp. 1. eum librum verosimiliter non esse S. Athanasii, sed alterius longè recentioris, ut ostendit Bellarminus de Script. Eccles. obser. in tom. 4. S. Athanasii. Resp. 2.

cum Eximio, eandem esse naturam Angelorum non in specie infima, sed subalterna. Ex eo autem, quod homines in infima specie convenient, non debet etiam dici, Angelos ita convenire; quia instituitur quidem in citato textu paritas, aut comparatio cum natura humana, at tamen propterea non debet esse similitudo omnimoda. Sic etiam in Symbolo dicit idem S. Athanasius: *Sicut anima rationalis, & caro unus est homo, ita DEUS, & homo unus est Christus.* Et tamen non est similitudo omnimoda; non enim, ut anima, & caro, ita etiam DEUS, & homo, convenient in unam naturam completam, sed tantum in unam Personam. Loquuntur scilicet PP. de Angelis, tanquam ejusdem naturæ spiritibus; quia convenient in prima, & nobis præcipue cognita, perfectione naturæ, scilicet in prædicto intellectivi spiritualis.

31. Ob. 6. contra 5. conclus. Juxta Aristotelem, & D. Thomam differunt individualiter illa, quæ differunt materialiter, seu per ordinem ad materiam, præfertim signatam certis accidentibus, & alia differunt specie: sed Angelii, utpote spiritus completi, non differunt per ordinem ad materiam: ergo. Confirm. 1. Quæ non differunt per materiam, differunt per formam: atqui diversitas forme est diversitas specifica: ergo. Confirm. 2. Juxta nos non possent Angelii ab invicem discerni, & consequenter tolleretur omnis ordo, & communicatio inter Angelos: hoc admitti non potest: ergo. Confirm. 3. Ordo per se, seu specificus, melior est, quam ordo per accidentem, seu tantum individualis: ergo ille datur inter entia valde perfecta, ut sunt Angelii.

32. Resp. Differre materialiter est differre in prædicto non considerabili à scientiis: sic respectu Matheos circulus aureus, ac ferreus differunt materialiter: & sic etiam Angelii differunt materialiter ratione prædicati individualis. Eodem modo exponi possunt S. Thomas, & Aristoteles. Certè Angelicus etiam in Angelis admettit materialitatem; unde per hanc non intelligit materiam physicam. Et quomodo individualiter inter se different cognitiones Angelicæ de eodem objecto? Si dicas, substantiam Angelii respectu cognitionum esse subiectum, & aliquo modo materiam, jam fateris, quod non exigatur materia physica. Ulterius si ipsæ particulae materiae, quia sunt subiectum, possunt individualiter inter se differre, cur non substantia spirituale? In forma neg. ma. vel ejus suppositum.

33. Ad 1. confirm. dist. ma. Quæ non differunt per materiam, differunt per formam, hoc est, per formalitatem hæcceitatis, conc. ma. per formam, vel prædicatum pluribus communione, aut specificum. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Ad 2. confirm. neg. ma. In primis DEUS, comprehensens ipsam individuationem, non indiget alio discerniculo. Si hanc Angelii non discernunt, possunt discerni ex accidentibus spiritualibus diversis, quæ à quo possunt dari, ac materialia, & similia esse aliquo modo characteri baptismali &c. Ad 3. confirm. Cur non etiam datur hic ordo inter homines? Sufficit itaque dari ordinem per se inter species: quanquam & hunc

hunc multi negent; cùm plures species possint esse æquè perfectæ. In forma vel neg. antec. quia melior est ordo mixtus ex specifico, & individuali: vel disting. ant. ordo per se est materialiter melior. om. ant. est formaliter melior. neg. ant. & conseq. Non debet autem DEUS semper intendere, aut facere, quod materialiter melius est.

QUÆSTIO II.

De Potentia locomotiva
Angelorum.

ARTICULUS I.

Per quid, & quomodo Angelus
sit in loco.

34. **C**onsentientiū omnes, Angelum non esse in loco circumscriptivè, hoc est, vel ita, ut pars quæque Angeli corresponeat cuique parti spati divisibilis, vel ita, ut superficies locati contingatur à superficie loci ambientis; nam utrumque, ut patet, non convenit Angelo indivisiibili, & spirituali. At verò Angelus est in loco definitivè, hoc est, indivisiibiliter in loco divisiibili, & totus in toto, atque etiam totus in qualibet parte spati, sicut scilicet anima humana est in corpore. Certè Angelus non est nullibi; nam, ut ait S. Augustinus *de immortalitate animæ* c. 1. *Quidquid est, nusquam esse non potest.* Rursus Angeli dicuntur esse in cœlo *Marci* 13. v. 32. vel in sepulchro Christi *Matth.* 28. v. 2. Accedit, quid entis creati limitatio non patiatur, rem esse sine ubicatione, sicut nec sine duratione.

35. Dico. Angeli sunt in loco formaliter per entitatem modalem superadditam. ita Suarez *l. 4. de Angelis* c. 2. n. 4. Plateli, & alii, præsertim nostri, communius. Probatur eo modo, quo Philosophi probant, ubicationem corporum esse distinctam à corporibus; quia scilicet substantia Angeli est indifferens, ut hic, vel ibi sit. Neque afferri potest, tanquam determinativum, negatio distantia; cùm explicari non possit, quid tandem negetur, nisi ubicatio modalis, certa puncta imaginaria fixa, hac vel illa ratione, respiciens. Quodsi afferas decretum DEI, afferes quidem causam locationis, aut loci, non verò formam actu denominantem locatum. Si pertinaciter contendere velis, per decretum DEI Angelum esse formaliter locatum, dic, cur non pariter murus per idem decretum sit formaliter albus sine albedine &c? Certè aliud reponere non poteris, quam quidem quidem denominations aliquæ morales possint explicari per decretum DEI, ejusque certum modum tendendi, sed non denominations physicae, & intrinsecæ: at talis denominatio physica etiam est esse hic, & non alibi.

36. Quidam dicunt, Angelum esse in loco per suam operationem: at hi non adstruant formalem præsentiam, sed potius signum præsentia; ubi enim Angelus operatur, est præsens, saltem nisi operetur miraculose. At verò Angelus etiam præsens esse potest, ubi non operatur; nec enim

operatur aliquid in cœlum empyreum; gravis enim fingit Cajetanus operationem, nobis incognitam: quin etiam potest Angelus supernaturaliter operari, ubi non est: item potest naturaliter manens in eodem loco mutare operationem, e. g. si intra locum suum adæquatum moveat corpus sursum, atque deorsum. Infupere potest mutare locum non mutata operatione, e. g. si cum homine moveatur, & semper conservet in ipso eandem piam inspirationem &c. Tandem, ut obseruat Vásquez, Angelus, movens cœlum, operatur motum in toto cœlo: non tamen ideo existit in toto cœlo; ergo.

37. Esparza *l. 2. de Angelis* q. 9. a. 4. vult, Angelum posse dici, physicè præsentem in loco per operationem; cùm enim Angelus non possit approximari quantitatè, seu per contactum quantitatis, potest approximari loco, vel corpori per contactum virtutis, seu per applicationem potentiaæ activa, quatenus in loco corporeo extrinseco aliquid operatur, & ratione hujus operationis habet specialem habitudinem ad locum, quæ dici potest locatio physica. Idem, saltem quoad substantiam, docet Plateli *p. 1. c. 6. n. 338.* & sic intelligi potest S. Damascenus, qui *l. 1. de fide* c. 17. ait, Angelum esse in loco: *Propterea, quod adest intelligibiliter, & operatur secundum suam naturam.* ubi vox adest significat præsentiam formalem (quam Esparza loc. cit. vocat metaphysicam) vox operatur, alteram physicam. Quidam dicunt, Angelum esse corpori præsentem per unionem physicam: sed gravis hoc dicitur: præterquam quid nec continuativa, nec informativa unio esse posset; cùm spiritus nequeat corpori continuari, nec substantia completa aliam informare.

38. Quæritur ulterius *l. 1.* An ubicatio Angeli sit spiritualis? Respondetur affirmativè; quod enim recipitur in puro spiritu, nec habet connexionem cum materia, aut quantitate, sit juxta Philosophos spirituale. Ubi nota, ubicacionem Angeli hunc non affigere loco extrinseco; alias enim etiam ubicatio turris Academicæ eam affigeret aëri: con sequenter hoc mutata, mutaret turris singulis instantibus locum extrinsecum, & intrinsecum, quod non est verisimile.

39. Potest tamen ubicatio Angeli esse divisiibilis, ut docet Suarez *de Angelis* l. 4. c. 17. & Plateli *p. 1. c. 6. n. 340.* nam divisiibile recipi potest in indivisiibili; sic enim in anima rationali recipitur unio cum corpore, quæ est divisiibilis; alias enim quovis instanti, quo homo nutritur, deberet produci unio animæ cum corpore, totaliter nova. Nec etiam repugnat divisiibilitas enti spirituali; quia non probatur repugnantia: & ij, qui admittunt habitus intellectuales, distinctos à speciebus, admittunt, eos augeri per additionem gradus ad gradum. Neque hinc sequitur, Angelum non esse totum in qualibet parte spati; si enim anima, quamvis unione divisiibili unita, potest esse tota in qualibet parte corporis, poterit etiam Angelus ita esse in spatio. Nota tamen, sermonem hic esse de ubicacione in spatio divisiibili; si enim hoc esset punctum indivisiibile, non esset ratio, cur ubicatio divisiibili esset.

40. Quæritur *2.* An Angelus possit esse in plu-

pluribus spatiis? Resp. distinguenda esse spatia. Aliud dicitur spatum adæquatum, sive commensuratum Angelo; quod perfectior enim Angelus est, eò majus spatum occupare potest; quantum autem hoc sit, Suarez l. 4. c. 11. n. 3. & Arriaga disp. 16. scđ. 3. num. 13. ait, à nobis ignorari: nec inventi Autorem, qui ausit determinare, quamvis diligenter quæsiverim. Aliud dicitur spatum inadæquatum, seu præter quod Angelus adhuc aliud occupare potest. Sic spatum adæquatum animæ humanae est corpus humanum, quod, quantumvis magnum, intra limites tamen, naturæ humanae præscriptos, ipsa totum occupare potest: inadæquatum est brachium. Jam quod Angelus nequeat esse naturaliter in duobus locis adæquatis, est clarum; nam si esset in duobus, nullus esset adæquatus. Item clarum est, posse esse in duobus locis inadæquatis continuis; quia hi simul componunt unum adæquatum.

41. At verò nequit esse in duobus locis discontinuis, etiam tantum inadæquatis; sic enim esset replicatus: replicatio autem ex communissima superat limitationem entis creati, quod non potest esse ita in loco, ut quasi à se ipso dividatur. Secundò, si Angelus posset simul esse in locis discontinuis, posset simul esse in celo, & in inferno, quod nemo facilè credet. Tertiò, Scriptura sèpissimè dicunt, Angelos transisse ab uno loco ad alium, dæmonem perambulasse terram &c. ad quid autem transissent, si simul potuissent esse in utroque loco. Quando autem S. Gregorius Nazianz. & alii Patres videntur dicere, Angelos esse ubique, intelligendi sunt in sensu morali; quia scilicet propter summam velocitatem ubique in momento adesse possunt. Hac autem intelligenda sunt de præsentia formalis; nam præsens suo modo per operationem potest esse Angelus in locis discontinuis; potest enim intra spharam sui loci adæquati operari in duabus extremitatibus, quin operetur in medio; imò hac ratione potest Angelus esse in nullo loco; quia potest nihil ad extra operari;

42. Quæritur 3. An Angelus necessariò semper occupet totum suum spatum, vel an possit existere in loco tantum inadæquato. Negant Valentia, & Esparza. Melius affirmat Suarez de Angelis l. 4. c. 11. Valsquez tom. 2. in 1. p. disp. 191. c. 2. n. 3. Sangallenses, Molina, Tannerus, Cajetanus, & alii. Prob. Nihil necessitat Angelum, ut totum locum occupet, & tota sua virtute producendi ubicationem sibi adæquatam utatur. Dein antiqua rationalis potest esse in loco, respectu sui inadæquato, ut in infante, pumilo, mutilo &c. quod autem ista facit necessariò, ratione connexionis cum quantitate, potest Angelus facere liberè: nec est ratio negandi hanc libertatem Angelo, sicut nec libertatem citius, vel tardius se movendi: potestque hæc potestas servire, ut ait Arriaga disp. 16. scđ. 3. num. 19. ad variis fines, e. g. ut se occultet alteri Angelo, dum coactando le, extra spharam activitatis alterius Angelii extrahitur: vel fortè etiam, ut efficacius agere possit in passum, si non se extendat ad alia. Aliud est de DEO, qui non liberè, sed necessariò est immensus. Confirmatur. Quando dæmon occupat corpus energumeni, vel quando assumit corpus humanum, ipsi minimè adæqua-

tum, non videtur esse extra illud corpus, ut re-
etè Valsquez tom. 2. in 1. p. disp. 191. c. 2. n. 3.

43. Videtur etiam, quod Angelus possit se contrahere ad punctum indivisibile, ut affir-
mat Suarez de Angelis l. 4. c. 11. n. 24. quia substantia Angeli indivisibilis est, nec exigit ex-
tensionem. An autem propterea possit esse in
spatio minori, & minori in infinitum, dubium
est. Quidam negant possibilia semper minora,
& minoria puncta in infinitum. Alii, etiam admissa
ea possibilitate, negant Angelum posse semper mi-
norem, & minorem ubicationem producere; nam
etiam non quævis causa potest minora in infinitum
producere. Alii, ut Platelius, Tannerus &c.
admittunt, Angelum semper posse in minori, &
minori in infinitum spatio existere. Nos hanc
quæstionem, non valde utilem, indecisam re-
linquimus.

44. Quæritur 4. An plures Angeli possint simul esse in eodem loco? Resp. in primis, quæ-
stionem esse de voce, an unus Angelus possit
dici esse in altero, eoquod quibusdam videatur,
quod continens, & contentum debeat habere
situm corporeum. De re autem loquendo, ne-
gant Thomistæ, duos Angelos posse esse in eo-
dem loco adæquato sub eadem ratione, hoc est,
per eandem operationem, per quam ipsi præsen-
tiam explicant; cum non possit dari duplex actio
adæquata, vel totalis, respectu ejusdem effectus:
at verò admittunt, posse esse sub diversa ratione,
seu diversa operatione: e. g. bonus potest ho-
minem allicere ad bonum, dum dæmon allicet
ad malum.

45. Admittunt etiam, posse Angelos esse
simil in loco inadæquato, seu per actionem in-
adæquatum; cum utique tanquam causæ inadæ-
quata concurrendo possint ad eundem effectum.
Sed loquendo juxta nostram sententiam de præ-
sentia Angeli, Resp. posse duos, imò plurimos
simil esse in eodem loco adæquato; nam Marci
f. v. 9. dicitur, integrum dæmonum legionem
fuisse in unico homine: quis autem dicat singu-
los occupasse diversas corporis partes? Et si
potuerunt esse in eodem loco cum anima ratio-
nali, imò cum corpore quanto, cur non secum
ipsis, puris spiritibus? Potest quidem, ut habet
Suarez de Angelis l. 4. c. 28. n. 9. Angelus supe-
rior inferiorem, etiam invitum, excludere loco;
at non debet.

ARTICULUS II.

An, & quomodo Angeli possint
moveri.

46. **D**ico 1. Certum est, Angelos pos-
se moveri. ita communissima.
Prob. Sacra Scriptura sèpissimè
Angelis motum adscribunt. Sic dicitur *Lucas 1. v.
28. ingressus Angelus. Et v. 38. discessit ab illa Au-
gelus*, scilicet Gabriel à B. Virgine *Matth. 8. v.
32. dicuntur dæmones ingressi porcos. Idem di-
cunt passim SS. PP. de quibus vide Platelium p.
1. c. 6. n. 341. Prob. etiam ratione. Angeli non
sunt immensi, neque etiam totum universum
adæquant, & tamen in variis locis adæquatis præ-
sentes sunt: ergo moventur. Quando igitur S.
Thos*

Thomas, & S. Augustinus videntur dicere, quod Angeli non propriè, sed tantum à quocè moveantur, tantum volunt, eos non moveri, sicut moventur corpora, per contactum quantitativum, & divisionem medi, quod transeunt.

47. Alius autem est motus continuus, alias discretus: ille datur, quando per partes divisibiles paulatim spatiū deserit, non autem totum simul: hic datur, quando totum spatiū simul deserit. Motu isto nequeant moveri corpora divisibilia; non enim possunt simul omnes partes transferti in novum spatiū: at Angelus potest utroque motu moveri: continuo; quia licet ipse indivisibilis sit, tamen spatiū divisibile est; unde potest producere successivè novas ubicationes, quæ tam respondeant aliquibus partibus spatiū prioris, quam aliquibus partibus spatiū novi: discreto; quia, cum indivisibilis sit, & totus in qualibet parte spatiū, quando acquirit etiam minimum spatiū novum, jam ibi est totus: nec est ratio, cur debeat retinere partem spatiū prioris; non enim datur in eo, ut in corporibus, distinctio partium, quæ faciat, ut una post alteram debeat transferri. Aliqui aliter motum discretum accipiunt, & per eum intelligunt motum, non transitu medio, de quo paulo pōst.

48. Dico 2. Angeli possunt moveri instantaneè in alium locum adæquatum. ita plures. Prob. Angelus in instanti potest occupare locum adæquatum; nihil enim obest: sed neque aliquid obstat, quod minus in instanti cesserit prior ubicatio: ergo in uno instanti potest moveri ad novum locum adæquatum contiguum. Hoc, ut patet ex dictis, sit motu discreto, non continuo; quia motus continuus in locum adæquatum dicit successionem plurium ubicationum, productarum, & destructarum, quæ in instanti dari non potest. Potest tamen Angelus in instanti moveri motu continuo in spatiū inadæquatum; quia potest aliquam novam partem spatiū occupare in instanti. Si autem dicas, hunc motum esse tantum partiale continuum, eo quod non detur successio plurium ubicationum, nolo tecum de nomine litigare.

49. Quamvis autem motus continuus Angelis sit successivus, tamen est celerrimus, eo quod medium ei non resistat, & ipse perfectio- nis ingentis sit, minimisque morulas faciat. Motus autem discretus adhuc longè velocior est, ut patet: unde Platilius putat, eos hoc motu in quantumcunque parva temporis mora plures totum orbem posse circuire. Et hinc SS. PP. Dionysius, Tertullianus, Hieron. Damascen, &c. dicunt, eos, ubicunque voluerint, momento adesse. Adde, Angelos perfectiores posse quoque celerius movere se, & alia etiam corpora; quia facilis vincunt resistentiam, quam corporibus translati medium facit.

50. Dico 3. Angeli non possunt moveri de loco in locum, non transitu medio. ita Suarez, & alii. Discremen hic faciunt plures intermedium communicans, & non communicans. Non communicans est, quod nullius extremi est pars: e. g. in linea tripalmari palmus medius est medium non communicans; quia nec primi, nec tertii palmi est pars. Communicans autem medium est pars utriusque extremi, totaliter sumpti: e. g. in linea, longa palmum, & dimi-

dium, si velis designare duos palmos integros, tunc palmus dimidiis, qui est in medio, necessariò erit pars palmi primi, & etiam secundi. Hoc obiter indicato, ulterius, & magis notandum, conclusionem nostram loqui de praefentia formalis Angelis, non de illa per operationem; quia potest utique Angelus operari in una extremitate spatiū adæquati, & postea in altera, quin operetur in medio.

51. Prob. conclusio ex Suarez de Angelis. l. 4. c. 19. n. 17. Posse esse in hoc spatio, & ita in remoto, non transitu medio, est perfectio difficillime perceptibilis; ergo, nisi efficiatur probetur, non debet tribui creature; nam ideo etiam non tribuitur ipsi potentia simul existendi in locis discontinuis: atqui non probatur: ergo. Confirm. Si posset Angelus ita transire medium parvum, non esset ratio, cur non posset ita transire etiam valde magnum, & spatiū adæquatō saltem à quale: hoc est nimium: ergo. Noto tamen hic circa partes communicantes, vel circa medium communicans, quod etiam Angelus non possit transire ab una parte spatiū ad alteram, non transitu parte, vel medio communicante. Vel enim Angelus occupatū spatiū, vel non: si primum, tunc jam occupat etiam partem communicantem, & consequenter non transit ad alteram extremitatem, quin prius fuerit in medio communicante: si secundum dicitur, seu, quod non occupet totum spatiū, adeoque neque occupet partem medium communicantem, tunc tam parvū potest, eā non prius occupatā, occupare alteram extremitatem, quam parvū, si non esset medium, vel pars communicans, ut patet consideranti.

52. Dico 4. Angeli possunt etiam movere alia, à se distincta, ita omnes. Prob. ex Scripturis. Daniel. 14. v. 35. Angelus transtulit Habacuc in Babylonem. Acto. 8. v. 39. alius Angelus transtulit Philippum in Azotum: & in infinitis historiis referuntur dæmones, vel etiam Angelii boni, plures homines, vel alia, transtulisse, Imò veritatem conclusionis agnovere Philosophi, & hinc intelligentias, seu Angelos, statuerunt motores cœlorum. Nec minus etiam Angelii possunt movere spiritus; quia, ut arguit Suarez, major est proportio inter duos Angelos, quoad motum, quam inter Angelum, & corpus: & hinc perfectior potest movere imperfectiorum, etiam invitum. Certè est persuasio communis, dæmonem fortiorē pellere minūs fortē: imperfectior autem Angelus potest quidem movere perfectiorē, sed non invitum.

53. Movent autem Angelii spiritus, producendo in ipsis motum: movent corpora, producendo in ipsis, vel motum, vel impulsū; hac enim duo accidentia ex communi possunt Angelii producere ad extra. Non verò possunt Angelii producere substantias, aut accidentia alia, ut est communissima opinio; quia nulla est ratio eis tribuendi virtutem producendi substantias &c. imò est ratio aliqua in contrarium; nam si possent substantias, aut accidentia omnia producere, possent etiam producere formam viventem, vel dispositiones requisitas ad formam, conseqüenter disponere corpus mortuum, ut naturaliter, vel anima deberet reuniri, vel alia produci: quod nemo

An Angeli indigeant speciebus ad cognoscenda objecta, Et unde eas accipient. 9

non admittit. Quare, quando videntur aliquid producere, id solum faciunt applicando activa passivis. Insuper, ut agere possint Angeli, vel in spiritum, vel in corpus, etiam applicati esse debent; cum actio in distans omni creatura impossibilis sit, quod ex Philosophia suppono.

QUESTIO III.

De Potentia Intellectiva Angelorum.

ARTICULUS I.

An Angeli indigeant speciebus ad cognoscenda objecta, Et unde eas accipient.

54. **D**ico 1. Angeli intelligunt. Conclusio est de fide; nam Scripturae sapientissime inducunt Angelos loquentes, & aliorum dicta intelligentes, plurima sapienter ordinantes &c. Ratio etiam est clara; quia sunt substantiae spirituales, complectae, viventes: sunt gubernatores celorum, custodes hominum, & praefecti provinciarum &c. quae officia sine intellectu administrare non possent. Hinc etiam Philosophi gentiles Angelos dixerunt per antonomasiam *Intelligentias*.

55. Dico 2. Angeli ad cognoscendos se ipsos non indigent speciebus intelligibilibus, sed ipsa eorum substantia sufficienter objectivè concuerit ad producendam sui ipsorum cognitionem. ita S. Thomas 1. p. q. 56. a. 1. in corp. Et alibi. Suarez de Angelis 1. 2. c. 4. n. 7. Pallavicinus, Platelius, & alii plurimi, Prob. Species est tantum vicaria objecti: ergo, si adest ipsum objectum, & quidem intelligibile, ac per uniuersum, vel identitatem, applicatum potentiae, non est necessaria species: atque ita se habet substantia Angelii; nam est identificata intellectui Angelico, non minis, quam anima rationalis intellectui humano, ut suppono ex Philosophia, inter nos communis: itemque est intelligibilis; quia spiritualis: ergo. Confirm. Substantia Angelii ad se cognoscendam deberet juxta adversarios prius producere speciem sui ipsius, quae influeret in cognitionem: at non est illa ratio, aut experientia, quod non possit eadem substantia immediatè influere in ipsam cognitionem: ergo gratis dicitur, quod debeat fieri pluribus, quod potest fieri paucioribus.

Aliam rationem videre potes apud Pallavicinum 1. 9. de Angelis a. 12. Quod autem anima rationalis unita corpori indigeat specie ad se ipsam cognoscendam, ratio est; quia adhuc immersa carni non potest quidquam spirituale in se intuitivè cognoscere, ut est evidens ab experientia: unde nec se ipsam intuitivè cognoscit, sed tantum abstractivè, seu in alio; hinc indiget speciebus alienis; neque enim objectum potest influere, & se solo juvare ad cognitionem abstractivam sui in alio, sed debet talis cognitionis ab illo alio per species sibi proprias produci.

56. Dico 3. Angeli indigent speciebus impressis ad cognoscenda directè in se objecta, ita à se distincta, ut neque sint unita. ita Suarez, Pallavicinus, cum pluribus aliis. Dixi directè; nam R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

objecta, quae Angeli possunt indirectè, in sua substantia, tanquam in medio cognoscere, possunt cognoscere sine speciebus; ut enim ipsa substantia sola sufficiens est ad cognitionem sui ipsius directam, ita etiam sufficiens ad cognitionem indirectam, vel abstractivam aliorum, in se, seu in eadem substantia, tanquam in medio, ut patet consideranti. Et sic Angeli possunt DEUM indirectè, vel abstractivè cognoscere in seipsis sine speciebus impressis.

57. Conclusio autem de necessitate specierum ad directam aliorum cognitionem sic probatur. Angeli cognoscunt plurima objecta absentia: sed hæc non possunt cognoscere sine speciebus: ergo indigent speciebus. major est certa; nam id conceditur etiam hominibus. min. prob. Objectum absens non potest per se concurrere ad cognitionem: ergo debet concurrere per speciem vicariam sui. prob. ant. ex eo, quod repugnat naturaliter actio in distans. prob. etiam conseq. Angelus non potest cognoscere sine concursu objecti; soli enim intellectui Divino ratione infinitæ perfectionis conceditur, ut objectum, et si non concurrat, cognoscere possit, modo cognoscibile sit: ergo.

58. Nec dicas cum Platelio, Angelum saltem sine speciebus posse cognoscere objecta praesentia; contra enim est: hac ratione, ut unus Angelus alios, vel objecta quæcunque, posset cognoscere, deberet prius vagari per omne caelum, & terram, ut objecta ei praesentia fierent, vel intra sphæram intellectutatis ejus constituerentur, quod esset valde mirabile: aut debet admitti, quod habeat etiam species istorum objectorum, ita, ut, si non sit iis praesens, tamen ea cognoscere possit: at sic jam admittuntur species, & melius, ac uniformius, admittuntur etiam ad cognitiones praesentium: praesertim, cum nulla sit ratio tribuendi objecto, nec mediata, nec immediata unito potentiae intellectivæ, vim influendi in cognitiones. Confirm. Objecta plurima sunt materialia: ergo, ut ait Suarez, non videtur, quod ad eorum cognitionem sufficiat pura praesentia respectu intellectus creatus, ad quem non est paritas ab intellectu Divino.

Jam ulterius queritur, unde Angelus has species sibi necessarias accipiat. Quidam volunt, quod ad praesentiam rei materialis, Angelus tanquam causa adæquata, producat speciem spiritualem impressam in se ipso. Sed gratis conceditur Angelo hæc virtus, & contra S. Thomam, qui 1. p. q. 54. a. 4. in corp. Angelo negat intellectum agentem, & 1. p. q. 55. a. 2. ad 2. negat, Angelum posse à materialibus species abstractere. Neque est paritas cum anima rationali; hæc enim, vel non est causa adæquata specierum intelligibilium impressarum, sed etiam concurrunt species phantasticæ: vel istæ saltem non sunt tantum praesentes, sed ariamæ mediata unitæ: quæ unio facit, ut spiritus possit pati, aut agere ratione objecti materialis, & alias non; anima enim non unita corpori non patitur ab illo, nec propter illud. Unde

59. Dico 4. Has species in ordine ad cognitiones sibi naturaliter pro tunc, seu pro illa temporis differentia debitas, Angelus habet à principio productionis sibi à DEO infusas, ita S. Thomas 1. p. q. 55. a. 2. in corp. Suarez, & alii plurimi.

plurimi. Prob. Angeli, ut habet S. Basilus *homil. in Psalm. 32*. Non in infantili statura sunt creati, deinde paulatim exercitati, atque perfecti: hoc est, non sunt ut homines, qui ab infancia incipiunt, & crescunt in perfectam etatem: sed simul, & semel perfecti sunt, ita, ut convenienter sua natura statim possint operari: atqui eorum principua operatio est intelligere: ergo statim ab initio possunt intelligere ea, quorum cognitio naturaliter pro tunc ipsis debetur: ergo debent statim habere species congenitas. Dixi in ordine ad cogniciones pro tunc naturaliter debitas: quanta autem notitia rerum possibilium, & forte etiam, quanta existentium debeatur, praesertim determinate, incertum est, de quo videantur Arriaga *disp. 6. sec. 1. 2. & 3.* & Mastrius *in 2. dum disp. 2. quæst. 6. n. 132. & 133.* Sed neque Angelus debet omnia entia, etiam aliquando exitura, cognoscere, antequam existant: &, si etiam antea jam haberet species de illis, per eas non cognosceret res ut existentes; quia falleretur. Unde forte istæ species rerum futurorum, seu nondum existentium, tunc primum infunduntur à DEO, quando postea res existunt, ut admittit Suarez, Arriaga *loc. cit. sec. 2. & alii.*

60. Has species autem rerum, tum existentium, tum exiturorum, accipiunt Angeli à DEO; nam non potuerunt eas habere tanquam proprietates à sua essentia; quia hæc est indifferens ad hoc, vel alia objecta cognoscenda; Angelus enim est indifferens, ut coexistat his cœlis, his Angelis, his creaturis, vel aliis, etiam specie diversis: consequenter non exigit has determinate species præ aliis. Accedit, quæd species se tenant ex parte objecti, & non tanquam proprietates ex parte potentia. Neque potuerunt eas habere ab objectis, quorum plurima, vel non existebant, vel saltem nimirum distabant, aut erant materialia, à quibus Angelus non potest abstrahere species, ex S. Thoma *cit. n. 58.* Sed neque ipsa objecta materialia sunt apta ad producendas species in Angelis; nam hæc debent esse spirituales, & effectus spiritualis est supra ens materiale, si se solo agat, ut videtur per se clarum, & ab experientia notum: saltem non potest aliquid materiale agere in spiritu non unitum, ut dictum *n. 58.* atqui nihil materiale est unitum Angelo. Imò non potest probari, quod ullum objectum possit producere species in Angelis: & consequenter hæc virtus merito negatur, atque universaliter productio specierum in Angelis DEO attribuitur.

61. Si autem objiceretur, quod omnis substantia possit sibi producere id, quod exigit ad suum statum perfectum, responderi deberet, id esse summè dubium, & ad summum verum de illo, quod substantia exigit determinate, non verò de illo, quod tantum exigit indeterminate; neque enim materia prima potest producere formam, indeterminate sibi debitam: sed debet eam ab aliis causis accipere. Quare etiam sufficit, si Angelus species possit à DEO (nam alia causa assignari non potest) accipere, ita tamen, ut ratione exigentia, Angelo intrinsecæ, DEUS eas producat, tanquam naturaliter illi debitas.

62. Dico 5. Angeli etiam habent species rememorativas, relietas ab actibus elicitis. Prob.

Boni, & mali Angeli meminert suarum cognitionum, ut patet ex plurimis historiis energumenorum: ergo. Hæc autem species non infunduntur à DEO, sed (ut etiam contingit in hominibus) relinquuntur ab actibus præviis; neque enim ad perfectionem Angeli connaturalem pertinet, statim habere species rememorativas, sicut neque pertinet, habere omnes cogniciones. Unde etiam in Angelis dantur habitus, in bonis virtutum, in malis vitiorum, sive hi stent in speciebus relictis, sive in qualitate superaddita picebus, de quo Philosophi disputatione.

63. Dico 6. Angeli perfectiores probabiliiter habent infusas species perfectiores, & universaliores, quam minus perfecti. ita S. Thomas *1. p. q. 55. a. 3. in corp. Suarez de Angel. 1. 2. c. 15. & 16.* Granadus, & alii. Major autem perfectio specierum stat in hoc, quod in modo repræsentandi, & in numero objectorum, excedant alias. Prob conclus. Angeli se in vicem maximè excedunt in facultate intelligendi; in hac enim præcipue consistit excellencia specifica Angelorum: excessus autem in hac facultate dicitur, vel certè exigit, perfectiores dicto modo species: ergo. Evidem potest dici, species Angelorum superiorum repræsentare non plura objecta, sed eadem, attamen clariori, & sic esse perfectiores. Verum, ut recte Suarez *cit. c. 15.* non tantum in hac qualicunque perfectione intelligendi excedunt Angeli, sed probabiliter etiam in altera, scilicet in cognitione plurium; nam, ut observat idem Eximus, Angelus superior magis ad DEUM (cui soli concessum omnia possibilia cognoscere) accedit in vi intellectiva, in qua stat excellencia Angelorum: ergo debet saltem plura cognoscere, quam inferior, consequenter habere species universaliores. Rufus, ut S. Thomas ait *loc. cit. in corp.* qui inter homines accidentaliter sapientiores sunt, cognoscunt in paucioribus, sed universalioribus principiis, longè plura, quam rudes, quibus omnia debent singillatim explicari: ergo a pari. Nec dicas cum Maistro *in 2. disp. 2. q. 7. n. 218.* principium habere connexionem cum pluribus, non autem speciem; nam est innegabile, eandem speciem posse plura objecta repræsentare: adeoque ad plura cognoscenda servire: consequenter perfectionibus Angelis, utpote majore intelligentia præditis, magis accommodatas esse.

64. Oppones. Angelus infimus per unam speciem intelligit saltem unam integrum naturam, e. g. equinam: ergo immediate superior cognoscit saltem duas: consequenter, cum plures sint Angeli, quam species rerum corporarum, erit Angelus, qui per unicam speciem cognoscat omnes naturas materiales, quod est incredibile. Confir. 1. Eset possibilis Angelus, qui cognoscat omnia, etiam à se distincta, imò etiam remota, absque omni specie, scilicet ille, qui esset perfectior, quam alius, qui per unicam speciem cognosceret omnes naturas materiales, & immateriales: sed nullus talis Angelus est possibilis; quia ista sine specie cognoscere est solius DEI: ergo. Confir. 2. Si secundus Angelus, immediate perfectior primo, per unicam speciem cognoscit jam duas naturas integras, habebit duplo minus specierum, quam Angelus immediate imperfectior: sed hoc est incredibile,

præsertim, si alcensus proportionaliter fiat: ergo.

65. Resp. neg. antec. quod non probatur; non enim species, saltem, quæ repræsentant objecta existentia (quidq[ue] sit de possibilibus) dicuntur universales in hoc sensu, quod confusæ, & universaliter naturam repræsentent, sed quod singularia plura, in quibus, & ex quibus naturas specificas communes Angeli agnoscunt. Sufficit igitur, si unica species infimi Angeli repræsentet plura individua, v. g. ut Suarez ait, decem, vel viginti; superioris verò species repræsentet adhuc plura, sed non omnia existentia, aut extitura. Sic plurimi possunt aliis superiores esse, donec unus aliquis unica specie cognoscat omnia individua existentia, aut extitura, unius tantum naturæ specificæ. Dico, existentia, aut extitura; nam omnia tantum possibilia, cùm ista sint infinita in quavis specie, non potest ullus Angelus cognoscere.

66. Angelus autem iterum perfectior poterit per unam speciem cognoscere naturam unam integrum, & aliquot individua alterius naturæ; unde, cùm Angelorum numerus sit finitus, nullus erit, qui omnes naturas materiales unica specie complectatur. Accedit, quod, in nostra sententia, respectivè pauci sint ordine specifico aliis superiores; nam, vel sunt tantum tres classes, quot scilicet sunt Hierarchiæ, vel ad summum novem, quot sunt Chori Angelorum. Certè nullatenus omnes Angeli, sicut individualiter, ita etiam specie differunt: unde istud argumentum etiam ex hoc capite non habet vim. Ad 1. confir. Resp. hoc non sequi ex nostra assertione; nam nullus est defacto Angelus, qui per unicam speciem cognoscat omnes materiales naturas. Quid autem de absoluta Dei potentia dicendum, non spectat ad hanc quæstionem, quæ agit de existentibus: & potest DEUS in infinitum perfectiores Angelos producere, quin unus omnes naturas materiales per unicam speciem cognoscat; quia potest semper plura ex possibilibus cognoscere, quæ sunt syncategorematicæ infinita. ita Granadus. In forma neg. ma. nam licet fors possibilis sit Angelus, qui unica specie cognoscat omnia individua existentia unius naturæ, tamen non est possibilis, qui cognoscat omnia possibilia: & sic, ut dictum, potest semper dari perfectior, seu universalior species, quin tamen una sit, quæ omnia proslus repræsentet: consequenter nunguam sequitur, possibilem fore Angelum, qui sine specie omnia cognoscat. Ad 2. confir. neg. suppositum maj. ex dictis.

ARTICULUS II.

Quænam objecta Angeli naturaliter cognoscere possint.

67. Dico 1. Angelus naturaliter potest cognoscere DEUM, seipsum, alios Angelos existentes, imò omnes substantias naturales, materiales, & spirituales existentes, ita communiter Autòres. Prob. Horum omnium cognitione ex communi auctoritate (quæ in hac materia debet esse pro potissima ratione) spectat ad perfectionem intelle-

citius Angelici, humanum longè superantem: cùmque Angelus sit ab omni materialitate exemptus, non est, quod eum impedit ab eorum omnium cognitione, si applicare se velit; non enim dicimus, quod actu semper omnia cognoscat, sed tantum, quod possit. Accedit circa materialia, quod ista per motus cœlorum, & hominum custodiam, Angeli gubernent, adeo que cognoscant.

Non tamen cognoscunt hæc objecta eodem modo; nam DEUM naturaliter non cognoscunt, nisi abstractivè, & per creaturas; quia, ut dictum tractatu de DEO n. 179. visio intuitiva DEI nulli creaturæ potest esse naturalis. Reliqua autem objecta Angeli possunt cognoscere intuitivè, saltem existentia, vel præsentia: & quidditativè; quia de omnibus habent species proprias, & per has objecta conceptu proprio, prout in se sunt, cognoscunt, etiam Angelos superiores; quia etiam isti, utpote entia naturalia, atque finita, sunt objecta proportionata intellectui Angelico: quamvis forte inferior non comprehendat superiorem, de quo fusè Suarez de Angelis l. 2. c. 31. n. 10.

68. Dico 2. Angeli possunt cognoscere præterita, & futura, præsentia, & distantia. Probatur. Ita cognoscunt etiam homines: ergo magis Angeli, qui habent species de his omnibus. Intellige autem futura necessaria, seu necessariam connexionem habentia cum causis naturalibus, quarum complexum, vim, & connexionem cum effectibus, Angeli comprehendunt; nam de futuris liberis infra agemus. Sic cognoscunt futuras eclypses solis, mutationes temperatæ &c. Hæc tamen futura, cùm sint absolute à DEO impedita, cognoscunt naturaliter tantum certitudine physica: & quidem tunc tantum, si causæ non sint valde abstruse, & tempore non adeò longo concurrant; quod enim sciant Angeli, quot e. g. per annos mille cursu sint nubes, aut quot sint casuæ pluviae, vel roris guttae, negat Platelius. Quod autem objectum præteritum non amplius, & futurum nondum sit, non obest; quia influxus, præcisè intentionalis, non exigit præsentiam, vel existentiam causæ, ut patet in nostris cognitionibus: applicatio autem, ne scilicet dicatur dari actio in distans, sit per ipsam speciem intimè junctam potentia intellectivæ.

69. Dico 3. Angeli possunt cognoscere singularia, & universalia, plura confusè, vel etiam distinctè. Prob. Nos hæc omnia cognoscimus: ergo. Dein Angeli cognoscunt operationes alicujus certi hominis, e. g. sui clientis, gubernant singulos, loquuntur singularibus, movent singularia, hortantur ad singularia &c. ergo eadem cognoscunt. Ex eadem ratione cognoscunt multitudinem, seu plures ut plures, atque distinctè. Possunt etiam in quibusdam rebus facere universalia, præsertim in possibilibus; hæc enim, cùm sint infinita, non possunt ab Angelis distinctè omnia cognosci; quia nulli creaturæ puræ concessum est, naturaliter infinita cognoscere: imò multi negant, talem cognitionem etiam Christo Domino supernaturaliter concedi potuisse. Possunt autem Angeli cognoscere singularia per species universales; si enim nos possumus uti speciebus nostris phantasticis, plura repræsen-

tantibus, ita, ut nos convertamus ad unicum tantum objectum ex pluribus representatis considerandum, etiam Angeli pro libitu suis speciebus ita uti poterunt: & qui hoc impugnant, ad sumnum probant, quod, dum voluntas liberè telam speciem univeralem excitate vult, in ordine ad cognitionem tantum unius, debeat intellectus prius confusè cognoscere illius specie univeralitatem, seu quod plura representent.

70. Dico 4. Angeli naturaliter absque revelatione non cognoscunt evidenter supernatura quoad substantiam. ita S. Thomas 1. p. q. 57. a. 5. in corp. & communis. Prob. Ista transcendunt omnem ordinem naturae: ergo intellectus naturaliter non se extendit ad ea evidenter cognoscenda. Confirm. Etiam species istorum objectorum sunt supernaturales: ergo non debentur intellectui creato: adeoque non habet Angelus potentiam completam ista cognoscendi. Dixi tamen evidenter; nam, prout ait Suarez de Angelis 1. 2. c. 29. n. 23. potest dici sine inconvenientia, quod Angelus per probabilem conjecturam possit cognoscere aliquid supernaturaliter possibile, vel forte etiam existens.

71. Dixi secundo supernaturalia quoad substantiam; quia entia in se naturalia, & tantum supernaturalia quoad modum, Angelus naturaliter potest cognoscere. Sic cognovit utique Lazarum, quamvis supernaturaliter resuscitatum. Ubi tamen addendum, Angelum in tali casu posse quidem cognoscere rem, sed non modum, si hic intrinsecè supernaturalis sit: si autem modus sit tantum supernaturalis in hoc sensu, quod superet vires causarum secundarum, non vero DEI, naturaliter operantis, tunc potest ab Angelo cognosci; quia talis modus est adhuc intrinsecè naturalis.

72. Sic ait Suarez de Angel. 1. 2. c. 30. n. 6. § 7. quod, si conversio aquæ in vinum, in Cana Galilæa, facta sit per generationem vini, & corruptionem aquæ, mediis dispositionibus naturalibus, insufficientibus ad introductionem unius, & expulsionem alterius formæ, licet in momento factam, potuerit eam generationem Angelus naturaliter evidenter cognoscere; quia est naturali lumine cognoscibile, quod DEUS majori celeritate possit facere aliquid, quam creaturæ. An autem conversio illa ita facta fuerit, nescimus. Sic Eximus ibidem n. 18. docet, replicationem corporis circumscriptivam posse evidenter cognosci ab Angelo; quia utraque ubicatio, in eodem corpore recepta, intrinsecè naturalis est, quamvis à solo DEO simul ponit possit, & sub ista ratione aliquo modo extrinsecè supernaturalis sit.

73. Si autem modus intrinsecè supernaturalis sit, ab Angelo, ut dictum, evidenter cognosci non potest, ex eadem ratione, ex qua non possunt cognosci alia entia supernaturalia: unde in tali casu Angelus cognoscet quidem rem existentem, sed de modo dubitabit. Talis modus ex S. Thoma, Thomistis, Suarez, & aliis, est modus existendi Christi in Eucharistia, seu ubicatio ponens Christum, totum in tota hostia, & totum in qualibet ejus parte, de quare fusè Suarez disp. 48. de Eucharistia sec. 1. Quare, ut idem Eximus ait, Angelus naturaliter non videt Christum in Eucharistia, sed tantum in celo. Si au-

tem Christus nullibi esset, nisi in Eucharistia, videret quidem eum, sed non videret ubi esset: quod non est absurdum in visione intellectuali (quidquid sit de corporali) nam sic saepe vides, hoc est, cognoscimus, rem esse, sed non, ubi sit. Pariter Angelus naturaliter videt Christum, sed non unionem hypostaticam.

74. Dico 5. Angeli naturaliter non possunt certò cognoscere futura strictè contingentia, hoc est, quae ab agente libero mediatae, vel immediate dependent. Conclusio est de fide, & sumitur ex Isaie 41. v. 23. ubi præscientia ista adducitur tanquam manifestum Deitatis indicium, adeoque sibi DEO competens: Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dñs cibis vos, & c. 46. v. 9. Ego sum DEUS, & non est ultra DEUS, nec est similis mei, annuncians ab exordio novissimum, & ab initio, quæ necdum facta sunt, dicens. Ratio etiam est; quia non possunt Angeli cognoscere ista in se ipsis; hoc enim est tantum intellectus infiniti: neque in causis; quia ista non habent connexionem certam cum effectibus contingentibus. Possunt tamen Angeli talia futura saepe cognoscere probabiliter in causis contingentibus quidem, sed ob varias circumstantias verosimilius ad hoc, quam ad aliud determinatur, e. g. in hominis moribus, aliisque antecedentibus, consequentibus &c.

75. Dico 6. Angeli naturaliter non possunt cognoscere secreta cordium, seu actus liberos aliorum, etiam quando existunt, absque eliciens consensu ita contra Scotistas à quibus tamen dissentunt Faber, & Pontius apud Mistrum in 2. disp. 2. q. 8. a. 1. num. 237.) communis alii; ipsis autem Scotista negant quidem, Angelos defacto secreta hæc cognoscere: at assurdi, quod cognoscere possent, si non impedirent. Prob. conclusio. 3. Reg. 8. v. 1. Ita: Tu solus cor omnium filiorum hominum... Jerem. v. 9. § 10. Pravum est cor omnium, & inserviabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: in quem locum S. Hieron. ait: Nullus cogitationum secreta cognoscuntur nisi solus DEUS. Ne autem dicas, S. Patrem tantum docere, neminem cognoscere, non autem, neminem posse cognoscere, post pauca addit: Nullusque potest videre cogitationes eorum, nisi solus DEUS. S. Ambrosius 1. 5. in Luc. c. 5. v. 22. ait: Dominus autem salvos voleus facere peccatores, & occultorum cognitione DEUM se esse demonstrare & admiratione factorum. Licet autem textus hic & similes, videantur loqui de secretis cordis humani, recte tamen adducuntur etiam circa secreta Angelorum; nam par est ratio de utrisque.

76. Ratio autem est in primis negativa; quia gratis tribuitur Angelis tanta intellectivitas, ut etiam secretos actus cordis, quæ tales, & in circumstantiis, in quibus eliciens eos vult celari, penetrare possint: itemque gratis dicitur, quod de actibus liberis habeant species; quia probari nullatenus potest, quod ipsis debeantur, aut cognitiones, aut species actuum liberorum, seu secretorum, independenter à volitione, vel concessione eliciens illos actus: sicut etiam probari non potest, quod Angelo pro omnibus circumstantiis debeatur notitia omnium rerum quomodounque naturalium; quod enim debeatur Angelo valde ampla scientia plurimarum, vel ferdi omni-

omnium rerum naturalium, potissimum probatur auctoritate, quæ, cum longè communius neget cognitionem tam amplam, ut complemetatur etiam notitiam secretorum cordis, utique merito negatur hæc Angelo debita esse.

77. *Confir. 1.* Naturæ intellectuali debetur dominium in actus suos liberos perfectum, & expeditum ab omni impedimento, non tantum physico, sed etiam moralis: sed, si Angeli naturaliter cognoscerent secreta cordis, tale dominium non haberetur; nam utique foret impedimentum magnum, si actus illi, vel secreta, non possent celari; quia plures tunc non audent eos elicere: ergo. *Confir. 2.* Regimen politicum, & commercium, quale etiam est inter Angelos, exigit, ut non omnia sint manifesta: ergo. *Confir. 3.* Si dæmones naturaliter scirent omnia secreta cordis humani, possebant plurimum nocere hominibus: ergo debent ista illis esse occulta; alias hominum conditio esset miserabilis.

Responderi quidem potest, DEUM in dæmonibus hanc notitiam impedire. Sed hoc non satis convenienter dicitur; nam sic deberet DEUS facere quasi continuò miracula, impedendo causam secundam à suo effectu. Equidem non est dubium, quod DEUS dæmones sæpe impedit ab effectibus, alias naturaliter ipsis possibilibus. Verum in illis casibus positivè probatur gravibus rationibus, quod effectus illi possent alias à dæmonibus produci: at in nostro casu multiplicare miracula sine necessitate. Neque tantum JS inferret dæmonibus quamcunque violentiam, qualem infert aquæ, eam calefaciendo, sed faceret miraculum tantum, quod si ignem, ritè applicatum materiæ combustibili, non sineret urere; quia id faceret ad nullius creaturæ exigentiam naturalem. Quare convenientius dicitur, dæmonibus naturaliter eam notitiam non esse debitam.

78. *Addendum*, non posse naturaliter ab Angelis cognosci etiam illa, ex quorum cognitione veniretur in notitiam actuum liberorum, ut patet consideranti: Hinc naturaliter non possunt cognoscere species, vel habitus, ex actibus iis relictis: neque actus intellectus, etsi non sint immediate liberi; tum quia horum occultatio est maxime necessaria ad celandos actus liberos: tum quia, ut ait Suarez de Angelis l. 2. c. 25. n. 9. sunt quasi pars ipsius uts libertas, & radix, ac regula, atque mensura ipsius: neque tantum sunt quomodounque imperati à libertate, sicut actus exteriore, ambulatio, scriptio &c. quæ utique naturaliter ab Angelis cognoscuntur.

79. Sanè etiam actus intellectus veniunt nomine secretorum cordis; cum in Scripturis cor etiam intellectum significet. *Ad Rom. 10. v. 10.* *Corda enim creditur ad justitiam.* *3. Reg. 3. v. 9.* *Dabis ergo servio tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit &c.* Item Christo tanquam signum Divinitatis ipsius in Evangelio tribuitur notitia cognitionum: quæ tanquam prærogativa soli DEO debita assertur *ad Hebr. 4. v. 12.* *Discretor cognitionum, & intentionum cordis.* Hinc etiam S. Augustinus in illud psalmi 7. v. 10. *Scrutans corda, & renes DEUS: ait: Videns omnium cognitiones, quæ nomine cordis significantur.*

sunt, & deletiones, quæ nomine rerum intelliguntur.

80. *Quæres 1.* An Angeli etiam habeant cognitiones discursivas. *Resp.* posse eos discurrere circa ea, quæ non cognoscunt intuitivè, & evidenter. *Sic ex miraculis Christi per discursum potuerunt inferre Divinitatem Christi: circa illa verò, quæ intuitivè, & evidenter cognoscunt, non videntur discurrere, sed ea simplici intuitu comprehendere; quia hic modus cognoscendi simplicior, & perfectior, videtur eis congruentior: unde non ex aliis, sed in aliis ista cognoscunt: quæ sunt explicata tract. de DEO n. 320.*

Quæres 2. An Angeli cognoscant compiendo, hoc est, prius conferendo subjectum apprehensum cum prædicto apprehenso, & dein quasi componendo utramque apprehensionem in unum judicium affirmativum, vel quasi distinguendo in negativum (dico quasi: quia actus judicii realiter indivisibilis, etiam in homine, non est realiter compositus) *Resp.* Angelos ea, quæ per discursum, vel obscurè, cognoscunt, posse componendo cognoscere; quia ab his non statim determinantur ad assensum simplicem: at verò ab iis, quæ intuitivè comprehendunt, statim determinantur ad assensum simplicem sine suspensione judicii, aut compositione.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

81. *Ob. 1. contra 2. conclus.* Ex historiis habetur, dæmones ignorare, quid agant homines, & Luciferum ab aliis dæmonibus certiorem reddi: ergo Angeli non possunt naturaliter omnia cognoscere. *Confirm.* *Jabi 1. v. 7.* dicit Satan: *Circuivi terram; & perambulavi eam: atqui hoc fecit, ut omnia voraret, & species acquireret: ergo non habuit omnibus species, vi quarum omnia potuisset cognoscere: & idem dicendum de aliis Angelis.* *Resp.* dist. conf. Angeli non possunt omnia cognoscere, si nolint se applicare, vel uti speciebus suis. *conc. conseq. secus. neg. conseq.* Non semper utuntur Angeli omnibus speciebus: imò fortè neque possunt simul omnibus uti; quia juxta plures authores excedit perfectionem Angeli simul omnia coexistenter cognoscere. *Sed & DEUS dæmones sæpe impedit, ne omnia scire, & magis inde nocere possint.* Ad confir. neg. mi. non enim hac, sed alia de causa, id fecit, scilicet, ut ipse ageret, tentaret &c. cum in distans, aut nimiam distantiam agere nequeat. Accedit, quod Scriptura in similibus locutionibus sæpe res proponat, quasi fieri, aut factæ essent humano modo; sic *Genes. 1. v. 1.* dicitur: *Descendit autem Dominus, ut videret civitatem, & turrim.* item *Genes. 18. v. 21.* dicit DEUS: *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint.*

82. *Ob. 2. contra 4. conclus.* Angelus evidenter cognoscit, DEUM esse omnipotentem: ergo cognoscit evidenter, ipsum posse facere, quidquid non implicat: sed est evidens, quod supernaturalia non implicent: ergo. *Confirm.* Angelus evidenter cognoscit, DEUM posse plus facere,

facere, quām ipse possit cognoscere: sed ipse potest cognoscere omnia naturalia: ergo. Resp. om. 1. enthymemate neg. mi. subf. Non est evidens, an non omne producibile à DEO sit debitum alicui creaturæ, seu substantiæ ut quod. Ad confirm. neg. mi. quia Angelus nullatenus potest naturaliter cognoscere omnia possibilia naturalia, præsertim in alio universo.

83. Ob. 3. Angelus evidenter cognoscit, possibilem esse visionem beatificam: ergo aliquid supernaturale. prob. antec. Angelus evidenter cognoscit, quod omnis potentia possit circa suum objectum versari perfectè, seu intuitivè: atqui DEUS est objectum potentiae rationalis, & ipsum intuitivè videre est ipsa visio beatifica: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. disting. mai. Angelus cognoscit, quod omnis potentia possit circa suum objectum versari aliquo modo perfectè. conc. ma. omni modo perfectè. neg. ma. & conc. min. neg. conf. Cur non dicunt adversarii, potentiam debere posse comprehendere suum objectum, adeoque etiam DEUM? Unde tantum potest intellectus creatus naturaliter versari circa DEUM aliqua cognitione, quæ est perfecta inter abstractivas: & hoc tantum cognoscit evidenter Angelus. Nec est major appetitus innatus creatura, quidquid sit de elicito. videri potest *tr. de DEO n. 181.*

84. Dices. Angelus beatus *A.* videt etiam naturaliter, Angelum *B.* esse beatum: ergo videt etiam beatitudinem: Confirm. Angelus potest se naturaliter reflectere supra suam visionem beatificam: ergo hanc naturaliter cognoscit. Resp. neg. antec. quod non probatur. Ad confirm. iterum neg. antec. Si Angelus se tantum naturaliter reflectit in illum actum, non potest evidenter meminisse, quod fuerit clara intuitio DEI, sed tantum, quod aliqua cognitione DEI: ferè sicut reflectimus nos in actus fidei, à nobis elicitos, nec tamen scimus, an fuerint supernaturales. Nec est imperceptibile, quod memoria cognitionis clarissimæ non sit clarissima, si species reliæ sunt obscuræ, quales sunt, si quæ naturales relinquuntur à visione beatifica; nullæ enim species naturales possunt claræ, & evidenter repræsentare objectum supernaturale.

85. Ob. 4. Omne ens, quod existit, est naturale: ergo potest ab Angelo cognosci. Confirm. Angelus potest naturaliter cognoscere substantias naturales: ergo etiam accidentia supernaturalia. prob. conf. Substantia, saltem aliqua, sunt perfectiores quibusdam accidentibus supernaturalibus: ergo Angelus, potens cognoscere perfectiora, poterit etiam cognoscere imperfectiora. Resp. neg. antec. cuius merito hic supponitur falsitas, que probanda esset in *tr. de Gratia*, si opus foret. Et quis dicat, unionem hypostaticam, gratiam sanctificantem, visionem beatificam &c. esse entia naturalia? Ad confirm. neg. conf. ad prob. om. antec. neg. conf. Ratio negandi est, quod accidentia ista, licet imperfectiora, tamen spectent ad ordinem superiorem. Sic etiam secreta cordium sunt imperfectiora substantiis, cùm sint accidentia, & quidem sèpe naturalia: nec tamen possunt ab Angelo naturaliter cognosci: ergo ex eo, quod quis possit cognoscere aliquid perfectius, non

sequitur, quod etiam possit cognoscere omne imperfectius, si hoc sit in alio ordine, vel ex alia causa occultum.

86. Ob. 5. Angelus viator evidenter potuit in se experiri, quod elicit actus fidei, ipsi &c. sicut nos experimur in nobis: ergo vel hos cognovit intuitivè, & cognovit evidenter, esse supernaturales: vel non cognovit intuitivè, & saltem abstractivè, per discursum evidenter, cognovit, esse supernaturales. prob. 2. hoc membrum; (nam primum patet) Scit Angelus, quod, si hi actus essent naturales, eos posset cognoscere intuitivè: ergo, cùm eos intuitivè non cognoscat, evidenter inferit, eos esse supernaturales. Resp. neg. 2. membrum. consequens. Ad prob. dist. antec. scit Angelus, quod eos actus, si naturales essent, intuitivè cognosceret, si ipsi non occultarentur. conc. conseq. secus, neg. conseq. Itaque, si Angelus viator habuisset solam potentiam cognoscendi naturalem, nequivisset, an iij actus quoad intuitionem, vel etiam ultimam eorum differentiam, ei occultarentur, an verè essent ordinis superioris, ita ut eorum cognitione intuitiva ipsi non debeatur.

87. Dices. Sic etiam nos de nocte non possemus evidenter cognoscere, quod non ad sit sol, sed deberemus dubitare, an non à DEO occultaretur: hoc est ridiculum: ergo. Resp. neg. ma. disparitas est; quia de nocte nulla est ratio dubitandi de absentia solis; cùm naturaliter debeat abesse, & nulla ratio suadeat, illum adesse, vel quod DEUS aliquid faciat præter communem cursum rerum. At quando Angelus experitur quidem, adesse in se actum fidei: nec tamen eum cernit intuitivè, vel quod ultimam differentiam, adest ratio dubitandi, an non occultetur.

88. Potest enim Angelum latere ultima differentia; vel quia actus altioris est ordinis, vel quia à DEO occultatur: cùmque occultationem, utpote negationem, non possit in se ipsa cognoscere: neque etiam actum ordinis altioris, non potest evidenter scire, ob quam causam se lateat actus. Insuper, cùm DEUS, quicunque ex his causis adhibeat, jam aliquid faciat præter communem cursum causarum naturalium in hoc universo, non amplius militatio, qualis militat pro absentia solis in casu objectiōnis, sed neque Angelo physicè evidens est, DEUM nullam habere causam abscondendi actum naturalem; cùm non sciat omnia, quæ DEUS scit. Quare ad summum, cùm nullam certam agnoscat rationem absconde actum, potest probabiliter inferre, actum illum esse potius supernaturalem absconditum.

89. Ob. 6. Angelus evidenter cognoscit, humanitatem Christi carere propriâ subsistentiâ ergo potest inferre, humanitatem illam esse unitam DEO. prob. conseq. Non potest humanitas esse sine omni subsistentia, nec alia, quām Divina, potest ejus defectum supplere: ergo. Resp. Si subsistentia est aliquid negativum, ut nulli nobiscum defendunt, non cognoscit naturaliter Angelus, humanitatem eâ carere; quia negationem in se videre non potest: in positivo autem contrario, scilicet unione hypostatica, etiam eam non videt: ergo. Si autem subsistentia sit aliquid positivum, tunc Angelus dubitabit, an occul-

occultetur, vel omnino non detur, ex modò dictis. Indò fortè citius judicabit, occultari, propter difficultates mysterii Incarnationis, de quibus in proprio tractatu. Similiter dicendum de mysterio SS. Eucharistæ, scilicet, Angelum naturaliter non scire evidenter, an adhuc adsit substantia panis sub accidentibus, & occultetur; an vero sit destructa: an accidentia illa habeant proprium modum subsistendi, sed occultatum; an non habeant; quia iterum utrumque est præter ordinarium cursum causarum in hoc universo. vide Suarez de Angelis l. 2. c. 29.

90. Ob. 7. contra 5. & 6. conclus. Patres, & Scripturæ, dicentes, solum DEUM cognoscere liberè futura, & secreta cordium, possent exponi, quòd DEUS solus cognoscet cognitione judicaria, & omnino inimpeditibili, atque prorsus ad omnia, etiam ad actus supernaturales, se extende: ergo potest defendi, quòd etiam Angeli naturaliter possint ista cognoscere, sed non ut judices, nec inimpeditibiliter, nec adeò universaliter. ita Maistrus, & Scotista. Resp. neg. antec. quia Scripturæ, & Patres simpliciter omnem notitiam naturalem secretorum tribuunt soli DEO, tanquam signum Divinitatis, & nunquam Angelis, quamvis saepe nullam faciant mentionem cognitionis judicariae.

91. Et quamvis unus, aut alter Patrum addat, DEUM etiam Judicem esse, tamen non omnes hoc faciunt, & S. Hieron. loc. cit. n. 75. ubi ex textibus Matth. 9. Luc. 5. & II. attributibus Christo scientiam cognitionum, seu secretorum cordis, probat ejus Divinitatem, nullam mentionem facit cognitionis judicariae: alii autem, licet eam mentionem faciant, non propterea tanum volunt ex utroque copulativè Divinitatem probare, sed timorem DEI in hominibus augere. Certè ex verbis Cyrilli, & Chrysostomi, citatis à Maistro disp. 2. de Angel. q. 8. a. 1. num 233. dicentibus, Christum solitum esse Judæorum corda aspicere, cognitiones eorum examinare &c. nullo modo probatur, hos Patres voluisse dicere, Christum non probari sive DEUM ex eo, quòd cognitiones Judæorum quacunque cognitione penetraverit: sed tanum ex eo, quòd eas cognitione judicaria cognoverit; hoc enim longe està mente illocum Patrum.

Quamvis autem unus, aut alter, ex Patribus hanc ipsam secretorum notitiam in DEO probet ex eo, quòd DEUS sit Judex, non sequitur, quòd illa notitia sola non probet Divinitatem; Certè etiam Theologi communiter probant omnipotentiam, vel etiam æternitatem DEI, ex predicatione entis à se: & tamen utique sola omnipotencia, aut æternitas, est signum sufficiens Divinitatis. Adde, quòd, si Christus non probasset sufficienter Divinitatem suam ex notitia secretorum cordis, eam neque sufficienter probasset ex cognitione judicaria; quia hanc ipsam potestatem judicandi debuit probare ex ipsa secretorum cognitione; consequenter & Divinitatem, ut patet consideranti.

92. Dices. S. Gregorius l. 18. moral. c. 27. & l. 25. moral. c. 7. non aliam rationem, quare secreta cordium non videantur à nobis, afferit, quām corpulentiam membrorum. Eandem

etiam adstruit S. Augustinus enarrat. in psal. 41. ergo. Resp. S. Aug. loc. cit. nil penitus habet ad rem, tantum dicit, interiora hominis per sensus non videris nec plus dicit S. Greg. l. 25. moral. at verò l. 18. c. 27. sic ait: *Nunc autem corda, quādiu in hac vita sumus, quia ab altero in alterum videri non possunt, non intra vitrea, sed intra lutea vascula concluduntur.* Sed his verbis non tam dat rationem, quare non videantur, sed potius, cur luto includi dicantur. Superius quidem etiam dixerat: *Ibi (in cœlo) quippe uniuscusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondet.* At hic textus contra Mastrum probat, quòd saltè Angelus etiam non posset videre secreta cordis humani in hac vita: non enim dicit, quòd corpulentia videntis, sed visi, non abscondat. Unde, modò homo videndus sit corpulentia circumdatus, videri non possent ejus secreta.

93. Dein S. Doctoris mens non est (ut observat S. Thomas 1. p. q. 107. a. 1. ad 1. & etiam Suarez) assignare rationem adæquatam: sed ad summum aliquam inadæquatam, & hominibus familiarem. Sed neque ejus intentio prima est, dare rationem, cur secreta cordis videri non possint, sed cur corpora Beatorum possint comparari vitro; cùm in hac vita melius comparentur luto: & dicit, in cœlo, propter dotem claritatis, omnem corporis, etiam intérieur, harmoniam vistum iri. Ait quidem etiam, mentem alterius non abscondendam corpulentia: an autem nunc istâ solâ abscondatur, neutiquam dicit.

94. Ob. 8. Ens naturale, consequenter naturaliter cognoscibile, debet habere intellectum creatum proportionatum ad illud cognoscendum: tale ens est quodlibet secretum cordis: ergo. atqui si ullus intellectus est proportionatus, tunc certè est intellectus Angelicus: ergo. Confir. Libertas est extrinseca actui: ergo non videtur, quomodo actus possit ratione ipsius abscondi Angelo: Resp. posse omitti totum. Est Angelicus intellectus proportionatus, ut secreta cordis, quæ talia, cognoscat, sed non in omnibus circumstantiis, aut sine debitiss conditionibus: sicut causæ creatæ possunt producere effectus naturales, sed non in omnibus circumstantiis, aut sine conditionibus, dispositionibus, applicatione &c. Hinc si eliciens aetum consentiat, aut velit, eum fieri manifestum, tunc poterit sciri ab alio: secreta autem quæ talia, sufficit, ut sciantur à DEO, & ab ipso elicente.

95. Ad confir. conc. antec. neg. conseq. Ipsi libertas, quamvis extrinseca, ponit tamen actum in talibus circumstantiis, in quibus eum Angelus non possit cognoscere, & facit, ut non habeat species de illo; cùm enim notitia hujus actus ei non debeat, non est, cur habeat species, ut rectè Richardus, Suarez, Amicus, Hauoldus, & alii. Nec tamen propterea sunt Angeli, sicut infantes, nam isti nec præsentia, eaque apertissima, possunt dijudicare.

96. Dices 1. Angeli cognoscunt motus phantasie, & potentiarum externarum: sed ex his possunt inserre secreta cognitiones, & voluntiones: ergo. Resp. Si quis motu externarum potentiarum sponte manifestet suam volitio-

nem,

nem, non erit amplius secretum. Si autem sermo fit de quibusdam motibus phantasie, vel aliarum potentiarum, prævertentibus rationem, ex his naturaliter Angelus non potest certò cognoscere, an voluntas eos actus elegerit. Si vero estet aliquis actus phantasie, e. g. necessariò resultans ex aliquo secreto cordis, tunc etiam hunc Angelus non cognosceret *ex n. 78.*

97. Dices 2. Si Angelon non habent insulas species actuum liberorum, non possunt eas acquirere. Resp. neg. illat. probabilitus enim infunduntur à DEO, quando debent posse cognosci illa secreta. Sicut enim species rerum, quarum cognitio Angelis debetur à principio creationis, etiam à principio creationis ipsis infunduntur: ita species earum rerum, quarum cognitio non debetur, nisi in certis circumstantiis, infunduntur in illis circumstantiis. Cur enim jam prius infundantur, & ab initio creationis sine necessitate, aut utilitate? Nec objiciatur paritas cum femine, quod vitam habet, antequam exerceat actus vitales; quia, nisi prius receperet, causa secunda sèpissime non amplius adesset, quæ daret: & ad primam causam in ea quæstione consurgere videtur Philosophis indecorum: at vero in quæstione de infusione specierum non est indecorum Theologis consurgere ad DEUM, ut mox probabimus: & infuper DEUS semper adest respectu Angelorum. Neque sine his speciebus Angeli sunt sicut infantes; quia tamen habent potentiam cognoscendi perfectam eo in gradu, in quo tunc ipsis deberet: sùntque perfecti convenienter sua natura. Unde circumstantiae sunt conditiones requisitæ ad connaturalem earum specierum infusionem: & quidem respectu secretorum cordis circumstantia talis, vel conditio, est consensus elicientis: respectu strictè contingentium est existentia, & sufficiens applicatio ad ea.

98. Sicut autem non est absurdum recursere ad DEUM in prima infusione specierum, ita neque in secunda; sèpissime enim debent species infundi à DEO *ex n. 60.* ergo convenientius videtur dici, quod semper ab eodem infundantur, maximè, cum incertum sit, an aliquod objectum possit producere speciem in Angelo, ut dictum *eadem n. 60.* Quodsi tamen omnino velis, objecta spiritualia, sufficienter præsentia, posse producere species, transmittam saltem quoad illa objecta, de quibus Angelus non jam antecedenter à DEO habet species insulas, qualia objecta essent de novo existentia, non antecedenter cognita, vel secreta cordium &c. aliis autem gratis concedetur hæc virtus. Sicut etiam non possunt species in Angelo producere objecta materialia *ex eodem n. 60.* neque etiam spiritualia illa, de quibus superius, si sint absentia; quia agerent in distans: quæ actio non est impossibilis naturaliter, tantum ob resistantiam mediæ (nam e. g. aëris non resistit luci, & tamen candela accensa non potest propagare lucem ad decem milliaria) sed etiam est impossibilis ratione limitationis potentia creatæ, quæ non potest agere, nisi intra certam sphæram, extra quam non potest applicari per effectus intermedios.

99. Dices 3. Si Angelii non haberent species de actibus liberis, vel secretis cordium, non

possent eos cognoscere, ut possibles: sed cognoscunt ut possibles: ergo &c. Resp. Vel admittuntur in Angelis species repræsentantes rem tantum ut possibilem, seu determinantes ad cognitionem rei tantum ut possibilis, diversam quod modum tendendi à cognitione rei ut existentis, vel non. Si non admittuntur, tunc Angelii non cognoscunt secreta cordium ut possibilia in se ipsis, sed in causis actu existentibus vel in aliis secretis, seu actibus internis jam existentibus, & jam prius ex consensu elicientis cognitis: nec cognoscunt ea in individuo, & singulariter, sed confusè, & in specie, sicut ferros in homine potente amare cognoscimus actum amoris. Et sic videtur respondere Suarez, qui species has negat *de Angelis l. 2. c. 13. n. 10.* & pro sua opinione negativa citat S. Thomam.

100. Si autem admittuntur tales species, saltem universales, repræsentantes in se ipsis possibilia, vel aliqua in individuo, vel confusè genera, & species rerum possibilium, ut admittere videtur Scotus, & alii; tunc Angelii poterunt cognoscere secreta cordium ut possibilia, quin eadem cognoscant existentia. Elige jam, quod placet. Si neget species illas, poterunt tamen cognosci illa secreta cordis, vel illi actus ut possibiles in causis, vel etiam in aliis actibus existentibus, ut supra dictum. Si autem concedas illas species, debes dicere, quod Angelo quidem debeat species actuum liberorum, aut secreto cordis, ut possibilium, non vero ut existentium. In forma neg. ma.

101. Ob. 9. Non obesset commercio Angelico, aut humano, si soli Angelii nō possent secreta cordis: ergo ratio n. 77. est nulla. Confirm. 1. Melius esset, si daretur fenestra, à Momo desiderata, per quam hominis cor inspiceretur: ergo etiam melius esset, si Angelii id inspicerent. Confirm. 2. Angelii boni debent nos gubernare, & illuminare: ergo debent scire cogitationes cordium. Confirm. 3. Dæmon multis revelavit, quæ in cordis secreto cogitabantur: ergo naturaliter scivit. Resp. neg. antec. nam & dæmones nō possent secreta, quod hominibus, uti & dæmonibus, sibi invicem inimicis, nocere, nisi DEUS per miraculum impediret, quod non dicitur convenienter *ex eodem n. 77.*

102. Ad 1. confirm. neg. ant. Abstrahentur quidem aliqui à sceleribus, sed alii magis effronter peccarent ex desperatione, sicut mulier peccant, etiam si nō sint, id scire DEUM: deinde noceret id commercio humano. Ad 2. confirm. disting. conseq. Angelii boni debent cogitationes cordium scire supernaturaliter. omni conseq. naturaliter, & independenter quidem à nostro consensu. neg. conseq. Addo hīc, forte nec Beatos invicem videre secreta cordium independenter ab eorum consensu; nam alii non haberet eorum locutio alium finem, quam locutio eorum cum DEO, quod vix dicendum. Ad 3. confirm. resp. Illa à dæmonie revelata vel non fuerunt amplius secreta; quia signo aliquo externo manifestata: vel præcisè ex conjecturis divinando, veritatem dæmon attigit, quia in re est valde perspicax: vel tantum aliquam præviam apprehensionem ex speciebus phantasie præviis necessariò ortam, & nullum exercitium liber.

libertatis determinatum post se trahentem dæmon inferre, & palam facere potuit, vel alii quando tantum amphibologice loquendo homines decepit.

ARTICULUS IV.

Quomodo Angeli inter se, & cum aliis loquantur.

103. Dico. Angeli possunt loqui, ita omnes. Loqui autem est manifestare aliis suos conceptus, vel saltem suos conceptus aliunde jam manifestos ordinare ad alios, in quo locutionem ponit D. Thomas 1. p. q. 107. a. 3. in corp. quanquam etiam istud sit aliquo modo manifestare suos conceptus secunda manifestatione; nam etiam, quando loquimur DEO, licet ipse jam antecedenter sciat nostros conceptus, tamen eosdem etiam in nostra locutione cognoscit. Prob. conclusio. Zachar. 2. v. 3. dicitur: *Ecce Angelus, qui loquebatur. Apoc. 7. v. 2. Exclamavit Angelus vox magna quatuor Angelis. Isa. 6. v. 3. de Seraphinis dicitur: Clamabant alter ad alterum, & dicebant: per clamorem autem intelligitur locutio, vel de re valde magna, vel cum magno affectu, quo conceptus iulos manifestabant. Plurima alia locutionis Angelica exempla paucim exhibent sacrae Scripturae. Ratio etiam est. Sicut ordo, & politicum regimen, exigit, plurima esse secreta, ita etiam exigit, posse haec manifestari: quod idem petunt amicitia, & societas, adeoque exigunt locutionem: quia, cum dentur etiam inter Angelos, isti quoque debent posse loqui, & saepe etiam actu loqui inter se, & cum aliis.*

104. Possunt autem Angeli loqui DEO, sicut nos ipsi loquimur, ordinando suos conceptus ad ipsum, & eo modo ipsi eos exhibendo, ut, si non aliunde eos sciret, in eorum locutione cognosceret: item possunt loqui hominibus, vel formando voces in aere, vel exhibendo alia signa materialia, aut producendo, & commovendo in hominibus phantasmata, dependenter a quibus oruntur cognitiones certae in homine: & sic custodes Angeli saepe loquuntur suis clientibus: item possunt loqui aliis Angelis, de quo mox.

105. Dico 2. Angeli possunt inter se loqui, exhibitis signis materialibus; nam etiam ista cognoscunt Angeli: consequenter, sicut per haec hominibus, ita etiam aliis Angelis possunt conceptus suos manifestare. Pariter possunt loqui signis spiritualibus, prius ad certam significationem ad placitum determinatis: sed qualia ista esse debeant, difficulter potest assignari. Haunoldus assignat certam figuram, quam in se exprimat Angelus: e. g. occupando spatium rotundum, vel quadratum: sed cum Angelus non sit quantus, neque est propriè capax figuræ: figura autem spatiæ extrinseci materialis etiam ipsa est materialis. Quidquid de hoc sit, non videntur impossibilia aliqua talia signa spiritualia. Et sane Angeli non fuissent futuri temporum, quamvis nulla fuissent signa materialia: ergo tunc fuissent spiritualia. Præter haec signa tamen debet admitti adhuc alius modus loquen-

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

di Angelorum; nam in primis, ut signa instituuntur ab Angelis, ad certas significationes exprimendas, debuissent prius invicem loqui, nisi dicantur, ea signa edociti à DEO, ut primi nostri parentes primam linguam. Dein nec materialia, nec spiritualia signa sufficient, ut unus Angelus alteri soli loquatur; cum omnes illa cognoscant: ergo debent adhuc alio modo posse loqui.

106. Dico itaque 3. Angeli etiam possunt loqui per hoc, quod unus consentiat, vel velit, actum suum internum esse alteri manifestum. ita S. Thomas 1. p. q. 107. a. 1. in corp. quem plures sequuntur. Quando igitur Angelus secretam cogitationem, vel volitionem elicit, ea manet tamdiu secreta, donec consentiat, vel velit, eam manifestari: posita ea voluntate, tollitur jus secreti, & DEUS producit in altero Angelo speciem illius conceptus, aut volitionis, quam cognoscens in se Angelus, cui alter loquitur, elicit cognitionem de volitione, vel conceptu Angeli loquentis. Prob. conclusio. Hec opinio explicat facilis difficultates, quam aliae sententiae; nam facilis sic potest capi, quomodo Angeli etiam absentes possint sibi invicem loqui; quia DEUS in quamlibet distantiam potest producere speciem: nec est absurdus hic ad DEUM recursus ex n. 98. Capitur etiam in hac sententia, quomodo unus Angelus possit loqui uni, & non alteri, vel tantum aliquibus; quia potest pro libitu suo velle, vel consentire, ut pluribus, vel paucioribus manifestetur suus conceptus.

107. Quæres hic, quid sit *luminatio Angelica*? Rer. esse speciem locutionis, de qua meminist D. Dionysius de cœl. Hierarchia c. 3. & clariss. c. 7. & qua Angeli superiores communican, vel manifestant inferioribus certas quædam sublimes notitias, à DEO, vel aliis Angelis, adhuc superioribus, acceptas. Non autem quævis locutio Angeli de quavis re dicitur illuminatio, ut recte observat Angelicus 1. p. q. 107. a. 2. in corp. unde 1. p. q. 106. a. 3. in corp. idem S. Doctor negat, quod Angeli inferiores unquam illuminent superiores; quia DEUS in hac providentia non prius revelat illas notitias inferioribus, sed superioribus, & hunc ordinem non mutat: quanvis utique de absoluta potentia posset. vide Arriagam tract. de Angel. disp. 22. sec. 5. n. 24. ubi ait, et si inferior Angelus aliquid revelaret superiori, quod hic prius non scivisset, tamen communiter non censeri illam revelationem esse illuminationem; quia illuminatio videtur ordinari ad dirigendum alterum in ordine ad ministerium suum bene exercendum: inferior autem non confert superiori talis notitiam directricem, sed iste hanc accipit à DEO, vel ab Angelo adhuc superiore. Dicunt autem Granadus, & Platelius, Angelos superiores elicere conceptum naturale de veritatis supernaturalibus, & hunc inferioribus manifestare, scilicet sicut nos possumus de supernaturalibus elicere naturales etiam cognitiones, & magis voces, atque ita etiam conceptum naturale ingenerare alii, e. g. gentili, qui prima vice audiens mysterium aliquod supernaturale, potest illud credere tantum fide humana; nam etiam haeretici tantum credunt fidem humana.

108. Ob. 1. Juxta nos locutio Angeli esset actus voluntatis: hoc est falsum: ergo. Resp. dist. mai. Locutio Angeli tantum esset actus voluntatis neg. mai. etiam esset. conc. mai. & dist. sic mi. neg. conseq. Locutio hominis quoque, seu allocutio, non est tantum prolatio vocum, sed directio earum ad alterum; nec enim aliquor omnem, qui audit verba à me prolatam, sed illum solum, ad quem voces dirigo. Præter hanc voluntatem autem locutio Angeli involvit productionem speciei in altero Angelo, quam loquens saltem moraliter producit, quod sufficit; nec enim, ut ait Haunoldus, omnia scrupulosè requirenda sunt, quæ in locutione hominis reperiuntur; unde non, sicut homo physicè voces, ita Angelus debet physicè speciem producere; sufficit enim, si ostendatur modus, quo suos conceptus manifestet. Quod autem Angelus loquens debeat reflexè aliquo modo velle suam volitionem, nihil est absurdum; quia hoc etiam debet admitti in humana allocutione: quin imò potest volitio in seipsum, tanquam in obiectum inadæquatum, esse reflexa, ut patet in voluntate legislativa.

109. Ob. 2. Per modum loquendi, in tercia conclusione assertum non posset Angelus mentiri alteri: hoc est falsum: ergo. prob. ma. vel enim Angelus A. produceret sciens in se aëtum falsum, quem dein vellet alteri manifestum: & hoc non potest; quia assentiretur falso ut falso: vel vellet tantum, ut Angelus B. haberet speciem actus, quem Angelus A. non habet, & ut Angelus B. ob autoritatem suam, id est Angelus A. assentiretur alicui falso e. g. quod cras sit futurus dies judicii: & non loqueretur contra mentem: neque etiam vi hujus volitionis produceretur in Angelo B. species actus falsi, sed tantum desiderii verè existentis. prob. etiam mi. superior 1. Soli DEO proprium est non posse mentiri. 2. Lucifer alias Angelos mendacio decepit, & vocatur Pater mendaciorum.

110. Resp. 1. om. ma. neg. mi. cum Platino, ac Granado. Modò Angelus posuit mentiri hominibus, & Angelis, per alios modos loquendi e. g. per signa materialia, vel spiritualia, satis differt à DEO, ut patet. Dein, ut ait Ariagia, non debebat Angelis Lucifer mentiri: sufficiebat proponere motiva, quibus ipse movebatur ad superbiam. Responderi potest 2. neg. ma. Angelus posset etiam, saltem minus strictè, mentiri per illum modum; species enim illa posset inducere Angelum B. minus eautum, ut assentiretur ipsi obiecto falso: quo casu Angelus A. esset causa per se conceptus falsi: & sic aliquo modo mentiretur.

Nec dicas 1. Angelum B. non crediturum, eo quod loquens tantum indirectè manifestaret obiectum; cum posset directè. Resp. enim, et si non crederet, tamen alter mentiretur, quod frequentissimè etiam accidit inter homines. Secundò, posset tamen contingere, ut alter crederet; cum nec inter homines semper requirantur manifestationes conceptuum firmissimæ; alias enim semper exigentur juramenta. Nec dicas 2. DEUM dedecere producere talem speciem in altero Angelo. Resp. enim neg. quia species hæc non esset positivè erronea, sed tantum occasio-

accepta errandi, & quidem ex alterius determinatione posita: & hinc non dedecet DEUM, ut auctorem naturæ, naturalium causarum ex gentiæ se se accommodare.

DISPUTATIO II.

De Gratia, & Lapsu Angelorum.

111. **S**upponit hæc disputatio, Angelos prædictos non tantum intellegunt, & tu de quo præcedenti quæstione actum) sed libera quoque voluntate, de qua etiam nemo dubitare potest; nam, præterquam quod in intelligibile videatur, creaturam rationis capacem, adeoque cognoscentem motiva contraria, bonum, & malum, tamen non habere potentiam bonum suum prosequendi, & amandi, vel malum fugiendi, & odio habendi: innumeris insuper Scripturæ locis Angelii dicuntur amasse, odisse, peccasse &c. quæ voluntatem, & quidem liberam, manifestè inferunt. Restat tamen S. Thomas negat Angelis appetitus sensitivos, seu irascibilem, & concupisibilem; cum enim careant corpore, etiam carent sensu. Supposita autem in Angelis voluntate, quæntur, quomodo se liberè gesserint circa gratiam, eam merendo, vel conservando, aut amittendo.

QUÆSTIO I.

De Supernaturali Gratia Angelorum.

ARTICULUS I.

An Angelii in primo instanti se disponuerint ad primam gratiam.

112. **D**ico 1. Angelii omnes in primo instanti suæ creationis habuerunt gratiam sanctificantem. ita S. Thomas 1. p. q. 62. a. 3. in corp. Suarez, Valquez, & communior, contra quosdam antiquiores. Prob. Christus Joan. 8. v. 44. de diabolo dicit: *In veritate non stetit: per veritatem autem intelligitur à PP. gratia: & non stetisse iisdem significat, ab ea prolapsus fuisse, seu eam perdidisse, sic enim ait S. Cyrillus l. 6. c. 6. in Joannem: in veritate non stetit; quia prolapsus est à veritate, nec voluit manere in suæ originis sanctitate: ergo etiam diabolus, adeoque multò magis Angeli boni, habuerunt gratiam: & quidem in primo instanti; nam in secundo mali peccarunt: consequenter, nisi in primo gratiam habuissent, eam amplius habere non potuissent.*

113. **R**ufus Ezechielis 28. v. 17. & seq. ubi propheta lapsum Regis Tyri describit, intelligitur juxta S. Augustinum l. 11. de civit. c. 15. S. Hieronymum, Ambrosium, & alios PP. ac communem interpretum, sub illo Rege Tyri Lucifer,

cifer, qui etiam Cherub vocatur, atque dicitur ornatus variis gemmis, *Perfectus decor in deliciis paradi* *DEI*: & additur: *In medio lapidum ignitorum ambulasti; perfectus in viis tuis à die conditionis tue, donec inventa est iniquitas in te: quem ornatum, perfectionem &c. de gratia plurimi interpretantur.*

Accedunt SS. PP. Cyrillus cit. n. præced. S. August. lib. 12. de civit. c. 9. ubi ait: *Simul in eis Angelis & condens naturam, & largiens gratiam: quanquam dein dubitet, an mali non acceperint minorem gratiam.* S. Basilus *homil. in psal. 32. de omnibus Angelis* ait: *Angeli namque initio ut essent, verbum opifex omnium condidit, satisfactionem vero simul impedit ipsis Spiritus Sanctus.* Similia habent alii, quos exhibit Suarez. Confirm. Adamus statim in sua creatione accepit gratiam sanctificantem; quia creatus est in justitia originali, quæ includit gratiam sanctificantem, licet hanc brevi esset perditurus: ergo etiam probabilius Angelii eam acceperunt; nec enim videtur erga nobiliores creaturas DEUS fuisse in prima conditione parcior: quidquid sit de statu post lapsum.

114. Dico 2. Angelii per actus proprios se disposuerunt ad primam gratiam sanctificantem recipiendam, ita Cajetanus, Vasquez, Granadus, Haunoldus, Platelius, Sangallenses, Gonetus *disp. 12. de Angelis a. 2. n. 30.* & hoc teste, communiter Thomista: alii etiam communius. Prob. In hac providentia hominibus adultis non conferetur gratia sanctificans absque eorum dispositione: ergo nec videtur Angelis data sine eorum dispositione, sed ejus collatio universaliter fuisse annexa propriæ dispositioni subjecti, si quidem hoc illius sit capax, ut sunt Angelii. Prob. 2. Angelis concedendum est, quod gratiam receperint modo meliori, quo potest recipi: atqui est modus melior, & perfectior, si recipiatur dependenter à propria dispositione, quam sine ista: ergo. ma. redditur verosimilis ex eo, quod iste modus etiam concedatur hominibus adultis, maximè, cùm de his, ac de Angelis, quoad statum supernaturalem, ferme eodem modo loquamur.

115. Prob. mi. Perfectius est, ceteris paribus, cooperari ad suam perfectionem, quam tantum passim se habere ad illam: sicut perfectius est habere gloriam, ut coronam ex meritis, quam tantum, ut hereditatem sine illis: ergo. Dixi: *ceteris paribus*; quia Christo (ut docetur in tract. de Incarn.) data est gratia sanctificans ante omnem operationem, adeoque ante omne meritum; quia gratia accidentalis jam erat debita gratia substantiali, seu unioni hypostaticæ; hæc autem dabatur antecedenter ad omnem operationem in Christo: & hic modus recipiendi gratiam sanctificantem antecedenter ad merita est utique perfectior; quia afferit secum unionem Verbi.

116. Dices. Angelii non potuerunt in primo statim instanti elicere actus meritorios gratia: ergo non potuerunt gratiam mereri. Resp. neg. ant. Haberunt Angelii in primo illo instanti totum actum primum proximum ad merendum, scilicet intellectum perspicacissimum, nec diuturna deliberatione opus habentem, item gratias actuales, & illustrationes supernas: ergo

potuerunt statim revelationi factæ per fidem asseriri, & simul elicere actum charitatis, quem probabilius elicuerunt, ut vult Haunoldus, eò quod sine isto non videatur in hac providentia conferri gratia extra Sacraenta. Hic actus fuit dispositio, vel meritum de congruo, ad gratiam sanctificantem, & probabilius meritum de condigno ad gloriam.

117. Hinc in primo instanti omnes Angelii meriti sunt gloriam: at mali in secundo instanti eam denuo perdiderunt; quamvis enim DEUS statim in eodem primo instanti meritis rependerit gratiam (meritum enim præsupponit ad præmium, non necessariò prioritate temporis, sed tantum prioritate naturæ) non tamen statim voluit dare gloriam, sed voluit, ut in bono perseverarent, sicut idem petit ab hominibus. Observa tamen, nos non dicere, quod Angelii primam gratiam meriti sint de condigno, sed tantum, quod ad eam se disposuerint de congruo; cum enim meritum de condigno involvat ipsam gratiam sanctificantem, & consequenter, sicut meritum de condigno, ita etiam ipsa gratia, tanquam ejus constitutivum, debeat præsupponi ad præmium de condigno reddendum, non potest ante gratiam dari meritum de condigno.

118. Noto huc, merito correspondere duplex præmium, scilicet gratiam, & gloriam: & gratiam quidem præcedere ante gloriam: ex quo Gormaz de merito *disp. 4. sett. 2. n. 217. & seq.* Suarez, Vasquez, & plures, quos vide apud Plateliū p. 2. n. 665. cum S. Thoma 1. 2. q. 112. a. 2. ad 1. inferunt, quod quis eodem actu charitatis, vel contritionis, possit mereri gratiam sanctificantem de congruo, & gloriam de condigno; nam, cùm gratia jam data fuerit ante gloriam, potest significare eundem actum charitatis, ut si meritum condignum gloria; neque enim requiritur, ut gratia præcedat priori opus meritorium, sed tantum, ut comittetur. Videtur etiam favere Tridentinum *sett. 6. can. 32.* ubi universaliter dicit, homini justificati (qualis statim est, qui actum charitatis elicit) opera mereri augmentum gratia, vitam æternam, & etiam gloria augmentum, adeoque etiam primam gloriam, & quidem de condigno; alia non fuisse ratio, quare dixisset, opera illa non mereri gratiam, (intellige primam) sed tantum ejus augmentum, cùm etiam prima gratia sanctificans cadat sub meritum de congruo.

119. Huic tamen opinioni contradicit Lugo de Incarnatione *disp. 6. sec. 3. n. 59.* existimans, non posse gratiam, quæ est præmium actus, significare eundem actum ad aliud præmium. Difficultas movetur ex eo, quod sequetur, quod, si quis Rex promitteret militi, si obtinuisset victoriam, dignitatem centurionis, & centurionis officium ducis superioris, miles statim fieret dux; quia per victoriam fieret centurio, & dignitas centurionis significaret eandem victoriam ad alterum præmium. Sed responderi tamen potest, discriben esse inter nos, & hunc casum posteriore; nam in hoc casu posteriore sunt duo proorsus distincta præmia, nec utrumque uni actui promissum est, sicut tamen promissa est gratia, & gloria actui meritorio: & miles nec de congruo meretur officium

cium ducis. Hinc facilius intelligitur, quomodo actus dignificetur ad secundum præmium, ei jam promissum. Nec ex hoc sequeretur processus in infinitum, aut alia absurdia, quæ ex causa militis deducuntur: sed hæc ad tractatum de Merito.

120. Quæres, quamdiu duraverit status viae in Angelis. Resp. Tria solent distingui instantia. Primum, quo Angeli creati sunt, & se disposerunt ad gratiam, eamque receperunt, ac gloriam etiam meruerunt. Secundum, quo boni continuârunt suum meritum: mali vero peccarunt: & per hæc duo duravit status viae. Tertium, in quo boni beatitudinem consecuti sunt, mali autem damnati. Hæc tamen instantia non debent cogitari, quasi essent tria indivisibilia nostri temporis; non enim est ullum fundamentum, nec in Scripturis, nec in Patribus, nec in ratione, quod tantum per indivisibile momentum mali fuerint in statu gratia: immo verba *ambulasti, à die, donec, adducta n. 113.* videntur significare moram plùs quam instantaneam.

121. S. Thomas 1. p. q. 62. a. 5. ad 2. tempus corporale, hoc est, quod mensuratur motu solis, distinguit à tempore Angelico, quod mensuratur actibus Angeli, ita, ut dicatur tamdiu durare instans Angelicum, quamdiu Angelus non cessat ab eliciendo, vel conservando eodem actu. Quidam volunt tamdiu durare instans Angeli, quamdiu hic non elicit actum cum priore incompensabile: sed hi auctores videntur habere difficultatem in explicando secundo instanti bonorum Angelorum, item in danda ratione, quare non sit tantum unum instans beatitudinis eorum in celo, ut patebit consideranti: quare prior explicatio videretur melior. Poteſt autem idem actus Angeli conservari duratione indivisibili tam longa, ut æquivalat plurimis instantibus nostri temporis.

122. Ubi ulterius notandum, et si Angelus, unum actum continuando, interim simul plures alios actus, sicut potest, eliciat, tamen esse adhuc unum instans; utique enim Angeli boni in primo instanti elicuerunt actus fidei, spei, & charitatis. Nec debent hi actus æqualiter durare cum actu continuato. Sic, dum Angelus amat se ipsum, vel DEUM, potest se applicare ad considerandum celum, & id appetendum: inde ad terram vertere cogitationem, & circa hanc actu voluntatis elicere. Si interim prior amor DEI, vel sui ipsius, perseveret, maximè, si hic actus sit principalis, & reliqui cum illo sint connessi, vel per modum actuum imperatorum ab eo profluentes, faciunt omnes simul tantum unum instans: unde verosimile est, dæmones in secundo instanti plures actus peccaminosus eliciuisse: & certè prælium illud in celo factum, videretur indicare plures actus.

Angeli etiam beati, ut defendit Suarez, elicuerunt plures actus bonos: quos quamvis Valentia, & Granadus velint reducere ad primum instans eorum (quod volunt etiam durasse per instans secundum malorum) tamen Scotus, Cajetanus, Suarez, & alii, putant, non durasse semper actus eosdem; eoquod Angeli boni acceperint novas revelationes, nova præcepta, item bellum illud ex se requisiverit multos alios actus, ut non videatur semper primus actus intellectus,

aut voluntatis durâsse: sed de his videatur Suarez l. 5. c. 11. 14. & seq. & Granadus tr. 12. disp. 4. sec. 1. Quanto autem spatio nostri temporis, vel quot instantibus nostris, Angeli perseverant in actu amoris DEI, quem etiam mali primo instanti elicuerunt: quamdiu etiam dein mali actum peccaminosum continuârunt, est, ut dixi, incertum. Hugoni Victorino videtur durâsse via Angelorum diem unum naturalem: sed & hoc est incertum. Id solum constat ex communi SS. PP. fuisse tempus valde breve. Sanè jam dæmon erat damnatus, quando Eva vix fuit condita, & hæc ab illo decepta.

123. Ob. 1. contra 1. conclus. Joan. 8. v. 44. dicitur de diabolo: *ille homicida erat ab initio: ergo nunquam habuit gratiam.* Confirm. 1. S. Gregor. l. 32. moral. c. 18. ac alii Patres dicunt, Angelos malos non habuisse charitatem: ergo neque habuere gratiam. Confirm. 2. S. Augustin. apud S. Thomam 1. p. q. 62. a. 3. arg. 1. & ad 1. docet, eos primò creatos fuisse informes, sine productos, vel creatos in tenebris: dein formatos: verba S. Augustini l. 1. de Genes. ad literam c. 17. sunt: *Divisio quidem lucis (per quam intelligit Angelos) à tenebris, distinctio est jam reformatæ ab informi: ergo primum postea luce gratia informati sunt.* Confirm. 3. Non videur decuisse DEUM, ut infunderet gratiam, mox destruendam: ergo. Resq. neg. conseq. Illud ab initio non significat primum instans creationis, ut docet S. Augustinus de civit. DEI l. u. c. 15. sed tempus brevi subsecutum, quod in moral modo loquendi cenfetur coalescere cum initio: sic etiam dicit Psalmista: *Erraverunt ab utero, psal. 57. v. 4. scilicet ii, qui à prima juventute errârunt.* Roboratur responsio ex eo, quod ibidem dicitur: *In veritate non sicut: ergo aliquando in ea fuit.*

124. Ad 1. & 2. confir. neg. conf. SS. PP. explicandi sunt de charitate plena, & perseverante. S. Aug. explicatur à S. Thoma 1. p. q. 62. a. 3. ad 1. vel de formatione per gloriam, quæ fuit tempore posterior, vel de formatione per gratiam, quæ tamen tantum fuit posterior naturæ. Ad 3. confirm. neg. antec. Etiam Adam citò perdit justitiam originalem, & multi alii gratiam, in Sacramento poenitentia acceptam, citò iterum perdunt. Si DEUS nihil creare vellet, quod ex culpa creaturæ brevi periret, quæ multa non essent in orbe? Habuit tamen DEUS fines prudenteris; hac enim ratione eluxit ejus summa bonitas, quæ, ut solem, ita etiam gratiam, omni facit super bonos, & malos, saltem tales futuros. Dein, cum elevârunt Angelos ad statum supernaturalem, consequenter eis dedit gratias actuales, quibus cum ipsi cooperati sunt in primo instanti, prudenteris eis, tanquam de congruo meritis, gratiam sanctificantem rependit.

125. Ob. 2. contra 2. concl. Nullo modo Angelii statim in primo instanti potuerunt elicere actus dispositivos ad gratiam: ergo. Confirm. S. Thomas q. 16. de malo, quæ est de dæmonibus, a. 4. ad 14. docet, Angelos in primo instanti tantum dilexisse DEUM, ut authorem naturæ, eumque amorem naturalem fuisse: atqui actus naturalis non est dispositio, neque de congruo, ad gratiam: ergo. Resq. neg. antec. Actus liber exigit actum primum proximum, tantum propriæ natu-

naturæ, non autem pro priori temporis: causa etiam potest operari in primo instanti, in quo exsistit; sed enim statim producit lucem, & ignis calorem. Ad confirm. Etsi Angelis in primo instanti elicuerint actum naturalem amoris DEI, simul potuerunt elicere actum supernaturale, sicuti iuxta Sanctum Thomam 1. p. q. 62. a. 7. in corp. in Angelis, quando jam sunt in gloria, datur adhuc cognitio, & dilectione DEI naturalis. Afferit etiam S.D. q. 16. de malo a. 4. ad 20. creaturam in primo instanti creationis posse mereri. Unde, cum Angelis habuerint in primo instanti actum primum proximum, ad eliciendum actum etiam supernaturale meritorum, non videtur negandum, quod eum elicuerint.

Dum autem S.D. q. 16. de malo. a. 4. ad 14. § 15. videtur negare, Angelos elicuisse in primo instanti actum supernaturale, forte exponi potest, quod non elicuerint ex motivis, ibi ait, singulis hominibus singulos Angelos attributos esse, id quod Arriaga disp. 22. sec. 8. subs. 1. ait, certissime constare ex conuenienti ferre omnium Patrum, & Theologorum, ac totius Ecclesie: Suarez vero l. 6. c. 17. n. 8. ait, hoc tanto Ecclesie universalis consensu esse receptum, & in Scriptura, prout a Patribus intelligitur, tam magnum habere fundamentum, ut sine ingenti temeritate, aut ferre errore, negari non possit; Christus enim dixit: *Angelis eorum semper vident faciem Patris.* Matth. 18. v. 10. item *Acto. 12. v. 15.* dicitur: *Angelus ejus est:* hoc est S. Petri &c. Idem clarissime testantur SS. PP. Hier. Bernard. Justinus &c. quos exhibet Suarez loc. cit. Adde, quod non sit credibile, duos homines, qui sapissime ob itinera, vel alias causas, remouissimè ab invicem separantur, ab eodem Angelo custodiri.

128. Certissimum etiam est, Angelos cum hominum habere, non tantum universalem, sed particularem: certum quoque est, singulis hominibus singulos Angelos attributos esse, id quod Arriaga disp. 22. sec. 8. subs. 1. ait, certissime constare ex conuenienti ferre omnium Patrum, & Theologorum, ac totius Ecclesie: Suarez vero l. 6. c. 17. n. 8. ait, hoc tanto Ecclesie universalis consensu esse receptum, & in Scriptura, prout a Patribus intelligitur, tam magnum habere fundamentum, ut sine ingenti temeritate, aut ferre errore, negari non possit; Christus enim dixit: *Angelis eorum semper vident faciem Patris.* Matth. 18. v. 10. item *Acto. 12. v. 15.* dicitur: *Angelus ejus est:* hoc est S. Petri &c. Idem clarissime testantur SS. PP. Hier. Bernard. Justinus &c. quos exhibet Suarez loc. cit. Adde, quod non sit credibile, duos homines, qui sapissime ob itinera, vel alias causas, remouissimè ab invicem separantur, ab eodem Angelo custodiri.

Quamvis autem Suarez loc. cit. n. 10. videatur, se velle explicare, quod tantum intelligat suum assertum ita, ut unus Angelus in particula custodiat paucos homines, unum vel alterum, dum ibi tantum ait, esse verosimilium, quod unus Angelus unum hominem solum custodiat: tamen hoc plus quam verosimile esse probant rationes nostræ. Quod autem Calvinus dicat, majus esse beneficium, si omnes Angelis curam cuiuslibet hominis habeant, quam, si tantum unus, nil probat; non enim negamus, praeter custodem, peculiariter attentum, etiam alios Angelos habere aliquam curam, & omnes S. Michaeli invocamus: quod autem prouersus omnes simul habent peculiariter semper curam cuiuslibet hominis, est impossibile; cum non possint simul in dissimilatis locis adesse.

129. Quæres 1. An non idem Angelus, saltem successivè, plures homines custodiat, scilicet post mortem primi clientis alium. Resp. id sensisse Magistrum Sententiarum l. 2. dist. 12. §. 2. § 3. existimavit enim, pauciores esse Angelos, qui destinati sunt ad custodiam hominum, quam futuri sunt successivè homines: consequenter eundem Angelum, saltem successu temporis, pluribus attribuendum: sed hoc fundamentum est incertum. Patres etiam non convenient. Origenes bomil. 11. in c. 18. Numer. ante medium, videtur supponere, quod idem Angelus successivè plures custodiat, dum scribit, quemvis Angelum in iudicio universali eductum eos, quibus præfuit, quos adjuvit, quos in-

ARTICULUS II.

Quid tenendum de SS. Angelis Custodibus.

127. DE fide est, Angelos aliquo modo deputari a DEO ad custo-

struxit &c. S. Justinus autem in lib. ult. questione q. 30 tenet oppositum, dum ait, custodes Angelos semper augeri, hoc est, alios, & alios novos, ad custodiæ deputari: quanquam ipsius fundamentum non sit solidum, quod scilicet Angelii, post mortem hominis, custodiæ adhuc animam usque ad diem judicij. Dissentiunt etiam Theologi: Suarez tamen cum Arriaga inclinat in affirmativam: nos relinquimus rem in dubio.

130. Quæres 2. Quando incipiat, aut de-
sinat custodia Angelica. Resp. S. Hieron. in 18.
Matth. respondet, eam incipere ab ortu nativitatis: Eum sequitur S. Thomas 1. p. q. 113. a. 5. in corp. recte afferens, non primum à baptismo homini obtingere custodem; nam alias infideles nunquam eum acciperent. Alii autem putant, Angelum deputari statim ab infusione animæ rationalis, ita S. Anselmus in elucidario longè post medium, ubi ait: Unaqueque etiam anima, dum in corpus mittitur, Angelo committitur. Et certè tunc homo jam incipit esse viator, atque etiam moraliter distinctus est à matre, in ordine ad salutem, jamque est originali labe infectus, et si mater sit sancta. Huic sententia non videatur omnino oppositus S. Thomas art. modò cit. ad 3. quia tantum dicit, probabiliter dici posse, factum in utero, et quod nondum separatus à matre sit, custodiri ab Angelo matris. Et quia hæc opinio tribuens infantis, adhuc in utero matris, proprium Angelum, providentiam DEI facit liberaliorem, ei Suarez l. 6. c. 17. num. 18. adhæret.

131. Jam verò custodia Angelica cessat, quando homo est in termino suo ultimo: ad quid enim Angelus dammatum custodiatur, aut etiam Beatum? cùm ille à DEO, & Angelis sit abjectus: hic autem beatitudine sua defensus. At verò animas purgantes, necdum in ultimo termino constitutas, Angelii adhuc aliquoties solantur, donec eas in paradisum inducant. Quamdiu autem durat via, Angelus clientem nunquam penitus deserit, etiam ob peccata gravissima, sicut dæmon non desinit tentare etiam eximiè sanctos: & sicut Angelii non omnino deserunt infideles, qui nec fidem, nec gratiam habent, ita neque deserunt peccatores, qui habent fidem, licet non habeant gratiam. Quando autem aliqui Patres videntur dicere, quod peccatis fugentur Angelii, sensus est tantum, quod exercitum actuale custodiæ aliquando ob indispositionem peccantium intermittent.

132. Quæres 3. An omnes omnino homines habeant suos Angelos custodes. Resp. affirmativè; nam & reprobi, de quibus aliqui dubitare sunt visi, indigent custode contra tentationes dæmonum, & alia mala. Et quamvis custodia hæc eis non prospicit, ex eorum culpa, ad beatitudinem, prodest tamen ad minuendas culpas, & consequenter poenas. Sæpe etiam mali hac ratione impediuntur, ne magis noceant bonis. Tandem commendatur sic magis benignitas DEI, quæ, sicut solem facit oriri super iustos, & injustos, ita etiam utrösque per Angelos custodit. Christus Dominus tamen non habuit Angelum custodem; cùm enim DEUS esset, suæ scientiæ, & potestate, erat ab omni malo tutissimus: unde illud psal. 90. cit. num. 127. si ex-

plicetur de Christo, intelligi debet de custodia non propriè dicta, sed de obsequio, juxta illud Matth. 4. v. 11. Accesserunt Angelii, & ministrabant ei. B. Virgo autem, utpote pura creatura, habuit suum custodem, ne scilicet, saltem ab extrinsecis objectis, vel agentibus, laceretur, sicut etiam habuerunt juxta S. Thomam 1. p. q. 12. a. 4. ad 2. Adam, & Eva in statu innocentia.

133. Quæres 4. Quinam Angelii destinatur ad custodiæ hominum. Resp. ordinantur ex infimo choro, seu ordine, eos, qui hominibus privatis deputantur: at verò probabile est, Pontificibus, Regibus, Episcopis &c. Archangelos assignari. Imo Tostatus vult, personas has sublimes habere duos Angelos custodes. Principiatus verò dici possunt præsidere communitatibus, & regnis integris. Potestates maximæ adhibentur à DEO, quando dæmonum vis et coercenda: Virtutes, quando facienda miracula. Ex quatuor ordinibus supremis juxta S. Thomam 1. p. q. 112. a. 2. 3. 4. nulli mittuntur ad custodiæ hominum. Unde ex S. Doctore, nec Gabriel, nec Raphaël, ut ibidem habent, fuerunt plus, quam Archangeli: item Seraphim missus ad Isaiam, ejusque labia carbone purgans, non fuit verè talis ex supremo choro, sed hoc nomen ei tantum tributum est in latiori significacione, ut dictum num. 18. vel verus Seraphinus alium Angelum suo nomine misit. vide etiam Suarez l. 6. c. 10. & 21.

134. Quæres ultimè, in quonam potissimum Angelica custodia consistat. Resp. ex Suarez l. 6. c. 19. in his. Primo avertunt pericula, amoliendo causas liberas, & necessarias, ex quibus malum corporis, aut animæ clientibus imminet. Secundo excitant animam ad faciendum bonum, & vitandum malum, illuminando, & instruendo illam. Tertio compescunt dæmones, ne nimium tentent, aut aliter noceant. Quartò offerunt DEO nostras preces, ut habetur Tobia 12. v. 12. & Apoc. 8. v. 3. non quod DEO eas tantum exhibeant; cùm aliunde per se ei pateant: sed quod adjuncta sua oratione eas reddant efficaciores. Quinque orant pro nobis, etiam, quando nos non oramus: imo quando peccamus, ut impetrant nobis poenitentiam, & veniam, aliisque dona. Sexto castigant, atque corripunt peccantes per morbos, infortunia &c, quandoque etiam per mortem, ne malitia mutet intellectum. Poenæ autem istæ solent esse medicinales; nam aliae, que sunt purè iustitiae vindicativæ, ordinariè saltem infliguntur à Dæmonibus. Dixi ordinariè; nam & has poenas aliquando infligunt Angelii boni: sic Gen. 19. duo Angelii boni deleverunt Sodomitam, & Gomorram, igne & sulphure: & Act. 12. v. 23. Angelus Domini occidit Herodem Agrippam, interfactorem S. Jacobi Apostoli. Sapientiam tamen videntur dæmones similes poenas purè vindicativas infligere, qui etiam Angelii sunt, & in Scriptura quoque vocantur Angelii, vel spiritus, sed ordinariè cum aliquo addito, ut discerni possint à bonis: sic Matth. 25. v. 41. Qui paratus est diabolo, & Angelis ejus. Apoc. 12. v. 7. Draco pugnabat, & Angelii ejus 1. Reg. 18. v. 10. Invasit spiritus DEI malus Saul. Tandem Angelii boni animas purgantes solantur, donec expiatas DEO præsentent.

QUÆ.

QUÆSTIO II.

De Lapsu, & Pœna Angelorum.

ARTICULUS I.

Quando, & quomodo dæmones peccaverint.

135. Dico 1. Angeli in primo instanti habuerunt quidem physicam potentiam peccandi, non vero moralem. ita Suarez de Angelis l. 7. c. 20. n. 47. & 48. Valentia, Molina, Haunoldus, Platelius, & alii plures. Foris sic etiam explicari potest S. Thomas: ejus certè rationem sic exponi posse existimat Suarez loc. cit. num. 55. Scotus autem in 2. disp. 5. q. 2. abstrahendo à potentia physica, & morali, dicit, absolutè Angelos potuisse in primo instanti peccare: adeoque quoad primam partem conclusionis nobiscum sentit, quoad secundam, aperte saltem, non contradicit. Prob. 1. pars conclusionis. Angeli habuerunt totum actum primum proximum liberum ad peccandum: ergo potuerunt absolutè peccare: ant. prob. habuerunt voluntatem liberam, cognitionem boni, & mali, auxilia gratiæ indifferenter &c. ergo. Confirm. Angeli in eo instanti habuerunt libertatem ad meritum ex n. 114. ergo non est neganda illis libertas ad demeritum, seu peccatum; gratis enim diceretur, eos tantum habuisse libertatem inter actus bonos, non vero ad malos, qualem habuit Christus; fuerunt enim pura creature.

136. Probatur 2. pars de impotentia morali. Primo, S. Thomas docet, in primo instanti fuisse in Angelis impossibilitatem peccandi: ergo juxta S. Doctorem fuit saltem impossibilitas moralis. Secundo, Nullus ex tot millibus Angelorum eo instanti peccavit, ut mox probabimus: atqui, ut recte Haunoldus, censendum est moraliter impossibile, quod ex plurimis nemo facit. Tertio. In eo instanti inerat Angelis maxima ad bonum inclinatio, magna attractio ad gratitudinem, ob beneficia recentia accepta: ergo moraliter non poterant à DEO averti. Quartu. Videtur etiam decuisse DEUM, ut Angelos pro eo instanti præveniret gratiis efficacibus, ne vel à longè daretur suspicio, etiam imprudens, quod Angelii ex natura sua creati sint mali: quam rationem urget Suarez cit. n. 55.

137. Dico 2. Nullus ex Angelis primo instanti peccavit. ita omnes: & S. Thomas quidem 1. p. q. 63. a. 5. in corp. oppositam opinionem vocat erroneam: alii apud Granadum docent, nostram sententiam esse de fide; Scripturæ enim Sacrae Ezechiel. 28. Joan. 3. citatae n. 112. & 113. Isaie 14. v. 12. Quomodo cecidisti de celo Lucifer, qui manè oriebaris. Epist. Jude v. 6. Qui Angeli non servaverunt suum principatum &c. indicant, sat clarè, Angelos, saltem per primum instanti fuisse in veritate, fuisse in ortu suo gratiæ luce perfusos, ac principes cœli, & neccum servos peccati. vide etiam n. 113.

138. Dico 3. Primum peccatum dæmonum fuit peccatum superbie. ita S. Thomas 1.

p. q. 63. a. 2. in corp. & communissimè alii, contra Scotum, Prob. Tobie 4. v. 14. dicitur: Superbiæ nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo, dominari permittas; in ipsa enim initium sumpfit omnis perditio. Isa. 14. v. 13. Dicebas in corde tuo: In cœlum descendam &c. Ezechiel. 28. v. 17. Elevatum est cor tuum in decore tuo &c. Accedunt SS. Patres. S. Ambrosius l. 4. ep. 33. vel apud alios 84. ad Demetriadem ante medium ait: Sive itaque in lapsu diaboli, sive in prævaricatione hominis, initium peccati superbia est. S. Leo serm. 4. de collectis ait de diabolo: Inventor namque ille, autborque peccati, primum superbiam, ut caderet: deinde invidus, ut noceret. S. August. de natura & gratia c. 29. Initium omnis peccati superbia, quoniam diabolum, à quo extitit origo peccati, ipsa deject: & subseqente invidencia hominem statem, unde ipse cecidit, inde subvertit. Plures, ut SS. Prosperum, Bernardum, Nazianzenum &c. vide apud Suarez l. 7. de Angelis c. 9.

139. Hoc autem peccatum superbie non stetit in eo, quod Lucifer, vel alias Angelus, appetier revera esse æqualis DEO; nam, utpote perspicacissimus spiritus, evidenter agnivit, impossibile esse creature, ut revera sit DEUS, vel, ut sint plures dii. Nec dicas, eum saltem conditionate id appetuisse, si scilicet esset possibile; nam peccatum Luciferi non fuit simplex complacientia, aut desiderium conditionatum, sed abfolatum; absolutè enim dixit. Isa. 14. v. 14. Ascendam super altitudinem nubium: similis ero altissimo. Quare aliam quandam similitudinem, vel æqualitatem, non omnimodam in natura, appeti.

140. Dico 4. Probabiliter Lucifer ex superbia sibi appetiit unionem hypostaticam: alii etiam Angeli sibi, vel saltem naturæ Angelicæ, eandem appetierunt. Ita Alensis, Suarez de Angelis l. 7. c. 13. n. 13. Tannerus, Granadus, Rhodes, Arriaga, Haunoldus, & hoc teste recentiores communiter. Hæc sententia, et si non clare tradatur à Scripturis, & Patribus, tamen habet fortè majus fundamentum in illis, quam alia opiniones; nam certè Scripturæ videntur significare in diabolo aliquem appetitum Divinitatis; cum ergo hanc Lucifer non potuerit habere per identitatem, saltem voluerit eam habere per unionem; hoc enim significant illa verba. Isa. 14. v. 14. Similis ero altissimo: & clarissimus Ezechiel. 28. v. 2. Dixisti: DEUS ego sum, & in cathedra DEI sedi... dedisti cor tuum, quagi cor DEI. Accedit, quod SS. PP. dicant, diabolum invidissime, & invidiæ etiam peccasse, quorum textus videre est apud Granadum tract. 13. disp. 2. sec. 1. n. 4. & 5. Sanè unio hypostatica, utpote bonum excellentissimum, vel maximè potuit esse objectum superbissimæ invidie Luciferi, præsertim, dum se considerabat spiritum longè perfectissimum.

Addit, quod mysterium unionis hypostaticæ, vel etiam incarnationis Divinæ, Angelis fuerit probabilius revelatum. Certè id docet S. Thomas. 2. 2. q. 2. a. 7. ad 1. citatque S. Augustinum, qui sanè l. 5. de Genes. ad liter. c. 19. docet, Angelis non fuisse mysterium hoc ignotum. Ad dendi etiam iij Patres, quos Suarez, tom. 1. in 3. p. disp. 5. sec. 4. s. Dico 1. sub finem adducit, qui, ut ibi tradit, videntur docere, Angelos peccasse occasione incarnationis sibi revelatae, eo quod

quod noluerint se Christo submittere, neque humiliter ferre, quod inferior humana natura eis prælata fuerit: de quibus tamen idem Author videndus est. l. 7. de Angel. c. 13. n. 16. ubi alibi dicta videtur limitare. Saltem videtur valde verisimile, immo verisimilius, Angelis saltem revelatam suisse possibilitem unionis hypostaticæ, ut vult Arriga. disp. 24. sec. 5. n. 44. quo posito probabilissimum est, superbißimum Luciferum eam statim sibi ambitiosè appetuisse.

141. Non tamen propterea nego, sed omitto, potuisse simul etiam dæmonem superbiæ peccare, per hoc, quod naturalibus suis inflatus neglexerit, beatitudinem supernaturalem mereri actibus submissionis, & obedientiæ: quod voluerit dominari omnibus aliis creaturis, & nulli alteri subesse, ne DEO quidem per actuale imperium ipsum gubernanti: & hac ratione affectaverit esse altissimo similis; nam ita diabolum etiam peccâsse significat S. Thomas 1. p. 9. 63. a. 3. in corp. & S. Gregor. l. 34. moral. c. 17. scribens: *Jus perverse libertatis appetit, ut & præfet tateris, & nulli suberset, dicens: Ascendam &c. & infra, Relido eo, qui verè illi sufficere poterat, se sibi sufficere posse judicavit.* Idem insinuat S. Aug. l. 22. de civit. c. 1. dicens: *Cum præscrevit Angelos quosdam per elationem, qua ipsi sibi ad beatam vitam sufficere vellent, tanti boni supernaturalis beatitudinis defertores futuros.*

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

142. Ob. 1. contra 1. conclus. Operatio incipiens cum re producta tribuitur producenti: ergo, si peccatum statim incepisset primo instanti cum Angelis in eorum productione, etiam debuisset attribui DEO: sed non potest peccatum attribui DEO: ergo neque potuit cum Angelis incipere, vel in primo instanti committi. Confirm. Motus naturalis præcedit liberum: ergo Angelis debuerunt prius habere actum naturale, qui non potuit esse peccatum (nam peccatum est contra naturam) ergo non potuerunt statim primo instanti peccare. Resp. dist. antec. Talis operatio tribuitur producenti, si necessaria sit om. antec. si sit libera neg. antec. & conseq. illa enim operatio propriè tribuitur generanti, vel producenti, ad quam determinat producens: nec magis tribuitur in primo instanti, quam in sequentibus: e. g. motus gravium deorum tribuitur eodem modo producenti lapidem in primo, ac in sequenti instanti: illa vero operatio, ad quam determinat ipse effectus in primo instanti, tribuitur ipsi effectui, non minus, quam aliæ subsequentes. Nec est ratio, cur uni, aut alteri, potius tribuantur actiones primi, quam sequentium instantium: ergo, si obiectio vim haberet, DEO etiam tribuenda essent peccata postea facta, maximè, cum DEUS etiam sequentibus instantibus Angelos conservaverit, seu ipsis existentiam tribuerit.

143. Granadus quidem dicit, esse nobis quasi insitum à natura, ut primam operationem effectus adscribamus causæ eum producenti: sed non probat. Omitto, id fieri in operationibus necessariis, at non in liberis. Quodsi aliqui etiam ita judicent de liberis, non videntur veritatem

atingere: ad has tamen suspicções amovendas, ut diximus n. 136. videtur, decusse DEUM, ut Angelos gratiæ efficacibus præveniret. Ad confirm. dist. antec. Motus naturalis præcedit liberum prioritate temporis. neg. antec. prioritate naturæ. conc. antec. & neg. conseq. alias Angeli non potuerint in primo instanti mereri; unde tantum pro priori naturæ datur cognitio, quæ est actus intellectus non liber, vel aliqua volitio naturalis, tendens in bonum suum, falso apparet: non autem pro priori temporis: immo neque pro priori naturæ datur quidquam incompossibile cum peccato.

144. Ob. 2. contra 4. conclus. Si facta est Angelis revelatio de unione hypostatica, tunc vel Christus venisset etiam Adamo non peccante, vel Angeli non potuerint non peccare: sed haec non possunt admitti: ergo. Resp. om. ma. neg. 1. p. mi. Alibi in tract. de incarnat, amplexus sum sententiam, quæ afferit, Christum etiam Adamo non peccante suisse venturum: quo posito ruit totum argumentum. Qui oppositum defendunt, possunt dicere, Adamum potuisse absolute peccare, et si non peccasset Angeli, seu quavis serpens non feduxisset Eam: quo casu etiam juxta sententiam oppositam, ad Christi adventum non fuisset necessarium peccatum Angelorum.

145. Si hoc dici non possit, eoque sine auctoritate diceretur, adeoque dicendum sit, quod Adamus non peccasset, nisi cooperante serpente, possunt authores oppositi dicere cum Arriaga disp. 24. sec. 5. n. 44. revelatam fulle Angelis tantum possibilitem unionis hypostaticæ in genere, non autem incarnationem Christi, & Luciferum statim illam sibi superbiæ appetuisse: quia revelatio non supposuit Christum venturum, adeoque evitat hanc objectionem: quamvis ex alio adhuc capite, scilicet ratione impedibilitatis decreti, decernentis Christum venturum, videatur haec objectio non esse efficax: sed quia in mea sententia de adventu Christi per se ruit, non est operæ pretium, longam huc decreti illius explicationem apponere, quod tamen paucis exponi non posset.

146. Ob. 3. Supposita etiam revelatione dicta, tamen non peccasset Angeli, appetendo unionem hypostaticam: ergo. prob. antec. licet invidus alteri invidet aliquid bonum, non tamen eo ipso illud desiderat sibi, sed contentus est, modò nec aliis habeat: ergo etiam dæmones non eo ipso unionem appetiunt, quod invidiæ pleni fuissent. Confirm. Dæmon appetendo unionem hypostaticam debuisset appere suam destructionem: hoc non fecisset: ergo. prob. ma. unio illa non potest stare cum subsistencia Angelica: ergo haec deberet destrui, & consequenter Angelus. Resp. neg. ant. ad prob. neg. conseq. nam in primis dæmon prius jam peccavit superbiæ: dein, et si aliquando ita se habeant invidiæ, non ita se habent semper, & omnes neque ita se habuit Lucifer superbißimus; utque enim hic sibi appetit dignitatem maximam, tanquam sibi præ aliis debitam. Ad confir. dist. ma. debuisset appetere destructionem suæ naturæ. neg. ma. suæ tantum subsistencia. om. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Sive subsistencia creata sit quid positivum, sive quid tantum

negativum: certè hanc destructionem Lucifer non curâset, sicut nec eam curat humanitas Christi; cùm suppleatur ejus defectus subsistens infinitum nobiliori.

147. Dices. Vel credidit Lucifer revelationi illi, vel non: neutrum potest dici: ergo. prob. mi. si non credidit, non appetit unionem: si credidit, iterum non appetit: ergo. prob. 2. pars ant. Lucifer scivit, stante decreto DEI de illa unione Christo conferenda, eam sibi impossibilem esse: ergo eam non appetit: vel deberet dici, quod erraverit, putando, DEUM mutari posse; hoc autem non cadit in perspicacissimum spiritum, præsertim ante peccatum. Resp. neg. mi. & dico, credidisse eum revelationi: cùm autem hæc tantum fuerit de possibiliitate unionis (ut n. 145. dictum) absque ullo errore speculativo intellectus potuit eam sibi appetere. Et hæc responsio est expeditissima.

148. Suarez de Angelis. l. 7. c. 13. supponens, revelationem Angelis factam de unione Christo, & nemini alteri, conferenda, respondet n. 10. Scivisse Luciferum, quod ea unio sibi impossibilis sit, non quidem per se, sicut æquitas cum DEO, sed per accidens ex voluntate DEI: hanc ipsam autem fuisse ejus superbiarum, quod considerando suam excellentiam, ac dignitatem, existimaverit sibi convenientissimam esse illam unionem: adeoque ordinationem Divinam apprehenderit tanquam contemptum sui, utpote homini postpositi: quæ omnia, ait Suarez, potuit Lucifer cogitare absque errore speculativo, abstrahendo scilicet ab aliis motivis (ex quibus DEUS potius hominem, quam Angelum assumeret: vel, quæ ipsum ad DEO se submittendum, & cavendum peccatum, efficacius incitarent) & præcisè considerando suam dignitatem, & congruitatem suæ naturæ excellentioris cum illa unione, suaque utilitate. Inde, ut ait ulterius Eximus, Lucifer præcipitavit judicium practicum, in quo utique erravit: vel certè præcipitavit effectum. Qua in re nullus intercessit speculativus error, sed tantum inconsideratio.

149. Si dicas, saltem stante Divino decreto illo, ejusque revelatione, non potuisse diabolum sibi appetere unionem hypostaticam absolutè, sed tantum per simplicem complacentiam, in qua tamen ejus peccatum non stetit ex. 139. reponit Suarez, quamvis non potuerit dæmon, stantibus illis, voluntate omnino absoluta, appetere unionem, tamen neque eam appetuisse per simplicem tantum complacentiam; eum ideo in se re ipsa illi possibilis fuerit, & tantum per accidens impossibilis; hinc, ait, dæmon præscindendo ab hoc decreto, & attendendo tantum possibilitem unionis, ac suam excellentiam, potuit ex determinatione suæ voluntatis habere desiderium, quantum in ipso erat, efficax: & tale eum habuisse ex eo desumi potest, quod Divinæ voluntati repugnaverit. Hæc fuisse Suarez loc. cit. quæ si non placeant, & difficultatem quis habeat circa judicium illud practicum, sequi licebit Arriagam.

150. Ob. 4. Appetitus unionis hypostaticæ non est malus; quia tendit in arctissimam cum DEO conjunctionem, quæ est sanctitas substantialis: ergo Lucifer habendo talem appetitum non peccavit. Resp. dist. antec. appetitus

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

ille non est malus per se, & intrinsecè conc. antec. non est malus per accidens in dæmon. neg. antec. & cons. 1. ad Timoth. 3. v. 1. dicitur: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: an igitur non peccat, qui ex ambitione, & cupiditate temporalium, eum appetit? scilicet dæmon eam unionem appetit, ex ambitione, & inordinatisima cupiditate excellentiæ, adeoque ex pessimo fine, ut exaltaret super omnes creature, haberet Divinos honores, posset alios præ se contemnere: quæ est gravissima superbia. vide Suarez l. 7. de Angel. c. 13. n. 3. & 4.

151. Quæres, an Angeli post peccatum potuissent agere poenitentiam. Resp. Non potuerunt agere supernaturalem, & salutarem; quia DEUS negavit ipsis gratiam supernaturalem, etiam sufficientem, sicut defacto adhuc negat damnatis. Et de hac impotentia explicari possunt SS. PP. dum afferunt, Angelos esse irrevocabiliter lapsos. Si queras, an non eriam, ex natura sua, sint physicè inflexibles, ita, ut objecto, quod semel amplexi sunt, irrevocabiliter adhærent. Resp. negativè; si enim, postquam in primo instanti bene egerunt, ut probatum a n. 114. in secundo tamen mutata voluntate malum amplexi sunt, non est ratio, cur non in tertio iterum potuissent, ex natura saltem sua, ad bonum reverti. Et ita sentiunt Suarez, Granadus, Platelius, Sangallenses, & alii.

152. At verò moraliter inflexibles esse Angelos admitto: & de hac, seu de morali impotentiæ Angelorum ad poenitendum, Granadus explicat S. Thomam. Ratio est: quanto major objecti notitia, & intensio amoris, præcessit, tanto difficultus, etiam in hominibus, mutatur affectus; hinc lapientes longè difficultius mutantur, quam indocti; cùm ergo in Angelis ista fuerint longè majora, quam in hominibus, scilicet notitia valde clara objecti, ob perspicaciam summam intellectus, & quod consequitur, valde intensus, & deliberatus affectus, non potuerunt moraliter mutare suum judicium, aut effectum. Accedit adhuc ingens superbia, quæ etiam mutationem judicii, tanquam se dedecentem, maximè respuit.

ARTICULUS III.

Quomodo Dæmones puniantur.

153. C ertum est, dæmones non tantum pati poenam damni, seu privationem beatitudinis æternæ: sed etiam torqueri igne vero, & materiali. Hanc sententiam Suarez l. 8. de Angelis c. 12. n. 9. vocat Catholicam, ob testimonia plurima Scripturarum, & Patrum, veritatem hanc aperte docentium. Sic Apoc. 20. v. 9. dicitur: *Diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris. Matth. 25. v. 41. Dicendite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis ejus: ubi agitur de igne, quo cruciabuntur corpora hominum post diem judicij, qui ignis est materialis. S. Aug. de civit. DEI l. 21. c. 10. Gehenna illa, quod etiam stagnum ignis, & sulphuris dictum est; corporeus ignis erit. Idem eodem cap. superius. Cur enim non dicamus quamvis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse penit corporalis ignis affligi? S. Gregorius l. 4. Dialogorum c. 29. ait, Si igitur diabolus,*

D

lus,

lus, ejusque Angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum, si animæ, & antequam recipient corpora, possint corporea sentire tormenta?

154. Quæstio jam est, quomodo incorporei dæmones possint ab igne corporeo pati; sensibilem enim dolorem pati, tam parvum possunt, quæm auris videre. Quare, qui dixerunt, eos cruciari calore, idem dixerunt, ac si quis diceret, quod cæcus possit torqueri exhibitis imaginibus monstrosis, aut surdus clamoribus. Hinc alii dixerunt, dæmones per hoc puniri, quod alligentur igni infernali, quæ alligatio ad corpus tam vile, & instrumentum puniendis hominibus adhucum, item ad infimum locum, superbissimis spiritibus, & suæ libertatis amantissimis, vehementissimè doleat.

155. Sed planè tensus fidelium videtur maiorem poenam apprehendere in damnatis, quæm tantum hanc alligationem: & verba *uri, cre-
mari &c.* videntur plus sonare, quæm tantum carcerem, etiam perpetuum, quem tamen fermè solum juxta hanc sententiam dæmones paterentur, ut ex dicendis patet. Certè etiam animæ Patrum alligatae erant limbo, nec tamen cruciabantur, sicut animæ in purgatorio: nec etiam videtur in hac sententia posse ratio dari, cur alligatio ad ignem molestior sit, quæm ad aliud corpus. Si dicas, molestissimam esse hanc alligationem diabolis ob eorum superbiam, & evagandi libidinem, respondetur, etiam animas purgantes curciari ab igne, quin superbiant, aut inordinatè vagari cupiant: & si istæ alio modo ab igne cruciantur, idem dicendum de diabolis.

156. Dein plurimi adhuc dæmones extra infernum vagantur super terram, ut Scripturæ, Patres, & experientia docent: imò Suarez putat, plurimos locum mutare, ut modò sint in inferno, modò in terris: ergo necdum omnes paterentur poenam essentialiæ damnorum, quod dici nullatenus potest. Si dicas, istos suam portionem ignis secum circumferre, dicas aliquid Suarezio *l. 8. de Angel. c. 16. n. 35.* & alii parvum crebile, præsertim, cum plurima, aut miracula, aut præstigia saltem diabolica, constanter deberent fieri, scilicet, ut ignis ille ab hominibus, quibus dæmones proximi sunt, non videatur, eos non urat, sæpe cum dæmone corpora penetret &c. Quare alii volunt, dæmones, in terris adhuc vagos, cruciari apprehensione secuturæ olim alligationis, adeoque timore. Sed contra: aliud est malum apprehendere, aliud experiri: certè dæmones deprecati sunt Christum, ne mitterentur in infernum, sed portiùs in porcos: ergo nondum passi erant æqualem poenam: unde à primo ad ultimum, hæc alligatio non est poena essentialis, sed tantum accidentalis.

157. Dico igitur cum Suarez *l. 8. de Angelis c. 14. n. 41.* Platelio, Haunoldo, aliisque pluribus, maximè recentioribus. Ignis inferni, supernaturaliter elevatus, producit in spiritibus damnatis aliquam qualitatem derupativam ipsum, qua vehementissimè affliguntur, & ex ea concipiunt dolorem, quantum esse potest, simillimum illi, qui oritur in voluntate animarum corpori unitarum, posita summè dolorifera sensatione adustionis. Hæc qualitas etiam potest conservari ab igne, quando dæmones in

inferno degunt: quando autem versantur extra infernum, ne debeant secum ignem circumferre (quod supra negavimus fieri) potest conservari, vel ab igne agente in distans (cum ibi supernaturaliter agat) vel à DEO. Prob. concl. Cùm spiritus propriè uri non possint, debet saltem dici, quod urantur in eo sensu, qui proximus sit, literali; hoc enim videntur exigere PP. argue Scripturæ *n. 153.* allatæ: ergo ignis non tantum debet esse objectum, sed aliquid facere; nam urere plus significat, quæm tantum actionem intentionalem. Confir. Hæc sententia rem hanc præ aliis opinionibus convenienter explicat, nec est aliquid magni momenti; quod ei objici posse: ergo præhabenda est alius.

158. Id tamen adhuc queri potest, an ignis eam qualitatem producat physicè, an tantum moraliter: sicut Sacraenta, saltem juxta communiorum nostrorum, causant tantum moraliter gratiam. Haunoldus transmittit, sufficere posse causalitatem moralè: negat Platelius; nam in primis non est eadem ratio ignis, ac Sacramentorum; cùm ista deberent sæpe physicè agere, quando non amplius physicè existunt: e.g. quando baptismus factè suscepimus, postea quacunque tandem de causa, reviviscit: item nunquam posset rotum Sacramentum physicè agere; cùm partes ejus successivè ponantur: nihil horum obest causalitatem physicæ ignis: neque etiam, supposita possibilitate potentia obedientialis, negari potest, quod ens materiale possit physicè producere accidens spirituale. Econtrà est difficile explicare influxum ignis moralem; cùm non videatur, sub qua ratione causalitatis moralis asterni possit à DEO, vel hunc determinare; neque enim, ut actiones Sacramentales, ita etiam flammæ inferni, sunt moraliter actiones Christi: neque alius similis titulus DEUM movendi (in qua tamen motione stare deberet causalitas moralis) videtur excogitabilis.

159. Ob. 1. Non potest explicari, quid sit ista qualitas; cùm nec sit actus vitalis, nec habitus: ergo. Confirm. 1. DEUS ut causa prima, ignis tantum ut instrumentalis, produceret eam qualitatem: imò DEUS solus eam sèpius conservaret: atqui DEUS non potest, ut causa prima, producere eam qualitatem derupativam, nec eam conservare: ergo. Confirm. 2. Hæc qualitas non est naturalis, nec supernaturalis: ergo nulla. Resp. neg. antec. Qualitas ista non est actus vitalis; quia supponitur ad dolorem vitalem: neque etiam est propriè habitus; quia non est principium operandi; aliàs est habitus vitiosus, cuius causa per se DEUS esse non posset: unde est qualitas stabiliter inhærens dæmoni, eumque per se ipsum reddens foedum, atque deformem: sicut gratia sanctificans etiam est qualitas stabilis, reddens per se ipsum horum pulchrum: & saltem iuxta multos quibus videtur favere Catechismus Tridentini *de baptismo n. 38.* vel, cùm in quibusdam editionibus numeri non habeantur, s. de fructibus baptismi) non influit physicè in actus: consequenter etiam non est strictè habitus, quamvis dicatur habitualis. Unde, sicut capi potest gratia sanctificans, tanquam qualitas spiritualiter pulchra, sic capi potest altera, tanquam spiritualiter deformis. Alia etiam paritas delu-

defini potest à characteribus Sacramentalibus, baptismi, confirmationis, ordinis &c.

160. Ad 1. confirmation. neg. mi. De turpatione dæmonis, vel animæ, est malum physi cum, ut tormentum ignis: & mirabile esset, si DEUS non posset spiritum in peccatum criminis deturpare; cùm Judex humanus possit reo, & turpem mutilationem, & etiam infamiam publicam, honestissimo iudicio, inferre: nec minus potest DEUS etiam eam qualitatem conservare. Ad 2. confirm. Suarez. neg. conseq. & ait, eam qualitatem fore præternaturalem, aut violentam. Si contendas, debere eam esse saltem philosophicè supernaturalem, admitto; nil enim inde absurdum. Theologicè quidem supernatura le nil potest incipere in termino damnationis; quia non potest ibi ordinari ad æternam felicitatem: at non video, cur non possit aliquid philosophicè tantum supernaturale ibi incipere; cùm etiam possit aliquid theologicè supernatura le ibi perseverare, ut patet in charactere baptismali.

161. Ob. 2. Qualitas hæc non opponitur ulli perfectioni Angelicæ: ergo nullæ Angelum privat: ergo eum non deformat: Confirm. Angelus non est capax accidentis spiritualis non vitalis: ergo. Resp. neg. ultimam consequentiam. Desformitas non tantum stat in privatione, sed etiam in ente positivo e. g. in struma, vel sexto digito: & talis positiva imperfection est etiam illa qualitas. Potest forte etiam dici, qualitatem illam opponi gratiæ sanctificanti, saltem moraliter, adeoque facere Angelum incapacem gratiæ: consequenter etiam privare magno bono, cuius saltem in hac providentia capax fuisset. Ad confirm. neg. antec. utique enim Angelus est capax specierum, characteris, gratiæ sanctificantis, luminis gloriæ &c.

162. Ob. 3. Hæc qualitas daretur etiam in animabus damnatorum, saltem antequam reununtur corporibus: ergo, cùm esset poena essentialis, maneret etiam post diem iudicij: ergo tunc animæ istæ haberent duplē pœnam; quia accederet ipsa combustio materialis corporum. Respondet Suarez l. 8. de Angel. c. 14. n. 21. concedendo totum, atque, combustionem materialē esse tantum pœnam accidentalem, & sic pœnam sensus crescere extensivè, sicut Beatis crescit post diem iudicij gaudium accidentale ex reassumptis corporibus. Addit dein cit. cap. num. 40. animam in statu separationis jam vehementissimum dolorem pati ex apprehensione, & timore futura combustionis, cuius saevitum experimentaliter aliquomodo novit ab experientia sensuum habita, dum viveret: hic dolor, ait, mutabitur post diem iudicij in actualē sensationem: & sic non tam datur multiplicatio dolorum, quæ commutatio unius in alterum. Sed ut verum faterar, iste dolor actualis sensationis ex n. 156. videtur esse longè vehementior.

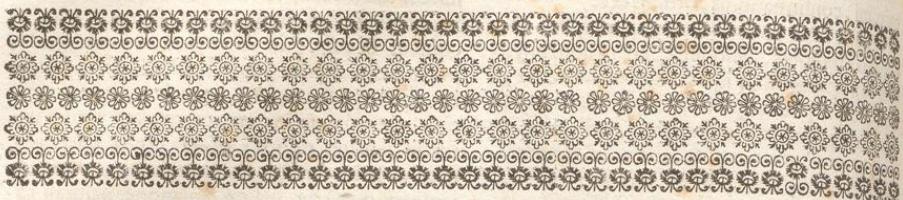
163. Arriaga, cui durior videtur hæc responsio, negat antec. & dicit, quod DEUS supernaturaliter possit, cum, & in anima separata, producere eandem sensationem materialē, quam potest in anima adhuc unita: unde ait, quod in statu separationis crucietur ab igne, sicut in statu conjunctionis: ita hic auctor disp. 26. sed. 5. num. 27. sed & hoc videtur difficile; cùm sensatio, utpote actio vitalis, saltem juxta communiorum nostrorum, sit identificata cum

actione productiva sui, consequenter exigat omnem suam causam, adeoque etiam materiam. Si opinio Eximii videtur nimis severa, neg. 1. conseq. & resp. (ut Arriaga cit. loc. num. 33. ait, posse facile reponi) quod DEUS destructurus sit illam qualitatem in animabus iterum reunitis, daturisque locum, ut resultet iterum naturalis sensatio caloris: & sic pœna essentialis, quæ vocatur sensus, stabit in dolore, vel resultante ex qualitate, vel ex sensatione naturali caloris, & ignis.

164. Ob. 4. Non est potior ratio dicendi, quod ista qualitas calefaciat, quam frigefaciat; quia propriè non adurit spiritus: neque est ratio, cur ad eam producendam potius assumptus sit ignis, quam aqua; cùm ista tam bene supernaturaliter possit illam producere, quam ignis: ergo. Resp. neg. antec. cùm enim qualitas illa proveniat ab igne, & causet dolorem, quam potest, simillimum combustioni sensibili, major est ratio dicendi, quod calefaciat, quam frigefaciat. Adde, quod, quando concipere volumus dolorem vehementissimum, concipiamus causatum ab igne; quia hic est causa doloris acerrimi, nempe adustionis: non autem concipiamus frigefactionem; hanc enim apprehendimus, ut longè minorem dolorem, quam adustionem: unde, cùm dolor inferni adhuc sit major, quam combustio, ab igne nostro producēta, longè major erit frigefactione: itaque, cùm major sit proportio combustionis, quam frigefactionis, cum illo dolore, merito combustio dicitur. Hæ rationes etiam fuerunt, cur potius assumptus sit ignis, quam aqua, ad eam qualitatem producendam; quibus adde, quod ignis simul magis terviat ad torquenda damnatorum corpora, & hinc merito idem assumptus sit tanquam instrumentum iustitiae ad torquendos spiritus.

165. Ob. 5. Posset dici cum Tannero disp. 5. de Angelis q. 6. dub. 6. n. 16. ignem in diabolis non causare talem qualitatem, sed caufare immediatè ipsum dolorem voluntatis: ergo non est necessaria illa qualitas. Resp. neg. antec. Dolor intentionalis, qui est in voluntate, non potest concipi, nisi de aliquo objecto vehementer afflictivo: ergo juxta hanc sententiam dolor deberet esse de ipso igne: hic autem non posset esse objectum doloris sub alia ratione, nisi ut præsens, & quasi catena dæmones alligans: certè noster ignis, qui ardet in fornace, et si objectum aliquius cognitionis diabolicae, atque etiam aliquius voluntatis. e. g. qua dæmon vult domum comburi, non propriea causat dolorem in dæmonie, qui dolor sit pœna sensus illius.

166. Quare hæc sententia non differt ab ea, quæ pœnam dæmonum statuit in alligatione ad ignem, de qua n. 155. nisi quod etiam admittat physicum influxum ignis in ipsam volitio nem dolorosam: per quod quidem ostenditur, quod ignis etiam physicè cruciet, non tamen quod vehementius, quam alligatio; cùm tamen hoc sit contra sensum fidelium, ut ibidem dictum. Hucusque dicta de Angelorum pœna, sunt probabilia: illud solum est certum, quod n. 155. ex S. Aug. attulimus, cruciari dæmones (& animas damnatas) ab igne miris, sed veris modis. DEUS à nobis omnibus supplicia isthac clementer avertat: & potius faciat, nos semper Sanctorum Angelorum protectione defendi, & æterna societate gaudere.

TRACTATUS THEOLOGICUS

In Primam Secundæ
D. THOMÆ AQUINATIS

De Ultimo Fine hominis, seu Beatitu-
dine.

Initis quæstionibus de Angelis, S. Doctor in prima adhuc parte quædam examinat de fato, de cælestibus corporibus, de animabus separatis, de generatione hominis. At quia horum aliqua pertrahuntur à Philoophis, alia à Sacra Scripturæ interpretibus, alia aliis occasionibus examinantur, ista omittimus, & ad secundam Angelicæ Summæ partem pergimus: quæ, cùm iterum in duas partes divisa sit, prior *Prima Secundæ*, posterior *Secunda Secundæ* appellatur: modò autem de iis agemus, quæ in Prima Secundæ exponuntur.

DISPUTATIO UNICA.

De Beatitudine.

2. **A**git in Prima Secundæ Angelicus de beatitudine hominis, tanquam fine: inde de actibus humanis, tanquam mediis, ad hunc finem consequendum ordinatis: ex quo, ut observat Suarez in *Proemio tr. 1. in t. 2.* elucet pulcherrima methodus doctrinae Angelici; cùm enim scientia practica speculativa supponat, itemque cognitio DEI, prout ad creaturas referunt, etiam supponat notitiam ejusdem, prout in se est, merito quæstiones speculativæ, de DEO, ejusque essentia, prima parte præmissæ sunt, ut postea practicè possit exponi, quomodo creatura ad DEUM suum (ad cuius possessionem est condita) pertingere queat: quæque ab illo per creationem exivit, per actus morales, seu humanos ad cunctum possit redire. Hoc au-

tem brevi tractatu nos de beatitudine in primis objectiva, tum formali agemus: sequenti verò multo longiore tractatu de actibus humanis disputabimus.

QUÆSTIO I.

De Beatitudine Objectiva.

ARTICULUS I.

An DEUS sit finis ultimus creaturæ rationalis, & in omni actu morali intendatur.

3. **F**inis ex Aristotele 2. *phys. tex. 29.* *Est id, cuius gratia: subintellige: aliiquid fit, vel appetitur, vel amatur;* neque enim necesse est, temper aliquid fieri propter finem; si enim DEUS nihil creasset, adeoque nihil factum esset propter DEUM, tamen ipse fuisset finis ultimus sui ipsius. Ubi tamen notandum, DEUM non esse causam finalem sui ipsius; causa enim, strictè dicta apud Latinos, debet præstare aliquem influxum, qualis respectu DEI dari non potest: est tamen sibi ipsi DEUS ratio formalis simpliciter ultima agendi. Respectu aliorum autem finis, saltem sèpissimè, est, cuius gratia aliiquid fit, seu adhibentur media ad illum obtainendum; qui enim ista, quantum necesse est, non adhibent, non censentur, finem efficaciter velle.

4. Dividitur autem finis in *finem cui, finem qui, & finem quo.* Primus, seu *finis cui* est illud subjectum, cui appetitur bonum: *finis qui*, seu ut etiam vocatur, *finis cuius gratia*, aut *objectus*, est bonum, quod appetitur: *finis quo* seu, ut

ut etiam vocatur *finis formalis*, est actus, quo obtinetur, vel possidetur finis qui, e. g. dum Petrus intendit DEUM, tanquam suam beatitudinem, per visionem beatificam possidendum: finis cui est Petrus: finis qui est DEUS: finis quo est visio beatifica. Hi tamen finis non debent inter se realiter esse distincti. Sic, dum DEUS se ipsum amat per amorem necessarium, ipsemet est finis cui, qui, & quo. Rursus, quando finis qui est objectum non efficiendum, sed tantum intentionaliter possidendum, intelligendum, vel amandum, tunc finis qui, & quo, quamvis realiter sint distincti, tamen moraliter censentur esse unus finis, & per modum unius intendi. Sic simul appetimus DEUM, ejusque visionem, vel etiam amorem, tanquam nostram beatitudinem; quia, ut observat Suarez in 1. 2. tr. 1. disp. 4. sec. 1. n. 5. unus finis sine altero beatificare non potest.

5. Dividitur rursus *finis qui in ultimum, & non ultimum*. Prior, seu *ultimus*, est, propter quem appetuntur alia, ideo autem appetitur propter se, & non propter ullum aliud. Posterior, seu *non ultimus*, est, propter quem appetuntur alia, & ipse etiam appetitur propter aliud. Sic e. g. se habent scientiae, propter quas appetuntur libri, & magistri: ideo autem appetuntur propter honores, vel divitias. Evidet hinc est inter Auctores, an finis non ultimus sit vere finis; Aristoteles enim 1. ethic. c. 7. ait, illud esse finem absolutè perfectum, *quod semper per se, nunquam ob aliud, expetendum est*: & S. Thomas 1. p. q. 5. a. 6. in corp. vocat medium id, ad quod non ultimè terminatur totus motus, sed tantum pars ejus. Quæstio hæc multum habet de nomine, nec opera pretium videatur, eam multis discutere: tantum dico, eos, qui negant, finem non ultimum esse verè finem, debere negare, bonum utile esse finem: item, cum Scripturæ sæpe dicant, DEUM intendisse, vel fecisse aliquid propter aliud à se distinctum, debere eos respondere, ibi non assignari finem DEI (cum ipse solus possit esse finis suus ultimus) sed tantum rationem formalem.

6. Dividitur iterum *finis ultimus*, in *ultimum positivè, & ultimum negativè*. Prior, seu *positivè ultimus* (qui etiam dicitur *simpliciter ultimus, & universalis*) est ille, qui non est ordinabilis ulterius, sicut ex sua natura, & prudenter: quidquid sit de perversa intentione creature: & hic est solus DEUS, qui est bonum excellentissimum, & præ omnibus estimabile, ad quem alia omnia ordinari debent. Posterior, sive *negativè ultimus*, est, qui hinc, & nunc, ita intenditur, ut ulterius non ordinetur, licet ex natura sua prudenter ulterius ordinari posset: & talis finis sæpe sunt creature, dum eas homines, tanquam finem operationum suarum, intendunt, nec ulterius ad DEUM, ejusque gloriam ordinant, licet deberent, & possent.

7. Dico 1. DEUS est finis per se positivè ultimus sui ipsius, & creature rationalis. ita Catholicæ omnes. Prob. 1. pars. DEUS nunquam in alio, quam in se, ultimè sicut; omnia enim, etiam se ipsum, amat propter se, & omnia ultimè ordinat ad se: ergo. Prob. 2. pars. DEUS est prima causa, & origo omnium rerum: ergo etiam ultimus finis, ex illo *Apocal. 1. v. 8.*

Ego sum alpha, & omega, principium & finis.
2. Creatura rationalis non potest in ullo alio bono ita sistere, ut non possit rationabiliter illud ulterius ad DEUM referre, & sæpissime etiam debet: minus potest DEUM rationabiliter referre ad aliud, tanquam finem ultimum; hoc enim est, aliud DEO præferre, quod semper est illicitum: ergo nihil aliud potest esse finis illius positivè ultimus.

8. Dico 2. Creatura rationalis in actibus suis moralibus non semper formaliter, aut virtualiter intendit finem positivè ultimum. ita communius Theologi contra aliquos Thomistas, quos sequitur Gonetius tom. 3. tr. 1. disp. 1. a. 7. Prob. Creatura sæpe mortaliter peccat: ergo non intendit finem ultimum, sed hunc fugit, & ab eo recedit: imò, quamvis tantum venialiter peccet creature, tamen per illum actum non accedit ad DEUM, qui est finis positivè ultimus. Confir. 1. Sæpe hic, & nunc, amando ferimur in aliquod bonum particulare delectabile, quin cogitemus deinceps positivè ultimo: ergo sæpe quietius in fine negativè ultimo. antec. patet experientia; quoties enim amamus aliquam recreationem, quin eam referamus ad DEUM? conseq. est clara; nihil enim volitum, quin præcognitum. Confir. 2. Non potest ullo modo probari, quod intentio finis ultimi (quam omittit prius habitat) semper adhuc in effectu aliquo, seu virtualiter, perseveret, aut influat in quæcumque actum moralem: ergo id gratis dicitur. Hoc tamen admitto, quod creatura rationalis dici possit, habitualiter aliquo modo intendere finem ultimum positivè talem, intelligendo per hunc beatitudinem in communi; quia hujus appetitus videtur in omnibus necessariō dari, & ad amorem rerum particularium quasi præsupponi: neque unquam retractari, adeo que habitualiter semper perseverare.

9. Respondent hinc aliqui adversarii, nos quidem probare, quod homo non semper intendat finem verè positivè ultimum, scilicet DEUM, non autem probare, quod non intendat finem ultimum ut sic, seu felicitatem suam finalem, quamvis erret in ea agnoscenda. Sed contra est. Quicunque extra DEUM aliquid appetit, non appetit verum finem ultimum, aut veram beatitudinem. 2. Creatura sæpe neque felicitatem ultimam ut sic appetit; quia de hac non cogitat, ut constat experientia: imò Christianus, qui scit felicitatem ultimam esse DEUM, & tamen peccat, non potest intendere felicitatem ultimam; alias statueret verè finem ultimum in creature, judicando, eam esse ultimum finem, quod foret hæreticum.

10. Si dicas, actum voluntatis non necessariō prærequirere judicium, non sufficienter effugis difficultatem; nam sicutem prærequiritur apprehensio: atqui apprehendere rem distinctam à DEO, tanquam ultimum finem (si voluntaria talis apprehensio sit, qualis esset in Christiano scienti, solum DEUM posse esse ultimum finem) iterum esset grave peccatum contra fidem: at utique non semper Christianus, dum peccat, etiam contra fidem delinquit. Quarè non est admittendum, quod Gonetius tom. 3. tr. 1. disp. 1. a. 7. n. 170. docet, creaturam in omni actu morali semper intendere finem ultimum, non tan-

tum universaliter, seu ut sic acceptum, quem ipse vocat formalem: sed etiam particulariter acceptum, quem vocat materialem; quia hac ratione peccans semper positivè apprehenderet aliquid distinctum à DEO, tanquam ultimum finem.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

II. Ob. 1. contr. 1. conclus. Creatura

est finita, & finitè tantum perfectibilis: ergo non potest habere pro fine DEUM infinitum. Resp. 1. rectorq. arg. ergo neque potest habere causam productivam infinitam, adeoque mundus non est creatus à DEO. In forma neg. conseq. Non est contra rationem finiti, referri ad infinitum: imò, cùm istud sit bonum supremum, meritò referuntur ad ipsum alia omnia. Quòd autem infinitum conferat finito beatitudinem, est maximè conveniens; quia bonum infinitum decet, esse communicativum sui: cùm insuper creatura rationalis subjaceat infinitis miseriis, hæ optimè tolli possunt à bono infinito. Ex hoc tamen non sequitur, quòd etiam creaturarum irrationalium (eoquòd hæ quoque subjaceant infinitis miseriis) DEUS debeat esse finis, ita, ut ejus possessione beatæ sint; cùm enim DEUM possidere nequeant, non possunt à suis miseriis ea possessione liberari: sed debent alia ratione liberari, nempe à DEO ut producente varia eorum naturæ conformia. Unde DEUS irrationalium finis quidem est, quatenus etiam ista ordinantur ultimò ad ipsum, sed non illa ratione, qua est finis creaturæ rationalis, cui sua possessione beatitudinem conferit.

12. Ob. 2. Si DEUS est finis creaturæ rationalis, eam beatificans, ista rationabiliter amaret DEUM, ut sibi bonum: sed hoc est falsum: ergo. prob. mi. amare aliquid, ut bonum sibi, est, habere se pro fine cui illius boni, & præferre se illi: sed hoc non fit rationabiliter respectu DEI: ergo.

Resp. Huic objectioni respondit satis Alexander VIII. damnando hanc propositionem

13. inter 31. ab eo proscriptas: *Quisquis etiam æterna mercede intuitu DEO famulatur, charitate si caruerit, virtus non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.* In forma conc. ma. neg. min. ad prob. dist. 1. p. ma. amare aliquid, ut sibi bonum, est, habere se pro fine cui utilitatis, & indigentia. conc. pro fine cui excellentia neg. primam partem: ma. & simpliciter neg. secundam: atque distincta sic minore, neg. conseq.

13. Non est absurdum, se habere, vel agnoscere, pro fine utilitatis, & indigentia, seu pro eo, quod à DEO, ente perfectissimo, potest recipere plura bona, quibus maximè indiger: neque hoc est, DEO se præferre; cùm hoc ipsum sit, DEUM, utpote largitorem omnis boni, & nullius indigum, plius estimare: hoc solum autem facit actus spei, seu amor concupiscentia erga DEUM, contra quem hoc argumentum pugnat. Quòd autem hic actus non amet DEUM, præscindendo ab utilitate, ab eo in nos re-

dundante, sive non amet illum, ut bonum sibi ipsi, sed ut bonum nobis, nihil est dishonesti; quia non tenemur semper ad actum charitatis: sed tantum est negativa imperfectio, quæ reperitur in actibus omnium virtutum, excepta charitate, quæ virtus propterea alias omnes excedit.

14. Dices. S. Thomas 1.2. q. 26. a. 4. in corp. ait: *Quod autem amaturo amore concupiscentie, non simpliciter, & secundum se amaturo, sed amaturo alteri: atqui est dishonestum, DEUM non amare simpliciter: ergo non potest honestè amari amore concupiscentia, seu, ut nobis bonus.* Confirm. S. Doctor ibidem ait: *Quod autem est bonum alterius, est bonum secundum quid: ergo juxta nos DEUS esset bonum tantum secundum quid, quod est absurdum.* Resp. neg. min. in sensu S. Thomæ; nam, non amare simpliciter, & iudicium eo loco non est, quām non amare amore amicitia: quod patet ex verbis statim adjectis: *sed amaturo alteri: non est autem absurdum, quod DEUS non per omnem actum amatur amore amicitia.*

15. Neque etiam est absurdum, quod homo amans DEUM, ut sibi bonum, amet se ipsum amore benevolentia; quia per hoc non præfert positivè se DEO, sed tantum se respicit ut finem indigentia. Ulterius, etiam si hic actus non præferat positivè DEUM homini (non quidem in ratione aestimationis; quia utique actus etiam spei, DEUM nullius indigum, & potenter omnes beare, plius estimat, quām se: sed in ratione amoris, & in hoc sensu, quod non positivè magis appetat bonum DEI, quām hominis) nihil est absonum; cùm non debeamus DEUM in hoc sensu per omnem actum nobis præferere: modò nos negativè habeamus, & neque nostrum bonum positivè præferamus bono Divino, ita, ut vellamus bonum nostrum, etiam si DEUS deberet carere bono suo, seu honore. Ad confir. dist. conseq. DEUS esset tantum bonum secundum quid, hoc est, mixtum malitia, & quidem prævalente, ut sit simpliciter malum. neg. conseq. esset bonum secundum quid, hoc est, hīc, & nunc, non amatum propter se, sed propter alium, qui aliud amaturo propter se: sive, esset bonum amatum propter relationem ad aliud, cui bonum est. conc. conseq. Aliud ibi S. Doctor, nec intelligit, nec potest intelligere; nam 2.2. q. 17. a. 1. in corp. admittit, & alibi supponit, actum spei, qui habet totam hanc tenditiam, esse actum virtutis, & bonum.

16. Ob. 3. contra 2. conclus. S. Aug. 1. 10. confess. c. 21. afferit, quod, si quis ex duobus querat, utrum velint militare, possit contingere, ut unus velit, alter nolit: at, si quis querat, an beati esse velint, uterque statim responsum sit, se velle: ergo semper intenditur ultima beatitudo. Resp. neg. conseq. ex hoc enim tantum probatur, quod per alias actiones beatitudinem intendamus, non autem, quod per omnes, maximè, si de ea non cogitemus. Sic, si quæras ex Christiano, an velit salvus esse, teneat respondebit affirmativè: si videoas, eundem pectare graviter, & quæras, an velit salvus esse, etiam respondebit, se velle: at non potest dicere, se velle salvum fieri per peccatum, nisi velit errare in fide. Alius textus ex S. August. l. 2. confess. c. 6. C qui male est citatus apud Gonetum, tom.

tom.3. tr.1. disp.1. a. 7. n. 171.) plus non probat, quām, creaturem, etiam malè agentem, vele agendo liberè, & abutendo libertate, aliquo modo imitari DEUM, nemini subjectum, & liberrimè de omnibus disponentem: idque explicat exemplo fuit: sed hoc nihil contra nos. Quando etiam ibidem S. Aug. dicit, peccantes non omni modo recedere à DEO, tantum vult, eos amare aliquam ejus participationem, vel ad summum, eos tendere aliquo modo in DEUM interpretativè, ut numero sequenti explicabimus.

17. Ob. 4. S. Thomas 1. 2. q. 1. a. 6. in corp. docet, quod omne bonum appetatur, vel tanquam perfectum, adeoque ut ultimus finis: vel tanquam imperfectum, adeoque ut tendens, seu ordinatum, ad bonum perfectum, seu ultimum finem: consequenter homo omnia appetat propter ultimum finem: ergo. Resp. S. Doctor hoc loco, & etiam in 4. disp. 20. q. 1. a. 3. questione 4. ubi se magis explicat, plus non vult, quām, quod, aliquo modo interpretativè, tendat homo, vel alia creatura rationalis in ultimum finem. Interpretativè autem tendere in aliquid, est ex Suarez in 1. 2. disp. 2. sec. 4. n. 5. tendere in objectum aliquod, quod ex se est ad illud prius ordinatum: cūm ergo omnia creata sint aliquo modo ordinata ad beatitudinem hominis (si non supernaturalem, saltem naturalem) quidquid creatum homo appetit, interpretativè appetit beatitudinem.

18. Verum quidem est, hunc ipsum appetitum interpretativum hic latè sumi; nam strictè interpretativè appetere, videtur indicare præsuppositam aliquam cognitionem illius ordinatiovis, vi cuius tendentia interpretativa possit homini imputari, qua rāmen cognitione in nostro casu non datur: sed S. Doctor ita explicandus est cum Suarez loc. cit. disp. 3. sec. 6. quia ipse Angelicus videtur se ita explicare loc. cit. in q. sent. ubi dicit, eatenus aliquem intendere ultimum finem, quatenus in omni re creata intendit similitudinariam ejus participationem: insuper rationes nostræ probant, S. Thomam aliter accipi non posse. Certè, licet ametur pars, non semper amatur formaliter, aut virtualiter totum: quia neque peccata ordinantur, strictè loquendo, ad veram beatitudinem, sed tantum in hoc sensu valde improposito, quod illa voluptas peccaminosa sit etiam obscura similitudo felicitatis, vel beatitudinis in genere: unde per peccata homo, nec interpretativè, proprie saltem loquendo, amat veram felicitatem. Accedit, quod etiamsi bonum particulare sèpe non cogitet de beatitudine. Hoc tamen concedo, quod, qui amat bonum particulare, tanquam partiam felicitatem, aut beatitudinem, censeri saltem ordinari possit, magis amaturum ipsam beatitudinem universalem, si de ea cogitaret: nisi tamen aliquando existimaret, se per eam retrahendum à bono hoc particulari, sicut e. g. sāpe Christianus agnoscit, se per amorem veræ, & aeternæ beatitudinis, retrahi à voluptate peccaminosa: quo tamen casu talis non apprehenderet beatitudinem, prout deberet. seu ut purum bonum; cūm eam, urpote impeditivam voluptatis illicitæ, apprehenderet (quamvis imprudenter) ut aliquo modo sibi malam.

19. Diccs. S. Doctor 1. 2. q. 1. a. 6. in corp.

docet, quod ultimus finis se habeat in movendo appetitum, sicut in aliis motionibus, vel causalitatibus, se habet primum movens: sed in aliis e. g. physicis causalitatibus, non potest causa secunda movere, vel agere sine causa prima: ergo neque finis secundus, seu negativè ultimus, potest movere sine primo, sive positivè ultimo. Rēsp. dist. ma. Et S. Doctor per particulam sicut vult indicare omnimodam paritatem, neg. ma. aliquam tantum similitudinem. conc. ma. & conc. mi. neg. conseq. Si effectus paritas omnimoda, non sufficeret, finem positivè ultimum virtualiter influere (quod tamen adversarii ad summum pertinet) sed deberet influere formaliter, sicut scilicet causa prima in genere physico influit. Unde paritas aliqualis stat in hoc, quod, sicut se habet causa prima in genere physico formaliter, ita finis ultimus in genere intentionalis se habeat interpretativè. Obiter addo, ex Aristotelis 1. ethicor. 7. (ubi dicitur, omnes eundem finem expetere, scilicet felicitatem, vel aliquam ejus partem) nihil contra nos probari; cūm non per omnes actus debeat omnes tendere in omnem finem suum: saltem non formaliter, quidquid sit, an interpretativè: unde, modo per aliquos actus quilibet aliquando tendat in felicitatem, eam expectando, jam verificatur textus Philosophi.

20. Ob. 5. Amor finis positivè ultimi est innatus, & necessarius: ergo præcedit quemcunque amorem boni particularis: ergo voluntas omnem amorem erga bonum particulare concipi in virtute amoris erga finem positivè ultimum. Confir. Finis negativè ultimus se habet ad finem positivè ultimum, sicut se habet electio medium ad finem negativè ultimum: sed finis negativè ultimus necessario movet, saltem virtualiter, ad electionem medium: ergo etiam finis positivè ultimus movet ad finem negativè ultimum. Resp. 1. ex Suarez. neg. conf. nam hic in 1. 2. disp. 3. sec. 5. n. 3. docet, valde probabiliter ante ultimam rationis cogitari de pluribus particularibus bonis, antequam cogitetur de fine ultimo. Resp. 2. dist. conseq. amor finis positivè ultimi præcedit, hoc est, prius aliquando concipiatur. om. conseq. præcedit semper immediate, vel tam propinquè, ut virtualiter adhuc influere possit. neg. primam, & secundam conseq. Ad confirm. neg. ma. quæ non probatur.

21. Ob. 6. Voluntas est indifferens ad amandum quemque finem negativè ultimum, seu bonum particulare: ergo debet determinari ab amore finis positivè ultimi, qui amor est necessarius. Rēsp. In hac vita voluntas etiam est indifferens ad amandum finem positivè ultimum; unde consequentia est nulla. Si dicas, voluntatem boni esse indifferente, ad amandum finem ultimum; quia debet omnia amare sub ratione boni. Resp. modo in objecto particulari inveniat rationem boni particularis, non est opus amore antecedente, quo feratur in bonum ut sic: imò hic amor est contra experientiam. Sed his omisssis, in forma dist. antec. voluntas est indifferens indifferentiæ pure passivæ, seu insufficiencia, neg. antec. activæ, seu libertatis. conc. antec. & neg. conseq. Voluntas, si habeat actum primum proximum (quem non semper constituit amor finis ultimi) potest seipsum determinare, eligendo amorem unius præ alio.

22. Ob.

22. Ob. 7. Qui peccat, statuit sibi peccatum, seu ejus objectum, tanquam finem ultimum: ergo amat aliquem finem ultimum. Confirm. S. Paulus *ad Philippiens. 3. v. 19.* ait: *Quorum DEUS venter est: ergo ebriosi, & gulosi, statuunt sibi finem ultimum delectationem gulæ.* Resp. neg. antec. si in sensu stricto accipiatur; non enim semper tam graviter errando peccant Christiani, qui sæpe, dum peccant, habent intentionem agendi poenitentiam, & se iterum avertendi ab illo objecto: prouide agnoscunt, objectum esse defectuolum, & per hoc averti se à fine ultimo: item, sæpe objectum peccati, hic & nunc, ulterius ordinant ad finem alium, e. g. fur sublatas pecunias ad sustentationem suam &c. Quando igitur SS. PP. & Doctores videntur dicere, quod peccantes omnes statuant finem ultimum in creatura, intelligendi sunt in sensu figurato; volunt enim dicere, peccatores se ita habere, ac si finem ultimum in creatura statuerent, quatenus, hic & nunc, plus amant creaturam, quam DEUM. Ex quo habetur quoque responsio ad confirmationem; non enim Apostolus vult dicere, eos verè adorare suum ventrem, sed plus amare, quam DEUM.

23. Ob. 8. Per peccatum avertitur homo ab ultimo fine, & convertitur ad creaturam: ergo hanc habet pro ultimo fine. Confir. *Prov. 14. v. 22.* dicitur: *Errant, qui operantur malum: unde est commune axioma: Omnis peccans errans: sed hic error non stat in alio, quam, quod in creatura statuatur pro ultimo fine: ergo.* Resp. neg. conf. Ex antecedenti tantum sequitur, quod hic & nunc, homo magis amet finem negativè ultimum, quam positivè ultimum. Neque etiam peccator semper DEUM formaliter contemnit, sed tantum interpretativè. Ad confir. neg. min. Errat plus, quam satis, amando bonum infinitum præsummo; quamvis utrumque ritè cognoscat, juxta illud Poëta: *Video meliora, proboque, deteriora sequor.* Et quamvis peccator non erret scientiæ simplicis notitiæ, errat scientiæ approbationis, quæ præter notitiam rei dicit actu voluntatis *ex n. 283. tract. de DEO:* quo actu, dum peccator malum approbat, vel maximè errat.

ARTICULUS III.

An Deus sit beatitudo objectiva creaturæ rationalis in quovis statu.

24. **N**atura humana considerari potest in multipli statu. Primus est *status puræ naturæ*, qui involvit perfectiones naturales, homini debitas, sine elevatione supernaturali, & etiam sine peccato. Secundus est *status naturæ integræ*, qui supra perfectiones priores addit integratatem, seu dominium perfectum partis superioris in inferiore, vi cuius appetitus ita obediens rationi, ut contra hanc non moveatur, vel eam non præveniat: adeoque natura habeat suas vires expeditas, absque impedimento reluctantis concupiscentiæ. Hæc integritas, saltem perfecta, non

est debita naturæ humanae puræ, quamvis juxta aliquos huic debitum sit majus dominium parvus superioris, quam in statu naturæ lapsæ, de quo in tract. de gratia.

25. Tertius est *status elevationis*, qui affert elevationem, & ordinationem hominis ad finem supernaturalem, & consequenter media ad eum consequendum. Quartus est *status innocentia*, qui elevationi, & integratati, superadit gratiam sanctificantem, & virtutes insulas, ad eam consequentes, item immunitatem à culpa, errore, deceptione, morte &c. Quintus est *status justitiae originalis*, qui supra præcedentium statuum perfectiones addit prærogativum, transfundendi has perfectiones in posteris per generationem, ex ordinatione Divina.

26. Sextus est *status naturæ lapse*, seu *corruptæ*, qui supponit peccatum grave originale, vel actuale, ob quod natura privata sit, saltem prærogativi innocentia, & integratatis, & subiecta variis malis &c. Septimus est *status naturæ reparatae*, quando felicit ex meritis Christi reddita est naturæ gratia, & per hanc libertas à peccato, ac ortis ex illo malis, non tamen omnibus: insuper redditum ei jus ad gloriam. Additur ab aliis status octavus, qui tamen non est status viæ, sed termini, estque *status beatitudinis, aut damnationis.* Ex his autem statibus tertius, quartus, sextus, & octavus, etiam suo modo dati sunt in Angelis: septem autem, seu omnes, excepto primo, successivè sunt dati in primo parente, ut docent Theologi.

27. Primus autem, seu *status puræ naturæ*, nunquam exitit, sive in Angelis, sive in homine: possibilis tamen fuit, ut negari non posset, post Bullas Pij V. & Greg. XIII. damnatum has propositiones Baianas, scilicet 21. *Humanæ nature sublimatio, & exaltatio in consortium Divinæ naturæ, debita fuit integratæ prima conditionis, & proinde naturalis dicenda est, & non supernaturalis.* item 24. *A vanis, & otiosis hominibus, secundum insipientiam Philosophorum, ex cogitata est sententia, que ad Pelagianum rei jicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona, naturæ superaddita, fuerit largitatem conditoris sublimatus, & in DEI similitudine adaptatus.* Et 26. *Integritas prime conditionis non fuit indebita naturæ humanae exaltatio, sed naturalis ejus conditio.* Sed hæc supponimus ex tract. de gratia, & modò querimus, quanam pro quovis statu sit hominis beatitudo objectiva.

28. Dico 1. DEUS est beatitudo objectiva creaturæ rationalis in statu elevationis. Conclusio est de fide. Prob. ex Scripturis & PP. passim id docentibus. *Gen. 15. v. 1.* dicit DEUS Abrahamo: *Ego protector tuus sum, & mercede tua magna nimis.* *Psal. 72. v. 26.* *Pars mea DEUS in eternum.* *Joan. 17. v. 3.* *Hac est autem vita eterna, ut cognoscant te solum DEUM verum, & quem misisti Iesum Christum &c.* Ex Patribus S. Aug. l. 19. de civit. c. 26. ait: *Ut vita carnis anima est, ita beata vita hominis DEUS est.* & l. 1. *Retractionum c. 1.* *Ipsò enim DEO mens fruitur, ut beata sit, tanquam summo bono suo.* &c. 2. *Constituit inter nos, qui simul querebamus, non esse beatam vitam, nisi perfectam cognitionem DEI.* Similia habent, tum S. Aug. alibi, tum alii Patres passim, vide Valentiam in 1.2. disp. 1. q. 2. punt. unico.

29. Dico 2. DEUS etiam esset beatitudo objectiva creaturæ rationalis in statu puræ naturæ: ita Gormaz de beatitudine n. 113. & alii. Discrimen tamen est hoc, quod in statu elevacionis DEUS à Beatis cognoscatur intuitivè: in statu autem puræ naturæ cognitus fuissest tantum abstractivè. Probatur autem conclusio ratione, que etiam quadrat precedenti conclusioni. Beatitudo creaturæ rationalis in omni statu debet esse satiata appetitus rationalis: atqui nullum bonum creatum potest esse ejus satiativum: ergo, ma. est clara; beatus enim non est, qui adhuc rationabiliter anxius, & inquietus, seu necdum satiatus est.

30. Minor prob. Quæcunque bona creata assignarunt antiqui Philosophi, vel etiam hæretici (quæ ex Lactantio l. 3. div. inst. c. 7. & S. Ambroso l. 2. de officiis c. 2. refert Tannerus tom. 2. disp. 1. q. 2. dub. 1. n. 1.) reducuntur, vel ad bona fortuna externa, vel ad bona corporis, vel ad bona animæ: nulla horum, imò nec omnia simul, possunt esse perfectè satiata: ergo, prob. min. In primis bona fortuna, seu divitiae, potius sunt bonum utile, adeoque magis sunt medium ad felicitatem, quam ipsa felicitas, nec tam possessione, quam effusione reddunt hominem beatum: deinde ordinantur ad hominem potius, quam homo ad ipsas, adeoque homo est potius finis ipsarum, ut habet S. Thomas l. 2. q. 2. a. 1. in corp. Accedit, quod etiam invitis facilè eripiantur: ex quo oriuntur innumeræ solicitudines, anxietates &c. Sed nec ab omnibus haberi ad satietatem possunt; cum tamen omnes finem, seu beatitudinem, consequi posse debeat.

31. Eadem fermè est ratio de fama, ac honore, quæ non tam in nostra, quam aliorum sunt potestate, & facilè perduntur: nec ab omnibus possunt ad satietatem haberi. Accedit, ut adverbit S. Thomas l. p. q. 2. a. 3. in corp. quod, si fama, ac honor, vel gloria, falsa sint, in facilitate stare non possit beatitudo solidia: si vera, tunc supponant excellentiam aliquid in homine, ratione cuius potius homo erit beatus, quam ratione honoris. Pariter, nec potestas dominativa potest reddere beatum; quia & ipsa caduca, timoribus, vel certè curis, & anxietatibus, plena est. Jam bona corporis, scilicet valetudo, robur, pulchritudo &c. sunt etiam ipsa caduca, & bruis communia, imò in quibusdam irrationalibus meliora, quam in homine: ergo non possunt esse beatitudo hominis; hæc enim utique esse debet excelsior, quam felicitas brutorum, ut observavit etiam Aristoteles apud Suarez in l. 2. disp. 5. sec. 1. n. 4. Ex quo capite etiam rejiciuntur voluptes corporeæ, præterquam, quod istæ sint sordidissimæ, atque lèpissimè infamia, ac erubescientia plenissimæ: quin imò corpori quoque vel maximè noxia: atque adeò hominem magis miserum, quam beatum reddant.

32. Jam quod spectat ad bona animæ. In primis ipsa anima non est quietativa sui appetitus, sed est subjecta innumeris miseriis, & quærens alibi suam felicitatem, ac beatitudinem, adeoque sibi ipsi beatitudo esse non potest. Ejus autem bona accidentalia sunt virtutes, & scientiae: at virtutes, universaliter acceptæ, medium quidem sunt ad beatitudinem asequendam, non vero beatitudo; quia non satiant appetitum, &

sunt pluribus difficultatibus in suo exercitio mixta, adeoque non afferunt illam delectationem, quæ ad beatitudinem requiritur. Aliud est, quod fortè aliquod exercitium alicujus virtutis, e.g. charitatis, posit esse beatitudo formalis, de quo infra. Quod attinet ad scientias, si hæc sunt tantum de rebus inferioribus, non redundunt animam beatam: quomodo enim beatus sit, qui scientiam etiam evidentem habet de rassis & muribus? adeoque scientia, vel cognitio beatificæ, debent esse de ente summo: sed sic stabit formalis beatitudo in cognitione DEI (quidquid sit, an etiam requiritur amor ejusdem, de quo inferius) con sequenter ipse DEUS erit objectum beatificum.

33. Tandem, quod ista omnia simul etiam non possint esse beatitudo creaturæ rationalis, probatur. Exceptis solis scientiis, & virtutibus, reliqua ex natura sua sunt caduca (quæ naturaliter perire deberent, supernaturaliter autem non semper conservarentur, neque etiam animabus separatis amplius quadrarent) adeoque natura non potuit in iis constitutre beatitudinem immortalis animi, nec partialiter; quia sic magna pars beatitudinis perderetur, nec integra beatitudo æternum duraret, quæ foret magna miseria. Sed & scientia, & virtutes universaliter sumptæ, etiam collectivæ (exclusis cognitione, & amore DEI) tum ob difficultatem oppositam delectationi, tum ob objectum nimis parvum, nequeunt beare hominem, & minus Angelum. Nec dicas, creatæ omnia esse infinita; nam non sunt infinitum actu, neque etiam omnia cuique concederentur: & ex concessis plurima essent peritura. Accedit ratio S. Thomæ l. 2. q. 2. a. 4. in corp. Ista fermè omnia sunt communia bonis, & malis: eorumque etiam, saltem plurimum, usus, potest esse bonus, & malus: atqui beatitudo non compatitur secum aliquod malum; alias non esset status optimus, seu supremæ felicitatis: ergo. Plures rationes vide apud S. Thomam loc. cit. Quare, cum in nullo bono creato stare beatitudo possit, debet stare in bono in creato, scilicet in DEO: quod erat ostendum.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

34. **O**b. 1. contra 2. conclusionem. Non est possibilis beatitudo naturalis hominis: ergo nulla datur prob. antec. ordinatio hominis ad beatitudinem tantum datur in statu elevationis: ergo nulla est possibilis puræ naturalis: Confirm. 1. Nulla beatitudo naturalis excludit omnem miseriæ hominis: ergo nulla est vera beatitudo. Confirm. 2. Homo in statu puræ naturæ esset purus, & quidem essentialiter servus: ergo non posset sibi mereri præmium, seu beatitudinem. Confirm. 3. Si posset natura mereri, aut habere beatitudinem, tunc esset sibi sufficiens, & deprimere tur astimatio gratia: sed hoc est absurdum: ergo. Resp. Cum fuerit possibilis status puræ naturæ, ut hic suppono tanquam innegabile, utique etiam debuit fuisse possibilis status per-

E

ctus

Etus illius naturæ, ita, ut homo pro suo statu tunc etiam consequi potuisset suum ultimum finem, ad quem necessariò conditus est; si enim finem, ad quem ordinantur, consequuntur, aut saken consequi possunt, etiam creaturæ irrationales, quanto magis rationales? In forma, neg. antec. ad prob. dist. antec. ordinatio hominis ad beatitudinem tantum datur in statu elevationis defacto. conc. antec. daretur tantum, etiam tunc, si existeret status puræ naturæ. neg. antec. & conseq.

35. Ad 1. confirm. neg. antec. Cognitio DEI, etiam abstractiva tantum, sed valde intensa, item amor subsequens, specialis quoque protectio DEI, removerent hominem ab omni peccato, morte, aliisque miseriis. Quid autem ex his fuisset essentia beatitudinis, quid proprietas, statuendum erit proportionaliter ad ea, quæ dicemus infà de beatitudine formalí supernaturali. Ad 2. confirm. Etiam in statu elevationis homo manet essentialiter servus, nec status filii adoptivi tollit servitum: sicut ergo homo nunc potest mereri præmium supernaturale merito condigno in actu primo, non verò, antecedenter ad promissionem Divinam, merito condigno in actu secundo: ita posset etiam mereri præmium naturale: sed hæc spectant potius ad questionem de justitia commutativa inter DEUM, & hominem. Ad 3. confir. neg. ma. tunc enim non posset natura acquirere ulla gratia dona, quæ tamen nunc potest acquirere: dein beatitudinem non habetur pro libitu, sed deberet eam mereri, & posset ab ea etiam excludi.

36. Ob. 2. Cognitio abstractiva DEI non quietaret intellectum, sed potius accenderet desiderium cognitionis intuitivæ: ergo non posset in ea stare beatitudo formalis: atqui intuitiva cognitio DEI naturaliter dari non potest: ergo DEUS non est objectum beatificum naturæ puræ, sed debet esse aliquid aliud, quod naturaliter intuitivè cognoscipotest. Resp. neg. antec. non enim excaret desiderium inquietum; quia homo abstractivè cognoscens DEUM, habet omnem felicitatem in eo statu sibi possibili: fermè sicut dicitur de supernaturaliter Beatis, qui, modò habeant visionem intuitivam DEI, non desiderant perfectiorem, & perfectiorem in infinitum, nec invident aliis melius DEUM videntibus; alias, si Beati semper plus, & plus desiderarent, ultra lineam sibi debitam, tandem expeterent unionem hypostaticam.

37. Dices. S. Thomas 1. p. q. 12. a. 1. in corp. ait, ultimam hominis beatitudinem stare in operatione altissima intellectus: ergo in visione intuitiva DEI. Confirm. ex eodem ibidem dicente: *Si nunquam essentiam DEI videre potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio ejus beatitudo consistet, quam in DEO, quod est alienum à fide:* & addit. non quiescere desiderium naturale cognoscendi DEUM, nisi per essentiam eum cognoscat. Responderi posset, negando conseq. quia etiam cognitio abstractiva DEI est operatio intellectus altissima in ordine naturæ: melius tamen ad mentem S. Doctoris respondetur, dist. antec. ait, stare beatitudinem supernaturalem &c. conc. antec. beatitudinem tantum natura-

lem. neg. antec. & conseq. Eadem responsio servit ad confirmationem.

38. Sanè agit ibi S. Doctor de beatitudine in statu elevationis, seu de visione DEI per essentiam, hoc est, de visione intuitiva, vel quidditativa DEI. Alibi autem, scilicet 1. p. q. 62. a. 1. distinguit duplē beatitudinem, unam naturalē, quam, ait, juxta Aristotelem stare in contemplatione DEI perfectissima, quanta scilicet naturaliter dari potest: alteram verò supernaturalem, quam, ait, stare in visione DEI, sicut est, *Quando autem S. Doctor q. 12. prius cit. ait, homini inesse naturale desiderium cognoscendi primam causam, debet exponi de cognitione naturæ proportionata.*

39. Vel, si S. Doctor intelligit cognitionem quidditativam, debet exponi, non de desiderio, omnino strictè naturali, sed de tali, quod, eti non expletatur, tamen non fiat violentia: & quod quidem absolute possit remanere inane, sive non latitatum, non tamen debeat tale remanere, sed possit expleari, sicut actu expletur in Beatis. Et sic sanè exponendus est, cit. q. 12. ne sibi, & aliis omnibus contradicat. Rursus, quando alibi Angelicus dicit, non esse perfectè beatum illum, cui adhuc restat aliquid desiderandum: vel, quando ait, imperfectum semper desiderare suam perfectionem: intelligendus est de re, vel perfectione sibi debita, desideranda, & de imperfecto possitivè tali; alias creatura nunquam posset esse beatà, ut pater consideranti.

40. Ob. 3. S. August. 1. 1. de pcc. mer. § remiss. c. 26. ait, non esse locum medium, sed hominem, vel debere esse cum Christo, vel cum diabolo. Rursus idem S. Augustinus contra Julianum saepe ait, DEUM non posse imaginem suam nulli peccato obnoxiam privare vitâ eternâ: ergo non est possibilis beatitudo, nisi, quæ defacto datur supernaturalis. Confirm. Idem S. Doctor 1. 1. confess. 1. ait ad DEUM: *Peccabis ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te: ergo.* Resp. Sensus objectus primo loco nullis verbis exprimitur: nihilominus dist. ant. & loquitur de hac providentia, & statu elevationis. conc. antec. de omni providentia, & etiam statu naturæ puræ tantum possibili, neg. antec. & conseq. Ad 2. locum servit eadem responsio: scilicet DEUS hoc non potest in statu elevationis, in quo justis promisit vitam eternam. Ad confirm. dist. conseq. Inquieruntur est cor, donec requiescat, quiete sibi debita. conc. conseq. indebita, seu supernaturali. subdit, in hac providentia, in qua, vel datur quies supernaturalis, vel nulla, conc. conseq. in alia providentia. neg. conseq.

41. Ob. 4. Cognitio abstractiva DEI non est possessio ejusdem: ergo DEUS non potest esse beatitudo objectiva in statu puræ naturæ. prob. conseq. beatitudo objectiva debet posse possideri: atqui DEUS non potest possidere in statu puræ naturæ; quia tantum potest de ipso haberi cognitio abstractiva quæ non est possessio ejus: ergo. Confirm. 1. Beatitudo objectiva est illa, quæ repræsentatur per formalem: atqui per formalem, si hæc sit cognitio DEI abstractiva, repræsentantur tantum res creatae: ergo. Confirm. 2. Perfectior esset cognitio intuitiva Angelorum, quam abstractiva DEI: ergo

ergo potius illa erit beatitudo. Resp. neg. antec. Possessio tantum debet esse intentionalis, hoc est, intellectualis perceptio, qualis etiam est cognitio abstractiva, licet imperfectior, quam intuitiva. Ad 1. confirm. dist. ma. beatitudo objectiva est illa, qua representatur, vel immediate in se, vel mediata in alio. conc. ma. est tantum illa, qua representatur immediate in se. neg. ma. & dist. mi. representantur res creatæ immediate in se. conc. mi. mediata in alio. neg. mi. & conseq.

42. Ad 2. confirm. In primis cognitio intuitiva Angelorum potest simul esse abstractiva DEI; quia in Angelis, tanquam in medio, potest DEUS abstractiva cognosci, quo casu una non est perfectior altera: vel certe hæc cognitio est perfectior aliâ, qua tantum est intuitiva Angelorum, & non simul abstractiva DEI. An autem cognitio tantum intuitiva Angeli sit physicè perfectior alia cognitione, qua est intuitiva alicuius inferioris creaturæ, & simul abstractiva DEI, nihil facit ad rem; quia tamen illa non est beatificans; cum non est possessio summi boni, cuius solius possessio potest beatificare. Unde in forma. om. antec. neg. conseq. ex ratione modo data. Addo tamen, cognitionem abstractivam DEI non debere esse intuitivam qualiscunque ignobilis creaturæ, sed valde perfectæ, saltem substantiæ spiritualis, aut Angeli; in his enim, tanquam perfectioribus speculis, magis relucet DEUS.

QUÆSTIO II.

De Beatitudine Formali Supernaturali.

ARTICULUS I.

In quo consistat Essentia Beatitudinis Formalis.

43. Beatitudo formalis est idem, ac forma constituens, vel denominans beatum: de qua Boëtius, *de consol. philosophi* l. 3. sub initium prose. 2. sic scribit. *Liquet igitur, esse beatitudinem statum bonorum omnium congregatione perfectum*: unde S. Thomas 1. 2. q. 2. a. 1. arg. 2. ait: *Secundum Boëtium in 3. de consol. Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Quæ definitio, et si communiter recepta sit, tamen non convenit beatitudini, tantum essentialiter sumptuæ, sed accidentaliter, & integraliter acceptæ; ad hoc enim, ut quis sit in tali statu, sive, ut denominetur beatus, non sufficit sola forma, sed requiruntur plura alia, negativa, & positiva, quæ, sive ut conditio-nes, sive ut partes, negativæ, aut positivæ, requiruntur, ut detur totus ille status; ut enim diximus *tr. de DEO* num. 790. & alibi, non requiruntur sola forma, sed plura alia ad denominationem: quare aggregatio omnium bonorum videtur plus dicere, quam tantum beatitudinem formalem, essentialiter sumptam. Melius dicitur *beatitudo formalis esse possessio beatitudi-*

nis objectivæ, sive DEI: & de hac queritur, in quo ejus essentia consistat.

44. In quatuor potissimum opinione-nes abe-unt Auctores. Prima est, qua tribuitur Henrico Gandavensi *quodlibet*. 13. q. 12. scilicet, beatitudinem formalem stare in illapsu Divinæ es-sentia in animam, vi cuius non tantum detur aliqua intentionalis, sed etiam aliqualiter realis, unio beatitudinis increata cum creatura beata, quam unionem, ait, fieri per circummissionem, non animæ illabentis Divinitati, sed potius è con-verso *Divinitatis illabentis in animam*. Ita hunc auctorem intelligent Tannerus, Gormaz, & alii, quamvis fateantur, eum obscurè loqui, uti sanè loquitur: & hinc Vasquez eum excusat. Alii autem dicunt, dubium esse, an de formali, an de objectiva beatitudine loquatur.

45. Huic sententia sic explicatæ affines sunt quidam Doctores Parisenes, qui beatitudinem formalem constituerunt in ipsa operatio-ne increata, vel visione, & possessione, qua DEUS se, & alia videt, quæque aliquo modo uniatur animæ beatæ. Sed tam hæc, quam prior opinio, vel explicatio opinionis, nunc de-seritur ab omnibus, & merito; quia in Scriptu-ris beatitudo nostra formalis vocatur sæpe vita æterna: sic *Ioannis 17. v. 3*. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum DEUM verum*: ergo debet esse operatio vitalis, atque adeò à nobis producta, & non tantum nobis, passivè nos habentibus, illapsa. Rursus Divinitas plusquam immoraliter nemini unitur, præterquam naturæ hu-manae Christi.

46. Altera sententia est Thomistarum, & plurium aliorum, etiam ex nostris, afferentium, essentiam beatitudinis formalis consistere in sola visione beatifica. Tertia est Scotistarum, volen-tium, eam confidere in solo amore beatifico, quibus accedit *Ægidius*, & alii. Quarta est S. Bonaventuræ, Hugonis de S. Victore, Vegæ, Richardi, Alberti, Suarezii, Molinæ, Lessii, Amici, Ulloa, Haunoldi, Gormaz, & plurium aliorum, quos vide apud Suarez. *in 1. 2. tr. 1. disp. 7. sec. 1. n. 24.* docentium, essentiam beatitudinis formalis complecti tam visionem, quam amorem: cum quibus & ego sentio.

47. Probatur conclusio. Scriptura & PP. debent, quantum possunt, ita accipi, & expo-ni, ut sibi non contradicant: hoc non sit, nisi dicatur beatitudinem essentiale stare in visione, & amore: ergo, major est communis. mi. prob. quidam textus Scripturæ, & etiam Patrum, di-cunt, beatitudinem stare in visione; quidam in amore, quidam in utroque: sed hi sine con-tradictione exponi non possunt, nisi dicatur, in quolibet istorum seorsim stare beatitudinem in-adæquatam, in complexo vero adæquatam: vel in visione beatitudinem expressivam, in amore affectivam, in utroque totam: ergo. prob. mi. si aliter possent conciliari, tunc v. g. dicendo, quod aliqui textus loquuntur de beatitudine es-sentiali, alii de integrali, vel accidentalis: sed hac expositio est sine sufficienti fundamento al-lata: ergo. prob. mi. non est ullum signum, ex quo colligatur, quod Scripturæ, vel Patres, in uno casu aliter beatitudinem accipiant, quam in alio, ut patebit ex textibus mox afferendis: ergo.

48. Itaque textus, significantes beatitudinem stare in visione, ex pluribus possunt adduci illi. *Joan. 17. v. 3.* *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum DEUM verum.* *Matthei 5. v. 8.* *Beati mundo corde, quoniam ipsi DEUM videbunt.* *1. Joan. 3. v. 2.* *Similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* Concilium Francofordiense in epistola ad Episcopos Hispania in fine ait: *Ut ad eum beatissimam visionem pervenire mereamur, in qua est æterna beatitudo, & beata æternitas.* *S. Aug. enarratione in psal. 90. sub finem.* *Nescio, quid magnum est, quod visuri sumus, quando tota merces nostra visio est.* Plures alios PP. citatos vide apud Suarezium in 1. 2. tr. 1. disp. 7. sec. 1. n. 7.

49. At verò testimonia afferentium, beatitudinem stare in amore, etiam sunt plura. *Matth. 15. v. 21.* *Intra in gaudium Domini tui, Joannis 15. v. 11.* *Ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.* *& c. 16. v. 22.* *Gaudium vestrum nemo tolleret a vobis.* *S. Aug. de civit. DEI l. 8. c. 9.* ait: *Quisquis ergo fruitur eo, quod amat, veròque, & summum bonum amat, quis eum beatum, nisi miserrimus negat?* *Idem l. 10. confess. c. 22.* ait: *Ipsa est beata vita gaudere ad te, de te, propter te: ipsa est, & non est altera.* Iterum de doctrin. Christiana l. 1. c. 32. *Hæc autem merces summa est, ut eo DEO perficiamur: & quamvis addat: ut nobis etiam invicem in ipso perficiamur: mox se explicat, dicens c. 33.* *Cum autem homine in DEO frueris, DEO potius, quam homine frueris.* *Rursus. l. 1. de moribus Ecclesie c. 3.* negat esse beatum, qui non amat, quod habet, etiam si optimum sit: & paulò post subjungit. *Quantum restat, ut video, ubi beata vita inveniri queat; cum id, quod est hominis optimum, & amat, & habetur.* *& c. 14.* *Quid erit optimum hominis, nisi cui inherere est beatissimum? id autem est solus DEUS, cui hæretere certè non valemus, nisi dilectione, amore, charitate &c.*

50. Tandem testimonia beatitudinem collocantia in utroque actu, intellectu, & voluntate, etiam sunt varia. *psal. 35. v. 9.* *Torrente voluptatis tue potabis eos, & in lumine tuo videbimus lumen.* *Benedictus XI. dictus XII. in Extrav. Benedictus DEUS quam exhibet Alfoncus à Castro aduersus herefes l. 3. verbo: Beatitudo, sic definit: Nec non, quod tali visione, & fruitione eorum animæ, qui jam decesserunt, sunt vere beatæ, & habent vitam æternam, & requiem, & omnium illorum, qui postea decedent, cum eandem Divinam videbunt essentiam, ipsaque perfruentur ante generale judicium.* *Catech. Rom. p. 1. c. 14.* expōnens Apostolici Symboli articulum 12. *Vitam æternam, mihi n. 6. de inenarrabili Sanctorum gloria* sic ait: *Solida quidem beatitudo, quam essentiæ communis nomine licet vocare, in eo sita est, ut DEUM videamus, ejusque pulchritudine fruamur.* *S. Bernard. epist. 18.* *Si enim adhuc absentes initiat fides, & desiderium, presentes profecto consummat intellectus & amor: & infra: His ergo fortasse quasi duobus animæ brachiis, intellectu, scilicet & amore, id est cognitione, & delectatione veritatis, amplectitur, & comprehenditur ab omnibus Sanctis longitudo, latitudo, sublimitas, & profunditas.*

51. Prob, conclusio 2. Beatitudo formalis

est adæquata satietas creaturæ rationalis quæ talis: atqui hæc satietas non datur sine complexo ex visione, & amore: ergo. ma. patet; nam qui non est plenè, & adæquatè satiatus, non est plenè contentus, sed adhuc inquietus, conquerenter necedum beatus, prob. etiam mi. creatura rationalis ut talis habet duplicitem appetitum, scilicet intellectus, qui debet satiari visione, & voluntatis, qui debet satiari amore: ergo. Equidem adverfarii distinguunt satietatem formalem, & radicalem. Prior, seu satietas formalis, est aliqua forma, per quam actu habitam appetitus creaturæ rationalis actu est satiatus: satietas radicalis est radix, seu causa alicujus alterius formæ, quæ immediate per se appetitum satiet: & in nostro casu ita se habet visio beatifica, quæ est quidem forma immediate satians appetitum intellectus, & respectu hujus est immediata formalis satietas: at verò non est forma immediate per se satians voluntatem, sed tantum est causa, & radix amoris, qui voluntatem immediate formaliter satiat. Dicunt itaque adversarii, beatitudinem formalem esse satietatem creature rationalis, partim formalem, partim radicalem.

52. Sed contra est. Radicalis satietas tantum est radicalis beatitudo; unde per visionem solam creatura non est adæquata, sed tantum inadæquata formaliter, & inadæquata radicaliter beata; sic, qui duos favores, aut beneficia, a principe sperat, nondum est beatus, est unum formaliter accepit, si alterum necedum formaliter, sed tantum radicaliter accepit; quia etiam cupit, alterum formaliter habere, & eo nondum formaliter habito, est tantum beatus in spe, nondum in re: sic etiam, si famens, & sitiens, formaliter quidem comedit, necedum autem formaliter bibit, quamvis potum, seu, ut ita dicam, radicem, & caulam sitis extinguedat, habeat, nondum censetur contentus, aut suo modo beatus. Certè extra hanc quæstionem videtur hæc esse communis persuasio, quod quis non possit dici plenè, aut formaliter contentus (seu, quod idem est, suo modo beatus) nisi formaliter sit satiatus. Et quid si, (ut non videatur impossibile, certè plures id possibile docent) DEUS, concessa visione aliqua intuitiva DEI, negaret concursum ad amorem? nemo diceret, quod talis esset formaliter adæquatè beatus: Dixi aliqua visione; nam si DEUS concederet talem, qualis nunc dat, scilicet certificantem, quod amor sit futurus perpetuus, non posset negare concursum ad amorem.

53. Secundò, si ad beatitudinem formalem sufficit radicalis satietas voluntatis, etiam sufficit ad eandem radicalis satietas intellectus: adeoque poterit beatitudo formalis statu in lumine gloriæ, tanquam radice visionis. Si dicas, lumen gloriæ non esse actum vitalem, respondet poterit, esse actum vitalem radicaliter, & agravitatem, atque eodem modo esse possessionem DEI, quin imò esse in aliquo sensu formalem aliquam possessionem, quatenus DEUM ponit quasi in potestate habentis lumen gloriæ, ut prohibiti eum cognoscat, & amet. Si replices, debere beatitudinem esse actum vitalem formaliter, Resp. id non posse probari, nisi auctoritate: at auctoritas pariter probat, debere esse fruitionem, vel gaudium formale. Certè, si

SS. Patres, vel etiam Scripturæ, in sensu proprio sumuntur, non magis probant unum, quam alterum, e. g. Scripturæ non minus dicunt, quod beatitudo sit gaudium, vel torrens voluntatis, quam, quod sit vita æterna.

54. Dices 1. Cur ergo ad beatitudinem formalē, essentialiter sumptam, non etiam spectat satietas formalis aliarum inferiorum potentiarum? Resp. beatitudinem essentialē non posse stare in alio, quam in possessione beatitudinis objectivæ: atqui satietas formalis inferiorum potentiarum non est possessio beatitudinis objectivæ, seu DEI; quia præter intellectum, & voluntatem, nulla potentia potest immediate attingere, vel possidere DEUM. Dein beatitudo, essentialiter sumpta, est eadem in Angelis, & hominibus, & tamen Angeli non habent alias inferiores potentias: pariter animæ separatae defacto in celo, ut definit Bened. XII. cit. n. 50. sunt verè beatæ, adeoque gaudent, non tantum partiali, sed tota beatitudine essentiali; ut nemo negat: atqui animæ ista in hoc statu non habent alias potentias, quam intellectum, & voluntatem: ergo.

55. Dices 2. Plures auctores docent, & etiam nos ipsi diximus, essentiam DEI non debere involvere formaliter omnes perfectiones Divinas, sed sufficere, modò eas radicaliter, seu arguitivè inferat: ergo nec beatitudo formalis debet formaliter involvere omnem satietatem, modò radicaliter eam afferat. Resp. neg. cons. & paritatem. Prædicatum entis à se, quod in definitione DEI ponitur, est realiter identificatum cum omnibus perfectionibus Divinis, adeoque est eorum radix metaphysica, seu tantum formaliter distincta, in qua non quidem formaliter, sed tamen realiter, omnes per identitatem continentur. At visio est realiter distincta ab amore, & non tantum in sensu formalis, sed reali, est radix, & quidem physica ejusdem amoris. Sed neque hic quæritur definitio beatitudinis formalis (qua tamen, qualisunque assignetur, si non debet formaliter, & explicitè dicere satietatem utriusque potentiae, debet saltem eam dicere realiter, & implicitè) sed quæritur tantum, quænam sint partes, physicæ constitutivæ, essentialis beatitudinis, quales, sicut respectu hominis sunt anima, corpus, & unio, ita respectu beatitudinis formalis est gemina satietas, nempe intellectus, & voluntatis.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones:

56. Ob. 1. pro illapsu Divinitatis. Beatitudo nostra non stat in aliquo creato: ergo in illo illapsu increato. Confirm. 1. psal. 35. v. 10. dicitur: *In lumine tuo videbimus lumen*: ergo per ipsum DEUM, seu in ipso DEO, aut increata visione, videbimus DEUM. prob. conseq. Lumen secunda vice positum significat DEUM: ergo etiam prima vice positum; alias sumeretur lumen & quicunque, modò pro DEO, modò pro creatura. Confirm. 2. Ad Rom. 6. v. 23. dicitur. *Gratid autem DEI vita eterna*: ergo nostra beatitudo, quæ est vita æterna, est gratia: atqui gratia est quidam illapsus Divinitatis: ergo. Confirm. 3. Si beatitudo staret in visione, vel amore creato, tunc posset aliquis esse beatus, et si non daretur DEUS: hoc est absurdum: ergo. prob. ma. potest dari, saltem supernaturaliter, visio rei non præsentis: ergo etiam potest dari visio DEI non præsentis, vel non existentis: sed, qui hanc haberet, esset beatus: ergo.

57. Resp. dist. antec. Beatitudo objectiva non stat in aliquo creato. om. antec. beatitudo formalis neg. antec. & conseq. Ad 1. confir. neg. conseq. ad prob. neg. iterum conseq. Lumen prima vice positum significat lumen gloriae. Nec per hanc diversam acceptionem lumen committitur & quicunque mala; cum tantum fiat metaphoræ, qua neminem decipit; quia communissime sic ab auctoribus intelligitur. Ad 2. confir. conceps. 1. enthymemate, dist. subsumpt. gratia est illapsus Divinitatis increatus. neg. subl. est illapsus creatus, vi cuius DEUS moraliter se insinuat animæ. conc. subl. & neg. conf. Ad 3. confirm. neg. mā. ad prob. om. antec. neg. conseq. Licet alterius rei non præsentis possit supernaturaliter dari visio, non tamen potest dari visio DEI; quia nihil potest supernaturaliter dari sine DEO, nec iste dari, nisi præsens; quia necessariò est immensus. Si queras, an, si per impossibile datur visio, & amor DEI, DEUS autem non existaret, tamen homo beatus esset, respondet Vasquez, & Sangallensis affirmativè, & dicunt; ex uno impossibili sequi aliud. videri etiam potest Suarez in 1. 2. tr. 1. disp. 5. sec. 2. n. 7.

58. Ob. 2. Pro sola visione. S. Aug. cit. n.

48. ait, totam mercedem fore visionem: ergo non simul amor. Similiter aliqui alii Patres loquuntur tantum de visione, quando loquuntur de beatitudine. Resp. etiam S. August. cit. n. 49. ait, quod fructu DEI sit summa merces: & in aliis textibus ibidem citatis videtur sat clarè amorem ad essentiam beatitudinis requiri, & simul negare, sine hoc aliquem beatum esse. Ne ergo sibi contradicat, exponendus est cum Ulloa de DEO disp. 5. c. 2. n. 13. dicendo, quod non loquatur de visione tantum speculativa, & arida; sed de dulci, & beatificante, seu conjuncta cum amore: quod etiam insinuatur verbis à S. Dotoore statim ibi subiunctis: *Latificabit nos, quomodo videtur modò ab Angelis.*

59. Sicut enim, quando Scripturæ, aut Patres dicunt: *Omnis quippe caro corruperat viam suam*. Gen. 6. v. 12. vel: *Omnis anima domini Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum*. Gen. 46. v. 27. vel quando dicunt, fidem justificare &c. non intelligunt carnem, vel animam, aut fidem solam, sed illam conjunctam cum anima, & istam conjunctam cum carne, & fidem cum aliis virtutibus: ita etiam eadem Scripturæ, & Patres, quando loquuntur de visione, vel dilectione beatifica, intelligunt quamlibet ut conjunctam cum altera partiali beatitudine. Sic S. Thomas q. 22. de veritate, quæ est de voluntate, a. 11. ad 11. ait, quod S. Gregorius per contemplationem non intelligat tantum intelligere, sed etiam diligere. Et hoc vel ideo probabilitus dicitur; quia hac ratione contradicunt inter SS. Patres vitatur. Accedit, ut observat idem Ulloa citato eodem capitulo. n. 14. quod SS. Patres non semper totam beatitudinem

titudinem explicit, sed partem unam præ alia exponant: sicut, quando agunt de Christo, quandoque tantum agunt de ejus corpore, quin propterea negare velint, eum etiam constitui ex anima.

60. Ob. 3. S. Thomas 1. 2. q. 3. a. 4. in corp. ait: *Quantum ad id, quod est essentialiter ipsa beatitudo, impossibile est, quod consistat in actu voluntatis: ergo.* Resp. Mens S. Doctoris non est clara: hoc loco quidem videtur excludere ab essentia beatitudinis amorem: sed pluribus aliis locis eundem amorem includit. Sic eadem 1. 2. q. 1. a. 2. in corp. ait: *Homo & alia rationales creature consequuntur ultimum finem cognoscendo, & amando DEUM.* Item q. 4. a. 8. ad 3. ait: *Perfectio charitatis est essentialis beatitudini, quantum ad dilectionem DEI.* Rursus 2. 2. q. 27. a. 6. ad 3. *Interior actus charitatis habet rationem finis; quia ultimum bonum hominis consistit in hoc, quod anima DEO inhæreat.* Iterum in 4. dist. 49. q. 5. a. 1. in corp. ait: *Premium essentialis hominis, quod est ejus beatitudo, consistit in perfecta coniunctione animæ ad DEUM, in quantum eo perficie fructus in viso, & amato perfide.*

61. Plures textus Angelici suggeret Gormaz, qui vult positivè probare, S. Doctorem amplexum esse nostram sententiam. Saltem, ne debeat dici, eum sibi contradicere, commode exponitur, dicendo, quod loco objecto tantum loquatur de beatitudine expressiva, non affectiva, prout eum exponit Gormaz: vel de beatitudine principaliter accepta, seu principali ejus parte, prout eum exponit Suarez; & videtur se ipsum exponere Angelicus: 3. contr. Gentil. c. 26. ubi fusè hæc disputans aliquoties dicit, beatitudinem *principaliter, & magis stare in actu intellectu, quam voluntatis.*

62. Ob. 4. Beatitudo objectiva est una, & simplex: ergo etiam beatitudo formalis: ergo hæc est sola visio: Confirm. Beatitudo formalis est operatio perfectissima: atqui hæc est sola visio: ergo. Resp. neg. primam conseq. Beatitudo objectiva, saltè primaria, etenus est una, & simplex, quatenus est DEUS: at possessio DEI, quæ est beatitudo formalis, ut sit perfectè satiativa, debet esse duplex. Ad confir. dist. 1. partem antec. neg. ma. est operatio perfectissima unius tantum potentia. neg. ma. utriusque. conced. ma. & dist. sic mi. neg. conseq.

63. An autem visio sit operatio absolute perfectissima, etiam perfectior amore, dubium est. Affirmant Thomistæ, negant Scotistæ; nec rem est facile definire; cùm videantur se habere per modum excedentis, & excessi. Visio est radix amoris, & simul similitudo objecti: item per hanc videtur DEUS magis glorificari; nam gloria est clara cum laude notitia. Econtra amor est quasi finis visionis, quæ ad eum ordinatur: & sicut actus charitatis in via est perfectior actu fidei, ita etiam in patria videtur esse perfectior visione; cùm etiam ordo Seraphinorum sit superior ordine Cherubinorum; cùm tamen illi ab intensione amoris, isti à scientiæ perfectione, nomen acceperint. Ulterius ipsa voluntas, utpote potentia libera, videtur esse perfectior intellectu necessitato, consequenter & actus illius: alii tamen putant, intellectum, utpo-

te perspicacem, esse perfectiorem voluntate ca- ca. Relinquamus quæstionem totam sub dubio-

64. Ob. 5. Illud est beatitudo formalis adæquata, quod primò distinguit beatum à non beato, & est radix aliorum, quæ ad beatitudinem pertinent: sed istud est visio beatifica: ergo. Resp. dist. 2. partem ma. & est radix aliorum, quæ ad beatitudinem pertinent tanquam proprietates. conc. ma. quæ pertinent tanquam comparates. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Potest una pars esse radix, vel causa alterius comparatis, ut est innegabile in pluribus totis, e.g. in igne calido, in aqua frigida, in intellectu cognoscente: item in compositis irrationalibus, ubi semper materia est causa formæ, & quamvis non sit radix determinatè exigens, est saltè exigens indeterminatæ formam, cuius est compars in toto composito. Quod autem amor sit compars visionis, ad constituendam adæquatam beatitudinem, vide- mur jam probabilius ostendisse.

Cæterum etiam prima pars antec. memò negatur; nam non est verum, quod efficiat adæquata rei sit in eo, quod rem distinguit ab omni alia, & est radix aliorum; nam semper distinguit primò rem ab omni alia, eti- que radix omnium proprietatum: & quamvis non sit productiva materie, saltè est exigens ejusdem: quæ tamen materia est etiam inadæquata essentia hominis, quamvis non distinguat eum ab omni alio, neque sit radix operationum, aut proprietatum omnium hominis.

65. Ob. 6. In signo visionis jam datur beatitudo, & nondum datur amor: ergo iste non est pars beatitudinis, prob. 1. p. antec. repugnat, ut non sit beatus, qui videt DEUM: ergo. Confirm. Actus voluntatis non est primum voli- tum: ergo non constituit beatitudinem formalis. Resp. dist. 1. partem antec. In signo vi- sionis jam datur beatitudo inadæquata con- adæquata. subdist. datur jam formaliter, neg. datur radicaliter tantum. conc. antec. & neg. conseq. ad prob. retrorq. arg. etiam posito lu- mine gloriae, vel tantum decreto DEI, repugnat, ut quis non sit beatus, quin aliquis per illa sit formaliter jam beatus. In forma dist. antec. repugnat, ut talis non sit beatus per visionem for- maliter adæquata. neg. antec. radicaliter tantum. conc. antec. & neg. conseq. Ad confirm. re- torq. arg. Eodem modo visio non est primum visum, aut cognitum, vel, ut loquitur S. Thomas 1. 2. q. 1. a. 1. ad 2. primum visibile. In forma om. antec. neg. conseq. Per primum volitum intelligitur primum appetibile, vel primariò amatum, & hoc non est beatitudo formalis, sed ob- jectiva. Si quis autem per primum volitum tantum vellet intelligere primò à voluntate elicium, tunc actus voluntatis est primum voli- tum: sed hæc expositio primi voliti non habe- ret sufficientem autoritatem.

66. Ob. 7. DEUS est beatus per solam vi- sionem sui ipsius: ergo etiam creature sunt bea- tæ per visionem DEI. Confirm. Sola visio est similitudo cum DEO: sed in hac similitudine stat beatitudo ex illo 1. Joan. 3. v. 2. Similes d- erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est: ergo. Resp. neg. antec. Imò, cùm visio DEI sit realiter, & virtualiter identificata cùm amore necessario DEI,

DEI, ut suppono ex tract. de DEO, est impossibile, ut visio, realiter sumpta, sit beatitudo DEI, & non etiam amor realiter, & virtualiter identificatus. Ad confir. dist. mi. in similitudine stat beatitudo adæquata, neg. mi. inadæquata. conc. mi. & neg. conseq. Plus ex citato textu non eruitur: & si dubius foret, deberet exponi ita, ut alius non contradiceret.

67. Ob. 8. Sola visio est possitio DEI: ergo sola est beatitudo formalis. prob. antec. solus intellectus trahit ad se objectum, & illud possidet: voluntas autem potius trahitur, & possidetur ab objecto: ergo. Confirm. Pulchritudo Divina possidetur per solam visionem: ergo hæc est sola beatitudo. prob. antec. pulchra spectacula solo visu possidentur: ergo etiam pulchritudo DEI. Resp. neg. antec. quia prater possessionem expressivam, datur etiam affectiva. ad prob. modi illi loquendi sunt metaphoræ; non enim revera physica intellectus trahit, aut trahitur voluntas: sed ille dicitur trahere, quatenus producens in se imaginem objecti, habet aliquo modo in hac imagine objectum intra se representativum: voluntas autem non habet intra se representativum objectum; quia non producit ejus imaginem, sed amorem, qui est quasi pondus inclinans ad objectum: & sub hac tantum ratione voluntas trahitur ad objectum.

68. Istud tamen non impedit, quo minus voluntas etiam objectum possidat intentionaliter, & modo vitali: quæ sola possitio hic intelligitur, & respectu DEI dari potest: certè etiam, qui trahitur ab avibus in sylvam, ad eas capiendas, postquam ipsas cepit, utique possidet. In forma dist. antec. in sensu metaphorico. conc. in physico neg. antec. & conseq. Imò, cum amor sit unio amantis cum amato, est forte affectio objecti firmior, quam cognitionis; sèpè enim fugimus objectum cognitionis. Ad confir. neg. antec. etiam appetitus, & complacentia, possidentur pulchra spectacula; alias homo ea non magis possideret, quam brutum. Dein pulchritudo Divina à creatura rationali non tantum possidetur ut vera, sed etiam ut bona, adeoque tam à voluntate, quam à intellectu.

69. Dices ex Arriaga tom. 2. disp. 49. sec. 4. num. 27. & sec. 6. num. 22. & 33. Fruition, vel delectatio de DEO, stat primò in ipsa perceptione objecti, adeoque etiam in visione: ergo ista est possitio fruitionis, adeoque beatitudo. prob. antec. ipsa auditio musicæ, ipsa visio coloris, ipsa perceptio rei molis, vel suaviter odorata, est ejus fruitionis, vel delectatio sensibilis: ergo ipsa perceptio apprehensiva, vel cognoscitiva est fruitionis. Confirm. Si ipsa visio est fruitionis, tunc probant Patres, constituentes beatitudinem in fruitione, ut patet: sed visio est fruitionis: ergo. Resp. neg. antec. quod est contra S. Augustinum l. 1. de doctrina Christiana c. 4. ubi ait: *Prui enim est amore alicui rei inberere propter seipsum* &c. ad prob. vel etiam in potentius sensitivis dantur duas perceptiones, quarum una objectum sensibile suo actu sensitibiliter cognoscit, altera suo actu de eo delectatur, vel non: si primum. neg. antec. si secundum. neg. conseq. quia non est paritas cum potentius rationalibus, quæ uno actu percipiunt, altero fruuntur: & non fruuntur iis, quæ vel maximè percepuntur

per cognitionem, nisi eadem etiam ament.

70. Videtur sane, nullo modo posse dici is frui objecto, qui illud perfectissimè quidem cognoscit, sed simul odit, & horret. Quodsi quis etiam tantum præcisivè se habeat, & nec amet, nec odio habeat, tam parum fruetur objecto, quam parum bos, aspiciens pulchram picturam, nec gratam, nec ingratis sibi. Ubi etiam adverto, quod, si potentia sensitiva tantum unum actum eliciat, qui simul sit perceptio, simul fruictio sensibilis, tamen non quælibet perceptio sit fruictio (nam utique potest quis vel maximè percipere odorem, aut saporem ingratum, quin fruatur) quare, ut sit fruictio, debet esse certa species perceptionis, scilicet simul blandè afficiens potentiam. Quod autem, facta suppositione identitatis inter perceptionem, & delectationem sensitibilem, sit in potentius sensitivis per unum actum, sit in rationalibus per duos; nam in his ex S. August. & aliis, fruictio, vel delectatio propriæ dicta, non sit in sola cognitione objecti, sed saltem etiam in amore. Cæterum mihi probabilius videtur, etiam in bratis dari duos actus, quorum unus sit cognitio materialis rei, alter appetitus, vel gaudium materialiter tale, de re, & quod unus se habeat pro priori ad alterum; quia bruta videntur prius cognoscere, dein primum appetere, vel fugere objectum.

71. Ob. 9. Actus voluntatis, affectivæ tendens in objectum, vel est desiderium boni, vel est gaudium de illo: neutrum est possitio: ergo. prob. min. desiderium est de bono absente, sive de nondum possesso, seu nondum habita possessione: gaudium est delectatio de bono jam possesso: adeoque supponit possessionem: ergo. Resp. neg. mi. ad prob. dist. 2. p. ant. gaudium concupiscentia est delectatio de bono jam possesso. conc. antec. gaudium amicitia. neg. antec. & conseq. Gaudium concupiscentia est, quo gaudeo de re, ut bona mihi: & hoc supponit rem possessam. Gaudium amicitia est, quo gaudeo de re, non ut bona mihi, sed ut bona amico: unde supponit quidem rem possessam ab amico, at non à me, sed est formalis possitio mea; quia per actum amicitiae bonum amici fit etiam bonum amantis, iuxta proverbium: *Amicorum omnia sunt communia*. Hic actus, ut docent Suarez in l. 2. tr. 1. disp. 7. sec. 1. n. 5. & Ulloa de DEO disp. 5. c. 1. n. 3. & seq. probabiliter non est alias actus, quam actus charitatis erga DEUM præsentem; quia nulla est necessitas distinguendi istos actus: & hoc est gaudium Sanctorum de eo, quod DEUS sit sibi ipsi bonus.

72. Ob. 10. Actus charitatis viæ, & actus charitatis patriæ sunt ejusdem rationis: sed actus charitatis viæ non est possitio DEI: ergo neque actus charitatis, seu gaudium patriæ. In primis retorq. arg. Actus charitatis viæ non est proprietas beatitudinis: ergo neque actus charitatis patriæ. Dein responderet Ulloa disp. 5. de DEO c. 11. n. 5. & n. 8. neg. ma. quia actus charitatis patriæ essentialiter præsupponit visionem beatificam; unde species differt ab actu charitatis viæ, non ratione objecti materialis, aut formalis, sed ratione alterius essentialiter prærequisiti, ipsius scilicet visionis intuitivæ DEI. Responderet etiam potest dist. ma. ita tamen, ut actus patriæ sit longè perfectior, & intensior. conc. ma.

ma. secus neg. ma. & conc. mi. neg. conseq. Nam potest facile dici, non quemlibet actum amoris esse jam possessionem DEI, sed debere esse valde perfectum, & simul debere presupponi visionem; sape enim eadem res tribuit aliquam denominationem, si accedit; vel presupponatur aliud, quam denominationem alias non tribueret.

73. Ob. 11. Beatus ratione solius visionis potest percipere omne commodum ex DEO: ergo ipsa est tota beatitudo. Confirm. Pœna damni est privatio solius visionis beatifici: ergo haec est adæquata beatitudo. Resp. dist. antec. Beatus ratione solius visionis potest percipere formaliter, & quidem per ipsam visionem, omne commodum. neg. antec. potest percipere arguitivè, vel radicaliter ratione visionis, formaliter autem ratione complexi ex visione, & amore. conc. ant. & neg. conseq. Ad confirm. neg. antec. Pœna damni etiam est privatio amoris beatifici: & haec quoque cruciat. Ubi nota, etiam solam visionem non reddere felicem eum, qui videt bona alterius, nisi etiam ea illi amet; alias enim prius tristabatur, vel invidebat, præfertum inimico: unde debent bona visa esse amici, vel amati: consequenter visio, & amor, simul jungi.

74. Ob. 12. à Scotis pro solo amore. Actus voluntatis est operatio perfectissima: ergo hic solus est beatitudo formalis. Confirm. 1. Beatitudo est solus ille actus, qui appetitur propter se: atqui solus amor est talis actus: ergo. Confirm. 2. Solus actus voluntatis est possitio boni: ergo solus est beatitudo. Resp. om. antec. neg. conseq. videantur dicta in simili n. 62. Ad 1. confir. dist. ma. beatitudo est solus ille actus, qui tantum appetitur propter se. neg. ma. est etiam actus, qui quidem appetitur propter se, sed tamen etiam propter aliud. conc. ma. & dist. sic min. neg. conf. Visio, tanquam bonum ingens in se, est appetibilis propter se: quia auctem illuminat ad amorem, est etiam appetibilis propter amorem: & sic appetitur propter se, & propter amorem. Non est autem de ratione beatitudinis formalis, præfertim inadæquata, ut non possit ordinari ad aliud; quia una pars beatitudinis formalis potest ordinari aliquo modo ad alteram; hoc enim non impedit, quo minus cum altera constitutuunt unam beatitudinem totalem: non tamen est necessarium, ut omnis actus constitutens beatitudinem, appetatur quoque propter aliud; nam amor appetitur tantum propter se. Ad 2. confirm. neg. antec. vide n. 67.

75. Ob. 13. Beatitudo formalis est, qua habita quiescit creatura rationalis, & qua non habita non quiescit: ita se habet amor beatificus: ergo. Confirm. Ad illam potentiam spectat actus quietatus, ad quem spectat desiderium: hoc spectat ad voluntatem: ergo. Resp. dist. ma. est beatitudo formalis inadæquata. conc. ma. est adæquata. subdist. si creatura rationalis quiescat præcisè propter illam habitam. conc. si non quiescat præcisè propter illam habitam, sed etiam propter aliud præsuppositum, neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Quiescit creatura rationalis fruens amore, non præcisè; quia habet amorem, sed etiam; quia habet visionem, sine qua præsupposita non datur amor: adeoque non

formaliter quiescit propter solum amorem, sed ad summum arguitivè, quatenus ex amore inferatur visio. Ad confirm. dist. ma. ad illam potentiam spectat actus quietatus, ad quem spectat desiderium, seu tantum appetitus elicitus, neg. ma. ad quam spectat appetitus sicutem innatus. conc. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Intellectus habet saltem appetitum innatum, seu inclinationem ad visionem, quæ etiam debet satiari.

76. Dices. Inanimata etiam habent appetitum innatum, & non habent intellectum: quiescent etiam, si satietur eorum appetitus: ergo quies non spectat ad intellectum. Resp. retror. arg. Inanimata neque habent voluntatem: ergo etiam ad hanc non spectat quies. In forma dist. conseq. non spectat ad intellectum quies rerum inanimatarum. conc. conseq. quies potentia rationalis, neg. conseq. Scilicet non debet satiari potentia, qua non adest in subiecto: at debet satiari illa, quæ adest: neque negari potest, quod intellectus habeat appetitum innatum; nam hunc habet omnis potentia, imò omne ens, ad suum bonum, vel finem.

77. Ob. 14. Beatitudo objectiva est bonum satiavitum rationalis desiderii: sed tale bonum refertur ad solam voluntatem: ergo solus actus voluntatis est beatitudo formalis. Confirm. 1. Potest quis cum perfecta divitiarum cognitione esse inops, & miser: ergo cognitio non beatificat. Confirm. 2. Sola voluntas meretur beatitudinem: ergo etiam sola percipit. Resp. neg. min. quia rationale desiderium etiam datur ad visionem, quæ refertur, seu spectat ad intellectum. Dein bonum beatificum deberet esse quoque verum, & non tantum apparet: atqui verum refertur ad intellectum. Ad 1. confirm. retror. arg. Etiam cum amore divitiarum, imò cum possessione physica eorum, potest quis esse miser ex n. 30. scilicet non cujuslibet, sed tantum optimi boni visio, seu etiam possitio tantum intentionalis, potest reddere, inadæquata saltem, beatum. Ad 2. confirm. dist. ant. sola voluntas, id est, soli actus liberi, qui voluntatem formaliter tantum dominant, merentur beatitudinem. conc. ant. sola voluntas, ita, ut intellectus neque in sensu reali mereatur. neg. ant. & conseq. intellectus enim & voluntas sunt realiter idem: nec magis ista, quam ille in sensu reali mereatur: sicut etiam visio, quæ est præmium, est actus non tantum intellectus, sed etiam voluntatis realiter acceptus: & pariter etiam amor, qui etiam est præmium, est actus non tantum voluntatis, sed etiam intellectus realiter accepti.

78. Ob. 15. Nihil est malum per cognitionem: ergo neque bonum: prob. antec. malum culpæ stat in actu voluntatis: ergo. Confirm. 1. DEUS melius, quam quilibet creatura, cognoscit peccatum, quin hoc ei sit malum: ergo nihil est malum per cognitionem. Confirm. 2. Anima tantum patitur in potentia, per quam trahitur ad malum: haec autem est voluntas: ergo tantum patitur in voluntate. Resp. neg. antec. Non quidem cognitione quævis malum est mala formaliter: attamen illa est formaliter mala, qua cognoscimus, malum nos attingere: sicut juxta adversarios non quidem omnis, sed tamen cognitione ista est radicaliter mala, saltem etenim,

eatenus, quatenus applicat objectum, ut possit causare dolorem. ad prob. om. antec. neg. conseq. potest enim cognitio esse malum physicum. Ad 1. confirm. neg. conseq. quia cognitio non ostendit DEO, quod peccatum sit ipsi causans dolorem &c. sic etiam debent respondere adversarii, quando queritur, cur cognitio non sit DEO radicaliter mala. Ad 2. confit. neg. ant. quod non probatur. Quid intelligatur per illud trahi, explicatum est n. 67.

79. Ob. 16. ex Ripalda. Posset dici, visionem seorsim, & amorem seorsim, esse beatitudinem adaequatam: ergo gratis litigatur. prob. antec. beatitudo adaequata non debet satiare omnes potentias, sed sufficit, ut satis faciat unam: ergo, quia visio satis faciat intellectum, & amor voluntatem, potest quilibet seorsim dici beatitudo adaequata. antec. prob. si beatitudo adaequata deberet satiare omnes potentias, requirentur praeter visionem, & amorem, plura alia ad satisfacandas potentias ab intellectu, & voluntate distinctas: sed nihil aliud requiritur ad beatitudinem adaequatam: ergo ista non debet satiare omnes potentias. Confirm. DEUS habet tantum unam simplicem rationem beatificandi, scilicet Deitatem: ergo connotat tantum unum actum unius potentiae: ergo, sive detur visio, sive amor, jam datur beatitudo formalis adaequata. Resp. neg. antec. ad prob. dist. antec. beatitudo non debet satiare proflus omnes potentias. conc. antec. non omnes potentias rationales. neg. antec. & conseq. ad prob. dist. ma. si beatitudo deberet satiare omnes omnino potentias, conc. ma. si tantum rationales. neg. ma. & conc. min. dist. cons. non debet satiare omnes omnino potentias. conc. cons. non debet satiare rationales. neg. cons. vide n. 54. Ad confirm. dist. antec. DEUS habet tantum unam rationem beatificandi realiter, conc. antec. tantum unam formaliter, seu, quae poscit tantum sub una ratione formaliter attingi. neg. antec. & conseq. utramque.

ARTICULUS III.

An perpetuitas beatitudinis, & certitudo de ipsa, sit de essentia beatitudinis formalis.

80. **D**ico 1. Beatitudo, quae defacto datur, est eterna. ita tradunt omnes cum Magistro l. 4. dist. 49. & D. Thoma l. 2. q. 5. a. 4. in corp. imo est de fide; nam Matth. 25. v. 46. habetur: *Ibunt hi in supplicium eternum, justi autem in vitam eternam.* Et quamvis vox eternum aliquando in Scripturis significet tantum longissimum tempus, tamen hoc loco omnes Patres, & Ecclesia, eternitatem simpliciter dictam intelligunt. Unde, si data fuit aliqua visio intuitiva DEI, quae non fuit perpetua, vel quoad se, vel quoad speciem suam, hoc est, ut saltet, transeunte una visione, alia similis successerit, non fuit vera beatitudo.

81. Talem aliqui volunt habuisse Moysen, & S. Paulum, aut etiam S. Benedictum. Sed fors Ulloa disp. 5. de DEO c. 3. n. 23. cum aliis R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

rectius negat; cum eidem Moysi dixerit DEUS. Exod. 33. v. 20. *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & vivet,* & i. Joan. 4. v. 12. dicitur: *DEUM nemo vidit unquam;* unde potest dici cum eodem Ulloa loc. mod. cit. illos Sanctos habuisse tantum specialissimam aliquam contemplationem DEI, quae phrasi Scripturæ, & etiam in modo loquendi communiter usitato, dicitur visio.

82. Dico 2. Beati vident certissima cognitione hanc perpetuitatem. ita omnes. Sic S. Aug. l. 11. de civit. c. 32. ait: *Angelos sanctos in sublimibus caeli sedibus, non quidem DEO coeternos, sed tamen de sua sempiterna, & vera felicitate securos, & certos esse, nemo ambigat.* S. Cyprian. l. de mortal. sub finem. sic ait: *Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratum, filiorum, frequens nos, & copiosa turba, desiderat, jam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute sollicita.* S. Bernard. serm. 2. de S. Virgine ait: *Sedet veteranus miles, debita jam suavitate, & securitate quietus: securus quidem sui, sed nostri solitus.*

83. Dico 3. Perpetuitas est de essentia beatitudinis formalis. Ita Suarez, Valquez, Oviedo, Izquierdo disp. 21. n. 46. & hoc teste longe communior. Ut autem rite intelligamur, non dicimus, quod perpetuitas, tota actu existens, sit de essentia beatitudinis formalis; haec enim, cum tota actu nunquam existere possit, si requireatur, nunquam aliquis esset simpliciter, & ab solute beatus, ut observat Ulloa disp. 5. de DEO c. 3. n. 23. Requiritur ergo perpetuitas, partim existens, partim semper futura, & nunquam cessatura. Prob. jam conclusio ex S. Aug. l. 13. de Trinit. c. 8. ubi fusè hoc probat, & tandem concludit: *Nullo modo igitur esse poterit vita veraciter beata, nisi fuerit sempiterna:* ergo ipsa, siue essentia ipsi identificata, debet esse æterna, & non tantum aliquid distinctum. Idem probat hic S. Doctor l. 11. de civit. DEI c. 11. Conscient Patres alii, & accedit S. Thomas l. p. q. 64. a. 2. in corp. *Stabilitas sempiterna est de ratione vere beatitudinis:* quod etiam tradit aliis variis locis.

84. Ratio autem est. Beatitudo, praesertim supernaturalis, atque perfecta, ex S. Aug. loc. cit. & S. Thoma variis locis, maximè l. 2. q. 5. a. 4. debet plenè satiare appetitum rationalem, & tollere omnem anxietatem, atque dolorem: at qui, si non esset perpetua, ista non faceret: ergo. prob. min. appetitus rationalis vel maximè desiderat bono maximo semper frui, & nunquam eo privari: & si eo deberet carere, utique redderetur tristis, anxius, & vel maximè inquietus: ergo, si beatitudo non esset perpetua, non tolleret, sed potius causaret dolorem, & anxietatem. antec. est SS. Patrum, & per se vindetur innegabile. cons. est clara.

85. Confirm. ex S. Aug. l. 11. de civit. c. 11. & clarius adhuc l. 12. de civit. c. 12. & S. Thoma loc. mod. cit. Si beatitudo esset defectibilis, vel creatura rationalis id sciret: vel nesciret, & simul erronee putaret, eam non deferebat: vel omnino de hac re non cogitaret: vel dubitaret: nihil horum stat cum beatitudine: ergo. prob. min. Si id sciret, absque dubio foret anxia, sollicita, & tristis, ob tantum bonum perden-

perdendum. Si judicaret erroneè beatitudinem non defecturam, hic ipse error esset magnum malum, adeoque non daretur beatitudo, quæ debet excludere omne malum. Quod autem omnino non cogitaret de perpetuitate, vel mutabilitate sui statut, est prorsus incredibile; cum enim de aliis minoribus bonis statim cogitemus, quamdui iis frui possimus, quis capiat. Beatos non cogitatueros de diuturnitate boni maximi? Si autem incidet hac de re minima cogitatio, fieret creatura rationalis anxia &c. quia tunc dubitaret, & hoc ipsum dubium ex S. Augustino eam affligeret. Igitur debet habere certam notitiam de perpetuitate beatitudinis, quæ, ut re-de arguit Angelicus, infert ipsam beatitudinem revera perpetuam esse.

86. Dico 4. Etiam certitudo, seu notitia certa de perpetuitate beatitudinis, est de essentia beatitudinis. Evidem Haunoldus dicit, communiorum esse oppositam sententiam, sed non probat: & Izquierdo disp. 21. n. 48. plures citat pro nostra sententia, quibus ipse accedit, & recentius Ulloa. Unde, qui volunt auctoritate contra nostram sententiam agere, videntur prius debere probare valde notabilem excessum; parvus enim non curaretur, præfertim cum SS. Thomas, & Aug. nobis faveant; nam S. August. l. 11. de civit. c. 13. ait: Quocirca cuius jam non difficulter occurrit, utroque conjunto effici beatitudinem, quam recto proposito intellectualis natura desiderat, hoc est, ut bono incommutabili, quod DEUS est, sine ulla molestia perficiatur. Si in eo se in eternum esse mansurum, nec ulla dubitatio ne cundetur, nec ulla errore fallatur. & lib. 12. de civit. c. 13. ait idem S. Doctor: Quomodo enim vera beatitudo est, de cuius nunquam eternitate confiditur, dum anima venturam miseriam, aut imperficiem in veritate nescit, aut infelicissimè in beatitudine pertimescit.

87. S. Thomas l. 2. q. 5. a. 4. in corp. de beatitudine ait: Oportet, quod desiderium hominis quietet, & omne malum excludat: & post pauca: Requiritur igitur ad veram beatitudinem, quod homo certam habeat opinionem, bonum, quod habet, nunquam se amissurum. Eadem fere verba habet 2. 2. q. 18. a. 3. nisi, quod hic præmittat, esse de ratione, hoc est, de essentia beatitudinis, ut in ea quietetur voluntas, adeoque hanc certitudinem non tantum requirit, tanquam conditio nem, seu applicationem beatitudinis, sed tanquam constitutivum beatitudinis quietantis.

88. Probatur conclusio ratione à S. August. ac S. Thoma insinuata, & superiori num. 51. pro amore beatifico jam adducta. Illud est de essentia beatitudinis, sine quo non plenè satiatur appetitus creaturae rationalis ut talis: atque sine certitudine de perpetuitate possessionis DEI non satiatur appetitus rationalis creature: ergo, ma probata est num. 51. mi. est SS. Augustini, & Thomæ, & communis experientia: ergo. Confir. Angelus, & anima rationalis, sicut sunt entia naturaliter perpetua, ita etiam appetunt perpetuam esse beata: ergo, nisi sciant, à se eternam beatitudinem habendam, non carèbunt anxietate. Huc spectat etiam ratio num. 84. adducta, quæ immediate etiam probat hanc conclusionem.

89. Respondebis, nostras rationes quidem probare, quod sit requisita hæc certitudo, ut vi-

fio, vel amor possit beatificare, & quod sit dispositio, conditio, vel applicatio: at non probare, quod sit forma beatificans, nec partialiter; sicut unio albedinis non est forma denominans album. Contra est. Hæc certitudo non potest dici tantum applicatio; cum visio, & amor, per se jam satis applicentur, seu uniantur. Neque videtur esse dispositio: nam ista ordinare præsupponit ad formam, & disponit subiectum ad eam recipiendam: at hæc certitudo non præsupponit ad visionem, vel amorem, sed potius hunc, & illam præsupponit: & visio sine illa certitudine pro priori præsupposita potest recipi in anima.

90. Paritas cum unione, etsi admiratur, non impedit, quo minus hæc certitudo sit par-tiale constitutivum beatitudinis in actu secundo beatificantis: sicut unio albedinis est pars forma in actu secundo dealbantis. Resp. 2. hanc certitudinem esse formam denominantem, saltem partialiter, beatum; quia denominat per se ipsam formaliter certum, & securum de sua beatitudine eterna: qua securitas est pars beatitudinis ex S. Augustino, & Thoma. Sicut dubium, vel certitudo de amittenda esset exclusio beatitudinis; quia afferret statum anxietatis.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

91. O B. 1. contra 3. conclusionem. Beatitudo formalis est ens creatum: ergo non potest exigere perpetuitatem. Confirm. 1. Non implicat, dari visionem, & eam iterum tolli: ergo potest DEUS id facere. Confirm. 2. Beatus satiatur, si per aliquod tempus longum haberet visionem intuitivam, postea autem haberet abstractivam: ergo non debet visio intuitiva esse perpetua. Relat. dist. conseq. Beatitudo formalis non potest exigere perpetuitatem sui in individuo, conc. conf. in sua specie. neg. conseq. beatitudo enim ut talis, seu ut formaliter plenè satiatis creaturam rationalem, includit certitudinem metaphysicam de futura semper aliqua visione, & amore DEI, sive sit eadem in individuo, ut aliqui volunt, sive sit eadem, saltem in specie, ut alii, de quo inferius dicemus. Nec in hac exigentia est ulla abfudit; quia tantum oritur ex decreto DEI, volente creaturam plenè satiare: non autem ex natura individuorum; licet enim possit creatura exigere naturaliter esse perpetua, ut Angelus, & anima rationalis, tamen, ut suppono cum communi, non potest exigere id metaphysicè, ita, ut nec de absoluta potentia possit destruiri: quavis, si talis creatura possibilis esset, argumentum minorem vim haberet.

92. Ad 1. confirm. omitt. totum. Si enim DEUS talem visionem &c. daret, & iterum toleret, illa non fuisset beatitudo formalis plena, & perfecta ex num. 80. sic etiam, si DEUS destrueret aliquem Angelum in coelis, ille non fuisset beatus; quia vel habuisset ignorantiam, aut errorum, vel anxietatem ex num. 85. Defacto autem DEUS nullum Beatum destruere potest; quia infallibiliter promisit, si id non facturum. Ad 2. confirm. neg. antec. quia talis à statu al-

tissimo

tissimo rediret ad incomparabiliter inferiorem, non sine moerore: sicut, si quis ex rustico factus rex, redire deberet ad stivam; unde, ait Ulloa, disp. 5. de DEO c. 2. n. 20. talen dictum DEO illud psal. 101. v. 11. Elevans alijisti me.

93. Ob. 2. contra 4. conclus. Potest aliquis satiari, & quietus, ac contentus esse regia dignitate, et si sciat, non duraturam aeternum: ergo etiam beatitudine. Confirm. 1. Modo Beatus cognosceret, DEUM fore beatum in aeternum, et si non sciret, etiam se fore beatum in aeternum, haberet iam suam beatitudinem adaequatam: ergo. Confirm. 2. Visio certificans de perpetuitate non differret specie ab alia non certificante: ergo, si illa beatificaret, etiam beatificaret ista. Resp. om. antec. neg. conseq. Dignitas illa non debet excludere omnem anxietatem, timorem amittendi &c. at debet beatitudine vera. Dixi. om. antec. quia, si sermo est de plena satietate, & quiete, hanc regia dignitas in terris neutiquam assert, ut patet experientia: certe, si reges cogitant, se debere mori, multum minuitur oblectatio de regia potestate.

Ad 1. confirm. neg. antec. quia sine altera notitia non esset quietus; nam vehementissime amans non vult ab amato separari, & si dubitaret, vel sciret, aliquando futuram separat onem, fieret anxius, & tristis. Quod autem Beati sint conformissimi cum voluntate Divina, non sequitur, quod non dolerent de sua separatione a DEO, quamvis se in voluntatem Divinam resignarent. Nec DEUS vellet, ut sine dolore a se avelli se paterentur. Ad 2. confirm. neg. ant. haberet enim una visio aliud objectum saltem secundarium, & mediatum. Forte etiam responderi posset, quod, et si visio non esset specie diversa, possit tamen in uno casu esse beatificans, non in altero, ut in simili diximus de actu charitatis num. 72.

94. Ob. 3. Perpetuitas beatitudinis formalis est aliquid creatum: ergo non potest cognosci per visionem beatificam, prob. conseq. quod cognoscitur per visionem beatificam, est beatitudo objectiva: sed haec non potest esse aliquid creatum: ergo. Resp. Aliqui concedunt conseq. & dicunt, perpetuitatem illam cognosci, non per ipsam visionem beatificam, sed per aliam cognitionem distinctam: at quia communiter dicitur, Beatos videre omnia in Verbo, & quia non libenter admitto, quod beatitudo formalis constitutatur per aliam cognitionem, quam per visionem (quod tamen admitti deberet; quia certitudo illa juxta nos est de essentia beatitudinis) hinc malo negare consequentiam.

95. Ad prob. In primis major merito potest negari; quia communiter admittitur, quod Beati in Verbo (quod vident per visionem beatificam) tanquam in speculo, plurima videant creatura. dist. tamen ma. quod cognoscitur per visionem, tanquam objectum immediatum, & directum, & in recto, est beatitudo objectiva. om. ma. quod tanquam cognoscitur tanquam objectum, vel mediatum, vel indirectum, & in obliquo. neg. ma. & om. mi. neg. conseq. Potest itaque Beatus per visionem immediatam, & directe, cognoscere decretum DEI, irrevocabile de conservanda in perpetuum sua beatitudine: & sic objectum directum, & beatitudo objectiva tota, est aliquid

Divinum: objectum autem, tantum in obliquo attatum, est quid creatum. Dixi suprà. om. mi. quia, quando dicitur, quod aliquid creatum non possit esse beatitudo objectiva, intelligitur a quibusdam beatitudo pure objectiva, quae non simul sit formalis, sitque objectum ultimatum, ratione cuius etiam ipsa visio, ejusque aeternitas, appetibilis est.

96. Dices. 1. Juxta dicta deberet visio representare DEUM, non tantum ut bonum sibi, sed etiam ut bonum nobis, scilicet decernentem, & volentem, nos aeternum beare: ergo etiam amor beatificus deberet illum ut tales amare: ergo non tantum amor amicitiae, sed etiam amor concupiscentiae, esset de essentia beatitudinis. Resp. neg. utramque conseq. non enim objectum sub omni ratione formalis, sub qua representatur ab intellectu, debet etiam amari a voluntate, ut patet in millenis exemplis: & sic etiam in via actus fidei proponit se DEUM ut bonum, non tantum in se, sed etiam ut bonum nobis: quia actus charitatis amet illum sub ea ratione formalis; hoc enim spectat ad spem, non ad charitatem. Unde amatur quidem a amore beatifico DEUS bonus nobis, qui talis, non autem, quia talis: insuper amat etiam a Beatis ut bonus ipsis, & quia talis, sed per amorem quasi secundarium, & minus nobilem.

97. Dices 2. Idem indivisibilis amor potest habere utramque formalitatem, scilicet amoris amicitiae, & amoris concupiscentiae: ergo. Resp. de isto hic non disputo: sed om. ant. neg. conf. & dico, si talis amor detur, eum fore beatitudinem, non ut amor concupiscentiae est, sed ut amor amicitiae est: sicut visio beatifica, representans varia objecta creatura, non est beatitudo ut representatio istorum, sed ut representatio DEI beatificantis. Et quamvis beatitudo viae satis communiter dicatur, stare in actu spei, non etiam in tali stat beatitudo patitur; quia beatitudo viae non est stricte dicta beatitudo, sed tantum solatium ex futuritione beatitudinis: quod solatium ex spe capitur. Dices 3. Si non debet DEUS ut nobis bonus, & quia talis, amari per amorem beatificum, cur debet ut talis representari? Resp. Ut amor amicitiae erga DEUM possit elici, non quoniam docunque, sed sine omni anxietate, & timore; cum alias non foret plene satiatus &c. consequenter nec beatificus.

98. Ob. 4. Si visio beatifica representat suam perpetuitatem, tunc est essentialiter indestruibilis: atque nulla creatura potest esse essentialiter indestruibilis: ergo. min. supponit. ma. prob. visio illa est essentialiter vera: ergo, si se representat perpetuam, vel talem dicit, debet essentialiter esse perpetua, adeoque indestruibilis. Resp. dist. ma. si visio representat perpetuitatem sui ipsius in individuo, vel se ipsam in individuo indestruibilem, conc. ma. si representat tantum aliquam visionem vagè, vel disjunctivè sumptam, vel aliquam aliam a se distinctam indestruibilem, subdist. ma. tunc est essentialiter indestruibilis quoad individuum. neg. ma. quoad speciem. conc. ma. & dist. mi. nulla creatura potest esse indestruibilis quoad individuum. conc. mi. quoad speciem suam. neg. min. & conseq. ad prob. conc. antec. dist. conseq. debet esse

esse perpetua quoad individuum. neg. cons.
quoad speciem. conc. conf.

99. Quælibet creatura, quoad suum individuum spectata, debet esse de absoluta potentia DEI destruibilis; hoc enim juxta SS. Patres exigit debita subiectio creaturæ ad DEUM: at non debet esse destruibilis quoad speciem, hoc est, non debet esse destruibilis, ita, ut nec aliud simile individuum debeat loco prioris ponи; si enim DEUS hoc semel promisit, & aliquid ex illis individuis essentialiæ habet connexionem cum ea promissione, utique essentialiter exigit, ut, vel conservetur prius individuum, vel aliud simile producatur.

100. Neque etiam est ullum absurdum in eo, quod aliquid creatum essentialiter exigit indestruibilitatem alicujus alterius à se distincti; nam revelatio externa, & actus fidei, de immortalitate animæ, sunt quid creatum, & essentialiter exigit indestruibilitatem animæ. Jam in nostro casu visio beatifica non repræsentat, aut dicit, se ipsam, determinatè saltem sumptam, fore perpetuam, sed tantum indeterminatè, vel se, vel aliam consequentem. Neque hæc indeterminatio, aut vagus modus cognoscendi, repugnat visioni; nam est imperfectio tantum negativa: & sic etiam Beatus suas actiones intellectus, & voluntatis, quas elicit, cognoscit, quin eas cognoscat determinatè in individuo; alias enim clare cognosceret infinita.

101. Duplex autem est sententia in Philosophia de cognitionibus. Quidam volunt, quod cognitio sit qualitas distincta ab actione productiva sui (quaæ qualitas etiam vocatur ab iisdem species expressa) adeoque sit indifferens, ut per plures successivæ actiones conservativas existat. Et in hac sententia manebit semper eadem visio, saltem, si nil repræsentet creatum, de quo art. seq. non tamen repræsentabit, & in individuo semper duraturam (ne scilicet sit essentialiter destruibilis) sed tantum, se in specie, hoc est, se, vel aliam, quam DEUS de absoluta potentia posset sibi substituere: quod, licet futurum non sit, tamen non debet à visione repræsentari, quod non sit futurum: sed potest abstrahi, propter rationem modi assignatam.

102. Alii, præsertim recentiores nostri, communius dicunt, intellectu, utpote actum vitalem, esse identicatam cum actione productiva sui, atque esse actionem essentialiter fluentem, seu transiuntem, ita, ut singulis instantibus detur alia intellectio. In hac sententia nulla visio in individuo videt se perpetuam, sed tantum videt, aliam, & aliam similem, sibi perpetuò successuram. Et hæc explicatio Haunoldo videtur expeditior: certè est accommodatior recentiorum Philosophiarum.

103. Solùm videtur difficultas esse in eo, quod etiam visio intuitiva, & cognitiones Angelorum, videantur eodem modo esse debere essentialiter fluentes, adeoque instans Angelicum non sat bene explicari per continuationem ejusdem actus, quod tamen cum S. Thoma multi asserunt. Sed responderi potest, licet actus sint essentialiter fluentes, tamen unum posse durare diutius, quam alterum; quia etiam una duratio indivisibilis potest esse longior altera; non enim videntur durationes, quæ defacto

danter, esse ex omnibus possibilibus minime, sed possibles esse minores, & maiores: sicut satis communiter admittitur, puncta continua realiter indivisibilia esse majora, & minoria.

104. Quod si tamen hoc non videatur dicendum, vel etiam per hoc non videatur posse explicari tota mora secundi instantis Angelici, qua longior fuerit, quam unica duratio durare potuerit, potest mea pace, & ex suppositione actuum essentialiter fluentium, dici, Angelicum instans tam diu durasse, quamdiu Angelus elicuit actum moraliter eundem, hoc est, similes. Si objicias, quod ex hoc sequatur, Angelos bonos tantum uno instanti sufficere in via, responderi posse videtur, quod etiam ipsi, licet non elicerint actus incompossibles, tamen elicuerint aliquos primarios novos, etiam dissimiles, ut vindicentur insinuare Scotus, Cajetanus & alii citatis. 122. de Angelis. Si autem hoc omnino neges, non erit adeoque absurdum, cum Valentia, & Grano ibidem citatis, sequelam admittere.

105. Si urgeas, hac ratione saltem beatitudinem formalem, seu visionem beatificam, cum sit semper similis, & ejusdem speciei (ut docet Suarez tom. 1. in 3. p. disp. 26. in principio) tantum duraturam per unum instans. Resp. eandem difficultatem premere etiam eos, qui dicunt, visionem esse qualitatem; nam juxta ipsos, manente eadem qualitate, manet idem instans. Igitur potest responderi, quod Angelii beati plurimos actus dissimiles sint eliciti per rotam aeternitatem. Si replices, actum tamen primarium fore semper moraliter eundem, adeoque unicum instans, ut cit. n. 122. de Angelis dictum de secundo instanti Angelorum. Resp. quidquid alii dixerint, nobis etiam serviturum. In hac tamen questione, quæ potissimum est de nomine, videatur dici posse, ad instans in primis requiri, ut non semper duret; alias erit aeternum, non instantaneum: dein requiri, ut non nimis diu duret; cum moraliter non censi posse instans, quod nimis diu durat: quanto autem tempori, ut S. Thomas vocat, corporali, possit respondere instans Angelicum, vel etiam aliud, nondum satis exploratum est. Sed de hac quæstione nominis plus, quam satis.

ARTICULUS V.

Quænam adhuc bona secum afferat
Beatitudo.

106. Præter hucusque explicata bona, Beati insuper affluent innumeris aliis, & primo. Beati, præter DEUM, videbunt, seu cognoscent, plures res alias creatas, quas nosse rationabiliter desiderant; nam omne rationabile eorum desiderium à liberalissimo DEO impletur, neque tantum confertur cognitio illorum, sine quorum nonitia foret anxi, & inquieti, vel necedum essentialiter satiati (nam, modò DEUM perpetuò à se videntum, & amandum viderent, jam essentialiter beati, quieti, ac satiati essent) sed etiam eorum, quorum, tanquam ad statum suum pertinentium, cognitionem rationabiliter desiderant. Etsi vident Beati non quidem infinita, sed tamen pluri-

rima: in primis totam machinam universi, orbiumque cælestium constitutionem: item plurima, quæ aguntur in terris, casus amicorum, filiorum, parentum, prosperos, & adversos &c. Sic docet S. Thomas 3. p. q. 10. a. 2. in corp. dicens: *Nulli tamen intellectui beato deest, qui cognoscat in verbo omnia, quæ ad ipsum spectant.* Et Concilium Senonense in Decretis fidei Decr. 13. ait: *Beatis pervium esse omniforme illud Divinitatis speculum, in quo, quidquid eorum interfit, illucescat.*

107. Vident autem ista Beati in Verbo, de qua re videndum est Tannerus tom. 1. disp. 2. q. 6. dub. 9. & 10. Videre autem in Verbo est videre in DEO, in quo possunt omnia videri, vel tanquam in causa efficiente (ad quam etiam revocatur ejus decretum, vel voluntas) vel tanquam in causa ideali, & exemplari omnium: vel tanquam in specie eminentiæ omnium rerum, hoc est, in potentia DEI, qua potest supplere per se influxum physicum cuiuslibet speciei creatæ: vel etiam tanquam in scientia, & cognitione rerum omnium. Continentur quippe omnes creature in DEO tripliciter: scilicet, eminenter tanquam in causa efficiente: objectivè tanquam in intelligentiæ: representatiæ tanquam in causa ideali, vel specie omnium rerum. Jam, qui intuitivè videt causam ut talem, vel certè, qui videt speciem, vel cognitionem alicujus objecti, videt etiam ipsum objectum.

108. Est autem modus receptus dicendi, Beatos videre omnia in Verbo, tanquam in speculo voluntario, per quem significatur, quod, sicut videns speculum, etiam videt alia, ab ipso representata, ita Beati videntes DEUM, videant etiam creature, ex ipso refulentes. Dicitur autem DEUS speculum voluntarium, seu liberum; quia non videtur, nisi quando vult, quomodo vult, & quantum vult. Unde, quod Beatus unus pauciora, aliis plura videat, potest provenire ex eo, quod DEUS huic plus, alteri minus, se ostendat. Et posset quidem DEUS de absolute potentia pro libitu suo negare uni concursum ad plura videnda, quem alteri concedit, quamvis uterque æquali lumine gloriæ esset instrutus: attamen, ut Molina, Suarez, Bannez, & alii apud Tannerum dub. 9. n. 15. cit. n. preced. docent, ratio diversitatis in visionibus provenit ex lumine gloriæ, quod pro diversitate meritorum est diversum.

Vasquez tom. 1. in 1. p. disp. 50. fuscè contendit, nullam creaturam posse per visionem beatificam videri; eo quod alias deberet visio, modò ista e. g. preces, vel cultum, modò alia representare, & sic variari: sed, si ex n. 102. non eadem visio in individuo perseverat, non videatur absurdum, eam ita variari. Si etiam eadem perseveret, posset fors dici, statim videri omnia, quæ DEUS vult ab hoc Beato videri, sicut ipse videt omnia. Sed difficultas esset, quod hanc ratione eadem cognitione videret futura æquæ, ac praefixa, nec aliter præsentia, quam futura, ob invariabilitatem visionis. Unde supposita invariabilitate visionis, melius dicitur cum Cajetano

apud Vasquez loc. modò cit. n. 41. videri ista in Verbo causaliter; quia, licet in Verbo, seu per visionem beatificam, non videantur, attamen Verbum est causa, & visio beatifica est radix, ut videantur per aliam cognitionem.

109. Secundò. Ut docet Suarez in 1. 2. tr. 1. disp. 8. sec. 2. Beati habebunt omnes scientias naturales; tum quia in patria similes erunt Angelis, qui habent scientias illas infusas; tum quia etiam istæ scientiæ cadunt sub rationabile desiderium Beatorum. De Theologia fuscè disputat idem Eximius cit. disp. 50. & sapienter dicit, quod Theologia, in quantum obscura est, non sit in cœlo: quatenus verò est scientia rerum sublimissimarum, sit in cœlo. Unde n. 9. ait, *extra visionem infundi Beatis aliam scientiam rerum Divinarum, qua potest dici Theologia evidens, qua scilicet cognoscunt clarissime, quæ nunc obscurè proposita credunt.*

110. Tertiò, Beati non tantum gaudent de DEO, ut bono in se, seu gaudio amicitia, sed etiam de DEO, ut bono sibi Beatis, seu gaudio concupiscentiæ, de quo jam aliquid diximus n. 71. & plura n. 96. & seq. Hoc tam gaudium, seu hic amor concupiscentiæ, iterum ultimato referunt ad DEUM; nam Beati longè magis gaudent de DEO, ut bono sibi ipsi (qui est affectus veræ amicitia) quam de DEO, ut bono sibi, seu ipsis Beatis (qui est affectus tantum concupiscentiæ) & ultimato se, ac omnia sua, ad DEUM, tanquam ultimum finem, referunt.

111. Quartò. Beati redduntur impeccabiles, ut habent omnes cum S. Augustino l. 3. contra 2. epistolas Pelagianorum. c. 7. sub initium dicente: *Hic præceptum est, ut desideriis peccati non obediamus: ibi præmium, ut desideria peccati non habeamus.* Ratio est in primis; quia peccatum est magna miseria, atque deformitas, repugnans beatissimo illi statui. 2. Visio, quæ defacto datur, sicut representat perpetuitatem beatitudinis, ita etiam representat perpetuitatem amoris DEI, adeoque perpetuam exclusionem peccati: cùmque sit essentialiter vera, utique excludit peccatum. 3. Visio clara DEI, tanquam boni puri, & infiniti, necessitat voluntatem ad amandum DEUM: ergo necessariò impedit omnem actum cum hoc amore incompossibilem: confessio est clara. antec. est S. Thomæ 1. 2. q. 4. a. 4. in corp. idque etiam supponunt potius auctores, quam probant: quin Gormaz de beatitud. n. 269. ait, non posse melius probari, quam terminorum penetratione.

112. Certè, cùm necessitat DEUS ad sui amorem à visione beatifica sui ipsius, etiam necessitatibus creatura. Sanè non videtur, debere minorem vim habere respectu potentia limitata, visio clara, quamvis finita, boni infiniti, quam respectu potentia infinita habeat visio infinita. Deinde non potest voluntas omittere amorem, quando in omissione non reluet ullum bonum; quia non potest amplecti aliquid, quin amplectatur sub ratione boni, sive positivè, sive negativè talis: atqui in omissione amoris DEI, clarissimè visi, non reluet ullum bonum: ergo prob. mi nunc, dum adhuc sumus in corpore, seu

seu statu viæ, aliquando omittimus aliquos actus; ne nimis fatigemur: aliquando; quia apparent sub aliqua ratione mali, molesti &c. at, cùm suerimus in patria, seu, cùm nobis revelata facie apparuerit DEUS, non dabitur fatigatio, molestia, malitia &c. ergo non potest affignari in omissione amoris ulla bonitas, neque etiam bonitas fugæ molestiæ, fatigationis, difficultatis &c. ergo.

113. Si dicas, posse omitti actum ad exercendam libertatem, respondet Suarez tom. 1. in 2. p. disp. 9. sec. 1. n. 14. libertatem hominis non versari, circa finem positivè ultimum, clare propositum, sed tantum circa media. Dein, si hoc solum motivum esset sufficiens, nihil prorsus necessitaret voluntatem, quod est contra communissimam. Alias adhuc rationes afferit S. Thomas in opusculo dicto *Compendium Theologie*, quod in quibusdam editionibus est secundum, in aliis nonum. ubi c. 166. ait, si animus avertatur ab aliquo bono particulari, id ideo fieri; quia videt, aliquid deficere, quod ipse cognoscens relinquitur in alio querendum: ... sed in DEO, qui est bonum universale, & ipsa bonitas, nihil boni deest, quod alibi queri possit.

114. Nec est paritas à statu viæ, ad statum beatitudinis; nam in illo DEUS obscurè tantum cognoscitur, & saxe sub ratione apparentis mali, respectu nostri, e. g. sub ratione infelicitis peinas, prohibentis voluptates, alias valde sensu gratas &c. aut sub ratione boni, non nisi difficulter obtinendi, qualis non apparet per visionem: & per hanc quoque voluptates illæ apparent prorsus indignæ. Sed neque potest Beatus averti à DEO per inconsideriam; quia ipse status beatitudinis inconsideriam excludit: & amor non finit non cogitare de DEO, ut nec lumen gloriæ.

115. Quinto. Beatitudo excludit omnem ignorantiam, & errorem; nam sicut peccatum, vel affectus pravus, opponitur rectitudini voluntatis, & propterea excluditur à voluntate Beati, ita error, vel ignorantia, opponitur rectitudini intellectus, & debet ab isto excludi; nam & istorum absentia, conformiter ad dicta n. 106. cadit sub rationabile desiderium Beatorum. Ignorantia autem hic debet strictè sumi, non tantum pro qualicunque nescientia, sed pro parentia scientiæ debitæ, à qua quis denominatur ignorans; nec enim dicitur ignorans Theologus, si nesciat consuere calceos; quia hæc notitia non spectat ad ejus statum: sed dicitur ignorans, si nesciat legitimè discurrere de DEO, aut aliis Theologicis objectis: pariter Beati non sunt ignorantes, quamvis plurima possibilia nesciant: at forent tales, si nescirent, quæ ad statum eorum pertinent.

116. Sexto. Beatitudo quidem absolute impossibilis est pro aliquo tempore cum malis physicis e. g. cruciatibus corporis, tristitia sensibili &c. quando ista mala sunt causa meriti, vel præmii: at non est impossibilis pro tota æternitate. Ratio prima partis est; quia Christus, adhuc in terris degens, habuit visionem beatissi-

cam, & tamen passus est supernaturiter gravissimos cruciatibus in cruce, & tristitiam in oliveto: ergo ista absolute non repugnat beatitudini ad tempus. Ratio vero secundæ partis est; quia repugnat amicitia, quod DEUS velit, pertinat æternitatem doloribus, & tristitias vexatricum suum sine huius lucro.

117. Huc spectat celebris illa metaphora, qua beatitudo vocatur *spiritualis sponsatio*, vel etiam *spirituale matrimonium* inter Christum, & animam beatam, & hæc vocatur *sponsa & uxor agni*, juxta illud Angeli dictum Apocal. 21. v. 9. *Veni, & ostendam tibi sponsam, uxorem agni*. Hinc etiam certæ quædam perfectiones, Beatis collatae, vocantur *dotes*; dos enim, licet in sensu latiori significet omnem perfectionem, atamen in stricto, & à Jurisconsultis adhibito sensu, significat donum, quo sponsa dotatur: datur autem ordinariè à patre, aedóque anima, ut docet S. Thomas in supplemento q. 95. a. 1. ad 2. à SS. Trinitate, quæ tota est patre sponsa; quia effectus ad extra communes sunt toti Trinitati.

118. Aliquando tamen dicitur sponsa dotari à sposo, atque aedó anima à Christo; eis enim datum à sposo potius à Jurisconsulto etiam *dos* vocatur, ut Gen. 34. v. 12. ubi Hemor, pater sponsi Schem, voluit dotem dare Dinæ, filiæ Jacobi Patriarchæ, & Exod. 22. v. 16. dicitur, quod corruptor virginis debeat eam dotare, & accipere: & adhuc jura talem, fatem disjunctivæ, obligant, ut, vel ducat, vel dotet. Hoc autem donum, seu dos conferunt, quando sponsa solemniter inducit in domum sponsi: & hinc, perfectiones hominum justorum in via, non vocantur dotes; quia necdum ducuntur in domum DEI, aut contrahitut matrimonium indissolubile. Utterius datur dos ad ornandam sponsam, ut condigne fruatur suo statu, quæ etiam ratio competit Beatis: attamen illud, quod detur ad sustentanda onera matrimonii, in Beatis locum non habet.

119. Jam *dotes gloriose*, alias sunt anima, alias corporis. De dotibus animæ convenientiæ auctores quoad numerum ternarium, ut videare est apud Suarez in 1. 2. disp. 11. sec. 1. n. 3. Videntur autem ad dotem requiri tria. 1. Ut nota sit actus vitalis; nam vita sponsæ non est ejus dos: sed illæ res duntaxat, quæ conductum ad ejus vitam commodius ducendam. 2. Ut detur intuitu matrimonii, & hoc immedieate respiciat: & hinc dotes animæ beatae debent immedieate respicere sponsum Divinum. 3. Ut sint propriæ statui matrimoniali. Hinc ob defecatum primæ conditionis, visio, & amor beatissimus, seu beatitudo formalis non sunt dotes; quia sunt actus vitales.

120. Quamvis enim S. Thomas 1. p. 4. 12. a. 7. ad 1. incidenter loquendo, videatur dicere, dotes animæ esse visionem, comprehensionem, & fruitionem, non intelligendus est de actu visionis &c. sed de habitu; sic enim habet in supplemento q. 95. a. 2. ubi ex professo agi-

tur de hac materia: *Dicendum, quod beatitudo, & dos etiam realiter differunt, ut beatitudo dicitur ipsa operatio perfecta, qua anima beata DEO conjungitur, sed dotes dicuntur habitus, vel dispositiones, vel quæcumque aliae qualitates, que ordinantur ad hujusmodi perfectam operationem: & ad 3. Visio dupliciter potest accipi: uno modo actualiter, id est, pro ipso actu visionis: & sic visio non est dos, sed est ipsa beatitudo: alio modo potest accipi habitualiter, id est, pro habitu, a quo talis operatio elicetur, id est, pro ipsa gloriae claritate, qua anima divinitus illustratur ad DEUM videndum: & sic est dos, & principium beatitudinis, non autem est ipsa beatitudo.*

121. Tres, ut supra dictum, dotes animæ beatae assignari communis solent, correspondentes tribus virtutibus Theologicis, ut docet Suarez loc. cit. n. 119. hinc Gormaz de beatitudine n. 226, assignat lumen gloriae, habitum charitatis, & habitum spei (si hic remanet in Beatis) vel habitum elicitum gaudii de beatitudine jam possessa; nam his tribus videntur convenire prædicta ad dotem n. 119. requisita. Nam 1. non sunt actus vitales, sed sunt principia eorum. 2. Dantur isti habitus intuitu matrimonii, saltem ut cum tanta perfectione, & cum perpetuitate contracti, seu tam perfecti, ac perpetui: item sunt proprii status matrimonialis; non enim tales dantur in via. 3. Respiciunt immediate sponsum Divinum; quia deserunt ad elicendos actus Theologicos, immediate versantes circa DEUM, & Christum.

122. Suarez quidem citata disp. 11. sect. 1. num. 6. putat, solum lumen gloriae esse, strictè loquendo, dotem animæ, eò quod alia sint etiam communis via: sed jam dictum est, habitus viae non esse tam perfectos, nec ita perpetuos, quod sufficiat; cum præsertim auctores communis tres dotes assignent, & ex S. Doctore cit. num. 110. planè eluceat, eum judicare, plures esse possent. Quærit autem ibidem num. 2. Eximus, an etiam in Angelis dentur hæ dotes: & respondet, dari easdem perfectiones, non tamen vocari dotes; quia eorum conjunctio cum Christo, aut DEO, non est matrimonium; hoc enim debet esse inter personas ejusdem speciei; cum tamen Angeli, nec cum DEO, nec cum Christo, sint ejusdem speciei.

123. Sed & corpus gloriosum habet suas dotes, quæ, licet non habeant omnino omnia prædicta, ad dotem requisita (quippe non respiciunt immediate aliquid Divinum) adeoque non omnino rigorosè sint dotes, sunt tamen perfectiones stabiles, collatae Beato ratione spirituæ matrimonii inter creaturam humanam beatam, & Christum, quæ in corpus redundant, & communissime etiam dotes vocantur: suntque istæ quatuor, impassibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas: quæ sumuntur ex illo 1. Cor. 15. v. 42. Seminatur corpus in corruptione, surget in incorruptionem: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.

124. Prima igitur dos est *Impassibilitas*, quæ intelligitur per incorruptionem. Hæc, excludit non tantum mortem, & corruptionem à cor-

pore, sed etiam levissimum quemvis dolorem, juxta illud Apocal. 21. v. 4. *Mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà.* Hæc dos juxta Scotistas stat in extrinseca protectione DEI, non autem in perfectione quadam intrinseca; ajunt enim, dotem non debere esse intrinsecam sponsæ, modo jus ad illam (scilicet beatitudo) intrinsecum sit.

125. Secunda *Subtilitas* intelligitur per spiritualitatem; non enim, ut quidam hæretici voluerunt, corpus Beati revera vertetur in spiritum: sed tantum habebit subtilissimam vim penetrandi corpora, ad instar spiritus.

Tertia *Agilitas* intelligitur ab Apostolo per virtutem, & est potentia movendi se ipsum, & alia corpora, facilimè, ac celerrimè, etiam ingentes moles, sicut movere possunt Angeli. Hanc agilitatem D. Anselmus de similitudinibus c. 51. comparat radio solari, qui in momento transit ab oriente in occidentem.

126. Quarta *Claritas*, seu luciditas, intelligitur per gloriam, & reddit corpus Beati, non tantum quoad superficiem, sed etiam quoad intimas partes, diaphanum, ac splendidiissimum. Difficultas tamen est aliqua, quomodo idem corpus possit simul esse diaphanum, ac coloratum. Sed respondeatur, etiam vitrum posse simul esse rubrum, & simul diaphanum. Si petas majorem diaphaneitatem in corpore Beati, quam in tali vitro, dicam, posse supernaturaliter eam cum colore conjungi. Si velis profus omnimodam, sine mixtione ullius opacitatis, negare debebis definitionem Aristotelicam colorati, scilicet, quod sit terminativum visus; hoc enim contradictrio repugnat omnino diaphano: debetque dici coloratum, quod talem, vel talem speciem, in oculo efficit, vel quid simile.

127. Præter has 4. dotes, corpora glorioña habebunt etiam suavissimas, ac purissimas quædam sensuum oblectationes ex cantu, colloquio, aspectu cœli empyrei, & beatorum corporum: item ex odoribus dulcissimis, tactu, & gustu rerum dulcissimarum, & amoenissimarum: quamvis enim non amplius, strictè loquendo, comedant, & bibant, eoquod non amplius nutritur, aut corruptantur, tamen sentient quandam gustus dulcedinem.

Unde Sangallenses existimant, Beatos probabilius non fore supra supremam cœli conve-xam superficiem, ubi nullum amplius corpus est, sed merum nihil: sed potius fore in media quasi densitate cœli empyrei, quod spatium probabilius impletatur aura cœlesti, apta transmittendis speciebus sensibilibus. Gaudium etiam ineffabile erit ex mutuo, & beatissimo Sanctorum consortio.

128. Præterea quibusdam Beatis, non omnibus, confertur aureola. Ubi notandum, quod beatitudo essentialis vocetur *aurea corona*: certæ autem accidentales prærogativæ, quorundam Beatorum, vocentur *aureole*, seu minores coronulae, quæ ab aliquibus auctoriis vocantur *laureole*. Non tamen omnis accidentalis gloria, etiam specialis, e. g. quam Christus promisit re-linquentibus omnia, vocatur aureola: sed ex communis

communi acceptance tantum sunt tres. Prima Martyrum, qui vicere mundum, ejusque tyrannidem, contemptu, & tolerantia mortis. Secunda Virginum, quae vicere carnem, abstinentia, non tantum ab illicitis, sed etiam a licitis, intra matrimonium, carnis voluptatibus. Tertia Doctorum, non a gradu, sed a doctrina, quae alios erudierunt ad justitiam, atque dæmonem expulerunt, ex infidelium præcipue cordibus.

129. Interim alii Sancti, qui carent his aucteolis, non invident eam habentibus, sicut nee minus Beati, seu minorem habentes visionem, invident habentibus majorem, vel clariorem, quia non exigunt majorem, quam exigat gratia, quam habent. & explicatur res exemplo vestrum, aut cibi; neque enim infans invidet adulto vestem majorem, aut etiam copiosorem cibum, qui ipsi non quadraret. Addit. & valde bene, *Ulla disp. 5. de Deo c. 2. n. 11.* quod Beati ardentissime DEUM propter se ipsum ament, & quidem incomparabiliter plus, quam seipso, ejusque admirantur, providentiam, atque huic se plenissime subdant: unde, cum videant, DEUM ita prædestinationis seriem disposuisse, ut ipsis minor beatitudo contingat, malunt ex hypothesi Divinae voluntatis, ita rem ordinantis, hanc suam beatitudinem, quam aliam quamlibet. Accedit intima unio charitatis, qui inter se Beati omnes arctissime junguntur.

ARTICULUS VI.

Solvuntur Objectiones contra assertam impotentiam peccandi. Et errandi in Beatis.

130. **O** B. 1. *Jobi 4. v. 18.* dicitur: *Ecce, qui serviant ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem:* ergo Angeli potuerunt peccare, consequenter etiam possunt Beati. Confir. S. Thomas 1. 2. q. 10. a. 2. *in corp.* docet, quod voluntas moveatur duplum, vel quoad exercitium actus, vel quoad speciem: & addit: *Primo ergo modo voluntas a nullo objecto ex necessitate moveatur.* Item q. 22. *de veritate a. 6. in corp.* ait: *Inest libertas voluntati in quolibet statu naturæ respectu cuiuslibet objecti:* ergo voluntas in quovis statu, etiam naturæ beatæ, non necessitatur ad DEUM amandum, sed potest ab eo averti per peccatum.

131. Resp. neg. conseq. Textus ille juxta S. Hieronymum in cap. 24. *Isaie*, & S. Gregorium 1. 5. *moral.* c. 28. exponi debet de Angelis malis. Ad confirm. neg. conseq. S. Doctor utroque loco loquitur de objectis distinctis à beatitudine, seu ultimo fine, nam hunc expresse excipit. Primo loco sic inferius ait: *Illud solum bonum, quod est perfectum, & cui nihil deficit, est tale bonum, quod voluntas non potest non velle, quod est beatitudo.* Altero loco prius sic

habet: *Voluntas de necessitate appetit finem ultimum, ut non possit ipsum non appetere, sed non de necessitate appetit aliquid eorum, que sunt ad finem.* Clare autem nobis consentit in opusculo, quod vocatur *Compendium Theologiae* c. 166. ubi ait, quod anima, vel alia creatura, videntis DEUM, sit confirmata in bono, & quod voluntas vestris DEUM, in ipso, tanquam universali bono, debeat quiescere; nec posset aliquid voluntatem à DEO divertere, eò quod non possit inveniri bonum in alio ente, quod non etiam contingit in DEO.

132. Ob. 2. *Libertas est voluntati essentialis:* ergo non potest tolli per beatitudinem. Confirm. *Actus charitatis in via non tollit potestatem peccandi:* ergo nec actus charitatis in patria: prob. conseq. isti actus procedunt ab eodem habitu, & major, vel minor intensio, qua sola differunt, non mutat speciem: ergo, *Resp. dist. antec.* Est essentialis voluntati libertas inadæquata. conc. antec. libertas adæquata. neg. antec. & sub eadem distinctione. conc. vel neg. conseq. *Libertas tota non est sola voluntas, sed totus actus primus, expeditus ad utrumque;* at beatitudo est impedimentum inauferibile, si mülque incompossibile cum judicio indifferente, sine quo non potest dari libertas.

Ad confirm. neg. conseq. ad prob. cons. 1. p. antec. At secunda, ut recte observat *Ulla disp. 5. de Deo c. 2. n. 17.* non est semper vera, nam intensio non orta ex additione gradus similis ad alterum gradum, sed consistens in perfectione indivisibili, mutat, strictè loquendo, speciem: certè Philosophi communissime adiutunt, quod, si gradus intensio sine heterogenei, specie differant. Sed quidquid de hoc sit: an actus charitatis in via, & in patria, specie differant, non est opus decidere. vide n. 72. Si etiam non ita differant, tamen neg. conseq. quavis enim actus charitatis patriæ producatur ab eodem habitu, non productur in iisdem circumstantiis, nec eadem intensio; unde facile potest capi, eum in patria habere vim maiorem attrahendi, quam habeat voluntas se retrahendi, quam vim non habet in via.

133. Ob. 3. *Potest DEUS præcipere aliquid Beato, etiam sub gravi, & negare gratiam efficacem:* atqui sic peccabit: ergo. Confirm. Beati non utuntur habitibus ex necessitate: ergo possunt non amare DEUM, consequenter peccare. *Resp. neg. maj. quamcumque enim gratiam DEUS dederit in circumstantiis beatitudinis, illa erit efficax, & non quidem libere, sed necessariò, post se trahet effectum;* quia stante clara visione, & amore DEI, Beatus non potest non implere omnem voluntatem DEI. *Quodsi tamen præceptum esset pro libitu Beati dispensabile, vel impedibile, posset quidem Beatus illud non implere, non autem posset peccare;* quia deberet prius, ante omissionem operis, præceptum impedire, vel obtainere ejus dispensationem. Addo, si etiam dispensatio habeti non posset, tamen Beatum fore liberum, non quidem quoad substantiam effectus, sed quoad modum, ut ex hoc, vel illo motivo &c. præceptum implet, nisi tamen iterum ponatur ipse modus

modus quoque preceptus, & quidem indispensible; tunc enim nulla datur libertas. Ad confir. neg. antec. saltem intellectum de habitibus charitatis, & luminis gloriae: non tamen proprieate Beati utuntur illis habitibus inviti, aut coacti, sed spontaneitate necessaria.

134. Ob. 4. Potest DEUS actu peccanti pro posteriori naturae conferre visionem beatificam: ergo potest Beatus peccare. prob. antec. potest DEUS sic decernere: *Etsi videam te peccare, volo tamen conferre tibi visionem beatificam*; sed sic actu peccanti pro posteriori conferret visionem: ergo. prob. ma. si hoc non posset, tunc ideo; quia visio est necessitas non peccandi: sed, vel non est talis necessitas, vel, si est necessitas, non est nisi pro signo posteriori, in quo existit: ergo potest DEUS ita decernere, & consequenter Beatus potest peccare, non quidem in signo posteriori, in quo est visio, sed in priori.

135. Relp. neg. antec. ad prob. neg. mai. ad prob. omitt. ma. neg. mi. Potest quidem DEUS decernere collationem visionis illi, quem videt alias peccatum, & sic peccatum impedire: sed non potest decernere collationem visionis actu peccanti; quia illa sunt incompensabilia. Negata etiam min. est falsa; quia visio est necessitas non peccandi pro toto instanti, pro quo existit; quia hoc indivisibile est. Adde, quod hoc argumentum nimis probaret; nam probaret, quod nulla forma sit alteri essentialiter opposita, adeoque simili in eodem intellectu possit stare affensus, & dissensus, circa idem objec-
tum: volatio, & noltio efficax ejusdem rei: pradeterminatio, & actus liber &c. nam eodem modo dicam, DEUM posse sic decernere: *Etsi videam, te dissentire, volo tibi pro posteriori infundere assensum. Etsi videam, te efficaciter nolle, volo tibi pro posteriori infundere volitionem*; nam eodem modo dici poterit, quod dissensus tantum excludat assensum pro eodem signo; non pro instanti totaliter sumpto &c. quia utique sunt contra omnium opinionem. Hinc falsum est, quod aliquid alteri essentialiter oppositum, excludat illud tantum pro signo priori, vel posteriori; nam debet pro toto instanti excludere, seu pro utroque, vel omnibus signis ejusdem instantis; quia instantis non est divisibile: nec signa naturae sunt partes ejusdem, sed tantum indicia causalitatis, & dependentia: unde; si aliqua forma alteri essentialiter est opposita; tunc nec potest esse causa, nec effectus istius; imo omnino non potest, physicè ei coexistere. vide etiam dicta. n. 162. de aet. hum.

136. Alia est quæstio, an DEUS peccatori habituali absolute possit conferre visionem, vel etiam amorem beatificum, & tamen non remittere peccatum, prius patratum. Quod si etiam DEUS id posset, tamen nostræ conclusio-
ni non obest; quia talis peccator, stante visione, novum peccatum committere non posset. Si autem visio postea iterum cessaret, beatitudo non fuisset ex dictis a n. 80. unde Beatus semper manet

impeccabilis. Sed utramque questionem, an scilicet peccatori visio infundi, & an visio beatifica semel habita cessare possit, non est hujus loci decidere. Certè ob peccatum subsequens cessare non posset. Ex libera voluntate DEI sola etiam difficulter videtur posse cessare; *Sine penitentia enim* (ut ait Apóstolus ad Rom. ii. v. 29.) *sunt dona, & vocatio DEI*, hoc est, absque revocatione, nisi ob culpam. Videbitur fortè etiam alicui, DEUM dedecere, hominem absque culpa spoliare tantis bonis. Pariter, an DEUS ob peccatum antecedens, nequum, ut ponitur, remissum, hominem iterum spoliare possit visione, dependet ex quæstione illa, an collatio visionis possit stare cum habituali peccato, seu inimicitia DEI, & reatu ad odium, ac poenam æternam: an vero sit formalis essentialis remissio peccati, ut multi affirmant. At, quia hæc quæstio connexionem habet cum illa alia, an gratia sanctificans possit de absoluta potentia stare cum peccato, quæ examinanda est in tract. de Gratia; etiam hujus decisio facile potest illuc differri.

137. Ob. 5. Beatus, ut dictum est n. 16. est compositibilis cum malis physicis, dolore, tristitia &c. ergo etiam cum peccato. Confirm. 1. Saltem error, vel ignorantia inculpabilis, non est malum morale: ergo potest stare cum beatitudine. Confir. 2. Beati juxta nos cognoscunt multa probabilia: ergo possunt habere cognitiones probabiles, adeoque fallibles. Resp. neg. conseq. Malum morale est dedecens statum Beati; quia est macula, & turpitude difformis rectæ rationi: non ita malum pure physique pro aliquo tempore, ut ibi dictum. Nec dicas: si non dedecet pro aliquo tempore, neque dedecet pro omni; nam resp. eti non dedecet patientem, dedecet inferentem, vel DEUM beatificantem, & non tollentem ab amico miseriam, inutilem ad lucrum ulterius, simulque privantem magna beatitudine accidentali.

138. Ad 1. confir. dist. antec. error, vel ignorantia, non est malum morale, hoc est, culpabile, & peccaminosum. conc. antec. non est malum morale objectivum, sive objectum difforme rationali appetitui, & dedecens statum plenissimæ beatitudinis. neg. antec. & conseq. Non autem ita dedecent mala pure physica, e.g. dolor, & tormenta; quia agere, & pati fortia, per se nullatenus dedecet naturam rationalem, nec ista per se aversatur semper appetitus rationalis. Ad 2. confir. neg. conseq. nam cognitiones nostras probabiles cognoscunt Beati certissime, & non tantum probabilitate: sicut nostras cognitiones falsas cognoscunt verissime, esse tales: aliud enim est, cognoscere probabile, aliud probabilitate: illud appellat super objectum, istud super modum cognoscendi. Unde potest etiam dist. ant. Beati cognoscunt probabilia probabilitate. neg. ant. cognoscunt ea certò, hoc est, cognoscunt certò, esse probabilia. conc. ant. & neg. confir.

TRACTATUS
THEOLOGICUS
In Primam Secundæ
D. THOMÆ AQUINATIS
De Actibus humanis.

Ideri posset præsens Tractatus potius ad Theologiam moralē spectare: at vel maximè speculativæ est proprius, cuius est, fundamenta moralis disciplinæ, num firma sint, examinare. Estque hoc magnum discrimen inter utriusque hujus scientiæ auditores, quod casum solorum notitiâ instructi discipuli sèpè credere debeant, quod speculativi Theologi sciunt: quod illi superiorem duntaxat structuram, & artificum, seu auctorum, nomina nôsse contenti, profundiora arcana sèpius non ingrediantur: hi verò intima, & infima, seu fundamentales etiam lapides, perscrutari doceantur. Agit autem Angelicus de actibus humanis in 1. 2. a questione 6. Nos Tractatum hunc in duas Disputationes dividimus: in prima universaliter de actuum moralitate agemus: in secunda peculiariter de conscientia tractabimus.

DISPUTATIO I.

De Moralitate Actuum Humanorum.

2. **T**heologi communiter, secuti Angelicum, Tractati de beatitudine subjungunt Tractatum de actibus humanis, seu moralibus; quippe isti sunt media, quibus ultimum finem consequi oportet. Per actus autem humanos non intelliguntur hic omnes illi, qui quomodocunque ab hominibus proficiscuntur: sed soli illi, qui morales, sive, ut infra dicemus, voluntarii, ac liberi sunt, & aliquo modo ad finem ultimum referuntur, hoc est, vel ad illum ducant, si boni, vel ab eo abducunt, si mali sint, vel, si indifferentes in individuo possibles sint, eum saltem, ut non prohibentem, respiciunt. Et de his modò ex professo agemus: quanquam sèpe incidenter facienda mentio erit de actibus etiam involuntariis, seu indeliberatis. Sit itaque

QUESTIO I.

De Voluntario, & Involuntario.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Voluntarium,
& Involuntarium.

3. **A**ristoteles 3. Ethic. 1. ait, voluntari, um esse, cuius principium est in agente, cognoscere singula, in quibus est actus. Hæc definitio, licet, in plures alia ab eodem Philosopho traditæ, explicacione indiget, cum aliis tolerari potest; quia etiam S. Thomas 1. 2. q. 6. artic. 1. & alii communiter eam, saltem quoad substantiam, admittunt. Potest autem sic explicari, ut sensus sit: Voluntarium est, quod est à potentia appetitiva cum præcognitione finis. Et sic principium in agente erit potentia appetitiva in volente, at cognoscere singula est cognitio finis, seu eorum singulorum, quæ voluntaria sunt.

4. Requiritur itaque ad voluntarium primum, ut potentia appetitiva sit principium voluntarii; quia, in quod non influit voluntas, id non est voluntarium, quamvis possit esse volitum. Sic homicidium, quod quidem ego desideravi fieri, sed non jussi, nec suasi, néque inscio, & nec physicè, nec moraliter influente, ab alio patratum est, est mihi quidem volitum, sed non voluntarium, aut imputabile. Potest autem voluntas esse principium, vel metaphysicum tantum, quale est voluntas Divina, respectu volitionum contingentium, quæ sunt DEO voluntariæ, & sunt a voluntate Divina tantum ut potentia metaphysica, non verò physicæ; quia sunt voluntati Divina realiter identificatae, ut dictum in tract. de Deo à n. 521. Vel potest voluntas esse principium physicum, quale est voluntas hominis respectu suarum volitionum, quas physicè producit. Potest item esse principium tantum mediatum, quale est respectu actuum externorum, quos imperat, saltem, si fiant ab alio ex mandato volentis; si enim fiant ab ipso volente, cum potentia etiam externæ sint, saltem inadæquatæ, identificatae cum anima, quæ altè reliter voluntas, in aliquo sensu voluntas est principium immediatum istorum actuum:

5. Secundò. Voluntarium debet esse à voluntate affectivæ, sive cum inclinazione ad ipsum; nec sufficit, esse à voluntate tantum physicè; nec enim est voluntaria e. g. ad generatio strumæ, quam-

quamvis realiter fiat à voluntate, seu anima: nec est voluntaria generatio habitus, quem voluntas producit: neque etiam DEO sunt voluntaria nostra peccata, quamvis in ea physice influat ejus omnipotentia, quæ est realiter voluntas.

Tertio. Voluntarium debet esse *cum præcognitione finis*. Ubi notandum, creaturam rationalem, quandocunque operatur moraliter, intendere tempore aliquem finem, saltem negativè ultimum; debet enim intentio agentis in aliquo quietescere: & quicunque aliquam rem facit, vel facit illam propter se ipsam, & tunc ipsa est finis: vel facit eam propter aliud, & tunc hoc aliud est finis, ut est clarum. Hunc ergo finem debet voluntariè agens præcognoscere: imò non tantum debet præcognoscere finem negativè ultimum, sed etiam relationem, vel conducētiā, aut proportionem actus, vel illius rei, quæ sit, aut ordinatur, ad finem, ut ait Angelicus 1. 2. q. 6. a. 2. in corp. nam nec actus voluntatis internus, nec actus externus imperatus, est voluntarius, nisi secundum id, quod est cognitum in objecto; non enim operatur quis voluntariè, nisi sciens, & volens: unde omnes excusant Jacobum Patriarcham ab adulterio, ex eo, quod ignorans accesserit ad Liam, tunc nondum suam.

6. Quartò. Voluntarium perfectum debet esse cum cognitione finis formalis; et si enim in bruis detur aliquod voluntarium imperfectum, scilicet inclinatio appetitus in suum bonum, non tamen est voluntarium perfectum, ut expressè tradit Angelicus 1. 2. quest. 6. artic. 2. in corp. quia, licet bruta finem cognoscant materialiter, hoc est, rem, quæ ipsis est bona, & quam appetunt, tamen non cognoscunt formaliter, seu per cognitionem comparativam finis cum mediis, & proportionis istorum ad illum. Quare voluntarium perfectum tantum datur in creaturis rationalibus: in inanimatis autem nec datur voluntarium imperfectum; eo quod omni prolsus cognitione careant.

7. Jam voluntarium multiplex ab auctoribus assignatur. Primum est voluntarium *formale*, seu *elicitum*, quod est ipse actus voluntatis, qui juxta quosdam formaliter vult se ipsum, etsi volitio sui ipsius: & hæc opinio videtur vera, saltem in aliquibus casibus, e. g., in volitione legislativa, donatione &c. debetque juxta hanc sententiam admissi, quod volitio, aliquo modo etiam formaliter, præcognoscatur: sed hæc controverbia non est hujus loci. Saltem negari non potest, quod volitio velit se ipsam interpretativè, & pariter ita cognoscatur, quatenus scilicet, qui cognoscit, & vult objectum, ut bonum suæ amplexioni (quæ est ipsa volitio) etiam interpretativè cognoscit, & vult ipsam amplexionem. Secundum est voluntarium *formaliter tale*, quod idem est, ac directum, de quo paulo post.

Tertium est voluntarium *objectivum*, quod est ipsum objectum, in quod tendit volitio. Quartum est voluntarium *actuale*, quando scilicet volitio actualiter adhuc existit. Quintum voluntarium *virtuale*, quando non amplius volitio existit in se, sed tamen in aliquo suo effectu, e. g. voluit quis recitare Breviarium: deinde sub recitatione involuntariè distrahitur, & tamen pergit: recitatio ista, involuntariè distracta, est voluntaria virtualiter; quia scilicet prior volitio

perseverat adhuc in effectu suo, scilicet in ipsa externa recitatione. Sextum est *habituale*, quando volitio præcessit, sed nec in se, nec in effectu existit, neque tamen etiam est retractata.

8. Septimum *interpretativum*, quod tunc datur, quando nulla volitio objecti revera data est, sed tantum habetur causa ita interpretandi voluntatem alterius, quod scilicet, si aliquid sciret de objecto, habiturus esset volitionem circa ipsum. Hinc ad actiones, que prærequirunt positivum actum superioris, non sufficit voluntarium interpretativum, e. g. non sufficit ad audiendas confessiones interpretativa tantum approbatio Episcopi, sed debet præcessisse actualis: at quando actio tantum exigit, superiorum non esse invitum, sufficit voluntarium interpretativum, e. g. ut sacerdos licet sacram dicat, sufficit, eum posse moraliter judicare, Episcopum, vel alium superiorum id volitum, si sciret circumstantias, quæ sacram exigunt. vide Suarez 1. 2. tract. 2. de voluntario disput. 1. sed. 4. num. 4.

Octavum *præsumptum*, quod non est idem cum interpretativo, sed tunc datur, quando non tantum præsumitur alter habiturus volitionem, ut sit in interpretativo; sed præsumitur, actu habere volitionem circa objectum, saltem universalē, & implicitam, quæ etiam hoc objectum complectatur. In hoc tamen convenienter ista duo, quod tam interpretatio, quam præsumptio, non sit in volente, sed in alio interpretante, vel præsumente de alterius voluntate.

9. Nonum *explicitum*, quando quis aliquid explicitè, & clare, in se vult. Decimum *implicitum*, quando quis habet voluntatem universalem, quæ se etiam ad hoc objectum, his vel illis circumstantiis vestitum, extendit. Undecimum *expressum*. Hoc, si non sumatur pro eodem cum directo, datur tunc, quando externo signo manifestatur. Duodecimum *tacitum*, quando non ita manifestatur: quamvis aliquando tacitum confundatur cum præsumpto, de quo paulo ante. Decimuntertium *voluntarium directum*, seu *voluntarium in se*, quando quis ipsam rem immediatè in se vult. Decimumquartum *indirectum*, quando quis vult causam, ex qua videt secuturum effectum; tunc enim effectus est indirectè voluntarius; si quis autem nullo modo præcognovit effectum secuturum, tunc hic est casualis. Hoc voluntarium directum, & indirectum, alii appellant *voluntarium in se*, & *voluntarium in causa*. Decimumquintum voluntarium *positivè tale*, quod causatur à volitione positivè. Decimumseximum voluntarium negativè, quod oritur ex omissione actionis, vel alterius rei, quam debuisset is ponere, cui effectus secutus imputatur. S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 3. in corp. & Thomistæ, hoc vocant *indirectum*, sicut voluntarium positivè vocant *voluntarium directum*: alii explicant, ut nos superius: sed de his iterum n. 21.

10. Decimumseptimum voluntarium *sponsaneum*, seu purum, quod non habet admixtam nolitionem inefficacem. Decimumoctavum voluntarium *mixtum*, quod adjunctam habet nolitionem inefficacem, adeoque secundum quid est involuntarium. Decimumnonum voluntarium *simpliciter tale*, quod vel est purum, vel habet adjunctam tantum nolitionem inefficacem. Vigesimum voluntarium secundum quid, quod habet

habet adjunctam nolitionem efficacem, adeo que est simpliciter involuntarium. Vigesimum primum voluntarium *in se ipso*, hoc est, in volente (nam si tantum esset voluntarium in objecto, non differret a directo) quando scilicet is, cui voluntarium objectum dicitur, habuit actum voluntatis. Vigesimum secundum voluntarium *in alio volente*, quando scilicet alius voluit, cuius volitus mihi imputatur: & sic Vaszquez, Torres, Salazar, & alii, volunt, nobis voluntarium fuisse peccatum originale: attamen Bellarminus, Toletus, Cornelius, Salmeron, aliisque apud Oviedo, volunt, peccatum originale nobis fuisse voluntarium in nobis ipsis; quia volitus, quo fuit physicè Adami, fuit moraliter nostra. Vigesimum tertium voluntarium *necessarium*, quando scilicet voluntas necessaria in objectum fertur: sic Beati necessariò amant DEUM. Vigesimum quartum voluntarium *liberum*, quando voluntas liberè objectum amplectitur, sicut amplectitur peccata, & opera meritoria.

11. Sicut autem hucusque locuti sumus de voluntario, ita proportionaliter discurrendum est de involuntario: circa quod tamen observandum, aliud dici *involuntarium negative*, aliud *privative*, aliud *positivè*: sed priores duo modi loquendi sunt improprii; nam in primis pura negatio volitionis non facit propriè involuntarium; datur enim etiam in lapide, cui nihil est involuntarium: sed nec sola privatio, seu negatio volitionis in subiecto capaci, facit strictè involuntarium; quamvis enim homo (qui est subiectum capax nolitionis) dormiens, aut non cogitans, vel etiam sponte non eliciens volitionem, quando eam elicere posset, seu quando illa pro libitu ipsius esset ipsi debita, quamvis, inquam, talis homo non habeat volitionem circa plurima, non tamen dicuntur illa ipsi involuntaria: quare propriè involuntarium est, quod est positivè tale, quando scilicet habetur positiva nolito objecti.

12. Hac autem nolito potest esse efficax, vel inefficax. Si est inefficax, adeo que *compossibilis* cum volitione efficaci, facit tantum *involuntarium secundum quid*. Si est efficax, tunc vel est *efficax effectivè*, hoc est, ut objectum re ipsa excludat, aut impedit: vel tantum est *efficax affectivè*, hoc est, ut objectum quidem non excludat, sed tantum omnem affectum, & inclinationem efficacem ad objectum. Si primum, non facit involuntarium, propriè dictum; quia non dicitur involuntarium, nisi objectum existens, & contrarium voluntati; atqui in hoc casu objectum non existit: si secundum, facit involuntarium simpliciter, ut patet consideranti.

Unde, licet volitus, & nolito, se eodem modo habeant ad denominandum volitum, aut nolitum, non tamen eodem etiam modo se habent ad denominandum voluntarium, & involuntarium; quia volitus efficax effectivè, utpote inferens existentiam objecti, denominat id voluntarium: non autem nolito efficax effectivè denominat id involuntarium, sed tantum nolitum; quia existentiam ejus excludit. Econtra volitus tantum affectivè efficax non denominat objectum voluntarium, sed tantum volitum; quia, vel non datur tunc objectum, vel non influit volitus; alias esset efficax effectivè: unde in hoc casu tantum volitus est voluntaria, sicut in

priori nolito. Nolito autem affectivè efficax denominat objectum involuntarium; nam haec non excludit existentiam objecti: neque debet esse incompossibilis cum absoluta permissione objecti; nam e. g. DEO sunt simpliciter involuntaria nostra peccata, quamvis ea permittantur: neque etiam debet esse incompossibilis cum omnibus affectu conditionato ad rem, si alia ellen circumstantiae; nam mercatori simpliciter est involuntaria retentio mercium, quas in periculo naufragii alius, ipso invito, retinet, quamvis eam retentionem velit conditionatè, si scilicet periculum abesset. Notandum etiam discrimen aliquod inter voluntarium, & involuntarium in causa: nam voluntarium *in causa* est, cuius unica tantum causa voluntaria est, et si reliqua sint nolitae; quia a qualibet potest effectus ponit: at involuntarium *in causa* est, cuius omnes causa sunt involuntaria, vel nolitae; si enim vel una est volita, jam haec effectum potest producere, con sequenter hic jam est in ista causa voluntarius.

13. Quæri hic solet, quodnam voluntarium sit perfectius, liberum, an necessarium. Resp. quæstionem intelligendam esse de inclinatione, seu adhæsione ad objectum, similius distinguendum esse, inter necessarium ex perfectione cognitionis, & necessarium ex imperfectione cognitionis; potest enim voluntas necessariò rapi ad objectum; quia perfectius illud cognoscit: & sic rapitur a visione beatifica ad amorem DEI: potest etiam voluntas rapi ex imperfectione cognitionis, quatenus fertur necessariò in objectum, non ita perfectè cognitum, ut etiam agnoscantur ejus imperfectiones, sed appareat objectum sub ratione puri boni: & sic rapitur voluntas ad actus, qui vocantur motus primi.

Jam dici solet, voluntarium, necessarium ex imperfectione cognitionis, esse minus voluntarium, quam liberum: at vero voluntarium, necessarium ex perfectione cognitionis, esse magis voluntarium, quam liberum. Ratio definiatur, tum ex amore beatifico, qui longè ardenter, & cum majori inclinatione adhæret DEO, quam quilibet alius amor alteri rei liberè amatur: tum ex motibus primi primis, a quibus longè faciliter cessamus, quam ab ullo amore, quem deliberatè, & liberè eliciimus; quippe statim, apparente alio novo motivo, desistimus: cum tamen, quando deliberatè egimus, plura jam absterrentia vicerimus: scilicet firmior est adhæsio voluntatis, quæ sequitur majorem illustrationem, & cognitionem intellectus.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

14. **O** B. I. Nolitiones non sunt voluntaria, & tamen convenienter ipsis definitio: ergo non est bona. Confirm. Actio, facta cum ignorantia aliquius circumstantiae, est voluntaria, licet non sit ex præcognitione: ergo. Resp. neg. antec. Nolitiones enim sunt voluntaria formaliter, & possunt etiam esse voluntaria objectivè, si reflexè imperentur. Quod autem non denominant objecta voluntaria, non refert; nam non denominant per convenientiam, sed per disconvenientiam. Sic etiam præceptum bonum denominat

nat rem prohibitam malam, & culpa injusta de-nominat peccatum justum; neque enim semper prædicatum, quod competit formæ, seorsim acceptæ, competit etiam subiecto, ut pater in al-latis, & aliis pluribus exemplis. Ad confirm. dist. antec. Actio talis est voluntaria quoad cir-cumstantiam invincibiliter ignoratam, neg. antec. quoad alia conc. antec. & neg. cons. Quid dicen-dum in casu ignorantia vincibilis, dicemus alibi.

15. Ob. 2. Submersio navis imputatur tan-quam voluntaria navarcho, præscio, & obliga-to, simûlque potenti eam impeditre, quamvis tan-tum habuerit puram omissionem liberam circa illam submersiōnem: ergo potest esse voluntaria, quod non est affectivè à voluntate. prob. cons. pura omissione non est positivus affectus voluntatis: ergo. Resp. dist. cons. potest esse voluntarium positivè tale. neg. cons. tantum ne-gativè tale. om. cons. ad probationem, conc. ant. & sub data distinctione. om. vel neg. cons. Dux omittit; nam, an possibilis sit pura omissione libera, decidendum est inferius: si autem ea dare-tur in hoc casu, esset peccaminosa, & æquivaleret, saltem quoad imputabilitatem, positivè voluntario: an autem pura omissione libera sit di-cenda strictè voluntaria, an tantum æquivalen-ter, quæstio est de nomine. Arriaga disp. 8. de-act. b. n. 36. & seq. fusè contendit, esse strictè voluntariam, ex eo etiam capite; quia est libera, & liberum includit voluntarium. Alii id ne-gant; quia voluntas non influit, nec est propriè omissionis principium, quod requirunt ad volun-tarium. Quidquid autem sit de hac quæ-stione nominis, saltem, si daretur pura omissione, esset voluntaria, si per hoc vocabulum tantum intelligitur, imputabilis ad culpam, & quod hoc æquivaleret positivè voluntario.

16. Ob. 3. DEUS posset supernaturali-ter se solo producere volitionem in voluntate, ipla non concorrente: hæc esset voluntaria, & tamen non esset à voluntate affectivè: ergo eti-am, quod non est à voluntate, tamen est volun-tarium. Viciissim etiam DEUS potest co-gere hominem ad volendum, vel nolendum: talis volitio esset à voluntate; quia tamen esset violenta, non esset voluntaria: ergo etiam, quod est à voluntate, non est voluntarium: ergo esse à voluntate, nec requiritur, nec sufficit. Resp. ad 1. argum. om. ma. neg. mi. In eo casu voluntas recipere volitionem, tanquam qualitatem mortuam, sicut fermè eam recipere lat-pis: adeoque non esset voluntaria. Certè per eam homo non vellet; nam velle est vitaliter agendo erga aliquid affici. Ad alterum ar-gum. neg. ma. DEUS quidem potest hominem neccesitare ad volendum, non tamen potest co-gere, ut habet S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 4. in corp. vel enim tantum infunderet volitionem, tanquam qualitatem mortuam: & homo non vel-let: vel tantum necessitatet, ut necessitat Be-atos ad se amandum: & hac ratione nondum cogerer; cogere enim est inferre violentiam: est autem impossibile, ut homo patiatur violentiam in eo, quod vult, vel ad quod habet pro-pensionem, vel inclinationem voluntatis; cùm omne violentum sit contra inclinationem: & hinc, si DEUS prædeterminaret Petrum, ad volendam sui ipsius occisionem, hæc non esset

violentia; quia non esset contra appetitum nobis-liorem, seu rationalem.

17. Ob. 4. Ponamus, quod Petrus sit physice necessitatus ad currendum, e. g. loris sit alligatus equo, vel currui &c. & videat, quod currendo necessariò sit protritus infantem: in-terim tamen liber sit, ut lubens currat, vel invi-tus: ponamus, quod volens currat, adeoque volens proterat infantem. In hoc casu habetur totum, quod juxta nos requirit definitio volun-tarii, & tamen protritio illa non est voluntaria: ergo. prob. antec. sive Petrus velit, sive nolit, tamen infans conculcabitur: ergo protritio non est imputabilis, aut voluntaria Petro. Resp. conc. casu nego secundam partem subsumpti. ad prob. neg. conseq. est enim in hoc casu conculcatio illa verè voluntaria; quia procedit à Petro ut volente, & cognoscente, atque vo-litio Petri verè influit, condeterminando tan-quam concausa, quamvis non necessaria; quia effectus jam esset aliunde sufficienter determi-natus: sicut sepe determinat alter finis, quamvis unus sufficeret. An autem imputabilis sit protritio infantis in hoc casu, ut Petrus contra-hat obligations ex injusta lœsione, vel homici-dio ortas, non spectat hoc, sed decidendum esset in tract. de justit.

18. Ob. 5. Potest contingere, quod quis habeat tantum nolitionem rei, affectivè ineffica-cem, & nullam positivam volitionem: in tali ca-su dabitur simpliciter involuntarium si e noli-tione efficaci: ergo dicta n. 12. non subsistunt. Confir. Nolitio affectivè efficax est incompossi-bilis cum existentia objecti: ergo non potest de-nominare involuntarium ex ibidem dictis: prob. antec. in eo casu, si voluntas potest, tunc impe-dit objectum: ergo non dabitur. Si non po-test impedit, non potest dari nolitio absoluta; quia non potest dicere: nolo: sed tantum: vol-lem: ergo.

Resp. neg. mi. nam per simpliciter involun-tarium intelligitur, non tantum negativè non voluntarium; sed positivè, ita, ut non sit compossibile cum volitione efficaci, quale non est objectum tantum inefficaci tali nolitione af-fectum: & in hac quæstione de nomine, aut intelligentia terminorum, standum est commu-niore. Ad confirm. neg. antec. ad prob. neg. 1. p. antec. DEUS abolutè affectivè efficaci-ter non vult nostra peccata, & tamen, quamvis possit, non impedit: dein neg. etiam secundam partem ant. quia nolitio affectivè efficax est il-la, quæ est incompossibilis cum volitione efficaci, qualis sœpe datur, quando objectum existit ex determinatione alterius, sive dein ex-plicetur per nollem, sive per nolo. Quamvis non videatur, cur talis non possit dicere: Quan-tum est in me, nolo hoc objectum: vel: Hoc est abso-lutè contra meam voluntatem.

19. Ob. 6. S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 2. in corp. vocat perfectum voluntarium, quando quis potest moveri, vel non moveri: sed hoc est liberum, & non necessarium: ergo illud est perfectius isto, contra dicta n. 13. Confir. 1. An-gelicus eadem quæstione a. 3. ait, voluntarium per-fectum esse, quod est imputabile, scilicet ad lau-dem, vel viuperium: sed hoc est liberum: ergo. Confir. 2. S. Doctor 1. p. q. 41. a. 2. & q. 42. a. 2.

ait, actus notionales in DEO non esse voluntarios: ergo non datur voluntarium necessarium, multò minus istud est perfectius libero. Resp. S. Doctor ibi querit, an etiam in brutis datur voluntarium: & responderet, dari imperfectum ob imperfectam cognitionem finis, tantum materialiter talis: unde duntaxat vult dicere, voluntarium liberum esse perfectum, seu perfectius, quam necessarium ex imperfectione cognitionis.

In forma dist. ma. vocat perfectum, seu perfectius, comparativè ad voluntarium necessarium ex imperfectione cognitionis. conced. ma. comparativè ad voluntarium necessarium ex perfectione cognitionis. neg. ma. & conc. mi. sub eadem distinctione. conc. vel neg. conseq. Ad 1. confirm. in primis neg. maj. quia ibi nil dicit S.D. de eo, an voluntarium sit perfectum, vel non: sed loquitur tantum de voluntario positivè, vel negativè tali, seu, ut ipse vocat, directè, vel indirectè tali. Resp. 2. dist. ma. aliquod voluntarium perfectum om. ma. omne, aut etiam perfectissimum. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Ad 2. confir. dist. ant. S.D. ait, actus notionales non esse voluntarios, hoc est, non esse liberos. conc. antec. non esse ex inclinatione voluntatis. neg. ant. & conf. Legatur ipse S. Doctor, & apparebit clarè hic sensus: sèpè enim Scriptura, & PP. per voluntarium intelligunt liberum. Sic Jacobus v. 18. dicitur: *Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis.*

20. Ob. 7. Voluntarium liberum est magis ab intrinseco, & ex perfectioni cognitione, quam necessarium: ergo est perfectius. Confirm. 1. Voluntas liberè agens determinat se ipsam, & non determinatur ab extrinseco, sicut agens necessarium: ergo perfectius agit. Confirm. 2. Per modum agendi liberum distinguitur creatura rationalis ab irrationali: ergo est perfectior, quam necessarius. Resp. dist. antec. voluntarium liberum est magis ab intrinseco, quam voluntarium necessarium ex imperfectione cognitionis, conc. antec. quam omne voluntarium necessarium. neg. antec. & sub eadem distinctione conc. vel neg. conseq. Quando voluntas agit necessariò, circa objectum creatum, ordinariè adest imperfecta cognitionis; si enim penitus id objectum cognosceret, videret etiam aliquam imperfectionem in eo, nec necessitaretur. At, si voluntas agat circa objectum Divinum, res contrario modo se habet; nam, quò magis illud cognoscit, eo majus, & purius bonum esse videret.

Ad 1. confirm. neg. conseq. nam, quando voluntas agit necessariò ex perfectione cognitionis, tunc necessitatur ad id, ad quod sponte rapitur; adeoque fertur in objectum cum majori inclinatione, conatu, & intentione: unde operatio in hoc sensu est magis ab intrinseco, quam libera, scilicet est ex majori conatu, vel intentione, à voluntate sponte adhibita. Ad 2. confirm. dist. antec. per solum modum agendi liberum distinguitur creatura rationalis ab irrationali, neg. antec. etiam per modum agendi necessarium ex perfectione cognitionis. conc. antec. & neg. conseq. neque enim bruta possunt necessariò agere ex perfectione cognitionis. Unde præcisè ratione hujus differentiationis neutrum voluntarium est perfectius altero.

ARTICULUS III.

Quid sit voluntarium in causa.

21. Diximus n. 9. voluntarium indirectum esse idem cum voluntario in causa. Evidem, ut ibi notatum, Thomistæ voluntarium indirectum aliter exponunt. Suarez quoque in 1. 2. tr. 2. de voluntario sec. 4. n. 13. putat, omne id, in quod voluntas non immediate per aliquem actum tendit, moraliter tamen se ad id extendit, possit dici voluntarium indirectum, de qua quæstione nominis nolim multum litigare. Hic autem querimus, quidnam dici debeat voluntarium in causa, sive vocetur indirectum voluntarium, si-
ve non.

Diximus eodem n. 9. quod voluntarium indirectum, sive in causa, sit, quando quis vult causam, ex qua videretur secutum effectum. Et quidem necessarium esse, ut effectus aliquo modo prævideatur, à nemine negatur; nihil enim volitum, quin præcognitum. Unde, si quis effectum secutum invincibiliter ignoret, non potest censeri in eum influere. Dixi *invincibiliter*; nam si ignorantia vincibilis sit, censeri potest quis effectum sicutem etenus cognoscere, vel scire, quatenus sit obligationem de eo inquirendi. Attamen non omnis effectus prævius voluntarius dici potest; cum multi, etiam præviri, sint pure permisivi.

22. Dico 1. Si causa voluntaria est tantum causa per accidens effectus, sive in genere physico, sive in genere morali (hoc est, si est tantum causa, quæ per se non est connexa cum effectu, aut ex sua natura ad eum tendens, quamvis huc & nunc, prævideatur, per accidens cum ea conjugenda, seu, ut ait Suarez in 1. 2. disp. 1. de voluntario sec. 4. n. 8. ex qua effectus non sequitur per se, & vi illius solius, sed ex aliis etiam adjunctis, quæ nota intenduntur) non ideo enim effectus est voluntarius in causa: sive, non ideo datur voluntarium in causa. Ita auctores communis. Prob. 1. Talis effectus non est voluntarius in se, ut ponitur: neque in causa; quia, cum causa ex se, & antecedenter ad actionem productivam, non habeat connexionem cum eo, nec illum per se prætineat, non potest censeri intentio, immediate tendens in causam, etiam mediata in effectum: ergo.

23. Confirm. Effectus pure permisivi opponitur voluntario: sed effectus, ortus ex causa per accidens, est pure permisivi: ergo opponitur voluntario: consequenter non est voluntarius. prob. min. si talis effectus non est, pure permisivi, tunc nullus potest assignari pure permisivi: hoc est contra communem: ergo, prob. min. non potest assignari effectus non prævius; quia non dicitur permisivi, quod non est præcognitum, ut est ex se clarum: non effectus prævius, & impeditus; nam hic, ut iterum est clarum, non est permisivi: non prævius, & ortus ex causa per se, ac voluntaria, & tamen non impeditus; hic enim est voluntarius, ut mox probabimus: non prævius, & ortus ex causa involuntaria; hic enim est involuntarius in causa: er-

go effectus pure permisus non potest assignari alius, quam ille, qui ortus est, ex causa quidem voluntaria, sed quae tamen sit tantum causa per accidens.

Prob. 2. conclusio ab exemplis. Superior e. g. prævidet, subditum iratum futurum, forte etiam blasphematurum, si eum pro meritis castiget ad aliorum exemplum: si tamen hoc faciat, non censetur ei voluntaria ira subdit, sed pure permisus. Puella videt, scandalizandum lubricum juvenem, si ipsa exeat domo: etiamsi hoc faciat ad lucrandum panem, vel ad templum adeundum, non est voluntarius ei lapsus juvenis, sed permisus. Fabri armorum prævidet, abusuros multos armis ad homicidia &c. quin ista sint ipsis voluntaria &c. DEUS prævidet, multos homines, quos creat, peccaturos, quin eorum peccata ipsis sint voluntaria &c.

23. Dico 2. Ut talis effectus sit voluntarius in causa, requiritur, & sufficit, ut positio causæ sit præcepta ideo, ut habeatur effectus: vel ut sit prohibita ideo, ut impediatur effectus, ita Suarez, Vasquez, Gormaz, & Theologi sat. communiter. Favet etiam S. Thomas. 1. 2. q. 6. a. 3. in corp. quatenus docet, quod effectus, non impeditus in causa, e. g. submersio navis, in omissione gubernationis, non sit voluntarius, in ea causa, sive in ea omissione, nisi navarchus debuerit (hoc est, ei aliquatenus præceptum fuerit) navem gubernare, vel (quod idem est) ei prohibitus fuerit, ponere causam submersione, seu omissionem gubernationis. Præceptum autem hic latius sumitur pro omni eo, quod præbet morale fundamentum judicandi, causam intendi in ordine ad effectum, vel moraliter cum eo connecti. Tale fundamentum etiam est consilium, votum &c.

Probatur conclusio. Illud est voluntarium, quod est affectivæ, & effectivæ à voluntate: atqui ita se habet effectus dictus: ergo, prob. min. talis effectus est effectivæ à voluntate; quia revera producitur dependenter à voluntate, utpote mediata physice in eum influente: sed est etiam affectivæ, saltem moraliter, à voluntate: quia, quando quis ponit causam, quæ illi prohibita est, ne sequatur effectus, vel ipsi præcepta, aut saltem sua est, ut sequatur effectus, tunc iudicio prudentum censetur velle effectum: adeoque hic est etiam affectivæ à voluntate; ipsum enim præceptum, vel consilium, est moralis unio effectus cum causa, ut, qui vult unum, censetur moraliter velle alterum, & hoc ei etiam imputetur: sicut voluntas superioris, vel consilii communitatis, est connexio hederæ, vel alterius signi, cum vino vendibili, ita, ut, qui vult hederam, vel tale signum suæ domui præfigere, eo ipso censetur velle significare, se habere vinum vendibile.

24. Duo tamen addenda sunt 1. Non sufficit, causam esse prohibitam quoconque modo: sed debet esse prohibita eo fine, ne sequatur hic effectus; nam, licet e. g. fornicatio prohibita sit; quia tamen non est prohibita, ne sequatur peccatum originale, istud non est voluntarium in fornicatione. Item, licet prohibitum sit, die festo ligna cædere; quia tamen non est prohibitum, ne ipse cædens, vel alius lœdatur, aut mutiletur, si casu securi sibi pedem abscedat,

vel ea, à stylo excussa, alterum lœdat, non sunt voluntarii, hi effectus: quamvis in secundo casu voluntarium etiam ex alio capite desicere videatur; quia scilicet effectus non sicut prævisus; licet enim non requiratur certa prævisio effectus, tamen requiritur prævisio moralis periculi, quod etiam debet caveri ex præcepto non occidendi: & si hoc non fieret, jam non agetur tantum contra præceptum tertium, sed etiam contra quintum decalogi.

Secundò. Ut rectè notat Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 1. de volunt. sec. 4. num. 12. etsi quis effectum, ex causa prohibita consequentem, in seipso nolit, vel displicentiam de eo habeat, tamen hic est moraliter voluntarius; quia sibi non opponuntur, involuntarium in se, seu nolitum, objective, & voluntarium in causa: sive intentionis formalis causa, quæ moraliter etiam censetur esse intentio effectus, & nolitio ipsius effectus. Sic, licet directè nolis occidere hominem, si tamen, animadverso periculo, velis, non adhibita sufficienti diligentia ad cavendum homicidium, explodere sclopètum, & homicidium ex ea explosione sequatur, erit hoc tibi voluntarium in causa, & tibi imputabitur.

25. Dico 3. Si causa voluntaria est causa per se effectus in genere physico, vel morali, si mûlque est affecta præcepto, vel prohibitione, utique effectus est in ipsa voluntarius. Hanc conclusionem omnes recipiunt, & non tam opus habet probatione, quæ terminorum explicatio. *Causa per se in genere physico* est, quæ ex natura sua est determinata ad effectum, & ex qua effectus, physica saltem necessitate, sequitur. Sic ignis applicatus materia combustibili, est causa per se physica combustionis, quamvis supernaturaliter posset impediri. Qui ergo à directè applicatus in justè ignem contra præceptum naturale, ei utique voluntaria est, ac imputatur combustio.

Causa per se in genere morali est illa, quæ ex natura sua tendit ad productionem effectus, quamvis hic non necessariè sequi debeat. Talis causa sunt preces, consilia, præcepta, mina &c. quorum intrinsecus finis est, movere, quantum est in ipsis, ad positionem talis effectus, quamvis lœpe non permoveant. Qui itaque voluntariè præceptum, aut consilium injustum dat, vel preces, aut minas prohibitas, adhibet &c. quamvis effectum nolit, tamen censetur velle effectum in causa; si enim censetur effectum velle is, qui tantum causam per accidens, prohibitat tamen, vult, quantum magis, qui causam per se?

Quamvis autem, qui ponit causam per se, præsertim moralem, sàpissime effectum directè in se velit, non tamen id semper fieri necesse est. e. g. aliquis corruptus pecuniâ, vel motus alia spe, aut timore, dat alteri consilium, ut placeat tertio, quamvis interius cuperet, ut id non admitteretur (qua ratione satisfecisset tertio illi, & tamen obligationem e. g. restituendi damnum, vel similem, evitâsset) interim tamen talis in testimoniis moralis censetur intendisse effectum, & esse ejus causa moralis; esset enim valde ridiculum, dicere: Ego hortor, & suadeo, ut hoc facias, non tamen te ad id volo inducere, sed tantum id permittere. Hinc positio talis causa in

in estimatione morali est inseparabilis ab intentione effectus, saltem moraliter imputabili. Unde, si effectus licet intendi non potest, hoc ipso est prohibitum, dare consilium in ordine ad illum.

26. Dico 4. Si causa physica per se effectus, non est præcepta, aut prohibita, & intenditur, non in ordine ad hunc effectum, sed ad aliud; tunc ille prior effectus non est moraliter voluntarius, seu imputabilis. ita Gormaz, & alii communiter, saltem quoad rem, in quantum scilicet intelligitur, talis effectus non esse imputabilis ad culpam. Probatur. Sæpe causa physica simul producit duos effectus, & aliquis habet jus ad unum, non vero ad alterum, tunc, si quis tantum intendat priorem, secundus est moraliter purè permisus, nec imputabilis: ergo probatur antec. voluntas in tali casu, juxta moraliter estimationem, censetur tantum tendere in causam formaliter talem, seu ut in causam effectus sibi licet, ab altera vero formalitate præscindere: ergo non censetur alterum effectum mediare intendere.

Probatur exemplis. Sic, (quod est exemplum allatum à Gormaz n. 163. de act. hum.) si quis habens jus, riget suum hortum, quamvis hæc irrigatio, simul cum fecunditate horti proprii, afferat damnum horto alieno, in quem aqua defluit, damnum hoc est purè permisum. Sic, si in gravi, ac periculo morbo medicus videns, medicinam, unicè potenter mederi, allaturam ex altera parte aliquod documentum minus ægroti, attamen in his circumstantiis non curandum, adhibeat eam medicinam, istud damnum in moraliter estimatione purè permittit. Sic confessarius sciens ex auditione turpissimorum actuum orituros naturaliter in se motus quosdam in honestos, si tamen sacramentum illud administret, moraliter eos motus tantum permittit: imò satis communiter solent ii vocari involuntarii. Sic, si quis, ut salvet vitam, fugiens conculceret necessariò dormientem in via infantem, moraliter tantum permittit ejus necem, certè non peccat, ut communiter docent cum Layman l. 3. tr. 3. p. 3. c. 3. n. 1. sub finem. Plura alia exempla exhibent Theologi morales.

27. An autem in talibus casibus effectus illi, e. g. damnum alterius, vel motus in honestos, dicendi sint voluntarii saltem physice, quæstio videtur de nomine, in qua autores discrepant. Et quidem tales effectus esse indirectè voluntarios, volumen Suarez, Vasquez, Layman l. 1. tr. 2. c. 3. n. 5. & alii multi, dicuntque, eis convenire totam definitionem indirectè voluntarii; cum sint mediæ, sive indirectæ, ab intrinseco, quatenus scilicet causa per se cum iis connexa est immediate à voluntate, seu ab intrinseco, & consequenter ipsi sunt mediæ ab intrinseco, seu à voluntate, tanquam principio: insuper etiam sunt præcogniti, adeoque cum præcognitione.

Gormaz vero, & alii, id negant; quia videtur ipsis illi motus in honesti, vel alius turpior effectus in confessario ortus, aut conculatio infantis, non esse dicendi voluntarii; cum videatur mirabile, e. g. voluntariam occisionem innocentis non esse peccaminosam. Sed hi autores debent, vel aliter explicare definitionem communem, vel aliquid in ea subintelligere, e. g.

quod sit ab intrinseco ita, ut voluntas, vel physice, vel moraliter, intendat causam ut causam huius effectus, seu causam, quæ etiam respectivè ad agentem (quemadmodum ait Gormaz) sit causa per se effectus, nec agens, habeat jus ad ponendam eam causam propter aliud effectum juxta dicta n. 26. si enim ita causam intendat, quamvis physice effectum nolit, tamen eum in estimatione morali velle censemur, ut dictum num. 24. Questio hæc de nomine non est magni momenti: unde sentiat quisque, quod lubet.

28. Quæ hucusque diximus de effectu indirectè voluntario in causa positiva, cum proportione accipienda sunt de effectu voluntario in causa negativa, seu in omissione; nam si omissione est prohibita, ne sequatur effectus, hic erit voluntarius in ea omissione. Sic (quod est exemplum S. Thomæ 1. 2. q. 6. a. 3.) submersio navis est voluntaria gubernatori, in omissione debitæ diligentia, ad illam conservandam, ad quam obligatur præcepto naturali, vel positivo iustitia. Si quis autem non teneretur ad impediendam submersione ullo præcepto, etiam charitatis, tunc talis submersio ei non est voluntaria, saltem moraliter; quia tunc haberet jus ad omissionem, non ut causam submersonis, sed e. g. ad servandam vitam aliorum, qui alibi periclitantur. An autem sit in physico sensu aliquo modo voluntaria, explicandum est juxta dicta num. 27. de voluntario in causa positiva. Addendum etiam, si omissione sit pura, hoc est, absque ullo actu voluntatis, tunc utique effectum non tunc positivè voluntarium, sed tantum negativè, sicut ipsa pura omissione. An autem talis omissione sit possibilis, dicemus infra.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

29. O B. f. contra i. concl. DEO peccantem nostra peccata, sunt illa voluntaria: sed non sunt ei præcepta, neque prohibita: ergo non requiritur prohibitio, vel præceptum, ad voluntarium in causa per accidens. Confirm. Si peccata non efficiunt DEO voluntaria, tunc ideo; quia DEUS non determinat ad illa: sed causa per accidens determinat ad effectum: ergo. Resp. Arriagè quidem de act. hum. disp. 8. sec. 6. n. 45. admittit, peccata esse DEO aliquo modo indirectè voluntaria: sed hic modus loquendi non videatur sine gravissimis rationibus admittendus. Aliud est, quod permisum sit voluntaria: aliud, quod peccatum permisum: illud est verum, hoc fallitur: nec plus vult S. Aug. quando dicit, nihil fieri præter voluntatem DEI; nam ait, nihil futurum, si DEUS non sineret: non autem sinere nolentem, sed volentem. In forma. neg. ma. Ad confirm. neg. ma. Determinare, vel non determinare refertur ad liberum; quia liberas exigit, ut indifferenter determinetur: at voluntarium non exigit, aut supponit indifferens; cum amor necessarius DEI, & beatificus Beatorum, sit maximè voluntarius.

30. Dices i. DEO saltem sunt voluntaria peccata

peccata in omissione, vel negatione auxiliorum efficacium: ergo. Resp. neg. antec. tum, quia, DEUS non tenet auxilia efficacia dare, tum, quia ex inefficacibus non sequuntur necessarii peccata. Dices 2. Saltem motus in honesti concupiscentia, necessariò surgentes in natura humana, sunt DEO voluntarii. Resp. Gormaz n. 172, de aet. hum. neg. antec. & putat, eos provare debere, vel à dàmone, vel à liberis causis, aut actionibus hominum. Respondeo, motus illos, si qui naturaliter oriuntur ab ipsa natura, ex se non esse malum morale, seu moraliter in honestos, aut culpabiles; nam, si sint prorsus indeliberati, se habent ut motus brutorum, qui moraliter mali non sunt. Adde, quod in statu matrimoniali coherentur; unde tantum sunt moraliter mali, si extra hunc statum deliberatè, vel saltem semideliberatè, admissi sint: hæc autem admissio, vel consensus in eos, non est à DEO.

31. Dices 3. Motus illi moraliter inclinant ad peccandum. Resp. non videri, eos inclinare per se ad consensum, in quo stat ratio peccati: minus, moraliter ad eum necessitare, nisi accedit negligencia, aut malitia voluntatis: & docet idem Gormaz loc. cit. moralēm necessitatem peccandi probabilius non oriri ex natura pura, sed ex peccato originali, cuius causa DEUS non est. Si autem omittere velis, orituram fuisse, etiam in statu puræ naturæ, istam necessitatem peccandi, dicere debes, quod ea non tollat libertatem physicam, adeoque DEUS sit tantum caula per accidens peccatorum: item debes negare paritatem cum causis moralibus, precibus, consilio; quia harum finis intrinsecus est, tendere ad id, quod suadent: non autem illorum motuum finis est peccatum, sed dispone re ad propagandam speciem humanam in suo statu, & modo. Item debes negare paritatem cum habitibus vitiosis, quos DEUS iuxta communem, contra Arriagam, non potest infundere; quia etiam istorum finis intrinsecus est inclinare ad peccatum &c.

Dices 4. Naturæ humana per se inclinat ad peccatum veniale. Resp. neg. sed per se tantum est infirma, ut moraliter non possit resistere omnibus omnino tentationibus, vel allicientibus ad peccandum: quæ allicientia &c. non proveniunt à DEO, tanquam causa per se. Addo tandem, quod ex his motibus non tam impugnetur prima conclusio (quia isti motus essent, ad mentem adversiorum, causa per se) quam dicta n. 27.

32. Ob. 2. Martyr voluntariè moritur, quin detur præceptum moriendi (licet enim fugeret). & simul est tantum causa per accidens mortis: ergo. Confir. 1. Effectus omnis causa voluntaria est voluntarius: ergo etiam effectus causæ voluntariae per accidens. Confir. 2. Effectus talis mediare causatur à voluntate: ergo est mediare voluntarius. Resp. 1. Martyr ordinariè directè vult pati martyrium: scilicet ex suppositione, quod tyrannus illud velit inferre: quam suppositionem ille tantum permituit. Si contendas, posse martyrem etiam velle martyrium indirectè in causa, e. g. in omissione fugæ, vel in prædicatione Evangelii, respondeo, posse dici, has causas, licet non sint rigorose præcepta, esse tamen suatas, vel per modum consilii

propositas, quod sufficit. In forma neg. suppositionis antecedentis, quod martyr tantum indirectè voluntariè moriatur: vel, si hoc evincas, neg. 2. p. ant. datur enim præceptum moriendi latius dictum ex n. 23. Ad 1. confir. neg. antec. alias etiam esset voluntarius effectus, qui neque esset prævisus. Si dicas, requiri prævisionem, dicimus nos, requiri præceptum &c. Idque ob nostras rationes. Ad 2. confir. dist. antec. talis effectus causatur effectivè, conc. antec. effectivè, neg. antec. & conseq. Reratio iterum adest in effectu non præcognito.

33. Ob. 3. contra 2. conclusionem. Effectus non magis procedit à voluntate, sive detur præceptum, aut prohibito, sive non: ergo propterea non est magis voluntarius. Confir. 1. Præceptum se habet extrinsecè ad effectum: ergo non facit eum voluntarium. Confir. 2. Præceptum non est processio effectus à voluntate: ergo ipsum non facit voluntarium. Resp. dist. antec. Effectus non magis procedit à voluntate, ut præcisè agente physicè, conc. antec. non magis à voluntate, ut antecedenter conexa cum effectu, neg. antec. & conseq. Præceptum quidem non tribuit voluntati majores vires physicas ad producendum effectum, tamen superaddit moralēm aliquam connexionem, vi cuius effectus magis imputatur voluntati: unde, cum ad denominationem voluntarii, requiratur connexionis causa cum effectu, ut dictum n. 22, hæc autem possit esse physica, vel moralis, præceptum tribuens connexionem moralēm, jam aliquid facit ad voluntarietatem.

Ad 1. confir. neg. conseq. licet enim præceptum non sit quid intrinsecum effectui, potest tamen eum denominare; nam denominatione voluntarii potest partialiter esse extrinseca, sicut denominatio liberi. Si contrariam opinionem de libertate actuum tenere velis, poteris, inquit debet dicere, talem actum voluntarium, vel liberum, habere essentialēm respectum ad præceptum, vel saltem ad ejus cognitionem; cum ista constituat actum primum liberum, essentialiter ab actu secundo respectum: & iste saltem respectus intrinsecus reddet actum intrinsecè voluntarium. Ad 2. confir. conc. vel om. antec. neg. conseq. Sufficit, si præceptum sit connexionis antecedens effectus cum causa; sic enim jam denominat eum voluntarium.

34. Ob. 4. Votum fugiendi causam per accidens, non facit effectum voluntarium in causa: ergo neque præceptum: consequentia videtur clara; quia præceptum non magis, quam votum, connectit causam cum effectu, & voluntionem, seu voluntarietatem unius cum voluntarietate alterius: neque etiam est minor vis in obligatione voti, quam in obligatione præcepti. prob. antec. si votum faceret effectum voluntarium, tunc, si quis voveret, virtutum se causam per accidens e. g. in honestorum motuum, & tamen postea eam non vitaret, sed adhiberet, ei essent motus illi voluntarii: & consequenter, si alicubi voluntaria procuratio talium motuum esset casus reservatus, sicut esse potest, talis incideret in casum reservatum: hoc videtur nimis durum: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. min. ex suppositione, quod omnis voluntaria procuratio talium motuum

tuum esset reservata: an autem reservata sit omnis, vel an tantum illa, cuius voluntarietas oritur ex obligatione, omnibus, illum statum amplexis, communis, defumendum est ex statutis, vel declarationibus superiorum. Gormaz n. 178. de ad. bim. putat, tantum hanc posteriorem procreationem esse reservatam.

35. Ob. 5. Ex nostra doctrina sequetur, quod gubernatori urbis, qui obligatur ex justitia ad impediendas turbas, & cædes, si ex culpabili ejus negligentiâ oriretur homicidium, siud ipsi esset voluntarium: hoc dici non potest: ergo. prob. min. hac ratione, vel ipse fieret irregularis, tanquam voluntaria causa homicidii, vel talis causa non subjaceret irregularitati: utrumque est absurdum: ergo. *Contir.* Etiam obligatio præcepti charitatis faceret homicidium, ex negligentia ortum, voluntarium: ergo etiam, qui tantum obligaretur ex charitate ad illud impediendum, & negligenter, fieret irregularis: hoc est durissimum: ergo. *Resp.* conc. ma. neg. min. ad prob. neg. min. Utrumque defendant graves auctores, & quidem, talem incurre re irregularitatem, docent Suarez de censuris disp. 45. sec. 4. n. 5. qui ait, hanc esse communem. Eandem tenet Navarrus, Leander à SS. Sacramento, Layman l. 3. sec. 5. tr. 3. p. 3. c. 4. n. 7. Molina, Gormaz. de ad. bim. n. 181. & 183. la Croix l. 7. n. 499. & plures alii, ab his citati.

36. Oppositum tenent alii citati apud eosdem, ex hac ratione, quod irregularitas non debet imponi, nisi clare eam canon quidam imponat: nullum autem canonem eam imponere, tantum non impediens homicidium. Sed non malè respondeat Suarez, canones loqui morali ter, adeoque etiam de illo, qui in estimatione morali est homicida, qualis est non impediens culpabiliter homicidium, si ex justitia id impedit tenebatur: & addit, talem etiam in jure civili puniri, ac si ipse homicidium commisisset. Hæc ratio videtur firmior, quam illa ab aliis allata, scilicet, sententiam excommunicationis ferri contra non impedites percussionem clerici. *Quante.* 47. de sententia excom. consequenter censendum, eam etiam ferri contra non impedites homicidium; nam (ut Suarez, non sententiam, sed rationem refellens, reponit) non est firmum argumentum ab uno casu statuta pœna ad alterum; in hujusmodi enim rebus ostendendum est jus expressum.

Ad confirm. neg. conseq. nam, ut ait Layman, & Suarez loc. cit. homicidium propriè est peccatum contra quintum præceptum, & contra justitiam, non tantum contra charitatem: nec talis est propriè homicida, licet ei aliquo modo, in ea omissione, si voluntaria mors alterius. Quod si aliquando canones talem vocant homicidam, e. g. illum, qui pauperem non pavit, sed fame mori permisit, loquuntur in sensu latiore, ut ait Eximius, accipiuntque homicidium pro omni culpa commissa, circa debitam conservationem vita proximi: & addit Suarez, in hoc ferè convenire auctores, quos multos etiam citant Gormaz, & La Croix. Quamvis igitur talis sit aliquo modo causa voluntaria homicidii, tamen non est talis causa, quæ accipiat in estimatione morali denominationem homicidæ; ad hanc enim non sufficit, ut sit causa

voluntaria, sed requiritur, ut sit causa contra justitiam peccans.

37. Ob. 6. contra dicta num. 27. Quoniam nullum adsit præceptum, tamen effectus, in causa per se physica, jam virtualiter continetur, & cum ipsa connectitur: ergo jam datur voluntarium in causa. prob. conseq. intentio causa, quæ videtur connexa, & virtualiter continere effectum, est virtualiter intentio effectus: ergo. *Resp.* ad mentem auctorum, qui negant, tunc dari voluntarium. om. antec. neg. conseq. non enim sufficit hoc ad voluntarium; quia per hoc tantum habetur, ut effectus procedat aliquo modo à voluntate physice effectivè, sed non effectivè; ad hoc secundum enim requiritur, ut causa, in estimatione morali, intendatur, tanquam causa hujus effectus: & non ex jure aliquo ita in ordine ad alium effectum intendatur, ut ratione juris ad istum, in sensu morali non censeatur tendere in priorem.

38. Dices 1. Juxta dicta posset DEUS prædeterminare ad peccatum, quin istud ei esset voluntarium: hoc dici non potest: ergo. prob. ma. prædeterminatio, licet esset causa per se physica peccati, non tamen esset DEO prohibita: ergo non esset in ea voluntarium peccatum. *Resp.* Etiam Arriaga, qui admittit, peccata posse DEO esse aliquo modo indirectè voluntaria, tamen non admittit talem prædeterminationem. In forma. neg. ma. ad prob. neg. antec. non enim DEO foret præcisè aliquo modo voluntarium peccatum in sensu aliquo physico, sed etiam in morali; quia, licet non detur præceptum rigorosè dictum respectu DEI, datur tamen obligatio nam DEUS multiplicem habet obligationem, quæ potest dici præceptum in sensu lato, in quo sumimus hic præceptum ex dictis num. 23. vi cuius obstringitur, ad non ponendam prædeterminationem ad peccatum. Prima est: orta ex fidelitate, vel certè ex immutabilitate, aut veritate, vi cuius DEUS homini debet relinquere libertatem, quam ei promisit, vel certè dixit, le ei dedisse, ac reliquise; cum igitur prædeterminatione tollat libertatem, ut hic suppono, ex tracto de DEO à num. 448. non potest DEUS eam immittere. Hæc quidem obligatio non pugnat potius contra prædeterminationem ad actum malum, quam ad actum bonum: at pugnat potius sequens, seu secunda obligatio DEUS ratione suæ æquissima voluntaris obligatur, ad non præcipienda impossibili, quod tamen faceret, & quidem sub gravissimis pœnis, si prædeterminando ad peccatum, præcipieret simul ejus omissionem. Tertia obligatio orta ex sanctitate Divina, vi cuius DEUS tenetur, ad nihil determinare, quod est contra honestos mores, vel virtutes: ergo non potest prædeterminare ad peccatum, & nec ad materiale, nec ad formale peccati, quia vel non distinguuntur realiter, vel unum ex altero indispensabiliter sequitur, ut probatum tract. de DEO à num. 451.

39. Dices 2. Ex his principiis sequeretur, quod non daretur obligatio, orta ex sanctitate Divina, ad non prædeterminandum ad peccatum: ergo. prob. ant. non est obligatio in DEO ad non permittendum peccatum: sed, si etiam prædeterminaret, tantum permitteret peccatum: ergo.

ergo. ma. est certa. mi prob. posset dici, quod DEUS intenderet prædeterminationem ex jure primæ causæ, & primi liberi: peccatum autem purè permetteret: ergo. Resp. neg. antec. nam prob. neg. mi. ad hujus prob. neg. antec. nam ipsa prædetermination ad materiale peccati repugnat sanctitati Divina; huic enim repugnat imponere, sub gravissimis, & æternis poenis, præcepta impossibilia: ergo vi sanctitatis sua DEUS obligatur ad non ponendum id, quod reddit impotibilem impletionem præceptorum. Secundo. Cum prædeterminationis ad peccatum unicus effectus, & finis, sit ipsum peccatum, non potest à DEO intendi ad alium effectum, ad quem DEUS habeat jus. Nec potest dici, quod finis DEI tantum sit, exercere suam libertatem, vel jus causa primæ: sicut homo non potest aliquid ponere, ex quo necessariò sequitur aliquid malum, dicendo, se non querere illud malum, sed tantum suam recreationem, vel libertatem: sed debet illud, quod ponit, esse utile ad duos effectus, ita, ut unus permitti, alter intendi dicatur, ut dictum supra num. 26.

40. Dices 3. Ex hoc tantum sequitur, quod DEUS sit obligatus ad omittendam prædeterminationem, ratione sui, non verò ratione peccati subsequentis, sicut quilibet homo est obligatus ad vitandam fornicationem, ratione sui, non verò ratione peccati originalis subsequentis. Resp. nego paritatem. Fornicatio non est causa per se peccati originalis; nam, quamvis Adam non peccasset, tamen fornicatio fuissest prohibita, & probabilius etiam commissa, quin secutum fuissest ex ea originale peccatum. insuper non magis causatur peccatum originale à fornicatione, quam à copula matrimoniali: at verò prædetermination est causa per se, & quidem metaphysicè conexa cum peccato. Dices 4. Licet prædetermination sit causa per se peccati, in genere physico, non est talis in genere, vel estimatione moralis. Resp. esse in utroque; nam, ut causa per se in genere physico, non sit talis in genere moralis, debet esse causa duorum effectuum, quorum unus ab agente ex suo jure possit intendi: atqui prædetermination, ut modo dictum, non est causa duorum effectuum; sed tantum unus, scilicet ipsius peccati, quod DEUS nequit intendere: & consequenter neque ex illo alio capite potest intendere prædeterminationem: sed hæc etiam debet ab eo odio haberi propter metaphysicam connexionem cum peccato.

Secundo, si dantur duo effectus cause per se, tunc alius etiam, qui permittitur, non debet esse peccatum formale, vel indispensabiliter conexus cum peccato formaliter: sed debet esse actus aliquis, saltem ut plurimum, extremus, ex natura sua indifferens, qui hoc ipso, quod non intendatur, non sit peccatum. Sic e. g. concupitio infantis in casu num. 26. est actus tantum externus, indifferens ad peccatum, & hoc ipso, quod non intendatur, non est formaliter peccaminosus, neque metaphysicè connexus cum peccato; alias tam parum posset poni concupitio illa ad salvandam vitam, quam parum negotio fidei, vel cultus eriam tantum externus idoli, ad eandem servandam, poni potest. Prædeterminationis autem dictæ effectus est formaliter peccaminosus, vel certè metaphysicè cum peccato connexus.

Tertio ipsa sanctitas Divina obligat DEUM ad omittendam hanc prædeterminationem; quia obligat ipsum, ne committat, ut ex sua determinatione sequatur aliquid contra honestatem morum, & oppositum rectissimæ sua voluntati, quodque necessariò ipse debeat odisse: & consequenter ad tale quid ponendum non se extendit jus primi liberi, sicut non se extendit ad odio habendum DEUM, vel puniendos bonos, & præmiandos malos.

41. Ob. 7. Si non omnis causa per se reddit effectum voluntarium indirectè, sive in causa, tunc neque illi, qui igni apponit ligna, erit combustio voluntaria, sine præcepto: item neque apponenti media, ad consequendum finem, erit voluntarius finis: hæc videntur paradoxa: ergo. Respondeo ad 1. dist. ma. si apponat ligna in ordine ad alium effectum, ad quem habet jus. conc. ma. secus. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. sicut, qui accendit ignem, ut se calefaciat, tantum permittit fumum, sic etiam admovens ligna, in ordine ad alium effectum, posset tantum permittere combustionem.

At quia difficulter assignatur alius effectus, quam nutritio, vel conservatio ignis, in qua imbibitur combustio, aut calefactio, in ordine ad quam combustio est medium, hinc ista ordinariè directè intenditur, tanquam medium ad finem. Posset tamen in aliquo casu combustio non intendi. e. g. fusores campanarum, dum trabe lignea gyrant æs liquefactum (quo casu videntur lignum concepturum ignem) tamen non videntur intendere ejus combustionem. Quod ad 2. p. neg. ma. Ponere media propter finem est directè intendere finem: imo intentio finis directa, est prior ad positionem mediiorum: unde finis est directè voluntarius. Aliud est, si medium, aptum ad duplice finem, intendatur propter unum; tunc enim potest alius tantum permitti: & hoc sit in casibus medicinae, irigationis, conculationis, de quibus num. 26.

ARTICULUS V.

Quomodo ad voluntarium se habeant metus, & concupiscentia.

42. **V**oluntas, aut incitatur ad fugam mali, aut ad prosecutionem boni: hæc autem incitamenta S. Thomas videtur comprehendisse, sub metu, & concupiscentia. *Concupiscentia ex La Croix l. 5. part. 1. num. 67, & 71.* habet multas significations, & præseruum sœpe per eam intelligitur *formæ peccati*: hæc autem intelligitur *appetitus boni delectabilis, non perfectè subordinatus rectæ rationi*, & quidem *appetitus actualis, seu actus potentia ita appetentis*: sicut etiam *metus sumitur pro metu actuali*. *Metus autem ex Ulpiano definitur mentis trepidatio, instantis, vel futuri periculi causa*, vel ex eodem *La Croix part. 2. n. 63.* est *actus voluntatis fugiens malum imminens*.

Alius autem est *metus absolutè gravis, sive cadens in constantem virum*, scilicet quo, quamvis aliquis corripitur, non amittit nomen viri fortis, vel constantis; vocatur etiam à Juristis *metus*

metus probabilis. & *justus*, quando scilicet nemo improbare potest, quod quis in illis circumstantiis timeat, & hinc merito, ac justè timet. *Talis* est metus mortis, mutilationis, longi carceris, exilii, atrocis cruciatus, stupri inferendi, servitutis, &c. si hac sibi ipsi vel arctissimè sanguine conjunctis imminent. vide *La Croix loc. cit.* Alius est *metus respectivè gravis*, propter quem non quidem vir fortis, sed tamen persona, cui inicitur, valde trepidare potest; utique enim minus malum merito terrere potest: feminam, puerum, senem &c. quam virum fortem. Alius est *metus levis*, qui scilicet non vehementer conturbat, sed facile potest excuti: & de his, scilicet metu, & concupiscentia, queritur, an, & quomodo causent, augeant, vel minuant voluntarium.

43. Prænotandum autem, terminum *simpliciter additum voluntario*, vel *involuntario*, posse in diversa significatione accipi; ut adverterit Suarez in 1.2. tr. de voluntar. disp. 3. sec. 1. n. 2. Primo, ut *simpliciter* appelleat super *objectum*, atque significet, *objectum simpliciter*, hoc est, purè, & nudè in se consideratum, præscindendo à circumstantiis: & sic *projectio mercium* in mare, præcisa à circumstantiis imminentis naufragii, est *simpliciter involuntaria*; quia scilicet præcisa à circumstantiis necessitatis, vel utilitatis, ad evitandum naufragium, causaret positivam nolitionem, affectivè saltem efficacem, *juxta dicta n. 12.*

Secundo, ut *simpliciter* appelleat super *actum voluntarii*, atque idem significet, ac, purè voluntarium absque mixtione involuntarii, etiam secundum quid; & in hoc sensu loquitur S. Thomas 2. 2. q. 142. a. 3. in corp. dicens de factis ex timore: *Non sunt simpliciter voluntaria, sed mixta, ut dicitur in 3. ethicorum.* Tertio, ut *simpliciter* significet præalentiam, atque adeò *simpliciter voluntarium* significet id, quod efficaciter volumus, quamvis inefficaciter nolimus: & in hoc sensu loquitur S. Thomas. 1. 2. q. 6. a. 6. in corp. dicens de factis ex metu: *Sunt enim voluntaria simpliciter, involuntaria autem secundum quid.* Atque in hoc sensu etiam locuti sumus n. 9. imo etiam hic loquimur.

44. Dico 1. Quæ ex metu fiunt, sunt *simpliciter voluntaria*. ita SS. PP. Augustinus, Nisenus, Damascenus, Anselmus, citati à Suarez in 1.2. tr. 2. de voluntar. disp. 3. sec. 1. n. 3. & sec. 2. n. 1. S. Thomas citatus n. præc. Suarez, Goraz, & alii plurimi. Probatur. Quæ ex metu fiunt, verè fiunt ab ipsa voluntate, adeòque ab intrinseco: insuper fiunt cum præcognitione; supponimus enim, metum non auferre usum rationis: ergo sunt voluntaria ex n. 3. & seq. Confirm. 1. Plurima, quæ ex metu fiunt, sunt peccata: adeòque libera: ergo sunt voluntaria; quia simpliciter voluntarium in positivè libero, includitur. Confirm. 2. & magis explicatur. Aliud est, operari tantum cum metu, ita, ut metus non sit causa, sed tantum comes actionis: sicut e. g. Christus timuit mortem: at non ex timore eam obicit, sed ex amore DEI, ad hominum. & in hoc casu metus nihil causat, sed vincitur: & de hoc casu non agimus. Aliud est, operari ex metu, siue ita, ut metus impellat ad volendum efficaciter aliquam actionem, e. g. projectionem mer-

cium in mare, quam in aliis circumstantiis metator nollet: atqui impellere ad simpliciter voluntarium est causare simpliciter voluntarium, ut patet ex terminis: ergo, quod agitur ex meo, tanquam causâ, est simpliciter voluntarium.

45. Dico 2. Metus, qui causat simpliciter voluntarium, non causat formaliter involuntarium secundum quid, sed tantum materialiter. Prob. Metus hic non est causa nolitionis circa objectum, hinc, & nunc simpliciter quidem voluntum, sed inefficaciter simul nolitum: ergo non est causa formæ denominantis involuntarium secundum quid. verbo: res non est inefficaciter nolita, propter metum, propter quem est simpliciter volita, sed propter aliam rationem, vel alium metum. e. g. *projectio mercium* non est nolita propter metum naufragii, sed propter metum paupertatis: ergo non metus naufragii, sed metus paupertatis causat, vel reddit eam projectionem involuntarium secundum quid. Hinc metus naufragii tantum causat materialiter involuntarium; quia movet voluntatem ad volendum aliquid objectum, seu aliquam materiam, quæ ex alio capite, scilicet ex metu paupertatis, ad involuntaria secundum quid.

Neque tamen hoc semper contingit; nam, quando causa metus non est nolita, neque voluntas ullo modo amplectitur motiva abstinencia, tunc actus ex metu est purè voluntarius absque mixtione involuntarii. Sic, qui ex metu gehennæ dolet, se DEUM offendisse, habet dolorem simpliciter voluntarium; non enim dillicet ei gehenna, nec DEUS peccata punient illo igne: neque habet hunc actum conditionem: *Peccarem iterum, si non esset gehenna; alia non doleret salutariter, sed iterum peccaret;* ergo nihil est ei nolitum, adeòque nihil involuntarium secundum quid. Sic etiam homo honestè abstinet à furto ex metu infamiae, vel legis, fura punientis, quin velit abesse infamiam à furto, vel, non esse legem punientem: aut quin vellet furari, si infamia, aut lex non esset. Quia tamen frequentius, quando agitur ex metu, odio habetur causa metus, vel voluntas inefficaciter amplectitur motiva abstinencia, hinc, denominatione delupta à potiori, dicitur metus causare involuntarium secundum quid.

46. Quæ de metu dicta sunt, eadem de vi, seu violentia, intelligenda sunt, si vis non omnino cogat ad actum externum contra voluntatem; nam, si hoc fieret, actus esset simpliciter involuntarius, ob nolitionem saltem affectivè efficacem. Dixi, ad actum externum; quia ad ipsam voluntatem internam nemo cogi potest ex num. 46. Dicitur tamen, voluntati interni violentia, quando adducitur ad consensum per aliquid, cui ipsa valde renititur. Ubi etiam nota discrimen inter violentum, coactum, & involuntarium. *Violentum* est, quod est contra appetitum innatum, & datur etiam respectu inanimatorum. *Coactum*, seu *invitum* est contra appetitum elicium, & ita quidem, ut appetitus, quantum in se est, excludat permissionem effectus. *Involuntarium positivè* (de quo est rem) est etiam contra appetitum elicium, sed tamen per se non excludit permissionem effectus.

47. Dico 3. concupiscentia auget intensivè volu-

voluntarium. ita S. Thomas I. 2. q. 6. a. 7. & Thomistæ, Suarez, & alii plurimi. Probatur. Concupiscentia, cæteris paribus, est causa, ut voluntas majore conatu, & intensiore affectu, velit, ut experientia monstrat: hoc est augere voluntarium: ergo. An autem concupiscentia causet pure voluntarium, an mixtum, potest esse qualio de re, potest esse quæstio de nomine. Prima est, an actus ex concupiscentia non simul compatiatur aliquam inefficacem nolitionem, vel aversionem, si non circa objectum, nude in se ipso spectatum, saltem circa id, ut vestrum certis circumstantiis: & ad hanc responde affirmativè, ac puto, discurrentem ferme, sicut de metu n. 45. & dicendum, concupiscentiam formaliter causare pure voluntarium, quamvis possit etiam causare materialiter involuntarium secundum quid; nam ratione concupiscentia voluntas fertur in objectum cum sola inclinatione, nec concupiscentia est ratio ullius aversionis ab eo: at vero possunt esse alias rationes, quæ displicantiam aliquam, vel aversionem inefficacem circa objectum causant. Sic, qui ex concupiscentia actu fertur in voluptates carnis, potest tamen simul habere remorum conscientia, eò quod sciat, annexas esse penas æternas, quæ connexio ei causat aliquam displicantiam inefficacem in iis voluptatibus.

48. Altera est quæstio de nomine, an non tamen actus, ex concupiscentia ortus, stante illa inefficaci aversione, possit dici pure voluntarius: & resp. si per pure voluntarium intelligatur actus, qui sponte sit cum desiderio iplus actionis per se, & non tantum ratione circumstantiarum, seu ad vitandum majus malum, si ne renitentia voluntatis, vi cuius actionem omittetur, si non majus malum metueret &c. Quæ non quidem semper, sed tamen frequenter occurrere solent in actibus ex metu factis, ubi quis non amplectitur actionem propter se ipsam, sed tantum propter circumstantiam majoris mali vitandi, & agit cum renitentia) si, inquam, per pure voluntarium hoc tantum intelligatur, tunc concupiscentia semper causat pure voluntarium. Sic ex concupiscentia luci mercator, insuperhabitis periculis, navigat per mare, & peccator sponte, & cum desiderio actionis obsecræ, ruit in flagitium. Si autem intelligatur per pure voluntarium id, quod excludit quacumque renitentiam &c. tale, saltem non semper, causat concupiscentia. At, quia Aristoteles, & D. Thomas, sentiunt, concupiscentiam causare pure voluntarium, admittendus videatur prior sensus, vel prior explicatio pure voluntarii. Addo etiam, sermonem hic esse debere de concupiscentia antecedente actum; alias non potest eum causare, si primum sequatur, e.g. si posita jam volitione primum exicitur, aut sponte, vel per naturalem redundantiam, postea oriatur.

ARTICULUS VI.

Solvuntur Objectiones.

49. **O**b. 1. contra 1. conclus. Quæ ex metu sunt, sunt juxta S. Thomam, & Aristotelem sim-

pliciter involuntaria: ergo. Confir. 1. Juxta nos transgressio legis, ex metu facta, esset peccaminosa: hoc est nimis durum: ergo. Confir. 2. Etiam contractus, metu extorti, essent validi: hoc est falsum: ergo. Resp. dist. antec. Sunt involuntaria in eo sensu, in quo nos hic non loquimur, conc. antec. in nostro sensu, neg. antec. & conf. vide n. 43. ubi citatus est S. Thomas, etiam loquens in nostro sensu. Ad 1. confir. conc. ma. neg. min. Utique peccat, qui metu, etiam am mortis, negat fidem &c. Addo tamen, quod, si metus omnino turbaret rationem, non maneret cognitione necessaria requisita, adeoque nec voluntarium, nec liberum, nec peccatum. Addo secundò, quod, si metus sit gravis, sive excusat ab observatione legis, & tunc actio, etiam voluntaria, non est amplius contra legem: quæ de re de la Croix I. 1. n. 775. breviter tradit has tres regulas.

Prima est, si actio, contraria legi, est intrinsecè mala, metus excusare non potest, ut est clarum. 2. Si est contra bonum commune, non excusat metus mali particularis; quia illud prævalit. 3. Si actio, vel omissione, non est intrinsecè mala, neque præjudicat bono communem, metus damni gravis excusare poterit à peccato; quia legislator non censetur, velle obligare cum tanto incommode. Quis autem metus sit gravis in particularibus casibus, desumendum est ex objecto metus, ex persona timente, ex aliis circumstantiis prudenter examinatis.

Ad 2. confir. dist. ma. Essent validi aliqui contractus ex metu facti, conc. ma. omnes, neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. De hac re vide la Croix I. 3. à n. 634. aliqui enim contractus ex metu facti, sunt validi, sed possunt rescindi: alii neque sunt validi, ut matrimonium: non autem ex defectu voluntarii, quod sufficenter adest, sed ex defectu plenæ libertatis, aut ob injuriam, ob quam jus positivum aliquos contractus omittit nullos, alios annullando decernit.

50. Ob 2. contra 3. conclus. Actio facta ex concupiscentia, seu fragilitate, est minus peccaminosa, quam facta sine concupiscentia: ergo ista minuit voluntarium. Confir. Concupiscentia minuit cognitionem; quia perturbat, & aliquo modo obcæcat intellectum: ergo minuit voluntarium. Resp. dist. conf. concupiscentia minuit voluntarium in specie, hoc est liberum. conc. conseq. voluntarium in genere, neg. conf. Sic etiam amor in patria est minus liber, quam amor in via: in illo omnino non est liber, & tamen est multo magis voluntarius, quam iste.

Si dicas, non posse minui formaliter prædicatum specificum, nisi minuatur etiam genericum, falsum dicis, ut patet in exemplo modò allato. Ratio autem est. Si prædicatum specificum, formaliter tale, exigit participare genericum, in certa mensura, & proportione, tunc potest utique, generico crescente ultra illam mensuram, minui specificum: atqui liberum exigit participare voluntarium in certa mensura, seu intra certos limites inclinationis; exigit enim principia in utramque partem moventia, quibus retardatur inclinatio voluntatis ad unam partem: unde ablatis, vel omnino, vel ex parte, motivis in contrarium alientibus, potest decrescere.

re liberum, crescente voluntario, seu inclinatio-
ne in unam partem.

Ad confirm. dist. antec. Concupiscentia mi-
nuit cognitionem rationum retrahentium. conc.
antec. allicientium, neg. antec. & cons. Con-
cupiscentia facit, ut viviūs repräsententur mo-
tiva allicientia, e. g. voluptas in comedione car-
nis prohibita: & sic auget inclinationem, seu vo-
luntarietatem: motiva autem retrahentia e. g. ra-
tio offendit Divinæ, turpitudi, brevitas, vel
caducitas voluptatis &c. facit, ut obscurius
repräsententur: & sic minuit renitentiam, atque
etiam libertatem: quamvis has rationes non
omnino abscondat; alias omnino tolleret liber-
tatem. Hoc tamen concedo, actum pectami-
norum secundum rationes, seu formalitates ob-
scurius propositas, esse minus voluntarium; nam
ratio, vel formalitas offendit Dei &c. non est ita
voluntaria in dicta comedione, quam ratio, vel
formalitas voluptatis. Imò, si aliqua talis ratio,
formalitas, aut prædicatum, omnino invincibili-
ter ignoratur, etiam omnino est involuntaria.
Ex quo sequitur, quod concupiscentia causet
aliquando involuntarium secundum quid, saltem
juxta explicationem datam num. 48.

§ 1. Ob. 3. Potest quis rem concupiscere
ex aliquo motivo, timere ex alio: ergo etiam
agere involuntariè: ergo potest concupiscentia
causare involuntarium. Confirm. Potest quis
agere ex metu, & concupiscentia simul: sed
tunc agit voluntariè, & involuntariè: ergo.
Resp. neg. conseq. si enim vincat concupiscentia
(alias enim non ageret) tunc vinciat moti-
vum metus, & non curatur, nec facit rem, aut
actionem secundum se nolitam, nec agentem
tristem &c. sed ad summum aliquo modo retu-
dit intensionem voluntarii: hoc autem non est
facere involuntarium strictè in significatione ex-
posita num. 47. Et 48. sic etiam, non quæcumque
motio in oppositum, facit strictè involun-
tarium; alias quilibet actus liber esset involun-
tarius, itemque omnis actus supernaturalis,
qui cum difficultate elicitur. Ad confirm. Vel
metus retrahit, dum concupiscentia attrahit, &
jam responsum est, ut patet consideranti: vel
etiam metus impellit ad actum, & neg. mi. non
enim omnis metus reddit involuntarium ex num.
45. & nullo modo iste; quia causa metus nullo
modo est nolita. Sic latro imperans sicuti-
ut bibat vinum bonum, ac sanum, non reddit
potum involuntarium.

§ 2. Ob. 4. S. Thomas I. 2. q. 77. a. 6. in
corp. ait. *Passio minuit peccatum, in quantum mi-
nuit voluntarium*: ergo concupiscentia, quæ est
maxime passio, minuit voluntarium. Confirm.
Concupiscentia non est principium intrinsecum,
sed est passio extrinseca voluntati: ergo non po-
test augere voluntarium. Resp. dist. am. & S.
Thomas intelligit voluntarium in specie, seu li-
berum. conc. antec. intelligit voluntarium in ge-
nere. neg. ant. & conseq. Cum S. Thomas citat-
us n. 47. expresè dicat, concupiscentiam magis
facere voluntarium, utique hæc non intel-
ligit idem voluntarium, ne sibi manifestè con-
tradicat. Accedit, quod S. Doctori non sit in-
usitatum, per voluntarium intelligere liberum
ex n. 19. Rursus ibidem dicit, in tantum actum
aliquem esse peccatum, in quantum est volun-

tarius: quod falsum esset, nisi per voluntarium
intelligeretur liberum; nam ad peccatum requi-
ritur non quæcumque voluntarietas, sed libera:
ergo de ista est sermo S. Doctori.

Ad confir. neg. antec. Per principium ex-
trinsecum hæc intelligitur illud, quod non tan-
tum est distinctum à voluntate; sed vim, & vio-
lentiam, ei infert ab extrinseco; nam, licet à vo-
luntate distinctum sit, si tamen eam moveat, pro-
positis talibus motivis, quibus illa ita excitatur,
ut ex inclinatione sua intrinseca, & motu, ut ita
dicam, proprio, assentiat, censetur principium
moveare sufficienter ab extrinseco: & sic iuxta
Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 3. sec. 3. n. 14. qui mo-
vet per consilium, vel preces, non dicitur mo-
vere extrinsecè: at verò, qui moveret per metum,
quia impellit ad aliquid contra intrinsecam incli-
nationem voluntatis, dicitur mouere extrinsecè.
Quando igitur S. Thomas loco objecto dicit:
Est autem aliquid in nobis dicitur per rationem, &
voluntatem: intelligi non potest, nisi de inex-
istentia in ordine ad libertatem, de qua ibi agi-
tatione peccati, ad quod requiritur libertas.

ARTICULUS VII.

Quomodo ad voluntarium se habeat
Ignorantia.

§ 3. A Liud est pura Nescientia, aliud
Ignorantia: illa est pura negatio
scientiæ, vel cognitionis, quæ eti-

am datur in lapide, qui non dicitur propriè
ignorans: ista est negatio scientiæ in subjecto
capaci, sive, cui competit illa scientia, & quam
si non habeat, censetur imperfectum. e. g. filo-
logicus nesciat syllogisticas regulas, vel Christia-
nus articulos fidei. Vocatur hæc etiam Ignor-
antia privationis, cui opponitur à quibusdam
Ignorantia prava dispositionis, quæ tamen non
tantum est negatio scientiæ, sed error positivus,
contrariè oppositus veræ de re aliqua notitiae
e. g. heres quælibet, quæ contrariè opponitur
veræ de rebus fidei scientiæ.

§ 4. Jam verò ignorantia privationis, seu
propriè dicta, dividitur in ignorantiam juris &
fati. Ignorantia facti est, quando quis ignorat al-
iquam rem particularem, quæ est objectum ali-
cujus actionis moralis, e. g. nescit, esse clericum,
quem percutit: vel nescit, esse diem festum,
quo laborat. Ignorantia juris est, quando quis
nescit, quid lege, vel quasi lege, sit præceptum,
aut prohibitiū. e. g. si quis nescit, percussione
clericis annexam esse excommunicationem: vel
exercitium hujus, aut illius artis, esse die festo pro-
hibitum. Cum autem detur triplex Jus, Natu-
rale, Divinum positivum, & Humanum; hinc eri-
am ignorantia juris subdividitur in Ignorantiam
Juris, Naturalis, Divini, & Humani, quorum elati-
or explicatio petenda ex tractatu de justitia
& jure.

Dividitur 2. ignorantia, in genere ac-
cepta, in ignorantiam Invincibilem & Vincibilem.
Prior, seu invincibilis est, quæ morali diligenter
superari, aut tolli non potest: vel quia tali igno-
ranti nunquam in mentem venit dubitare, aut
cogitare de opposito: vel quia, etsi dubium ortum
fue-

fuerit, tamen adhibita diligentia inquisitione, ejus solutionem obtinere non potest. *Vincibilis* autem ignorantia est, quando quis, adhibita moraliter diligentia, oppositam scientiam, seu dubii solutionem, acquirere potest.

Et, si quidem sit obligatio rem sciendi (sicut semper est obligatio ad suo modo scientiam, actionem esse licitam, casu quo quis eam ponere velit) debet adhiberi moralis illa diligentia, quae pro diversitate circumstantiarum, quandoque requiritur major, quandoque sufficit minor. Quodsi adhibeatur diligentia aliqua, sed non per obligationem, aut circumstantiam rei &c. ignorantia remanens dicitur adhuc *vincibilis*. Si nulla, vel modica tantum diligentia, adhibeatur, dicitur *ignorantia crassa*, vel *lata*; & talis ordinari est solet ignorantia earum rerum: quae communiter ab ejusmodi conditionis hominibus sciuntur. Si quis autem omnino data operâ velit ignorare, vel non inquirere, ut liberius agere, vel ignorantia excusationem praetexere possit, dicitur *affectata*. vide plura apud Layman l. 1. tr. 2. c. 4. His positis

55. Dico 1. Ignorantia vincibilis non tollit voluntarium. Ita communissime omnes; cum nemo dicat, istam ignorantiam excusare operantem ex ea à peccato, sicut tamen excusaret, si voluntarium tolleret. Prob. Qui ex tali ignorantia operatur, vult ipsam actionem prohibitam ponere; si enim non vellet, eam omittet. Neque dici potest, quod eam non velit, ut prohibitam; quia, cum ipsi subortum saltem sit dubium de prohibitione, & ipse nolit, hujus solutionem morali diligentia sibi procurare, operatur cum dubio pratico, seu implicite est ita constitutus, ut actionem velit ponere, sive sitlicita, sive prohibita (ut omnes loquuntur agentes de dubio pratico) adeoque actionem etiam vult, quamvis prohibita sit: consequenter hæc quoque ut talis, est ei voluntaria. Certè si serio eam nollet, ex hypothesi prohibitionis, tunc in dubio, vel eam omittet, vel saltem serio in licentiam, aut prohibitionem inquireret. Hucusque dicta, vera quidem sunt de omni ignorantia vincibili: at multò magis locum habent in ignorantia omnino affectata, quæ in se directe voluntaria est, de quo vide S. Thomam. 1. 2. q. 76. a. 3. in corp. Quare, ut jam dictum, omnes autores agentem male ex ignorantia vincibili condemnant peccati.

Nec dicas, posse contingere, ut quis actionem malam ponat, dum vincibiliter, non tamen affectata, ignorat, eam esse malam, e. g. si ob tandem laboris nolit veritatem inquirere, cum posset: eam tamen actionem non ponere, si prohibitam sciret. Resp. enim, talem agere cum dubio pratico, & consequenter actionem, etiam ut prohibitam, sufficienter ei voluntarium est. Saltem negari non potest, in hoc casu ignorantiam ipsam indirecte voluntariam esse; quia operans voluntariè omittit diligentiam inquirendi, quæ omissione est causa ignorantie ut perseverantis. Et hinc actio quoque est voluntaria in causa, seu in ignorantia, consequenter adhuc peccaminosa, ut omnes docent de actibus illicitis, in causa voluntarii.

56. Dico 2. Ignorantia invincibilis tollit voluntarium. ita communissime omnes. Prob.

Voluntarium, ut dictum n. 3. juxta Aristotalem 3. ethic. 1. est: *Cujus principium est in agente cognoscente singula, in quibus est actus*, sive ut explicatum. n. 4. quod est ab intrinseca potentia appetitiva, affectivæ in aliquid tendente: tale autem non potest esse sine cognitione; ut enim communis fert parceria: *Nihil volitum, quin precongitur*. Dein debet esse à cognoscente singula, scilicet illa, quæ voluntaria sunt: ergo, ubi datur aliorum ignoratio, ea voluntaria esse non possunt. Imò, sicut res secundum se cognoscantur, si non cognoscantur omnes ejus circumstantiae, vel omnia ejus prædicta, non possunt ea circumstantiae, vel prædicta dici voluntaria. e. g. si invincibiliter ignorem, aliquem esse clericum, & eum quacunque de causa percutiam, et si mihi voluntaria sit percussio ut sic, vel hominis tantum, non est mihi voluntaria percussio clerici: vel, si ignorem esse diem Veneris, & comediam carnes, et si voluntaria sit mihi ea consumptio, non tamen est voluntaria ut prohibita.

Et hoc videtur omnibus ita clarum, ut in eo autores omnes consentiant. Etiam si, qui negant, ignorantiam invincibilem à peccato excusare; quippe isti (quamvis male, ut videbimus) docent, non requiri ad peccatum, ut sit voluntarium in se, aut in causa peccanti voluntaria, sed sufficere, ut sit voluntarium in causa, peccanti non voluntaria, e. g. in Adamo peccante: hinc illa propositio inter Bajanis damnatas 44. *Ad rationem peccati non pertinet voluntarium*, item illa nonnullorum (ut ait: *Viva p. r. Trutinae Theol. in primum Propositionem ab Alexandro VIII. damnatam*) Bajanorum, ac Jansenistarum assertio, inter triginta & unam proscriptas, prima. *In statu naturæ lapsæ ad peccatum formale*, & dementitum, sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & libertate Adami peccantis. Cum autem ipsa hæc quæstio, an ignorantia invincibilis à peccato excusat, sit in se gravissima, & post Jansenii Ypresis tempora valde celebris, meretur specialem hic locum. Quare

57. Dico 3. Ignorantia invincibilis, sive facti, sive juris, tam naturalis, quam Divini positivi, aut humani, operantem ex ea excusat à peccato. De hac assertione Jansenius, et si ejus adversarius, tamen sic scribit l. 2. de statu nat. laps. c. 2. *Generale Scholasticorum pronuntiatum est*, quod, quidquid ex invincibili sit ignorantia, hoc ipso culpæ vacat. Et sane in hoc communissime omnes consentiunt. Probatur 1. auctoritate irrefragabili Alexandri VIII. damnantis hanc inter 31. propositiones secundam: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali*: ergo etiam ignorantia juris naturalis excusat. Si autem ista, multò magis ignorantia juris positivi, ut adversarii facile concedunt, & nulla est ratio hanc excipiendi.

Probatur 2. auctoritate S. Augustini, qui adversarii Jansenianis sere solus præ omnibus Patribus estimatur, & clare pro nobis stat; sic enim habet. l. 3. de lib. arb. c. 19. *Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis querere, quod ignoras*. Rursus eod. lib. c. 22. *Non enim, quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc anima deputatur in reatum*, *sed*

sed quid scire non studuit, & quid dignam facultatem comparanda ad recte faciendum operam non dedit. Similia habet hinc inde alibi, ex quibus patet, S. Augustinum docere, quod omnis ignorantia, quam quis invitus patitur, vel que non est libera, sed naturalis, hoc est, invincibilis, excusat a reatu, & culpa; nullam enim excipit: & si aliquando dicat, peccari ab ignorantibus, eum semper loqui de vincibiliter ignorantibus, saltem quando peccatum sumit in proprio, & non tantum in metaphorico sensu, ut magis ex solutione objectionum patebit.

58. Confir. ex S. Thoma 1. 2. q. 76. ubi pluribus articulis, nempe 1. 2. 3. 4. idem docet, & quidem a. 3. in corp. sub finem licet ait. Si vero sit talis ignorantia, que omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenet, talis ignorantia omnino excusat a peccato & a. 4. in corp. sub initium sic habet: Manifestum est autem, quod ignorantia, que totaliter a peccato excusat, quia totaliter voluntarium tollit, peccatum non minuit, sed omnino afferat. Pariter Magister Sententiarum l. 2. dist. 22. lit. k. vel s. 11. ait: Est enim ignorantia triplex, & eorum scilicet, qui scire nolunt, cum possint, quae non excusat; quia & ipsa peccatum est: & eorum, qui volunt, sed non possunt, quae excusat, & est pena peccati, non peccatum: Et eorum, qui quasi simpliciter nesciunt &c. de quibus ultimis verbis plurimum. 71. Interim ex his habetur, juxta hos Doctores omnem ignorantiam (nam nullam exceptiunt) si invincibilis sit, excusare a peccato, adeoque falsum esse, quod antiqui Scholastici negarent universaliter, ignorantiam juris naturalis excusare a peccato.

59. Prob. conclusio 3. ratione. Ad rationem peccati necessarium requiritur voluntarium, vel in se, vel saltem in causa peccanti libera: atque, quod invincibiliter est ignorantum, non est voluntarium: ergo non est peccatum. major partim patet ex damnatis propositionibus, n. 56. adductis, partim ex eo, quod sine voluntario non potest esse liberum, & sine libertate nequit esse peccatum: min. probata est conclusio secunda: ergo. Confir. Ad libertatem, sine qua peccatum esse non potest, juxta omnes requiritur cognitio indifferens de objecto, vel amando, vel fugiendo, & quidem non tantum de objecto realiter sumpto, sed de sumpto sub ea formalis ratione, sub qua eligitur; non enim possum illud libere eligere, quod non cognosco: adeoque, si aliquam rationem formalem, e.g. malitiam, in objecto invincibiliter ignoro, eam non libere eligo, consequenter neque libere eligo objectum sub ea ratione: si autem objectum non libere eligo sub ratione malitiae, non pecco: ergo a primo ad ultimum, sine cognitione tali indifferente non pecco: atqui ignorantia manifeste excludit eam cognitionem: ergo.

60. Probatur conclusio 4. Si ignorantia invincibilis non excusat, sapientis quis necessarium peccaret, quod juxta omnes recte sentientes est impossibile, & damnatum est a S. Pio V. in propositione Bajana 67. Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessarium facit: ergo, prob. ant. Si quis invincibiliter ignorat, aliquid esse prohibitum, non potest se ab ea ignorantia libe-

rare; unde, si actionem eam faciat, necessario peccat. Nec dicas, posse eum actionem illam omittere; nam praeterquam, quod intolerabile onus imponeatur hominibus, si obligarentur ad omittendas actiones, de quibus nec dubium ipsis incidi, ne forte sint malae, saepe tales actiones proponuntur ut praecepta; e.g. potest faciliter contingere, ut rudi cuidam homini videatur praeceptum mendacium, etiam conjunctionem cum gravi sua, & alterius tertii infamia, ad salvandam proximi vitam; talis juxta adversarios necessario debet peccare; quia, si non mentiatur, agit contra conscientiam erroneam, ex jure naturali graveriter obligantem: si vero mentitur, agit contra praeceptum naturale non mentiendi, nec infamandi, quamvis ignorantum, tamen obligans. Unde, si talis, etiam amore DEI, & proximi, vinceret magnam repugniam, quam sentit in se, vel in terro, amico suo, infamando, & mentiretur; quia invincibiliter putaret, id esse praeceptum, mereretur poenas inferni: quod dicere prorsus est horridum, & misericordia DEI omnino dissonum. Aliud est, si ignorantia, vel error sit invincibilis, de quo infra a. n. 41.

61. Dico 4. Datur ignorantia invincibilis, non tantum juris Divini positivi, aut humani, sed etiam juris naturalis. Equidem prior conclusio, quae tantum conditionalis est, & procedit ex suppositione, quod talis ignorantia deatur, certior est: & hinc, si qui antiquiores Scholastici visi sunt docere, quod ignorantia juris naturalis non excusat a peccato, potius judicandi sunt contrarii huic quartae, quam priori tertiae conclusioni, seu, potius negasse possibiliter in hac providentia talis ignorantiae, quam ei actu existenti negasse vim excusandi a peccato. Attamen hæc quartæ conclusio est quoque receptissima, & etiam quantum agit de jure naturali, est S. Thomæ 1. 2. q. 94. a. 4. & s. item clariss. q. 100. a. 1. in corp. vide infra a. n. 272. ubi fulsis de mente S. Doctoris. Probatur autem hæc conclusio. In primis, quod attinet ad jus humanum, negari non potest, plurimas leges tam Ecclesiasticas, quam civiles ignorari invincibiliter, non tantum a plebe, sed etiam a doctis; aliis, qui Juri Civili tam Communi, quam Patrio, itemque Juri Canonico, operam non dedissent, omnes culpabilis ignorantia tenerentur: imo, eum in dies edantur novæ Constitutiones &c. etiam Juris utriusque peritie eas sapientissime invincibiliter nesciunt, ut nihil dicam, de inculpata ignorantia veri sensus plurimarum legum, que toti judiciis diversis, etiam inter Jurisconsultos, aniam præbet, quæque in ordine ad actiones morales eodem modo se habet, ac ignorantia legum ipsatum.

Pariter etiam Jus Divinum positivum, quo ad aliqua saltem præcepta inculpabiliter ignoratur, nam multi etiam docti negant aliqua esse jure Divino præscipta, quæ ab aliis affirmantur. Certè ex variis propositionibus damnari circa administrationem, vel usum Sacramentorum, quæ jus Divinum positivum porissimum attingunt, immotuere multa, quæ antiquos Doctores invincibiliter latuerunt: & latent adhuc multa modernos, quæ futuris temporibus immotescerent. Hinc, nec Jansenius, nec alii adverari, in admittenda ignorantia ista difficiles stant: at in admitt-

tenda invincibili ignorantia juris naturae diffici-
lores se præbent, non tantum Janseniani, sed
etiam aliqui alii: quamvis & isti planè sint nimis
negidi, si plus velint, quām nos sponte damus.

62. Damus enim, non dari ignorantiam in-
vincibilem juris naturae plenam, seu totalem, id
est, totius juris naturalis: imò damus, etiam
non dari ignorantiam invincibilem primorum ju-
ris hujus principiorum, qualia sunt, e. g. DEUM
et colendum, parents honorandos, non faci-
endum alteri, quod tibi non vis fieri &c. quin
nec veritatum, facilimè inde fluentium, quales
sunt, e. g. proximum non esse necandum, pa-
rentibus in necessitate subveniendum &c. ista
enim, ex communis SS. Patrum, non possunt ho-
mines inculpabiliter ignorare: id quod etiam de-
sumitur ex psal. 4. v. 7. *Signatum est super nos
lumen vultus tui Domine: hoc est: ratio natu-
ralis animo nostro indita est, cuius in luce omnia
ista clarescunt.* Conclusio autem nostra proce-
dit de veritatibus, à primo illo lumine paulò re-
motioribus, quarum multas sanè invincibiliter
ignorari posse censemus.

63. Probatur autem sic. Si nihil potest in-
vincibiliter ignorari, quod spectat ad jus naturae,
tunc viri sanctissimi, ac doctissimi, peccātum
formaliter, quoties assertions contradicitorias
in materia juris naturalis tradiderunt, quod sa-
pius factum: hæc sequela est per se absurda, &
sine iniuria tantorum virorum admittit non potest:
ergo, ma. quoad, 1. p. aperte sequitur ex doctrina
adversariorum: quoad 2dam verò etiam negari
non potest, nisi ab eo, qui maximorum illorum
virorum scripta, & vastas lucubrations, non vi-
dit; nam in his crebrò occurrit doctrinæ con-
tradicitoria, etiam circa jus naturale. Sic S.
Bonaventura judicavit, hominem ex lege natu-
rali charitatis teneri, statim post admissum grave
peccatum, ad poenitentiam: at S. Thomas id ne-
gavit. Idem Anglicus cum plurimis sequaci-
bus tradit, quòd Judex, eti privata notitia ali-
quem sciat innocentem, tamen in foro externo,
debeat eum, juxta allegata & probata, condemnare
ad mortem. At Scotti asseclæ contrarium te-
nent: & tamen hæc controversia jus naturale
concernit.

Similiter Doctores hinc inde negarunt, juri
naturali opponi, quæ tamen ei adversari modo
certissimum est. Sanè inter propositiones, ab
Alexandro VII. & Innocentio XI. damnatas, plu-
res longè erant contraria juri naturali, quām
tantum positivo: & adhuc in pluribus aliis Do-
ctores circa jus naturale sibi oppositi sunt. Opus
est tantum, inspicere Theologorum, præsertim
moralium, vasta volumina, & dubitari de hoc
nullatenus poterit. Nec dicas, istos auctores
non deduxisse in praxi suas opiniones, adeoque
contra jus naturale haud peccasse; nam utique
est contra jus naturale, culpabiliter errorem
docere, & sic alios in eundem inducere. Jam
verò, quòd in minori positum est, scilicet sine
injuria tantorum virorum dici non posse, eos
formaliter peccasse, negari non potest, nisi per
imprudentiam, & irreverentiam.

64. Confirm. 1. Est experientia certissi-
mum, plures, præsertim pueros, vel pueras, ad
usum rationis accedentes, multa ignorare, esse
peccata, quæ juri naturae adversantur: & quis
R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

dicat, ignorantiam fuisse semper vincibilem;
cùm sèpe, nec dubium, nec scrupulus ullus iis
inciderit, ut interroganti confessario sèpe ase-
runt, etiam ii, qui poitea de his ipsis scrupulose
se accusant? Et quo magistro sèpe id didicis-
sent; cùm sèpe talia taceantur, ne doceantur
peccare? Imò etiam adulti multa talia ignorant,
etiam, quæ ad ipsorum statum pertinent: quin
multi difficulter capiunt, aliqua esse semper ma-
la, e. g. mendacium in omnibus circumstantiis.
Sanè tertur Plato id non credidisse, atque Si-
nenses (populi alias minimè barbari) id ægerri-
mè credere. Confir. 2. Sicut admittitur invin-
cibilis ignorantia juris positivi; quia sunt innu-
mera ejus partes, seu leges, ita debet admitti
etiam ignorantia juris naturalis; quia & hujus
leges, mediè ex primis principiis deductæ,
sunt etiam plurimæ: & experientia est æquale
de utroque.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur Objectiones.

65. **O**b. 1. contra 3. conclus. Est in-
negabile, dari peccata ignoran-
tia, ob quæ debeamus cum
Psalista DEUM orare: *Delicta juventutis meæ,
& ignorantias meas ne memineris. psal. 24. v. 7.*
ergo ignorantia non excusat. Confir. 1. Christus
oravit Patrem pro crucifixoribus suis: *Pater di-
mitte illis; non enim sciant, quid faciunt. Luc. 23.
v. 34.* ergo etiam nescientibus, seu ex ignorantia
operantibus, opus fuit veniam, adeoque peccā-
runt. Confir. 2. S. Paulus 1. ad Timotheum, v. 13.
de se ait: *Sed misericordiam DEI conjectus sum;
quia ignorans feci; ergo peccavi, quamvis igno-
rantia laboraveti.* Confir. 3. Christus Joan.
16. v. 2. prædicti, arbitraturos homines, se ob-
sequium præstare DEO, si interficiant Aposto-
los: & tamen, horum perfecutores peccārunt:
ergo nec ignorantia, nec existimatio falsa, de
bonitate sua actionis, excusat, adeoque etiam
is, qui, in casu nostræ probationis, pro salute pro-
ximi, mentiretur, peccare.

66. Resp. conc. ant. dicit. conf. Non ex-
cusat ignorantia vincibilis, conc. cons. non excu-
sat invincibilis, neg. conf. Ignorantia Davidis, sal-
tem aliquæ, absque dubio fuerunt vincibles,
Sanè non facile capitur, omnes ejus ignorantias, de filiorum suorum, Ammonis, Absalonis, &
Adonæ, gestis, ac dictis, expertes fuisse omnis
negligentia, cuius veniam postea peterer. Nec
magis credibile est, omnes ejus ignorantias fuisse
invincibilis, quām omnia ejus delicta juven-
tutis, fuisse patrata ante septennium. Similiter
ad omnes tres confirmationes respondet, sci-
licet ignorantias, de quibus ibi est sermo, fuisse
vincibles. Cetè Judæi, atque Gentiles, qui ne-
cèm Christo Domino intulerunt, oppidò crastæ
ignorantia laborarunt; nam viro plurimis pro-
digis claro, morum, ac doctrinæ sanctitate
celeberrimo, se Messiam esse afferenti, eo tem-
pore, quo hunc sacræ paginæ venturum signa-
bant, utique potuissent, ac debuissent credere,
& nullatenus eum morte afficere. Unde, cùm
Christus ignorantiam eorum Patri allegavit, tan-
tum

tum innuere voluit, eos aliquantò minus peccasse, quām si plena cum scientia, atque a deo animo magis obstinato, necem sibi intulissent. Pariter S. Paulus, tunc adhuc Saulus, vincibiliter erravit; quia & ipse ex prodigiis Christi, & Apostolorum, itēmque ex S. Scriptura, quam Gamaliel magistro didicerat, poterat veritatem doctrinæ Christianæ agnoscere. Nec minus sequentes Christianorum persecutores, si mente bona ad prodigia, ad sanctitatem fidei, ac mortum, ad fortitudinem martyrum, ad alia signa voluissent attendere, facile Religionis nostræ veritatem agnoscere, & non DEO, sed dia-bolo, per cædem Christianorum præstari obsequium, intellexissent.

67. Dices 1. Tamen Abimelech Rex Geraræ Gen. 20. invincibiliter ignorantia, Saram esse uxorem Abrahæ, & bona fide existimans, ejus esse sororem, sibi assumendo eam in uxorem, peccavit, ut S. Augustinus acriter adversus Julianum l. 3. c. 19. defendit: ergo. Resp. In primis ignorantia hæc non fuit juris, sed facti; non enim Abimelech ignoravit, illicitum esse, uxorem alienam sibi assumere: sed ignoravit, Saram esse uxorem, quod erat facti. Unde, cūm etiam adversarii admittant, ignorantiam facti excusare à culpa, ipsimet objectionem hanc solvere debent. Resp. 2. juxta S. Augustinum loc. cit. peccatum illius regis valde modicum fuisse; vocat enim Sanctus hic Doctor quantulumcunque peccatum. Hinc juxta Hugonem à S. Charo in c. 20. Gen. & Henricum Gandavensem quodl. 12. q. 25. Abimelech aliquam parvam negligentiam admisit in inquirendo: vel juxta Menochium in c. 20. Gen. v. 6. peccavit auferendo invitam, non autem adulterium attentando: à quo eum excusat DEUS, ibidem v. 6. aiens: *Et ego scio, quod simplici corde feceris.*

Dices 2. Ipsum etiam Jus Canonicum asserit, ignorantiam juris naturalis non excusare; nam c. Turbatur. 1. q. 4. sic habetur: *Ignorantia juris alia naturalis, alia civilis. Naturalis omnibus adultis damnable est: ergo.* Resp. 1. dist. antec. Jus Canonicum docet, non omnem ignorantiam juris naturalis excusare. conc. ant. docet, omnem non excusare. neg. antec. & cons. videtur enim ibi agi de primis omnino principiis; quia agitur de honore habendo patronis: vel tantum agi de foro externo, in quo excusatio petita ab ignorantia sæpe non admittitur. Si hoc non placeat dicere, respondeo, textum S. Ambrosii, ex quo caput illud in Gratiani decretum translatum est, hæc verba non habere, compilatorem autem, vel glossatorem, qui ea addidit, non habere majorem autoritatem, quām habeat author privatus, quæ non prævalet auctoritati aliorum, sine numero nobiscum sententium.

68. Ob. 2. ex Jansenio. l. 2. de stat. nat. laps. c. 6. Etsi ignorantia juris positivi à peccato excusat, non tamen excusat ignorantia juris naturæ: ergo. prob. ant. Ignorantia juris naturæ est poena peccati originalis, non autem ignorantia juris positivi: ergo illa non excusat, sed, quod ex ea fit, est peccatum, & simul ipsa est poena peccati, ut habet S. August. ep. 105. post medium. *Ipsa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem,*

qui non potuerunt, poena peccati. prob. ant. illa sola ignorantia est poena peccati originalis, cui opposita scientia fuit connaturalis statui iustitiae originalis: sed sola scientia juris naturæ fuit ei statui connaturalis, seu debita (quia non debuit tunc dari ollum jus positivum, seu expeditivum; his enī potuisset carere ille status) a. go. Hoc argumentum Jansenius vocat radicem arcanae doctrinæ: melius dixisset, false.

Resp. neg. ant. ad prob. neg. 2. p. ant. non omnis ignorantia, immo amentia, & omne corporis, ac animæ malum, quo nunc universaliter affligit humana natura, est supplicium peccati originalis. Ad prob. ant. dist. ma. cui oppo-sita scientia fuit statui iustitiae originalis, tantum absolute debita. neg. ma. etiam debita pro omni hypothesi, illi statui convenienti, supposita purificatione conditionis. conc. ma. & dist. min. fuit sola debita absolute. conc. min. fuit sola debita pro omni hypothesi, illi statui convenienti &c. neg. min. & conf. Si DEUS voluisset tunc homini tantum imponere præcepta naturalia, fuisse ipsi absolute debita tantum notitia istorum: & quidem absolute potuisset id fieri. At supposito, quod DEUS voluerit, homini imponere præcepta positiva, quæ illi statui etiam conveniebant, (nam tale fuit præceptum, non comedendi pomum ex arbore scientia boni, & malii) erat quoque debita notitia hujus præcepti, sicut & aliorum, si DEUS plura positiva, ut potuisset, voluisset imponere. verbo: ex perfectione illius statutis infertur, non potuisse in eodari ignorantiam illius præcepti obligantis, sive naturalis, sive positivi: unde ex modo arguendi Jansenii ignorantia cuiuscunq; talis præcepti est poena peccati originalis.

69. Ob. 3. S. Augustinus clare docet, ignorantiam omnem juris naturæ non excusare ergo. Resp. neg. ant. Quando enim afferit, peccari, ex, vel cum ignorantia, ordinari in exemplum adducit peccata ignorantia, à Davide, vel Paulo, vel ab Abimelecho admisit, cuius ultimi fuit ignorantia facti, ut suprà ostendimus. n. 67. S. Paulus (cujus, ut & Davidis l. 3. liber. arb. c. 18. meminit) laboravit ignorantia juris Divini positivi, seu Legi Evangelica: Davidem autem ex nulla alia, quām juris naturalis, ignorantia peccasse, nemini persuadebitur; & verosimiliter etiam peccavit ignorantia facinorum à filiis (de quibus suprà n. 66.) admissorum. Dein S. Doctor, quandocunque ait, per ignorantiam peccari, aut loquitur de ignorantia vincibili, aut de peccato improprie dicto: quod probatur, tum ex textibus, in probatione secundæ conclusionis allatis, tum ex eo, quod in exemplum ignorantiae adducat, aut ignorantiam Pauli, aut Davidis, aut Iudeorum, Christo, & Apostolis infensorum, quæ vincibilis fuit. Ulterius S. Doctor l. de grat. & lib. arb. c. 3. de seruo Domini sui voluntatem nesciente, & tamen vapilante, loquens, ait: *Nec tamen ideo configendum est ad ignorantia tenebras, ut in eis quaque requirat excusationem; aliud enim est nescire, aliud scire noluisse; voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur: Noluit intelligere, ut bene ageret.* Ubi manifestè sentit, ignorantiam servilius vincibilem fuisse:

70. Alias vero, ut diximus, non loquitur

ur de peccato proprio dicto, ut l. 3. de lib. arb. c. 19. ubi, cum dixisset: *Nam illud, quod ignorans quisque non recte facit, & quod recte volens facere non potest, ideo dicuntur peccata; quia de peccato illo libera voluntatis originem ducunt; illud enim precedens meruit ista sequentia:* explicat de in duplice conceptionem vocis peccatum, similitudine vocis lingua. Ut enim non tantum illud membrum, quo voces formamus, sed & ipsa verba dicuntur lingua; unde alia vocatur lingua Graeca, alia Latina: sic (ait S. Augustinus) non solum peccatum illud dicimus, quod proprio vocatur peccatum (libera enim voluntate, & ab scientie NB. committitur) sed etiam illud, quod jam de brevis supplicio consequatur, necesse est. Quibus simillima habet l. 1. de nuptiis, & concupis. c. 23. Item in exposit. epist. ad Galat. in c. 5. ait: *Aliud est enim non peccare, aliud non habere peccatum; nam, in quo peccatum non regnat, non peccat, id est, qui non obedit desideriis ejus: in quo autem non existunt omnino ista desideria, non solum non peccat, sed etiam non habet peccatum.* Ex quibus patet, S. Doctorem, quando forte quædam, ex ignorantia invincibili facta, appellat peccata, non loqui in proprio, sed in latiore sensu, in quo ad Rom. 7. concupiscentia appellatur peccatum.

71. Dices. Tamen S. Augustinus l. de grat. & lib. arb. c. 3. verbis supra adductis subiectis sequentia: *Sed & illa ignorantia, quæ non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum, qui tanguam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propriea non creditur; quia non audit omnino, quod crederet: sed fortassis, ut minus ardeat: ergo etiam, qui tantum simpliciter nesciunt, damnantur.* Resp. om. totum & neg. suppositum, quod nescire simpliciter sit idem, ac nescire invincibiliter. Triplicem ignorantiam, ut supra n. 58. diximus, distinguit Magister Sententiarum, inter quas tertiam sic describit: *Eorum, qui quasi simpliciter nesciunt, non reuidentes, vel proponentes scire, que neminem plenè excusat, sed fortassis, ut minus puniatur.*

Ecce simpliciter nescire est non reuenere quidem, sed neque etiam proponere, vel curare, ut scias, hoc est, non quidem est aperte scientiam fugere, sed neque illam labore congruo procurare, seu, non quidem affectata, sed tamen crassâ ignorantia laborare. Et certè expositio hæc S. Augustino maximè conformis est; cum utique inter scire nolle, & inculpabiliter, seu invincibiliter nescire, seu inter ignorantiam affectatam, & invincibilem, medium detur, scilicet simplici ignorantia laborare ex negligentia. Obiectum quidam hic etiam textum Angelici quodl. 8. a. 13. *Quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusat per hoc, quod est secundum conscientiam.* Sed de hoc agemus loco magis proprio, quando examinabimus, an in dubio legis semper sequendum sit tutius. n. 271.

72. Ob. 4. contra 4. conclus. Si datur ignorantia invincibilis juris naturæ, tunc præcepta taliter ignorata, vel obligant ignorantem, & sunt impossibilia: vel non obligant, & sunt frustranea: neutrum potest dici: ergo. Resp. neg. ma. & dico, quod obligant scientes, quibus non sunt impossibilia, non autem in actu secundo obligant ignoratos; nec tamen propterea sunt frustranea, et si non omnes omnino homines pro-

ximè obligent; quia finem sufficientissimum habent, si obligent plures scientes. Hoc ipsum adverfari debent respondere de plurimis legibus positivis: consequenter non erit absurdum, idem dicere de quibusdam legibus naturalibus.

73. Ob 5. DEUS facienti, quod est in se, non denegat gratiam: ergo, si homines diligenter orarent, vel facerent, quæ DEUS ab ipsis requirit, nil juris naturalis ignorarent: ergo, si aliquid hujus ignorant, vincibiliter ignorant. Confir. S. August. l. 3. de lib. arb. c. 20. de DEO ait: *Negligentibus autem, & peccata sua de infirmitate defendere volentibus, non ipsam ignorantiam, difficultatemque pro crimen obijceret, sed quia in eis potius permanere, quam studio querendi, atque discendi, & humilitate confitendi, atque orandi, ad veritatem, ac facilitatem, peruenire voluerunt, justo supplicio vindicaret. & c. 22.* Quod ergo ignorat, quid sibi agendum sit, ex eo est, quod nondum accepit: sed hoc quoque accepit, si hoc, quod accepit, bene usa fuerit: accepit autem, ut pie & diligenter querat, si volet: ergo ex S. Augustino diligenter orantes, & quarentes, accipient scientiam, nec patientur ignorantiam.

74. Resp. Hæc objectio injuriam facit sanctissimis viris, Thomæ, Bonaventuræ, Scoto, ac innumeris aliis, quasi non piè orâissent: vel necessariam ex parte sua diligentiam, & inquisitionem veritatis, omisissent; cum tamen plures eorum doctrinam suam magis orationis, quam studiorum assiduitate, adepti sint, & veritatis indagandæ gratiâ, dies noctesque laborârint. In forma. neg. conseq. DEUS quidem facienti, quod est in se, nil negat necessarii ad salutem ipsius: at negat sèpius alia, non necessaria, inter quæ merito computanda venit scientia aliorum, juris quidem naturalis præceptorum, sed hic, & nunc, proximè non obligantium, quibus proin etiam non observatis, adhuc patet recta in cœlum via, sicut juxta adversarios eadem patet, non observatis quibusdam juris positivi præceptis, inculpabiliter ignorantis.

Ad confirmationem eadem servit responsio. Ex objectis textibus S. Augustini titulè quidem probatur, ignorantiam, ex qua peccatur, vincibilem esse oratione, aut fideli inquisitione: at non probatur, omnem ignorantiam esse vincibilem; cum DEUS orantibus quidem concedat notitiam illorum, sine quibus peccatum vitati non potest, aut ad quæ hic, & nunc, proximè obligat; quia talis scientia ad salutem necessaria est: at non concedit DEUS, etiam orantibus, notitiam aliorum omnium, ad salutem non necessariorum, ut jam dictum. Tadmod adverto, quod S. Augustinus citatis textibus loquatur de negligentibus, quales non sunt plurimi, qui tamen multa, quæ etiam ad ius naturale spectant, ignorant, ut jam ostensum, & experientia insuper quotidiana demonstrat.

QUESTIO II.

De Libero.

ARTICULUS I.

Quid, & quotplex sit Libertas.

75. **L**ibertas, ut videre est apud Magistrum Sententiarum l. 2. dist. 25. quasi

quaæ per totam, à Patribus, maximè à S. Augustino, assignatur triplex, prima à necessitate, secunda à peccato, tertia à miseria. Prima etiam vocatur libertas naturæ, de qua Apostolus 7. Cor. 7. v. 37. ait: Non habens necessitatem, potestatem autem habens sue voluntatis. Altera vocatur libertas gratiæ, de qua idem Apostolus ad Rom. 6. v. 18. ait: Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiae. Tertia dicitur libertas gloriæ, de qua iterum Paulus ad Rom. 8. v. 21. Ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis in libertatem glorie filiorum DEI.

Ad nostrum autem scopum, hic propositum, tantum facit libertas naturæ, agimus enim de libertate omnibus communis: cùm tamen libertas gratiæ, seu à peccato, detur in solis iustis: libertas autem gloriæ reperiatur in solis Beatis. Item agimus de liberrate, in ordine ad merendum, vel demerendum, ad quod non servit libertas gloriæ: libertas autem gratiæ sanctificantis (quæ hic potissimum intelligitur) non est necessaria, saltem ad demerendum, vel tantum de congruo merendum: quamvis ad meritum supernaturale utique requiratur gratia actualis.

76. Libertas autem naturæ alia dicitur libertas à coactione, alia libertas à necessitate. Prima datur, quando quis non cogitur invitus per vim, aut violentiam, ad aliquid faciendum, etiæ necessariò agat. Hac libertate Beati amant DEUM; quia non amant coacti, aut inviti: hac ratione etiam infantes liberi sunt, in modo & bruta. e. g. canis non invitus comedit, vel currit: & hæc libertas vocatur etiam spontaneitas.

Altera vero, & magis propriè dicta, libertas à necessitate (quæ etiam vocatur libertas indifferente) datur, quando quis non tantum sponte aliquid agit, sed quando ita agit, ut posset non agere: & de hac maximè hic queritur. Subdividitur autem hæc ipsa iterum in libertatem contrarietatis, & libertatem contradictionis. Libertas contrarietatis datur, quando quis potest agere duo positiva, e. g. amare DEUM, vel eum odire, vel actum cum amore incompromissibilem elicere, vel saltem locò unius actus alium, vel specie, vel intensione, differentem ponere. Libertas contradictionis non eodem modo explicatur ab omnibus. Qui admittunt, possiblē esse puram omissionem liberam, dicunt, libertatem contradictionis esse libertatem ad actum, & puram ejus omissionem; qui hanc possiblē negant, dicunt, libertatem contradictionis esse ad actum, & puram ejus nolitionem: e. g. ad actum amoris, & ad puram nolitionem amoris. His præmissis

77. Dico. Libertas indifferente, seu à necessitate, est potentia, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis potest agere, & non agere. ita communissimè Theologi. Prob. I. Deuter. 30. v. 19. ait Moyses: Testes invoco hodie cælum, & terram, quod proposuerim vobis, vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem: elige ergo. Josue 24. v. 15. Optio vobis datur: eligite hodie, quod placet. agitur autem ibi de cultu veri DEI, vel fallorum Deorum 2. Reg. 24. v. 12. dicit DEUS per Nathan ad David: Trium tibi datur optio, elige unum, quod volueris. Ecclesiastic. 15. v. 14. DEUS ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui: adjectis mandata, & pre-

cepta sua: si volueris mandata servare, conferunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabit illi. & iterum c. 31. v. 10. Qui potuit transgredi, & non est transgressor: facere mala, & non fecit: Hi textus, & plures alii similes, qui possent adduci, ut cuique obiter considerantiparet, exponi nequeunt, nisi dicatur, quod libertas in potentia, quæ, habitis omnibus prærequisitis, potest agere, & non agere, non quidem potentia simulatis, sed similitate potentia: ergo,

78. Prob. concl. 2. ex Conciliis. Tridentinum sess. 6. c. 5. ita babet: Ita, ut tangente DEO cor hominis per Spiritu Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens; quippe qui illam & abjicere potest: & can. 4. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à DEO motum, & excitatum, nihil cooperari, sentiendo DEO excitanti, atque vocanti, quo ad obtainendam justificationis gratiam se disponat, ac preparat: neque posse dissentire, si velit: sed velut in anime quoddam nihil omnino agere, merè passivè se habere, anathema sit.

Concilium Senonense in Gallia anno 1528. sub Clemente VII. in Decretis fidei. Decreto 15. sic habet. Cùm igitur reliquerit DEUS hominem in manu consilii sui, apposueritque coram eo ignem, & aquam, bonum & malum, ut, ad quodcumque voluerit, porrigit manum suam: nec abs re beatus ille dicatur, qui potuit transgredi, & non est transgressor, & facere mala, & non fecit: quod sub eo sit appetitus ejus, & dominetur illius: ac denique percurrenti Sacram Scripturam passim obvium sit, quod liberum, utramvis in partem, hominis arbitrium asseveret, satis esse visum est &c. Ex quibus verbis habetur, tum textus suprà allatos rectè à nobis adducet: tum hominem liberum posse utrumvis agere, adeoque libertatem esse potentiam in conclusione nostra expositam.

79. Prob. conclusio 3. ex Pontificum definitionibus. S. Pius V. & Gregorius XIII. damnarunt, inter propositiones 79. Bajanæ, etiam istas: scilicet 39. Quod voluntarie fit, etiam necessariò fiat, liberè tamen fit. 41. Is libertatis modus, qui est à necessitate, sub libertatis nomine non reperiatur in Scripturis, sed solum nomen libertatis à peccato. 66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. 67. Homo peccat etiæ damnabiliter in eo, quod necessariò facit. Inter quinque famosas propositiones Jansenii, ab Innocentio X. & Alexandro VII. damnatas, tercia est ista: Ad merendum, & demerendum in statu nature lapsæ non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione: ergo ad libertatem non sufficit tantum absentia violentiae, sed requiritur etiam absentia necessitatis spontaneæ: adeoque dari debet potestas ad utrumque: similius, præterim ex propositione 41. Baji damnata, roboratur explicatio textuum S. Scripturæ num. 77. allatorum

80. Prob. conclusio 4. ex Patribus: S. Augustinus pluribus locis, præsertim l. de gratia, & libero arbitrio, item tribus libris de libero arbitrio docet, in hominis liberi potestate esse librum, bonum, vel malum eligere: adduco unum, aut alterum

trum textum. l. 3. de liber. arbit. c. ait: *Si enim natura, vel necessitate iste motus aversionis a DEO existit, culpabilis esse nullo pacto potest. & inferius: Ita eoque similis est motus liber illi motu, quo deorsum versus lapis fertur, quod, sicut iste proprius est lapis, sic ille animi; veruntamen in eo dissimilis, quod in posestate non habet lapis cobibere motum, quo fertur inferius: animus vero, dum non vult, non ita moveretur, ut superioribus desideris inferiora deligit. & sub finem capit. Motus autem, quo hoc, atque illuc voluntas convertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra positis posestate, neque laudandus, cum ad superiora, neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorquet, quasi quendam cardinem voluntatis.* Eccl. Homil. 12. inter 50. ait: *Cum per DEI adjutorium in posestate tua sit, utrum consentias diabolo: quare non magis DEO, quam ipsis obtemperare deliberas? & post pauca: Cum DEUS posuerit homini in posestate non consentire Satanae: & iterum: Nostrum est, vel eligere, vel repudiare, quod suggerit.*

S. Hieron. l. 3. Dialogorum contra Pelagianos c. 4. Hoc est, quod tibi in principio dixeram, in nostra esse positum voluntate, vel peccare, vel non peccare: & vel ad bonum, vel ad malum extenderem manum, ut liberum servetur arbitrium. S. Joan. Damascenus l. 2. de fide c. 26. In nobis autem sunt ea, quorum sicut liberam adepti potestatem, & facere & non facere: S. Optatus Millevitanus l. 7. aduersus Parmenianum, sub initium. Quidquid de voluntate potest ab homine fieri, hoc meruit prohiberi: quidquid necessitas peccat, non potest magnis viribus accusari. Denique voluntas habet priorem, necessitas veniam. Homicida scelus, dum nemo cogit, potest & facere, potest & non facere: adulterium machus, dum desoris nemo compellit, potest admittere, potest & non admittere: & cetera hujusmodi, in quibus liberum habetur arbitrium. S. Irenaeus aduersus haereses lib. 4. cap. 71. ait de DEO: *Consilium quidem bonum dat omnibus: posuit autem in nomine potestatem electionis, quemadmodum & in Angels. Similia habent alii SS. Patres, quos vide apud Bellarminum. tom. 4. de gratia, & liber arbitrio. l. 4. c. 9.*

81. Prob. conclus. 5. etiam ex communis sensu, & notione nominis, communissime recepta. Libertas, de qua hic agitur, seu libertas, ut dicunt, natura, opponitur ex communissimo omnium sensu necessitatibus; nullus enim censet, liberum esse eum, qui est necessitatis ad unum, aut eum, qui non potest facere, vel omittere, vel contrarium facere, si sit libertas contrarietatis: ergo debet esse potentia ad utrumque expedita, seu, quod idem est, debet esse potentia, quae, positis omnibus ad agendum prærequisitis, potest agere, & non agere, simultate potentia, ut jam diximus, non potentia simultatis, hoc est, ut simul habeat utramque potentiam, non tamen possit utramque simul exercere (aliás contradictrictio, vel contraria faceret) sed divisi, hoc est, pro libitu, unam, vel alteram. Alii dicunt, hominem liberum posse agere utrumque in sensu diviso, non composito: intellige, non in sensu diviso potentia; quia utraque simul datur: sed in sensu diviso exercitii, seu actus; quia non potest conjungere actum utrumque.

Confirm. In definitionibus, vel primis notiōibus nominum, & rerum, debet stari auctoritate: atqui est innegabile, quod communis sensus per libertatem intelligat talem potentiam: ergo, minor patet cuique, præserium legenti paulo antiquiores auctores; quod enim pauci adacti consequentia doctrina, cum libertatem aperte negare non auderent, aliam definitiōnem voluerint configere, non obest communis aliorum sensu, præserim, cum illorum explicatio non stet cum Pontificum definitionibus, & Conciliorum decretis &c. Hi tamen ipsi pauci causa sunt, ob quam haec definitio fuisse probanda, ne scilicet libertas, dum nomine tenus asseritur, re ipsa impunè negetur.

82. Respondet quidam Recentior, libertatem tantum exigere, ut omissione actionis possit compōni cum potestate ad agendum, seu cum prærequisitis ad posse: non vero cum omnibus prærequisitis ad agere. Sed contra. Vel intelligitur potestas completa, & proxima: & est potestas constituta ex omnibus prærequisitis ad agendum; aliter certè intelligi nequit, me posse completere, & proximè agere, quam, si habeam omnia prærequisita ad agendum. Dico prærequisita; nam, cum ipsa actio formaliter etiam requiratur ad agendum, & ipsa non constitutat libertatem in actu primo, hæc non constituitur ex omnibus requisitis ad agere, sed tamen ex omnibus prærequisitis.

Vel intelligitur potestas tantum incompleta, aut remota: & hæc ad libertatem non sufficit. Sanè nemo ex hereticis negavit homini potestatē aliquam incompletam, & remotam ad utrumque libertatis extēnum: & tamen negārunt libertatem, atque propterea ab Ecclesia damnati sunt. 2. Quando tantum datur potestas incompleta ad unum extēnum, hoc ipso non potest istud fieri, ut videtur tam clarum, quam clarum, quod habens optimos oculos, & objecta proxima, non possit videre sine luce: ergo in hoc casu datur necessitas ad alterum; consequenter nulla electio. 3. Tridentinum citatum n. 78. docet, quod voluntas illi gratiæ, cui hic, & nunc, consentit, possit diffentire, possit eam abiciere: ergo cum omnibus prærequisitis ad agendum (hæc enim necessariō dantur, quando voluntas consentit) potest non agere, sive etiam oppositum agere.

83. Resp. quidam Lovaniensis, ad libertatem sufficere, quod sit actus a voluntate nostra; cum enim voluntas sit in potestate nostra, etiam actus, qui ab ea profluit, erit in potestate. Hæc valde ambiguè dicta sunt; nam voluntatem esse in nobis, vel in nostra potestate, varie exponi potest. Primo enim voluntas in se ipsa, & formaliter accepta, pro potentia volenti, necessariō est in nobis, sicut intellectus; unde sic accepta non est in nostra potestate. Secundō, si voluntas, accipiatur pro actu voluntatis, dicitur in nostra potestate, denominatione accepta a potiori; quia ut plurimū actus sunt liberi, quamvis utique etiam aliqui sint necessarii, ut actus indeliberati in via, amor beatificus in patria. Tertiō, voluntas, si subintelligatur, ut liberē determinans se ipsam, etiam est in nostra potestate, quatenus scilicet est in nostra potestate, ut detur hoc concretum liberē

determinans, quamvis non sit in potestate nostra ut detur ejus subjectum.

Jam quocunque in sensu accipiatur voluntas, consequentia, vel illatio adversarii, quod omnis actus à voluntate profluens, sit eo ipso in nostra potestate, ac liber, est nulla; nam in primo sensu etiam antecedens est falsum: in secundo sensu negatur, quod omnis actus voluntatis, si non profluat ab ea, ut proximè expedita ad utrumque, sit liber: & in tertio negatur, quod voluntas ad omnem actum se liberè determinet. Quod si adversarius, ut videtur, velit, omnem actum à voluntate, quomodounque profluentem, eo ipso esse liberum, manifestè contradicit definitionibus S. Pii V. & Gregorii XIII. citatis num. 97. Sed nec hæretici unquam negarunt, actus necessarios plurimos à voluntate produci: & tamen negarunt libertatem, atque ut eam negantes damnati sunt, nec tantum; quia nomen, sed; quia ipsam rem negarunt.

84. Respondet alius Lovaniensis, se, negando hanc definitionem, tantum illud docere, quod docent Thomistæ, dum ajunt, stantibus omnibus requisitis ad agendum (inter quæ etiam est prædeterminatio physica) non posse dari omissionem actus. Sed in primis Thomistæ Recentiores nunc satis communiter negant, prædeterminationem se tenere ex parte actus primi, & dicunt, eam se tenere ex parte actus secundi, vel intermedii inter primum, & secundum: adeoque non volunt, prædeterminationem esse aliquid ex prærequisitis, sed tantum ex requisitis, de quibus vide num. 82. Dein Thomistæ definitionem nostram admittunt, & si ex hac impugnatur eorum prædeterminatio, non propterea negant eam definitionem: sed student ostendere, libertatem sic definitam stare cum sua prædeterminatione. Si quis tamen ex Thomistis definitione hanc negaret, nostris rationibus efficaciter impugnari posset.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

85. Ob. 1. Juxta Scripturas omnis actus voluntarius est imputabilis agenti: ergo etiam est liber.

ante prob. Psal. 53. v. 8. dicitur: *Voluntariè sacrificabo tibi*, quod S. Ambrosius. l. 2. de fide c. 3. explicat, ut significet idem, ac liberè, seu, ut ait, in potestate habere, quæ vellet. ad Hebr. 10. v. 26. *Voluntariè peccantibus*. 2. Macbab. 1. v. 3. *Faciat* ejus voluntatem, corde magno, & animo volunti: ergo &c. Similia in Scripturis occurunt passim. Resp. neg. ant. ad prob. neg. cons. Ut advertit Suarez. in 1. 2. tr. 2. disp. 1. secl. 3. n. 25. Gormaz de act. hum. n. 276. & alii, voluntarium ex perfectione cognitionis, seu perfectum, ordinariè in viatore est liberum: hinc duo ista vocabula sepe à Scripturis, PP. & communis etiam modo loquendi, sumuntur pro eodem: adeoque non intelligitur quomodounque, sed speciali modo voluntarium, seu liberum.

86. Ob. 2. ex SS. Patribus. S. Augustinus, de natura, & gratia. c. 46. cùm sibi objec-

cisset illud Pelagi dictum: *Voluntatis enim arbitrio, ac deliberatione privat, quidquid naturali necessitate constringitur*, responderet, absurdè hoc dicit. Idem in Enchiridio c. 105. ait: *Aut voluntas non est, aut libera dicenda est*. & l. 1. retract. c. 15. ait: *Voluntas est animi motus cogente nullo*: & ferme idem dicit de libero: ergo ad libertatem non requiriatur absentia omnis necessitatis, etiam invincibilis, sed tantum absentia violentiæ, & coactionis. Resp. dist. cons. ergo ad libertatem indifferentiæ, requisitam ad meritum, vel demeritum, non requiritur absentia omnis necessitatis invincibilis. neg. cons. ad libertatem tantum à coactione, peccato, vel miseria. conc. cons. Sanè S. Augustinus n. 80. & pluribus aliis locis, qui possent citari, nobiscum sentit, nec hoc loco sibi contradicit.

Unde, quod attinet ad primum textum, S. Aug. non hoc dicit, sed tantum, quod per absurdum sit dicere, quod non pertineat ad voluntatem id, quod hæc necessariò vult, vel necessariò non vult: exemplum autem ponit in DEO, qui non potest velle peccare, & necessariò non vult peccare: & in nobis, qui non possumus velle esse infelices, sed necessariò vultus esse felices: quis autem dicat, DEUM habere libertatem indifferentiæ ad nolitionem peccati, vel nos ad volitionem infelicitatis? Equidem videtur Pelagius, ibi loqui de voluntate libera libertate indifferentiæ: at S. Aug. non directè illi respondet; quia non est illi ibi controversia, an detur liberum arbitrium: sed, an possit quis vitare peccata, & bene vivere absque gratia Christi: quam gratiam si admittat Pelagius, sèpe ait S. Doctor, non fore amplius controvèrsiam: nec negat absoluè dictum Pelagi, sed tantum dicit: *Et hic nonnulla quæstio est*, scilicet, de qua libertate sit sermo, an de libertate indifferentiæ, an de libertate à miseria, & peccato, quam ibi præcipue negandam contendit S. Augustinus, in homine lapsi sine gratia DEI: & dein primum subiungit, per absurdum esse dicere, non spe-ctare ad voluntatem actus, eriam naturaliter elicitos.

Secundus textus non ita habet, sed sic: Postea in beatitudine verò sic erit, ut male velle non posset homo, nec ideo libero carebit arbitrio: multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit servire peccato: neque enim culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quæ beati esse sic vultus, ut esse miseri non solum notimus, sed nequam prouis velle possimus: ex quibus est manifestum, S. Doctorem non loqui de libertate indifferentiæ: sed de libertate à peccato.

87. Tertius textus, ut facile colliget, qui leget contextum, per terminum cogente vult significare necessitante, ut advertit Suarez. in 1. 2. tr. 2. de voluntario disp. 1. secl. 3. n. 14. nam S. Augustinus eodem loco. ait, sic etiam primos parentes nullo cogente, seu libera voluntate peccasse, à quibus utique non tantum violentia, sed etiam necessitas omnis absuit, ut ipsi adverfacti non negant; cùm fuerint in statu naturæ integræ. Et addit S. Pater, tentatore suavis illi, non coëgisse. Sic etiam hos terminos accipit. S. Cyrillus. Catechesi. 4. titulo de anima. S. Irenæus adversus hæreses lib. 4. c. 71. & S. Bernardus de gratia.

tia & libero arbitrio c. 3. ubi ait, voluntatem ideo beatitudine, aut miseriā dignam esse; quia nulla cogitur necessitate; cū tamen c. 2. præmisser, omnem necessitatem excusare. Adde, quod S. Augustinus sāpe duos hos terminos confundat: & hoc ipso libro retrahit. c. 9. sumit pro eodem, necessitare ad peccandum, & cogere ad peccandum, dum dicit: *Neminem natura sua cogit, ut peccet.* Certè natura ad nihil cogit (coactio enim est contra naturam) sed tantum aliquando necessitat. Unde, si negaretur tantum coactio ad peccatum, & non etiam necessitas, non satis negaretur. Cæterum, ut hic dicam, quod etiam ad sequentia referendum est, quando Patres videntur aliquid dicere contrarium, aut Scripturis, aut Concilis, aut Pontificum definitionibus, aut etiam suis propriis alibi dictis, explicandi sunt modo optimo, quo possunt; hoc enim exigit debita illis reverentia. Si autem aliquis Sanctorum Patrum omnino non posset conciliari cum supradictis fideli regulis, esset deferendus. Hinc Alexander VIII. merito damnavit hanc propositionem 30. ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolutè potest tenere, & docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

88. Dices. S. Augustinus *l. de natura, & gratia, c. 46.* dicit, in DEI voluntate esse non peccare, quamvis necessariò non peccet: item *l. 5. de civ. DEI. c. 10.* dicit, DEUM esse liberum, eti non possit velle malum, & bonum: ergo ad libertatem non requiritur potestas ad utrumque. Confirm. Idem S. Doctor *l. 3. de libero arbitrio c. 3.* ait: *Non enim posse aliud sentire esse in potestate nostra, nisi, quod, cū volumus, facimus: sed, quod est in potestate nostra, est liberum: & quod necessariò volumus, etiam facimus, cū volumus: ergo etiam, quod necessariò volumus, est liberum.*

Resp. esse utique in DEI voluntate non peccare, sed non in voluntate libera, libertate indifferentiæ, sed tantum libera, libertate à peccato. Ad alterum textum Resp. hunc sensum vix inveniri in eo capite: quidquid autem de hoc sit, facile dicitur, DEUM non esse liberum libertate indifferentiæ ad bonum, vel malum, sed tantum ad bonum, unum præ alio, vel etiam omissionem utriusque. Ad confir. dist. 2. par. item minoris, quod necessariò volumus, facimus, cū volumus, & cum potestate nolendi. nego min. sine hac potestate. conc. min. & neg. conseq. debet enim in textu S. Doctoris necessario subintelligi: *quod volumus cum potestate nolendi; alias sibi, & doctrinæ Ecclesiastice contradicere.*

89. Objicitur 3. S. Thomas in *2. dist. 25. quest. 1. art. 4. in corp.* ait, *Liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi non potest: ergo libertati sola obest coactio.* Confr. Idem Angelicus in *3. dist. 18. quest. 1. art. 2. ad 5.* ait de libero arbitrio Christi. *Sicutam esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum DEUM, quod non facere non potest, tamen ex hoc non amittit libertatem, aut rationem laudis, sive meriti; quia in illud non coacte, sed sponte tendit, & ita est actus sui dominus: ergo libertati sufficit spontaneitas.*

Resp. dist. conseq. Libertati obest sola, & omnis coactio, quam S. Thomas hic intelligit

om. conseq. sola coactio strictè dicta. neg. conseq. S. Doctor *ibidem ad 1.* dicit: *Quod libertas à necessitate est, quæ consequitur naturam potentie, & idè per actus, & habitus variatur: unde ibi coactionem sumit pro necessitate, inquit etiam pro quovis impellente, non strictè necessitante, ut patet legenti contextum; cū ibi distinguat coactionem impellentem, & inducentem, atque dicat, hanc (scilicet motiva inducentia) posse minui, vel augeri, & in hoc sensu etiam libertatem posse minui, vel augeri: quod ibi erat primarium quæsum.*

90. Ad confirm. S. Doctor ibi prius respondet aliter, & ait, Christi Domini arbitrium liberum non fuisse determinatum ad unum, nisi secundum genus, scilicet ad bonum, cum impossibilitate mali: inde quidem etiam objecta verba ponit: sed quomodo potest esse dominus sui actus Christus, ut ibi ait, si tantum quomodo unque sponte tendit: nam etiam bruta tendunt sponte? ergo debet subintelligi, quod sponte tendat, hoc est, cum magna inclinatione, seu, elicit actum intensiorem, quam exigit determinatio: adeoque detur in Christo libertas, vel electio, intra duas species aetuum amoris, vel inter ejusdem individuales actus (si intensio superponatur non mutare speciem) scilicet ad actus magis, vel minus intensos.

Certè S. Thomas aperte docet, etiam necessitatem, sine coactione strictè dicta, tollere libertatem; nam *quest. 6. de malo (quæ est de electione humana) a. unico in corp.* statim initio sic scribit: *Dicendum, quod quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant, quod voluntas cogeretur; non enim omne necessarium est violentum, sed solum id, cuius principium est extra: unde & motus naturales inveniuntur aliqui necessarii, non tamen violenti; violentum enim repugnat naturali, sicut & voluntario; quia utriusque principium est intra, violenti autem principium est extra.* Hec autem opinio est heretica; tollit enim rationem meriti, & demeriti in humanis actibus; non enim videtur esse meritorium, vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agit, quod vitare non possit. Hæc ibi S. Doctor, ubi ulterius ostendit, hanc opinionem etiam evertere omnia principia Ethices.

91. Objicitur 4. Petrus prædeterminatus ad actionem, est liber ad agendum, & tamen non habet omnia prærequisita ad non agendum: ergo. prob. 2da pars antec. In tali calu Petrus non habet negationem prædeterminationis: hæc est prærequisita ad non agendum: ergo. Resp. Thomistæ, qui concedunt primam parrem antec. negant secundam. ad prob. neg. min. dicuntque, negationem illam non esse prærequisitam, nec se tenere ex parte actus primi. Noltri econtra negant primam part. antec. quinam melius, non est hujus loci discutere. vide tractat de DEO n. 448. Solum addo, sententiam de prædeterminatione non esse Catholicam in hoc sensu, quasi ab omnibus Catholicis deberet admitti, sicut nec in hoc sensu Catholicæ est sententia de scientia media: sed utramque tantum in hoc sensu, quod ab Ecclesia fit permissa doceri; unde male arguerent Calvinistæ: Catholicæ admittunt prædeterminationem physicam: sed hæc tollit libertatem: ergo. nam major, universaliter sumpta, est falsa: qui verò eam

eam admittunt, negant min. ex una autem propositione non potest inferri conclusio.

92. Ob. 5. Amor beatificus est liber, moralis, atque laudabilis: sed non procedit à potentia, ad utrumque expedita: ergo, prob. ma- si non est liber, tunc amor viæ est perfectior: hoc est absurdum: ergo. Confirm. Uterque amor tendit in idem objectum, uterque facit hominem perfectum, sanctum, & moraliter bonum: ergo, si unus est liber, etiam alter est liber. Relp. neg. 1. & 2. partem maj. & dist. 3, amor ille est laudabilis objectivè. conc. formaliter, seu proximè imputabiliter ad laudem, tanquam præmium meriti. neg. ma. & conc. min. neg. conseq. ad prob. neg. ma. si libertas est extrinseca actibus, prorsus non est perfectior amor viæ; quia prædicatum libertatis, quo debet excellere, est ei exurinsecum: si autem libertas est intrinseca, tamen absolute est perfectior amor beatificus necessarius, tum; quia est magis voluntarius ob perfectiorem cognitionem ex num. 13. tum; quia est longè intensior: tum; quia est possessio DEI, & unio longè intimior &c, quæ prædicta longè superant prædicatum solum libertatis, etiam si sit intrinsecum.

93. Dixi suprà, amorem patris esse objectivè laudabilem: hoc non aliud significat, quàm, cum esse objectum conforme naturæ rationali ut tali: ex quo sequitur, quod ob illum Beatus possit laudari, sicut sol ob lucem: non autem esse formaliter laudabilem, in hoc sensu, quasi possit imputari Beato ad magnam, & novam laudem, quam ipse hoc actu sit meritus, & quidem proximè; nam radicaliter quidem, seu arguitivè infertur, Beatum adhuc in via actus formaliter laudabiles eliciuisse, & per eos laudem meritum suisse; alia enim ad beatitudinem non suisset admissus.

Si tamen per formalem laudabilitatem intelligatur tantum intrinseca bonitas, atque honestas actus, quatenus intrinsecè est tendentia in objectum ut honestum, & amplexio honestatis ut talis, hanc utique habet amor beatificus: & sub hac ratione magis est laudabilis, quàm lux solis, vel tantum actus aliquis externus, qui est indifferens ad bonum, & malum. Ad confirm. dist. ant. Uterque amor tendit in idem objectum, & eodem modo. neg. ant. diverso modo, conc. ant. & neg. cons. Amor viæ tendit meritorie, dum darur potestas ad non tendendum: facit etiam sanctum meritorie, & non tantum, sicut gratia sanctificans, præsupponendo meritum: facit item imputabiliter bonum merendo &c. non ita amor beatificus: ergo, licet ille sit, non tamen iste debet esse liber.

ARTICULUS III.

An homo sit liber.

94. Liberum hominis arbitrium negârunt antiqui hæretici, atque etiam recentiores, Simon magus, Manichei, Wiclessus, Lutherus, Calvinus, Bucerius, ac alii: quanquam postea Lutherus hæresim suam restrinxerit, atque admiserit libertatem quod ad actiones civiles, & politicas (quas vocavit

justitias carnis) sed non ad actiones bonas, & salutares: quem dein errorem etiam amplius est Melanchton, & confessio Augustana, de quibus vide Tannerum tom. 2. disp. 2. quest. 1. dub. 1. num. 10. At vero fides Catholica docet, dari in homine libertatem, tum ad actiones civiles, tum ad salutares, quamvis ad has debeat compleri per gratiam supernam.

95. Dico. De fide est, hominem esse liberum. Prob. Textus Scripturæ, Conciliorum, & Patrum à n. 77. allati, probant, libertatem in homine rationis compote dari, & quidem ad utrosque actus: ergo, antec. facile patet eos textus expediti; hinc in textum Ecclesiastici ibi citatum S. Aug. 1. de gratia. & lib. arbitr. c. 2. sic ait: Ecce apertissimè videmus expressum liberum humanae voluntatis arbitrium. Quid illud, quod tam multis locis omnia mandata sua custodiri, & fieri jubet DEUS? quomodo jubet, si non est liberum arbitrium? Ratio etiam est clara; utrique enim actus, tam purè civiles, quàm etiam supernaturales, prudenter, ut nemo negat, præcipiuntur, tam à DEO, quàm à superioribus creatis: præmiantur actus boni, & puniuntur mali: laudantur homines propter illos, vituperantur propter istos: suadentur illi, dissuadentur illi, tum à DEO, tum à creaturis bonis: à malis vero, sed à malis, incitantur homines ad mala: quid etiam imprudentissimè fieret, si homo liberè tentationi consentire non posset: ergo debet dari potestas libera ad eos actus faciendos. Si enim actus bonos necessariò facimus, quid laudis formalis, strictè dictæ, inde meremur? Si mala necessariò agimus, quid punimur, & præferim ineffabilibus gehennæ tormentis? Si agere non possumus, quid omissione culpæ habet? Quælo, si DEUS puniret aeternis flammis homines omnes, quod non fecissent miracula, quid cogitare. Et tamen eodem modo se haberet ad actus supernaturales juxta adversarios ille, qui eos non ciceret.

96. Longè aliter sentit S. August. n. 99. citatus. Audiatur idem de fide contra Manicheos c. 10. sic loquens. Quis enim non clamet, stultum esse, præcepta dare ei, cui liberum non est, quod præcipitur facere: & iniquum esse, eum damnare, cui non fuit potestas iussa complere? Et has injustitias, & iniquitates, miseri non intelligent, DEO se adscribere. Audiatur iterum de duabus animabus contra Manicheos c. 11. Nec bi libri obscuri mihi scrutandi erant, unde discerem, neminem vituperatione, suppliciove dignum, qui, aut id velit, quod justitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest. Nonne ista cantant, & in montibus pastores, & in theatris poëtz, & in doli in circulis, & docti in bibliothecis, & magistri in scholis, & antistites in sacris locis, & in ore terrarum genus humanum.

Omitto hic ex principiis Philosophicis multiplicem demonstrationem libertatis humanae in ordine ad actus, saltem naturales, desumptam, tum ex sensu communis rotius generis humani, tum ex propria cuiusvis experientia, & confessione: ex propositis præmissis, & penis, præceptis, & prohibitionibus naturalibus, consilii, exhortationibus, ex iudicio indifferenti, necessariò in hunc finem à natura intento, ut homines deliberent, quid facere, seu ad quid se determini-

terminare velint, quæ omnia fusiūs prosequuntur Philosophi: nos autem merito supponimus.

97. Ob. 1. S. Paulus. 2. Cor. 3. v. 15. scribit: *Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: ergo non sumus liberi.* Confir. 1. Idem Apostolus. 1. Cor. 12. v. 6. ait, *DEUS, qui operatur omnia in omnibus: ergo nos nihil libere agimus.* Confirm. 2. 1. Jo. 3. v. 9. dicitur: *Omnis, qui natus est ex DEO, peccatum non facit; quoniam semen ipsius in eo manet;* & non potest peccare; *quoniam ex DEO natus est:* ergo (inserit Calvinus) piorum corda ita efficaciter divinitus gubernantur, ut inflexibili affectu sequantur. Resp. neg. conseq. Statim addit Apostolus: *Sed sufficientia nostra ex DEO est.* Licet igitur non à nobis, aut à naturâ nostrâ, habeamus potestatem expeditam ad salutariter agendum, habemus eam à DEO per gratiam, quam sufficientem, ad precepta Divina implendam, DEUS nemini negat. Sic enim docet Concilium Senonense decreto 15. de libero arbitrio: *Neque tamen tanta gratiae necessitas libero praecedit arbitrio; cùm illa semper sit in promptu: nec momentum quidem prætereat, in quo DEUS non sit ad ostium, & pulsat: cui, si quis aperuerit januam, intrabit ad illum, & cœnabit cum illo: nec denique tale sit bujusmodi trahentis DEI auxilium, cui resipitionem posset.* Ad 1. confir. neg. cons. DEUS operatur, nos verò cooperamur, & quidem libere. Ad 2. confir. neg. cons. Illud non potest peccare significat tantum, non posse conjungere peccatum grave cum gratia, seu dilectione DEI, quæ est illud semen, & illa nativitas, ut colligatur ex S. Hieronymo. l. 2. contra Ievin. c. 1. & S. Aug. tr. 5. in ep. Joan. at potest quis abjicere ipsam gratiam, & sic peccare.

98. Ob. 2. Ad Rom. 7. v. 19. ait Apostolus: *Non enim, quod volo bonum, hoc facio: sed, quod nolo malum, hoc ago:* & hic textus accipiendus est de omni homine, ut passim Patres, ac Doctores exponunt: ergo nullus homo habet liberum arbitrium. Relp. neg. conseq. Apostolus hic agit de motibus indeliberatis concupiscentiæ, quos operatur eadem concupiscentia, etiam in hominibus justis, contra voluntatem eorum; quia, quando deliberatè agunt, istos motus aversantur: hanc autem concupiscentiam S. Paulus vocat peccatum per metonymiam; quia est effectus peccati originalis, & causa etiam aliorum actualium.

Et hæc responsio sufficiens omnino est huic objectioni: quia tamen hoc textu videtur plurimum nisi novatores Janseniani, eique sistema de dupli concupiscentia, seu delectatione, alternari prævalente, ac hominem, nunc ad bonum, nunc ad malum determinante, impone: volūntque, etiam S. Augustinum hunc textum ita exponere, ut in eo quoque peccetur, quod urgente, vel necessitate concupiscentia sit, opera præsumt est, hujus S. Doctoris mentem hic fusiūs declarare.

99. Posset quidem videri S. Aug. de natura & gratia c. 67. & alibi quoque, dicere, quod enam peccetur, quando quis ex ignorantia, vel etiam ex necessitate concupiscentia, ita agit, ut, (scut ait) videat, quid rectè faciendum sit, & velet, nec possit implere. Sed, si mens S. Doctoris magis investigetur, patet, eum, aut loqui tan-

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

tum de necessitate, & ignorantia non invincibili, sed vel proximè, vel remotè vincibili: aut de peccato nostra strictè, sed tantum latius dicto. Sic cit. cap. cùm dixisset, hominibus de hac necessitate, & ignorantia, querentibus respondum jam esse, tamen iterum sic respondet: *Res de enim fortasse quererentur, si erroris, & libidinis, nullus hominum vîctor existeret. Cùm verò ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi domino servientem, aversum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem aabortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem. Non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod negligis querere, quod ignoras: neque illud, quod vulnerata membra non colligis, sed quod voluntem sanare contemnis.* & c. 69. sic ait: *Eo quippe ipso, quo firmissime creditur, DEUM iustum, & bonum, impossibilia non potuisse præcipere, binc admonemur, & in facilibus, quid agamus, & in difficultibus, quid petamus, & post pauca: Petat, quo destituitur, ut impleat, quod jubetur.*

Iterum in expositione epistole ad Galatas in c. 5. circa medium in illud v. 17. *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur, ut non ea, quæ vultis, faciatis.* sic ait: *Putant hic homines, liberum voluntatis arbitrium negare Apostolum nos habere: nec intelligent, hoc eis dictum, si gratiam fidei suscepimus tenere nolunt, per quam solam possunt spiritu ambulare, & concupiscentias carnis non perficere. Si ergo nolunt, eam tenere, non poterunt ea, quæ volunt, facere.* Ex quibus patet, S. Doctorem, dum videtur afferere, similes motus esse verè peccata, loqui de necessitate vincibili.

100. Aliquando autem non loquitur de peccato verè tali, sed tantum de peccato latius dicto, prout ipse Apostolus concupiscentiam (quæ est pœna culpæ originalis, & causa sæpè actualium peccatorum) vocat peccatum ad Rom. 7. Sic autem S. Aug. cit. expositione in epist. ad Galat. eodem c. inferius ait. *Aliud enim est, non peccare, aliud, non habere peccatum; nam in quo peccatum non regnat, non peccat: id est, qui non obedit desideriis ejus: in quo autem non existunt omnino ista desideria, non solum non peccat, sed etiam non habet peccatum: ubi aperiè per peccatum, quod habetur, non intelligitur verum peccatum, sed tantum latius dictum, ad imitationem Apostoli modò eitati; alias utique esset idem, habere actualiter peccatum, & actualiter peccare: regnare peccatum, & habere peccatum.*

Pariter l. 3. de libero arbitrio c. 19. postquam dixisset, non tantum dici linguam illud membrum, quo voces formamus, sed & ipsa verba prolatæ, & hinc linguam Latinam, ac Græcam vocari, subdit: *Sic non solum peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum (libera enim voluntate, & ab sciente committitur) sed etiam illud, quod jam de buius supplicio consequatur, necesse est.* Quod autem indeliberati motus concupiscentiæ propriè dictum peccatum non sint, clarè docet l. 1. de civit. c. 25. scribens: *Quod si illa concupiscentialis inobedientia, que adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua movetur, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est* in

in corpore dormientis? Hæc fuisiūs, ut videatur, quām malē Jansenistæ S. Doctorem in suas partes trahere conentur.

101. Ob. 3. S. Paulus ad Rom. 9. v. 16. ait: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est DEI* (intellige, electio ad gloriam, vel ejus affectio) ergo homo non est liber. Confirm. *Jerem. 10. v. 23.* dicitur: *Non est hominis via ejus: ergo.* Resp. neg. conseq. Textus hic exponendus est de gratia efficaci, quām habere, non est in nostra potestate: interim est in nostra potestate, cum sufficiēte gratia cooperari. Plura de hoc textu vide *tract. de DEO* à n. 399. Ad confirm. Si textus ille intelligendus est de omni homine, & non de solo Nabuchodonosore, etiam explicandus est de gratia prævisa congrua, ut eum explicat Suarez, & alii Scholastici. videri potest Cornelius à Lapide in *bunc locum*.

Similes plures textus accumulare solent hæretici: sed nihil probant, quām, vel gratiam esse necessariam ad actus supernaturales, quod Catholici constantissimè tenent: vel DEO magis esse tribuenda bona opera, quām nobis, quod etiam docet fides nostra: vel quōd, habere hanc præ alia gratia, non sit in nostra potestate, quod etiam certissimum est: at hæc libertati non obsunt; cūm gratia necessaria semper adsit, ex n. 97. & DEUS quidem plū faciat in ordine ad actus salutares, non tamen liberè immediatè eos producat, sed nobis determinationem relinquat: insuper hæc præ alia gratia ad agendum necessaria non sit, sed quævis sufficiens. Verūm hæc spectant ad alium tr. Etatūm.

102. Ob. 4. S. Aug. in *enchoridio* c. 30. ait: *Libero arbitrio male utens homo, & se perdidit, & ipsum.* & post pauca: *Cūm libero peccaretur arbitrio, vultore peccato amissum est & liberum arbitrium: ergo.* Resp. neg. cons. S. Aug. l. 2. de *nuptiis*, & *concupis. c. 3.* sic habet: *Non est ita, ut loqueris, quicunque ista dixisti, non est ita: multum falleri, vel fallere meditari: non liberum negamus arbitrium: sed, si vos filius liberaverit, ait veritas, tunc verè liberi eritis. & contra duas epistolas Pelagianorum. l. 1. c. 2.* sic habet: *Quis autem nostrum dicat, quid primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem perit per peccatum, sed illa, quæ in paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam, propter quod natura humana Divinā indiget gratiā, dicens Dominus: si vos filius liberaverit, tunc verè liberi eritis: utique liberi ad bene, justè vivendum. Nam liberum arbitrium usque ad eum in peccatore non perit, ut per illud peccent maximè omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati hoc eis placet, quod eis libet.* Similes textus S. Doctoris eriam supra jam dedimus.

103. Ex quibus patet, S. Doctorem neutquam negare liberum arbitrium simpliciter rale: sed tantum negare liberum arbitrium, quoad illam plenitudinem, quam habuisset homo in paradiſo, si non peccasset: vel libertatem à peccato: vel libertatem se erigendi post lapsum, sine gratia; hanc enim vel maximè negat loco objecto *ex enchoridio*. Nec dicas, hanc libertatem non habuisse hominem ante lapsum. Resp. enim, ante lapsum non potuisse hominem habere libertatem ad se erigendum; quia hoc erat impossibile: habuisse tamen majorem liber-

tatem ad bonum, quām nunc habeat. Verūm est, quid etiam tunc ad salutariter operandum requisita fuerit gratia, ut idem S. August. doceat *enchoridio* c. 106. at non requisita fuit gratia medicinalis; de qua S. August. l. de corr. & gratia. c. 11. Breviter dico, Adamo ante peccatum, non tot infirmitatibus circumdato, non opus fuisse gratia tam forti, quām forti opus fuit ipsi, & posteris ejus, post lapsum: qua fuisiūs deducita sunt in lucubratione S. August. Doctor libertatis, à n. 31. & à n. 43. & sequent. Unde homo libertatem, operandi bene, & salutariter, sine gratia medicinali perdidit; quia modo sine gratia medicinali, nec potest à lapsu resurgere, nec vulnus peccati sanare.

104. Dices. Idem S. August. l. 5. de civit. c. 10. dicit, necessitatem non tollere libertatem, & infert, hinc neque præscientiam DEI eam tollere: ergo necessitas non obest libertati, sed sola coactio. Confirm. Idem l. 1. retrahitam c. 15. sic ait: *Qui verò cogenti (vel, ut alii legunt, volenti) cupiditati bona voluntate resistere non potest, & ideo facit contra præcepta justitiae, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pena peccati: ergo peccat homo, etiam quando est necessitatis, adeoque non habet libertatem indifferentem.* Resp. dist. cons. ergo non obest libertati necessitas antecedens. neg. conseq. Necessestas conque, conc. conseq. Expressè ibi S. Doctor dicit in fine capituli, non idem hominem peccare; quia DEUS præscivit, sed idem DEUM præfere; quia homo est peccatus, vide *tr. de DEO* n. 360. Dicit quidem S. Augustinus, etiam non obesse libertati Divinæ, quid necessariò vivat, & necessariò non peccet: at non vult intelligi, DEUM liberè vivere, aut liberè non peccare, & quidem libertate indifferentiæ; hoc enim est utique falsum. Sed tantum vult dicere, necessitatem vivendi non obesse libertati Divinæ ad alios aëtus, vel libertati ejus à peccato; quia libertas à peccato, quæ est tantum immunitas ab isto, stat cum necessitate aliqua in Beatis, & in DEO. Item, vult dicere, necessitatem non peccandi non obesse libertati Divinæ perfectissime, quæ non est ad peccandum (quia hæc est imperfecta) sed tantum ad unum præ alio bono &c. vide n. 88. Ad confirm. Resp. neg. conseq. si hæc intelligatur de peccato formalis; nam qui antecedenter non potest resistere cogenti cupiditati, potest quidem aliquando materialiter peccare, at non formaliter. S. Aug. autem loc. cit. non intelligit peccatum verè tale, sed tantum penam peccati, juxta dicta n. 100. Paret hoc ex antecedentibus, & consequentibus eodem c. 15. in *objectione adducto*; nam distinguunt ibi duplex peccatum, scilicet verè tale, quod, ut sit, est in voluntate: alterum, quod est pena peccati, & quod etiam sit à nolente: verūm hoc peccatum juxta ipsum non est strictè tale.

105. Ob. 5. DEUS non est liber: ergo nihil homo. prob. antec. DEUS debet semper facere optimum: ergo. Confirm. 1. Voluntas est indifferens, adeoque debet determinari: sed hoc est necessitari: ergo. Confirm. 2. Homo necessariò sequitur dictamen intellectus: sed dictamen intellectus est necessarium: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. antec. DEUS debet facere optimum materialiter. neg. antec. opti-

optimum formaliter, hoc est, hic, & nunc, maximum conforme sua voluntati, quæ est regula omnis honestatis, conc. antec. & neg. conseq. Hoc ipso, quod DEUS rem liberissimè eligat, sit formaliter optima. Ad 1. confir. dist. 1. p. ma. voluntas est indifferens indifferentiæ libertatis, conc. indifferentiæ insufficiencie, neg. 1. p. & dist. etiam 2. p. debet determinari à se ipso, conc. ab alio, neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Hinc etiam axioma: *Idem manens idem semper facit idem*: duntaxat est verum de non liberis. Ad 2. confir. vel neg. ma. vel min. si enim dictamen est necessarium, & necessitat, tunc tollit libertatem, adeoque admitti non debet. Ejus quidem patroni dicunt, illud esse liberum aliquo modo, in praecedente pura omissione libera; cui tamen questioni nolim me miscere.

106. Ob. 6. Posset DEUS homini, habenti iudicium indifferens, tamen negare concursum ad unum: talis homo putaret, se esse liberum, & tamen non esset: ergo ex communi sensu, & experientia nihil probatur. Resp. dist. ma. potest hoc DEUS naturaliter, & universaliter facere, neg. ma. supernaturaliter, in aliquo casu, om. ma. & conc. mi. neg. conseq. Scilicet, sicut conceditur, quod DEUS possit in aliquo, vel aliquibus particularibus casibus, permittere, ut sensus fallantur, non autem universaliter (alias nulla habetur demonstratio phisica de creatis, in quo de ipso DEO ex creatione calorum, hominum &c.) sic potest omitti, quod DEUS possit, in aliquo casu particulari, permittere, ut detur iudicium indifferens sine libertate, vel concursu DEI at non, quod id possit universaliter; nam hoc ipso, quod in hominibus detur iudicium indifferens, & actus primus proximus creatus totus, debet DEUS esse paratus ad concurrentem, ne frustra semper detur: nisi forte in casu particulari habeat speciale finem, quem universaliter habere non potest. Accedit, quod DEUS frustra saceret tot miracula, que nunquam manifestaret. Ulterius, certum est, DEUM non posse negare concursum ad actum præcepium, ne impossibile jubeat.

107. Ob. 7. Bruta etiam coercentur minis, & penis, e. g. canis baculo: dantur ipsis præcepta, e. g. cani, ne carnem voret: excitantur etiam certis verbis, quibus nōrunt loqui, e. g. aurigæ suis equis: laudantur quoque, & amantur, e. g. equi generosi &c: ergo etiam bruta iuxta nos essent libera. Confirm. Potest dici, quod leges, consilia, deliberationes, præmia, ponæ &c. tantum dentur, ut vivaciùs apprehendantur objecta, adeoque magis moveant: ergo. Resp. neg. antec. Quæ sunt respectu brutorum, non sunt veræ minæ, aut præcepta, aut præmia, aut laudes: sed tantum sunt voces, aut signa, imprimendis, vel excitandis, certis speciebus brutorum apta. Quando etiam occiduntur bruta, ob damna, vel molestias illatas, non est vindicta propriè sumpta de ipsis (nisi quis insipienter furat) sed tantum destructio eorum, ne ulterius noceant; cum alii viis à documentis arceri non possint: vel quia non putatur opera pretium, alia media adhibere.

108. Amor etiam brutorum est concupiscentia, non amicitia, aut, si etiam est alicuius benevolentia, non probat libertatem; nam eti-

am erga flores, vel arbores, similem habere possumus. Laus, vel vituperium, est tantum estimatio utilitatis, aut danni: potissimum autem laudantur ob perfectiones naturales e. g. equus ob corporis proportionem, celeritatem cursus, quæ in homine est laus omnium minima: nec curatur, an bruta eam sentiant, an non. Quod autem imprudentes aliquando vici sint, brutis plus deferre, e. g. ut resurget, Caligula suo equo (quem *Incitatum* vocabat) detulisse consulatum Romanum, aut Caracalla suo equo decrevisse triumphum, non refert; tales enim nugæ sapientes non movent.

Ad confirm. dist. antec. potest id dici à sapientibus, neg. antec. ab insipientibus. conc. antec. & neg. conseq. Stante eadem lege, posse nos utrumque facere, nec aliunde nos determinari, sed à nobis ipsis: insuper posse nos in iisdem circumstantiis agere diversa, quod de brutis nulla experientia monstrat. Superesset difficultas, defumpta à præscientia DEI: sed longior est ejus explicatio, quam, ut eam repetere placeat, videri potest solutio data trahit. de DEO. n. 356.

ARTICULUS IV.

An sit possibilis pura omissione libera.

109. **P**uram omissionem omnis actus, tam voluntatis, quam intellec-
tus, posse dari non dubitatur; cum utique in somno nullum actum eliciamus: in-
dum etiam, dum vigilamus, indeliberae sèpe ni-
hil volumus: insuper facile quoque admittitur,
DEUM posse supernaturaliter negare concursum
ad omnem talem actum. At vero, an voluntas,
instructa toto actu primo proximo libero, ad
volendum, & nolendum, amandum, & odio
habendum &c. possit suspendere omnem actum,
ita, ut neque habeat simplicem nolitionem, qua-
dicat, e. g. *nolo amare*, vel alium quemcunque
actum, incompossibilem cum amore, contro-
versia est, in qua gravissimi auctores sibi oppo-
nuntur.

Notandum autem, puram omissionem non
potest esse intrinsecè liberam; cum enim sit pura
negatio, nihil potest habere propriè intrinsecum:
quare denominatio libera est tantum extrinse-
ca, proveniens ab actu primo libero. Rursus
pura omissione non est propriè dictus actus se-
cundus, aut exercitium libertatis; hæc enim
propriè sumpta significant actionem: quare quæ-
tere, an libertas possit propriè exerceri per pu-
ram omissionem, vel, an voluntas, in actu secun-
do strictè tali, possit purè omittere, est extra
thombum saltare.

Respondent quidem aliqui, puram omis-
sionem esse exercitium negativum, & pariter
esse actum secundum negativum: sed hæc re-
sponsio sèpe tantum rem magis confundit, &
in substantia tantum significat, puram omis-
sionem esse negationem exercitii. Quare contro-
versia tantum potest, ac debet esse, an voluntas,
in actu primo completere libera, possit omnem
actum suspendere: an vero saltem aliquem,

cum altero libertatis extremo quomodocunque oppositum, debeat elicere.

110. Dico. Probabilis possibilis est pura omissionis libera. ita S. Thomas 1. 2. q. 6. a. 3. in corp. ubi sic concludit: *Et sic voluntarium potest esse absque actu, quandóque quidem absque actu exteriori cum actu interiori, sicut, cùm vult non agere: aliquando autem, & absque actu interiori, sicut, cùm non vult.* Loqui autem S. Doctorem de voluntario libero, patet; quia loquitur de voluntario moraliter imputabili, & assert exemplum de navarcho, omitteente gubernationem navis. Iterum, 1. 2. q. 71. a. 5. ad 2. ait: *Aliquid dicitur voluntarium, non solum; quia cadit super ipsum actus voluntatis, sed quia in potestate nostra est, ut fiat, vel non fiat, ut dicitur in 3. ethic.* unde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium, in quantum in potestate hominis est velle, & non velle: ubi clarè agitur de voluntario libero; hoc enim solum est in potestate hominis. Quòd autem Angelicus 1. 2. q. 6. a. 3. dicat, per accidens concurre actum voluntatis, non est prioribus contrarium; quia, ut Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 1. de voluntario sec. 5. n. 2. Tannerus, Valentia, ac alii obseruant, S. Doctor ibi tantum loquitur de eo, quod ordinariè fit, vel moraliter oportet fieri, propter consuetudinem, & facilitatem elicendi actum voluntatis; non autem vult, quòd id absolute necessariò fiat. Sanè Arriaga disp. 8. de anima sec. 6. subsec. 2. n. 217. de iis, qui putant, S. Doctorem sentire oppositum, ait, videri eos Angelicum non legisse. Sentiunt nobiscum, teste Suarez loc. cit. communiter Thomistæ, ex nostris ipse Suarez, Hurradus, Valentia, Tannerus, Rhodes, Izquierdo, Arriaga loc. cit. n. 153. Vasquez in 1. 2. disp. 92. n. ultimo, aliisque complures.

111. Prob. conclusio negatìvè. Pura omissionis libera nullam in se dicit repugnantiam, neque naturalem: aliunde voluntas est libera, & nulla apparet ratio, ob quam cogatur ad semper eliciendum aliquem actum: ergo potest omni abstinere. Prima pars antec. probatur solutione objectionum: secunda non negatur ab adversariis: tertia pars etiam probatur, tum solutione objectionum, tum ex eo; quòd liberæ voluntati non debeat gratis imponi necessitas, tum; quòd entia non debeat sine necessitate multiplicari. Confir. In nostra sententia longè melius explicatur divisio libertatis, communimè recepta, in libertatem contrarietatis, & contradictionis; hæc enim strictè dicta, est inter ens, & puram negationem, quod juxta nos optimè salvatur: at juxta adversarios esset inter unum actum, & alium, quæ non est stricta contradictionis. Alias rationes ab aliis allatas, sicut non impugno, ita nec assumo: qui eas cupit rescire, consulat Arriagam de anima disp. 8. sec. 6.

112. Ob. 1. Ecclesiastici 31. v. 10. laudatur omnis, qui potuit transgredi, & non est transgressor: ergo non est possibilis pura omissionis libera. prob. cons. qui non transgredetur purè omitendo, non esset laudabilis: ergo juxta nos non omnis esset laudabilis, qui non esset transgressor. Confir. 1. Luc. 19. v. 23. dicitur servo pigrō: *Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam?* adeoque peritur ab eo ratio: atqui, si possibilis fuisset pura omissionis, non potuisset ab ipso peti ratio; nam

pura omissionis nullam rationem respicit: ergo, Confir. 2. Omnia peccata referuntur ad concupiscentiam carnis, & oculorum, ac superbia virtut. 1. Joan. 2. v. 16. atqui peccatum pura omissionis ad ista non spectat: ergo. Confir. 3. S. Augustinus. 1. de vera religion. c. 14. ait: *Uisque ad peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium:* atqui voluntarium non est aliquid, nisi per actum voluntatis: ergo. Resp. Laudatur quoque ibi, v. 8. qui post aurum non abiit, quod quis etiam potest facere ex vana gloria: igitur dist. antec. laudatur omnis, qui non transgreditur ex motivo honesto, conc. antec. ex motivo tantum indifferenti, vel nullo. neg. antec. & conseq. ad prob. antec. est dubium; nam sunt, qui etiam puram omissionem dicunt posse esse meritoriam, vide Amagam tom. 4. tr. de merito. disp. 53. sec. 2. & Rypaldam tom. 1. de ente supernaturali. 1. 3. disp. 70. per totam. quare, si quis potest, per eam mereri, neg. antec. si non potest, omitt. antec. & dist. conseq. ut suprà: non esset laudabilis omnis etiam, qui non transgressor esset sine motivo honesto, conc. secus. neg. conseq.

113. Ad 1. confirm. dist. 2. p. ma. petitur ratio, hoc est, excusatio. conc. ma. hoc est motivum intrinsecum omissioni neg. ma. & dist. proportionaliter mi. neg. conseq. Si dixisset ille servus, se fuisse necessitatum, falsificaret, quin assignasset motivum intrinsecum omissioni. Dein facile concedo, quòd ibi non fuerit data pura omissionis; quia servus per actum positivum pecuniam abscondit, & tam diu nil egit, donec dominus, ut ibi dicitur, post multum temporis, reversus est. Licet autem ille servus piger non habuerit puram omissionem, non sequitur, eam esse omnino impossibilem.

Ad 2. confirm. dist. ma. omnia peccata referuntur ad illa tria, tanquam ad capita, vel causas. conc. ma. tanquam ad species. neg. ma. & omni. neg. conseq. Sic etiam mendacium præcisè jocorum non referuntur ad illa tria, nisi tanquam ad capita, seu fontes, aut causas. Ad 3. confirm. neg. mi. cum S. Thoma citato num. 110. ex quo etiam habes, non omne liberum debere esse positivè, vel, ut Thomistæ loquuntur, directè voluntarium, sed tantum debere esse, indirectè, seu negatìvè, voluntarium: hoc est, debere esse in nostra potestate. Quodsi Patres quandoque videntur dicere, peccatum non dari, nisi voluntas aliquid velit, intelligendi sunt, ut diximus num. 110. de modo ordinario peccandi.

114. Ob. 2. De omni peccato potest dari remorsus conscientiæ: sed hic non potest dari de pura omissione: ergo hæc neque potest esse peccatum: ergo non potest dari. prob. mi. pura omissionis non potest relinquere speciem sui: ergo non potest de ea dari remorsus. Confirmatur. A pura omissione etiam non potest relinquere habitus vitiiosus: atqui deberet hic ab ea posse relinquere: ergo. Resp. Quomodo ergo datur displicentia de multis omissionibus necessariis, ob quas sèpè postea affligimur? in forma. neg. mi. ad probat. neg. cons. potest enim sufficiens mordere ratione speciei alienæ, per quam potest repræsentari negatio. Ad confirm. Non puto, tam frequenter nos purè omittere, ut inde nascatur.

nascatur habitus: si tamen id frequenter fieret, posset ratione specierum alienarum reliquarum oriri etiam aliqua facilitas, in forma neg. mi. nam, licet non ab ipsa omissione oriretur aliqua facilitas, posset ea oriri à speciebus alienis. Si negares, hanc facilitatem esse habitum, faceres quationem de nomine, de qua parvum curarem.

115. Ob. 3. *Libertas est potentia vitalis: ergo non exercetur, nisi per actum vitalem, & non per puram omissionem.* Confir. Intellexus non potest purè omittere: ergo nec voluntas. Resp. conc. totum. vide dicta n. 109. Nec dicas: nulla alia potentia potest purè omittere; nam nulla quidem potest purè omittere liberè; quia nulla est libera: atamen potest omittere necessariò, ut negari non potest: vel etiam potest omittere ex imperio voluntatis: saltem id possunt aliquæ potentiae externæ. Ad confir. neg. conseq. Juxta omnes intellectus est potentia necessaria: adeoque liberè purè omittere nequit. Neque, saltem si homo rationis capax vigilet, videtur intellectus ita esse subiectus voluntati, ut ex hujus determinatione prorsus nihil cogite; nec enim objecta, vel excitatio specierum, sunt in potestate voluntatis; alias nunquam involuntariè distraheremur &c. Potest autem intellectus necessariò purè omittere in somno, & hinc etiam mediata ex imperio voluntatis, si hæc somnum imperet: potest quoque idem fieri in aliis casibus, e.g. deliqui, timoris nimii &c.

116. Ob. 4. *Pura omissionis deberet esse determinatio voluntatis ad unum extremum: sed talis determinatio debet esse actus positivus: ergo, Confir. Pura omissionis libera debet esse actus secundus: ergo non potest esse pura negatio.* prob. conseq. pura negatio, e.g. amoris jam datur in actu primo: ergo non constituit actum secundum, qui est distinctus à primo. Resp. dist. ma. pura omissionis debet esse determinatio voluntatis positivè, vel propriè talis. neg. ma. æquivalenter, vel impropriè talis. conc. ma. & dist. sic min. neg. conseq.

Ad confirm. dist. iterum antec. pura omissionis debet esse actus secundus propriè talis. neg. ant. impropriè tantum talis. conc. ant. & neg. conf. ad prob. neg. antec. non enim negatio actus secundi constituit actum primum; nam actus primus, maximè liber, debet posse stare cum utroque actu secundo, seu exercitio: atque negatio unius exercitii, seu actus secundi, non potest stare cum utroque; alias simul possent coexistere duo contradictiones. Quare ad summum potest dici, quod in actu primo detur preciso ab utroque, non vero jam negatio actionis, seu ipsa pura omissionis.

117. Ob. 5. *Omne liberum ablata libertate fit voluntarium necessarium: sed talis non potest fieri pura omissionis: ergo non est libera.* prob. min. si à pura omissione dematur libertas, nihil prorsus in ea est, ob quod dicatur voluntaria: ergo. Resp. cum Arriaga. dist. ma. omne liberum positivè tale, fit ablata libertate voluntarium necessarium. conc. ma. liberum tantum negativè tale. neg. ma. & conc. min. neg. conseq. ad prob. conc. totum. quia, cum pura omissionis necessaria nullam involvat volitionem, non est positivè voluntaria; cumque non sit in potestate

nostra, non est negativè voluntaria. Quare non est possibilis pura omissionis necessaria voluntaria, saltem immediatè in se: sed tantum involuntaria, seu potius non voluntaria. Dixi immediatè in se; nam si quis liberè posuisset causam, e.g. ebrietatem, ex qua sequeretur postea pura omissionis e.g. facri, vel recitationis Breviarii, esfètque prævisa, hæc posset esse voluntaria in causa.

118. Ob. 6. *Libertas in actu secundo necessariò est electio, seu inclinatio ad unum extreum, & recessus ab altero: itemque victoria motivorum, allientium ad oppositum: sed hæc requirunt actum positivum voluntatis: ergo.* Resp. dist. ma. libertas in actu secundo, strictè dicto, est electio &c. conc. ma. libertas in actu secundo, tantum latius dicto. neg. ma. & conc. mi. neg. conf. Quare pura omissionis debet tantum aliquo modo æquivalenter esse inclinatio, quatenus eo ipso, quod non amem, æquivalenter aliquo modo facio id, quod dicit hic actus: *nolo amare.* Eodem etiam modo tantum debet esse victoria, quatenus quis, non assentendo motivis allientibus ad oppositum, æquivalenter ea rejicit, vincit, vel eis resistit.

119. Dices. Unum contradictionum non potest æquivalere alteri: ergo neque pura omissionis actui positivo, quo dicerem: *nolo amare* &c. Resp. dist. antec. non potest æquivalere physicè. conc. vel om. antec. non potest æquivalere moraliter. subdist. non perfectè, & quo ad omnia. om. non saltem quoad aliqua, & imperfectè. neg. antec. & sub eadem. dist. conc. vel neg. conseq. Quidquid sit in genere physico (in quo tamen videtur negatio omnis frigoris æquè esse causa mortis, sicut summum frigus) saltem in genere moris, potest negatio æquivalere aliquo modo enti positivo; qui enim tenuerit, hæc, & nunc, aliquid facere, si purè id non faciat, præceptum jam violat, & si non omnino, tamen aliquo modo se habet, ut ille, qui diceret: *Nolo actum præceptum elicere.*

Certè in navarcho pura omissionis gubernationis navis moraliter æquivaleret huic actui: *Nolo gubernare* &c. Quamvis fatear, quod, qui positivè diceret, se nolle, gravius peccaret: & hinc æquivalencia non est prorsus omnimoda. Talis autem æquivalencia, vi cuius negatio non quidem omni modo, sed tamen in ordine ad aliquem certum effectum, vel denominationem, æquivaleret rei positivæ, saepè datur, præsertim quando negatio non est tam contradictionum illius actus, seu nolitionis, cui moraliter æquivaleret, quam alterius, scilicet illius, cui contrariè opponeretur nolitio. Sic e.g. pura omissionis gubernationis est potius, & primariò, contradictionum gubernationis actualis, & quasi tantum secundariò, vel quasi mediata, est contradictionum actus positivi dicentis: *Nolo gubernare.*

120. Ob. 7. *Omne exercitium libertatis debet respicere finem, vel motivum: pura omissionis non potest ista respicere: ergo, Confir. Omnis actus primus liber constituitur per cognitionem indifferentem: ergo actus secundus debet hanc respicere.* Resp. neg. suppositum, quod pura omissionis si exercitium libertatis, ut jam dictum n. 109. vel dist. ma. omne exercitium libertatis, propriè dictum, debet respicere finem. conc. ma.

tantum impropriè dictum, neg. ma. & conc. mi. neg. conseq. Sufficit ad puram omissionem liberam, ut actus primus involvat cognitionem finis, vel motivi; alias enim non esset liber: non autem debet omissione hanc cognitionem respicere. Ad confirm. neg. conseq. ex modo di-
ctis.

121. Ob. 8. Si actus secundus liber non debet respicere motivum, vel cognitionem ejus, tunc erit liber per solam coëxistentiam cognitionis, vel motivi: hoc dicinon potest: ergo prob. min. possunt coëxistere duo motiva incompossibilia, e. g. potest alicui proponi omissione facie festo, ut utilis ad ludendum, & ad dormendum: in hoc casu non potest dici, quod omissione pura libera fiat propter utrumque motivum, & tamen utrumque coëxistit; ergo. Resp. conc. ma. intellectam de libertate explicata. n. 709. neg. min. ad prob. dist. ma. possunt coëxistere (intellige, in intellectu) motiva incompossibilia quoad existentiam realem. conc. ma. quoad existentiam tantum intentionalem, vel etiam tantum indirectam motionem, neg. ma. & mi. & conseq.

Ad clariorem intelligentiam notandum 1. Aliud est, facere, ut omissione sit libera, aliud est, ad eam movere. Ut sit libera, e. g. omissione facie, requiritur etiam motivum attrahens ad audiendum sacram; alias non daretur judicium indifferens: hoc tamen motivum non movet ad omissionem, sed, potius ei opponitur. Notandum 2. Aliud est, movere positivè, seu, ut Arriaga loquitur, movere directè; hoc enim est, causare actionem positivam: aliud est, movere negativè, seu, ut iterum loquitur Arriaga, indirectè, hoc est, tantum impedire actionem positivam. Sic e. g. movere aliqua motiva negativè ad omissionem facie, dum faciunt, ut intellectus auditionem ejus apprehendat, non tantum purum bonum, à quo necessitetur, sed, ut aliquo modo malum, & quæ ideo omitti possit. Talia autem duo motiva, sic negativè tantum moventia, et si sunt quoad existentiam realem incompossibilia, sunt tamen compossibilia quoad existentiam intentionalem, sive, possunt esse simul cognita: & hinc talia duo motiva possunt simul negativè, seu indirectè, movere ad puram omissionem facie, sive impedire ejus auditionem.

Nam e. g. ludus, & somnus, licet non possint simul physicè existere, tamen, quia possunt simul cognosci, possunt impedire auditionem facie; impediunt enim, non quatenus voluntas utrumque eodem tempore vult facere, sed quatenus utrumque auditionem facie proponit, ut impedimentum duorum bonorum sensibilium, scilicet somni, & ludi, quæ duo bona sensibilia, non quidem potest voluntas simul habere, potest tamen etiam per actum positivum (si velit hunc elicere) utrumque intendere, vel propter utrumque purè omittere facie: potest etiam postea ex iis eligere, quod vult, somnum, vel ludum: atqui faciliter omittitur, quod impedit plura bona, etiam tantum disjunctivè obtainibilia, quæ, quod impedit tantum unum.

122. Dices 1. Ergo saltem omne motivum, inclinans ad omissionem puram facie, etiam movet ad illam, nec potest ullum dici, aut esse neglectum. Resp. conc. illatum, intelligendo

motionem negativam, seu indirectam, explicitam n. 121. saltem, si omissione sit ita pura, ut nec detur iste actus: *Nolo omittere sacrum propter hoc motivum, e. g. distantiam templi modicam: imo, si etiam actus iste adesset, tamen adhuc posset dari pura omissione, respectu aliorum motivorum, nam ille actus esset compossibilis cum omissione facie ob alia motiva.* Si autem voluntas, dum purè omittit, circa nullum motivum elicitum actum, reprobantem motivum, videatur ab omnibus negativè moveri. Si petas, quodnam in tali casu magis moveat, dicendum, in actu secundo omnia æqualiter movere: in actu primo autem quodlibet movere juxta suam dignitatem, vel apprehensionem meliorem, aut majorem congruitatem cum voluntate.

123. Dices 2. Ex hoc sequitur, quod, li cui incidenterentia motiva omittendi facrum, e. g. occasiones furandi, fornicandi, inimicorum occidendi, & dein quis purè omittet, tunc omnia ista moverent: adeoque talis contrahere omnes istas malitias: sed hoc juxta Arriagam tom. 4. tr. de merito. disp. 53. sec. 2. n. 12. § 1. est valde absurdum: ergo. Resp. impensis in praxi non fore ullam difficultatem; non enim erit facile pura omissione, sed actus aliquis, saltem simplicis complacentia, aut displicentia, cuiusdam speculativè autem loquendo, neg. illat, nam illa peccata non essent voluntaria, nec in se, nec in omissione.

Non essent illa peccata voluntaria in se, quia omittens facrum, ea non vult positivè; neque etiam moraliter ea vult negativè; quia non tenetur quis semper positivè ea nolle, sed tantum non consentire. Supponitur autem, quod non sit periculum consensus, qui vitari non possit, sine elicta positiva nolitione; si enim hoc periculum esset, essent illa peccata aliquo modo negativè voluntaria, & omissione nolitionis peccaminosa: sed hoc se haberet per accidens. Non etiam essent illa peccata voluntaria in omissione; quia omissione facie, nec est causa per se illorum peccatorum, nec etiam ideo prohibita, ne dentur illa peccata.

124. Dices 3. Saltem illa objecta peccaminosa essent motiva omissionis: sed, qui aliquid facit ex motivo peccaminoso, e. g. qui furatur ob fornicationem, eo ipso contrahit etiam malitiam fornicationis: ergo, Resp. dist. ma. illa objecta essent motiva positivè moventia, neg. ma. negativè tantum moventia. conc. ma. dist. etiam min. qui aliquid positivè facit ex motivo peccaminoso. conc. mi. qui tantum purè omittit. neg. mi. & conseq. Si quis in eo casu positivè diceret: *Nolo audire facrum, ut possim furari: nihil decernendo de fornicatione &c. nec eam positivè rejicendo, contraheret quidem malitiam furti, sed non fornicationis: ergo etiam, si omnino purè omittat, nullam contrahit aliam malitiam, quam, quæ ipsi omissioni est intrinseca, scilicet, quod sit contra præceptum de audiendo sacro.*

Ratio est, ut bene discurrit Arriaga, loc. cit. n. 123. quia finis, extrinsecus medio, non censetur amari per amorem medi, nisi medium positivè ad illum finem per aliquam intentionem ordinatur; nam, cùm alias nullo modo sint connexa, nec unum oriatur ex alio, non est ulla ratio, cur debeat

in tali medio finis implicitè amari, vel intendi: atqui in dato casu omissione appareret ut medium, non ex se ordinatum, sed tantum ex intentione omittentis ordinabile, ad fornicationem &c. tamquam finem extrinsecum, & nullo modo per se connexum cum illis peccatis: & qui pure omittet, nulla intentione ordinaret omissionem ad ea peccata (alas non pure omittet) ergo non posset censeri illa peccata intendere.

125. Dices 4. Voluntas semper debet habere objectum formale, quod saltem interpretative amplectatur: ergo in nostro casu debet ista peccata amplecti. Resp. dist. antec. Voluntas debet habere tale objectum in ordine ad actum positivum. conc. antec. etiam in ordine ad puram omissionem. neg. antec. & conseq. Voluntas quidem, ut positivè amplectatur objectum, debet in ipso etiam amplecti aliquam rationem boni, quæ est objectum formale: at vero, ut pure omittat, non est necessarium, ut aliquam rationem amplectatur, sed tantum, ut non necessitetur ad actum positivum: non autem necessitatur ab objecto, quando illud non proponitur ut purum bonum, sed in actu primo dantur etiam motiva ab objecto retrahentia, quamvis voluntas etiam ista non amplectatur. videatur Arriaga loc. cit.

ARTICULUS V.

An libertas sit intrinseca, vel extrinseca auctui.

126. **Q**uestio est, an actus liber, qui talis, seu specificativè sumptus, ex essentialibus, & intrinsecis suis praedicatis, sit liber, seu essentialiter exigat procedere ab actu primo indifferentem, & libero, ita, ut non possit procedere idem actus à potentia necessaria: an vero sit indifferentem, ut à potentia libera, vel necessaria, procedat; si enim ita indifferens est, tunc, si procedat à potentia libera, denominatur liber, si à necessaria procedat, denominatur necessarius: atque adeò denominatio liberi est extrinseca, proveniens ab actu primo libero. Unde, qui hoc secundum defendant, dicunt quidem, quod actus liber reduplicative sumptus (nam sic involvit actum primum proximum liberum) differat à necessario reduplicative sumpto (qui involvit actum primum necessarium) at non differat tantum specificativè sumptus.

Quid hac in re senserit S. Thomas, certant inter se magni viri: ipse Angelicus quæstionem hanc ex professo non tractat: dicit tamen. 1. 2. q. 67. a. 6. quod idem numero amor, qui est in via, sit etiam in patria. Et quamvis sè utatur termino *charitas*, non intelligit habitualem; quia dicit, visionem esse causam ejus amoris, seu charitatis, quæ tamen visio non est causa habitus charitatis, quem præsupponit, sed tantum actus: ergo videtur admittere, quod idem actus sit indifferentem, ut sit liber in via, & necessarius in patria. Nec obstat, quod. 1. 2. q. 19. a. 1. in corp. dicat: *Bonum & malum sunt per se differentia actus voluntatis*; non enim loquitur de bonitate, & malitia, ratione libertatis, sed ratione tendentiarum, vel objectorum, ut paret legenti: atqui communiter admittitur, quod actibus sit

intrinseca bonitas, & malitia ratione objectorum, vel tendentiarum, e. g. amor DEI est intrinseca bonus ratione objecti, & amor blasphemiarum intrinseca malus ratione tendentiarum.

127. Dico cum Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 1. de voluntario sec. 3. n. 18. Valsquez in 1. 2. disp. 5. n. 13. (ubi dicit esse sententiam omnium) Oviedo, Tannero, Rhodes, Arriaga, qui citat Molinam, & Salas, ac Recentiores communiter. Libertas non est essentialis actui, sed est denominatio extrinseca, proveniens ab actu primo proximo indifferenti. Prob. Posito actu producto à potentia indifferenti, hoc est, potente illum producere, vel non producere, absque ullo respectu essentiali intrinseco (qui gratis requiriatur) intelligi potest actus liber; ergo libertas in actu secundo nihil aliud est, quam actus à potentia proximè libera productus. Confir. 1. Sicut non debent multiplicari sine necessitate entia, ita neque prædicta, respectus, perfectiones &c, sed adversarii hæc multiplicant sine necessitate: ergo.

128. Confir. 2. Si actus esset intrinseca liber, tunc deberet essentialiter respicere cognitionem indifferentem, proponentem motiva allicientia, & retrahentia: vel, si non esset una cognitione, repræsentans utraque motiva, sed essent duas, scilicet, una repræsentans motiva allicientia, altera repræsentans retrahentia, deberet actus respicere essentialiter utramque: hoc dici non potest: ergo, ma. videtur adversariorum. mi. probatur, sape una cognitione est supernaturalis, & actus peccaminosus: sed hic non potest essentialiter respicere cognitionem, seu illustrationem supernaturaliem: ergo, ma. patet, nam ad potentiam liberam, elicendi actum supernaturalem, requiritur illustratio supernaturalis, & hac potentia sè pessime debet dari in homine, non tantum, quando urget præceptum ad actum supernaturalem, sed etiam aliis, quando homo possit actum supernaturalē elicere, & elicit potius peccaminosum, quod frequenter contingit. mi. superior probatur. actus, essentialiter respiciens præviā illustrationem supernaturalē, hanc essentialiter exigit, adeoque superat vires naturæ creatæ, & est supernaturalis: talis non potest esse actus peccaminosus: ergo. Adde, quod per se absurdum videatur, gratiam Theologicæ supernaturalē esse principium essentialiter requisitum ad peccatum.

129. Respondeat Gormaz de act. hum. n. 481. actum liberum esse formam, seu qualitatem, indifferentem, ut producatur per hanc, vel aliam actionem: adeoque esse indifferentem, ut præsupponat cognitionem naturalē, vel supernaturalem, consequenter actum peccaminosum non habere essentialē connexionem cum gratia, seu illustratione superna. Addit hic auctor ibidem, hanc esse communem Theologorum, sed non probat: & potest etiam opposita esse communis; nam non raro datur communis contra communem: certè in nostra Provincia videatur opposita longè communior. Dein hoc ipsum videatur absurdum, quod actio productiva peccati sit supernaturalis, & essentialiter dependeat à gratia supernaturali, ita, ut dari non possit, si tantum apparet, & non revera gratia ipsa daretur: atque adeoque actio supernaturalis

ralis necessariò displiceat DEO &c. Certè etiam ipsa actio producetiva, liberè, & ex electione, ponitur: ergo etiam ipsa est intrinsecè libera; alias gratis dicitur, effectum per illam productum esse intrinsecè liberum: ex hoc ipso autem etiam actio est peccaminosa in se, non minus, quam qualitas actus, per eam producta: ergo male dicitur actio esse connexa cum principiis Theologicè supernaturalibus.

Tandem, si adversarii licet dicere, quòd actus liber tantum indeterminatè exigat, vel cognitionem supernaturalè, vel naturalem, licet etiam nobis dicere, quòd tantum indeterminatè exigat, vel cognitionem indifferentem, vel necessitatem, adeoque etiam actum esse indifferentem, ut sit liber, vel necessarius. Noto tamen, à nobis tantum negari, actus, qui defacto dantur, esse intrinsecè, vel essentialiter liberos: non autem negari, ullum possibilem esse, qui sit intrinsecè liber, quamvis non putemus, possibilem esse actum peccaminosum liberum, & simul essentialiter connexum cum gratia supernaturali.

130. Respondet Esparza *de actibus hum. q. 14. ad 5.* actum illum liberum, seu peccatum tale, esse potius infranaturale, eoquòd pejus sit, quam aliud peccatum, non supponens principium supernaturalè; cùm averti à DEO, ut auctore superno, & resistere illustrationi supernaturali, sit deterius, quam contemnere tantum motivum naturale: addit, quòd non exigat hoc peccatum principia supernaturalia ut influentia, sed tantum ut retrahentia, adeoque vincenda. Sed contra. Neque, quòd hoc peccatum pejus sit, neque, quòd exigat tantum principia supernaturalia, ut retrahentia, impedit, quòd minus hoc peccatum sit supra vires naturæ; quia his solis nunquam fieri potest, ut ipsum detur: ergo habet totum, quod requirit definitio entis supernaturalis communiter recepta. Quodsi etiam omittatur, quòd hoc peccatum, in sensu illo strictiori, ad quem adversarius requirit influxum, non sit supernaturalè, tamen hoc ipsum jam videtur satis absurdum, quòd peccatum dari non possit sine principiis supernaturalibus, realiter existentibus, & constituentibus actum primum proximum ad illud. Aliud est, quòd peccata quædam tantum in objecta supernaturalia; nam non exigunt illa revera, sed tantum apparerent dari, ut in simili dici solet circa peccatum essentialiter irremissibile, de quo solet agi in *tractatu de Paenitentia.*

ARTICULUS VI.

Solvuntur Objectiones.

131. **O**B. 1. Actus liber, si bonus est, specialiter placet DEO præ actu necessario: vel displicet ei, si malus est: ergo intrinsecè differt à necessario.

Resp. neg. conseq. placet enim DEO magis actus elicitus in circumstantiis libertatis, quam necessitatis: vel econtra magis displicet. Analogia habetur in actu externo, e. g. comestione carnis prohibita: hæc non mutatur intrinsecè per prohibitionem, vel diem Veneris: & tamen

I. Questio II. Articulus VI.

in circumstantiis prohibitionis, vel diei Veneris, debet displicere Christiano, ut objective, & materialiter mala: si tamen ea comestio esset in aliis circumstantiis, e. g. si esset necessaria ad conservandam vitam, deberet placere, ut objective, & materialiter bona.

132. Ob. 2. Honestas, & inhonestas, laudabilitas, vel vituperabilitas, est intrinsecè auctui: sed hæc est formaliter libertas: ergo, ma. prob. si honestas, vel inhonestas &c. non est intrinsecè auctui, homo non est laudabilis, vel vituperabilis ob actus liberos, sed tantum ob aliquas circumstantias, e. g. ob concursum indifferentem DEI, quem tamen habere, vel non habere, non est in potestate hominis: hoc est absurdum: ergo. Resp. dist. ma. honestas, vel inhonestas, laudabilitas, vel vituperabilitas objective, de qua n. 93. est intrinsecè. conc. ma. formalis. subdist. est intrinsecè inadæquate, conc. ma. adæquate, neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. ad probationem. neg. mai. homo tamen est laudabilis ob actus liberos, non quidem nudè, vel specificativè sumptos, sed reduplicativè, ut liberos, seu in his circumstantiis elicitos; est enim laudabile, quòd voluntas agat bene, dum potest malè agere: econtra est vituperabile, si agat malè, dum potest bene.

133. Dices 1. cum Haunoldo. Agere in his circumstantiis, nihil est aliud, quam, dari etiam cum concursu, & judicio indifferentem: sed ipse actus in se non est laudabilis: ergo tantum circumstantia cum reddunt laudabilem: ergo homo tantum est laudabilis ratione circumstantiarum. Resp. 1. retorquendo argumentum in superiori exemplo. Comestio, objective mala, nihil est aliud, quam comestio, & prohibitio: sed ipsa comestio in se non est objective mala: ergo tantum est mala propter prohibitionem: ergo objective mala stat in prohibitione, & ipsa est objective mala, quod est falsissimum. in forma, conc. ma. & omis. ma. quia saltem sàpè est in se inadæquate laudabilis ex num. preced. om. etiam primam consequentiam at secundam nego. Non est hæc consequentia bona: Actus est laudabilis ratione circumstantiarum: ergo etiam homo tantum est laudabilis ratione circumstantiarum; quia, cùm actus vere denominetur laudabilis à circumstantiis, potest iste, ut ita denominatus, postea denominare ipsum hominem laudabiliter agentem: imo, cùm homo in sensu questionis, non possit denominari laudabilis, nisi ut agens, & ratione circumstantiarum non agat, non potest à sensu circumstantiis denominari laudabilis: sicut non potest à sola prohibitione comestio, homo denominari materialiter malè agens, si agat ignoranter: vel formaliter malè agens, si agat scienter: sed talis denominatio provenire debet ab ipsa comestione, ut prius denominata mala, à circumstantiis prohibitionis.

134. Dices 2. Est imperceptibile, quòd circumstantia, per se indifferentes, vel bona, denominent actum malum: vel circumstantia mala denominent actum bonum: ergo responsio non subsistit. Resp. neg. ant. Hoc fit multies; sàpientiè enim non convenit parti prædicatum, quod convenit toti (e. g. anima non potest dici homo) imo sàpè parti convenit prædicatum op. poli.

positum. Sic delictum, quod est pars peccata-
tula, non est justum, sed injustum: econtra
prohibito est bona, & res prohibita est mala.
Scilicet potest forma denominare, non tantum
per convenientiam, sed etiam per contraria-
tem.

135. Dices 3. Ergo etiam homo poterit
denominari justus à forma injusta. Resp. Si
sermo sit de justitia strictè tali, & supernaturali,
id fieri non posse; quia hæc est gratia sanctifi-
cans, saltem in hac providentia. Quid in alia
providentia fieri possit, non est necesse exami-
nare. Arriaga ait, se saltem nullam videre impli-
cantiam in eo, quod quis denominetur justus
per duas formas partiales, quarum neutra se so-
la est justitia. Quidquid sit: etiam adversarii
debent concedere, quod sit magna diversitas
inter denominations: & ex eo, quod res non
potest fieri alba per nigredinem, non sequitur,
quod non potest fieri mala per bonam prohibi-
tionem.

136. Dices 4. Totum malum semper in-
volvit unam partem seorsim malam: sed juxta
nos in actu libero malo nulla pars esset seorsim
mala: ergo &c. Resp. neg. mai. Sicut ex pluri-
bus, seorsim pulchris, potest fieri aliquid desfor-
me, si scilicet constitutiva non sint proportionata:
ita ex pluribus, seorsim indifferibus, potest
fieri malum moraliter. Si replices: cur ergo DÉ-
US odio habet actum secundum, & non pri-
mum; cum uterque in se sit indifferens? Resp.
Illud DÉUS odio habet, quod denominatur ma-
lum: sed hoc est actus secundus: sicut illud bea-
tificatur, quod habet denominationem amici
DEI post mortem; quod est homo, & non
gratia. Ratio ulterior est. Illud DÉUS odit,
quod est transgreßio legis: atqui solus actus ac-
tus secundus est transgreßio legis: ergo.

137. Ob. 3. Potentia libera differt à ne-
cessaria: ergo etiam actus liber differt à ne-
cessario, prob. conseq. Actus habet connexionem
cum potentia: ergo actus liber cum potentia li-
bera. Confirm. 1. Actus liber intrinsecè pendet
à dominio voluntatis: ergo. Confirm. 2. Actus
liber essentialiter connectitur cum indifferenti
decreto, & concursu DEI: ergo. Resp. dicit,
antec. Potentia libera adæquata differt a ne-
cessaria. conc. antec. tantum inadæquata, neg. ant-
ec. & conseq. ad prob. dist. antec. actus habet
connexionem cum potentia adæquata, neg. ant-
ec. cum inadæquata. conc. antec. & neg. conseq.
non enim quilibet actus connectitur cum omni-
bus conditionibus, ex parte actus primi requi-
situs; sed tantum cum principiis influentibus:
adéoque non connectitur cum tota potentia, sed
tantum cum inadæquata: hæc autem potest esse
necessaria, vel libera, prout compartes adjun-
guntur. Ad utramque confirmationem. neg.
antec. quod non probatur.

138. Dices. Dominum voluntatis, judi-
cium, & concursus indifferens, sunt priora natu-
ræ ad actum liberum: ergo actus liber essentialiter
connectitur cum ipsis. antec. prob. si ista
non essent priora naturæ, tunc, si DÉUS intuito
actus necessarii conferret in eodem instanti, sed
pro posteriori signo, concursum, & cognitionem
indifferentem, talis actus esset liber: hoc est ex
terminis falsum: ergo. Respondeo, quæstio-

nem esse de nomine, quid sit prius naturæ. Ali-
qui dicunt, omne illud esse prius naturæ, quod
constituit aliquo modo actum primum: alii insu-
per requirunt, ut conducat ad actum secun-
dum: & hinc volunt, gratiam actualem, et si
constitutus actum primum liberum ad peccatum,
tamen non esse naturæ priorem ad peccatum.

Jam, qui dicunt, ea, quæ sunt priora natu-
ræ, debere essentialiter respici ab effectu, negant
ant, qui dicunt oppositum, negant conseq. &
quia hoc secundum mihi videtur probabilius,
om. antec. neg. conseq. non enim omnia, quæ
sunt priora naturæ, debent essentialiter respici ab
actione; nam e. g. applicatio ignis est juxta
communem prior naturæ ad combustionem,
quamvis hæc in individuo absolute posset dari si-
ne omni, & naturaliter etiam, sine ista applica-
tione. ad prob. neg. mai. nam pro eo instanti
concursum ille, atque judicium, non constituerent
actum primum: consequenter potentia non
fuerit libera ad eum actum eliciendum. Aliud
esset, si actus ille esset qualitas, & posset per no-
vam actionem pro sequenti instanti conservari;
tunc enim posset admitti, actum, in primo instan-
ti necessarium, posse in secundo esse liberum.

139. Ob. 4. Vitalitas est intrinseca actu:
ergo etiam libertas. prob. conseq. non minus
ad actum liberum requiritur potentia libera,
quam ad actum vitalem potentia vitalis: ergo.
Idem argumentum fit de supernaturalitate actu-
um. Confirm. Non potest murus denominari al-
bus ab actu primo: ergo neque potest actus
denominari liber. Resp. om. ant. neg. conseq.
ad prob. neg. conseq. Ad actum hodiernum, vel
hodie elicetur, requiritur etiam principium ho-
diernum, quin tamen denominatio hodierni sit
intrinseca actu: scilicet, non minus ad denomi-
nations extrinsecas requiruntur formæ, vel
principia extrinseca, quam ad intrinsecas intrin-
seca; ex eo igitur, quod aliquid necessario re-
quiratur, non infertur, quod sit principium in-
trinsecum, vel essentialiter respectum: sed debet
attendi natura ipsius denominationis.

Actus vitalis, saltem in sententia eorum,
qui hos actus identificant cum actione produ-
cetiva (nam in sententia volentium, eos esse qua-
litates, posset negari antecedens) debet necessa-
riò habere essentialiè intrinsecum respectum
ad principium vivens; nam actio vitalis est actio
essentialiter immatiens, & essentialiter exigens
producere, & recipi à potentia producente, quæ
sit vitalis: non autem probatur, quod eodem
modo se habeat actus secundus liber ad actum
primum liberum. Eodem modo respondetur
si objiciatur, quod supernaturalitas sit intrinseca
actui: quia actus talis essentialiter exigit produ-
ci ab una saltem causa supernaturali. Ad con-
firm. neg. conseq. & retrorq. argum. Denomi-
natio albi non est essentialis subiecto: ergo ne-
que denominatio liberi. Scilicet pro varietate
denominationum etiam variè ad invicem se ha-
bent constitutiva.

140. Ob. 5. Propositio non potest de ve-
ra transire in falsam: ergo nec actus de libero in
necessarium. Confirm. Omnis actus liber est
virtualis volitio sui: ergo perfectio sui, adéoque
intrinsecè liber, nec potens fieri necessarium.
Resp. antecedens negant multi insignes Philo-
so-

phi: quare ex supposito tam dubio parum firmi inferitur: om. tamen antec. neg. conseq. Si antecedens est verum, ratio est; quia propositio non potest mutare objectum representationis, cuius est essentialiter imago: sicut etiam non potest eadem volitio mutare objectum, in quod tendit; at nulla tali mutatione objecti opus est, ad transitum à libertate ad necessitatem, sed tantum mutatione aliqua circumstantiarum. Ad confirm. dist. antec. actus liber est virtualis volitio sui ut liberi: neg. antec. sui tantum specificative sumpti. conc. antec. & neg. conseq.

141. Dices. Si actus liber fieret necessarius, mutaret objectum: ergo nulla responsio. prob. antec. objectum volitionis non est tantum res, ut est in se, sed ut est apprehensa: ergo etiam cognitionis est objectum: atque longe alia est cognitio, si actus si liber, quam si sit necessarius: ergo. prob. antec. objectum saepe in se est malum, vel impossibile: ergo voluntas non potest ferri in illud, ut est in se, sed ut representatur à cognitione, tanquam bonum, & possibile. Hoc argumentum probaret, quod cognitionis finis sit causa finalis partialis, contra communissimam; nam etiam finis tantum causat ut cognitus. Resp. neg. antec. ad prob. neg. conseq. ad prob. antecedentis conc. totum, quod non est ad rem; quia probari debuisset consequentia, & non antecedens. Aliud est, quod voluntas non amplectatur objectum, nisi praecedat cognitionis: aliud, quod cognitionis, vel omne eius objectum, sit etiam objectum voluntatis: prius est verum, posterius falsum. Cognitionis itaque est conditio, sine qua voluntas non potest ferri in aliquid: sicut applicatio est conditio, sine qua ignis non potest aliquid comburere: & sicut pro varietate applicationis, causa diversimodè agit, ita etiam voluntas pro diversitate cognitionis. verbo: voluntas illuminatur per representationem motivorum, alicientium, & retrahentium, atque constituitur libera, ut tendat, vel per actum, amplectentem motiva alicientia, seu per amorem, vel per actum amplectentem motiva retrahentia, seu per fugam, aut odium: non autem necessario, aut etiam ordinariè, tendit voluntas per actum respiciens utraque motiva, ita, ut quædam amplectatur, quædam positivè rejiciat.

142. Urgebis. Actus liber habet hunc modum tendendi: Non curo hæc motiva retrahentia, sed iis insuperhabitibus amplector tamen objectum ob hæc alia motiva alicientia: ergo respicit essentialiter utraque motiva. prob. antec. actus liber est intrinsecè comparativus, electivus, victoriosus: sed talis non potest esse, nisi habeat illum modum tendendi, & attingat utraque motiva: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. neg. ma. Ista prædicta non habet actus ex sua essentialia, sed per denominationem extrinsecam, ab actu primo, ac circumstantiis: & gratis adversarii supponunt contrarium. Scilicet actus in se est indifferens, ut dentur, vel non dentur motiva in contrarium, aut judicium comparativum, aut potest libera eligendi: si ista dantur, actus erit electivus, & victoriosus ut quo (nam voluntas est victoriosa ut quod) comparativus autem non est actus voluntatis, sed intellectus, ad quem spectat com-

parare: si autem ista non dantur, actus non est electivus &c.

143. Instabis. Per actum liberum exercetur una potestas, e. g. ad amandum, & impeditur alia, e. g. ad fugiendum objectum: hoc non potest fieri, nisi actualiter attingat utraque monova: ergo. Resp. dist. 2. p. ma. impeditur ex intrinsecè exigentia actus liberi, specificative sumpti. neg. mai. impeditur in circumstantiis actus accidentalibus, conc. ma. & dist. proportionat. min. neg. conseq. Actus ex se non exigit impeditre aliam potestatem, nisi quando hoc datur: ipsam autem dari non exigit, adeoque ipsi per accidens est eam impeditre. Hinc actus hic specificative sumptus non est ex se determinatio voluntatis, potentis liberè agere, sed hoc est per accidens.

144. Ob. 6. Experimur, nos nunc libere, nunc necessario agere: ergo experientia pro libertate intrinsecè actus. Resp. neg. conseq. Experientia non est de actu secundo, quælibet intrinsecè sit, quoad prædicta libertatis, vel necessitatis; nam experientia est valde clara de libertate, & si esset de libertate actus secundus, vissimi autores eam non negarent: igitur experientia est de actu primo libero; experire, nam, nos posse elicere, vel omittere hunc: etum: an autem hic ipse actus si intrinsecè liber, vel necessarius, neutiquam experimur.

Dices. Experimur majorem conatum, quando debemus vincere contrarium, quam quando hoc non adest: ergo experimur, actum hunc ex intrinsecis suis vincere contrarium, adeoque essentialiter differre ab alio, qui non vincit ullum contrarium. Resp. neg. conseq. Major conatus, vel intensio, non est differentia actus liberi à necessario; nam amor beatificus necessarius, quique nullum debet vincere contrarium, est longè intensior, quam quilibet amor liber, vincens gravissimas difficultates e. g. tormentorum in martyribus. Unde experientia de intensione, vel conatu, non est experientia de libertate: sed tantum de cognitione representante difficultates, qua posita voluntas eiæ quandoque actum intensiorem, quem videt, vel necessarium, vel aptum, ad difficultates vincendas. Sed neque ex eo, quod unus actus impedit alium, eum intrinsecè respicit, & multo minus respicit liberè; nam amor DEI beatificus essentialiter impedit quocunque peccatum; quin intrinsecè, aut liberè respicit omnia peccata, vel eorum objecta. Tandem etiam bruta intensius agunt, quando debent vincere contrarium, sine omni tamen libertate.

145. Ob. 7. Juxta nos motivum retrahens se haberet tantum concomitante ad actum liberum: sed hoc est falsum: ergo. prob. min. actus liber honestus debet ita tendere: Volo hoc objectum; quia ex nullo capite est in honestum: ergo debet tendere in omnes circumstantias: ergo etiam in motiva retrahentia, adeoque ista non habent se tantum concomitante. Resp. neg. ma. Motivum retrahens debet esse proprii ad cognitionem indifferente, & hæc pro priori ad actum: ergo etiam motivum retrahens est pro priori, seu in actu primo, saltem remoto, ad hunc actum. ad prob. min. in primis quo ex adversariis, an etiam actus honestus necessarius debet

debeat ita tendere: si affirmant, hæc tendentia non inferet potius actum liberum, quæm necessarium: si negant, quomodo probabunt, actum liberum honestum debere ita tendere? In forma neg. antec.

Potest actus honestus abstrahere ab in honestate, & in solam honestatem ferri: sicut debet ita ferri, quando nulla proponitur in honestas, sed tantum difficultas honestissima, e. g. in morte obeunda pro patria. Quare actus liber honestus non debet ferri in omnes circumstantias, sed in solam honestatem ut tales (in circumstantias debet tantum tendere actus intellectus ex n. 141.) talis autem actus voluntatis est bonus, & honestus ratione objecti, & non potest esse pure indifferens, multo minus malus, quamvis possit esse non meritorius in aliis circumstantiis ex defectu libertatis.

146. Ob. 8. Actus opinativus differt intrinsecè ab evidente: ergo etiam liber ita differt à necessario. Confirm. 1. Gaudium, & desiderium, intrinsecè differunt: ergo etiam actus liber, & necessarius. prob. conseq. alias posset etiam differentia gaudii, & desiderii, refundi in circumstantias extrinsecas, boni praesentis, vel absentis, aut cognitionis, objectum diversim- dè repræsentantis: sed hoc est absurdum: ergo. Confirm. 2. Sonus absonus differt intrinsecè ab artificio: ergo etiam actus liber à necessario. Resp. Cur non etiam actus hesternus differt intrinsecè ab hodierno? in forma nego conlient. Opinio, & evidencia, differunt, vel ratione respectus ad objectum motivum, vel ratione claritatis identificata cum actu, quæ utique sunt intrinsecæ actibus; si enim unus opinatur de eo, quod alter scit, debent habere, vel diversa motiva, vel alter eadem longè clarius penetrare. At actus liber, & necessarius, differunt tantum ratione circumstantiarum extrinsecarum.

Ad primam confirmationem neg. conseq. & retoriqueo iterum argumentum in actu hesterno, & hodierno. ad prob. neg. ma. Gaudium est affectus, ex sua natura intrinseca dulcis, fruitus, quietus: desiderium econtra ex sua natura est affectus inquietus, sollicitus, & primum tendens ad fruitionem: hæc autem tendentia sunt utique intrinsecæ actibus; alias nec odium, & amor, ex intrinsecæ tendentia different, praesertim, si sint actus liberi, & eadem motiva respiciant; nam, si reponatur, quod non eodem modo respiciant motiva, dicam, eum modum non esse intrinsecum. At nulla similis tendentia ostendi potest in actu libero, quæ non sit, vel esse possit, & quæ bene in actu necessario; nam tendentia victoriosa intrinsecum nil dicit, nisi conatum magnum, seu intensionem, prevalenter alteri retrahenti, hic & nunc praesenti: quæ tota intensione potest dari, & sepe datur major in actu necessario, ex n. 144. imo, cum etiam bruta vident multa obstacula, prædicatum *victoriosi* non essentialiter connectitur cum libero, nec opponitur necessario: sicut tamen tendentia, anxiæ quærens bonum, opponitur tendentia, eodem quietè jam fruenti: adeoque non est paritas. verbo: aliquæ denominationes actuum possunt provenire à formis extrinsecis, ut patet in hesterno, & hodierno, non autem alias; quæ nam autem sint hujus, vel illius generis, debet

ex specialibus rationibus defini. Ad 2. confirm. neg. antec. Reætitudo soni stat in recta coordinatione tonorum: quilibet autem sonus seorsim est indifferens, ut constitutus cantum absonum, vel amoenum.

147. Ob. 9. Voluntas indifferens ad actum liberum, debet determinari per actum liberum: ergo non per actum indifferenter, ad libertatem, & necessitatem. Confirm. 1. Actus secundus debet esse distinctus ab actu primo: ergo iste non potest actum secundum denominare liberum. Confirm. 2. Potentia prius operans necessariò, nunc autem operans liberè, de novo exercet libertatem: ergo producit aliud actum, quæ prius, adeoque intrinsecè liberum. Resp. dist. ant. Voluntas debet determinari per actum intrinsecè liberum. neg. antec. per extrinsecè liberum. om. antec. (quia posset suo modo determinari per puram omissionem) & neg. conseq.

Ad primam confirmationem dist. antec. Actus secundus debet esse distinctus, secundum rectum, & secundum prædicata intrinseca, secundum quæ producitur, conc. antec. secundum obliquum, & prædicata extrinseca. neg. antec. & conseq. Si etiam filius regius denominatur à patre, ut habente dignitatem regis, qui pater, & quæ dignitas, sunt extrinseca filio. Ad 2. confirmationem neg. conf. Potentia illa non producit necessariò aliud intrinsecè actum, sed producit in aliis circumstantiis, sicut potentia a gens heri, & hodie, non producit hodie aliud effectum, sed in aliis circumstantiis, à quibus tamen denominatur actus hodiernus.

148. Ob. 10. Conclusio essentialiter respicit præmissas objectivas, seu objectum præmissarum: ergo etiam actus liber respicit objectum prævia cognitionis indifferenter: ergo etiam motivum retrahens. Confirm. Volitio finis tendit essentialiter in media: ergo etiam actus liber in motiva retrahentia. Resp. antec. mihi, & plurimis aliis, visum esse falsum, & saltem esse valde dubium: sed tamen eo omisso, neg. conseq. Juxta illam sententiam, objectum præmissarum est necessariò etiam objectum conclusionis, ratione, ut ajunt, particulæ ergo, & ut actu sit intrinsecè rationalis: at actu voluntatis non debet esse intrinsecè rationalis, neque involvit particulam ergo: neque aliunde probari potest, quod omne objectum cognitionis indifferenter, etiam debeat esse objectum actus voluntatis.

Ad confirmationem dist. ant. volitio finis qui talis, tendit essentialiter in media. neg. ant. volitio finis quæ talis. conc. ant. & neg. conf. Possum rem aliquam velle, quin cogitem de mediis: at, si eam intendo formaliter ut finem, hoc ipso intendo ut consequibilem, vel consequendum per aliqua media: adeoque etiam media sunt objectum volitionis in obliquo. At. velle aliquid liberè, non est, id velle ut coniunctum cum motivo retrahente (non enim quis vult motivum retrahens) sed tantum id velle, quando est coniunctum: quæ tamen coniunctio non est objectum volitionis, sed tantum cognitionis prævia ex n. 141.

ARTICULUS VII.

*Qualis libertas, & quale meritum
competat actui interno imperato.*

149. **N**on est hic quæstio de actibus interis potentiarum, à voluntate distinctarum, e. g. intellectus, vel phantasie; de his enim convenientiunt autores, non habere eos aliam libertatem, quam extrinsecam, derivatam ab actu voluntatis. Sed quæritur de actibus, ab ipsa voluntate elicitis, postquam antecedenter ab actu alio ejusdem voluntatis fuerunt efficaciter imperati, pro determinato instanti, pro quo actus imperans perseverat; nam, si tantum inefficax esset imperium, vel simplex complacentia, actus subsequens esset utique immediatè liber; cum actus inefficax, & illa complacentia possint stare cum omissione actus. Rursus, si actus non sit imperatus pro determinato instanti, tunc potest voluntas sequentibus instantibus, quando non amplius existit actus imperans, ratione sua libertatis, vel etiam mutabilitatis, à priore intentione, statim cessare, & actum imperatum omittere.

Non etiam agimus de eo casu, quo actus imperans esset dependens à scientia media de actu imperato, futuro dependenter ab actu primo indifferente, seu futuro, etiam absente efficaci imperio; si enim actus imperans ita de penderet, videtur, quod per omissionem actus imperati posset impediri scientia illa media, & consequenter ipse actus imperans: adeoque hic sit tantum necessitas evitabilis per omissionem actus imperati: de hoc, inquam, casu non agimus; nam hic casus videtur rarus; neque enim homines solent imperare sibi illos actus, quos si ne eo imperio elicerent: & accedit, quod circa libertatem talis actus imperati videatur esse similis difficultas, qualis est circa libertatem actus, qui esset prædeterminatus, prædeterminatione dependente à scientia media, de qua n. 678. de DEO: unde hæc quæstio involveret multas subtilitates, à quibus consultius hæc abstrahimus. Quare hæc quærimus tantum, an actus voluntatis internus, imperatus ab alio efficaciter imperante, & adhuc perseverante, nec dependente à scientia media &c. sit immediate in se liber: itemque, an habeat meritum supra meritum actus imperantis. His prænotatis

150. Dico 1. Actus internus voluntatis, imperatus pro determinato instanti, ab alio actu efficaci, & perseverante, non est immediate in se liber. ita Ripalda tom. 1. lib. 3. disp. 68. sect. 2. (Qui ibid. sect. 1. etiam examinat sensum aliorum auctorum, ac concludit, certum esse, quod opposita sententia sit singularis) Oviedo, Gormaz, Arriaga, & hoc teste Recentiores communiter. Prob. Imperium illud efficax est incompensabile cum parentia actus imperati: insuper est prius naturâ ad actum imperatum: ergo iste necessariò sequitur, & quidem necessitate antecedente, nec potest liberè omitti- seq. patet, quoad utramque partem. ant. verò videtur tantum indigere explicatione, quam appono.

Quod attinet ad primam ejus partem, hoc est discriben inter simplicem, vel inefficacem complacentiam, & actum efficacem, quod hic per se ipsum ita formaliter determinet voluntatem, ut hæc non possit, quantum est in se, a. etum omittere. Si autem omitteret ex eo, quod DEUS nollet concurrere, hoc ipso necessario omitteret, ut patet. Secunda etiam pars antecedens est innegabilis; quia hoc imperium determinat voluntatem pro priori ad hunc actum internum, sicut determinat ad actum exterrum. Quod autem ipse actus imperans sit à voluntate libera evitabilis (quia potest voluntas eum omittere) tantum probat, voluntatem esse libram immediate ad actum imperantem, & immediate tantum ad imperatum.

151. Dico 2. Actus internus voluntatis efficaciter imperatus, & tantum mediare liber, si intrinsecè bonus, & honestus, afferit meritum novum supra meritum actus imperantis, ita Ripalda loco cit. n. prec. sec. 4. Oviedo in 1. tract. 9. controlo 2. punto 5. Gormaz de mentis disp. 2. sect. 4. n. 76. Suarez, & Valsquez apud Oviedo. Prob. conclusio. Si peccator, consilust in periculo vita, & destitutus copiâ confessari, ex timore inferni imperet sibi efficaciter actum contritionis, eumque, mediare tantum liberum, ut dictum elicit, justificatur: ergo hæc contritio, tantum mediare libera, debet afferre novum meritum. antec. non videtur posse negari, tum; quia hic videtur esse communis fidelium, spes, & solatium: tum; quia in eo articulo est maximè necessaria virtus justificandi in contritione. Accedit observatio Ripalda. Sicut homo magis estimat, si quis eum reflexe diligat, seu diligendo, & volendo etiam ipsum amorem, quam si tantum diligat directè, ita DEO, saltem non minus placet contritio imperata, quam non imperata.

Prob. etiam conseq. Meritum actus imperantis, seu metus inferni, non justificat sine sacramento: ergo, si ea contritio non afferat aliud meritum, talis homo non justificatur. Adit tamen Ripalda, hoc meritum contritionis partialiter constitui ex actu imperante; quia non datur meritum sine aliqua libertate; cum ergo contritio in se ipsa libertatem non habeat, sed denominetur libera ab actu imperante, immediate libero, hujus ipsius libertas constituit meritum contritionis. Oviedo tamen, qui patet, libertatem non esse constitutivum meriti, sed tantum conditionem, patet, meritum actus imperati adæquate distingui ab actu imperante, Mihi quidem videtur verosimilior opinio Ripalda, sed non est necesse, eam positivè defendere.

152. Respondet Arriaga, actum imperantem ordinariè non perseverare, adeoque contritionem immediate liberè elici. Verum unde hoc probat, cum in eo articulo metus soleat esse valde intensus? Saltem negari non potest, actum imperantem multoties perseverare. Sed, etiam si omittatur, actum imperantem raro perseverare, saltem in his casibus raris, debet contritio justificare. Respondet idem 2. fortè DEUM in eo casu moveri contritione non meritoria: sed hoc dicitur absque ullo fundamento. Et cur non dicitur (ut arguit Haunoldus) quod eo

eo in casu DEUS contentus sit contritione etiam nullo modo libera? Sic etiam diceretur absque ulio fundamento, quod DEUS promiserit alter actu inferiori justificationem peccatoris, modo haberet connexum actum charitatis non meritorum; cum videantur omnes auctores contritioni soli, tanquam merito de congruo, adscribere justificationem. Hinc, cum possit defendi, quod talis contritio aferat novum meritum, longe congruentius id dicitur.

153. Confirm. concl. 1. Juxta adversarios actus supernaturalis aliquoties non mereretur primum supernaturale: hoc videtur valde durum: ergo, prob. ma. Actus supernaturalis potest efficaciter imperari ab actu naturali: sed hic non meretur primum supernaturale, & actu imperatus non haberet novum meritum: ergo, ma. prob. a Ripalta tom. 1. lib. 3. disp. 50. sect. 5. Eam etiam supponit Gormaz, ac admittit Ariaga: & certe potest quis etiam ex vana gloria, adeoque per actum peccaminosum, consequenter multo magis ex motivo pure naturaliter honesto, sibi imperare e. g. bonam orationem: & quamvis, in casu actus imperantis mali, oratio extrinsecè aliquo modo vitiaretur, tamen adhuc posset esse meritoria. vide infra num. 158. & 159.

Confirm. 2. Meritum non tantum dicit libertatem, sed etiam dignitatem personæ, honestatem, bonitatem, vel etiam aliquam laudabilitatem actus, de qua re vide num. 93. imò Ovidio loc. cit. num. 151, putat, libertatem non esse constitutivum meriti, sed tantum conditionem requisitam, ut actus vim suam exerat (quod tamen non dixerim) ergo, licet in complexo, ex actu imperante, & imperato, non detur major libertas, potest tamen dari majus meritum, si scilicet detur major bonitas, vel honestas, actui intrinseca: atqui hæc datur in illo complexo: ergo, prob. prior conseq. ad hoc, ut crescat totum, non debent crescere omnes partes, sed suffici, ut crescat una pars, sub ea ratione, sub qua est pars. Sic, et si meritum Christi, est etiæ quale, quodad speciem, & intensiōnem actus, merito alterius hominis, tamen, quia est major dignitas Christi, est etiam majus meritum. Sic, licet actus charitatis non sit magis liber, quam actus spei; quia tamen in eo est major bonitas, est etiam majus ejus meritum: ergo.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur Objectiones.

154. Ob. 1. contra 1. concl. Actus imperans non tollit indifferentiam potentia ad actum imperatum: ergo hic est immediate liber. prob. ant. amor objecti non tollit indifferentiam potentia ad omissionem amoris, vel etiam ad odium ejusdem objecti: ergo neque actus imperans tollit indifferentiam ad actum imperatum. Confirm. Potentia in eo instanti, in quo elicit actu imperantem pro priori, & imperatum pro posteriori signo naturæ, habet totam indifferentiam ad eliciendum actu imperatum (potest enim eum liberè omittere) ergo immediate liberè eum elicit. Resp. neg. ant.

ad prob. neg. conseq. & paritatem. Disparitas est, quod actu imperans sit pro priori naturæ ad actum imperatum, adeoque reddat actu primum proximum connexum cum actu imperato, & impeditum ad ejus omissionem; à tali autem actu primo non potest actu secundus denominari liber. At verò amor objecti tollit quidem indifferentiam potentia in actu secundo, non autem in actu primo; quia non constituit actu primum, neque ad odium, neque ad omissionem ejus, (nam posset dari omissione odii sine amore objecti) ergo totus actu primus manet liber, conseqüenter potest hic omissionem illam denominare liberam.

Ad confirm. dist. ant. Potentia habet totam indifferentiam, ex suppositione, quod non elicit actu imperantem pro priori signo naturæ, conc. ant. si hunc elicit, neg. ant. & conseq. Voluntas in eo instanti habet quidem libertatem omittendi utrumque actu, vel etiam omittendi actu imperantem, & ponendi immediatè liberè imperatum, specificative talem: sed non habet potestatem, omittendi actu imperatum, ex suppositione, quod pro priori signo elicit imperantem; tunc enim jam ponitur determinatio ad actu imperatum, & quidem antecedens, seu prior naturæ, quia non relinquit libertatem, nisi mediataam, seu in actu imperante, videatur Ripalta tom. 1. lib. 3. disp. 68. sect. 3.

155. Ob. 2. Quæcumque potest voluntas efficere, potest etiam efficaciter imperare: sed potest efficere actuū immediatè liberum: ergo etiam potest illum imperare. Resp. neg. ma. quia necessariò debet negari ab omnibus, qui negant decreta prædeterminantia, vel prædefinitiones efficaces, antecedentes scientiam medium; nam posset eodem modo quis argumentari: Que DEUS potest pro libitu suo habere, & facere, potest efficaciter imperare: atqui potest pro libitu suo habere quicunque actuū liberum creature, & facere, ut is eliciatur: ergo potest eum efficaciter imperare, vel ad eum prædeterminare: quam consequentiam debent negare omnes adversarii prædeterminationum: & hinc etiam debent negare majorem supradictam. Unde, licet voluntas possit elicere actuū immediatè liberum, non tamen potest eum elicere omni modo, seu adhibendo media tollentia libertatem actuū: sicut scilicet non potest DEUS habere actuū liberum per decretum prædeterminans.

156. Ob. 3. contra 2. conclusionem. De omni merente debet verificari illud Ecclesiastici. 31. v. 10. Qui potuit transgredi, & non est transgressor, facere mala, & non fecit: sed hoc non verificatur de eo, qui, posito imperio efficaci, elicit actuū e. g. charitatis: ergo, mi. prob. posito illo imperio non potest quis omittere illum actuū bonum, vel ponere malum: ergo. Resp. neg. min. ad prob. neg. conf. Textus ille tantum vult, quod absolute, & antecedenter ad omnem suppositionem, ab ipso merente dependentem, debeat id posse, non autem, quod facta quacunque suppositione, etiam imperii efficacis, ab ipso dependentis, debeat id posse: atqui ponens actuū imperantem, absolute potest omittere actuū imperatum; quia potest omittere actuū imperantem, & consequenter im-

peratum: quare est sufficenter liber, scilicet mediæ ad imperatum. Imò Gormaz ex hoc solo, quod talis absolvit antecedenter potuisset transgredi &c. putat positivè probari, dari meritum in actu imperato.

157. Ob. 4. Actus externus non adgit meritum supra actum internum imperantem; quia non est mediæ liber, quamvis sit mediæ liber: ergo neque est meritorius actus internus efficaciter imperatus, & mediæ tantum liber, prob. ant. si actus externus bonus esset mediæ liber, non esset ulla ratio negandi illi proprium meritum: ergo. Resp. neg. ant. ad prob. om. ant. neg. cons. Actus externus non est meritorius ratione sui (ut dicimus inferius) non ex defectu libertatis immediata, sed ex defectu bonitatis, & honestatis formalis, vel laudabilitatis formalis, intelligendo per istam nil aliud, quam honestatem juxta dicta n. 93. quæ quidem datur in actu interno imperato, non autem in externo; nam, sicut veritas, & falsitas formalis, non invenitur, nisi in actu intellectus (est enim conformitas, vel disformitas propositionis cum objecto, & non conformitas objecti cum propositione) ita bonitas, & honestas, vel etiam laudabilitas, in sensu dicto formalis, vel econtra honestas, aut vituperabilitas formalis, non invenitur, nisi in actu voluntatis. Honestas formalis est intrinsecæ tendentia intentionalis, ampliæ boni honesti ut talis, & fugitiva mali: sicut econtra inhonestas formalis est intrinsecæ tendentia in malum quod tale (non enim requiritur tendentia in malum ut tale, vel quæ tale) talis autem tendentia non datur in actu externo; omnis enim actio externa potest vitiare intentione mala, & hinc nulla habet honestatem formalem, sed tantum objectivam. Quod additur in prob. ant. actu externum bonum fore meritorium, si esset mediæ liber, involvit hypothesim impossibilem; tunc enim non posset esse actus externus; quia necessariò esset actus à voluntate mediæ elicitus, & tunc, talis actus, si esset bonus, haberet etiam bonitatem, & honestatem formalem: consequenter rectè dicitur, actu externum non esse meritorium ex defectu bonitatis, & honestatis formalis, non autem ex defectu libertatis immediata.

158. Dices 1. Actus internus ideo habet honestatem formalem; quia tendit in objectum honestum ut tale, & hoc refundit honestatem in illum: ergo etiam objectum debet habere formalem honestatem, quam dein refundat in actu internum. Resp. neg. conseq. Objectum non minus refundit in actu intellectus veritatem formalem, quin sit formaliter verum, ut modò dictum, sed tantum objectivè: ergo etiam idem objectum, ut suo modo possit conferre actu honestatem formalem, debet tantum esse objectivè honestum, seu tale, ut terminare possit amorem sui, rectè rationi conformem. Non autem potest objectum habere honestatem formalem; quia non potest habere tendentiam intentionalem suprà dictam, ratione cuius tendentia actus internus est formaliter honestus, & non præcisè ratione objecti; non enim objectum, se solo, seu nudè in se sumptum, refundit honestatem in actu internum; quia potest esse objectum objectivè honestissimum, si ta-

men non insit actu debita tendentia, non est formaliter honestus: patet hoc in odio DEI.

159. Dices 2. Sufficit ad meritum honestas objectiva, & non requiritur formalis: ergo, Resp. neg. antec. Meritum debet ex se esse obsequium, movens ad retributionem præmiis: tale autem est tantum actus ex intrinsecis suis bonus, & honestus, non verò actus tantum objectiva honestus, sicut est actus externus; hic enim ratione prævæ intentionis potest fieri injurya DEI, potestque movere ad punitionem. Non ita habet actus internus intrinsecè bonus, qui, si etiam imperatur ab actu malo, juxta dicta n. 153, & sic extrinsecè vitetur, tamen manet bonus, & meritorius: si tamen actus internus imperatur ab actu graviter malo, non esset meritorius de condigno, sicut quilibet aliud actus elicitus in statu peccati.

Sed, etiamsi actus internus imperatur ab actu tantum venialiter malo, tamen non debet tendere in motivum actus imperantis mali, nec hoc intrinsecè respicere; alias non amplius haberet tendentiam bonam, nec esset honestus: sed debet illud motivum malum tantum extrinsecè præsupponere, sicut scilicet in casu n. 151, actus charitatis, imperatus ab actu timoris gehennæ, non intrinsecè respicit timorem, vel fugam gehennæ (alias non esset actus puræ charitatis) sed tantum extrinsecè præsupponit. Addo: si actus imperatus esset merè indifferens, tunc non haberet meritum supra meritum actus imperantis; quia non haberet bonitatem intrinsecam &c, sed se haberet sicut actus externus. Hinc conclusione addidi illas particulas: si sit intrinsec bonus, & honestus.

160. Ob. 5. Si Petrus, & Paulus aequali efficacia imperarent sibi actus internos e. g. charitatis: sed Petrus eliceret suum actu: non autem Paulus; ed quod DEUS huic negaret suam concursum: in hoc casu juxta nos Paulus non tantum mereretur, quantum Petrus: sed hoc est contra communem persuasionem, & commune axioma, quod scilicet voluntas à DEO reputetur pro facto: ergo. Resp. conc. ma. neg. mi. Idem debent adversari dicere, si ponatur casus, quod Paulus eliciat tantum actu naturalem ex defectu comprincipii supernaturalis. Illa persuasio, vel illud axioma, tantum intelligitur de actibus externis, ut infra dicemus: non autem de internis; nemo enim dicit, quod apud DEUM tantum valeat voluntas eliciendi contritionem, quantum ipsa contritio: aut quod voluntas eliciendi actus intensissimos omnium Seraphinorum, imò Beatae Virginis, tantum valeat, quantum ipsi illi actus. Hoc tamen verum est, quod actus imperans, seu affectus, quantum est in se, efficax, eo melior sit, quo melius est objectum: sive dein hoc sit actus internus, sive actus externus.

161. Ob. 6. Si DEUS Petro, eliciens actu bonum liberum, daret in hujus præmium, in eodem instanti visionem beatificam pro signo posteriori, tunc Petrus etiam statim eliceret amorem beatificum: hic amor non esset meritorius, & tamen esset actus internus mediæ liber: ergo. Resp. neg. 2. part. mi. Talis actus imperans etiam non esset mediæ liber; quia non pol-

set omitti quidquid sit de actu imperante, an ille possit omitti; quia forte visio beatifica ad hunc non necessitat; nam, sive imperaretur, sive non imperaretur, amor DEI deberet necessariò elicere, eò quod ad eum visio beatifica necessitaret.

Unde, licet amor DEI in eo casu non esset necessarius, ratione unius causæ, seu ratione actus imperantis, esset necessarius, ratione alterius causæ, scilicet visionis: quæ etiam per se ipsam destruit actum primum liberum; quia est incompensabilis cum judicio indifferente, representante aliquam rationem non amandi DEUM, & requisito ad libertatem; hoc enim statu non potest cum visione clara DEI. Nec dicas, visionem dari tantum pro signo posteriori; quia tamen datur pro toto instanti, & pro toto instanti excludit judicium indifferens: consequenter pro toto instanti excludit libertatem, de quo vide dicta n. 134. & seq. de Beatitudine.

162. Dices. In hoc casu amor beatificus fuisset impedibilis; nam, si Petrus non fuisset prævisus, actum bonum elicitus, DEUS visionem non infudisset, adeoque amor beatificus omisus fuisset: ergo est sufficiens liber. Resp. dist. ant. amor fuisset impedibilis in statu objectivo, seu in hypothesi scientiæ mediæ. om. antec. in statu reali, neg. antec. & conseq. In statu. Quod liberum est in statu objectivo, seu in hypothesi scientiæ mediæ, etiam est liberum in statu reali: ergo. Resp. dist. antec. si hypothesis illa non varietur in statu reali, conc. antec. secus neg. antec. & conseq. At in nostro casu varietur; quia hypothesis scientiæ mediæ, tanquam constitutivum, habuit judicium indifferens, quod visio beatifica, in statu reali collata, excludit. Sic, si DEUS diceret: *Si Petrus esset liber, tunc faceret hunc actum peccaminosum; unde, ne peccet, volo eum privare usu rationis:* in hoc casu, eti in statu objectivo Petrus fuerit liber ad peccandum, imò etiam fuerit liber ad impedientiam ablationem usus rationis (si enim noluisse peccare, non fuisset privatus usu rationis) tamen in statu reali ad neutrum est liber: sed, si actionem illam deinde faciat, necessariò facit, & simul necessariò non peccat.

163. Responderi etiam potest. 2. ad object. n. 161. positam, dist. min. amor ille esset aliquo modo, sed tantum valde remotè mediata liber. om. min. esset liber ea libertate mediata proxima, quam hic requirimus. neg. min. & conseq. Talis actus Petri non esset alio modo liber, quam de facto liberi sint Beatis actus visionis, & amoris beatifici; quia hi dantur in præmium actuum bonorum, quos Beati libere eliciuntur in via: nemo tamen dicit, actus amoris beatifici esse meritorios, aut strictè liberos. Neque videretur illis tantum negari ratio novi meriti ex defectu statutis, sive ex eo, quod jam sunt in termino; in quo etiam actiones immediatè liberae, non amplius sunt meritoriae; sed etiam ex eo, quod ipsis deficiat libertas.

Quamvis autem actus voluntarii in causa dicantur volenti causam imputabiles, tamen supponit objectio, eos non habere meritum distinctum à merito, vel demerito volitionis causa: & quidem de actibus externis hoc infra dicemus: quod autem spectat ad actus inter-

nos voluntatis, de quibus in objectione agitur, isti necessariò sunt in se formaliter, & immediate voluntarii ex num. 7. quamvis non semper sint immediate liberi. Sed etiam de ipsis actibus voluntatis, si non sint immediate in se liberi, vel immediate saltem imperati, debet objectio supponere, quod non habeant meritum distinctum à merito causæ, vel actus imperantis; alias nihil probaret; quia prima pars minoris esset falsa, ut facile patet consideranti.

Quare ad novum meritum non sufficit quæcunque libertas medata: sed debet esse derivata ab imperio immediato voluntatis, saltem virtualiter adhuc influente, & ita, ut determinatio ad actum unum, sit moraliter etiam determinatio ad actum alterum, ut ait Gormaz num. 93. de merito; tunc enim, ut rectè advertit Ripalda tom. 1. lib. 3. disp. 68. sec. 4. num. 21. exercitium actus imperantis, & imperati, non distinguuntur moraliter, sed tantum physicè; nam eadem moraliter determinatione, ac conatus, fertur voluntas in utrumque actum, ita, ut moraliter censeri possit uterque habere eandem libertatem, quamvis physicè habeant diversam. At vero in casu objectionis, determinatio Petri ad actum liberum, non est etiam determinatio ad actum amoris beatifici, sed ad hunc debet dari nova determinatio, proveniens à lumine gloriarum, visione beatificæ &c.

ARTICULUS IX.

An actus externus augeat meritum actus interni.

164. **D**ico. Actus externus, superadditus interno, non afferit per se novum meritum, nec auget meritum actus interni, ita S. Thomas. 1. 2. q. 2. a. 4. in corp. ut ostendit Arriaga. disp. 16. sect. 4. Sequuntur Thomistæ, & nostri communiter cum Suarez in 1. 2. tract. 3. de bonit. human. actuum. disp. 10. sec. 2. n. 2. contra Scotistas, quibus accedit Ripalda, & aliqui alii ex nostris, ac aliis. Prob. Est commune axioma ex SS. Petribus, quod apud DEUM voluntas reputatur pro facto: hoc est, quod si quis efficaciter, quantum est in se, velit aliquid facere, non autem possit, DEUS bonam talem voluntatem acceptet, sicut si opus in se ipso factum fuisset: ergo totum meritum stat in actu interno voluntatis, & actus externus nil meriti addit. prob. ant. S. Chrysostomus. homilia 19. in Matthæum sub initium sic ait de DEO: *Non omnino indifferet factum ipsum, sed voluntatem, aut coronat, aut punit. Non fini operis, sed voluntati operantis, mercedem, damnumque decernit.* S. Augustinus. epist. 49. ad Deogratias ad quæst. 4. Ibi quisque bonus est, cum bene vult: ibi etiam malus, cum male vult: ac per hoc ibi etiam fit, vel beatus, vel miser, hoc est, in ipso sua voluntatis affectu, quæ omnium factorum meritorumque mensura est. S. Leo serm. 4. de jejunio decimi mensis: *Æquatur plerumque merito, quod distat impenio; quia potest esse par animus, etiam ubi impenio;* quia potest esse par animus, etiam ubi impenio;

par

par est census, S. Gregor. homil. 5. in Evangelia ait de DEO: *Cor namque, & non substantiam pen- sat.*

Huc etiam spectant dicta SS. Patrum, qui bus afferunt, actum externum non augere demeritum peccati; nam eadem est ratio de utroque. Sic autem S. August. l. 1. de liber. arbitr. cap. 3. ait: *Si cui etiam non contingat facultas concubendum cum conjugi aliena, planum tamen aliquo modo sit, id eum cupere, & si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur.* S. Bernard. epist. 77. (que est tractatus ad Hugonem de S. Victore de qua-
tionibus ab ipso propositis, & habetur tomo 4. Operum S. Bernardi) c. 2. ait: *Legimus: omnis qui odit fratrem suum, homicida est: item: qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam: jam mæcatus est in corde suo. Quid planius, quam, quod voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit necessitas, nisi forte putetur in malo, quam in bono efficacior inventri voluntas apud DEUM, qui charitas est, & promptior esse ad ulciscendum, quam ad remunerandum, misericors, & miserator Dominus.*

Confirm. 1. Gen. 22. v. 16. DEUS latitat Abrahamum, ob solam voluntatem sacrificandi filium, non minus, ac si re ipsa eum sacrificasset; dicit enim: *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi: Confirm. 2. à ratione. Actus externus non ha-
bet formalem intrinsecam honestatem, laudabilitatem &c. nec est ex intrinsecis suis obsequium DEO præstitum: ergo non habet, unde desumat rationem meriti sibi proprii. antec. & cons. probata sunt à n. 157. & seq. & adhuc magis inferius probabuntur in solutione objec-
tionum. videri meretur etiam Vasquez. in 1. 2. disp. 76.*

165. Hinc actus externi tantum per acci-
dens augent meritum; quia serviant, ut actus interius, vel physis, vel moraliter idem, diutius duret; experientia enim constat, hominem, etiam exterius bene operantem, diutius perseverare in intentione interna virtuosa: item aliquando etiam ipsam intentionem intendi. Per se autem actus externi tantum sunt objectivè meritorii, sicut scilicet tantum objectivè sunt honesti. Ex quo tamen non sequitur, quod, si duo aequaliter habeant potestatem exequendi opus externum, e. g. dandi eleemosynam, & uterque velit, sed unus solus re ipsa id faciat, non, inquam, sequitur, quod hi aequaliter mereantur; nam, qui actu facit eleemosynam, utique habet voluntatem longè magis efficacem, adeoque magis meritoriam; nisi tamen alter habeat prudentem rationem id non faciendi, e. g. prohi-
bitionem superioris.

166. Ob. 1. S. Hieronymus in 2. ad Cor. 8. v. 11. ait: *Omnis enim boni operis finis est ex-
petendus; quia, sicut factum inviti acceptum non
est, ita voluntas infructuosa est, habentibus eam si-
ne facto: ergo voluntas sine opere externo non
tantum meretur, quantum cum illo.* Confir.
1. S. August. l. 13. de Trinitate c. 5. ait: *Mala e-
nim voluntate vel sola quisque miser efficitur, sed
miserior potestate, qua desiderium male voluntatis
impletur: ergo major est culpa in ipso opere,
quam in sola voluntate.* Confir. 2. S. Bernard.
epist. 77. ad Hugonem, ait, fidem cum perfecta

conversione ad DEUM prodeesse ad salutem, & cut martyrium, non tamen ad eundem mer-
cum: ergo opus externum martyrii auget meritum.

Resp. in primis, ex Bellarmino de Scripto-
ribus Ecclesiasticis, illa Commentaria in omnes
Pauli epistolos; ex quibus hic textus desumptus
est, non esse Hieronymi, sed Pelagi Hæretici,
cujus authoritas nos minimè debet movere.
Sed etiam omisso, quod sint ea commentaria S.
Hieronymi, potest distingui consequens. Non
tantum meretur voluntas, inefficax, vel tantum
velleitas. conc. conseq. voluntas, quantum est
in se, verè efficax, neg. conf. Talem velleitatem
tantum ibi intelligi, potest ex eo defumi, quod
ad versum præcedentem datur: obsecit Apo-
stolus quosdam posse facere non volentes. Dein
etiam adversarii non possunt dicere, esse in-
fusam voluntatem efficacem absque opere,
quod ex defectu potestatis omittitur.

Ad 1. confirm. Mens S. Augustini sat clara
est, ex n. 164. Quod attinet ad hunc textum, neg.
conseq. nam, quin culpa sit major per se, potest
esse major per accidens, sicut ordinariè est,
quando quis opus addit; & hinc ordinariè
est magis miser; potest etiam esse miserior ob
potestatem; quia, si habet potestatem, habet
ordinariè efficacem, & frequentiorem vol-
lentatem; cum carentia potestatis validè aver-
tat ab objecto appetendo. Rursus potest talis
etiam contrahere habitus, & obligationes plu-
res ex actu externo, quæ sunt magna miseria,
& magis impediunt à beatitudine, de qua ibi ser-
mo est S. Augustino.

Ad 2. confirm. neg. conseq. S. Bernard
nec verbum ibi habet, quod ille habens fidem
habeat etiam desiderium efficax martyrii: sed
tantum, quod habeat intentionem suscipiendi
baptismi, quæ utique non est tam meritoria,
quam voluntas sustinendi martyrium. Quod
autem dicat, illam fidem esse idoneam marty-
rio, non significat, id actu jam desiderati, sed
tantum, fidem esse fortem, & constantem.

167. Ob. 2. Inter errores Petri Abailardi
damnatus est decimustertius afferens: *Quod sola
voluntas à DEO eternaliter remuneratur, si-
ve ad bonum, siue ad malum, nec propter opus
peior, vel melior efficitur homo, nisi forte, dum
operatur in aliquo, ejus voluntas augetur: hac vi-
detur esse nostra sententia: ergo.* Resp. neg.
antec. Nec S. Bernardus, nec alii plures, qui de
Abailardi erroribus scriperunt, hanc eum affec-
tionem damnatam exhibent, ut testatur Gregorius
Ariminensis in 2. dis. 42. 43. & 44. quas simul
conjungit: & ex eo Vasquez in 1. 2. dis. 76. c.
3. n. 11.

Sed Abailardi propositio rejecta, seu
damnata, fuit ista: *Quod propter opera, nec peior,
nec melior, efficiatur homo.* Et quidem Abailardum
intellexisse opera conjuncta cum actu
interno, rectè deducit Vasquez ex ejusdem Abailardi
decimonono errore, qui referente
Gregorio loc. suprà cit. erat ista: *Neque opus, ne-
que voluntas, nec concupiscentia, nec delectatio, que
movet eam, peccatum est, nec debemus illam extin-
guere.* Videri etiam poterit S. Bernard. epist.
188. ubi plures in genere Abailardi errores re-
censet: & epist. 192. ubi ait, eum, cum de Trini-
tate

rate loquitur, sapere Arium, cùm de persona Christi, Neftorium. Idem S. Doct̄or legi meretur tom. 4. tract. de erroribus Abailardi. Insper, cui lubet, videre etiam poterit Otthonem Frisingensem l. 1. de gestis Imperatoris Friderici I. c. 47. & 49. ubi tamen quinque tantum errores de SS. Trinitate, vel Christo Domino, de multis, ut ait, adducit.

168. Ob. 3. Actus externus, si gravis sit, debet exponi in confessione: ergo debet augere peccatum. Confirm. Sæpe imponuntur censuræ, & poenæ Ecclesiasticæ, actibus externis, quæ non imponuntur actibus tantum internis: ergo. Resp. neg. conseq. Actus externus est verè peccatum; quia à prohibitione, in ipsum immediatè tendente, denominatur objectivè malus, & peccaminolus: ab actu interno autem denominatur formaliter malus, non in hoc sensu, quod habeat malitiam intrinsecam, vel augeat demeritum, sed quod actus internus, tanquam forma extrinseca, immediatè eum denominet malum.

Jam Christus Dominus, ut habetur ex Conciliis, & usu, ac consuetudine totius Ecclesiæ, præcepit, exponi in confessione omnia peccata gravia interna, ac externa: & ejus voluntas debet esse nobis pro omni ratione; nam aliam à Christo de ipsis præcepto petere, esset utique valde indignum. Ad confirm. neg. conseq. Quodque etiam imponuntur censuræ, vel reservationes, si peccata sint publica, non verò, si occulta, quin tamen manifestatio per se, seposito scandalo, augeat malitiam. Ratio autem est; quia Ecclesiæ gubernatio potissimum respicit externa, & ex his potius colligit interna: sicut etiam in politicis maximè puniuntur peccata externa.

169. Ob. 4. Actus externi prohibentur ratione sui: & quidem diverso præcepto ab eo, quo prohibentur actus interni, ut patet ex præcepto sexto, septimo, nono, & decimo Decalogi: ergo augent formalem malitiam. Resp. neg. conseq. Ex hoc, ut rectè Arriaga, tantum infertur, quod habeant aliquam objectivam malitiam, seu sint objecta difformia rationi naturali, quæ, si amplectatur voluntas, committat malitiam formalem. Dein, ut observat Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malit. act. hum. disp. 10. sec. 1. n. 10. non prohibetur actus exterior se solo sumptus, sed ut humanus, & liberè factus (alias non est peccatum) sive prohibetur, ut conjunctus cum actu interiore.

Rectè autem actus externi prohibentur; tum; quia potest humana de internis sæpe judicare non potest, adeoque ex externis interna colligere sæpe debet; tum; quia actus externi plurimum turbant quietem, & felicitatem communem, & impeditis malis externis bonus ordo gubernationis externæ, qui reipublicæ, tum profana, tum sacræ, utilissimus, imò necessarius est, conservatur. Potestas etiam Divina prudentissime prohibet actus externos; quia & ipsi sunt objecta, rationi naturali difformia, & maximè nociva reipublicæ humanae, atque suo modo gloriæ Divinæ. Quod autem dentur diversa præcepta de externis, & internis actibus, ratio est; quia tudes, prohibitis externis, poterant putare, adhuc R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

licita esse desideria interna; unde ista debent specialiter prohiberi.

Dices. Prohibitis actibus internis sufficienter etiam prohibiti fuissent externi; nam, si homines abstinuissent internis, non peccassent per externos: ergo isti non debuissent distinctis præceptis prohiberi; Resp. hoc etiam esse solendum adversariis; nam in opposita quoque sententia, adstruente malitiam, vel demeritum proprium, in actibus externis, si homines abstinuissent ab internis, etiam evitassent illud augmentum demeriti, proveniens ab externis; nam etiam juxta ipsos, qui ponit actum tantum externum, sine actu interno, seu sine intentione mala, tantum commitit malitiam materialem, & non imputabilem ad culpam, aut poenam. Videtur autem DEUS, se voluisse aliquo modo conformare modo agendi humano, & accommodo sensibus nostris; in quos, quia vehementer incident objecta externa, voluit ea etiam prohibere, & sic removere radices mali, à quibus, tanquam objectis, aliquo modo refundatur malitia in actus internos. In forma. neg. conseq.

170. Ob. 5. Laureola martyrii non datur nisi posito ipso actu externo: ergo iste mereatur illam. Confirm. Actus externus auget satisfactionem: ergo etiam auget meritum. Resp. cum Gormaz neg. con. Laureola non respondet actuali perpetuaciōni mortis, tanquam merito, sed tanquam conditioni, sine qua non; nam parvuli innocentes, pro Christo interfici, eam adepti sunt sine merito. Imò ipsa perpetuacio mortis, sive ipsa mors, non potest dari in statu vita, nec esse actus patientis: ergo nec juxta adversarios potest asserre meritum. Idem respondendum, quando objicitur, DEUM expectasse actualem externam passionem Christi Domini, ut intuitu ipsius conferret hominibus gratiam.

Ad confirm. neg. antec. Non auget actus externus satisfactionem propriè dictam (hæc enim, ut habet communis cum Gormaz de incarnatione n. 390. est obsequium, offensio voluntarie exhibitum, quale non est actus externus ex dictis n. 159.) sed auget tantum satispassionem, quæ est tantum perpetuacio, etiam invita, poenæ ob culpam. Quia tamen satisfactioni sæpe substituitur satispassio, imò hæc duæ sæpe confunduntur, hinc in sensu latiori potest dici, quod actus externus auget satisfactionem.

171. Ob. 6. Ad actus externos opus est novo speciali auxilio gratia, ultra id, quod requiritur ad actum internum, ut testatur Tridentinum, & S. Augustinus: ergo debet augere meritum. Confirm. Juxta nos non esset ratio, cur præcipiantur, vel iudeantur actus externi: hoc est falsum: ergo. Resp. neg. conseq. Specialis, & nova gratia auxilium, potest esse necessarium ad actum externum; quia, supposita jam voluntate efficaci, tamen adhuc sunt nova difficultates in executione, debetque voluntas roborari, ut efficaciter volita constanter exequatur. Inde ex Conciliis, & Patribus, necessaria est gratia, non tantum excitans, sed etiam comitans, & subsequens.

Ad confirm. neg. ma. Ratio, & quidem gravis est; quia actus externi vel maximè servisunt, ad gubernationem, & disciplinam externam, scandalum, vel ædificationem aliorum, sive quo-

ad cultum DEI, sive quoad societatem humanam, & reipublica utilitatem. Dein non potest actus internus, efficaciter volens externum, suadere; aut præcipi, quin simul præcipiat externus; cum internus debeat velle externum: sicut etiam, si præcipiat actus externus, ut humano modo, & non ab invito, fiat, præcipitur quóque aliquis actus internus, eum imperans.

172. Ob. 7. Actio externa, quamvis non sit formaliter in se bona, est tamen bona respectivè ad DEUM, ut hic est principium, & caput reipublicæ rationalis: ergo est meritoria. prob. ant. bonum est exhibere DEO actus externos; quia per hos excitantur homines ad laudem DEI, imò etiam ad actus internos virtutum eliciendos: ergo. Respondet Oviedo, hac ratione etiam actus externos, ex motivo prorsus indifferenti elicitos, sine actu bono interno, fore meritorios; quia etiam alii homines per illos excitantur ad laudem DEI; cum intentionem agentis intueri non possint. In forma om. antec. neg. conseq. ad prob. om. totum. quia tantum probat prius ant. quod non negavimus: sed negavimus conseq. & hoc idèo; quia ad meritum non sufficit bonitas merè objectiva, sed debet esse formalis. Excitatio etiam aliorum ad bonum est per accidens; nam potest quis excitari per actum indifferentem, qui non meretur: & potest non excitari, imò etiam scandalizari, per actum in se valde bonum.

173. Ob. 8. Ex nostra doctrina sequetur, quòd homo, volens dare eleemosynam infinitam, acquireret meritum infinitum, sicut, qui tam actu daret: hoc est falsum: ergo. Respondet Vasquez, non posse circa hoc obiectum haberi volitionem efficacem, eoquod non possit, apparere homini possibilis talis eleemosyna. Resp. cum Suarez, & Gormaz de merito. n. 100. neg. ma. & etiam ejus suppositum, quòd scilicet is, qui daret actu infinitam eleemosynam, haberet meritum infinitum, nisi eam daret per unum actum intrinsecè infinitum, vel per infinitos actus; non enim actus fit infinitus, eoquod habeat objectum infinitum; alias actus charitatis, eoquod habeat objectum simpliciter infinitum, & hoc etiam affectivè velit ponere, esset infinitus, vel infinitè meritorius: & vicissim actus, quo quis desperatus cuperet destruere DEUM, si posset, esset infinita malitia. Quare ut rectè ait Gormaz, licet objectum sit infinitum, potest tamen illud voluntas amplecti finitè: quod etiam in nostro casu continget. vide etiam, si placet, Arriagam. disp. 16. de act. hum. n. 39. quamvis ejus solutio mihi non satis placeat.

QUÆSTIO III.

De Honestate, ac Inhonestate moralis.

ARTICULUS I.

Quæ sit Regula Moralitatis.

174. **M**Orale dicitur, quod ad mores pertinet: mores autem aliquando tantum significant

certum modum agendi: & sic dicitur, tales, vel tales, esse mores brutorum: at vero strictè quando mores significant similem modum agendi ex voluntaria determinatione agentis, seu coniunctudinem, ut habet Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate, § 5. malit. actuum hum. disp. 1. sec. 1. n. 2. Unde actus moralis dicitur ille, ex cuius frequentia, seu mores nascuntur.

Est autem actus moralis (ut idem Eximus loc. cit. n. 6. habet) qui procedit ex perfecta deliberatione rationis, seu est actus perfecte humanus, qui oritur à voluntate ut libera, cum prævia cognitione honesti, vel dishonesti, seu cum attentione ad primam regulam rationis, prohibitem, vel permittentem, præcipientem, vel latenter suadentem. Actus autem huic regulæ conformis dicitur honestus: econtra disformis dicitur dishonestus: unde moralitas actus stat, partim libertate actus, partim in advertentia ad dictam regulam. Quare, cum solæ creature rationales capaces sint libertatis, ac advertentia dicta, atque adest honesti, vel dishonesti, solæ etiam sunt capaces actuum strictè moralium.

175. Quæritur jam, quænam sit regula objectiva, universalis, & primaria, ex qua determinatur honestas, vel dishonestas actuum, seu etiam, si possibilis sit, indifferentia actuum. Quæde re sententiae variant, præcipue tamen duas differuntur. Prima est afferentium, ipsam naturalis rationalem, quæ tamē, esse hanc regulam, cui actus honestus debeat esse conformis, & dishonestus disformis, ita videtur sentire Suarez in 1. 2. tr. de bonit. § 5. malit. actuum. hum. disp. 1. sec. 1. Vasquez in 1. 2. disp. 58. c. 2. n. 9. & alibi, cum pluribus recentioribus. Altera est, assignantium pro regulæ legem æternam DEI, ita S. Thomas 1. 2. q. 71. a. 6. in corp. dicens: Regula autem voluntatis humana est duplex: una propinqua, homogenea, scilicet ipsa humana ratio: alia vero est prima regula, scilicet lex æterna, que est quasi ratio DEI. Sequuntur teste Ralstero in norma regi. Theologi communissimè: statendum tamen est, quod aliqui quoad modum loquendi quædoque discrepant, ut Pallavicinus, Haunoldius &c.

176. Dico cum hac secunda sententia, Regula prima, & universalis, saltem remota, moralitatis, seu honesti, & dishonesti, est lex æterna DEI. Intelligimus autem non tantum legem præcipientem, vel prohibentem, seu strictè dictam, sed etiam permittentem, & suadentem, seu latius dictam: sive ordinationem, directionem, aut voluntatem aliquam Divinam; nec enim omnia honesta sunt præcepta, sed quædam tantum suasa, quædam vero negativè honesta, tantum permissa. Dixi regula prima; an enim dictamen conscientiae debeat dici regula secunda, vel proxima, aut tantum applicatio regule primæ, quæstio posset esse de nomine, in qua tamen standum videtur auctoritate S. Thomænum. præced. citati.

Probatur conclusio 1. Omnis actus est, & censetur dishonestus; quia est contra legem æternam DEI: ergo omnis est dishonestus; quia illi conformis: ergo hæc lex est prima, & universalis regula honesti, & dishonesti, seu moralitatis, antec. probatur. Scriptura, & PP. dicunt, omne dishonestum, seu peccatum, esse contra legem

gem DEI: ergo, prob. ant. psal. 118, v. 149. dicitur: *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terre: in quem locum S. Augustin. in sua enarrat. in hunc psalm. conc. 25. citans illud ad Rom. 4.v. 15. tibi enim non est lex, nec prævaricatio: ait, nullum esse sine prævaricatione peccatum, adeoque omne peccatum esse transgressionem legis, non quidem Mosaicæ; cum gentes sine hac lege peccavissent: sed naturalis, hoc est, Divina necessaria, quæ fuisse ibi S. Pater dedit.*

Idem S. Aug. lib. 22. contra Faustum c. 27. scribit: *Ergo peccatum est, fatum, vel dictum, vel concupitum aliquid, contra æternam legem. Lex verò æterna est ratio Divina, vel voluntas DEI: & lib. 2. de peccat. merit. & remiss. c. 16. Neque peccatum erit, si quid erit, si non divinitus ju- beatur, ut non sit. S. Ambros. l. de paradiſo c. 8. dicit, quod peccatum nil aliud sit, quam præ- varicatio legis Divina, & celestium inobedientia preceptorum S. Anselmus lib. 1. cur DEUS ho- mo c. 11. ait, peccatum esse, non reddere DEO debitum, vel non plenè subjici voluntati Divina.*

177. Prob. concl. 2. Regula moralitatis de-
bet esse universaliter obligans: ergo debet esse
lex æterna DEI. antec. prob. si non obligaret,
posset semper ab ea recedi sine culpa, aut in-
honestate morali, quod admitti non potest: &
si non obligaret universaliter, posset saltē à plu-
rimis, vel in pluribus casibus, ita ab ea recedi dein
omnes homines, quandocunque advertunt ad
honestatē, vel in honestatē actionis, semper
adventunt, se obligari ad honestē, vel saltē
non honestē, agendum, ut experientia quem-
vis convincit: ergo, prob. prior etiam conseq.
non est assignabilis ulla alia regula, universaliter ob-
ligans: ergo, Confirm. Omnis alia regula, natu-
ra etiam rationalis, est regulabilis per aliam re-
gulam: ergo non est prima regula; quia ante
hanc non potest dari prior: ergo sola lex æter-
na, non regulabilis per aliam, est prima.

178. Prob. 3. concl. ad hominem contra il-
los, qui naturam rationalem statuunt primam re-
gulam. Non potest explicari, quid intelligi de-
bet per naturam rationalem: ergo, ant. prob.
Vel intelligitur præcisè natura ut potens operari,
vel producere aliquid quomodoconque: &
etiam blasphemia erit honesta; quia conformis
est naturæ rationali, ut præcisè potenti eam
producere; nam revera eam producere potest:
Vel intelligitur natura tantum ut potens operari
honestè: & sit circulus vitiosus, nec quidquam
explicatur, ut patet consideranti.

Rufus per actum in honestum, vel intel-
ligitur tantum actus disformis quomodocon-
que naturæ rationali: & sic erit moraliter in-
honestum, si quis, etiam coactus, incedat nudus
in publico, vel induitus ueste majori, quam ipsi
conveniat. Vel intelligitur actus disformis tan-
tum bono physico naturæ particularis: & non
posset quis honestè mori pro patria. Vel intelli-
giur disformis bono physico re publicæ: & sic
sepe honestum est mentiri pro bono commu-
ni. Vel intelligitur disformis bono moralis: & ite-
rum sit circulus vitiosus. Vel intelligitur actus,
qui nos avertit ab ultimo fine: at hic non est
natura rationalis creata, sed est natura Divina,
quæ, si non sit regula prima moralitatis sub ra-

tione finis ultimi, est tamen sub ratione legis-
latoris, id quod nostra sententia docet.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

179. **O**b. 1. Regula, quæ jam supponit
aliqua esse honesta, alia inho-
nesta, non est prima regula
moralitatis: sed talis est lex æterna DEI: ergo,
prob. mi. DEUS præcipit aliquæ quia sunt ho-
nesta, qualia sunt e. g. cultus DEI, pietas erga
parentes: alia prohibet; quia sunt in honesta,
qualia e. g. sunt blasphemia, odium DEI: ergo
lex DEI jam supponit aliqua honesta, & alia in-
honestata: antec. probatur, commune est axio-
ma Theologorum, aliqua esse prohibita; quia
mala: alia mala; quia prohibita. Resp. 1. Eti-
am natura rationalis debet præsupponere aliqua
mala; nam, nisi per legem esset prohibita e. g.
comestio carnis die Veneris, natura rationalis
cam non redderet malam.

Resp. 2. dist. ma. Regula illa non est pri-
ma, quæ jam supponit aliqua honesta, vel inho-
nesta, in genere moris formaliter, conc. ma.
quæ tantum supponit talia radicaliter, neg. ma.
& dist. sic mi. neg. conseq. Cultus DEI non
est in genere moris formaliter honestus, ante-
cedenter ad legem DEI, nec odium DEI for-
maliter in honestum; quia hæc formalis hone-
stas, vel in honestas, est formaliter conformitas,
vel disformitas cum lege, ut probatum est. Ha-
bet tamen cultus DEI ex sua natura honestatem
radicalem, vel fundamentalem, odium verò si-
milem in honestatem: hoc est: ille exigit præci-
pi, isticum vero prohiberi.

180. Hanc radicalem honestatem, vel inho-
nestatem, ait Haunoldus lib. 2. trad. 1. num. 350.
defumi debere ex eo, quod antecedenter ad o-
mnes circumstantias particulares, cogitando nos
ipos, quasi adhuc in statu possibiliter existen-
tes, judicaremus, ex lumine naturæ, ab auctore
natura debere præcipi, vel prohiberi, tanquam
cujus præceptum, vel prohibitio, universaliter
naturæ rationali conduceret: certè tunc, in con-
silio à DEO adducti, suaderemus cultum DEI,
& dissuaderemus contumelias ipsius, ac parentum.
Quod autem etiam in ea hypothesi ho-
mines quod aliqua inter se tamen discrepant,
ex eo oriatur, quod non omnes statim agno-
scerent honestatem moralis, sed daretur igno-
ranti invicibilis, etiam juris naturæ, quod ob-
jecta magis remota à primis principiis &c.

Ad prob. dist. iterum antec. DEUS præci-
pit, vel prohibet aliquæ quia sunt honesta, vel
in honesta radicaliter. conc. antec. quia jam sunt
honesta, vel in honesta formaliter. neg. antec. &
conseq. Illud axioma Theologicum S. Tho-
mas 1. 2. q. 71. a. 6. al. 4. ait, intelligendum esse
tantum de prohibitis jure positivo (hoc enim
jure aliqua prohibentur, quæ jam antecedenter
sunt mala, ratione prohibitionis factæ à jure na-
turali) non autem esse intelligendum, de jure,
seu lege æterna DEI naturali; respectu enim
hujus, ait S. Doctor, omnia esse mala; quia pro-
hibita. Si tamen velis, potes etiam ad expli-

candum hoc axioma adhibere distinctionem inter malum radicaliter, & formaliter.

181. Dices. Ergo, si non esset DEUS, consequenter neque lex DEI, nihil esset formaliter honestum, vel in honestum, nec magis formaliter in honesta occiso hominis, quam pecudis. Resp. conc. illatum: foret tamen unum magis in honestum radicaliter, quam alterum, & ab hac malitia radicali, non autem à formalis, potest DEUS moveri, ad ea objecta prohibenda. Ubi nota, quosdam asserere, DEUM non moveri à malitia illa, ad prohibitionem eorum, sed à perfectione sua infinita e. g. à sua excellentia, ad prohibendum omnem sui contemptum, à sapientia, & providentia, ad prohibendum mendacium, quod, quia turbat politicam gubernationem, non debet esse licitum sub sapientissimo regime &c. existimat enim, à motivo finito, qualis est malitia illa, non posse DEO necessarium imponi, qualis tamen in ipso datur; cum ista objecta necessariò prohibeat. Alii tamen putant, posse DEUM necessariò moveri à motivo finito, si hoc post se trahat motivum infinitum, sicut scilicet malitia objecti cuiuslibet, intrinsecè mali, utpote opposita alicui perfectioni Divinæ, trahit post se etiam motivum illius ipsius perfectionis. Uterque modus loquendi facile componitur cum nostra sententia.

Cæterum posset adhuc fieri quæstio de nomine, an non malitia illa, vel in honestas, aut etiam honestas, quam radicalem vocamus, possit dici formalis; cum omnis denominatio debat provenire ab aliqua forma: ad quam respondeo, posse dici, non in honestatem formalis, sed formalem radicem in honestatis &c. sicut causa, quæ est radicaliter effectus, non est formalis effectus, sed formalis radix ipsius. Attamen, si quis veleret dicere, eam in honestatem esse, in genere physico aliquo modo formalis, non valde me opponerem, modò non dicatur esse formalis in honestas in genere moralis, seu Theologico.

182. Ob. 2. Juxta nos nemo foret atheistus: hoc videtur falsum: ergo. prob. ma. nemo ageret in honestè, nisi ageret contra legem DEI: ergo deberet eam agnoscere, consequenter etiam DEUM: adeoque nemo esset atheistus. Resp. neg. ma. ad prob. conc. antec. & primam conseq. dist. autem secundam, deberet agnoscere DEUM, sub ratione adhuc satis confusa, seu tantum sub ratione supremi legislatoris, hic & nunc, obligantis. conc. sub prædicato explicito, & magis proprio DEI, seu sub ratione entis à se, vel creatoris universi, omniisque gubernantis. neg. 2. atque 3. conseq. Si quis autem etiam negaret DEUM, ut supremum legislatorum, negaret tantum oretenus, vel certè sibi implicitè contradiceret; quia simul agnoscere aliquam in honesta, adeoque prohibita, consequenter per aliquam legem, & supremum legislatorum. Nec est in usitata implicita hæc contradictione; quia sepe contingit, etiam in aliis intentionibus hominum, ut obseruant Theologi in tract. de sacramentis. Addo, esse tamen adhuc discrimen inter blasphemum, & atheistum; ille enim admittit DEUM sub prædicato maximè proprio, & alia tantum negat e. g. justitiam: atheistus autem illum ex professo negat.

183. Ob. 3. Multa peccata non sunt contra legem æternam DEI: ergo hæc regula non est universalis. antec. prob. cometio carnis die Veneris, omissione horarum canonistarum &c. sunt tantum contra legem Ecclesiasticam: ergo. Confirm. 1. Omnes actus nostri sunt aequaliter conformes, vel disformes legi æternæ: ergo juxta nos aequaliter essent honesti, vel in honeste: quod dici non potest. Confirm. 2. Voluntas Divina presupponit sapientiam Divinam, vel dictamen rationis Divinæ: ergo ipsa non est prima regula. Resp. neg. antec. ad prob. iterum neg. antec.

Omnia, quæ sunt immediatæ contra legem positivam DEI, Ecclesiæ, aut alterius superioris, legitiæ obligantis, sunt etiam contra legem DEI æternam, quatenus lex ista naturalis necessariò vult, ut leges omnes legitiæ latæ observentur. Ad 1. confirm. om. antec. neg. conseq. aliquos enim actus lex magis, seu gravius prohibet, alios minùs, seu levius, e. g. minùs prohibet leve mendacium, magis homicidium. Pariter etiam quibusdam actibus bonis proponit majus præmium, quam aliis. Ad 2. confir. om. totum. An lex DEI stet in actu voluntatis, in verò in actu intellectus, præscindimus, sicut & S. Aug. præscindit loc. cit. n. 176. & tantum dicimus, legem DEI, latius dictam (que explicata est n. eod.) in quocunque stet, esse primam reglam.

184. Ob. 4. Juxta nos omnes actus honesti essent actus obedientiæ: hoc est falsum: ergo. Confirm. Non omnia, quæ DEUS vult, etiam nos possumus honestè velle: ergo ejus voluntas non potest esse universalis regula. Resp. neg. ma. Actus obedientiæ non est, qui tantum quomodounque supponit præceptum, aut illudre-spicit, tanquam regulam, ad judicandum de honestate, vel in honestate objecti: sed ille tantum est actus formalis obedientiæ, qui pro objecto formaliter habet ipsam honestatem implendi præceptum, seu habet ipsum præceptum pro motivo operandi, quod non habet actus e. g. charitatis, abstinentiæ &c. Ad confirm. conc. antec. dist. conseq. non potest esse regula universalis voluntas illa, qua ipse DEUS vult objectum, conc. conseq. qua vult, nos velle objectum. neg. conseq. Quando DEUS vult moris nostros parentes, non vult etiam nos eam mortem velle: at quando vult omissionem peccati, vel actum virtutis, à nobis eliciendum, vult etiam eum nos velle: & si huic voluntati nos conformemus, honestè agimus. Supponit autem hic; quod lex DEI sit auctus voluntatis; alias argumentum non habet vim.

185. Ob. 5. Actus DEI, antequam concipiuntur conformes legi DEI, jam concipiuntur honesti: ergo etiam nostri. Confirm. Si DEUS mentiretur, non ageret contra voluntatem suam; quia vellet mentiri: & tamen ageret in honeste: ergo. Resp. 1. om. antec. neg. conseq. Voluntas DEI est indefectibilis, nec indiger alia regula distincta: at nostra voluntas est indifferens ad honestum, & in honestum. Resp. 2. dist. antec. actus DEI concipiuntur honesti, antequam concipiuntur conformes legi strictè tali, tanquam à superiori latæ, quem DEUS non habet. conc. antec. antequam concipiuntur conformes legi latæ

latè tali, seu dictamini rationis æternæ, neg. antec. & conseq. hæc enim conformitas imbibitur in ipsa honestate. Ad confirm. neg. antec. Ex una Chimæra sequitur alia; DEUS enim tunc vellet contraria: vellet mentiri, ut ponitur: nollet etiam mentiri; quia necessariò non vult, seu odit omne destruictum auctoritatis suæ supræ, & infallibilitatis, adeoque destruictum sui ipsius, quale esset mendacium.

186. Dices 1. Saltem sequeretur ex nostra doctrina, omnes actus DEI esse æqualiter honestos, sive creer mundum, sive non creer: sive perfectiora, sive imperfectiora producat: sed hoc non videtur dicendum: ergo prob. min. sic DEUS æqualiter esset laudandus, & æquales ei gratiæ referendæ, sive magnum, sive parvum beneficium conferat: sive mittat Filium suum in mundum, sive non: hoc videtur paradoxum: ergo. Resp. non posse hic esse quæstionem de actionibus DEI ad extra; nam creaturæ, etiam à solo DEO productæ, non habent honestatem formalem ex n. 157. nisi sint actus boni à creatura, gratiæ Divinæ cooperante, producti (hi autem possunt, ut in perfectione, ita etiam in honestate excedere, ratione objecti melioris, intensionis, tendentia &c.) sed debere esse quæstionem, de actibus DEI internis: unde in forma. conc. ma. neg. min. cum S. Thoma 1. p. q. 25. a. 6. ad 1. ubi docet, DEUM posse facere melius substantiæ, hoc est, meliorem rem: non verò adverbialiter, hoc est, meliore modo, sive ex majore sapientia, & bonitate.

Ad prob. S. Thomas 2. 2. q. 91. a. 1. ad 1. videtur dicere, DEUM ob suam essentiam (eadem autem videtur ratio de omnibus prædictis intrinsecis, realiter identificatis) non esse laudandum, eoque superer omnem laudem: & juxta hanc doctrinam negandum esset suppositum. Si tamen aliud non intelligatur per laudare, quæ DEI magnitudinem, & perfectionem, quamvis minus dignæ, prædicare. Resp. conc. 1. & neg. 2. p. antec. Eset DEUS æquæ laudandus: quia DEUS est in se æquæ magnus, ac perfectus, sive aliquid faciat, sive nihil, sive misereatur nostri, sive non. Non tamen æquætiter sunt ei grates habendæ; quia gratitudo non respicit tantum perfectionem, sed beneficia DEI, ejusque per ista ostensam nobis benevolentiam, quæ utique major nobis ostensa est, dum Christus missus est, quæ, si non fuisset missus,

187. Dices 2. Ergo DEUS non habet libertatem, nisi ad duo æqualia bona; sive enim agat, sive non agat, sive contraria agat, semper æquætiter benè agit: hæc autem electio non est laude digna: ergo. prob. min. Petrus, determinatus ad dandum mihi aureum, non est laudabilis propterea, quod mihi dedit aureum A. præ aureo B. omnino æquale: ergo. Resp. hanc objectionem intellectam, ut hæc debet intelligi, de actibus internis DEI, debere ab omnibus solvi, quacumque hac in quæstione sententiam teherent. Unde pro omnibus neg. min. ad prob. conc. antec. neg. conseq. & paritatem. Ideo Petrus non est laudabilis; quia determinatio illius, ad liberaliter donandum aureum, non est ab eis naturæ, sed aliunde: at verò determinatio DEI, ad formaliter optimum, est ab ipsissima ejus natura, omni laude dignissima. Addo, a-

ctum Divinum internum non debere esse materiam suæ fissionis in sensu Aristotelis, in quo talis materia debet semper esse melior, quæ opposita; DEUS enim melioris actus interni capax non est.

ARTICULUS III.

An sit possibilis Actus Moralis indifferens.

188. **N**on quæritur hæc, an sint possibilis actus indifferentes, hoc est, nec boni, nec mali, ob defectum libertatis, vel advertentia ad regulam honestatis; nam in primis hi actus non sunt morales ex num. 174. dein, tales plurimos dari, non est dubium; quis enim semper, dum cutem fricat, aut sputum ejicit, caput movet &c. cogitat, an honestum sit? Neque quæstio est, an dentur actus indifferentes ad meritum supernaturale, & peccatum; nam opera naturalia infidelium honesta e. g. actus fidelitatis in pacis, misericordia, continentia, non sunt meritorii in ordine superno: imò nec opera naturalia fidelium, ut nemo dubitat,

At neque sunt peccata; ut patet ex damnatis Baji propositionibus, ex quibus 25. sic habet: *Omnia opera infidelium sunt peccata, & philosophorum virtutes sunt vitia: & 35. Omne, quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.* Similiter Alexander VIII. damnavit hanc 7. *Omnis humana actio deliberata, est DEI dilectio, vel mundi: si DEI, charitas Patris est: si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.* Igitur hæc quæritur, an sit possibilis actus moralis, in specie, vel individuo, qui non sit malus, nec tamen respiciat motivum honestatis, etiam tantum naturalis.

189. Dico 1. Possibilis est actus indifferens in specie. ita S. Thom. 1. 2. q. 92. a. 2. in corp. ajens. *Quidam actus sunt boni ex genere, qui sunt actus virtutis . . . quidam verò sunt actus mali ex genere, sicut actus vitiosi . . . quidam verò ex genere suo sunt actus indifferentes: & respectu horum lex habet permittere.* Licet autem addat, posse etiam indifferentes dici actus parvum bonos, vel parvum malos, tamen per ipsam particulam etiam significat, dari alios pure indifferentes. Per indifferentes autem ex genere intelligit indifferentes in specie; quia non intelligit genus summum, sed subalternum, quod coincidit sepiissime cum specie moraliter sumpta. Consentient communissime Theologi. Prob. concl. *Esse actum indifferenter in specie, nihil aliud significat, quæcumque actum respicere objectum, ex se, & seclusis circumstantiis indifferens: sed tales actus sunt possibles, imò tantur multi: ergo.* prob. mi. tales actus sunt, ambulare, stare, levare festucam, abigere muscas, scribere, legere &c. Studiosè autem hæc attuli in exemplum meros actus externos; nam loquendo de actibus internis voluntatis, isti non possunt, esse indifferentes in specie, nisi etiam possint, esse indifferentes in individuo; cum enim hi debeat semper respicere in-

intrinsicè aliquod objectum formale, & non possint ferri tantum in objectum materiale, nisi hoc simul sit objectum formale, debent, vel respicere motivum alicujus honestatis, & esse boni, vel illud non respicere, & sic juxta authores, non admittentes actum indifferentem in individuo, esse mali, ut magis patebit ex discordis.

190. Dico 2. Possibilis est, saltem per accidens, actus indifferentis in individuo. Ita omnes, qui admittunt talem actum per se, & præter hos alii plures. Prob. Qui bona fide amplectitur, ut veram sententiam, quæ asserit, possibilem esse per se actum indifferentem in individuo, & juxta illam operatur, utique elicit actum indifferentem; quia à malo ipsum excusat bona fides: bonitate autem eum privat negotio motivi honesti: ergo saltem per accidens, seu ratione illius sententia, bona fide credita ut vera, est talis actus possibilis.

191. Dico 3. Probabilis etiam per se possibilis est actus indifferentis in individuo. Ita Scotus cum tota Schola subtili. S. Bonaventura in 2. dist. 41. a. 1. q. 3. Alenfis, Almays. Angest. Gabriel. Nicol. de Obellis. Herrera. Palacius. Gaspar Hurtadus. Joan. Sanchez. Oviedo loc. cit. num. 189. Valquez in 1. 2. disp. 52. c. 2. Arriaga de act. hum. disp. 21. sect. 4. subf. 2. Aversa, Caspensis, Morandus apud Mastrum in 2. dist. disp. 5. q. 6. n. 299. Viva curs. Theol. p. 2. disp. 7. q. 13. n. 2. § 4. & hoc teste communior recentiorum, ut adeò adversarii, quamvis magnam autoritatem pro se etiam habeant, tamen eā solā nos minimè opprimant. Omitto Angelicum adversarii favere 1. 2. q. 18. a. 9. quia disputari posset, quid S. Doctor intelligat, per ordinationem ad debitum finem: an non tantum ordinationem ad finem aliquem, convenientem rationi permittenti &c. adeò, ut velit, etiam actum, quem nos vocamus indifferentem, aliquo modo dicendum bonum: sed nolim contra communem obnit. Ignoscet S. D. facile, si hac vice amicissimum ei S. Bonaventuram sequamur.

192. Prob. 1. concl. Obligatio intendendi, in omni proposito actu deliberato, semper positivè aliquam honestatem, est valde gravis: & insuper est contra fatus communem perversionem fidelium: certè à plurimis ignoratur: neque etiam ex ullo capite potest probari: ergo non debet admitti. conseq. non solet negari. antec. quod tria habet membra, probatur per singula: & in primis tertium membrum probabitur solutione objectionum: quoad primum probatur sic. Licet hæc obligatio non sit gravis in eo sensu, quasi obligaret sub gravi peccato, tamen est gravis; quia sapientissime recurrat, & nisi observaretur, committerentur plurima peccata venialia, quæ non sunt parvum malum, & merito magni astimantur, præsertim à magis pliis. Sanè homini, purgatorium timenti, non foret adeò facile, nullam recreationem intendere propter se ipsum: nullam ambulationem, aut musicam instituere propter delectationem: nihil legere, aut videre propter delectationem sciendi: nunquam caput, aut cutem, deliberatè fricare purè propter abigendum pruritum &c.

Prob. jam quoad secundum membrum. Ho-

mines, etiam pli, communiter ista faciunt, absque ulla intentione, per quam ea ad alium altiorum honestum finem ordinant: nec tamen in his peccare se credunt: nemo etiam facile eos peccati condemnat, quamvis utique perfectius agerent, altiori ex fine ea faciendo. Rursus ista obligatio, quæ tamen esset juris naturalis, & omnes homines attingeret, à paucissimis seatur. Sanè Arriaga de se ipso fatetur, se, donec hanc questionem agitari audiverit, de hac obligacione nihil cogitasse. Evidenter negari non potest, plures obligationes ignorari ab indochis: sed ista etiam ignoratur, certè non agnoscitur, à doctis, & pli: dein etiam obligatio, solis indochis non cognita, non admittitur, nisi sufficienter probetur: atqui hæc non ita probatur, ut patebit ex solutione objectionum.

193. Probatur conclusio 2. auctoritate SS. PP. S. Hieron. ep. 89. c. 5. agens de ceremoniis, aut sacramentis antiquæ legis, sic ait: Neque enim indifferentia sunt inter bonum, & malum, sicut Philosophi disputant: Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferentia ambolare, egerere alvi stercore, capitis naribus purgamenta projicere, sputis rhevma jacere: hoc nec bonum, nec malum est; sive enim feceris, sive non feceris, nec iustitiam habebis, nec in iustitiam. Ubi observa, eum dicere: sive feceris, sive non feceris: adquæ agere de actu in individuo; nam in specie actum nunquam feceris.

Nec dicas, S. Doctorem tantum velle dicere, ista opera non esse bona supernaturaliter; nam loquitur de bonitate, juxta acceptionem Philosophorum, qui non egerunt de supernaturali. Quod autem dicat: Nec iustitiam habebis, nec in iustitiam (per quam iustitiam videretur à Patribus intelligi communiter supernaturaliter) tantum probat, eum etiam dicere, quod talia opera non habeant meritum supernum, quod unque principaliter ibi intendebat: sed non probat, eum non intellexisse bonum, secundum acceptionem bonitatis in sensu Philosophorum; alias, quid eos citaret? videatur Vasquez in 1. 2. disp. 52. c. 2. ubi ait, S. Hieronymum manifestè sententiam S. Bonaventuræ, id est, nostram probare.

Rursus S. Gregor. Nazianz. oratione 3. que est contra Julianum 1. Ad hæc quomodo 94. sic ait: Quemadmodum enim, quisquis supplicio hanc dignus est, non idem statim laudem, & predicationem meretur, eodem modo nec, quisquis laude, & predicatione dignus non est, idem confessum penam quoque commeretur: atqui laude, & predicatione etiam dignus est, qui naturaliter tantum honesta facit: ergo. Hinc apud Vasquez. loco modis citato interpres Nazianzeni Elias ait in hunc locum: Nota, medium quendam statum à magno hoc viro excipi, & admitti.

Huc spectat etiam illud S. Gregorii Papæ homil. 27. in Evangel. Sunt nonnulli, qui diligunt proximos, sed per affectum cognationis, & carnis: quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Si dicas, naturaliter esse honestum diligere consanguineos Resp. id non esse dubium: sed unde probas, quod S. Gregorii verba debent restringi ad eos tantum, qui diligunt consanguineos ex motivo honestatis illius, seu quia honestum est? de quo sanè plures non videntur cogitare. Accedit, quod S. Pontifex dicat,

eos amare per affectum carnis, & infra addat, eos amorem suum carnaliter impendere, quæ sane non videntur significare positivum amorem honestatis. Huc ictus etiam S. Bonaventura cit. n. 191. qui sententiam nostram scholasticæ, & sive probat.

194. Accedit S. Augustinus, cuius tamen autoritate potissimum videatur nisi contraria sententia. Hic epist. 19. c. 2. quæ est responsum ad epistolam S. Hieronymi, citatam n. præced. sic habet: Sed cavendum est videat in hac disputatione, ne, sicut Philosopphi, quædam facta hominum media dicamus, inter recte factum, & peccatum, quæ neque in recte faciunt, neque in peccatis, numerentur: & urgeamus eo, quod, observare legis ceremonias, non potest esse inifferens, sed, aut bonum, aut malum: quæ verba, dum adversarii pro te citant, non videntur attendi, quod ea non sint S. Augustini affirmantis, sed sibi objiciens; nam hæc fere verba S. Hieronymus, ut patet ex n. 193. ei objecerat.

S. Augustinus autem approbat illud dictum Philosopherum; nam ait: *Ego vero Apostolis non tam exemplum philosophorum simo, quando illi in sua disputatione veri aliquid dicunt: & post pauca: Philosophi non propterea vani sunt; quia omnia facta dicunt: sed quia, & factis plerique confidunt, & ubi vera inveniunt: ut aere, à Christi gratia, qui est ipsa veritas, alieni sunt.* Tandem ibi S. Doctor dicit, observationem legum ceremoniarum, aliquo tempore post Christi mortem, fuisse indifferente, nec bonam, nec malam.

Verum quidem est, quod eas ceremonias non fuisse amplius bonas, S. Augustinus probet ex eo, quod homines non iustificantur: per quod quidem ab eis tantum excludit honestatem supernaturalem, quod primarium est S. Patris intentionem: sed tamen per istud etiam ipsis non tribuit honestatem, vel honestatem positivam naturalem, sed potius etiam hanc excludit, propterea; quia (sicut n. 193. observatum est circa textum S. Hieronymi) etiam S. Augustinus loquitur de indifferentiis, in seculo Philosopherum. Ex quibus videtur, hoc saltem evinci, nostram sententiam, non esse ita destitutam auctoritate Patrum, & oppositam ita eadem suffulsum, ut propterea illa absque alia ratione deseriri, ista verò adstrui debeat. Quod adhuc magis patebit, quando ad Patres, ab adversariis adductos, respondemus.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

195. **O** B. I. S. Augustinus l. 2. de peccat. merit. & remiss. c. 18. sic: habet: *Nam, si nobis libera quædam voluntas ex DEO est, quæ adhuc potest esse, vel bona, vel mala: bona vero voluntas ex nobis est, melius est id, quod à nobis, quam, quod ab illo est: quod si absurdissime dicitur, oportet, fateantur, etiam bonam voluntatem nos divinitus adipisci: quanquam voluntas mirum si potest in medio quodam ita confidere, ut nec bona, nec mala sit; aut enim iustitiam diligimus, & bona est, & si ma-*

gis diligimus, magis bona, si minus, minus bona est: aut, si omnino non diligimus, non bona est. Quis vero dubitet dicere, voluntatem, nullo modo iustitiam diligenter, non modo esse malam, sed etiam pessimam voluntatem? Hic est integer textus S. Doctoris, ex quo adversarii maximè nos impugnant illis verbis, quibus dicitur, voluntatem non posse esse in medio, sed vel esse bonam, vel malam.

Resp. cum Arriaga, & Ovideo loco supra citato, S. Augustinum non loqui de actu voluntatis, sed de potentia. Non quidem nego, S. Doctorem saepe alibi, per bonam, vel malam voluntatem, intelligere actum voluntatis bonum, vel malum. At hic intelligit ipsam potentiam, quæ per actum bonum, aut malum, etiam ipsa denominatur bona, vel mala; nam loquitur S. Doctor de illa voluntate, quæ est libera, ita, ut possit esse bona, vel mala: item, quæ potest esse magis, vel minus bona, quod non convenit actu, sed potentia libera: insuper ait, voluntatem, si omnino non diligit iustitiam, esse pessimam: non autem est pessimus quivis actus, qui tantum non diligit iustitiam; sed talis est sola potentia, si scilicet nunquam diligit iustitiam. Hæc potentia potest esse mala ex nobis, si eliciamus actum malum: bona vero est ex DEO, si auxilio gratia præventi eliciamus actum bonum: de qua re maximè ibi S. Augustinus agit.

Quare ulterius rectè docet Arriaga, S. Doctorem ibi loqui, quasi de statu habituali potentia voluntatis, seu animæ, aut hominis, quasi diceret: voluntas, id est, potentia, quæ diligit bonum, bona est: si superius & maius bonum diligit, melior est: si nunquam omnino bonum diligit, pessima est: nam est impossibile, ut non occurrat sæpius honestum, quod necessarium amet, aut, si hoc non amet, necessarium amet gravissima mala, illis objectis honestis contraria, vel certè ea culpabiliter permittat. Quare, in forma, concessu textu, neg. conseq. seu ejus suppositum; sive nego, S. Augustinum ibi agere de actu voluntatis.

196. Afferri hæc etiam solet textus S. Augustini ex l. 2. de sermone Domini in monte c. 22. quasi ibi diceret S. Doctor, non esse satis ad reitudinem actionis, si fiat ad necessitatem vita sublevandam. Sed in primis etiam adversarii non negant, actum quemlibet saltem naturaliter honestum esse, si necessitas vita eum exigit; quia honestum est, necessitatibus vita providere. Dein, quidquid de hoc sit, S. Aug. eo loco tantum dicit, hanc non esse intentionem charitatis proximi, ut quis alteri beneficiat, id est, ut vici sim sibi beneficiat, neque sic quemque velle sibi aliquid commodi temporalis fieri. verbo: tantum dicit, talum actum non esse meritorium. Solet etiam opponi aliud S. Augustini dictum ex l. 4. contra Julianum c. 3. sed toto illo longissimo capite, S. Doctor tantum intendit probare, virtutes ethnicorum non fuisse veras virtutes, etiam si e.g. castitatem, temperantiam, aut fidelitatem naturaliter servaverint: quarum virtutum actiones, cum sint naturaliter honestæ, (quamvis non sint s. etæ, propter quod ultimatum fieri debuissent, scilicet propter amorem veræ iustitiae, aut virtutis, de qua ibi S. Augustino est sermo)

mo) etiam juxta adversarios non possunt esse peccata; alias illi infideles in omni opere necessario peccassent: quæ est propositio 8. inter 31. ab Alexandro VIII. damnatas; unde hi textus non faciunt ad rem.

197. Verum est, quosdam, Baio addit. 8. voluisse ex iis textibus inferre, infideles, etiam in omnibus illis actionibus honestis, peccare; e quod S. Doctor dicat: *Quidquid autem boni sit ab homine, & non propter hoc sit, propter quod fieri debere vera sapientia precipit, et si officio videatur bonum, ipso non recte sine peccatum est: sed, si attentè legatur totus contextus, apparebit, S. Doctorem quidem velle dicere, ethnicorum virtutes frequentissime apparentes esse, & malo fine e. g. superbiæ, avaritiæ, vel alio vitio corruptas: at hoc non universaliter, multò minus firmiter afferit, sed tantum firmiter docet, non esse veras virtutes, hoc est, ad gloriam cælestem ducentes.*

Docet enim S. Antistes eodem cap. non adeò longè ab initio, eas ipsas ethnicorum virtutes, si scilicet non sint vitiæ, Divino muneri esse adscribendas, dum Julianum alloquens ait: *Quanto, inquam, satius hæc ipsa in eis dona DEI esse satseris?* Rursus sub finem capituli ostendit iterum, se, dum opera infideliuum bona esse negat, tantum ab iis excludere bonitatem, condicentem ad finem supernaturalem; sic enim ait: *Scito, nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, sine DEI gratia, que datur per unum mediatores DEI, & hominum, nemini posse conferri, per quod solum homo potest ad æternum DEI donum, regnumque perduci.* Ac tandem transmittit, ea opera in alio sensu posse bona dici, dum addit: *Omnia proinde cetera, que videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona &c.* Ex quo patet, textus, ex eo capite allatos, ad quæstionem nostram non facere. S. Augustino consentire censendi sunt ejus discipuli SS. Prosper, atque Fulgentius, quorum textus, quia ab adversariis non afferuntur, etiam expressus exponi non debent.

198. Ob. 2. S. Bernard. serm. 36. in Cantica ait: *Sunt namque, qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant: & turpis curiositas est. Et sunt, qui scire volunt, ut sciantur ipsi: & turpis vanitas est. . . . Et sunt item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causâ, pro pecunia, pro bonoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoque, qui scire volunt, ut edificant: & charitas est. Et item, qui scire volunt, ut edificantur: & prudentia est. Ergo non licet appetere delectabilitatem scientia propter seipsum: ergo non datur ullus actus indifferens in individuo; quia, si aliquis daretur, certè talis esset appetitus scientie.*

Resp. quærendo, an ergo adversarii vident, obligari homines ad facienda omnia ex motivo charitatis, vel alio supernaturali? Hoc sanè esset difficultimum; nec potest hæc obligatio ulla ratione probari: certè S. Thomas nullibi eam indicat, & 2. 2. q. 141. a. 6. tantum requirit, ut intendatur sublevatio decens necessitatis naturæ, ut exponit Suarez, rationalis qua talis: & S. August. 1. de decem chordis c. 11. tantum petit, ut quis matrimonio non utatur, nisi saltem liberorum procreandorum causâ, seu ob prolis gene-

rationem, qui finis est pùre naturalis. Idem docent alii SS. Patres, Gregorius, Anselmus, & Theologi communiter, quos vide apud Cardenam in crisi Theol. dissert. 7. c. 2. a. 2. n. 58. & seq. Si autem hæc actio honestatur intentio, ne finis pùre naturaliter honesti, etiam alia honestabuntur. Jam verò, si adversarii non volunt homines obligari ad semper agendum ex motivo supernaturali, dicant, an non naturaliter honestus sit moderatus appetitus honorum, vel etiam pecuniarum? an non etiam naturaliter honestum sit, appetere moderatè scientiam, hoc est, perfectionem naturalem intellectus? hoc certè vix videtur negabile, si talis appetitus, ex se proprius creaturæ rationali, non aliunde vietatur: ergo debent ipsi metu respondere ad hunc textum melliflui Doctoris.

199. Resp. ergo pro nobis, & ipsis, S. Patrem non loqui de quoquunque appetitu moderato scientie, sed de immoderato, cui paulò ante applicat illud Apostoli ad Rom. 12. v. 3. *Non plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem:* & post objectum textum dicit, ut cibum nimium, ita multam scientiam, ingestam stomacho animæ, & non digestam, nocere. Potest etiam dici, prout alius quidam respondet, terminum illum turpis non idem significare, ac peccatum, sed idem, ac imperfectum: quasi diceretur, imperfectum esse, si quis scientiam non ordinet ad finem altiorum: quæ responsio etiam probabilis sit ex eo, quod S. Bernardus alloquitur suos religiosos, quos non volebat, motibus hinc naturalibus inhærente, sed ad perfectionem magnam assurgere.

200. Ob. 3. Innocentius XI. damnavithas duas propositiones: scilicet 8. *Comedere, & bibere usque ad satietatem, ob solam voluptatem, non est peccatum*, modo non ob sit valetudini; quia hæc potest appetitus naturalis suis actibus frui, & 9. *Opus conjugii, ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defecit venialis:* aqui, si esset possibilis actus indifferens in individuo, non essent ista peccata, adeoque licita: ergo, prob. min. non potest illa ostendi ratio, cu non sint licita, nisi, quia non potest intendi delictatio propter se, sed debet intendi aliqua honestas: atqui hæc non deberet intendi, supposita possibilitate actus indifferens: ergo. Confirm. Si possibilis est actus indifferens in individuo, tunc appetitus naturalis potest licite frui suis actibus: hoc non potest admitti ex propositione octava damnata: ergo.

201. Resp. neg. min. ad prob. neg. ma prasertim quoad secundam partem. Ad confirm. dist. ma. potest omnis appetitus naturalis suis actibus frui. neg. ma. aliquis. om. ma. & dist. si min. neg. conseq. Circa has duas propositiones mereret legi *Viva in p. 2. trutine Theologice*, ubi tandem concludit, ex damnatione itarum thesium nullatenus concuti nostram sententiam. Aliud enim est, comedere moderatè ad sufficiatiam, aliud, ad satietatem; est enim nimium, si eosque quis comedat, & bibat, donec nullum amplius sentiat appetitum, etiam non ob sit valetudini, cui saepe non ob sit comedere usque ad nauseam: & tamen aliqui Doctores docuerunt, etiam istud esse licitum, & quidem ex eo principio, quod appetitus naturalis licet suis

suis actibus fruiatur: quod principium, si in sensu particulari tantum intelligatur de aliquo appetitu, nihil probat pro comestione, ut patet: si autem sumatur universaliter, est omnino falsum; tam etiam ebrietas, & libido erit licita.

Et sunt authores, qui innuunt, hanc propositionem esse damnatam propter hanc ipsam causam; ita, ut propositio haec, tanquam causalitatem, & non propter primam partem, damnata sit. Et sane haec propositio: Christus est in Eucharistia; quia est ubique: est heretica, non propter primam partem, quae est de fide: sed propter adjunctam causam, adeoque tanquam causalitatem etiam posset forte dici, quamvis liceat comedere, & bibere, ad satietatem, tamen propositionem dictam, recte esse damnatam, tanquam causalitatem, seu propter causam universaliter additam; cum universaliter falsissimum sit, posse quilibet appetitum naturalem suis actibus, non tantum uti, sed frui; nam haec ratio universaliter sumpta, ut modis dictum, licitam redderet ebrietatem, fornicationem &c.

202. Sed, si etiam concedatur, juxta communem Theologorum, ut ait Viva p. 2. trutin. Theol. in prop. 8. § 9. Innoc. XI. n. 6. non esse licitum, moderatè etiam bibere, vel comedere, ob somiam voluptatem, & non posse hunc appetitum suis actibus frui, hoc est, eos habere pro fine, sed tantum uti, hoc est, habere pro medio, & ordinare ulterius ad sustentationem corporis &c; non sequitur impossibilitas actus indifferens in individuo; nam, quamvis voluptas comedendi (& consequenter multò magis voluptas actus conjugalis) non sit intendibilis propter se sine peccato, potest tamen esse intendibilis alia moderata voluptas: item, quamvis dicatur homo, utpote rationalis, teneri ulterius ordinare voluptatem, quae est ipsi communis cum belluī, tamen non sequitur, quod teneat sub peccato, ulterius ordinare etiam alias voluptates, sibi proprias, e.g. audire musicam, olfacere florem, aspicere, vel illustrare bibliothecam, aut tubo optico uti ad videnda longinquā, ludo non malo moderatè ludere &c.

203. Ratio posterior esse potest; quia hujusmodi voluptates ad hoc ipsum à natura institute sunt, ut animus humanus relaxetur: at non ita voluptas ciborum, aut venetorum; quia prima ideo addita est cibo, & potui, ut homo faciliter iis uteretur, ad sustentandum proprium individuum: altera vero à natura addita est, ut homo subiret onera matrimonii, quae sunt valde gravia, & sic propagaretur, vel conservaretur species humana. Accedit, quod in his duabus delectationibus valde difficile sit, modum tenere, juxta illud D. Augustini l. 4. contra Julian. c. 14. paulo post medium. Nescit cupiditas, ubi finitur necessitas: & idcirco videatur, debuisse natura prohibere, ne propter se ipsas intendantur.

Quare, qui his voluptatibus fruiatur propter se ipsas, & non tantum utitur, in ordine ad fines, à natura intentos, invertit ordinem naturae, & peccat. Adde, quod actus conjugali conjuncta sit voluptas immodica (alias enim gravissima matrimonii onera nemo subiret) & quae à Divinis, quin & à cogitationibus sapientibus, ut observat S. August. loc. modis cit. prorsus ab-

strahit: adeoque hoc ipso, non propter se, sed propter aliud, adhibenda est: sicut scilicet medicina, præsertim, si ista aliquando stet in usu aliquius rei, per se immodico, non adhibenda est propter se, sed propter sanitatem. Videri etiam potest S. Augustinus cit. capite 14. l. 4. contra Julianum.

204. Ob. 4. Juxta nos, vel non datur verbum otiosum, vel non omne verbum otiosum est malum: utrumque est falsum, & contra illud Christi. Matth. 12. v. 36. Dico autem vobis: quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicis: ubi supponitur dari, & simul in judicio puniri, adeoque malum esse, verbum otiosum: ergo prob. ma. omne verbum diceretur saltem ob aliquam delectationem: ergo nullum esset malum, sed omne saltem indifferens: ergo. Confirm. S. Gregorius homil. 6. in Evangel. sub finem ait: Otiosum quippe verbum est, quod, aut utilitate rei, aut ratione justæ necessitatis, caret. & l. 7. moral. c. 17. ait: Otiosum quippe verbum est, quod, aut ratione justæ necessitatis, aut intentione pia utilitatis, caret: atque ipsis carent verba, quae juxta nos essent indifferenta: ergo sunt otiosa, adeoque mala.

205. Resp. neg. ma. ad prob. om: antec. neg. conseq. Dixi om. antec. quia Euthymius, & Theophylactus, à quibus non longè abesse videtur S. Chrysostomus, apud Cornelium à Lapide in hunc locum Matthei, per verbum otiosum intelligunt calumniatorum, & falsum: & suspicatur Maldonatus, id ex hebræo potuisse inferri. Attamen, quia communissime alii, etiam S. Hieron. in exponentis Scripturis Doctor maximus, verbum tantum otiosum intelligunt, nolde antecedente contendere: sed nego conseq. Etiamsi aliqua delectatio possit aliquando intendi sine peccato, non potest semper; nec enim e.g. dum seria aguntur, aut agi debent, statim licet, qualibet ad rem non facientia, aut iudicra otiosè miscere; hinc S. Chrysost. homil. 43. in Matthei c. 12. v. 36. ait: Otiosum est verbum, quod rei proposita non convenit, nibilque confert utilitatis, scilicet rei, de qua tunc agitur.

Neque etiam licet delectationibus hisce, e.g. confabulationi ludicri, nimirum diu inthærere, &c; qui hoc faciunt, otiosi sunt, non minus, ac illi, qui ludis, alias etiam non malis, tempus nimirum absument. Hinc S. Gregorius loc. cit. n. 204. (ut patet legenti) videtur planè verbum otiosum, & multiloquium; pro eodem accipere. Igitur, quando S. Hieron. in c. 12. Matth. v. 36. ait, verbum otiosum esse, quod sine utilitate, & loquentis dicitur, & audientis (cui definitioni quoad substantiam assentiantur alii SS. PP. atque Doctores) intelligendus est de eo, quod dicitur sine utilitate, etiam ad delectationem, hic & nunc, non inconvenientem, aut nimiam. Nec dicás, tale verbum fore imprudens; nam imprudenteria est macula transcendentalis omnis peccati, & nihil potest esse peccatum, & simul prudens.

206. Ad confirm. Imprimis quare, quomodo adversari explicit illud intentione pia utilitatis? an utilitatem supernaturaliter piam, an saltem naturaliter, hoc est, piam erga parentes, conflanguineos, vel patriam intelligi volunt? certè hoc dicere nequeunt. Igitur tantum de-

bet illud *Piæ sumi negativè*, hoc est, *non impiæ*: & sic etiam possumus admittere totam illam definitionem; nam verbum indifferens, si non necessitatem, certè habet utilitatem rectam, sive est utile ad delectationem non irrectam, & non impiam: item aliquando est necessarium ad avertendam sensibilem molestiam, e. g. pruritum narium, ut, si ex hac causa alteri quis dicat: *Da mibi tabacum*; vel si alius dicat: *Frigeo valde, cupio excitari ignem*: quin cogitet, quod honestum sit, ordinare depulsionem frigoris ad conservandam honestè sanitatem.

Quando autem S. Basilius apud Cornelium vocat verbum otiosum, quod ad propositum in domino usum, hoc est, ad adificationem fidei non facit, etiam ab adversariis mitius explicandus est; cùm alia omne verbum, ad finem naturalem tantum directum, foret otiosum: nec videtur hic posse responderi, quod supra n. 199. in simili diximus, terminum otiosum sumi tantum pro imperfetto; cùm S. Basilius addat: *Tale enim contristat Spiritum S.* Quare S. Pater non strictè intelligendus est, sed latius, scilicet de verbis illis, tunc prolatis, quando verba deberent proferri ad finem supernaturalem, & sic tempus otiosè consumitur.

Verbo: otium est malus usus temporis, & otiosum id, quo male consumitur tempus: unde verbum otiosum est, quod, vel non suo tempore dicitur, vel nimium tempus illi impenditur. Quòd autem ex hoc sequatur, omnem actum peccaminosum, etiam furtum e. g. dicendum esse otiosum, nil est absurdum; quia etiam furando male tempus consumitur: sed ob maiorem malitiam illius actus, contra septimum præceptum, non attenditur ad minorem malitiam otiositatis, & à majore culpa otiositas quasi absorbetur. Sic certò sunt otiosi, qui rota die portant, vel ludunt: at, quia ebrieras est gravior malitia, de illa minore non cogitatur. Quòd autem in quibusdam peccatis sit magnus labor, e. g. in furando, non obest otiositatis; nam pueri, dum usque ad copiosum sudorem circumcurrunt, tamen sunt otiosi. Plura de verbo otioso, qui cupit, consulat Oviedo, & Arriagam citatos num. 191.

207. Ob. 5. Omnis homo, moraliter agens, debet intendere finem aliquem negativè ultimum honestum: ergo non est possibilis actus indifferens in individuo. prob. antec. tria sunt bona, honestum, utile, & delectabile: atque bonum utile non est finis, sed tantum medium, debetque ulterius ordinari, nec potest in eo voluntas quiescere: bonum delectabile non potest intendi: ergo debet semper intendi honestum. prob. 2. p. mi. Homo in actionibus moralibus debet agere supra modum agendi brutorum: ergo non debet intendere bonum delectabile; nam hoc etiam intendunt bruta. Resp. neg. ant. ad prob. in primis minor quoad primam partem non est certa; quia videtur sane posse aliquis hic, & nunc, quiescere in acquisitione pecuniarum, vel alterius rei utilis, quæ talis, non quæ talis. Certè sic sàpere videtur in lucro quiescere artifex, vel operarius.

Sed omissa prima parte minoris neg. secundam. ad prob. neg. conseq. nam, quamvis bruta cum homine convenienter in appetitu boni

delectabilis, in genere sumpti, non convenienter in appetitu boni delectabilis in specie sumpti: & plures sunt delectationes, quarum bruta non sunt capacia, quales assignavimus num. 202. pol. sèntque addi plures e. g. legere, scribere, stare comedias, equo, vel currere, vehi, attice confabulari. Adde, quòd etiam in modo appetendi has delectationes, homo in actionibus indifferibus, se longè aliter habeat, quam bruta; quia homo agit liberè, item suas actiones metitur regulâ rationis, & discutit, an non sint prohibita &c. Fator tamen, Angelicum 7. 2. q. 4. a. 2. ad 2. iteri 2. 2. q. 141. a. 6. videri velle, quòd delectabilia, non propriè, sed propter aliquam necessitatem, debeant inveniendi; quia, ut docet, operatio non est ordinata, ut quis delectetur, sed potius delectatio est ordinata ad hoc, ut quis ad operandum inducatur. Sed, quid ad autoritatem S. Doctoris in hac quæstione dicendum, vide num. 191.

208. Ob. 6. Quicunque juxta nos elicit actum indifferente, hoc ipso eum elicit; quia licet: sed eo ipso jam agi honestè: ergo numquam indifferenter. prob. mi. elicere adhuc, vel amplecti objectum; quia licet, est conformare se legi permittenti: sed hoc est agere honestè: ergo. Confir. 1. Talis est ita dispositus, ut non ageret, si non licet: sed hoc est honestum; quia est revereri legem prohibitem, & se illi submittere: ergo. Confir. 2. Agere, quia licet, est habere licentiam pro motivo: hoc autem motivum, nec est utile, nec jucundum: ergo est honestum.

Hi adversarii in extremum oppositum declinant, & cùm priores velint, omnem actum juxta nos indifferente esse malum, isti volunt, omnem esse honestum. In forma Resp. 1. neg. ma. non enim omnis taliter operans necessariè habet licentiam pro motivo, sed sàpè eam habet pro puto termino, nec tam agit, quia licet, quām, cùm licet: sicut servus, jussus dare elemosynam horâ octavâ, dat illam; quia ea hora sonuit, habendo sonum, non pro motivo, sed pro puto termino; nam, sicut iste movetur ab imperio domini, ita alter à delectatione objecti. Resp. 2. om. ma. neg. mi. ad prob. neg. mi. est enim tantum agere indifferenter; quia lex Divina permittit etiam amplecti objecta indifferenter.

209. Ad 1. confirm. Resp. 1. neg. ma. universaliter sumptam; nam sicut attritus, & odio habens peccatum ex metu gehennæ, non est ita dispositus, ut peccaret, si gehenna non esset, ita agens; quia licet, non semper est positivè in dispositus, ut non ageret, si non licet, sed ab hoc præscindit. Sic milites, quando audiunt, licitum esse aliquid rapere, statim rapiunt; quia etiam virtualiter cogitent, quid facerent, si non licet: nec consultum esset, eos hac de re interrogare: & bonum est, eis nihil de illa suppositione incidere.

Resp. 2. dist. mi. hoc est honestum negativè, seu non in honestum conc. mi. est honestum positivè, neg. min. & conseq. Si hoc ad honestatem sufficeret, etiam non daretur actus indifferens in specie, ut patet ex expendenti. Deinde ad actum honestum requiritur, ut positivè honestatem aliquam amplectatur. Sed neque verum est quod universaliter quivis semper reflexè amplectatur.

pleteatur honestatem parendi legi permittenti; quia multi tantum videntur dishonestatem vio-
lanti praeceptum, tanquam objectum materiale: non autem reflexe volunt honestatem nolendi
actum dishonestum, tanquam objectum formale: quin immo saepissime tantum aliqua quasi habi-
tualis notitia licentiae presupponitur: quis enim,
dum sumit tabacum ex narium pruritu, semper
reflexe cogitat de positiva honestate parendi le-
gi permittenti? aut positivè dicit: Ego me ita
submitto omnī legi justæ, ut, si aliqua prohibe-
ret tabacum, eum non sumerem: at quia nulla
eum prohibet, sed universalis facultas est, & insu-
per honestum est, legi, vel superiori, talem faculta-
tem concedenti, se conformare, me ipsi con-
formo, & tabacum sumo? Nemo certe de his
cogitat.

Ad 2. confirm. neg. ma. & etiam mi. quia
agere præcise; quia licet, non est positivè ho-
nestum: dein hoc motum se solo neminem
potest mouere; hinc facit cum altero motivo
delectabili unum motum delectabile. Si di-
cas, posse aliquem agere; quia licet, ad exer-
cendam libertatem. Resp. hoc ipsum spectare
ad delectationem. Sed neque etiam delecta-
tio, præcise ut commoda homini, hoc ipso est
honestia; non enim honestas stat in eo, quod
res sit utcunque bona homini, sed, quod sit
decens naturam rationalem ut talem: quia de-
centia, ut recte ait Arriaga, non potest clarius
explicari, sed lumine naturæ agnoscitur.

210. Dices 1. DEUS præcipit, ut non
agamus illicitè: ergo, qui non agit illicitè, con-
format se huic præcepto: ergo honestè agit.
Resp. neg. 2. conseq. Cum hoc præceptum sit ne-
gativum, etiam ille se sufficiens conformat, qui
dormit, qui honestè agat. Si positivè quis am-
plieiteretur honestatem nolendi actum prohibi-
tum, honestè ageret; at hoc illud præceptum
non exigit, nec quilibet abstinentis ab actu illico,
hoc facit.

Dices 2. Qui agit ex permissione Divina,
amat permissionem Divinam: sed hoc est ho-
nestè agere: ergo. Resp. neg. ma. Sicut, qui vult
aliquid facere; quia obligatur jure alterius, non
eo ipso amat hoc ius, nec habet illud pro ob-
jecto formalis quod, sed tantum pro objecto
formalis quo: ita nec semper amat licentiam, vel
permissionem Divinam, qui agit, quando datur
ea permissione: immo neque habet permissionem,
vel licentiam, pro motivo ex num. 208. Sed eti-
am amaret per aliquem actum præsum, pos-
set tamen subsequi actus indifferens, tantum ten-
dens in objectum permisum.

Dices 3. Ergo, qui operatur; quia licet, præ-
scindit ab eo, quid esset facturus, si non li-
cet: sed hoc ipsum est agere dishonestè: ergo.
prob. mi. talis contemnit licentiam DEI, vel
permissionem ejus: hoc est dishonestum: ergo.
Resp. neg. mi. ad prob. neg. ma. Modò non
sit positivè paratus agere, etiamsi non daretur
licentia, eam non contemnit, sed ipsam supponit:
quamvis non velit actu suo se reflectere in
honestatem agendi ex motivo licentiae, seu per-
missionis. Sic, qui scit, quod actu charitatis pos-
sit mereri gloriam cœlestem, & supposita eā sci-
entia, elicit actum charitatis, qui non potest pro-

motivo habere consecutionem gloriae cœlestis
tamen istam non contemnit.

211. Novam in hac materia questionem
excitasse videtur Ulloa *de actib. hum. disp. I. c. I.*
scilicet, an non actus, quem indifferenter vo-
camus, saltem sit imperfectio moralis positiva:
in qua controversia auctor hic tenet affirmati-
vam. Hac quidem assertione nihil conclusioni
nostræ contrarium docet; solam quippe ratio-
nem peccati ab actu indifferente exclusimus: tâ-
men opera pretium est, etiam hujus doctrinæ
mentionem hinc aliquam facere. Itaque distin-
guitur ab Ulloa, & recte, duplex imperfectio
moralis, nempe *negativa*, & *positiva*.

Negativa est carentia, vel omissionis majoris
perfectionis, hinc & nunc, absolute possibilis, &
quidem libera (si enim libera non est omissionis,
imperfectio quidem physica esse poterit, at non
moralis, seu imputabilis) e. g. quando quis amat
DEUM, vel proximum, sed non adeo intense,
ac posset: vel, quando non elicit actum tam per-
fectum, ac posset, si toto conatu vellet coope-
rari gratia accepta: quamvis interim eliciat a-
ctum, omni ex parte positivè bonum. *Positiva*
imperfectio moralis (juxta Ulloam, cui alii au-
thores, saltem quoad substantiam, consentiunt)
est etiam carentia, vel omissionis majoris per-
fectionis, ita tamen, ut omissio libere, contra
consilium, hinc, & nunc, à superiore propositum,
& practicè observabile, hoc est, non moraliter
ob difficultatem nimiam impossibile. e. g. si
quis contra inspirationem Divinam, incitantem
ad abstinentiam ab aliquo actu indifferente, e. g.
auditione musices, tamen eam audit, & eam
mortificationem negligit; quia non tenet, li-
cet moraliter posset, mortificationem illam su-
bire.

212. Talis actio, ut *ibidem* Ulloa, meri-
tò displicet DEO. 1. Quia est inordinatio, post-
habere beneplacitum DEI sive libertati, vel
commodo. 2. Quia reprehenditur à Sanctis, ut
saepissime in eorum scriptis notatur, vel à vita
eorundem scriptoribus resertur. 3. Quia eti-
am in civilibus merito displicet regi, vel magi-
stratu, vel pati, si subditus, aut filius, non qui-
dem præceptum, sed tamen consilium bonum,
& practicè observabile, negligit. Quod autem
omnis actus, quem vocamus indifferenter, sit
contra tale consilium, probatur ex Apostolo
1. Cor. 10. v. 31. *Sive ergo manducatis, sive bibi-
tis, sive aliud quid facatis, omnia in gloriam DEI*
(saltem latè sumendo, sive ad finem alicujus vir-
tutis) facite. Rursus *ad Colossens. 3. v. 17.* *Omne,
quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia
in nomine Domini JESU Christi:* ergo DEUS per
Apostolum suaderet, & consilio suo nos incitat,
ad omnia ex virtutis motivo agenda.

213. Evidem non negaverim, saepius
actibus indifferenteribus esse conjunctas tales im-
perfectiones: & sic transgressiones regularum
in iis Ordinibus sacris, ubi non obligant sub pec-
cato, saltem à talibus imperfectionibus excusari
non possunt, etiamsi ex nullo alio, quam præ-
cise ex capite disformitatis cum regulis, impro-
bandæ essent: immo etiam aliis actibus indiffe-
rentibus frequenter tales imperfectiones jun-
guntur, praesertim, quando, ut saepe fit, consi-
lium DEI, ad meliora, & quidem practicè pos-
sibilia,

sibilitia, hortantis, valde clare proponitur, & simul displicentia DEI ex omissione, vel positio- ne actionis eiusdem, oritura, pari claritate, & cum aliquo conscientia remorsu, apparet; tunc enim planè non video, quomodo quis omnem justam reprehensionem effugere possit. At- tamen, quod nullus omnino actus in individuo dari possit, quin, vel honestus, vel positiva imperfectione morali (negativam enim facile concedo) infectus sit, necedum omnino per- sus sum.

214. In primis enim juxta hanc doctrinam, omnis actus moralis hominis Christiani, non directus ad finem supernaturalem, esset imperfec- tio moralis positiva, eo quod non esset juxta consilium DEI, promulgatum per Apostolum, & adductum, n. 212. (nam *omnia in gloriam DEI: omnia in nomine Domini Iesu Christi* facere, non significat, tantum finem naturaliter honestum, seu virtutis naturalis, sed finem supernaturalem intendere; neque enim gentiles, naturaliter honesta agentes, dici possunt sua fecisse, *in nomine Domini Iesu*) hoc autem videtur difficile; quia incurrire positivam displicentiam DEI, & alia mala, ob tales imperfectiones positivas impen- dentia, non parvum est malum. Secundò. Non omnibus universaliter hominibus, moraliter agentibus, ita proposita sunt consilia DEI, sed solum fermè Christianis, adeoque hi fermè solum positivè imperfectè agerent, & non omnis universaliter cuiuscunque hominis actus indiffe- rentes esset imperfectio positiva. Si velles repone- re, saltem omnibus universaliter proponi consilium superioris alicujus, practicè observable, id difficiliter probares: & etiam ex mox sequen- tibus impugnari posses. itaque.

215. Tertiò. Ut rectè ait Cardinalis de Lugo de *incarnat. disp. 26. sec. 10. n. 131.* potest homo etiam Christianus (de hoc enim Lugo juxta contextum loquitur) moraliter operari, quin adverterat, actionem suam suaderi à DEO, vel non, sed tantum adverterat, aliam esse meliorem: certè multi sèpè tam parvum videntur cogitare, aut scire, quod omittendo actionem perfectio- rem, etiam practicè possibilem, incurrit positi- vam displicentiam DEI, quām parvum Arriaga (de quo n. 192.) ante ingressum Theologici stu- dii cogitavit, se per actus non directos ad finem honestum peccare venialiter. Licet autem omittatur, quod homines fortè implicitè, confu- sè, vel interpretativè, aliquo modo cognoscant, rem meliorem suaderi à DEO, tamen non videntur id ita clare cognoscere, ut dici possint, nolle DEUM suadentem audire, & quidem dici possint in sensu aliquo tam proprio, ut propterea positivam DEI displicentiam incur- rant; sed videntur id tantum ita confusè cognoscere, ut dici possint, nolle melius agere; quia ipsis difficile, & ingratum accidit: atque adeò quidem negativè, non tamen positivè imperfec- tè agere.

Quartò. Saltem potest contingere, ut ad- vertentia ad indifferentiam sui actus, & positi- vam honestatem, vel bonitatem alterius actus, vel omissionis, si tantum semiplenè deliberata, quā tamen adhuc sufficit ad moraliter agendum, imò etiam ad venialiter peccandum: hoc casu, si quis actionem indifferentem eliciat, difficile vi-

detur, eum statim arguere imperfectionis mo- ralis positivæ, quā DEO jus præbeat, si non ad peccatum decernendam, saltem ad immittendam positivè gravissima mala temporalia, & negati- vè, etiam spiritualia, ita, ut DEUS, non tantum pro sua libertate, atque domino, sed pro me-rito hominis, ita imperfectè agentis, ea immittat, quā non est res contemnenda. Sed hæc non tam istam Ulloa sententiam impugnandi, quām ejus mentionem faciendi gratiæ, dicta sint, simul etiam aliis occasionem dandi causā, ut hanc opinionem pensiculatius examinent.

DISPUTATIO II.

De Conscientia.

216. **R**egula moralitatis prima, remota, & objectiva, ac universalis, ut diximus *num. 178.* est lex ater- na DEI: regula autem proxima, & formalis, ex S. Thoma cit. *num. 177.* & communis omnium, est humanæ rationis lumen, seu dictamen, aut conscientia; nam *regula proxima*, seu, ut alii vocatur, *formalis*, aliud ex communi acceptione non est, quām *applicatio intentionalis*, seu *cognitio prime regulæ objectivæ*: quam applicationem facit conscientia; hinc dicimus agere juxta, vel contra conscientiam. De hac itaque nunc agendum, & præcipue de conscientia certa, du- bia, erronea, probabili.

QUESTIO I.

De Conscientia in genere, & Certe- in specie.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Conscientia, & quomodo obliget Conscientia Er- ronea.

217. **S.** Thomas *1. p. q. 79. a. 12.* in *corp. sic* ait: *Oportet igitur na- turaliter nobis esse indita, sicut* principia speculabilium, ita & principia operabilium: scilicet, ut S. Doctor ibidem docet, sicut datur habitus primorum principiorum speculabilium, qui ex Aristotele *6. etibicor. 6.* dicitur *Intel- lectus*, ita datur habitus principiorum practicorum, qui vocatur *Synteresis*. Hanc quidam confundunt cum conscientia habituali: alii vero distin- guunt, dicuntque, synteresim esse habitum principiorum tantum universalissimorum, e. g. *Bonum est faciendum, malum vitandum, jus suum cuique tribuendum*: at verò conscientiam habitualem di- cunt, esse habitum principiorum magis particu- larium. Sed hæc parvi momenti sunt.

218. Jam *Conscientia actualis* (de qua præcipue nobis agendum) definitur à Layman lib. *1. tr. 1. c. 2.* *Actus intellectus practici ju- dicantis, aliquid, sic & nunc, agendum esse, vel fuisse, tanquam bonum honestum, vel fugiendum*

Quid, & quomodo obliget conscientia erronea. 101

esse, aut fuisse, tanquam turpe, & inboneustum. Brevius forte dici posset conscientia esse Di-
lumen rationis, quo cognoscimus conformitatem, vel disformatatem actus cum prima regula honestatis.

Extendit se autem conscientia ad actus, tam præteritos, quam futuros: & quidam ad præteritos, vel eos accusando, vel approbando. Si eos accusat, tanquam malos, dicitur remorsus conscientie: si laudat, tanquam bonos, dicitur ex Apostolo 2. Cor. 1. v. 12. testimonium conscientie: intellige bonum. Ad futuros autem actus se extendit conscientia, quatenus dictat, quinam faciendi sint, tanquam boni, quinam, tanquam mali, omittendi. Aliquando autem respectu bonorum actuum conscientia est tantum suauia, aliquando est etiam præceptiva: respectu vero malorum est prohibitiva: respectu indifferentium potest esse disfusiva, vel permissiva. Hinc ortum habuere varii modi loquendi SS. Partum, & Theologorum, quibus dicitur conscientia ligare, urgere, accusare, mordere, defendere, instigare, condemnare &c. Nos autem hic maximè consideramus conscientiam, prout se extendit ad actus futuros: quanquam ex occasione etiam acturi simus de ea, prout se extendit ad actus præteritos.

219. Dividitur autem conscientia actualis in *Rectam* seu *Veram*, & *Falsam* seu *Errantem*. Prima, seu *recta* est, quæ oritur ex principiis præcis veris ritè applicatis: e. g. Jus suum cuique est tribuendum: ergo Petro, cui debeo, est folatio præstanda. DEUS est colendus: ergo in templo non est garriendum. Altera, seu *falsa*, aut *errans*, vel *erronea*, est, quæ ex principio, sicut uno, falso deducitur: e. g. Actus charitatis est bonus, & licitus: sed mendacium pro conservanda vita proximi est actus charitatis: ergo est bonum, & licitum. Item. Hæc scheda nihil in se continet mali, sed meras crues, & vocabula incognita: ergo potest adhiberi ad corpus contra iæcūs gladiorum indurandum &c.

Erronea alia est *invincibiliter talis*, quando scilicet error moraliter vitari non potuit: adeoque ad culpam non imputatur. e. g. si quis ex tali errore mentiatur. Ubi notandum, quod, si conscientia invincibiliter erronea obliget ad aliquid revera non præceptum, tamen debeat quis eam sequi, e. g. audire sacrum, quando per errorem judicat, esse diem festum, & dari obligationem sacrum audiendi. Ratio est; quia objectum voluntatis non est bonum, vel malum præcise, prout est objective in se, sed prout est in apprehensione intellectus: si ergo intellectus representat omissionem sacri ut peccaminosam, eam voluntas ut talem amplectitur, & peccat, eodem modo, & eadem specie, acsi revera dies festus fuisset: certè, si talis non audiat sacrum, contemnit legem Divinam, & æquivalenter dicit: *Etsi obligat audire sacrum, nolo illud audire: quod utique DEO iniurium, & culpabile est.*

Unde, quamvis in hoc casu non detur obligatio audiendi sacrum ex præcepto directo, datur tamen ex præcepto reflexo, scilicet nihil faciendi, quod existimatur prohibitum, nec contemendi præceptum DEI, etiam tantum existimatum, cum injuria præcipiens. Et in hunc

sensum omnes explicant illud Apostoli: Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est. ad Rom. 14. v. 23. hoc est, quod non est secundum dictamen conscientie, judicantis, id esse licitum. Hinc idem Apostolus v. 14, præmisserat: *Confidit in Domino Iesu; quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, hoc est, ei, qui per conscientiam erroneam judicat, aliquid immundum, seu vetitum esse.*

Quare, si conscientia invincibiliter erronea præcipiat etiam aliquid malum, e. g. mendacium, ad salvandam vitam proximi, debet ei obediens: quo in casu DEUS, non quidem per se, & immediate, sed tamen per accidens, & mediate præcipit mendacium, quatenus præcipit, ut id faciamus, quod judicamus esse ab ipso præceptum, ne scilicet implicere contemnamus ejus voluntatem: qua de re pluribus agemus in tract. de virt. Theol. disp. 2. q. 1. a. 4.

Alia conscientia est *vincibiliter erronea*, quando scilicet error potuit, & debuit vitari, ac proinde indirecte voluntarius, atque culpabilis est. Et, si in tali casu erronea conscientia est conjuncta cum aliquo dubio, tunc coincidit cum conscientia dubia: adeoque talis homo, si advertat, culpam à se prius admissam, in non addiscendo necessaria, vel non deponendo errore, debet de cunctis dolere, ac postea se regulari iis principiis, quibus alius, qui habet conscientiam dubiam, de qua fusa infra num. 244. & seq.

Si autem conscientia, vincibiliter erronea, non est conjuncta cum dubio, e. g. aliquis non frequentavit catechesin, quamvis adverterit, se eam omittendo non addiscere ea, ad quæ scienda est obligatus: & sic culpabiliter nescit, e. g. esse peccatum mendacium, vel perjurium, eis per id possit proximi vita salvare: si talis postea pejeret sine omni incidente scrupulo, vel dubio, in tali casu, cum hic ipse error, causans negationem scrupuli, vel dubii, fuerit voluntarius, in libera, & culpabili omissione adiuncta catechesis, seu accipiendæ instructionis, est etiam ipse peccatum, adeoque non excusat à peccato: sicut non excusat ignorantia culpabilis, seu vincibilis, quæ ipsa in tali errore imbibitur: & hinc tale perjurium, ex conscientia ita erronea commissum, est peccatum; alias enim nulla darentur peccata ignorantie, quæ tamen ab omnibus debent admissi ex illo psal. 24. v. 7. *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: & hinc quoque omnes cum S. Thomas. 1. 2. qq. 76. 77. & 78. distinguunt peccata in peccata, ignorantie, concupiscentie, & malitia: non autem dantur peccata ignorantie invincibilis ex num. 56. & seq. ergo debent admissi peccata ignorantie vincibilis.*

Recte tamen adverbit Goritz de actib. hum. a. num. 142. debere omissionem culpabilem accipiendæ instructionis, adhuc moraliter in talen actionem, e. g. perjurium, influere, & necdum deletam esse, quæ deletio fieri potest, in primis dolore retractatio, seu contritione; quia ista tollit in primis rationem voluntarii, in negligencia, vel ignorantia prius contracta, dein etiam reatum culpæ, adeoque facit, ut ea ignorantia, in quantum culpabilis sit, moraliter non amplius existat, consequenter neque sit causa sequentis actionis. Vel potest ea deletio fieri alia ratione,

tione, qualis potest esse longum temporis intervallum; nam etiam ratione istius potest error, aut ignorantia, in estimatione morali fieri invincibilis, de qua re fusè Gormaz *loc. modò citato*. Sanè, ut rectè hic auctor ait *num. 144.* esset valde durum dicere, quòd homo, qui ante multos annos culpabiliter neglexit discere, aliquid esse illicitum, modò autem, præterita negligentia immemor, sine omni scrupulo, aut dubio, id tanquam licitum agit, semper peccet, quin ulla temporis diuturnitas, faciat istum errorem moraliter invincibilem, & inculpabilem.

Ex antè dictis, de conscientia vincibiliter erronea, sequitur, quòd aliquis possit esse necessitatus ad peccandum; quia potest contingere, ut quis ex tali conscientia erronea putet, se obligari graviter ad aliquid, quod re ipsa peccatum est, e.g. ad mendacium, vel etiam perjurum committendum, pro redimenda vita proximi; in tali enim calu, si quis non pejeret, peccat; quia, ut paulò antè diximus, implicitè dicit: *Etsi obliger ad pejerandum, tamen id nolo facere: quod est peccaminosum.* Si autem pejeret, iterum peccat; quia perjurum est in se ipso peccatum, & conscientia vincibiliter erronea non excusat à culpa.

Nec est absurdum, hanc necessitatem, tantum consequentem, & cujus ipse homo libera causa fuit, admittere. Sed de hoc inferius iterum: interim vide Busenbaum *l. 1. tr. 1. c. 1. resp. 3.* Quæstio jam ulterius est inter auctores, an ista peccata, ex tali conscientia vincibiliter erronea, vel, quod idem est, ex ignorantia vincibili, commissa, habeant distinctam novam malitiam, vel an tantum à priore peccato negligenter, aut ignorantia, culpabiliter admissa, denominentur peccata: & mala sint, sicut actus exteriorus, qui non habet distinctam malitiam à malitia actus interni, sed tantum ab isto denominatur malus, & peccaminosus.

P. Thrysus *tom. 4. select. disp. 6. sed. ultim. à num. 133.* & Gormaz *de actib. hum. à num. 134.* multis contendunt, peccata illa, ex ignorantia tali admissa, habere novam distinctam imputabilitatem, seu malitiam; quia alias, ajunt, non darentur ulla peccata ignorantia; cum ipsa ignorantia, ac negligenter in necessariis addiscendis, fuerint contractæ cum plena advertentia, adeoque sint peccata malitia. Addunt exempla varia, & quidem P. Thrysus *num. 142.* exemplum duorum mercatorum, culpabiliter ignorantium contractus usurarios, ita, ut unus plures tales celebret, quam alter: Gormaz vero *num. 134.* exemplum alterius, qui ex tali ignorantia in omnia scelera ruit: qui utique videntur magis culpabiles, quam alii, qui intra solius ignorantia, aut negligenter, limites sicut sunt, vel minorem longè numerum actionum per se illicitarum ponunt. Addit Gormaz *num. 137.* colligi ex propositione, ab Alexandro VIII. damnata (qua nempè adstruebatur possibile peccatum philosophicum) non requiri novam actualem advertentiam ad novum peccatum.

E contra La Croix *l. 1. tr. 2. num. 757.* suse contendit, tales, ex culpabiliter ignorantia positas actiones, non habere novam imputabilitatem, seu malitiam, sed tantum illam, quam habuit ignorantia, vel negligenter, ex qua securæ

sunt: citatque pro se SS. Thomam, Bonaventuram, Antoninum: item Suarez, Valquez, Sanchez, aliosque communissime. Et quidem ita sentit Sanchez *l. 1. in decal. c. 16. num. 45.* citatque etiam S. Thomam in *4. disp. 17. q. 2. 3. 3.* *2. quæst. 4. ad 2.* Suarezum *tom. 2. de relig. l. 3. de jurament. c. 7. num. 7.* Vasquium in *l. 2. q. 71. a. 5. disp. 94. c. 3. n. 9.* Sed hi auctores locis citatis non loquuntur de calu ignorantia culpabiliter prius admissa, sed de calu ebrietatis, in qua quis prævidit, se commissurum varia crima, e.g. homicidia, stupra &c. dicuntque, hæc non habere novam malitiam.

Attamen videri potest eadem esse ratio de ita culpabiliter ebrio, ac de culpabiliter ignorantia: & si in tali ebrietate commissa, non habent novam malitiam, difficulter probari poterit, quòd novam malitiam habeant, commissa in tali ignorantia. Ut tamen rectè advenit Sanchez *loc. modò citato*, ipsa negligenter accipiendæ instructionis (& par est ratio de ebrietate) est eò gravius peccatum, quòd plura, & graviora peccata, prævisa sunt ex ea probabilitate secutæ; quia in ista taliter negligens aliquo modo consenserit: eò autem minus peccatum est, quo pauciora, vel leviora, peccata secutura prævisa sunt.

Accedit, quòd, si talis actio, ex culpabiliter ignorantia posita, haberet novam malitiam, DEUS saltem per accidens determinaret, & quidem præcipiendo, ad formalem malitiam, e.g. perjurii, committendi in calu suprà posito pro liberatione proximi; quia DEUS in tali calu perjurium, ut formaliter malum, præciperet, dum præciperet, obediri conscientia ignorantia: hoc autem videtur durum, nec in illo alio calu admissum; nam, in calu conscientia invincibiliter errantis, tantum præcipit materialiter malum, imò forte nec strictè materialiter malum, de quo vide tract. de virt. Theol. disp. 2. q. 1. a. 4.

Si quis veleret dicere, DEUM præcipiendo, ut reddatur debitum conjugale, determinare ad ponendum peccatum originale, quod etiam est formaliter malum: posset assignari diligenter; non enim in conceptione committit novum peccatum, sed jam olim cum Adamo, cuius voluntati voluntas infantis alligata fuit, commissum, tunc contrahitur: præterquam quòd respectu infantis minus sit peccatum originale, quam respectu alterius peccatum grave actuale. Licet autem utique dici possit, imò debeat, hominem esse causam hujus ipsius determinationis, aut necessitatis peccandi, tamen videri potest, non decere DEUM, in ulla circumstantiis præcipere formale peccatum.

Ad argumenta autem adversa responderi potest, in primis has ipsas actiones, ex ignorantia positas, esse verè peccata ignorantia, sufficenter distincta à peccatis malitia, licet non habent distinctam malitiam, sed ab ipsis malitia denominentur mala; sicut scilicet etiam actus externi sunt peccata, quamvis non habent distinctam malitiam ab internis, sed ab his peccaminosis denominentur. Ad exempla autem reponunt secundæ opinionis patroni, quòd, sicut, qui actum externum addit interno, non est magis culpabilis, vel magis punitur, quam qui solum ponit internum, ita etiam talis, ex ignoran-

Quid, & quotuplex sit conscientia, & ranta alias actiones, ex se malas, ponens, non magis puniri debeat, quam alius, qui solius ignorantia, & periculi prævisi, nec tamen vitati, est reus.

Ad id, quod objicitur, dari peccata, sine advertentia actuali ad malitiam, commissa, responderi potest, utique dari talia peccata: attamen non necessariò semper habere distinctam novam malitiam: & talia esse peccata ignorantia. Sed de hac quæstione, quæ videri potest apud citatos auctores, quilibet judicet, prout ipsi verosimilis viderit; nam in ordine ad confessionem non videtur ea multum facere; quoque enim modo istæ actiones se habeant, debent tamen in confessione exponi, saltem si utat externi; quia ad minimum eodem modo denominantur peccata, possuntque, ac debent dici peccata ignorantia.

Ultrem dividitur conscientia in certam, & dubiam. Prima, seu certa est, quando dictamen elicetur, nixum motivo certo: dubia est, quando qui nihil omnino judicat, sed hæret: ad quam spectat etiam conscientia scrupulosa; quia & ista nil judicat, sed terretur motivis inanibus, & ob hæc imprudenter angit. Dividitur iterum in probabilem, & improbabilem: illa nimirum motivo probabili, seu gravi: hæc improbabili, seu levi, saltem comparativè: de quibus plura inferius. Aliæ divisiones conscientia, vel non sunt scitu necessariae, vel pro opportunitate facile inferentur.

ARTICULUS II.

*An Conscientiae Dictamen ultimum
debeat esse certum.*

220. Aliud dictamen conscientiae diciatur *remorum*, quo judicata considerata tantum in se ipsa objective, & nondum attentis omnibus circumstantiis, e. g. judicat, aliquem contractum probabilius esse justum. Aliud dictamen dicitur *proximum*, seu *ultimum*, quo conscientia post consideratas omnes circumstantias, etiam accidentales, ultimò judicat de re, an licita, an illicita sit, e. g. judicat, contractum, quem in se ipso consideratum remoto dictamine judicavit, probabilius esse justum, hæc & nunc, sibi absolute esse licitum.

Et ab hoc dictamine desumitur malitia vel bonitas actus; nam, quamvis res in se sit objective bona, si tamen ego eam dictamine proximo judicem esse malam: vel etiam remoto dictamine eam judicaverim in se bonam, attamen proximo judicem, mihi hæc, & nunc, non esse licitam, actus, quo eam rem ago, vel amplector, erit malus. Sicut econtra, si res in se sit quidem objecitiva mala, ego autem dictamine proximo invincibiliter judicem, eam esse bonam, e. g. mentacium dicendum pro servatia vita proximi, actus saltem non erit malus: quidquid sit, an sit positivè bonus. Item licet dictamine remoto judicem, rem probabiliter, vel etiam juxta patronos sententias, ut vocant, benignæ, licet judicem, rem notabiliter probabilius esse malam, si ta-

quomodo obliget conscientia erronea. 103
men dictamine proximo inculpabiliter judicem, eam esse licitam, actus eam amplectens non erit malus.

221. Quæritur jam, quale requiratur dictamen ad hoc, ut actus licite fiat, an debeat esse evidens, ut volunt Oviedo, Pallavic, Esperza, Terillus, Cardenas, Haumoldus, Illung, apud Rasslerum in *norma recti disp. 2. q. 7. a. 1.* vel, an debeat esse moraliter certum, ut volunt Suarez in *1. 2. tr. 3. disp. 12. sect. 3.* Layman. *l. 1. tr. 1. c. 5. n. 4.* aliisque plurimi citati in *eadem norma recti eadem disp. 2. q. 8. a. 2. n. 210.* vel, an etiam sufficiat dictamen tantum probabile, ac opinativum, ut vult Vasquez, Thomas Sanchez, Salas ibidem citati *n. 205.*

Advertendum autem, nolle me hic miscere quæstionem, an hoc dictamen debat esse formaliter actus judicativus, vel, an sufficiat judicium virtualiter, seu æquivalenter tale, sive apprehensio simplex, sed suavisè præponens licentiam actionis, & dubium de in honestate excludens: qualem apprehensionem posse sufficere defendit Rasslerus in *norma recti disp. 2. q. 7. a. 1. n. 67.* Item etiam, nolle me hic disputare, an debeat judicium esse absolutum, seu absolute enuncians, hanc rem esse licitam, vel, an sufficiat judicium, quod vocant modale, hoc est, tantum enuncians, quod si moraliter certum, actionem esse licitam: quod item sufficeret idem author *loco eodem n. 65.* affirmat. Hæc enim videntur potius esse quæstiones philosophicæ, & in ordine ad honestè agendum parùm referre; modò enim excludatur dubium practicum, parùm refert, an hac, vel illa ratione, excludatur, ut ex dicendis colligi poterit.

222. Dico 1. Non requiritur ad actum bonum, vel indifferentem, ut præcedat dictamen evidens de licentia actionis. Prob. Necesitas talis dictaminis, nec auctoritate, nec ratione, nec experientia, probatur: ergo non datur. prob. antec. in primis auctoritas adversariorum est longè minor, & prater paucos suprà citatos fermè omnes reliqui contenti sunt dictamine moraliter certo: nec antiquiores faciunt mentionem, nisi dictaminis practicè, aut moraliter certi: rationes autem pro opposita sententia omnes solvemus: experientia verò illi nullatenus suffragatur; illa enim dictamina debent esse valde reflexa, ut ex dicendis patebit: & experientia potius probat, tot reflexiones non fieri: imò, cum ipsi adversarii fateantur, illas reflexiones non esse à nobis discernibiles, eas experiri non possumus. Dein ruficus, si à parrocho audit, aliquid esse licitum, id bona fide facit; quin reflexè hoc dictamen faciat: *Quod parochus mihi dicit esse licitum, evidenter mihi licet: sed hoc mihi dicit esse licitum: ergo.*

223. Confirmatur. Non appareat, unde desumatur universaliter evidentia dictaminis, saltem, nisi fiant plures reflexiones: sed has adstruere necessarias, circa quamvis ferè actionem, est nimium: ergo. prob. ma. Multi etiam ex adversariis defendunt, licitum esse sequi sententiam minus tutam, mintisque probabilem, vel saltem tèquè probabilem: at illi non possunt habere evidentiam de licentia sua actionis sine pluribus reflexionibus: ergo. prob. mi. dictamen remoto

tum, vel primum directum, est tantum probabile: nec etiam primum reflexum est evidens: ergo debent dari plures reflexiones.

Prob. 2. p. antec. Vel dictamen reflexum ita formatur: *Qui sequitur sententiam probabiliorum, evidenter licet agit: sed ego sequendo sententiam dictam benignam, sequor probabilitorem: ergo: & minor non est evidens; cum à valde multis probabiliter negetur. Vel dictamen ita formatur: Qui consideratis omnibus prudenter, & absque passione, judicat, hanc actionem sibi licere, eam facit absque peccato: sed ita ego judico: ergo. Et iterum mihi, non est evidens metaphysicè, vel etiam physicè; quia non est evidens, me prudenter ita judicare; cum authores, quos rigidos vocant, me imprudentia damnent: item amor proprius valde subtiliter soleat nobis illudere, & Angelus tenebrarum in Angelum lucis se transformare.*

Quare hoc dictamen ad summum est moraliter certum. Ut ergo habeatur strictè evidens, opus erit nova reflexione: si tamen etiam post hanc vera evidētia habeatur: debetique dictamen sic concipi. *Quandocunque ego moraliter certus sum, quod, hic & nunc, non agar ullà passione, & quod juxta presentes circumstantias omnium, prout debui, consideraverim, & prudenter, quantum mihi videtur, judicem, hanc actionem mihi licere, tunc evidenter mihi licet: sed nunc ita res habet: ergo. Verum, licet sic ostendatur, quomodo ex principiis in se, & directè tantum probabilibus, possit formari dictamen certum, vel etiam evidens, quis tamen homines, his subtilitatibus non affueros, obligabit ad faciendas tot reflexiones, circa actiones plurimas, & frequentissime occurrentes?*

224. Dico 2. Requiritur, saltem ordinariè, ad honestatem, vel indifferentiam actionis, dictamen moraliter certum de licentia ejusdem. ita longè communius authores, quæ ipsa auctoritas in materia morali, in qua sèpe recurrendum est ad judicium prudentum, magni ponders est. Prob. concl. etiam ratione. Operans licet debet excludere omne dubium de in honestate actionis: atqui hoc ordinariè non potest, nisi habeat certitudinem moralem: ergo. manifesta est certa; alias enim operaretur cum dubio pratico, quod nunquam est licitum, ut omnes docent, & infra probabimus. prob. mihi, probabilitas sola per se non excludit omne dubium: ergo, vel tali homini nullum deberet incidere dubium, quod ordinariè non sit, nisi circa res, quas saltem moraliter certas habemus: vel non posset dubium excludere, adeoque operaretur cum dubio pratico: ergo.

225. Dico 3. Aliquando tamen potest sufficere dictamen, dictans probabilitus, vel unicè probabilitatem, actionem esse licitam. ita prater authores citatos n. 221. qui volunt, tale dictamen universaliter sufficere, non pauci alii, præsertim recentiores: alii autem, quamvis requirant dictamen moraliter certum, non videntur debere accipi, nisi de ordinariè contingentibus. Prob. Potest utique contingere, ut quis, hic & nunc, non habeat judicium, ex natura sua plus quam probabile, seu ex natura sua non excludens omnem dubium prudens, & tamen nullum ei incidat dubium, neque etiam reflexè cognoscat, se nul-

lum habere dubium, aut judicium tantum probabile: in hoc casu honestè operatur cum solo dictamine probabili: ergo. manifesta negari non potest, nisi fiat quæstio de nomine, & dicatur, tale judicium non esse tantum probabile: quod tamen est falsum; cum judicium, plus quam probabile, seu moraliter certum, debeat ex natura sua excludere dubium, & istud non tantum per accidens abesse. manifesta prob. gratis plus requiritur; nec enim potest dici, quod talis operatur cum dubio pratico, aut sit ita pàratus, ut, etiam si actio esset in honesta, tamen ageret ergo.

226. Dico 4. Ad actum in honestum non requiritur dictamen, neque probabile de in honestate actus. ita communissima. Prob. Ad hoc, ut in honestè agam, sufficit dubium de in honestate actus, quod, hic & nunc, non deponatur: ergo non requiritur dictamen positivè enuncians, actionem esse in honestam, antec. prob. omnes dicunt, quod operari cum dubio pratico sit peccatum; quia scilicet talis exponit se periculo peccandi, & virtualiter contemnit legem: ergo. Confir. Qui dubius, an intra dumetum sit homo, vel fera, tamen illuc iaculatur sagittam, juxta luninis naturalis instinctum agit illicitè, & in honestè, si non prius ex principiis quibusdam prudenter depositerit dubium: ergo non requiritur plus quam dubium praticum perseverans, quamvis non adit absolutum judicium.

ARTICULUS III.

Solvuntur Objectiones.

227. **O** B. 1. contra 1. conclus. Ap. stolus ad Rom. 14, v. 23, ait. *Omne autem, quod non ex fide, peccatum est: ergo, nisi actionem præcedat judicium evidens, seu actus certissimus fidei, non est licita. Confir. Ultimum dictamen non potest dependeret à voluntate: ergo debet esse evidens; nam omnis affensus in evidens dependet ab imperio voluntatis. prob. antec. si dictamen dependeret à voluntate, esset in honestate voluntatis, habere hoc, vel aliud dictamen sed hoc non potest dici: ergo. prob. manifesta à dictamine ultimo dependet honestas, vel in honestas actionis: ergo, si dictamen ei dependet à voluntate, dependeret etiam honestas, vel in honestas actionis: consequenter voluntas pro libertate redderet actionem honestam, quod est falsum: ergo.*

228. **R** esp. 1. *Actus fidei non est evidens; unde hic textus & quæ estet contra adversarios, quam contra nos. Resp. 2. neg. conseq. Ex communis interpretatione non intelligitur eo loco actus fidei; alias omnia opera infidelium efficiunt peccata, quod ab Alexandro VIII. damnatum est propositione 8. quæ ita habet: *Necesse est in fidem in omni opere peccare: item propositione 11. Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est. Quare per fidem ab Apostolo intelligitur dictamen**

men conscientiae (quod etiam nos requirimus, quamvis non evidens) cui actus conformetur. Pater hoc ex ipso contextu Apostoli; nam ibi vult probare, quod, qui ex conscientia erronea putat sibi illicitum, aliquid manducare, & tamen manducat, peccet.

Ad confirm. In primis consequentia non est certa; si enim dictamen sit moraliter certum, nec occurrat ullum dubium in oppositum, non est in potestate voluntatis, determinare ad assensum oppositum. Resp. tamen neg. antec. & dieo, quod possit quoque dependere illud dictamen ab imperio voluntatis. ad prob. dist. ma. ita, ut utrumque possit habere prudenter. neg. ma. ut unum possit habere tantum imprudenter. om. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. mi. dist. antec. dependet honestas, vel dishonestas actionis, à dictamine habito prudenter. conc. ant. ab habito tantum imprudenter. neg. antec. & conseq. Licet omittatur, quod voluntas possit cogere intellectum ad assensum quemcunque, cuius oppositum non est ipsi evidens, tamen id non potest semper facere prudenter, ut est claram.

229. Dices 1. Si ultimum dictamen sub-
jicit imperio voluntatis, tunc datur processus in
infinitum in dictaminibus: hoc est absurdum:
ergo, prob. ma. voluntas non potest agere abs-
que prævio dictamine, vel illuſtratione intellec-
tus: ergo iterum, ante hoc imperium voluntatis,
debet dari dictamen: & si hoc iterum sub-
jicit imperio voluntatis, debet iterum dictamen ali-
quod antecedens dari, & sic in infinitum. Resp. neg.
ma. ad prob. neg. conf. vel suppos. Non dicimus,
quod nulla cognitio certa præcedat imperium
voluntatis: sed dicimus tantum, quod dictamen
ultimum, præcedens immediate actum, & ver-
sans circa ejus honestatem objectivam, non
semper sit evidens, quæ sunt diversissima. Mo-
ndo igitur imperium voluntatis præcedat hic actus:
tu hoc casu possum imperare hunc, vel illum actum
voluntatis (præcindendo etiam, an prudenter, vel
imprudenter, ne dicatur esse implicitè dictamen
ultimum de honestate) & hic actus sit evidens,
processus sufficienter siflitur.

230. Dices 2. Quandocunque datur ali-
quod dictamen, vel moraliter certum, vel tantum
probabile, semper datur dictamen reflexum
evidens, simile, vel tale, quale attulimus n. 223.
quamvis non sit discernibile, sicut, dum scribi-
mus, semper datur reflexio ad regulas scribendi,
quamvis eas reflexiones, ad tot regulas pro qua-
vis litera, non discernamus. Sed contra est.
Quod aliqua reflexiones admittendæ sint, prob-
ant rationes convincentes: non autem ideo
admittendæ sunt aliæ, quæ non probantur; aliæ
adstrui possent reflexiones sine fine, & possemus
etiam dicere, quod nemo appetat bonum dele-
table, directè cognitum, nisi etiam reflexè
cognoscat, se cognoscere, hoc objectum esse de-
lectabile: & par est ratio de bono utili. Quis
autem dicat, bonum delectabile, directè tan-
tum cognitum, non habere vim movendi ad a-
ctum voluntatis? igitur eandem vim habet bo-
num honestum.

Addo, quod videatur mihi etiam in scri-
ptione, aut in recitatione ex memoria, sæpe sola
agere phantasia, excitata aliquo actu intellectus,

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

vel voluntatis; cum similia faciant, & bruta, &
dormientes. Tandem hæc ratio probaret, non
quod ad honestatem actus necessaria sit illa
evidentia, sed tantum, quod aliunde detur, ex
natura intellectus humani, ita reflexè operari
soluti: quod aliqui transmitunt, tanquam aliquid
potius ad Philosophiam, quam ad Theologiam
spectans. Mihil nondum videtur satis efficaciter
probatum, quod intellectus universaliter ita
operetur: quod si etiam probaretur, tamen non
dum absolutè nostra conclusio eveneretur.

231. Ob. 2. Qui habet judicium moraliter
certum, evidenter non peccat: ergo habet judi-
cium evidens de honestate sui actus: ergo ta-
le judicium semper præcedit actum honestum.
Resp. neg. conseq. utramque. Etiam, qui per-
plexus est, evidenter non peccat, quidquid a-
gat, quin de hoc habeat evidens judicium. Pa-
riter, habens moralem certitudinem, non peccat:
at hoc non cognoscit evidenter, sed ad sum-
mum moraliter certò; non enim se reflectit
semper in suam moralem certitudinem. videan-
tur dicta num. 222.

232. Ob. 3. Dictamen ultimum debet es-
se actus prudentiæ: ergo debet esse evidens.
prob. conseq. prudentia est virtus intellectus:
ergo semper verum dicit: ergo ejus actus est
evidenter verus. Resp. 1. Hoc argumentum,
præsertim, si desumatur à prudentia supernatu-
rali, tantum probat, dictamen debere esse cer-
tum, non verò evidens; quia actus supernatu-
ralis debet quidem esse certus, non verò evi-
dens. Resp. 2. dist. antec. dictamen debet es-
se actus elicitus prudentiæ. neg. antec. impera-
tus à prudentia. conc. antec. & neg. conseq.
Nō sunt Logici, actus regulatos, vel imperatos,
à virtute intellectuali, non necessariò esse ve-
ros, ut patet in syllogismis topicis. Pariter nec
debet esse veri omnes actus imperati à pru-
dentia: & sic sæpe, dum quis videt mendicum,
prudentia imperat hunc actum: *Huic pauperi
danda est eleemosyna*, & hoc etiam contingit,
quando mendicus est factus.

233. Dices 1. Prudentia non imperat a-
ctum dicentem: *Danda est eleemosyna huic pa-
peri*: sed tantum alium, dicentem: *Danda est e-
leemosyna huic, qui appetet esse pauper*. Resp. hoc
esse contra omnem experientiam. Certè, qui
dat eleemosynam, præsertim multis, non secum
examinat, nec cogitat, an sint verè, an tantum
apparenter pauperes: sed sine his reflexionibus
misericordiam exercet. Dices 2. Si prudentia
imperat dictamen, debet imperare per aliquem
actum elicitem: ergo debet dari actus pruden-
tiæ elicitus: ergo ille saltem est evidens. Resp.
Potius voluntas directa à prudentia imperat:
attamen om. totum. Illud imperium, seu etiam
ille actus prudentiæ, non est ultimum dicta-
men: sed est actus prævius, dictans, hic & nunc,
prudenter elicere illud dictamen, etiam si reverè sit
falsum, quamvis non cognoscatur esse falsum:
sicut eadem prudentia potest prudenter dictare,
mentiendum esse, in casu conscientiæ erroneæ,
existimantis, DEUM id jubere ad conservandam
vitam proximi.

234. Dices 3. Dictamen ultimum, saltem
ad actus supernaturales, debet esse actus super-
naturalis prudentiæ: sed hic est necessariò ve-
rus:

rus: ergo. Resp. 1. Ex hoc non sequitur, quod non possit dari, saltem actus naturaliter honestus, sine dictamine evidenti. 2. Neque etiam ad actus supernaturales necessarium est dictamen evidens, sed tantum certum, quam tamen certitudinem operans reflexe non debet cognoscere: imo hoc dictamen debet esse tantum certum certitudine infallibilitatis, non autem certitudine adhæsionis: unde potest concedi totum, & negari, quod tale dictamen sit evidens. 3. Ad actus supernaturales requiritur quidam aliqua illustratio supernaturalis: at non talis, quæ se sola sit ultimum dictamen, sed tantum aliqua illustratio, vel actus supernaturalis universalior, e. g. iste: Pauperi danda est ex misericordia eleemosyna: ex quo, & simul ex alia propositione naturali, e. g. ista: Hic est pauper: quæ potest esse falsa, inferratur dictamen ultimum: Hic danda est eleemosyna. Unde neque ad actus supernaturales necessariò debet præcedere dictamen ultimum, quod sit actus elicitus supernaturalis prudentia: & hinc ma. potest negari.

235. Rasslerus in norma recti disp. 2. q. 8. a. 2. n. 154. atq. actum supernaturale posse esse secundum quid falsum, adeoque in hunc actum: Hic, & nunc mentendum est ad servandum innocentem; quia DEUS ipse nobis mendacium præcipit, quoties illud necessarium est ad talem finem. & faciendum est, quidquid DEUS præcipit: posse influere prudentiam supernaturalis, non quidem secundum primam partem, secundum quam actus falsus est, sed secundum alteram, secundum quam verius est. Idem auctor in eadem norma recti disp. 1. q. 9. a. 3. n. 215. contendit in talern actum influere posse habitum virtutis prudentia: & citat Valsquiu in 1. 2. disp. 58. c. 2. u. 13. & disp. 85. c. 1. n. 3. Verum, sicut Valsquez loco citato tantum loquitur de virtute prudentia naturalis, ita etiati Rasslerus videtur hoc loco tantum loqui de eadem prudentia naturali, atque actibus naturalibus: & quoad hos non sumi sollicitus. At vero loquendo de actibus supernaturalibus, videtur mihi difficile, eos posse esse simpliciter falsos, sicut tamet juxta communissimam simpliciter falsus est omnis actus, qui indivisibiliter, & determinat, dicit verum, & falsum; nam ideo tam copulativa, quam causalis propositio, ob unum membrum falsum, dicitur simpliciter falsa.

Ratio autem, cur actus supernaturalis videatur mihi non posse esse ita falsus, est, quod cuiusvis actus supernaturalis auctor peculiaris sit DEUS, juxta illud: Non ego autem, sed gratia DEI mecum 1. Cor. 15. v. 10. & alterum: Non quod sufficiens sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis 2. Cor. 3. v. 5. non autem videtur DEUS posse esse auctor actus, simpliciter falsi, quamvis secundum quid veri; quia indivisibiliter falsitatem afferit: sicut non potest DEUS esse auctor actus, qui aliquid bonum, & simul malum vult: nec auctor materialis peccati &c. quare mihi præplacent responsiones superiores.

236. Ob. 4. Dictamen, tantum moraliter certum, potest esse conjunctum cum actuali formidine: ergo non sufficit. prob. conseq. SS. Canones exigunt tale dictamen, quod excludat omnem, tam prudentem, quam imprudentem formidinem: hoc non præstat dictamen tan-

tum moraliter certum: ergo. prob. ma. C. iij. quisitioni tuae 4. de sent. excommunicantur, coniugi credenti ex credulitate levi, & temeraria, adesse impedimentum matrimonii, & explodendum esse conscientiam talēm levēm, vel dubium, ad sui pastoris consilium, & sic debitum pereendum, & reddendum: ergo debet explodi omne dubium, etiam leve. Confirm. Cap. Per tuu 3. de simonia dicitur, subdiaconum scrupulosum non debere contra conscientiam ad superiores ordines ascendere, licet, ob conscientiam simili scrupulosam, in hanc difficultatem sit lapsus, ergo.

Resp. dist. antec. Dictamen moraliter certum potest esse conjunctum cum formidine prædenti. neg. antec. cum imprudenti. conc. antec. & neg. conseq. ad prob. neg. ma. ad hujus prob. neg. conseq. Ratio negandi patebit ex statim dicendis. Ad confirm. neg. conseq. Credulitas, & scrupulus, locis citatis, sumitur pro iudicio eroneo, quo quis absolute, ex principiis falsis, & levibus, iudicat, adeste peccatum, ubi non est: & hoc iudicium utique deber deponi, aut explodi: alias contra conscientiam peccaretur. Responso hæc insertur ex eo, quod dicto capite datur coniugis non dubitare, aut suspicari, sed credere, hoc est, positivè iudicare: item, quod C. Per tuu addatur, scripulolum illum non debere ad superiores ordines ascendere contra conscientiam, hoc est, contra iudicium erroneum: quia illa conscientia mox vocatur error, dum adiutus, non evalutum eam difficultatem, nisi disponat errorem.

237. Aliquando autem sumitur scripulus pro simplici tantum apprehensione, formidinem causante, vel pro formidine, aut iudicio reflexo, quo quis ex levibus rationibus suspicatur, dictamen suum non esse veritatem consonum, ac tamen periculum peccati; quia quod alio multo probabilius, vel etiam certo, iudicari, si honeste agere: & talis scripulus non debet necessario deponi; nam cum tali scripulo non est quod ita constitutus, ut dicat, sive sit malum, sive bonum, tamen faciam: sed ita, ut dicat: volo ponere hanc actionem, quam prudenter iudico licitam; et si adhuc levis iuspicio in contrarium; quia DEUS non peccat, ut in omnibus habeamus certitudinem metaphysicam.

Ind; ut Suarez, Castropolao, Layman, ill. fung, ac hoc teste, communissime auctores dicunt; scripulosus non agit illicite, quamvis agat, durante levi, & involuntaria formidine, ne DEUM offendat; quia non est in ejus potestate, hujusmodi muscas abigere: & nisi velit redigi ad insaniam, debet quandoque ita agere: Ceteri sunt sat multi, qui dicunt, stare posse cum ipso actu fidei formalis dubia involuntaria: quidam stare possint cum dictamine de honestate?

238. Ob. 5. contra 2. conclus. Ad actum malum non requiritur iudicium, moraliter certum de honestate actus, imo nullum requiritur iudicium ex n. 226. ergo neque requiritur ad actum honestum. Confirm. Si requiriatur iudicium moraliter certum, possemus esse certi de nostra justificatione: hoc est contra Tridentinum: ergo. Resp. neg. conseq. Disputatio colligi potest ex eodem n. 226. Adde, quod ad actum malum non requiritur, ut quis amplexa-

plectatur malum ut tale: sed sufficit, si scienter amplectatur malum quod tale: at verò ad a-
etum honestum requiritur, ut quis amplectatur honestum ut tale.

Ad confirm. dist. ma. possemus esse certi de nostra iustificatione, certitudine quadam morali. om. ma. certitudine metaphysica, vel fidei, cui non potest subesse falso. neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. Nam Tridentinum *sess. 6. t. 9. §. can. 16.* tantum excludit certitudinem fidei, cui non potest subesse falso. Potest etiam negari ma. nam, eti habetur iudicium moraliter certum de honestate, non etiam statim haberetur de supernaturalitate actus.

239. Ob. 6. Non requiritur in ordine ad honeste agendum, ut excludatur omnis, etiam levis, formido: ergo non requiritur iudicium moraliter certum, sed sufficit probabilis. Confirm. Qui agit, quod ipsi spectat omnibus circumstantiis, videtur probabilis licitum, agit prudenter: ergo non peccat prob. conseq. omne peccatum est imprudens: ergo. Resp. dist. antec. non requiritur, ut excludatur omnis formido imprudens. conc. antec. omnis prudens neg. antec. & conseq. Cum formidine tantum imprudente stat iudicium moraliter certum: at iudicium tantum probabilis stat etiam cum formidine prudente.

Nam, licet mihi probabilis sit, aliquid non esse peccatum, si tamen alii graves viri, ex rationibus non contempnendis, dicant, esse peccatum, est formido prudens: nec potest hæc deponi per principia directa, sed debet deponi per reflexa. Ad confirm. dist. antec. qui agit probabilis licitum, agit prudenter, si non adsit simul prudens formido oppositi, vel hæc deponatur per principia reflexa. conc. antec. fecus. neg. antec. & conseq. Ipsum antecedens, in hac confirmatione objectum, est principium reflexum, ex quo, & altero, scilicet, quod prudenter agens non peccet: itemque ex notitia experimentali, quod ipsi, hæc & nunc, istud videatur probabilis, potest quis inferre iudicium sufficienter certum de licentia actionis. Quare, quando dicitur, quod operans secundum sententiam, quam prudenter judicat esse veram, non peccet; eoquod nemo prudenter agendo posuit peccare, id non ita intelligendum est, quasi operans cum dictamine ultimo, tantum prudenter affirmabili, eo ipso prudenter agat, & non peccet (nam iudicium, etiam probabile, vel probabilis, est prudenter affirmabile: quia tamen stat cum prudenter formidine, vel dubio de opposito, non prudenter cum eo solo agitur, aut non peccatur, antequam dubium excludatur; quia agitur cum dubio praetexto) sed tantum intelligendum est, quod, si quis prudenter possit judicare, sententiam aliquam esse veram, facile sibi posuit formare dictamen reflexum, quo excludat omne dubium, & sic prudenter agat, atque non peccet.

240. Ob. 7. Non tenemur vitare omne propositum periculum peccati: ergo sufficit iudicium probabile, prob. antec. si tenemur vitare omne periculum peccati, nemo posset fieri miles, aut mercator, inò vix posset quis esse secularis: hoc est falso: ergo. prob. ma. in his omnibus est periculum, vel occasio satis propin-

qua peccandi: ergo, si istud omne debemus vitare, nemo potest eos status amplecti. Resp. dist. antec. Non tenemur vitare omne periculum tantum indeterminatum peccandi, & quando est nimia difficultas, illud omne vitandi. conc. antec. non omne periculum determinatum, etiam peccati determinati, & quando non est difficultas nimia vitandi. neg. antec. & conseq. ad prob. neg. ma. ut suprà ad hujus prob. dist. ant. ut prius, & neg. cons.

In illis statibus periculum est tantum indeterminatum, similius moraliter non potest vitari: at in nostro cau est periculum determinatum, in individuo peccandi, ea actione, quæ præmanibus est: similius nulla difficultas excludendi formidinem per principia modicè reflexa: & licet non cuique semper ita promptæ sint istæ reflexiones formaliter tales, tamen facile incidente aequivalenter tales, saltem, ut excludant actuali formidinem. Sed de hac objectione fusiū agendum *tr. de pœnit.* ubi agitur de obligatione vitandi occasions peccati.

QUÆSTIO II.

De Conscientia Dubia.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Dubium.

241. **D**ubium latè sumi potest pro omni iudicio incerto; & sic etiam opinio, seu sententia tantum probabilis, quandoque vocatur dubia. At si dubium strictè sumatur, est hæstatio, vel suspensio mentis, neutri parti assentientis ob formidinem erroris: vel, ut definit Bardi de conscientia *discept. 5. c. 1. n. 1.* est suspensio intellectus manentis in equilibrio, inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis. ita communis authores contra aliquos, requirentes iudicium formidolosum de propositionis fallibilitate, quos rejicit Bardi *loc. cit.* ex eo, quod sine tali iudicio possit dari dubium, modò detur illa suspensio intellectus.

Non tamen sufficit ad dubium quæcunque omissione iudicii; alias etiam omnis nesciens dubitaret. Sed neque sufficit quævis suspensio intellectus; alias, quotiescumque suspendere assensum, sive eum non elicere circa mysteria fidei, quando de iis cogito, ea præcisè de causa, ne caput nimium fatigem, dicerer de illis dubitare, quod esset valde absurdum. Igitur ad dubium requiritur suspensio, orta ex formidine erroris, vel ex iudicio, quo quis putat, hæc se falli posse. Unde Suarez in *1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia humanorum actuum disp. 12. sec. 5. n. 1.* existimat, dubium involvere cognitionem, seu iudicium reflexum, de insufficientia rationum ad assensum: hoc tamen alii negant.

242. Dividitur jam dubium in positivum, & negativum, in quorum tamen terminorum acceptione auctores non convenient. Quidam vocant dubium negativum, quando assensus suspenditur ob carentiam omnimodam rationum in utramque partem, dummodo quis de objecto cogitat, & rationes inquirat, nullas autem inveniat, & sic dubitare quis potest, an stellæ, vel

vel arenae maris, sint numero pares, vel impares: aut an Turcarum imperator modò dormiat, an vigilet. Dubium autem positivum dicunt, quando dantur rationes in utramque partem, sed in neutram convinentes, & ideo suspenditum assensus. Atii tamen cum P. Thyro, & Elizalde, negant, suspensionem intellectus, ob parentiam omnimodam rationum, vocandum esse dubium; cum sit pura nescientia. Meo tamen iudicio non male Bardi n. 6. loc. cit. n. 241. ait, illam suspensionem assensus, ob parentiam omnis rationis, vocari quidem posse *dubium metaphysicum*, non verò *moralē*; quia, quando intellectus non habet ullam rationem, sed tantum ideo hæret; quia videt, posse utramque esse, fundatur illa hæsitatione in mera rei, physica, vel metaphysica possibilite, quod dubium in moralibus non æstimatur.

Quare moraliter loquendo, videtur melius explicari *dubium negativum* dicendo, quod sit *hesitatio*, vel *suspensio intellectus*, habentis quidem aliquam, sed non tam gravem rationem, vi cuius possit *judicium probabile* ferri: at verò *dubium positivum*, quod sit *hesitatio*, vel *suspensio intellectus*, habentis rationem sufficientem, vi cuius possit ferri aliquod *judicium probabile*. Exemplum dubii negativi, in hoc sensu moraliter accepti, potest esse, si quis à duobus audiret contraria de voluntate superioris, vel, si rudit in fide audiret ab iisdem contraria, circa mysteria fidei, aut leges Ecclesiæ: vel si quis duos sacra Scripturæ textus obscuros, apparenter contrarios, legeret, nesciretque, quem literaliter, quem tantum metaphoricè, ita, ut alteri nihil contrarium dicere, exponere deberet. Exemplum autem dubii positivi præbent plurimæ opiniones contrarie, comparativè probabiles.

Ubi nota, dubium negativum, prout à nobis explicatum est, vocari quandoque *dubium probabile*, ut distinguatur à dubio irrationali, seu scrupulo: & pro tali, seu ita probabili, accipit dubium Cardenas p. 2. crisis Theol. tr. 6. disp. 46. c. 1. n. 3. item S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribens: *Sumendo propriè*, & *strictè dubitationem*, videlicet prout rationes sunt *æquè* ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quam ad aliam. (scilicet propter insufficientiam rationum, ita, ut de neutra parte *judicium verè probabile* ferri possit, juxta paulò ante à nobis datam explicationem dubii negativi) sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli Ec. unde patet, non esse idem dubium probabile, & dubium ortum ex rationibus probabilibus. Ulloa tom. 4. agens de pœnitent. disp. 7. c. 2. n. 8. dubium negativum aliter explicat: sed, quia videtur supponere, quod quotiescumque non adest tanta ratio, ut sufficiat ad ferendum positivum *judicium*, dubium sit contemptibile, tanquam inanis scrupulus (quod non videtur verum ex dictis) malum cum communiore sentire.

243. Dividitur *dubium rursus* in *dubium juris*, & *facti*. Prius, seu *dubium juris*, est quando dubitatur, an existat *jus*, vel *lex*, quæ præcipiat, aut legitimam facultatem det, vel actum validum, aut invalidum reddat &c. e. g. an detur *lex*, obligans ad agendum pœnitentiam, statim post commissum peccatum mortale; an hoc,

vel illud crimen sit reservatum: an baptismus collatus in aqua rosacea, vel cerevisia, sit validus: an *Evcharistia* validè consecretur in spelta &c.

Alterum, seu *dubium facti* est, quando dubitatur, an aliquid factum, vel omnissum sit, an non, e. g. an dictum *Breviarium*, vel omnissum sacram die festo: vel etiam dubium facti est, quando quis dubitat de re aliqua particulari, qua est objectum alicujus actionis moralis, ut diximus de ignorantia. n. 14. e. g. si quis dubitatur, an sit clericus, quem vult percutere, an sit dies feialis, quo vult laborare. Ista autem duo dubia sœpe concurrunt, vel unum ex altero nascitur: sic ex dubio facti oritur dubium juris, e. g. an adhuc detur obligatio dicendi *Breviarium*, an audiendum adhuc sacram: Item ex dubio juris dubium facti: e. g. an peccaveris materialiter, vel formaliter, talen actionem faciendo, an validè baptizaveris &c.

Dividitur rursus *dubium* in *speculativum*, & *practicum*, quorum mentio sœpissime recurrat. *Speculativum* est, quod non immediate concernit actionem, sed aliquid remotius, e. g. *dubium*, an cerevisia sit materia valida baptismi; nam propterea non etiam dubitatur de licentia ita baptizandi, extra casum extremæ necessitatis; nisi enim quis sit valde rudit, certus est, id non licere; cum certum sit, non posse adhiberi materiam dubiam, quando potest haberi certa, & agitur de valore Sacramenti. *Practicum* *dubium* est, quod concernit licentiam actionis.

Aliqui hoc iterum distinguunt in *remotum* *practicum*, & *proxime* vel *prætice* *practicum*, illud ajunt esse, quod est circa licentiam actionis, vel omissionis in genere, e. g. an hic, vel illa labor sit licitus die festo: alterum dicunt, versari circa actionem cum omnibus circumstantiis specificis, vel individuantibus consideratam: e. g. an hic, & nunc, mihi audiendum, vel omittendum sit sacram, quando domi est ægrotus, cui opus sit mea præsentia. Alii tamen illud dubium remotum *practicum* dicunt esse *speculativum*, vel *remotum*: & secundum duntaxat dicunt *practicum*: atque in hoc sensu, nunc temporis forte communiiori, etiam nos ut plurimum loquemur.

244. Dico. Agere, vel omittere aliquid, cum dubio strictè *prætico*, est peccatum, & quidem grave, si dubitetur, an sit peccatum grave, ita communissimè omnes: quia ipsa auctoritas est magnum argumentum pro hac sententia. Probatur tamen ulterius 1. S. Paulus ad Rom. 14. v. 23. ait. *Omnis autem, quod non est ex fide, peccatum est*: hoc juxta communissimam expositionem significat: *Id, quod non sit cum determinato dictamine intellectus dictantis, licitum est, est peccatum*: ergo. Prob. 2. *Dubitans prætice de honestate actionis, & tamen agens, est ita constitutus, ut, sive sit licitum, sive non, sive DEO placeat, sive displaceat, tamen velit agere*: sed hic affectus est manifestè in honestus, & virtutis contemptus legis Divinæ: ergo.

Confr. Qui commitit se morali periculo peccandi, peccat: hoc facit operans cum dubio *prætico*: ergo. Unde ex hac obligatione, non agendi cum dubio *prætico*, infertur altera obligatio, inquirendi morali diligentia in obligatio-
nes,

nes, & leges servandas, quam etiam afferunt Scripturæ, Patres, & sensus communis: quare, si quis non debito modo inquirit, peccat: si autem inquirat, tunc, vel per principia directa, aut reflexa, poterit deponere dubium: vel dubitum casus aliquis perplexitatis, in quo si eligat minus malum, non peccat: si non possit discernere, quid sit minus, nec utrumque possit evitare, non habebit sufficientem libertatem ad peccandum.

ARTICULUS II.

An in dubio semper sit eligendum tutius.

245. **T**utius dicitur illud, quod est remotius à periculo peccandi. **M**inùs tutum, quod minùs est remotum ab eo periculo, quodque faciens est in periculo majori committendi peccatum, saltem materiale. Sic tutor est sententia S. Bonaventuræ, docentis, peccantem statim obligatum esse ad agendum pœnitentiam, quām sententia S. Thomæ, docentis, peccantem non esse ita obligatum. Non autem est idem, opinionem esse tuorem, & esse probabilem: sic pluribus est probabilior sententia S. Thomæ, quam S. Bonaventuræ. Ratio est. Opinionem esse magis probabilem, est, eam esse nixam firmioribus rationibus, quibus sāpe ntitur opinio minùs tutam præ tutori. Quæritur jam, an dubius inter duas opiniones, quarum una est tutor altera, debet operari juxta tutiorem.

246. Dico 1. Stante dubio strictè pratico, sive eo non deposito, debemus sequi tutiorem. Ita communis, & certa. Probatio est etiam clara; quia alias quis operaretur cum dubio pratico, quod non licet *ex n. 244.* Et, si de hoc dubio intelligunt illud axioma juris (*desumptum ex C. Ad audientiam 12. de homicidio, & aliis textibus juris*) *In dubio tutor pars est eligenda:* utique ab omnibus admittendum est. Et sanè de hoc dubio istud intelligendum esse, volunt Arriaga, Oviedo, Tannerus, Layman *l. 1. tr. 1. c. 5. n. 8.* cum pluribus aliis: quanquam videatur, difficiliter posse ostendi, quod Pontifex *cit. cap. de dubio pratico* loquatur. Qua de re plura ad objectionem primam. Suarez *in 1. 2. tr. 3. de bonit. & malitia actuam, bim. disp. 12. sec. 5. n. 2.* ait, potissimum locum habere hoc principium in dubio pratico: & *n. 6.* ait, juxta materię exigentiam, & negotii qualitatem, pensanda utriusque incommoda, quodque habeat minora, eligendum: tandem *n. 9.* ait, hoc axioma sape esse præceptum iustitiae, aut charitatis, interdum tanquam consilium.

247. Dico 2. In dubio speculativo, seu remoto, non debemus semper sequi tutiorem. Ita hodie longè communior; est enim hæc opinio omnium, qui docent, nos non obligari semper, ad notabiliter probabilem, quæ sententia est plurimorum recentiorum, & etiam ab antiquis multis defensa, ut eruditè ostendit Rasslerus *in norma recti disp. 3. q. 9. a. 4.* Prob. conclus. Hæc obligatio universalis, tuitiora semper sequendi, in omnibus dubiis speculativis, vel remotis, est valde gravis, ut patet consideranti in-

finita dubia, passim in materia morali occurrentia: neque sufficienter probatur, ut patet ex solutione objectionum: ergo non debet hominibus imponi.

248. Confirm. 1. In dubio negativo non debemus sequi tutius: ergo nec in dubio positivo. prob. antec. in eo dubio, ut supponitur, invincibili, datur ignorantia legis; licet enim lex non omnino nesciatur, sed detur quædam notitia inchoata, tamen in sensu morali non datur notitia; huic enim moraliter æquivalere non potest tale dubium: atqui ignorantia invincibilis excusat: ergo, probatur etiam conseq. non est minus periculum in dubio negativo, quām sit in positivo, peccandi, seu contra legem agendi: & quamvis in dubio positivo detur aliquantò major notitia legis, tamen neque hæc (salem nisi sit notabiliter probabilius, legem existere) tollit, quo minùs moraliter dubitet, nec facit, ut lex sufficienter, aut simpliciter sciatur: & si ratione periculi agendi contra legem, peccatis, qui aliquo modo positivè dubitat, nec excusat, ut peccato, qui adverbit ad periculum peccandi, quamvis negativè dubitet; quia illa aliquantò major, non tamen simpliciter dicta notitia, nil facit ad rem, nisi ratione advertentia ad periculum peccandi, quod in utroque casu est æquale. Insuper, sicut in casu dubii positivi datur aliquantò major ratio pro existentia legis, ita datur etiam major pro non existentia ejusdem, adeoque non datur simpliciter major notitia legis.

Confirm. 2. Plura juris axiomata negant hanc obligationem, e. g. Reg. 15. de regulis juris in 6. *Odia restringi, & favores convenient ampliari.* Reg. 30. *In obscuris minimum est sequendum.* Reg. 65. *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.* & Reg. 56. ff. de reg. iuris. *Semper in dubiis benigniora preferenda sunt:* ergo. Quod autem in quibusdam casibus particularibus, in jure expressis, debeamus sequi, quod est tutius, non debet extendi ad alios casus, de quibus iura non loquuntur, ex modò citata regula: *Odia* (sub quibus etiam juxta communissimam intelligentur obligationes graves) *convenit restringi.*

249. Ob. 1. C. *Ad audientiam cit. num. 246.* resertur, quod presbyter quidam, volens corriger quendam de sua familia, tentaverit, eum verberare cingulo suo, cui adhærebat cultellus in vagina, qui elapsus hominem in dorso vulneraverit, ita, ut, accedente dein morbo, homo mortuus fuerit. Dubitatum inde fuit, an ex vulnere mors sit secuta, an verò ex accidente morbo, & an presbyter irregularitatem incurrit. Clemens III. ad casum respondit: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, vos convenient injungere presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret &c.* ergo debemus sequi in dubiis, quod est tutius. Resp. cum Suarez, & Arriaga *d. a. bim. disp. 25. sect. 3. num. 18.* Pontificem illud dictum non assumere tanquam principium universaliter obligans, sed duntaxat tanquam aliquam congruentiam: qua supposita ponit specialem legem circa dubium patrati homicidii, ut in hoc casu irregularitas incurritur: quod tamen, utpote odiolum, ad alia extendi non debet.

Verbo. Modus tendendi Pontificis decenter, hic erat. Congruentius est, & magis prudens

dens, sequi in dubiis tutiorem semitam: ex qua congruentia, & in odium homicidii, atque ob reverentiam erga SS. Sacrificium, decerno, ut in eo dubio contrahatur irregularitas: per quod non decerno, quod sit obligatio, in omnibus dubiis sequendi tutiorem. *Adde*, quod *loc. cit.* advertit Arriaga: sicut rationes, in Conciliis adhibitae, ad faciendo canones fidei, non sunt canones, ita rationes, qua congruenter moverunt Pontifices, ad decreta facienda, non sunt decretta. *Sic Innocent III. C. Significasti 16. eodem tit. de homicidio clericis stimulanti graviter equum*, qui postea cursu abreptus, mulierem obviari interfecit, clericis id nullatenus pravidente, huic, inquam, jubet iniungi pœnitentiam competentem ad cauelam: ex quo non sequitur, omnibus ita equum stimulantibus, imponendam esse pœnitentiam, quam nec ipse Innocentius imposuit alteri clero. *C. Dilectus filius 13. eodem tit. ubi resertur etiam equus clericis, cursu abreptus, occidisse infantulum.*

Eadem responsio servit ad *C. Significasti 16. eodem titulo*: ac rursus ad *C. Petatio tua 24. eodem titulo*, in quibus semper est dubium de homicidio patrato: imo cum *C. Petatio tua* Pontifex dicat: *Cum sit consultius in hujusmodi dubio abstinere, quam temere celebrare*: non obscurè indicat, antecedenter ad decretum peculiare, non esse sub pracepto, sed tantum sub consilio, sequi, etiam in dubio de homicidio, tutiorem, & multò magis esse tantum sub consilio in aliis dubiis. Sane, si Pontifices tantum statuissent irregularitatem in homicidas, nec expressissent, quod etiam dubii homicidae eam incurrerent, non ita statim eam incurri juris interpretes docerent.

250. Ob. 2. Cap. Illud Dominus 5. de clero excommunicato ait Innocent. III. *Se misericordiam facere cum Episcopo Hildesheimensi: adeoque tacite dicit, eum pœnam incurrisse illam, quam canones alias infliguntis, qui excommunicati Divina celebrant, vel celebrationi seingerunt, properea, quod per Archiepiscopum Magdeburgensem, tanquam Apostolicæ Sedis delegatum, denuntiatus excommunicatus (eo quod, non tantum non obtentâ, sed nec petitâ Sedis Apostolicæ licentiâ, ad Heribopolensem Ecclesiam, relicta Hildesheimensi transiisset) tamen Divina celebrasset, licet diceret Hildesheimensis, Archiepiscopum Magdeburgensem suum judicem ordinarium non esse, adeoque se credidisse, quod non præmissa trina monitione, qua facta non esset, non posset delegata potestate contra se procedere. Secundò, quod idem Hildesheimensis, postquam scivit, se à Pontifice excommunicatum fuisse, tamen Divina coram se celebrari fecerit. Rationem autem huius latae sententiae dat iterum Pontifex: Quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, et si latâ in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quam sacramenta Ecclesiastica pertractare: ergo.*

251. Resp. dist. conseq. in aliquibus dubiis debet eligi tutius. conc. conseq. in omnibus neg. conseq. in his enim huius Episcopi dubiis speciales rationes occurunt, quare tutius debuerat eligere; nam, quod attinet ad primum, ut notant auctores, dubium illud fuit vincibile, in quo omnes dicunt tutius eligendum, vel certe

illud adhibita diligentia deponendum; nam si per famam, ut ipse fatetur *cit. capite*, excommunicatio innotuerat, & quidem lata, autoritate, & jussu Pontificis; hinc debuisset abstinere a sacris, & veritatem indagare: quod si fecisset, facile ipsi innotueret, quod excommunicatus fuerit ex speciali mandato Pontificis, qui, eo quod factum notorium esset, non voluerit praemitti trinam monitionem.

Alterum dubium erat, an, stante notitia sufficiente de excommunicatione, & prohibitione, per epikiam, ob aliquod spirituale bonum, & sub spe venia, posset coram se facere celebrari Divina. At, quando lex, vel prohibito, est certa, & tantum dubium, an detur exculcatio, vel exceptio, debet utique lex observari, seu, quod idem est, turius fieri. Et hinc istud secundum videtur Pontifex magis reprehendere, quam prius. Ex quibus tamen neutrum sequitur, universaliter in omnibus dubiis tutius est eligendum.

252. Ob. 3. Cap. Juvenis 3. de sponsalibus Eugenius Papa declarat, nullum esse matrimonium, quod juvenis quidam contraxit cum consobrina alicuius pueræ, quam pueram idem juvenis prius duxerat, necdum septennem, & dationem his verbis: *Igitur in his, quæ dabantur, quod certius existinamus, tenere debemus: ergo debemus sequi in dubio tutius.* *Relp.* Hoc argumentum etiam adversarios premit; nam etiam ipsi admittunt, in materia iustitiae, in qua est matrimonium, meliorem esse conditionem possidentis. Nec dicant, defuisse bonam fidem in juvene; nam hoc gratis dicitur, & Pontifex de isto nullam mentionem facit. Deinde altera saltem pars contraxit bona fide.

In forma dist. conseq. ergo iudex debet in dubio sequi, quod est turius. conc. conseq. debet quivis alius in quovis dubio sequi turius, neg. conseq. In primis, non turius, sed certius, hoc loco ait Pontifex, inter quæ est magnum discrimen. Dein loquitur de se ipso, ut iudice, atque ut talis mandat, eos separari; unde ex hoc casu ad summum sequitur, iudicem debere turius, aut certius sequi in judicando. *3. Responderi etiam potest 2. cum Arriaga, in hoc calu saltem datum fuisse impedimentum publice honestatis; nam, cum eo in capite dicatur, pueram illam, nondum septennem, dictam fuisse ejus uxorem, & juvenem forsitan tentasse copulam, Pontifex inferre potuit, malitiam in puerâ supplevisse ætatem, adeoque fuisse saltem sponsalia, consequenter datum impedimentum publicæ honestatis, quod ante Tridentinum dirimiebat matrimonium usque ad quartum gradum, cum consanguineis sponsi, aut sponsæ, & onerabatur etiam ex sponsalibus invalidis, preterquam ex invalidis ob defectum consentius, ut videtur est apud Layman l. 5. tr. 10. p. 4. c. 9. n. 1. quamvis modò hoc impedimentum, ob sponsalia de futuro, à Tridentino sej. 24. c. 3. de reform. restrictum sit ad primum tantum gradum.*

253. Hinc Eugenius declaravit, matrimonium subsequens esse nullum: & inde est, quod cit. cap. dicat, tum propter honestatem Ecclesie; quia ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, tum propter predictam dubitationem. Nec dicas, superposito hoc impedimentoo, non fuisse amplius dubium

dubium matrimonium, sed certò nullum. Resp. enim, dubium tamen fuisse impedimentum affinitatis ex copula, & hoc reseruntur verba *tum propter predicam dubitationem*. Dein potest fors etiam dici, licet certius, hoc est, longè probabilius, vel etiam aliquo modo certum, fuisse impedimentum publicæ honestatis, fuisse tamen etiam aliquale dubium de isto, propter statem nequam septennem puellæ, cuius consensus forte tunc nequam validus fuit. Ex quibus tantum sequitur, quod judex debeat sequi in judicando, quod est certius, seu tutius: non vero universaliiter etiam alii; nisi tamen vox *certius* significet non tutius, sed absolute certum; quod non raro in jure significat; nam omnes debent facere id, ad quod certò obligantur.

254. Ob. 4. *Clementina. Exiit. de verborum significacione.* Cum enim inter Fratres Minorum fuissent exortæ controværsia, de variis dubiis circa suam Regulam, Clemens V. in Concilio Venerabilium interrogatus, eaque dubia resolvens, inter alia sic ait: *Nos itaque, qui in sinceras horum conscientias delebamur, attendentes, quod in his, quæ anime salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars secundum est tenenda: ergo universaliter in dubio tutius est tenendum, ad vitandos remorsus conscientie.* Resp. neg. consi. In his verbis non continetur universale præceptum, sed ad summum consilium, nisi velim dicere, sermonem ibi esse de dubio praktico, quod videntur laborasse multi Fratres Minorum, & hinc habuisse graves remorsus.

Si enim esset præceptum, in omnibus, etiam remoisi, vel speculativis dubiis, amplecti tunc, cur ipse Clemens id non in eadem Concluione ubique præscribit? Sic ibidem queretur, an tenerentur Fratres, omnia consilia Evangelica, etiam, quæ non continentur in Regula, observare; & eoquod in principio Regulæ haberetur: *Regula; & vita Fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Evangelium observare:* & tunc foret, observare omnia: Papa tamen respondet, non teneri. Item queretur, an verba imperativi modi, in Regula posita, semper haberent vim præcepti: tunc iterum foret, observare omnia tanquam præcepta: attamen Pontifex statim post verba objecta respondet negative. Videri potest ipsa Clementina valde longa, & ex ipsa patebit hæc veritas.

255. Dices. Tutius quidem esset, ista observare tanquam præcepta: at non esset tutius; ea præcipere, eoquod infirmitas humana nimum gravaretur. Resp. Recte dicit: sed hoc ipso admittis, non semper in dubio tutiora esse de præcepto; si enim præcepta non sunt, etiam non sunt amplectenda tanquam præcepta. Adverte tamen, quandoque in dubio tantum unam partem esse tutam, & dici tutiorem, non comparative, sed exclusivè. Sicut quandoque etiam particula *magis* ita sumitur: de qua re n. 268. de DEO & tunc utique debemus sequi tutiorem. Rursus debemus sequi tutius, si non possumus deponere dubium; an forte res sit prohibita, nec per principia directa, nec per reflexa: iterum, quando agimus contra eum, pro eius jure stat possessio: item, quando in certis talibus id jura specialiter præcipiunt: vel in spe-

ciali materia, specialis ratio nos cogit: universaliter autem verum non est, quod tempèr in dubiis, etiam remotis, vel speculativis, ad tutius teneamur.

256. Ob. 5. Omnes antiqui concordi vocè docent, quod in dubio tutior pars sit eligenda, adeò, ut Vasquez in t. 2. disp. 65. c. 3. n. 8. dicat, se neminem ex scriptoribus invenisse, qui oppositum dicat, saltem in dubio juris; seu de existentia legis, quando est periculum peccati: atqui, in fe tanti momenti, recedere à communione antiquorum sententia, est nefas: ergo. Confirmatur 1. Est incredibile, quod tota retro antiquitas, per plura sæcula, erraverit in principio morali; adeò latè patente, & contra veritatem asseruerit, obligationem adeò universalem; atque ad omnes homines, & plurimas eorum actiones se extendentem, non sine periculo plurium peccatorum formalium: ergo debet dici, vere dari obligationem sequendi tutius in dubio. Confirm. 2. Etiam plurimi recentiores idem principiū adstruunt: & Clerus Gallicanus an. 1700. 4. Septembr. damnavit propositionem, quia asserebatur, quod tantum sit consilii, non vero præcepti, in dubiis sequi partem tutiorum: ergo tam antiquitas, quam hodiernæ tempora, conspirant in illud principiū.

257. Hac objectio magnam præfert specimen, & ad eam rite solvendam, exponendum est, qui hæc recentiores, qui antiqui dici solent. In primis aliqui per recentiores intelligunt omnes non Thomistæ, aut Scotistæ, & præsertim intelligunt auctores holæ Societatis, qui scilicet serius, quam illi scribent cœperunt. Hæc tamen denominatio, saltem inter nos, non est usitata: neque etiam, quando à me recentiores communiter aliquid asserere dicuntur, omnes nostri auctores intelliguntur, quasi omnes communiter id docerent; hoc enim sèpè esset falsum:

Mulò minus in hæc quæstione usurpatur hæc vox in dicta significatione; nam eâ suppositâ per antiquos deberent intelligi Thomistæ, & Scotistæ, ex quibus plurimi hoc principiū negant, præsertim post Bartholomæum Medinam ex ordine S. Dominici, qui à quibusdam citatur, tanquam auctor sententia benignæ, quamvis jam aliqui ante eum sententiam illam, saltem cum aliqua moderatione, amplexi sint, de quo infra. Quare in ista quæstione, aut quando agitur, de obligatione sequendi tutiora, aut etiam probabiliora, per antiquos communiter intelliguntur scriptores ante Bartholomæum Medinam qui anno 1577. scripsit: qui autem hunc comitati, aut secuti sunt, adeoque omnes, qui post annum 1577. usque hunc per sequi sæculum editi sunt, in ordine ad hanc quæstionem, recentiores vocantur. Quandisque tamen per recentiores intelliguntur recentissimi, vel moderni scriptores, à medio circiter sæculo: quod ex circumstantiis materiæ, vel authorum, colligi poterit.

258. Jam in forma. Resp. 1. neg. magis nam multi nec attinunt hanc questionem: & qui eam attinunt, non omnes dicunt, ex præcepto semper sequendum tutius, ut ostendemus, quando agemus de usu opinionis probabilis. Si Vasquez non invenit, invenire alii antiquos nobiscum sentientes: certè S. Antoninus, scriptor uti-

utique antiquus i. p. tit. 3. c. 10. §. 10. dicit, in dubio leges benignius accipiendas: & eodem §. prius dixerat: *Eligere viam tutiorem consilii est, non precepti.* Certe ex antiquis multi permisere electionem inter duas sententias æqualiter probabiles: multi etiam ex antiquis, magni viri, citandi n. 268. admisere, in dubio voti aliquem non teneri ad tutius: & tamen votum est quasi lex privata, atque rationes adversæ, vel in utroque casu, præcepti, & voti, probant obligacionem, vel in neutro. Ipse Vásquez videtur, admittere usum licitum sententia tantum probabilis, quod, quomodo stet cum isto principio, ita universaliter accepto, viderit ipse: nisi (ut Rasslerus in *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 19. n. 802.* eum loqui putat, & sat bene probat) loquatur tantum in casu dubii practici. Accedit, ut bene advertit idem Rasslerus, quod multi antiquorum possint exponi de dubio practico; quia, nec ex materia subiecta, nec ex ratione, colligitur, eos intelligi debere de dubio etiam speculativo, seu remoto: & videntur convenientius de dubio practico exponi, tum, quod rationes ab iis adductæ, plus non probent, tum, quod alias aliquando nimis rigidè sensisse viderentur.

259. Resp. 2. neg. mi. Nam illi, qui hac in quæstione vocantur recentiores, sunt in primis numero plures, & (exceptis antiquorum primis) S. Thoma, S. Bonaventura, Scoto, & quibusdam aliis quoad ingenium, studium, eruditionem, ordinem, ac claritatem doctrinæ, tractationem quætionum in terminis, & claram eorum expositionem, soliditatem rationum &c. omnes saltem simul sumpti, antiquis certè æquales, si non quandoque superiores, quæ fusi prosequitur idem Rasslerus in *norma recti. disp. 3. q. 9.* per totum articulam s. qui dignus est legi.

Resert ibidem hic auctor n. 493. Clerum Gallicanum anno 1700. gravissimâ censurâ notâsse assertionem cuiusdam recentioris, dicentis, omnia esse hodie melius examinata, & ob hanc rem, in omni materia, & præcipue in morali, libentius juniores, quam antiquiores se legere, & sequi. Et sane propositio hæc est vigesima inter censuratas à Clero Gallicano. Et que hæc ejus censura: *Hec propositio temeraria est, scandalosa, perniciosa, erronea, SS. Patribus, & antiquis Doctribus contumeliosa: spretâ in moribus Christianorum componendis necessariâ Scripturarum, ac traditionis autoritate, & interpretatione, moralem Theologiam arbitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones, & doctrinas Christo prohibente stabilendas.* Sed Rasslerus loc. cit. addit, hanc propositionem, si riœ, & intra suos limites, accipiatur, nullam censuram mereri, si scilicet tamquam intelligatur, juniores simul acceptos, melius discussisse quæstiones morales, quam communiter antiqui fecerint: certè, ait, quæstiones, melius scriptas, vel tractatas reliquiss: dum antiqui non semper ita enucleatæ, & distinctè scripserint.

Ex quibus omnibus hoc saltem habetur, quod cum tot recentioribus, afferentibus valde graves rationes, possit utique ab antiquis recedi, ut infert idem in *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 19. num. 803.* Sanè videtur innegabile, à pluribus antiquorum sententiis, jam plures, etiam nostros in hac quæstione adversarios, recessisse. Ali-

ud esset, si ageretur de lege aliqua positiva Divina, quæ deberet nobis per traditionem innotescere; tunc enī, si antiqui, per plura scula, aliquid constanter servandum dixissent, quamvis rationem non attulissent, deberet utique eis credi; sic enim traditio Divina ad nos debuit pervenire. At hīc non agitur de lege positiva Divina, sed de naturali, quam non traditionalis, sed lumine rationis naturalis, aut supernaturalis, debemus rescribere.

260. Ad 1. confir. negatur in primis suppositum, quod tota antiquitas illud principium tenuerit: quod autem maxima pars antiquorum Doctorum id tenuerit, omittitur: negatur autem, esse incredibile, eos in hoc principio errasse. Ut enim recte observat iterum Rasslerus in *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 19. n. 804.* debet admitti, per longum, plusquam centum annorum tempus, errasse maximam partem Doctorum, scilicet, aut antiquos, qui hoc principium adstruxerunt, aut sic dictos recentiores, qui hoc negarunt. Si ergo adversarii non videntur incredibili, quod per integrum sæculum (quod tamen ab eruditissimo Cardinali Bellarmino *Sæculum Doctorum, & Sandorum appellatur*) per integrum, inquam, sæculum, & amplius, maxima pars Doctorum erraverit, non etiam mirentur, si nobis ē contrario non videatur incredibile, quod quoad majorem partem antiquiores errerint.

Et hoc etiam ex eo fit credibilitus, quod quidam antiqui istam fortè rem non ita ex professo examinârint, & hinc faciliter lapsi sint: de quo *norma recti. disp. 3. q. 9. a. 5. n. 506.* Adde, quod quidam eorum hoc ipsum principium videantur fundasse in alio priori falso, nempe, quod nulla detur ignorantia invincibilis juris naturalis, vel etiam positivi Divini. Nec dicas, non videri, quomodo DEUS talerum errorem potuerit permittere; nam, si juxta adversarios potuit errorem permittere in doctissimo sæculo post Medinam, cur non in prioribus? Dein, si potuit permittere decipi illos, qui opinabantur, non dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, cur non & alios, qui ex illo principio inferabant hoc alterum de eligendo tuiore in dubiis? Illos autem decipi permisit; nam quamvis non omnes antiqui id senserint, tamen tam multi id sensere, ut Germon libro de vita spirituali let. 4. coroll. 3. dicat: *Concors est sententia, nullam in his, que legis Divine sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Scilicet potest DEUS permittere conscientiam errorem præsertim, quæ per se ad melius compellit, quamvis per accidens occasio aliqua peccatorum fallit.

261. Ad 2. confir. Dicitus Cleri Gallicani Conventus consistebat in sexdecim Episcopis, & aliquot inferioris ordinis clericis; tot enim subscripti inveniuntur. Jam vero anno 1714. in cœla Constitutionis *Unigenitus* Parisiis convenerunt 40. Episcopi, & in suo Conventu ediderunt Instructionem Pastoralem, eamque unâ cum epistola encyclica ad omnes regni Antistites misserunt: & tamen congregati hi Præsules, numero illis sexdecim longè superiores, in fine literarum sic scribunt: *Nos vos rogamus.... quia bene scimus, quod non possimus hac super re vobis ultimam obligationem imponere: unde verosimiliter nec* pia-

prioris poterant magis obligare. Sed quidquid in, si Clerus Gallicanus suam censuram tantum vibat contra sententiam, afferentem, in dubiis practicis non sequendum tutius, equidem nos non ferit: si extendit eam etiam ad dubia tantum remota, seu speculativa, nos iterum sapientius Conventus ferire non vult, extra Gallia jura constitutos. Quod attinet ad adversarios modernos, in primis multi non sat distincte procedunt, multi in nimium rigorem vergunt: quandoque etiam acribus convitis potius, quam argumentis pugnant, ut adeo & de ipsis non sit incredibile, eos fuisse lapsos: certe eorum auctoritas alii maximo etiam numero, & insuper meliore ratione fulis, praeferri non debet.

ARTICULUS III.

An obligemur ad tutius in d. o. legis.

262. **D**iximus jam in genere, nos non semper teneri ad tutius, quando dubitatur speculativè, seu remote de licentia, vel honestate objecti: ex quo unique insertur, nos neque universaliter teni ad tutius in dubio legis; quia tamen quæstio hæc, ad praxim utilissima, digna est, ut enucleatus tractetur, & auctores non convenient, saltem quoad omne genus, vel speciem legum, hinc ulterius statuendum, an non saltem in dubio de certa specie legum, teneatur ad tutius: qua ratione etiam, præcedenti articulo dicta magis confirmabuntur. Triplex autem communiter solet assignari lex, nempe Naturalis, Divina positiva, Humana.

263. Dico 1. Certus de lege, & dubius de dispensatione, privilegio, cessatione legis, vel excusatione ab ea observanda: item dubius, an legem positivam certam jam impleverit, stante hoc dubio, tenetur ad tutius, hoc est, ad observationem legis. Ita communissime ferè omnes. Prob. In his casibus lex est in possessione, & pro ea stat presumptio: at vero dispensatio, excusatio &c. sunt res facti, quæ in dubio non presumuntur, ut habet communis: ergo debent probari facta, vel posita. Quare, qui dubitat, e. g. an vigesimum quartum annum compleverit, non potest absque dispensatione presbyteratum accipere: qui dubitat, an die sabbati noctu jam sonuerit hora duodecima, non potest carnes comedere.

264. Dico 2. Dubius, an lex existat, debet veritatem inquirere, quantum moraliter convenit pro gravitate rei, & ipse moraliter potest, ac interim actionem minus tutam suspendere: vel, si nolit inquirere, debet tutius facere, seu legem etiam dubium observare. Ita omnes. Prob. Nolens inquirere, an lex existat, vel non, laboret, æquivalenter ignorantia vincibili: sed hæc juxta omnes, tam Patres, quam Doctores, non excusat; cum omnes agnoscant peccata ignorantia, quæ maximè dantur, si ignorantia est vincibilis: ergo. Dixi in ma. *æquivalenter*; nam, quavis ponatur casus, in quo etiam adhibito labore, non possit veritas deprehendi, adeoque te ipsa sit ignorantia invincibilis, tamen, quihoc

R. P. Ant. Major Theol. Tom. I.

nescit, neque potest rationabiliter supponere, & omittit inquirere, se habet ut alius, qui committit, quando potest veritatem deprehendere.

Imò videtur, planè talis etiam non esse interrogatur, quamvis putaret, se veritatem rescriutum: saltem, in æstimatione morali omnium, ita se habet, estque culpabilis; quia non fecit, quantum in ipso fuit, ad quod tamen faciendum, hoc est, ad moralem diligentiam, in veritate inquirenda adhibendam, obligat lex DEI, ut omnes consentiunt; nam omnes dicunt, dari peccata ignorantia, scilicet vincibilis, quæ in tali non interrogante utique datur: id quod etiam probat remorsus conscientia, nasci solitus in iis, qui veritatem inquirere negligunt. Confit. 1. Illicitum est operari cum dubio practico: atqui non inquirens veritatem, & agens minus tutum, operatur cum dubio practico; nam ex dubio speculativo, de honestate objecti, oritur mox practicum, de licentia actionis: nec potest istud ab eo, qui veritatem non indagat, ex ulla principiis, directis, aut reflexis, deponi: ergo, vide etiam n. 244. Confirm. 2. Nisi daretur obligatio, vel inquirendi, an lex detur, vel sequendi tutius, corrueret fermè omnis disciplina, & quilibet faceret, quod liberet: hoc est absurdum: ergo.

265. Dico 3. Post factam sufficientem inquisitionem, adhuc dubius de existentia legis humanæ, non tenetur ad eam observandam. Ubi nota, parem esse rationem, sive dubitetur, an lex omnino sit lata, sive, an sit universalis, & aliquem casum per se comprehendat; quia etiam hoc dubium est dubium de substantia legis; est enim dubitare, an detur lex præcipiens, vel prohibens illam materiam, vel actionem. Aliud est, si lex per se comprehendat illum casum, & tantum dubitetur, an quis per accidens excusat; tunc enim, ut jam dictum n. 263. tenetur ad legem. Conclusionem hanc nostram tenent S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. circa medium ubi ait: *Inter duram & benignam circa precepta sententiam, quod benigna est potius ceteris paribus interpretatio facienda: quod etiam afferit Wilhelmus Suarez in 1. 2. tr. 3. disp. 12. sec. 5. & tom. 2. de relig. l. 4. de voto c. 5. n. 7. & tom. 5. in 3. p. de censuris disp. 40. sec. 5. à n. 14.* Thomas Sanchez, Henriquez, Sa, Conink, Lessius, Tannerus, Lugo, Pallavicinus, Filluci, Layman, Arriaga, Baldellus, Oviedo, Terillus, Haundius, Aloza, Mendo, Cardenas, Gobat, Abreu, Dicastillo, Giballinus, Gordon, Bardi, Tamburinus, Ant. Perez, Raynaudus, Schildere, Rhodes, Escobar, Sarasa, Illung, Stoz, Bussenbaum, Malderus, Abelli, Bonacina, Bosfius, Joannes à S. Thoma, Delbene, Gibbon, Sangallenfes, Passerini, Rheding, Engel, Biel, Vidal, Metzger, Bosco, Sporer, Neusser, Cottonius, Antonius à sancto Spiritu, Leander à SS. Sacramento, Caramuel, Diana, & alii, quos citat in suis manuscriptis P. Josephus Vogler, vir à copiosissima lectione, & vastissima memoria, celebratissimus: & potuisset citare plurimos alios, imò omnes, qui amplectuntur sententiam, quam vocant, benignam.

266. Probatur autem conclusio 1. Obligatio servandi omnes leges, circa quas, omnibus consideratis, dubitatur, an existant, vel non, est

est valde gravis, & onerosa: sed talis obligatio non est adstruenda sine rationibus efficacibus, quales tamen non possunt afferri: ergo, major. prob. vi illius obligationis teneremur, non tantum ad leges re ipsa existentes, quando de illis dubitaremus, sed etiam ad plures, re ipsa non existentes, easque sœpe difficillimas, quoties scilicet dubitaremus, an darentur, quod sœpissime contingit, quod esset valde grave. mi. superior quoad primam partem est passim recepta, etiam ab adversariis in aliis materiis, etiam circa legem Divinam: ergo adhuc magis recipienda est circa legem humanam. Sic ex eo solo, quod non probetur efficaciter obligatio, constendi circumstantias norabiliter aggravantes, P. Thyrus, alias rigidius sententiam magnus fautor, eam negat in quæst. selectis. tom. 3. disp. 41. sec. 1. Quoad alteram vero partem ea mi. probabitur solutione objectionum. Huc spectat etiam probatio n. 248. adducta.

Nec dicas 1. probari sententiam oppositam saltem auctoritate; nam hæc est ad minimum æqualis, si non major, pro nostra sententia, ut patet, partim ex isto, partim ex precedente articulo. Neque dicas 2. præxim communem esse nobis oppositam; nam ista nullatenus probat oppositum rigorem. Belgæ etiam, & Galli rigoriste, quamvis verbotenus valde rigida disciplinam profiteantur, eam ipso opere non semper exequuntur, præsertim aliqui, qui, licet rigorem, & tutiora, ubique inclament, tamen, cum rigidè observandæ essent Pontificia Constitutiones, & juramentum Formularii sincerè præstandum, minimè tutiora sequuntur; foret enim sœpe longè tutius, beneficia deserere, quam, prout ipsis jurant, jurare.

267. Prob. conclus. 2. Jus naturale, se solo, non obligat absolutè, ad servandas omnes leges humanas dubias, saltem non obligat, si legislatores humani nolint, subditos obligari in dubio invincibili legis: atqui probabilius nolunt, eos in tali dubio obligari: ergo, prob. min. ex variis textibus juris utriusque (præter jam citatos n. 248.) primò ex Jure Canonico. C. Ex parte tua. finali de transactionibus dicitur: *In his vero, super quibus jus non invenitur expressum, procedas equitate servata, semper in humaniorem partem declinando, item Reg. 57. de reg. jur. in 6. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.* Quamvis autem, ut notant auctores, hæc regula principaliter loquatur de contractibus, qui sunt leges privatæ, tamen etiam adhibetur ad leges communes, quando scilicet interpretatio, quæ alias à principe peti debet, ab eo moraliter haberet non potest. Patitur quidem etiam hæc regula, ut aliae, suas exceptiones: at nulla est contraria nostra sententia. videatur P. Wiesner l. 5. tit. 41. in banc regulam.

Probatur eadem. mi. textibus Juris Civilis. leg. 9. ff. de reg. juris. *Semper in obscuris, quod minimum est, sequitur:* quam regulam etiam acceptavit Jus Canonicum cit. n. 248. ergo, si dubium est, an major, an minor obligatio, sit imponenda, afferenda est minor: si dubium, an aliqua, an nulla, afferenda est nulla. leg. 192. eod. tit. *In redubia, benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius.* leg. Benignius 18. ff. de legibus. *Benignus leges interpretandas sunt, quo*

voluntas eorum conservetur. leg. *Si fuerit, 10. ff. de rebus dubiis.* In ambiguous rebus humaniorem sententiam sequi oportet. leg. Arrianus. 47. ff. de obligacionibus, & actionibus. Arrianus ait, ubi de obligando queritur, propensiore esse debere nos, si habeamus occasionem ad negandum: ubi de liberando, ex di verso, ut facilior sis ad liberationem.

Confirm. Qui invincibiliter ignorat legem, non obligatur ad eam servandam: arqui invincibiliter dubius de lege, moraliter ignorat legem: ergo, ma. probata est à n. 57. mi. prob. Taliter dubius non potest affirmare, legem dari: ergo moraliter eam ignorat; sic enim moraliter dicimus ignorare ea, de quibus non habemus fundatum sufficiens, ut dicamus, ea potius dari, quam non dari. prob. ant. Talis, vel dubit negativè, & non habet rationem sufficientem afferendi, quod lex detur, sicut nec negandi; adeoque non minus ignorat, legem dari, quam dari ejus negationem; ignorat enim utrumque. Vel dubit positivè, dubio strictè tali, & tunc rationes se mutuò elidunt, ac neutræ prævalent: ergo iterum non potest affirmare, legem dari, sicut nec ejus negationem: adeoque nescit, quid censeat, an, dari legem, an, non dari; quod moraliter est idem, ac nescire, quid detur, vel non detur: consequenter, invincibiliter dubius de lege, est in sensu morali invincibiliter ignorans legem, atque adeò non tenetur ad eam servandam.

268. Dico 4. Post factam sufficientem indagationem, dubius etiam de lege Divina positiva, aut etiam naturali, per se non tenetur ad turius. Ita iterum S. Antoninus l. p. tit. 3. c. 10. ff. 10. ubi, cum dixisset, præcepta esse benignius interpretanda, mox addit: *Hujus ratio est, quia præcepta DEI, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem sp. rituale dulcedinem: ergo loquitur etiam de præceptis Divinis: quod etiam manifestum est ex verbis paulò antè ab eodem Sancto positis circa præcepta, & humana, & Divina. Idem tenet plerique auctores, qui id sentiunt de dubio legis humanæ, & concedere hoc etiam debent omnes patroni sententia, ut vocant, benignæ.*

Probatur hæc conclusio iisdem serè rationibus, quibus probata est conclusio immédiata præcedens: scilicet, etiam hæc obligatio est gravissima, nec sufficienter probatur: ex quo ipso principio plures inferunt, non esse sequendum tutius in quibusdam legibus Divinis, e. g. non esse exponendas in confessione circumstantias aggravantes, ut dictum n. 266. Rursus rationes, quæ suaderent obligationem servandi leges Divinas dubias, suaderent etiam obligationem servandi leges humanas dubias: hanc non persuadent: ergo nec illam. Confirm. In dubio, an votum sit emissum, gravissimi auctores, jam ante Vasquezium, negarunt obligationem illud implendi, ut Dominicus Sotus de Justitia, Angles, Medina, Ludovicus Lopez, Emanuel Rodriguez, Glossa: & post Vasquez longè plures cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. ff. 4. n. 31. atqui, ut haber Arriaga tom. 3. de act. hum. disp. 25. sec. 2. n. 5. votum est quasi lex particularis, quæ nos immédiatè obligat DEO: ergo, si votum dubium non obligat, neque obligant alia leges dubia Divinae.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

269. **O**b. 1. contra 3. conclus. *Deuter. 17. v. 8.* DEUS ita præcipit: *Si difficile, & ambiguum, apud te judicium esse perspexeris, inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & judicium intra portas tuas videbis verba variari, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus DEUS tuus: veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, querisque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies, quodcumque dixerint, qui presenti loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem ejus: sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram: ergo, vel debemus semper attingere verum, vel sequi tutius.*

Hanc videtur consequentiam inferre *Camargo*, qui hoc textu triumphat in sua regula *beneſtatis p. 1. l. 1. controv. 9. a. 3.* ubi statim sub initium n. 57. ait. *Hoc unum testimonium Divinum, si satis ponderetur, & attendatur, probabilitatem radicatus convellit, totamque fabricam recentiorum ab ipsis fundamentis quatit, ac diruit.* Quando autem sibi ipsi objicit *§. 3. num. 74.* hoc textu etiam probari, quod opus foret, ut pro quovis dubio recurratur ad *Summum Pontificem*, sicut scilicet *Judai* propter illa dubia debent recurrere ad supremum judicem, respondet *§. 4. a. num. 87.* vel eos, qui veritatem sincere indagant, ordinariē eam reperturos esse (quod est falsum; cūm gravissimi viri, & sinceri veritatis amatores, sint sibi valde sāpe oppositi) vel eos tutius facere posse (quod in tot occasionibus semper facere est difficillimum.)

270. *Resp. in forma neg. conseq.* *Judæi* in illis dubiis, qualiacunque ibi intelligantur, (nam de hoc quæſtio forte esse posset) debent recurrere ad *summum Sacerdotem*, vel *Judicem*; quia supponebantur potuisse recurrere, præſertim in regione non adeo magna: consequenter habebant dubia vincibilia. At nos sāpe versamur in dubiis invincibilibus, neque possumus habere recursum ad *Pontificem*, tum; quia *Pontificis* tempus non patitur, tum; quia *Pontificis* dubia, pro quibus utrinque graves stant *Dōtores* non ita facilē decidit, tum; quia non quilibet potest eum accedere, ut per se patet; alias enim cur tot libri implentur opinionibus, aut *sententiis* practicis, probabilitatis metas non excedentibus, & non statim consulitur oraculum *Vicarii Christi*? *Quod si tamen Pontifex* aliquid decidat (uti *Alexander VII. & VIII.* atque *etiam Innocentius XI.* multa deciderunt) illis utique parendum est. Tandem non præcipitur ibi *Judæis*, ut, quando non possunt accedere *summum Sacerdotem*, sequantur in omni dubio *tutius*; unde hic textus non est ad rem.

271. *Ob. 2. S. Thomas quodlibeto 8. q. 6. a. 13.* sic ait: *Illud autem, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusat per hoc, quod est secundum conscientiam: ergo debemus semper sequi tutius.* *Resp. Quid ergo faciendum, si in*

utroque alicui appareat aliquid mali, & in uno quidem videatur ratio minor mali, re ipsa tamen sit major, uti absolute contingere potest? an in hoc casu talis, faciens, quantum potest, tutius, tamen peccabit? Quare satendum est, hunc textum, si in rigore, quem prima fronte adversarii videtur præferre, sumatur, probare nimium; nam sic vera esset propositio: *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam: si scilicet, ut potest fieri, opinio illa esset re ipsa falsa, & minus tuta: hæc autem propositio est tertia inter damnatas ab *Alexandro VIII.**

Rursus fequeretur, vel nullam dari ignorantia, juris ullius invincibilem, vel cum illa operantem, non excusat à peccato. Primum est clarè falsum; cum evidens sit, multas leges positivas ignorari, etiam à doctis, & aliqua quoque præcepta juris naturalis, non quidem quoad prima principia, sed tamen quoad conclusiones remotores; cum autores gravissimi, ac piissimi, quoad has sint sibi oppositi. Secundum non potest dici; nam iterum est propositio 2. ab *Alexandro VIII.* damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formaliter.* Unde huic textui etiam adversarii aliquam expositionem benignam adhibere debent.

272. *Quidam ergo respondent, S. Doctorem* loqui tantum de actionibus factis contra legem naturalem, quod videtur posse sumi ex quæſtione ibi tractata, scilicet, an liceat habere simul duas præbendas; hoc enim spectat ad jus naturale. Quare hic textus potius objici deberet contra quartam conclusionem; at, quia in eo expressa juris naturalis mentio non sit, sed *S. Doctorem* legem ut sic tantum innuit, etiam contra tertiam conclusionem objicitur. Dicunt ulti-rius isti autores, *S. Thomam* cum multis aliis antiquis negasse, quod detur aliqua ignorantia invincibilis juris naturalis: consequenter sensisse, quod faciens, quantum est in se, semper à DEO juvetur, ad veritatem circa illa objecta attingendam: quibus positis utique verus est textus ex eo objectus.

Mihi autem videntur de *S. Doctore* horiscentiū illi sentire, qui dicunt, ipsum dicere sententiam nunquam docuisse: & mallem unum, alterumve vocabulum, minus propriè exponere, quam tamē doctrinam Angelico adscribere, præsertim, cum in *Summa*, quæ est ejus, quasi ultimum, & præstantissimum opus, aliter docuerit (ut alii etiam agnoscent, & ideo dicunt, *Angelicum* priorem opinionem retrahisse.) nam *S. D. 1. 2. q. 94. a. 4. in corp.* docet, quod, quamvis jus naturale sit commune apud omnes, quoad prima principia, & quoad hæc sit notum, non tamen sit ita notum, quoad conclusiones; has enim, ait, posse à quibusdam ignorari propter hoc, quod aliqui habent depravatam rationem ex passione, seu ex mala consuetudine, seu ex mala habitudine naturæ: quibus ultimis verbis non indicatur culpa, sed hebetudo naturalis intellexus, quæ non est in potestate hominis, adeo que nec culpabilis.

Rursus ead. q. a. 6. in corp. ait: *Potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo, quo etiam in speculativis errores contingunt circa conclusiones necessarias.)*

rius) vel etiam propter pravas consuetudines &c. ubi iterum per malas persuasions non intelliguntur culpabiles, sed tantum falsæ, scilicet tales, per quales malas etiam in speculativis errores contingunt. Iterum 1. 2. q. 100. a. 1. in corp. cùm dixisset, aliqua statim per se quenlibet hominem ratione naturali judicare esse facienda, approbanda, vel reprobanda, post pauca ait: *Quedam vero sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à sapientibus judicantur esse observanda, & ista sic sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplinæ, qua minores à sapientioribus instruantur.* Quis autem non videt, posse absque culpa minorum, seu rudiorum, contingere disciplina, seu instructionis defectum? Rursum quæstione 3. de malo a. 8. in corp. ait: *Per ignorantiam auferunt voluntatis actus, & sic tollunt voluntarium, quantum ad id, quod est ignoratum. Unde, si in eodem actu aliquid sit ignoratum, & aliquid scitum, potest esse voluntarium, quantum ad id, quod est scitum: semper tamen est involuntarium, quantum ad id, quod est ignoratum: sive ignoretur deformitas actus, puta, cùm aliquis nescit, fornicationem esse peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, sed non voluntarie facit peccatum &c.* ergo omnino non peccat; quia non potest dari peccatum non voluntarium: & tamen fornicatio est contra jus naturæ.

273. In forma igitur neg. conseq. S. Doctor enim ibi non agit de conscientia invincibiliter errante, sed de errante vincibiliter, vel præcè adhuc dubia: quo casu utique etiam nos dicimus, quod debeat stante eo dubio fieri tuus. Et sic de ignorantia vincibili S. Thomam explicat S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ubi ait: *Hec enim verba Beati Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifeste patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem: & non de illis intelligit, ubi non appetet; alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non est credendum: ubi illud manifeste indicat ignorantiam vincibilem; nam ignorantia rerum, quæ in Scripturis manifestè prohibita sunt, vel etiam ab Ecclesia ut prohibita declarata, ordinariè saltem vincibilis est; quia docti ordinariè per se res illas prohibitas sciunt, rudes à doctis diligenter quærendo rescribere possunt.*

Dices. Hac ratione S. Doctor non solvisset quæstionem, eo loco propositam; nam ea non erat, an quis præcè dubius possit duas præbendas admittere, sed, an absolute id fieri possit. Resp. legenti articulum illum patere, quod S. Doctor quæstionem ibi directè non resolvat, sed agat per principia reflexa: immo, quod non decidat an admittens duas præbendas agat contra legem, vel non; hanc enim quæstionem dein resolvit quodlib. 9. q. 7. a. 15. dicens, posse concurrere circumstantias, in quibus licet due præbenda acceptentur. Quando autem S. Thomas videtur insinuare, factam aliquam diligentiam, non hoc ipso ait, factam esse sufficientem: quare neque ex hoc capite nostra hæc responsio rejici debet.

274. Dices 1. Idem Angelicus quodlib. 9. q. 7. a. 15. eandem quæstionem de duplice præbenda tractans, ait: *Omnis quæstio, in qua de mortali peccato quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculose determinatur; quia error, quo non cre-*

ditur, esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet fortè à tanto: & addit: *Precipue autem periculum est, ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione accidit: Ratio ejus est; quia inventiuntur in ea Theologi Theologis, & Juristi Juristi contraria sentire: ergo non licet in dubio agere, nisi tuus.* Resp. In primis S. Doctor videtur hic potius loqui, de decisione quæstionis speculativa, seu in scholis à magistris, vel lectoribus facienda. Si etiam de resolutionibus practicis loquitur, exponentus est de errore vincibili, qui, nisi sit omnino affectatus, videtur minus peccatum, quam, si scienter aliquid fiat, adeoque excusare à tanto, quamvis non à toto.

Quod enim error invincibilis excusat à toto, clare tradit S. Doctor quodlibet 8. q. 6. a. 15. sic scribens: *Error autem conscientia quandoque babet vim absolvendi, sive excusandi, quando solvet procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenet.* Et in tali casu, quævis factum de se sit mortale, tamen intendere peccare venialiter, peccat venialiter. Quandoque vero error conscientia non habet vim absolvendi, vel excusandi, quando scilicet ipse error peccatum est, ut, cùm procedit ex ignorantia ejus, quod quis sine tenetur, & potest.

275. Dices 2. Angelicus quodlib. 3. q. 4. a. 10. ait: *Nullus excusat, si sequatur errorem opinionem alicujus magistrorum.* Resp. S. Doctor per opinionem erroneam non intelligi tantum falsam, sed eam, quæ est contra manifestum Scripture testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatem opposita: & quidem loquitur de casibus regulariter contingentibus, in quibus talis error, vel ignorantia est vincibilis, sicut utique fuit vincibilis in iis, qui Arium, aut Nestorium fuisse secuti, quos in exemplum S. Doctor adducit; cùm aperiissimum reclamaret Ecclesia. Si autem error iste omnino invincibilis esset, ut potest contingere e. g. in rusticis, bona fide creditibus' parocho, male docenti, etiam tales excusarentur à peccato infidelitatis. videatur norma recti disp. 1. q. 5. a. 10. num. 244.

276. Dices 3. S. Doctor 1. 2. q. 96. a. 6. ad 2. ait: *Si enim dubium sit, debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consulere.* Idem docet 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3. ergo non potest quis in dubio ad minus tutum se resolvere. Confirm. Idem in 4. dist. 21. q. 2. a. 3. ad 3. docet, debere exponi in confessione peccata, de quibus dubitatur, an sint mortalia, an venialia: & addit rationem: *Quia, qui aliquid committit, vel omittit, in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discriminari se committens.* Idem in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. quæstioncula 1. ad 6. ait: *Si autem dubitet, quomodo se in votando habuerit, debet tatiorem viam eligere, ne se discrimit committat: ergo.*

Resp. disting. conseq. non potest quis se resolvere ad minus tutum in dubio de excusatione à lege, vel in dubio de cessatione legis, conc. conseq. in dubio de existentia legis, neg. conseq. S. Doctor primo loco querit, an quis possit aliquando ponere actum, quæm lex prohibet: in secundo agit de epikia: in utroque casu supponitur lex existens. Ad confirm. neg. conseq. S. Thomas agens de peccatis dubiis suppo-

supponit, quod dubius speculativè de peccatis non possit deponere dubium practicum; quia nullum habetur sufficiens fundamentum: & hinc paritatem instituit cum eo, qui practicè de aliis dubitat.

Quod attinet ad votum, ibi S. Doctor principaliter agit, an votum semper obliget: & sic incidenter addit, quod etiam votum dubium obliget, quod tamen potest intelligi de dubio pratico, quando quis scilicet non prudenter se relolvit: vel, quando est multò probabilius, aut quasi moraliter certum, quod voverit, & tantum dubium leve, aut non magnum in oppositum. Sed & dubium est, an S. Thomas, in hac responsione, circa dubium voti, fuerit omnino confirmatus; nam eandem questionem in *Summa* iurum bis tractans, scilicet 2. 2. q. 88. a. 3. & 2. 2. q. 189. a. 3. repetit duas alias responsiones, in 4. sententiarum loco objecto datae: at de dubio voti non amplius meminit.

277. Ob. 3. Scotus in prologo ad libros sententiarum q. 2. sub finem docet, et si multa sint dubia, non tamen esse dubiam viam salutis; quia potest sibi homo à dubiis tanquam à periculis cavere. Iterum in 3. dist. 25. q. 1. in responsione ad s. Præterea videtur, quod majores. ad 1. sed sub finem, estque ipsa responsio ad 2. hinc post pauca additur: *Et per hoc patet ad 2.* ait Scotus. *Si unus peritus in scientia dicat, quod non licet sic mercari, & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic: sed expectare, quounque veritas pateat aliunde.* Rursum in 4. dist. 11. q. 6. idem Scotus ait: *Cum... dubium sit, an amyrum sit huius Eucharistie materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio:* ergo juxta Subtilem Doctorem sequendum est tutius.

Resp. neg. conseq. Ad primum textum, dico, loqui ibi Scotum de dubio pratico; nam addit, etiamsi actus per se non esset peccatum, tamen non carentem, sed se periculo exponentem, peccaturum: unde tantum debet evitari omne periculum formalis peccati, non verò tantum materialis. Ad 2. textum. In primis tantum dicit Scotus, esse tutius, non autem obligatorium: dein loquitur, ut vult, Mastrius, de sententia nondum fatis examinata, ita, ut possit ferri iudicium probabile de illa; quia non statim auctoritas unius, quamvis periti, facit sententiam probabilem, si alius stet in oppositum, (qualis est casus à Scoto allatus) præsertim cum ratione graviore.

Potest etiam dici, Scotum non tam loqui de operando, quam de docendo; nam addit: *Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic ficeret, tunc simplex foret perplexus: ideo bene videndum est in moralibus, antequam aliquid afferatur.* Vult scilicet, non statim ex stipede, ut ajunt, solvi, questiones morales gravissimas, quod utique neutquam prudenter heret. Ad 3. textum. Agit ibi Scotus de eo, an amyrum, vel, ut ipse habet, amyrum, possit adhiberi ad consecrandam Eucharistiam: cum autem hic agatur de valore Sacramenti, utique tutior est adhibenda: nec Scotus tantum in genere dicit, quod se exponat dubio: sed ait, *tali dubio:* unde ab hoc casu non est argumentum universale ad omnes alios. Adde, Scotum dicere, par-

tem negativam multum (ita enim habet exemplar Gothicum, quo usus sum, non multus, ut alii legunt) hoc est, notabiliter probabilem; adeoque non est amplius moraliter dubium, ut inferius pleribus digenitus. videri potest Mastrius in 2. sententiarum disp. 5. q. 2. a. 5. n. 100. ubi plures textus Scotti explicantur.

278. Ob. 4. Si lex humana dubia non obligat, non sufficit opus, ut Fratres Minores in dubio de obligatione sua Regulæ, an scilicet *verba imperativi modi* strictè sub præcepto obligarent, recurrerent ad Summum Pontificem: ergo. Resp. Ut in quovis Sacro Ordine, ita etiam in illo, fuere alii, aut multi simplices, qui habebant dubium practicum, quod ob varias, & oppositas Doctorum sententias, non facilè poterant deponere: cùmque insuper res esset maximi momenti, utpote concernens generalem disciplinam Ordinis, rectè petita est decisio authenticæ.

279. Ob. 5. Si lex humana dubia non obligaret, tunc ideo; quia non esset sufficiens promulgata: sed hoc est falsum: ergo, prob. mi. si non esset promulgata, tunc non esset lex: sed hoc est falsum: ergo. ma. patet; quia promulgatio est de essentia legis. prob. mi. ex absurdis; nam sequeretur, quod, quando lex alicui certò innotescit, tunc primum incipiat esse lex: & si denud quis ejus obliviscatur, iterum definat esse lex &c. Similia Camargo non sine lamentis ingeminat. Resp. dist. ma. lex dubia non obligat; quia non est sufficiens promulgata, promulgatione strictè dicta, neg. ma. promulgatione latè dicta, vel sumpta pro intimatione, insinuatione, aut notificatione. conc. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. ad prob. ma. dist. illatum. promulgatio, strictè dicta, est de essentia legis. conc. illat. latè dicta, neg. illat. ad prob. mi. neg. sequelas.

Promulgatio strictè dicta, quæ solet ordinari esse solennis, fit per certum signum publicum, e. g. decreta Pontificis affiguntur Romæ ad valvas Basilicæ S. Petri, vel in Acie Campi Flore: vel mandata regia, aut leges novæ promulgantur publicè in metropoli, aut civitatibus aliis, per præconem, vel affixionem ad portas urbium: & hæc promulgatio iuxta communem est de essentia legis. Attamen hac posita, sèpè contingit, ut multi adhuc legem eam invincibiliter ignorent, & sic non detur promulgatio latè dicta, seu notificatione, sine qua non potest lex obligare in seum. Nec est, cur hic modus loquendi reprobetur; sic enim etiam loquitur Suarez in 1. 2. tr. 3. de bonitate & malitia actuum humarum, disp. 18. ec. 6. n. 8.

280. Dices 1. Ergo neque lex obligat, quando practicè dubito; nec est enim major vis obligandi in dubio pratico, quam speculativo. Resp. neg. illatum. In casu dubii practici non tam obligat aliquem lex dubia, seu directa, quam alia certa reflexa, quæ prohibet agere cum dubio pratico, quamque dati probatum est n. 244. & quæ tam diu obligat, donec dubium practicum deponatur. At non datur lex certa, quæ obliget ad non agendum, cum dubio tantum remoto, vel speculativo. Alii dicunt, legem dubiam directam obligare conditionat, scilicet, ni-

Si dubium practicum deponatur: quæ responsio quoad rem convenit cum nostra.

281. Dices 2. Si manet dubium speculatum, necessariò etiam manet dubium practicum: ergo non licet agere. prob. antec. dubitans speculativè, dubitat, an non sit prohibita aetio: sed hoc est dubitare practicè: ergo. Resp. Sic neque licet agere, quando etiam multò est probabilius, actionem esse licitam; quia major quoque probabilitas non excludit dubium. In forma neg. antec. ad prob. dist. ma. dubitans speculativè, dubitat, an actio in genere, vel specie, sit prohibita, conc. ma. an in individuo, sive in his circumstantiis, legis tantum dubia, vel dictaminis reflexi, sit prohibita, neg. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim non est dubitare, strictè, seu proximè practicè, sed ad summum remotè practicè, de quo n. 243.

Sic possessor bona fide potest utique dubitare, an res sit sua, vel, an non retentio ejus in genere, vel specie, abstrahendo à circumstantiis possessionis, sit iniqua, & res debeat alteri dari: at non dubitat, an, in circumstantiis, possessionis prævia cum bona fide, possit eam retinere: nec est ulla oppositio inter hos actus: *Dubito, an absolutè, abstrahendo à circumstantiis, hec res liceat. Non dubito, sed judico, eam in his circumstantiis mibi liceat.*

282. Dices 3. Certus de existentia legis particularis, & dubius, an casus sit exceptus, tenetur obediens legi, ut diximus n. 262, ergo etiam certus de lege universalis, qua DEUS jubet servari omnes leges humanas, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, tenetur servare legem. Resp. neg. conseq. & paritatem. In primo casu certa est lex, & tantum dubium, an non per accidens, ob aliquam difficultatem, vel causam extrinsecam, aliquis excusetur: in secundo casu est quidem certa lex universalis, jubens servari omnes leges humanas certas: sed non est certa lex universalis, obligans ad observandas etiam leges humanas dubias: imò vel maximè dubitatur, an DEUS talem legem universalem posuerit. In priori casu præsumptio est pro lege tamdiu, donec elidatur fortiori motivo, quo subditus prudenter judicare possit, se, hæc, & nunc, per accidens excusat; alias enim, si sufficeret dubium, sequeretur nimia transgressio legum. In secundo casu, non adest talis præsumptio pro lege: certè non probatur adeste.

Dices 4. Si in aliqua cathedrali Ecclesia excluduntur à canonictibus non nobiles, tunc, dubius de sua nobilitate, non potest canonicum in ea acceptare: & tamen dubium est, an lex illa ipsum comprehendat: ergo tenetur quis legem dubiam servare. Resp. neg. 2. p. antec. & conf. In hoc casu nobilitas quidem est dubia, sed lex est certa, excludens omnes, non certò nobiles, adeoque talem certò comprehendens. Hinc est, quod candidati talium canonictum debeat nobilitatem suam clarè probare, quandóque etiam de ea jurare. At nullo modo potest probari, quod detur lex prohibens omnes actiones contra leges humanas dubias.

283. Ob. 6. Qui agit contra legem dubiam, exponit se periculo peccandi, & DEUM offendendi, atque perdendi salutem animæ: sed hoc ipsum est peccatum: ergo. Resp. dist. ma.

exponit se alicui periculo peccandi materialiter, om. ma. periculo peccandi formaliter, neg. ma. & dist. sic mi. neg. conseq. Aliud est periculum agendi injustè, ut ait Aristoteles, sive formaliter malum: aliud est periculum agendi duntaxat injustum, seu materialiter malum. Jam non debemus omne periculum, etiam cuiusvis peccati materialis, vitare; alias, cum hoc etiam non semper vitetur, in sententiis, probabilioribus quidem, sed minus tutis (nam etiam falsa sunt quandoque probabiliora veris) neque possemus sequi sententias probabiliiores, sed semper deberemus amplecti, omnino tutas, aut certas, quod est nimis rigidum.

284. Ob. 7. Qui inter homines serio, & sincerè est amicus alteri, debet omittire actionem, de qua dubitat, an non violet amicitiam: ergo multò magis, qui serio est amicus DEI, debet similem actionem omittire. Confirm. Servus, aut subditus dubitans, an actione sua transgrediat mandatum domini, vel superioris, debet eam omittire: ergo etiam servus, & subditus DEI: atqui violans etiam legem dubiam quamcumque, sive humanam, sive Divinam, dubitat, an non violet amicitiam DEI: ergo. Resp. dist. antec. amicus debet omittire actionem, si dubiter practicè, an violet amicitiam, conc. antec. secus. neg. antec. & conseq. DEUS non est tam severus, ut ad ista obligent domini inter homines aliqui tam rigidi sunt, alii non sunt.

285. Dices 1. Ergo licet etiam explodere sclopum versus id, de quo dubito, an sit homo, vel fera. Resp. neg. illat. Diximus jam n. 231, dari in quibusdam particularibus casibus dubius obligationem sequendi tutus, qualis utique est iste, quando potest actio, juncta periculo gravis danni alterius, facile omitti: certa licentia faciendi actiones sic dubias cederet in perniciem universi. Unde non est dubia, sed certa lex, non jaculandi cum periculo occisionis: sed tantum est dubium aliud, scilicet, an sit homo, an non. Imò in hoc casu, eti multò probabilius sit, esse feram, quam hominem, si tamen adhuc suspicio probabilis sit, esse hominem, non possum sclopum explodere: quare, si esset paritas, neque licet sequi sententiam notabiliter probabiliorem, quod nec adversarii dicunt. Hinc nulla est paritas inter istud dubium, & dubium de existentia legis.

286. Dices 2. Plus est, offendere DEUM, quam occidere hominem: ergo, si non licet agere in dubio de occisione hominis, neque licet in dubio de offensa DEI. Resp. Sic neque licet sequi sententiam minus tutam, multò etiam probabiliorem: sicut non licet sclopum explodere, quamvis multò probabilius sit, esse feram, modò prudens adhuc dubium, vel suspicio sit, esse hominem. In forma. neg. antec. quia ipsa occiso hominis est offensa DEI, & major, quam e. g. comedere carnes, si id prohibitum sit, & de ea prohibitione dubitetur. Si replices, plus esse, offendere DEUM, quam occidere hominem,

nem, casu quo hoc non sit prohibitum, seu non sit offensa DEI. Resp. Si non esset prohibitum occidere hominem, posset non tantum in dubio, sed absoluere id fieri sine peccato: sicut quando Abraham voluit occidere innocentem Iacob, non peccavit. Dein, si adversarii occisionem hominis tantum materialiter accipiunt, debent etiam ita accipere alias actiones, e. g. confectionem carnis, aceptionem rei alienae: & tunc ista non erunt universaliter majora.

Responderi potest 2. dist. conseq. non habebit agere in dubio de offensa formalis, sive quando quis dubitat, an hic, & nunc DEUM formaliter offendat, quod esset dubium practicum. conc. conseq. in dubio tantum de offensa materiali, seu quando tantum dubitat, an DEUM offendat materialiter. neg. conseq. Non licet explodere scelopum in dubio de occisione formalis; nam haec ipsa est offensa, & formalis quidem; quia ipsa operatio, in hoc dubio facta, est certa prohibita, ut dictum n. 285. at licet agere in dubio de offensa tantum materiali; quia non debemus vitare omne ejus periculum, ut hucusque probatum. Neque ita operans contemnit legem; cum omnino paratus sit ei obedire, quodcumque ipsi fuerit sufficienter proposta.

287. Ob. 8. contra 4. conclus. L. Titia 39. ff. de auro & argento &c. legatis §. Seia refertur, quod Seia voverit statuam a faciendam: vel, si ipsa non posset, obligaverit hæredes ad ponendam statuam librarum centum in certo templo. Cum autem in eo templo non essent, nisi signa ærea, aut argentea, quæ situm fuit, an statua deberet fieri ex auro, vel ex argento, vel ex ære. & respondit, debere fieri statuam ex argento: ergo in dubio circa legata pia, vel vota debemus sequi tutius: atqui ista dubia revocantur ad ius Divinum, vel naturale: ergo. Resp. non ab omnibus eodem modo legi eam legem. Molina tom. 1. de iust. tr. 2. disp. 198. loco vocis eras legit aurea: eodem modo legit Suarez tom. 2. de religione. tr. 6. de voto. l. 4. c. 7. n. 11. itemque Layman lib. 4. tr. 4. c. 3. n. 4. citans etiam Tiraquellum.

Hæc lectio si vera est, tunc in hoc dubio voti non obligati fuerunt hæredes ad tutius, sed ad minus tutum, scilicet non ad auream, sed tantum ad argenteam statuam, ad quam ad minimum tenebantur, ratione confuetudinis, non ponendi alia signa in eo templo, quæ aurea, vel argentea. Sicut etiam, si nunc temporis legatur calix in aliquam Ecclesiam; cum ordinariæ sint saltæ argentei, ex consuetudine videtur faciendus, non stanneus, sed argenteus: hinc supposito, quod legendum sit aurea. conc. ant. neg. cons. Quod si autem contendas, alteram lectionem esse servandam, tamen non probabis, id certum esse, & ex dubio textu tuam sententiam non satis firmabis. Addit Suarez, supposita etiam altera lectione, interpretationem factam esse, non contra voventem, vel legantem, sed ejus hæredem; eum plus profuerit voventi mortuo statua argentea, quæ tantum ærea: unde dici potest, in tali peculiari dubio faciendum, quod est melius leganti; cum enim conveniens fuerit, ut hæres gratus legata pia solvat modo magis utili, jura potue-

runt id statuere: quod non est extendendum ad casus disparatos, vel universaliter ad omnes.

288. Ob. 9. Cap. Dominus 2. de secundis nuptiis, & Cap. Inquisitione tue 44. de sentent. excommunicat. dicitur, quod conjux post contratum, etiam bona fide, matrimonium, obortum dubio de ejus valore, tantum possit reddere, non vero paterem debitum: sed hujus rei non est alia ratio, quam, quia dubium est, an non copula sit fornicaria. Pariter ibidem statuitur, quod debeat reddere debitum; quia est dubium, an non negotio esset injusta, & injustitia per se est major peccatum, quam tantum incontinentia: ergo in dubio legis Divina, aut naturalis, non licet sequi, nisi tutius. Respondeat 1. Arriaga disp. 25. sec. 4. n. 31. si tali dubitanti sit prohibita petitio debiti, eam non esse prohibitam ex jure naturali, sed ex specialibus Pontificum Decretis, sicut statuta est irregularitas in casu dubii homicidii. Sed ratio in capite Inquisitione addita, ne contra iudicium conscientie committat offensam, non videretur satis bene huic responso convenire: quare

Resp. 2. primam partem antec. esse valde incertam, atque adeo ex eo nihil firmi posse inferri; nam C. Dominus de secundis nuptiis loquitur clare de iis, qui contrixerunt cum dubio, an uxores priores sint mortuæ, quo in casu non suffragatur possessio secundi matrimonii, sed potius obstat possessio prioris: sequitur habet hic casus, ut, si die sabbathi de nocte evigilans tenebam, quota sit hora; tunc enim non possum comedere carnes; cum dies sabbathi sit in possessione. Item C. Inquisitione potest explicari cum Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 23. § 24. de eo, quod non adhibuit debitam diligentiam, adeo que habet dubium vincibile: vel cum eodem Layman loc. cit. de eo, qui mala fide, seu cum dubio contraxit, ut adeo ferme idem sit casus, qui in C. Dominus paulo ante citato.

289. Quare, licet multi graves auctores, præsertim antiqui, defendant, in tali casu, si post adhibitam diligentiam adhuc remaneat dubium, non posse conjugem petere debitum: tamen etiam multi, & graves auctores, docent oppositum, quos vide apud La Croix l. 6. p. 3. n. 302 quibus ipse consentit; & possent addi adhuc plures ut Oviedo, Lugo, Tamburinus, Sporer, Metzger, & alii: imo Layman loco citato num. præc. hanc vocat communio rem. Et sane usus matrimonii est in materia iustitiae, in qua possessor bona fidei non debet ob dubium superveniens spoliari suo jure. Et quid si uterque conjux dubitaret, nec dubium vinci posset, deberentne semper abstinere cum periculo incontinentiae perpetuae, cum extinctione familiæ, aliisque gravissimis malis? Sanè juxta oppositam sententiam videtur sequi, quod alter conjux ante consummationem matrimonii ingredi debeat monasterium ad vitandum periculum incontinentiae materialis: quod esset valde durum.

290. Dices 1. Ergo dubius de valore matrimonii poterit petere debitum, etiam ante adhibitam diligentiam, saltem eo tempore, quo illam adhibet, & inquirit; sicut possessor potest continuare possessionem. Resp. neg. illat. ut enim probavimus n. 264. dubius de lege debet inquirere veritatem, & interim suspendere actionem

ctionem dubiam, vel minus tutam; at vero possessor non debet abdicare nudam possessionem rei, seu puram detentionem (& sic nec maritus debet expellere uxorem) nec tamen potest per se interim pro libitu re uti, præsertim, si talis ulus non esset ipsi licitus, casu quo sciret, rem non esse suam: & hinc non potest rem consumere, vel deteriorem reddere. Secundò non est per se adeò difficile suspendere facultatem petendi debitum, donec adhibita fuerit sufficiens diligentia: ar vero, si pro omni tempore deberet conjunctare ea potestate, esset difficillimum.

291. Dices 2. Ergo etiam invincibiliter dubius de impedimento, poterit, saltem si post adhibitam diligentiam tamen dubium non potuit vinci, contrahere matrimonium. Resp. neg. illatum; quando enim agitur de valore sacramenti, non potest adhiberi sententia, vel materia tantum probabilis, si possit haberi tuta, qualis potest haberi in nostro casu; potest enim contrahere cum alia. Quare autem minus licet agere in dubio de confiendo invalidè sacramento, seu periculo talis sacrilegi, quām in dubio de committenda fornicatione, ratio est ipsa gravis irreverentia exponendi periculo nullitatis sacramentum: item sunt omnes aliae rationes, quibus motus est Innocentius XI. ad condemnandam primam propositionem inter 65. ab eo proscriptas.

QUESTIO III.

De Conscientia Probabili.

ARTICULUS I.

Quid sit Opinio Probabilis.

292. Ad questionem hujus tractatus facile gravissimam accedimus, nempe de usu licto, vel illicito, sententia, aut opinionis probabilis, ad quam rite intelligendam, opus est, terminorum, hac in materia usitorum explicationem enculeatam præmittere. Itaque alia sententia est *vera*, alia *falsa*, alia *certa*, alia *erronea*, alia *dubia*, alia *probabilis*, alia *tuta*. Sententia *vera* est, quando est conformis objecto materiali, ita, ut istud se habeat, prout sententia affirmat. *Falsa* vero est, quando se habet opposito modo. *Certa* dicitur, quæ vi sui motivi excludit omnem formidinem: & si quidem motivum sit clarè propositum, dicitur *infusus evidens*: si vero obscurè, ut contingit in actibus fidei, dicitur solummodo *certa*.

293. Hæc certitudo assignari solet communiter triplex. *Metaphysica*, quando neque supernaturaliter: *Physica*, quando saltem non naturaliter, res aliter habere se potest: *Moralis*, quando quidem naturaliter res potest aliter se habere, at non nisi valde raro, ut adeò excludatur dubium prudens. Alii cum La Croix lib. 1. num. 179. distinguunt inter certitudinem moralē perfectam, & imperfectam, illamque dicunt nisi motivo morali tam certo, ut excludat dubi-

um etiam imprudens: talis est certitudo de existentia Urbis Romanae: alteram volunt, excludere dubium solummodo prudens.

Quidquid sit de hoc, an illa prior sit vocanda certitudo tantum moralis (nam alii eam ad metaphysicam, vel physicam reducunt, & moralē tantum dici volunt; quia principis moralibus, sed tamen metaphysicē, vel physicē certis nititur) communis saltem per certitudinem moralē intelligitur illa, quæ excludat tantum dubium prudens, non vero etiam imprudens. Addendum, etiam posse contingere, ut dubium excludatur ab aliquo assensu, non ob meritum motivi, sed ex errorea apprehensione, aut estimatione motivi, supra meritum suum, vel ex imperio tantum voluntatis, quæ certitudo tantum dicitur *apparens*, aut *adhesiva*, vel *affictiva*, potestque dari etiam in actu fallo, & sapissimè datur in assensibus haereticorum falsis contra veritatem Catholicam.

294. Erronea sententia, si latissimè sumatur, est omne judicium falsum, existimatum verum: & in hoc sensu sumplimus conscientiam erroneam num. 219. si strictissimè autem sumatur, est sententia, quæ opponitur conclusione Theologica certæ, seu deductæ ex una præmissa de fide, & altera evidente: & in hoc sensu sumitur erroneum, quando sententia à errorea condemnatur. Nos autem hie sumimus hanc vocem, in sensu quasi medio, pro omni ea sententia, quæ nec objecto materiali conformis est, nec est concepta ex motivo probabili. *Dubia* opinio jam explicata est à num. 241. *Tuta* autem vel *Tutor* à num. 245.

295. Restat exponendum, quid sit *Probabile*. Non autem loquimur hic de probabilitate Academicorum veterum, quos impugnat S. Augustinus tribus libris, qui, si non omnium primi, certè inter primos ab eo conscripti sunt, & dicti *Contra Academicos*. Non, inquam, loquimur de illa probabilitate; illorum quippe Academicorum principium erat, sapientem nulli rei assentiri debere ut certæ, sed omnia esse incerta & probabilia. Quid autem probabile juxta Philosophos illos fuerit, refert idem S. Doctor lib. 2. cap. 11. dum sic loquentem inducit *Licentium Id probabile, vel verisimile Academicorum vocant*, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare: sine assensione autem dico, ut id, quod agimus, non opinemur verum esse, aut nos id scire arbitremur, agimus tamen &c. Unde, vel ineruditum, vel malignum est, si dicitur S. Doctor scripsisse contra veram probabilitatem Theologicam, quam plurimi tuto in praxin deduci possunt affirmant; nemino enim ex Theologis somnit, quod illi Academicorum docuerunt, scilicet licitum esse agere id, quod intellectus non potest prudenter judicare esse licitum: cùmque nihil ipsis esset certum, omnia etiam turpissima erant probabilia, adeoque licita. De hac igitur probabilitate tantum Academicorum non agimus, sed de vera, & Theologica sumpta probabilitate: quamvis fatendum sit, etiam in hujus descriptione, auctores non convenire, qua de re videri potest La Croix lib. 1. à num. 103. ubi variae probabilitatis definitiones rejiciuntur: mihi non vacat longum eorum examen instituere.

296. Dico igitur, cum satis communis sententia,

tentia, vel opinio probabilis est assensus incertus quidem, & fallibilis, non tamen precipitanter, aut temerario conceptus, sed ex motivo gravi, seu movente virum prudentem ad irreprehensibilem assensum. Gravitas autem motivi, ut recte obseruat Banholzer in ethice Christiana a. 2. n. 3. debet sequi connaturaliter propositionem objecti, & non oriri ex affectu indebet propenso, aut inclinante ad unum pra' alio: neque ex iudicio jam ad unam partem determinato. Gravitatem hanc alii multis conantur magis explicare, & presentim Terillus in regula morum p. 1. q. 23. assert. 3. sed an bene, aliorum esto iudicium. Puto cum authore ethices Christiana loc. cit. hanc rem vix clarius posse exponi, & quemvis in se ipso satis experiri, quid sit, non temere, vel ex levitate animi, sed prudenti iudicio, & ex gravi motivo, absolutè rei assentiri, vel certè eam probabilem censere.

297. Insuper motivum probabile non debet esse certum, vel, si in se tale sit, saltem id opimanti non debet esse perspectum, aut penetratum; alias non differret talis assensus à certo, quod est contra suppositionem omnium. Neque tamen etiam debet esse motivum, quod tantum sit magnum absolute, hoc est, magnum, & forte, si nulla esset ratio in oppositum: sed debet etiam esse magnum comparative, hoc est, in comparatione cum motivis contrariis. Hinc, licet aliq[ue] opinions, oppositæ dogmatibus fidei, se foli spectatæ, haberent pro se rationes apparentes magnas, e. g. quæ sunt contra Mysterium SS. Trinitatis, tamen non sunt probabiles; quia comparatæ cum motivis credibilitatis fidei, penitus enervantur. Et hinc strictè probabile nihil esse potest, cuius oppositum, quoconque demum ex capite, sive ex autoritate Divina, sive humana, sive ex ratione, est strictè molariter certum.

Id tamen verum non est, quod Caramuel in sua definitione opinionis probabilis requirit, nempe, quod hæc debeat habere contra se fortes rationes; nam contingere potest, ut aliqui res quædam probabilis sit ex motivo fallibili, ita tamen, ut non adhuc ullæ rationes in oppositum, vel saltem, hic & nunc, nullæ opinantur incident: & sic maritus sèpè judicat probabiliter, prolem esse suam, et si nulla ratio adsit, ob quam existimet aliena. Et potest utique dari pro una parte contradictionis ratio aliqua, fallibilis tantum, quin tamen pro opposita appareat illa ratio: quo casu illa opinio dicetur unicè probabilis; nisi velis facere quæstionem de nomine, & sententiam unicè probabilem vocare moraliter certam: quæ tamen acceptio esset valde latæ, & ut mihi videtur, non vera; cum vi motivi talis, vel ex ejus exigentia, non excludatur omnis formido oppositi.

298. Dicimus etiam num. 296. motivum ita grave esse debere, ut vitum prudentem possit movere ad irreprehensibilem assensum: quod non ita accipendum est, quasi quemvis debet posse permovere ad assensum talis, absolutè rei præstandum; nam visum est mihi semper difficile, quod quis vir prudens à motivo, quamvis adhuc comparative probabile, sed tamen, in comparatione motivorum contrariorum, longè, vel notabiliter minus probabile, possit prudenter

moveri ad assensum absolute ei præstandum, ita ut quasi implicitè, vel æquivalenter dicat: Quamvis pro opposito sit longè major apparentia veri, tamen istud est verum. Non quidem nego, voluntatem posse intellectum permovere ad assensum talis: quod autem verè prudenter id possit, & non tantum prudentiæ carnis, quando nullum aliud motivum extrinsecum virtutis accedit, mihi semper valde durum est visum.

Hinc, ut dixi, ad hoc, ut aliquid sit verè probabile, opus non est, ut quis, stantibus quibuscumque in oppositum majoribus, sed tamen adhuc intra limites probabilitatis contentis, motivis, possit absolute prudenter ei assentiri: sed sufficit, si prudenter possit judicare, id esse probabile, & viros alios prudentes, si ei absolute assentiantur, propterea reprehendi non posse; cum contingere possit, ut ipsis motivis opposita (ad quæ ritè expendenda etiam ipsi meritò censentur idonei) non videantur exceedere, vel certè non tantum excessum habere; sèpè enim contingit, etiam inter æqualiter doctos, ut uni ratio aliqua videatur longè efficacior, quam alteri, atque adeò, quod uni est probabile subjectivè, alteri sit tantum probabile objective, de quibus terminis mox plura.

ARTICULUS II.

Quomodo dividatur Opinio Probabilis.

299. Dividitur jam opinio absolute & comparative probabilis (de qua ordinariè saltem loquemur) primò in probabilem intrinsecè, & probabilem extrinsecè. Illa est, quæ nimirum ratione, seu motivo gravi, rei intrinseco, id est, petito ex natura rei, seu huic annexo. Altera est, quæ nimirum auctoritate, iudicio, vel testimonio doctorum, vel aliunde fide dignorum. Quod si opinio, & ratione, & auctoritate fulcitur, erit intrinsecè, & extrinsecè probabilis, quod sèpè contingit.

Ubi obiter advero, quod, et si quis auctor non ex eadem ratione, ac alter, sententiam aliquam adstruat, imò, et si ratio ejus non videatur efficax, tamen possit ejus auctoritate firmari sententia; alias (ut facile patebit consideranti) non esset diversitas inter probabilitatem intrinsecam, & extrinsecam, seu inter argumentum à ratione, & ab auctoritate. Accedit, quod alias sèpè non possent pro aliqua sententia adduci, valde celebres auctores, imò sèpè nec SS. Pares; quia sèpè eorum ratio non videtur efficax, aut cum aliis principiis illius, qui eos adducit, non cohæret, adeòque non assumitur; cum tamen passim, etiam à prudentissimis viris, tales auctores soleant citari.

Ex occasione etiam noto circa probabilitatem extrinsecam, quod non statim unius, aut alterius auctoris, etiam impressi, assertio, faciat opinionem ab auctoritate probabilem. Esto, non contradicat manifestis principiis fidei, nec sit ab Ecclesia proscripta; nam Alexander VII. damnavit hanc propositionem 27. Si liber sit aliquis junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem. Imo nec plures auctores faciunt sententiam extrinsecè probabilem

Q.

babijem, si istorum authoritas, & ratio, communissima aliorum, oppositum ex solidis rationibus sentientium, autoritate elidatur, de quo vide La Croix l. 1. n. 136. Et sanè quis credat, omnes omnino infinitas quasi sententias, quas collegit Diana in utramvis partem, adscriptis etiam diligenter auctoribus, esse Theologicè verè probabiles?

Uterius sepe potest contingere, ut scriptor sit doctor, potius à gradu, quam à doctrina, nec tam doctus, quam audax, & prurigine scribendi, vel contradicendi, aut etiam vanâ gloriâ ductus. Sanè quidam videntur existimare, se optimè de universo mereri, si Jura Canonica hincinde restringant, aut opiniones laxiores protrudant. Accedit, quod viri, etiam aliâs magni, quandoque in grandibus tornis, sui obliviscantur, vel cum Homero dormitent: alii autem, qui eos tantum inspiciunt, non attendant, an ex sua, an ex aliorum mente loquuntur, an tantum aliquid transmittant, an positivè assertant, an obiter tantum insinuant potius, quam affirment.

300. Rursus, ut observat Navarrus, autores quidam volant ut grues, hoc est, turmatim sequuntur præeuntem, absque examine opinionum: alii, quasi jurâsent in verba magistri, certum quendam authorem sequuntur, quorum proinde authoritas, nisi novas rationes afferant, vel doctrinâ suâ aliunde notâ existimationem sibi parârint, ferè ad illum unum reducitur. Quare in estimanda probabilitate, non tantum numeranda, sed vel maximè etiam ponderanda sunt suffragia: nisi tamen autores, tantum ut testes traditionis, vel praxis, adducerentur, & non ob estimationem doctrinæ. Hinc utique contingere potest, ut pauci viri docti, hoc est, in materia morali universa, vel saltem ea, de qua consuluntur, benè versati, nullo præoccupati sinistro affectu, aut studio partium, nihilque afferentes contra communem aliorum (nisi istorum argumenta efficaciter solvant, sive quæ opinionem firmant rationibus, quas priores non attigerunt) potest, inquam, contingere, ut tales præ pluribus aliis, tantum gruum in morem sequentibus, faciant sententiam extrinsecè probabilem.

Hac ratione, ait Banholzer in sua ethice Christiana, a. 2. n. 4. se credere, multas introductas esse sententias, olim singulares, nunc communes: vicissim sententias quasdam olim communes, modò abolitas esse, ut nec probabiles amplius existimentur. Quin La Croix l. 1. n. 155. ait, etiam unum auctorem, si sit omni exceptione major, & afferat rationem, quam alii non considerârunt, vel non satis solverunt, quamvis doceat aliquid contra communem, posse reddere opinionem suam certò probabilem: citâque pro hac sua assertione Cardenam cum viginti, & pluribus auctoribus. Illum autem auctorem, ait n. 160. esse omni exceptione majorem, qui 1. non doceat opinionem contraria certò alicui principio. 2. qui non nitarur levi, & sophistico argumento. 3. qui non aliâs improbabilia, & ab aliis reprobata, docuerit. 4. qui non sit merus summista, seu tantum ex aliis conscribat, aut colligat; nam, ait, de tali non constat, an quæstionem bene intelligat.

301. Dividitur 2. Opinio probabilis in magis probabilem, & minus probabilem. Illa est, quæ graviori motivo intrinsecò, vel extrinsecò nitor; hæc, quæ minus gravi. 3. in certò probabilem, & probabilitè tantum probabilem. Illa est, de qua certum est, quod habeat motivum grave: ista, de qua non est certum, sed tantum reflexè probabile, quod habeat tale motivum, qua de re plura La Croix lib. 1. à num. 119. ubi etiam n. 126. addit, quod opinio tenuiter probabilitè illa, cuius motivum non meretur assensum viri prudentis 4. in objectivè, & subjectivè probabilem. Prior, sive subjectivè probabilis est, cui quis ipsem prudenter potest assentiri, recipiendo illam opinionem, in proprio suo intellectu, tanquam subjecto, cùmque affirmando. Objectivè probabilis est, cui ipse quidem assentiri non potest, habet tamen illam pro objecto sua cognitionis, judicâque, illam nisi tali motivo, quod saltem alios viros prudentes movere possit, ad assensum irreprehensibilem, nec habeat contradictionem, vel autoritatem aliquam convincentem. vide n. 289.

302. Dividitur 3. in opinionem speculativè probabilem, & practicè probabilem. Illa, seu speculativè probabilis est, quæ nitor non caret suo fundamento, sed in praxi adhiberi non potest: nec ejus probabilitas versatur immediatè circa licentiam actionis. Sic est probabile, formam absolutionis sacramentalis stare in his duabus verbis: *Absolvo te*: non tamen quis posse licet in praxi ita absolvere. Altera, seu practicè probabilis est, quæ nitor gravi fundamento, & immediatè versatur circa ipsam licentiam actionis, atque adeò juxta autores, dictos benignos, in praxi adhiberi potest: sic e. g. est practicè probabile, posse raciari in confessione circumstantias tantum aggravantes. Unde sæpe dicunt alii quæ sententia speculativè probabilis, sed practicè improbabili, saltem extra casum necessitatis: quia extra hunc casum in praxi adhiberi non potest: potest tamen sæpe in tali casu adhiberi: quia circumstantia talis necessitatis, objectum extrinsecè potest immutare, & licitum reddere.

303. Alii tamen autores non male dicunt, etiam in similibus casibus, eas opiniones non esse de eodem objecto; cùm nec speculativè probabile sit, posse illam formulam: *Absolvo te* adhiberi in praxi, aut actionem talem licitam esse (neque enim est speculativè probabile, posse licet adhiberi materiam, vel formam dubiam Sacramenti, extra casum gravissimæ necessitatis) sed tantum probabile est aliquid remotum, nempe, quod ea forma sit valida: quare una opinio, e. g. *Forma: absolvo te: est valida*: versatur circa valorem istius formæ: altera: *Forma illa practicè potest adhiberi*: versatur circa usum ejusdem, aut licentiam, quæ sunt objecta prorsus diversa, & una propositio est valde probabile, altera est omnino falsa.

Hinc isti autores dicunt, quod opinio speculativè probabilis sit illa, quæ est de actione in genere considerata, independenter à circumstantiis, hic & nunc, conjunctis: at verò practicè probabilis sit illa, quæ versatur circa actionem cum omnibus circumstantiis conjunctam, & in ordine ad licentiam, in praxi consideratam. Sic, e. g. potest esse speculativè probabile, quod

aliquis ob aliquam infirmitatem posset die Veneris comedere carnes; si tamen illa comedere in grave scandalum aliorum, vel contemptum fidei, non erit probabile praeceptum. Utique modus loquendi est bonus, uterque etiam usitatus: accommodabimus nos cuique pro occasione, modo prius argumentans se explicet, quo in sensu haec verba accipiatur.

ARTICULUS III.

An liceat in praxi sequi opinionem magis probabilem, sed minus tutam.

304. **D**ico cum communissimum antiquorum, tum recentiorum, contra paucos Belgas, ac Gallos. Licer in praxi sequi sententiam magis probabilem, quamvis sit minus tuta. Prob. 1. In opposita sententia deberet admitti, quod jam a tempore Magistri Sententiarum, per annos fermè sexcentos, erraverint communissime fermè omnes Theologi, qui tradiderunt sententias plurimas, tanquam tutas in praxi, quamvis fuerint minus iusta; quia judicarunt ipsas probabiliores: hoc est falsum, ac incredibile, & tale assertum ab adversariis in aeternum non potest probari: ergo. Confirm. ex quodam recentiore. Juxta adversarios deberent comburi omnes libri, aut lucubrations, in quibus continentur decisiones morales, vel juridicae; nam in his omnibus continentur plures sententiae, probabiliores quidem, sed simul minus tutae; cum tamen sapientissimi quique, atque etiam sanctissimi viri, semper habuerint hujusmodi Scriptores Theologae moralis, magno in pretio. e.g. S. Carolus Borromaeus (cujus autoritatem rigorista passim auctoriibus benignioribus obtrudunt) in decretis suis provincialibus, valde commendavit Summas Navarri, Polanci, Toleti: & a toto quasi orbe laudatur *Medulla Causalium* P. Hermanni Busenbaum, quae jam anno 1670. fuerat 45. vicibus typis impressa.

305. Equidem Wendrockius ait, se non curare, si contra se producantur decem millia Casuistarum. Sed hoc ejus dictum tam parvum nos movet, quam illud Lutheri *libro contra Anglie regem* dicentis, se non curare mille Augustinos, mille Cyprianos. Pariter Jansenius in suo *Augustino lib. proemiali. c. 9. col. 24.* sic scribit: *Arbitror, Sacre Scriptura libris, Conciliis, & primorum seculorum Patribus, nos contentos esse debere.* (vide La Croix lib. 1. n. 461.) at cur ipse suum librum non perpetuis tenebris sepelivit, ubi sine domino aeternum latuisset? Idem referunt dixisse Havermannus apud La Croix loc. modo cit. ac reprobasse lectionem Theologorum moralium, eo ex capite, quod ante editos hospitio libros, aut summas, jam confessari debuerint resolvere casus conscientiae. Sed nunquid non etiam debuerunt, eos resolvere ante volumina a Patribus edita: quin immo ante editos libros sacros novi testamenti? num & hos negabit legendos?

Elizalde quoque, seu, qui idem est, Cella DEL p. 2. l. 6. q. 15. & 16. fulissime probat, lectionem factorum librorum magistro Theolo-

giae moralis necessariam esse, quod facile concedimus. Sed insuper q. 17. contendit, solam Sacram Scripturam cum traditione, sufficere resolvendis omnibus conscientiae casibus. Verum hoc, saltem de communi Theologorum moralium ordine, negamus. Et quis, obsecro, ita sibi fidere possit, ut ex sola Sacra Scriptura, vel traditione, eruat omnes leges, praelestum humanas; cum plurimam semper novas accedant? Quae ad jus naturale, vel Divinum spectant, quamvis omittam, quod in Sacris Scripturis, quasi in principiis universalissimis continetur, quis tamen de se tantum autem confidere, ut sparet, sola Sacrorum Voluminum lectione, omnina illa, tanquam conclusiones ex praemissis, a se eruenda, & praelestum, ut vult Elizalde, ratiocinio longè probabiliore? alias enim semper quis adstringetur ad tutius.

Et quomodo haec assertio stat cum alia ejusdem authoris apud La Croix lib. 1. num. 93. assertentis, neminem in conscientia posse esse tutum, qui rationes suas, per magnum tomum in folio, allatas, non expendisset? Hac certe ratione sola Scriptura non sufficit. Sed, quod si quis intricior casus de matrimonio, vel de restituitione, aut contractu, occurrerit, recurrit hic auctor in omnibus casibus ad Sacram Scripturam, & nobis afferat dein responsum: videbimus, an id ita probet, ut contenti esse debeamus. Verum haec ex occasione sint dicta.

306. Probatur conclusio 2. Ex una parte est difficillimum, & spectatae humani intellectus imbecillitate, sapissime impossibile, asequei certam veritatem, circa honestatem actionum: ex alia autem parte, esset onus intolerabile, hominibus cuiuslibet conditionis, si in praxi obligarentur omnes sequi, & confessari, aliquae omnes consulti, tenereantur semper respondere tertia, etiam rigidissima, modo non essent improbabilia; neque est ulla ratio probans obligationem tam duram: ergo nullo modo est admittenda. Et quis vellet supposita tam difficili obligatione esse confessarius? quis administrare officium in republica?

Confirm. 1. Praxis totius orbis Catholicus est adversariis contraria; nam & auditores Rotae Romanae, & Theologi, & Jurisconsulti, in suis resolutionibus, amplectuntur probabiliora, eti minus tutae: quin & sanctissimi viri, etiam S. Thomas tradunt sententias minus tutas, & tamen, quia judicant probabiliores, assertunt licet adhiberi in praxi: quis autem credat, praeter pauculos quosdam, totum reliquum orbem Christianum tam graviter errare? Afferit quidem Vincentius Baronius, Angelicum semper, vel certa, vel tertia amplecti: sed, nisi velit, ipsam Angelici autoritatem solam conciliare opinioni certitudinem (quod modestissimus Sanctus ipse non ferret) falsum dicit. Sanè negat S. Doctor, exponendas circumstantias aggravantes in confessione, qua sententia minus tutae est, nec tamen certa: quin Cardenaz, parte Crisit. t. 1. dissert. 56. cap. 8. num. 474. paratum se, ait, ad texendum catalogum ex eodem S. Doctore plusquam ducentarum hujusmodi opinionum. Et quis dicat, omnes sententias S. Bonaventurae, aut Scotti, oppositas S. Thomae sententiis, esse improbabiles? Quod autem hic dictum

de

de Angelico, idem dici potest de Seraphico, atque Subtili.

Confirm. 2. Ipsi adversarii præticè revo-
cant, quod speculativè docent. Sic Fagnan-
nus in i. p. Primi Decret. in C. Ne innitaris. de Con-
stitutionibus. n. 206. & seq. valde invehitur in ulti-
mum sententia probabilis, & plurimi argumentis
conatur probare, non esse licitam sententiam
minus tutam, nec certam: at in Cap. Si quis sanè.
de peculio clericorum ait, sententiam obligantem
clericos ad expendenda bona, in pios usus ex
justitia, esse communiorem, & tutiorem: ta-
men oppositam ut veriorem, & in praxi tutam
propugnat. An igitur sola ejus authoritas red-
didiit hanc sententiam certam? non credo. Maxi-
mè autem sequaces Jansenii, qui rigorem ubi-
que præferunt, sententias plures, non tan-
tum non certas, sed certò falsas, sequuntur, &
eorum authoritas nullius momenti est.

307. Probant conclusionem alii 3. ex pro-
positione 3. damnata ab Alexandro VIII. quæ sic
habet: Non licet sequi opinionem, vel inter proba-
biles probabilissimam: non autem est sermo de
propositione probabilissima, & simul magis tu-
ta, sed de minus tuta, quam, etiam probabi-
lissimam, sequi illicitum dicebant; nam neque
Wendrokius, qui in nota prima in epistolam
quintam Provincialium, neque Synichius, qui in
Saule exerce lib. 1. cap. 27. eam propositionem
docuerunt, voluerunt, illicitum esse, sequi sen-
tentiam probabilissimam, & simul magis tutam:
& aliunde certum est, licere talem opinionem
sequi, imò etiam sententiam improbabilem,
dummodo sit magis tuta: ergo licet sequi sen-
tentiam probabiliorem, & minus tutam; quia
etiam probabilissima est aliis probabilius.

Quia tamen reponi potest, ex ea damna-
tione tantum inferri, quod liceat sequi senten-
tiā probabiliorem, quando simul est probabi-
lissima, non autem in aliis casibus: quæ licentia
effet nimis restricta; hinc probatio ista valeat,
quantum potest. Interim tamen ratio adver-
sæ partis, scilicet, quod opinio probabilius,
minus tuta, in concursu tuitioris, quamvis minus
probabilis, non excludat periculum peccandi,
per hanc damnationem eversum est. Dein eti-
am satis confit, quod, sicut Alexander VII. &
Innocentius XI. suis decretis voluerunt restrin-
gere nimiam laxitatem, ita Alexander VIII. vol-
uerit prohibere nimium rigorem: & nobis
merito videtur, nimis rigidum esse, si homines
semper adstringantur, vel ad omnino tutius, vel
ad certum.

ARTICULUS IV.

Solvuntur Objectiones.

308. Ob. 1. ex Synichio. Christus Jo-
annis 14. v. 6. dicit. Ego sum ve-
ritas: non dicit: Ego sum proba-
bilitas: ergo non licet sequi probabilitatem.

Confirm. 1. Idem Dominus dicit: Matib. 7.
v. 14. Angusta porta, & arcta via est, que dicit
ad vitam: sed porta probabilitatis est valde laxa:
ergo non dicit ad vitam. Confirm. 2. Proba-
bilitas est Academismus: sed hic est fons omnis

flagitiæ ex S. Aug. lib. 3. contra Academicos¹⁶, ergo & ille: adcōque est illicitum, cum sequi
Resp. retorqueo argumentum. Christus neque
dicit: Ego sum moralis, vel etiam physica certi-
do, neque conscientia invincibiliter errans, aut igno-
rancia invincibilis: sed absolutè dicit: Ego sum
veritas: ergo neque istas licet sequi. Videant
adversarii, quo se, alioisque abducant zelo, non
secundum scientiam. Nec male argumentum
retorquet Banholzer in ethice Christiana n. 44.
Christus dicit: Ego sum panis, & non dicit: Ego
sum placenta: ergo non licet comedere placentas.
In forma, neg. cons. cùm enim veritate
semper assequi sit impossibile, Christus Domi-
nus contentus est, si saltem sequarn id, quod
majorem præfert verisimilitudinem.

309. Ad 1. confirm. neg. min. si praef-
tim intelligatur porta majoris probabilitatis;
nam in primis multæ leges Christianæ Religionis
e. g. circa dilectionem inimicorum, castitatem,
ac justitiam, quæ certæ sunt, satis adstringunt
introitum in cælum. Sanè Ador. 24. v. 25. di-
sputante S. Paulo de justitia, & castitate, & de ju-
dicio futuro, tremefactus est prætor Felix, nec tamen
illi gentili, nisi certa proposuerit Doctor
Gentium. Si addamus, quod nunquam licitum fu-
se eximere lege, nisi probabilius sit, eam non dare
(quod pro nunc his adversariis permitimus) ja-
nuam cæli fari arcamus; non enim debemus
eam tam arcam facere, quām faciunt adver-
sarii; nam semper debere, facere aut tutiora, aut
certa, videtur esse supra conditionem humanam;
ferè, sicut lex, faciendi semper optimæ, effet per-
fima; quia foret perpetua causa peccatorum.
Ad secundam confirm. neg. ma. Aliud longe
est probabilitas Theologica, tam absolutæ, quam
comparativæ talis: aliud probabilitas illa Acade-
mica. vide dicta num. 295. & seq.

310. Ob. 2. Proverb. 14. v. 12. dicitur: E³
via, quæ videtur homini justa, novissima autem e-
ius deducunt ad mortem: ergo non est sequenda
via probabilitatis, etiam majoris. Confirm.
Homines ut plurimū discordant à regula mor-
alitatis, seu principiis moralibus, potius per
defectum, quām per excessum: sic videmus,
ordinariè hereticos laxare viam salutis, econtra
SS. Patres eam stringere: ergo & nos debemus
eam potius stringere, quām laxare. Resp.
Argumentum est simile huic: Aliquod animal
rugibile; ergo etiam Petrus. S. Scripturæ ibi ei-
fermo de via voluptatis, & ambitionis, que
hominibus carnalibus videtur justa, seu com-
moda, sed dicit ad mortem: at non ita via
majoris probabilitatis. Ad confirm. Semper
habendum præ oculis illud: Ne quid nimis. Sanè
homines facilius deficiunt à moralibus princi-
piis in executione, quām cognitione juxta illud
Poëta: Video meliora, proboque, deteriora se-
quor: & quamvis etiam deficiant aliquando in
cognitione, non ideo debemus, probabilita-
tem majorem respuere, & ubique quærere cer-
titudinem; cùm hæc acquiri sèpè nequeat,
neque tutum sit, omnes ad tutiora adstringe-
re.

311. Quod attinet ad hereticos, in primis
non rectè dicitur ab iis argumentum; nec e-
nim debemus in omnibus prorsus esse ipsi
contrarii: sufficit contradicere eorum erori-
bus

bus. Dein questio esse potest, pluresne fuerint haeretici alligantes onera, quam levantes. Certe quidam Pharisæi *Matth. 23. v. 4.* & alii Pharisæi *Act. 15. v. 5.* item Montanistæ, Novatiani, & Encratitæ, fuere ultra modum rigidi, præsertim circa esum carnium, jejuna, conjugum, divitias, &c. Sed & moderni Græci schismatici, & haeretici Constantino, &c., suis gravissima jejuna præcipiunt. Videri de hoc meretur Francolinus in *Clerico, Romano. p. 2.* seu de *Ecclesia benignitate in administratione Sacramenti penitentie disp. 11.* statim à n. 1. ubi ostendit, etiam Lutherum à rigore incepisse.

Quod spectat ad SS. Patres, hi aliquando tutoia, aliquando minus tuta proponunt; quippe sciunt, sicut non demendum, ita nec addendum legi: & reprehensos fuisse à Christo Pharisæos, quod imponerent hominibus onera importabilia. In forma, quia ant. habet plures partes, dist. primam. Homines ut plurimum discordant à regula moralitatis in exequendo, con. in cognoscendo. neg. dein etiam neg. secundam partem; quia ex dictis saltem valde dubia est: tertiam partem etiam nego; quia SS. Patres nec semper stringunt, nec semper laxant: absolutè autem neg. cons. in sensu adversariorum acceptam.

ARTICULUS V.

Solvuntur reliqua Objectiones ex SS. Patribus.

312. Ob. 1. S. Augustinus relatus in *Cap. Si quis autem. 4. de penit.* diff. 7. sic ait: *Tene certum: dimitte incertum.* ergo debemus semper sequi certum, aut tunc. Resp. neg. cons. S. Augustinus eo loco, qui habetur in fine homil. 41. inter 50. agit de differentibus poenitentiam; jusque ad mortem, aitque, se eos non posse reddere secutos, eoquod incertum sit, an ad Dominum migraturi sint; quia scilicet incertum est, an veram, & sinceram poenitentiam agant, quem David, de quo ibi meminit, ac dicit, eum tribus syllabis obtinuisse veniam. Quare autem dubitet de sinceritate talis poenitentia, inuit rationem, his verbis, in eadem homilia præcedentibus: *Si autem tunc vis agere poenitentiam ipsam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa: idque magis explicatur canon. 5. ibi sequenti, qui ex S. Cypriano desumptus est, ubi de talibus poenitentibus sic dicitur: Quia rogare illos non delicti poenitentia, sed mortis argenti admonitus compellit: scilicet prudenter timendum, ne poenitentia non sit sincera: adeoque etiam incerta est venia: & hinc monendi sunt vel maximè homines, ut ciuius poenitentiam agant, sequi certos sua beatitudinis reddant.* Quid autem hoc ad alios casus prorsus dissimiles?

313. Ob. 2. Idem S. Doctor *l. 1. de utilitate credendi c. 11.* ait: *Tria sunt item, velut finitima sibi in animis hominum, distinctione dignissima, intelligere, credere, opinari: quæ, si per se ipsa considerentur, primum semper sine vitio est, secundum aliquando cum vitio, tertium nunquam sine vitio: & inferius addit: Quod intelligimus igitur, debemus rationi: quod credimus, auctoritati:*

quod opinamur, errori: ergo omnis opinio, etiam probabilior, est vitiosa, nec licet eam sequi. Resp. neg. cons. Opus est tantum inspicere locum citatum, & fraus argumenti patet. Per opinari S. Doctor non intelligit ibi opinionem verè probabilem, sed temerarium quodam judicium, quo quis existimat, se scire illud, quod necit; nam paulo superius sic habet: *Unum genus hominum est opinantium, id est, eorum, qui se arbitrantur scire, quod nesciunt. & infra: Opinari autem duas ob res turpissimum est, quod discere non potest, qui sibi jam se scire persuasit, si modò illud dici potest: & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.*

314. Ob. 3. S. Bernardus *tractatu de præcepto, & dispersione c. 14. n. 35.* ait: *Uit interior oculus vere simplex sit, duo illi esse arbitrari necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem: ergo non sufficit probabilitas.* Resp. neg. cons. Doctor mellifluus, per oculum simplicem, non intelligit tantum illum, qui evitat peccatum formale, sed etiam, qui evitat materiale, ut clarè patet ex contextu, & ex ejus intentione, quæ est, ostendere, quod, qui aliquid, quod revera est bonum, judicat esse malum, & tamen id facit, peccet: non tamen vicious, quod, qui aliquid, quod re ipsa est malum, judicat esse bonum, idque facit, tantum boni faciat, ac si revera id objectum bonum esset; quia scilicet deficit ei veritas, seu, ut ait, oculus non est perfectissimè simplex, hoc est, simul bonus, & prudens, prudentia attingente veritatem.

Ceterum, quod S. Bernardus non velit, talem operantem formaliter peccare, patet ex paulo inferioris additis, dum ait, talem voluntatem mereri aliquid præmii. Sic autem habet: *Et quidem laude dignam dixerim, vel solam intentionem piam: nec planè condigna remuneratione fraudabatur, in opere quoque non bono, ipsa bona voluntas: attamen sine malo quocunque (hoc est materiali) non erit decepta simplicitas.* Ecce admittit S. Doctor in opere, etiam non omnino bono, seu ex errore admisso, voluntatem bonam: adeoque sentit, etiam probabilitatem aliquam à peccato excusare.

315. Ob. 4. Juxta S. Thomam *q. 18. de veritate a. 6.* non habuisset locum in statu innocentia etiam opinio probabilissima: ergo hæc non est actus prudens: ergo non potest esse regula directiva nostrorum actuum. Confirm. Regula nostrorum actuum debet esse dictamen certum: ergo non sufficit opinio etiam probabilissima. Resp. dist. primum cons. non est actus prudens, seu non est actus prudentia elicitus. conc. 1. cons. non est actus directus, vel regulatus à prudentia. neg. 1. & etiam 2. cons.

Licet opinio non sit actus immediate elicitus à prudentia (cum hæc, utpote virtus intellectualis, videatur debere elicere tantum actus certos) tamen potest esse actus directus, seu imperatus: plura hac de re vide suprà num. 232, unde opinio probabilior est sufficenter prudens, sive ipsa sit regula directiva, saltem in quibusdam casibus, sive eâ suppositâ possit elicere dictamen certum immediate directivum actuum, de quo vide num. 234. & sequentibus. Quod autem, ut docet S. Thomas, in statu innocentia

non

non potuerit esse opinio, non est ratio, quod opinio non possit esse actus directus à prudenter, sed quia in eo statu nil potuit affirmari, nisi, ut ait S. Doctor, ex motivo infallibili, quod statu naturæ lapsa non competit. Ad confirm. om. vel conc. ant. dist. cons. non sufficit opinio probabilissima pro ultimo dictamine. om. cons. non sufficit, ut eā suppositā possit ultimum dictamen certum per principia reflexa formari. neg. cons. Hac de re fuse actum num. 224. & seq.

ARTICULUS VI.

An inter duas sententias æqualiter probabiles liceat sequi minus tutam.

316. **D**ico. Si datur inter duas sententias æqualis probabilitas, quæ immediate concernit licentiam actionis, vel cadi immediate supra existentiam legis, licet sequi etiam minus tutam. Ita omnes Doctores, qui vocantur benigni, quicquid sunt plurimi, præsertim elapso saeculo: & multi etiam isto: quin etiam ex antiquioribus, seu Bartholomaum Medinam antegressis scriptoribus, hac sententia habet suos patronos, ut suo loco inferius pluribus monstrabitur, & interim videri potest Rasslerus in *norma recti disp. 3. q. 10. a. 1. per totum.*

317. **P**rob. concl. 1. In dubio de existentia legis qualiscunque, sive, quando datur dubium moraliter tale de existentia legis, non tenemur eam observare: atque, quando etiam post adhibitam diligentiam, moraliter requisitam, & factam sufficientem indagationem, quæ probabile est, legem non dari, quæam eam dari, planè dubium est, an detur, vel an non detur lex, actionem aliquam præcipiens, vel prohibens: & quod consequitur, dubium est, an actio sit prohibita, vel non: aut econtraria, an sit actio præcepta, vel non: ergo non tenemur observare legem, cuius existentia tantum est æqualiter probabilis, magis supra fuse probata est à num. 263. quare huc revocanda sunt omnes probationes, quas pro superioribus conclusionibus, circa legem dubiam, tam humanam, quæam Divinam & naturalem attulimus.

Confirm. Si nullæ adefissent rationes utrinque, nec pro, nec contra legem, tunc planè non tenerer ad illam; daretur enim eo in casu ignorantia invincibilis strictè dicta: ergo neque tenor ad illam, quando dantur rationes utrinque æquales; quia planè non est minus dubium in hoc, quæam in altero casu: neque habetur in hoc casu scientia legis, etiam tantum moraliter dicta, seu intimatio sufficiens: neque periculum peccandi materialiter est majus in uno, quæam in altero casu: periculum autem formaliter peccandi removerti potest dictamine reflexo.

318. **P**rob. concl. 2. seu potius explanaatur magis argumentum jam supra adductum num. 247. (pro conclusione, quæ negavimus, teneri nos ad legem dubiam) & defumptum ab onere valde gravi per oppositam sententiam hominibus sine sufficienti probatione imposito. Si quis, stante æquali probabilitate, deberet sequi semper

tutiorem, tunc etiam deberet sequi tutiorem, etiam si minus tuta foret modicè probabilior: sive non posset sequi minus tutam, nisi hæc foret notabiliter probabilior: sed sic imponitur hominibus onus valde durum: ergo. Major imprimis admittitur communiter à doctoribus rigidoribus, è quibus Pater Noster Thyrus, ad licitam praxin sententia minus tutæ, ubique requirit, ut hæc, vel sit unice probabilis, vel sit moraliter certa, vel post sufficiens examen circa passionem (quæ tamè circa utilia, & delectabilia facile irrepit) appareat clare, manifestè, notabiliter, aut longè verisimilior: quod ipsum etiam innuit Eminentissimus Aguirre.

319. **S**ecundò. In moralibus parum reputatur pro nihilo: ergo, si excessus non sit sat clars, notabilis, atque sensibilis, non est ratio, quare liceat sequi sententiam, modicè tantum probabiliorem, & non etiam liceat sequi æqualiter probabilem. **T**ertio. In modicè tantum probabiliorem sententia æquale fere datur periculum peccandi, quæam in æqualiter probabili: & in sensu morali non vitatur in illa magis periculum errandi, quæam in ista: ergo, si non licet amplecti sententiam æqualiter probabilem, neque licebit amplecti alteram modicè tantum probabiliorem. **Q**uartò. Etiam in estimatione morali non magis potest prætendere ignorantiam legis, qui habet modicè minorem probabilitatem de ea, quæam qui habet modicè majorem. **Q**uintò tandem. Videtur mirabile, quod quis non possit sequi sententiam, quæ defenditur ab egregiis doctoribus, graves rationes afferentibus, contra totidem alios æquè doctos, similibus rationibus instructos: possit tamen eam sequi, si e. g. tantum novus unus, aut alter, prioribus non omnino par, cum aliqua confirmatione, nova quidem, sed non admodum valida, accedat.

320. **P**robatur jam minor prioris syllogismi. Si non liceret sequi sententiam minus tutam, nisi clare, & notabiliter probabilior, ordinariè deberemus sequi tutiorem: hoc estonus valde durum, & ab adversariis non probatur: ergo. probatur ma. Dudum observarunt Bartholomæus Medina, Antonius Perez, Franciscus Suarez, & alii maximi viri: idemque clara docet experientia, quod in tanta multitudine actionum, quæ ubique occurunt, & in tanta varietate sententiarum, in quibus auctores gravissimi sibi opponuntur, valde difficile sit, clare, notabiliter, ac sensibiliter discernere, quenam opinio sit probabilior altera. Et sane debet esse latit animosus, qui in conflicto sententiarum, enim post diligentem indaginem, ordinariè decidere audet, quæ opinio non tantum utcunque videatur, sed etiam clare, notabiliter, ac sensibiliter sit probabilior. Neque dicas, id colligi posse ex eo, quod sententia sit, vel non sit, communis; nam non statim ex eo sententia est notabiliter probabilior, quod sit communis; cum sapissime detur communis contra communem. **C**ertè Hieronymus de Cævallos scriptis tres tomos, (quos vocat *speculum aureum*) communum contra communes: ergo fermè ordinariè non posset quis absque passione judicare, licet sibi esse, sequi sententiam minus tutam, in materia hinc inde probabilibus, & ex quorundam qui-

quidem opinione licitis, ex aliorum verò sententia illicitis: ergo ordinariè teneretur ad tutius sequendum.

321. Minor quoad secundam partem, seu quid hoc onus non probetur ab adversariis, patet ex solutione objectionum. Quoad pri-
mam, seu quid sit onus valde grave, paret, tum ex dictis n. 266. quia scilicet deberemus observare leges plurimas, re ipsa non existentes: tum etiam ex eo, quid docti interrogari de conscientia dubiis, deberent ordinariè responsa dare juxta opiniones tutiores, quas consequenter indocti deberent sequi: vel deberent consulentes remitti ad alios doctiores, & quidem non benignos, sed rigidos, cum molestia gravi pœnitentium. Deberent etiam confessari non tantum, quando agitur de valore Sacramenti penitentie, sed etiam, quando agitur de licen-
tia, sequi ordinariè sententias tutiores: quod ellet addere onus oneri, jam ante sat gravi. Plures aliae onerosa sequelæ possent deduci, quæ cuncte facile incident: & quamvis adversarii modo allatas speculative videantur admittere, practi-
cæ tamen non videntur eas observare.

322. Sic P. Thyrsus tom. 3. select. disp. 41. cum pluribus, sed etiam contra plures, negat, dari obligationem confitendi circumstantias tantum aggravantes: imò ibidem n. 12. admitit, non esse necesse, ut distinctè explicetur numerus objectorum, etiam totalium, in quæ quis una voluntate tendit. e. g. quando quis uno actu proposuit sibi, se velle decem occidere; talis enim juxta ipsum sufficiens se accusat dicendo: *Habui desiderium multos occidendi: cum tamen opposita sit communior, & Dicastillo tr. 8. de penit. disp. 9. dub. 4. n. 277. dicat*, ante tempora sua eam fuisse unanimem Scholasticorum sententiam. At quomodo probabitur, hanc sententiam, quæ dum negat eam obligationem, ex se minus tutæ est, notabiliter, & clare probabilem esse opposita tutiæ? Certè non habetur, nisi fermè argumentum negativum, quid scilicet hæc obligatio non probetur, & onus tale sine gravi ratione imponi non debeat, quam rationem etiam nos pro nobis adducere possumus in præsenti questione.

Sic etiam Munieffa, ex rigidioribus unus, docet, non esse peccatum mortale, distribuere in statu peccati mortalis sacrosancta n Eucharistiam: & tamen Cattropolao trah. 18. de Sacra-
mentis punct. 5. num. 12. ait, hanc sententiam esse paucorum, & nullatenus admittendam: unde ergo illa tam clare, & notabiliter major probabilitas? De Prospero Fagnano jam aliquid diximus n. 307. addendum ex eodem, quid eodem loco ibi citato, ubi probabilitatem multum exagitat, tamen n. 448. ponat hanc conclusionem, quid auctoritas unius gravis doctoris reddat opinionem probabilem, & fundamentum sufficiens eam tenendi, ac in praxin deducendi, si in contrarium nullus occurrat Doctor, & rationes utrinque æqualiter probabiles sint. Quomodo autem auctoritas unius Doctoris, nullatenus rationes majores pro sua sententia, quam stent pro opposita, afferentis, statim faciet eandem sententiam clare, & notabiliter probabilem, imò, ut Fagnanus exigit, certam? Dein fæ, casum esse novum, quem alii non-

dum examinârint, an ideo opinio statim erit manifestè, notabiliter probabilior, aut certa, ob carentiam auctoris contrarii? Similia alii ostendunt de Julio Merco, itemque Vincentio Barone. Legatur etiam P. Gervasius Brisacensis, ex ordine Cappuccinorum, & videbitur, quid rigorem primæ conclusionis, qua negat licitum, sequi sententiam minus tutam, nisi probabiliter, sequentibus paragraphis, vel articulis valde mitiget. Solet huc etiam afferri, tum argumentum desumptum ex obedientia, superioribus debita, tum ex illo principio: *Melior est conditio possidentis*: sed de horum efficacia sermo redibit inferius: mihi huc usque dicta sufficiunt.

ARTICULUS VII.

Solvitur prima objectio ex SS. Patribus.

323. **O** B. 1. SS. Patres docent, nos debere sequi semper, aut sententiam tutiorem, aut probabilem. ergo non licet sequi æqualiter probabilem, antec. prob. afferendo textus, quos legere potes apud P. N. Thyrsus Gonzalez de recto usu opin. probab. d'ffert. 13. c. 2. §. 2. Resp. Ut rectè observat Rasslerus in norma recti disp. 3. q'uest. 9. art. 16. n. 707. de hac quæstione in primis non agunt Patres: dein quandoque suadent severiora, quandoque etiam benigniora permitunt. Ulterius non agunt semper afferendo obligationem, sed sepè tantum consilium dando, quandoque etiam concionatoriæ rem aliquantò magis exaggerando. Sane usque ad tempora Magistri Sententiarum vix habetur aliquid firmi: ipsi certè textus, quos afferit P. Thyrsus, mea opinione non multum probant.

Et in primis S. Clemens epist. 5. ad suos discipulos (si tamen epistolæ illæ sunt hujus Sancti, & incorruptæ, de quo videri meretur Bellarminus; quid enim hunc textum Gratianus in Decreto Cap. Relatum. 14. dist. 37. referat, non reddit certam ejus auctoritatem) tamen hic, inquam, S. Pater aliud ibi non afferit, quām Scripturas Sacras non esse privato sensu, nec juxta proprii duntaxat ingenii vim, & intelligentiam, accipiendas, sed ex majorum, seu Patrum traditione. S. Cyprianus tantum docet, religiosas mentes errorem deponere, & invenire veritatem, eundo ad Divinæ traditionis originem. S. Basilius ait, quid, sicut corporea pondera per justam libram comprobantur, ita electio eorum, quæ ad vitam inserviendam spectant, debeat fieri per liberum arbitrium, ratione regulatum. S. Augustinus vetat, afferre stateras dolosas, & vult afferri Divinam, tanquam de Sacris Scripturis, & thesauris Dominicis. Lactantius, qui etiam allegatur, non est sanctus, nec Ecclesiæ Pater, ejusque opera à Gelasio Papa relatæ sunt inter apocrypha: & tamen etiam iste solitudo ait loc. cit. nempe l. 3. *Divinarum Institutionum*. c. 13. non debere nos potius trahi auctoritate, quām veritate; cum æterna poena immineat, si nos persona inanis, aut opinio falsa, decipiatis. Sed hæc omnia non sunt nobis contraria, eaque absque ulla tergiversatione ad-
mit-

mittimus, ut patet; nam dicimus, Sacram Scripturam non spiritu privato explanandam: dicimus, inquirendam esse veritatem, diligentia moralis, pro qualitate negotii: at, si veritas deprehendi nequeat, non dicetur in his textibus, quid tum faciendum sit, nisi, quod in rem nostram Lactantius c. 27. dicat, sicutum esse, velle praceptis parere, quæ utrum vera sint, an falsa, dubitatur. Adde, quod cit. c. 13. tantum loquatur de auctoritate Philosophorum gentilium, quod non facit ad rem.

324. Dices, S. Chrysostomus in opere imperfecto homilia 44. in Matth. ante medium sic scribit: *Si enim vestimenta emptiurus gyras unum negotiatores, & alterum, & ubi meliores vestes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas: quomodo non oportet populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi sincera veritas Christi venundatur, & ubi corrupta: & omnium confessores cognoscere, & veriorem eligere, plusquam vestimentum?* Idem homil. 13. in c. 6. ep. 2. ad Cor. in morali sub finem, juxta versionem, quam ego solam habui (P. Thyrsus aliam habuerit, accidentaliter diversam) sic ait: *Vulgi opiniones ne circumferamus, sed res ipsas expendamus. An non enim absurdum, ac praeposterum fuerit, nos, cum de pecuniis agitur, aliis fidem non habere, sed numero, & calculo id committere: cum autem de rebus judicandum, in aliorum opiniones tenere, ac velut obtorto collo trahi, idque, cum exactam rerum omnium lancem, ac normam; & amissum habeamus, nempe Divinarum legum sententiam?*

Resp. Auctor operis imperfecti illius, vel non est S. Chrysostomus, sed haereticus: vel certè liber ille ab haeretico est corruptus; quia homil. 4. habet propositiones Arianas. vide Bellarminus de scriptoribus Eccles. in S. Chrysostomo. Verum, hoc omisso, textus tantum probat, debet morali diligentia inquire veritatem, quod etiam dicimus. Sed neque omnino literaliter accipienda sunt ea verba; alias quisvis rusticus deberet circuire omnes Doctores orbis, quod nemo prudens dixerit. Sicut etiam nemo, empturus vestem, circuit omnes mercatores, sed tot, ut moralem adhibuisse diligentiam possit censeri. Accedit, quod textus loquatur de inquirenda veritate fidei: qua in re non est utique statim credendum cuique ministello. Secundus textus etiam plus non probat, quoniam debere veritatem moraliter inquire, nec posse statim cuique credi, praetertim in materia fidei. Imo, cum S. Pater ibi loquatur de eleemosyna, videtur tantum reprehendere minorem fidem divitum, qui promissionibus firmissimis DEI non satis fidunt, nec satis liberaliter erogant.

325. Solet etiam objici S. Gregorius Nazianzenus, qui orat. 27. ita scribit: *Atqui plerisque fecus videtur, inquit: quid verò meā interest, qui rei veritatem magis curo, inō solum curo?* hoc enim vel me condemnaverit, vel absolverit: hoc miserum vel beatum reddiderit: ex quo volunt adversarii inferre, non sententiam probabilem, sed veritatem excusare, ac esse sequendam. Sed textus non venit ad rem. Loquitur ibi S. Nazianzenus de suis obrectatoribus, à quibus dicebatur, ambissimis infusas Constantinopolitanas, aitque, se eorum judicia non curare, dummodo se conscientia propria non inculet.

Afferuntur etiam S. Bonaventura, qui citatur tom. 2. opus. de processu religionis proc. 5. 6. 3. itemque S. Bernardinus Senensis Ierm. 17. in Dom. 2. quadrageste, quorum verba vide apud P. Thyrsus de usu opinion. probab. differt, 13. 9. 2. §. 4. 8. quæ tamen, prout citantur, invenire non potui: afferuntur, inquam, isti SS. Doctores, tanquam nostræ conclusioni contrarii. Sed respondetur, vel ex iis nimium, vel nihil probant nam SS. Bonaventura, & Bernardinus, si finiti accipiuntur, videntur docere, ignorantiam juris, vel legis Divinæ, non excusare; utitur, ne aliquid contrarium definitioni Alexander VIII. inde inferatur, explicandi sunt de ignorantia vincibili: & tunc nobis non opponuntur.

S. Antoninus, qui etiam ut nobis contumeliat 1. p. tit. 3. c. 10. s. 10. magis videtur negare; ait enim, quod cum bona conscientia probet quis tenere unam partem alicuius opinionis, & secundum eam operari, excluso saltem scandalo, quæ scilicet pars habeat pro se notabiles Doctores, dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacrae Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesie Catholice. Addit, quod operas non debeat dubitare, scilicet practicè, sed si formare bonam conscientiam de eo, quod credit, tanquam de probabiliore parte, scilicet practicè, quatenus dictamine reflexo judicat, probabilis, vel moraliter certum esse, quod actio aliqua sibi liceat: id quod fieri posse judicat, precipue, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec invenit, quod eum sufficienter moveat ad hoc, quod sit illicitum. Eodem loco citat Hostiensem, qui in extrav. de cognat. fin. Cap. Si vir. ait: *Ubi sunt diversæ opiniones. & diversa judicia, semper humanior est preferenda, & equior.* Quod dictum Sanctus hic nullo modo refellit, sed omnino approbare videtur: in idem hic Sanctus. 3. p. tit. 13. c. 4. s. 7. amplexens opinionem mitiorem circa recitationem Breviarii, ait, hanc sententiam tenendam: *Quia benignior est, & quia non debet Ecclesia alicuius queum injicere.* Sed de S. Antonino iterum inveni.

ARTICULUS VIII.

Solvuntur aliae objectiones ex SS. Patribus.

326. O B. 2. S. Augustinus lib. 1. de baptismo, contra Donatistas. c. 3. ait: *Quoniam, etiam dubium haberet, non illic recte accipi, quod in Catholicâ recte accipi certum haberet, graviter peccare, in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quod certis incerta præponeret: ergo ex S. Augustino peccatur, quando in salutis negotio incerta certis præponuntur.* Relp. dist. conf. peccatur præponendo certis incerta, in quibusdam negotiis, maximè, in quibus non habet vera probabilitas de opposito. con. conf. universaliter, & in omnibus. neg. conf. S. Augustinus ibi agit de eo, qui aliquo modo adhuc infirmus in fide, robustius credit, quod utraque pars, Catholicî scilicet, & Donatistæ, simul dicunt: interim tamen etiam, quod Catholicî foli dicunt contra Donatistas, verum, & certum ha-

habet, atque adeò certus est, quod ad salutem necessarium sibi sit, in Catholicā Ecclesia vivere: tamen, nescio, quibus de causis, vellet à Donatistis baptizari; cum tamen Catholicī negent, extra casum necessitatis (de quo S. Doctor agit cap. precedenti) posse à Donatistis, tanquam hereticis, baptisatum suscipi, quamvis oppositum Donatistæ affirmet: & ait, talem graviter peccaturum, si incerta certis præponat. In hoc casu id nos quoque admittimus; quia, ut patet consideranti, talis nullam veram probabilitatem habet de licentia recipiendi baptisatum ab heretico, certumque ipsi est, non tantum tutius posse, sed etiam debere, baptisatum apud Catholicos recipi. Nostra autem sententia non loquitur de casu, quo obligatio est certa, sed quo tantum certa est major fecunditas sententiae, quæ sunt longè diversa; nam licet aliquando præponi incertam directam probabilitatem de licentia, alteri certitudini tantum de securitate majori sententiae oppositæ, negari non potest; alias enim neque licet operari juxta sententiam probabilissimam, contra magis turam, adeoque certius securam: quod ab Alexandro VIII. in propositione 3. est damnatum.

327. Ob. 3. SS. Patres nullibi docent nostram sententiam: ergo non est ipsis conformis. Confirm. 1. SS. Patres docent, animarum regimē esse plenum periculis: sed non ita esset, si liceret uti nostrā sententiā: ergo. Confirm. 2. Sancti viri metuebant, eti probabilitus judicarent, aliquid esse honestum: ergo multo minùs suadebant tantum æqualiter probabilitia, & minùs tutia. Resp. rētorquendo argumentum. SS. Patres neque docent sententiam rigidiorem: imò de hac quæstione ex instituto non tractant, in forma neg. cons. vel dist. non est SS. Patibus positivè conformis. om. cons. non est ipsis conformis negativè, sive, nullatenus eis opposita. neg. cons. Ad 1. confirm. neg. min. Tamen adhuc est satis magnum periculum, ne omittantur etiam ea, ad quæ quis certò obligatur, ob varios scilicet timores, respectus humanos, spes, vel cupiditates, difficultates, & negligentias.

Accedit, quod sàpè occurrant casus novi, saltem ratione circumstantiarum, in quibus non statim occurrit, quid probabilitus, vel æquè probabile, quandoque vix, quid Theologicè probabile sit: neque quivis post lectam unam, aut etiam alteram casum Summam statim erit universaliter bonus animarum dux: poterit tamen facilius esse bonus secundum quid, & aptus pluribus in locis agere parochum; alias si nemo, nisi in Theologia morali versatissimus, esset aptus animabus etiam ruri pascendis, quis rusticis prævidet? Certe soli rigidissimi, qui ubique tutu præscribere vellent, etiam apti non essent spirituali regimini: sanè ad illos accederent rari. Ad 2. confir. neg. cons. Ubi que viri sancti cum Jobo c. 9. v. 28. verentur opera sua, ne scilicet occulta passio irrepat, ne aliquia negligentia intercurrat &c. non tamen ideo nunquam suadent æqualiter probabilia aliis, licet forte ipsimet, ob majoris perfectionis amorem, faciant tutiora, non tanquam ex præcepto, sed tanquam ex consilio.

R.P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

328. Dices. SS. Patres semper suadebant quæ magis videbantur conformia legibus, ac SS. Canonibus: ergo & nos debemus ea suadere. Confirm. Post decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. non amplius est ita communis sententia benigna: apud Gallos, & Belgas viget rigor: ex aliis etiam multi à benignis ad rigidos transierunt: inter quos Eminentissimus Aguirre, item Elizalde, P. Thyrus, & alii: quin ulla à rigidis ad benignos transierit: ergo. Resp. neg. ant. quod probari non potest, saltem in hoc sensu, quod SS. Patres suaserint tutiora, tanquam sub præcepto posita, & non tantum sub consilio, seu tanquam magis perfecta. Imò etiam Patres in Conciliis (idem dicendum de Pontificibus) sàpè nil auli sunt statuere, quando viderunt sententias hinc inde esse probabiles: nec voluerunt homines ad tutiora adstringere. Certe Concilium Triburicense habatum anno 895. sub Formo Pontifice canon. 48. ait, se nec definire, nec refutare aliquid propter eos, qui diversè de eo sentiunt: imò minùs tutam, nec notabiliter probabiliorem sententiam amplecti permittit, ut quis scilicet utatur conjugio, quod bona fide init cum filia suæ spiritualis commatris, de quo dubium inter doctos tunc temporis erat, an valeret. videatur Cabasutius in hoc Concilio, canon. 48. Ad confirm. Etsi transierint aliqui ad majorem rigorem, tamen adhuc pro sententia, minùs rigida, præferunt ea, quæ tantum in casu æqualis probabilitatis sententia minùs tutæ, docet licitum esse, hanc sequi, stant valde multi auctores, de quo plura inferint.

ARTICULUS IX.

Solvitur objectio ab authoritate antiquorum.

329. Ob. 4. Omnis antiquitas sensit, debere nos sequi sententiam, aut tutiorem, aut notabiliter probabilitatem: atqui non est præsumendum, quod DEUS tantis saeculis permiserit tam universalem errorem, in materia morali, & obvia: aut, quod docti communissime imposuerint tantum onus hominibus, absque sufficienti fundamento: ergo. Confirm. 1. Ipsi auctores benigni in aliis materiis sàpissimè probant aliquam obligationem, ex constanti traditione Ecclesie, quam colligunt ex communi usu fidelium, aut sensu Doctorum, per tempus immemoriale: ergo eadem probatio debet sufficere in hac materia. Confirm. 2. Doctores antiqui non sunt usi alia methodo regendi conscientias, nisi illa, quam didicerunt à majoribus, & quam viderunt ab immemoriali tempore, à piis per consuetudinem adhiberi: ergo, cùm semper adhucuerint eam, quam vocamus rigidam, signum est, illam methodum suisse semper usitatam in Ecclesia DEI, & ab Apostolis derivatam in SS. Patres, ab his vero in posteris.

330. Resp. Similia a Mercoto, ac aliis, sàpè dicuntur, sed non probantur: nec libri, aut loci, ubi doctrina hæc contineatur, allegantur. In forma neg. interim majorem: de minore quid sentiam; paulò post dicam. Utique ne-

R.

gar

gari non potest, ex antiquis multis nobis suisse contrarios; at, quod omnes contrarii fuerint, probari non potest: & in primis, quod attinet ad SS. Patres, jam vidimus, ex iis solidi nihil posse probari; cum neutri parti sit sat exploratum, quid isti senserint: idem esto judicium de aliis Doctoribus usque ad initium Theologiae Scholasticae, & Petrum Lombardum. Post hunc ex Scholasticis pro nostra sententia stant non pauci ex antiquis, quos afferemus in sequenti quæstione: quibus accedunt illi, qui affirmarunt, in dubio ceteris paribus sequendam benignorem, ut S. Antoninus, Hostiensis, citati n. 325. & alii.

Favent nobis etiam ij veteres, qui admiserunt, excusare ignorantiam invincibilem à peccato; nam in estimatione morali planè datur in casu æqualis probabilitatis aliqua ignorantia invincibilis ex n. 317. qui verò negarunt, hanc ignorantiam exculare, fuerunt aperte nimium rigidi. Sed & ipsi recentiores, rigidi dicti, non videntur constanter sententiam rigidam amplecti; ut enim ostensum à n. 321. sibi non constant in suo rigore; ut adeò authoritas sententiae rigidioris, et si sit magna, tamen non sit tanta, ut in ejus comparatione authoritas sententiae benignioris, etiam ab antiquis proveniens, & præfertim recentiorum plurimorum consensu suffulta, sit minùs habens, seu levis, censenda.

331. Jam, quod attinet ad minorem, diximus n. 260. debere admitti, quod DEUS permisit valde diuturno tempore aliquem errorem, aut antiquorum, aut recentiorum: & non esse rationem dicendi, quod eum potius permisit posterioribus, quam prioribus temporibus; quia DEUS, & potuit permettere errorem, qui per accidens esset multis causa peccati formalis, & potuit permettere errorem, qui esset causa peccatorum materialium. Cæterum, quod fuerit error prorsus universalis, ut omnes Doctores decepti sint, probari non potest: imò jam est ostensum, & ostendetur infra ulterius, etiam antiquiores quosdam rigorem hunc non approbasse; quare verum non est, quod omnes Doctores onus hoc grave imposuerint: quod autem illi, qui id imposuerunt, sine fundamento sufficiente id fecerint, probatur partim nostris argumentis, partim etiam solutione objectionum.

332. Ad primam confirm. neg. cons. & paritatem. In illis casibus ordinariè agitur de lege positiva Divina, cuius existentia potissimum ex constanti praxi est probanda, & hinc auctores adducuntur tantum ut testes continuæ praxis: in nostro autem casu agitur de lege naturali, scilicet, quod debeamus in dubio semper sequi tuus. vide num. 259. Insuper negatur suppositum, quod tam constans semper praxis, & opinio fuerit: certè istam adversarii non probant. Accedit, quod sint rationes graves in oppositum à paritate cum ignorantia invincibili, cumque legibus civilibus, à maxima gravitate oneris &c.

Ad 2. confirm. Rectè ait recentior quidam, hoc argumentum probare nimium; nam sic nulla sententia veterum deserit unquam posset, & omnis eorum doctrina deberet censeri ab Apostolis tradita, quod non est verum; cum multæ antiquorum sententiae sint etiam ipsæ an-

tiquata, sicut est innegabile. Certè complures ex antiquis Doctoribus censuere, non excusare à peccato etiam ignorantiam invincibilem, quod defacto communissime negatur, & negari debet post decretum Alexandri VIII. damnantis triginta, & unam, propositiones, & præterim secundam, quam adduximus n. 57. Si dicas, id non omnes sensisse, id quidem concedo (quamvis aliter senserit Gerson citatus num. 260.) at vi- cissim etiam dico, pariter non omnes antiquos sensisse, quod semper sequenda sit opinio tuior, aut probabilior. Si replices, saltem multos illud sensisse, repono etiam multos sensisse, non excusare ignorantiam invincibilem, immo in hoc principio fundâsse rigidam suam afferationem. Accedit, quod DEUS decreverit, successivè illustrare Ecclesiam suam: insuper plura disputationibus hominum reliquerit. Sic ante Scotum Immaculata Conceptio Beatisimæ Virginis, per unum, aut alterum faculum, ita latuit, ut vix non errore censeretur pia sententia, etiam maximis viris, in forma neg. ant. & cons. quæ non probabantur.

333. Dices 1. Si sententia rigida non est vera, nunquam eam tanto consensu suffiserint ampliæ Doctores; quia est sensu valde ingratia. At verò sententia, dicta benigna, sensu valde arridet, atque adeò mirum non est, statim huius in mores inductam. Hoc argumentum videatur alludere ad demonstrationem, quæ pro Catholicæ Religionis veritate solet alferri, scilicet eam nunquam propagandam fuisse sine miraculis; cum sensu sit valde adverfa: cum econtra Machometismus, sensibus omnia indulgens, facile propagari potuerit absque prodigiis: atque adeò hoc argumentum sententiam benignam, saltem aliquo modo, cum Machometismo comparare videatur: quidquid autem de hoc sit. Ref. facillimè negando suppositum, quod tantus fuerit consensus Doctorum, & multò magis negando, quod homines ita communis studio fuerint in execuzione hanc sententiam amplexi, sicut innumeri populi ampliæ sunt Catholicæ fidem: certè a multis sententia hæc dicitur fuisse occasio aliqua multorum peccatorum formalium; etò quod multi ex errore conscientia peccaverint, scilicet veram existimando sententiam rigidam, nec tamen eam sequendo. Nec DEUS deseruit, uno, vel altero saeculo, Ecclesiam suam, tum, quia nihil mali fiebat, si homines tutius sequerentur, tum, quia non omnino universalis erat consensus: potest autem DEUS permittere errorem, seu conscientiam erroneam, etiam in pluribus, quin possit dici deserere Ecclesiam suam, ut est innegabile. videantur dicta num. 260.

Quod autem dicitur, sententiam benignam, utpote sensibus mollem, statim placuisse recentioribus, seu Bartholomæum Medinam secutis scriptoribus, si ita intelligatur, quasi ipsi sententiam arriserit ejus usus, non congruit sanctitati magnæ plurimorum talium recentiorum. Certè, si quis legat, quæ Patres Dominicanici scribunt de Dominico Bannez, Joanne à sancto Thoma, ac aliis: vel quæ nostri de Suarezio, Lessio, Thoma Sanchez &c. non sibi facilè persuadebit, eos sensu ita fuisse addictos, ut in hujus graviam laxas doctrinas in scholas invehere voluerint.

sint. Sed nec in gratiam aliorum voluissent perdere animas suas, & doctrinam, propria opinione nimium laxam, orbi obtrudere. Quod autem jugum Domini, quantum licet fieri posse putarunt, reddiderint suave, & leve, reprehendendi non sunt.

334. Dices 2. Etsi omittatur, quod Doctor plurimi stenti pro nostra sententia, non ideo est vera: ergo tamen non licet eam sequi, prob. ant. ut ait Seneca de vita beata c. 2. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est: ergo. Resp. dist. ant. non ideo hæc sententia est certa vera. om. ant. est probabilitus vera. subdist. non est ex sola auctoritate. om. non est ex ista, simul, & ex ratione. neg. ant. & conseq. Non sola auctoritate, sed etiam, & potius, ratione sententiam nostram probamus. ad prob. antec. dico, non esse satis modestè huc applicatum dictum Senecæ. Auctores gravissimi, & dochissimi, atque plurimi eorum etiam sanctissimi, non sunt tantum turba quædam, in pessima quæque, aut ignorantia vincibili, aut etiam malitia vix corrigibili, proutus: unde, quamvis multitudine plurimorum exemplorum non reddit sententiam verosimilem, id tamen utique præstat cumulus maximorum virorum, in aliquid consentientium: & si numerus Doctorum non reddit sententiam æstimabiliorem, ad quid adversarii tanto studio pro sua opinione auctores corradunt? ad quid toties prædicant, omnes antiquos pro ista stare?

ARTICULUS X.

Solvuntur objectiones à ratione.

335. Ob. 5. Juxta nostra principia posset quis licet agere contra legem, quandocunque est probabilis opinio de dispensatione, vel excusatione: hoc est falsum: ergo. Confirmatur. Qui agit contra sententiam tutiorem, agit contra conscientiam: ergo malè agit. prob. ant. conscientia dictat, agendum esse tutius: ergo, si quis hoc non agit, agit contra conscientiam. Resp. neg. maj. in eo casu non datur æqualis probabilitas immediatè de licentia actionis, sed tantum de aliquo remoto, scilicet de dispensatione, vel excusatione: non est autem æqualiter probabile, quod quis, supposita tantum probabilitate de dispensatione, vel excusatione, licet agat; quia, quando lex est certa, & dispensatio tantum dubia (qualis est illa, quæ tantum est æqualiter probabilis) tenetur quis legem observare, ex dictis n. 263. Ad confirm. neg. ant. ad prob. dist. antec. conscientia dictat, agendum tutius, tanquam ex præcepto. neg. antec. tanquam ex consilio. om. antec. & neg. conseq.

336. Ob. 6. Quilibet, volens navigare ad Indos, eligit navem, tutius, & probabilitus illuc perventuram: ergo quilibet volens venire in cœlum, debet etiam eligere medium tutius, & probabilitus. Resp. Hoc argumentum probaret, quod neque licet uti sententia probabiliore; quia navigaturus ad Indos, cæteris paribus, si pru-

denter agit, eligit, si potest, navem certò perventuram, & non tantum probabilitus perventuram. In forma dist. antec. si cæteria omnia sint paria. conc. antec. secus, neg. antec. & sub eadem dist. conc. vel neg. conseq. si quis enim habet rationabilem causam, e.g. quia navis minus tuta, pergit in aliquem portum, ubi ipse magnum potest sperare lucrum, vel quem cuperet etiam lustrare: vel quia in minus tuta navi habet aliquem, qui ipse in via præstet alimenta, vel quia vitat nimis magno sumpus, ipsi valde difficiles &c. potest prudenter eligere navem minus tutam, modo ea adhuc moraliter tutam sit.

Pariter in nostro casu potest quis ob rationes suas eligere sententiam minus tutam, æqualiter tantum probabile; quia hæc omnino moraliter tutam est, præsertim, si per principia reflexa deponatur omne dubium; tunc enim non est periculum peccati, nisi materialis, quod à cœlo non excludit, quando quis non tenetur illud evitare, ut non tenetur in nostro casu ob nostras rationes. Nec dicas, rem nullam comparari posse cum periculo salutis; nam etiam eodem fere modo nullum lucrum æquivalet vita, & tamen non censetur imprudens, qui ob lucrum eligit navem minus quidem, attamen adhuc moraliter tutam. Dein non est periculum salutis in nostro casu. vide dicta n. 283.

337. Ob. 7. Stante æquali probabilitate, pro & contra legem, est dubium de licentia: sed, hoc stante, non licet operari: ergo. Confirm. Æ qualis probabilitas non potest esse certa agendorum regula: ergo non potest præbere licentiam agendi. Resp. dist. ma. stante æquali probabilitate, est dubium speculativum, vel remotum. conc. ma. est dubium practicum, seu proximum, & tale, quod per principia reflexa non possit prudenter deponi. neg. ma. & dist. sic mi. neg. conf. In casu æqualium rationum, pro & contra legem, potest quis reflexè dicere, legem sibi esse moraliter dubiam, nec sibi sufficienter cognitam, aut promulgatam, adeoque non obligare: & sic potest, per hæc, vel similia principia reflexa, dubium practicum deponere. Ad confirm. dist. antec. æqualis probabilitas non est regula certa, se sola, sine adjumento principiorum reflexorum. conc. antec. non est regula certa cum istis. neg. antec. & conseq. Posita æquali probabilitate de non existentia legis, potest quis secum ratiocinari ulterius, ac dicere, legem dubiam, seu invicibiliter ignorantiam, non obligare, sique prudenter id facere, vel omittere, quod omnino absque passione prudenter judicat, sibi esse licitum, vel non præcepit. vide n. 223. ubi ostensum, quomodo possit dictamen reflexum certum de licentia erui ex præsupposita æquali probabilitate &c.

338. Ob. 8. Honestas, vel in honestas objectiva, seu ipsarum actionum, non dependet ab opinionibus humanis: ergo, si actio non sit in se honesta, non potest excusari per dictamen probabile, sive directum, sive reflexum. Resp. Hoc argumentum (ut patebit expediti probaret, nec excusare ignorantiam invicibilis, nec certitudinem apparet talis, quod est falsum. In forma dist. antec. honestas, vel in honestas materialis objectiva actionum, distin-

starum ab actu voluntatis, non dependet ab opinionibus humanis. om. antec. honestas materialis objectiva, actionum ipsius voluntatis, seu ipsarum, volitionum. subdist. honestas positivè talis. om. ant. honestas negativè talis, seu non inhonestas, neg. antec. & conseq.

Explico rem in exemplo. Ponamus, aliquem invincibiliter existimare, mentiri in bonum reipublicæ esse licitum, & consequenter eum, hac persuasione motum, re ipsa mentiri (eodem modo discurrendum est de aliis objectis, sive ex se, sive ex prohibitione malis) in hoc casu conceditur, mendacium esse materialiter malum, nec hoc dependet ab opinionibus humanis. At vero de actu voluntatis, imperante mendacium, aliter discurrendum est; nam iste in hoc casu in se non habet aliquam entitativam, seu objectivam, etiam tantum materialem, malitiam: consequenter est negativè saltem honestus, seu non est positivè inhonestus; nam talem actum à positiva tali in honestate excusat ignorantia invincibilis; actus enim voluntatis non specificatur ab objecto præcisè, ut istud est in se, sed ut proponitur ab intellectu; unde, sicut objectum, in se etiam bonum, si per dictamen ultimum repræsentetur ut malum, specificat, seu reddit actum malum: ita etiam objectum, e. g. mendacium, si per dictamen ultimum (quod tali homini, qui invincibiliter ignorat, mendacium esse malum, non repræsentat istud ut malum, sed potius ut bonum) si, inquam, per dictamen ultimum repræsentetur ut bonum, non potest actum, amplectentem e. g. mendacium, reddere positivè malum.

Quod autem facit ignorantia invincibilis, idem ex nostris rationibus facit dubium invincibile, vel æqualis probabilitas: atque adeò inhonestas, vel honestas, saltem negativa, actus voluntatis, dependet multum à præcedenti cognitione intellectus; si enim hæc bona fide, seu invincibiliter, aliquid objectum proponat ut honestum, vel saltem proponat ita, ut possit judicari, per principia reflexa, honeste amabile, vel factibile, tunc actus voluntatis, objectum illud amans, vel amplectens, erit honestus. Cùm autem in casu æqualis probabilitatis cognitione proponat objectum, ita, ut saltem per principia reflexa possit judicari honestè amabile, vel factibile, hinc actus voluntatis consequens est honestus, saltem negativa, sive non inhonestus.

339. Alia est quæstio, an talis actus sit positivè honestus, seu etiam meritorius, de quo adhuc lis est inter autores; cùm aliqui velint, omnem actum tendentem in objectum in se, seu independenter à modo repræsentandi intellectus, materialiter malum, non posse esse positivè honestum; quia, ut ajunt, bonum est ex integra causa, malum ex quocunque defectu. Alii vero putant, talem actum voluntatis esse positivè honestum; cùm alias, qui putaret, se obligatum ad mortem subeundam pro proximo (quando tamen revera obligatio illa non datur, sed potius obligatio conservandi suam vitam) eis mortem re ipsa subiret, tamen nihil mereretur, quod videretur valde dutum. Quidquid tamen de hac quæstione sit, conclusioni sufficit, talem non peccare; an vero etiam mereatur, hic non decido, quamvis valde inclinem, talem,

si agat ex motivo virtutis, etiam posse merentur.

340. Ob. 9. Non ignorat legem, qui potest prudenter judicare, eam dari; sed, qui habet æqualem probabilitatem pro lege, potest prudenter judicare, eam dari: ergo non ignorat eam, neque potest prætendere ignorantiam invincibilem. Resp. retorq. arg. Etiam non scit, neque in sensu aliquo morali, legem, qui potest prudenter judicare, non dari legem: sed hoc juxta adversarios potest, qui habet æqualem probabilitatem contra legem: ergo. Si adversarii vellent negare hanc minorem, nego etiam illam priorem; si enim sunt æquales rationes, pro, & contra legem, poterit pro libitu uniuscunque assentiri, vel neutri poterit. In forma dist. ma. talis non ignorat legem ignorantia profusa omnimodâ. conc. ma. ignorantia moraliter talis, & sufficiens ad eum excusandum ab obligatione observandi legem, neg. ma. & om. min. neg. conseq. Etiam quando quis habet tantum aliquam probabilitatem, quamvis notabiliter minorem pro existentia legis, hanc non omnimodè ignorat, quin tamen juxta adversarios, quibuscum modò agimus, debeat eam observare. Sufficit igitur ignorantia aliqua moraliter talis, & aliquanto latius dicta, seu talis, ut quis ob eam adhuc moraliter, & quidem invincibiliter, dubius sit, an lex detur, vel non; tunc enim lex nondum est sufficiens ei proposita, vel intimata.

ARTICULUS XI.

Solvuntur aliae objectiones à ratione.

341. B. 10. Certus de lege, & dubius de exceptione, debet servare legem, seu agere tuis: ergo certus de lege e. g. non laborandi serviliter diebus festis, & dubius, an laborat servilis, debet servare legem, & laborem omittere: item certus de lege audiendi omnibus diebus festis sacram, & dubius, an sit dies festus, debet sacram audire: & tandem etiam certus de lege universalis, qua DEUS precipit servare omnes leges, & dubius, an hæc, vel illa lex existat, teneat eandem servare. prob. conseq. In omnibus his casibus est dubium de exceptione à lege: ergo. Resp. supposito, quod sit ver dubium, ob æqualitatem, vel defectum rationum, in utramque partem, & quidem dubium invincibile, neg. conseq. quoad omnes partes.

Aliud est, quando certus es de lege, universaliter omnes personas, vel actiones comprehendente, pro certo die, aut certis circumstantiis, & dubitas tantum, an per accidens ob difficultatem, vel aliam causam extrinsecam, excuseris. Aliud est, quando dubitas, an lex sit universalis, & per se comprehendat omnes personas, atque actiones. In priori casu est lex certa, & excusatio dubia; unde debes legem servare; alias enim, si sufficeret dubia quavis excusatio, sequeretur nimia transgressio legum. At

At in altero casu non est dubium propriè de excusatione, sed de legi ipsa, & mente legislatoris, an scilicet voluerit sua lege comprehendere omnes personas, vel actiones, e.g. an prohibendo actiones serviles, voluerit tantum prohibere actiones certò, vel etiam probabilius, serviles, an verò etiam dubiè tales: & pari ratione, an obligando ad audiendum sacram, voluerit obligare, omnibus diebus festis, non tantum certis, sed etiam dubiis, ad illud audiendum. Similiter, quando DEUS vult observari omnes leges, dubium est, an velit servari eas tantum, quæ certò, vel probabilius, tales sunt, an verò etiam dubiè tales.

342. Ob. 11. Ex obligatione sequendi sententiam tuiorem, aut probabiliorem, non sequetur nimia difficultas: ergo potissima nostra ratio est nulla. prob. ant. non requiritur, ut quis sequatur, quod absolute est probabilius, sed quod post sufficientem diligentiam, operanti est probabilius: sed hoc non est nimis difficile: ergo. Confirm. Judex, vel Medicus, debet etiam juxta nos sequi probabiliorem, aut tuiorem: insuper scientiarum, præsertim Theologicarum, Professores, tenentur dictare, aut asserere, quæ ipsis videntur probabiliora: quin in his officiis homines apprehendant nimiam difficultatem, aut perplexitatem: ergo istæ etiam non orientur in homine privato, etiò obligetur ad sententiam probabiliorem. Resp. neg. antec. ad prob. neg. min.

Hoc ipsum est valde difficile; nam, cùm quis raro inveniat tantam præponderantiam motivorum, ut absque passione possit dicere, sibi aliquid, præsertim minus tutum, esse notabiliter, & clare probabilius, teneretur quis ferè semper ad tutius, præsertim, cùm tempus sèpè non finat, actiones differre, donec major probabilitas pro licentia earum inveniatur. Sanè viri doctissimi ordinariè non audent, sententias suas, tanquam clare, & notabiliter probabiliores, proponere, quamvis aliquantum probabiliores judicent. Imò, quo plus materiis moralibus student, eò plù dubitant; quia conflictus rationum sèpissimè in materiis adhuc controversis est tantus, ut clara, & notabilis victoria, difficulter deprehendatur.

Ad confirm. Quantum attinet ad Professores, sànd debent sèpè esse contenti, si post diligentiam competentem, ab ipsis adhibitam, inventant sententiam aliquantò probabiliorem: & de meis nunquam dixerim, omnes esse notabiliter probabiliores oppositis; licet enim quasdam tales judicem, non judico alias. Quod ad judices attinet, in primis non est eadem difficultas, condemnandi alium, ac se ipsum: & hac difficultas, quæ ab adversariis cuiilibet homini imponitur, est absque comparatione major. Secundò. Judex sèpè potest uti illo principio: *Melior est conditio possidit*: quod adversarii negant prodefe privato extra materiam justitiae. Tertiò. Potest judex sèpè partibus suadere compositionem, vel divisionem: hoc privatus non potest, præsertim in infinitis materiis extra justitiam.

343. Quod attinet ad Medicos, ipsi versantur tantum circa unam materiam, scilicet circa sananda corpora, in qua quivis pro se amplectitur probabiliorem absque difficultate, quam

neque habet Medicus; neque enim debet care re illo commodo, si probabiliora adhibeat. Solum fortasse aliquando carere debet experientia, quam posset sumere de aliquo novo medicamento: sed potest hoc probare in aliis animalibus, vel, si id fieri nequit, potest supercedere eam experientiam; non enim vita hominum est creata à DEO, ut eam utantur Medici ad suas experientias. Dein, si Medicus habet notitiam sufficientem pro suo officio, in magis obviis facile sciet, quæ sint probabiliora remedia.

Si morbus est extraordinarius, faciat, quantum potest in circumstantiis illis, & quæ probabiliora judicat, adhibeat; neque enim ab eo exigitur, ut semper notabiliter probabiliora adhibeat; cùm ea sèpè nesciat, certè non semper Medicus audebunt dicere, remedia sua esse notabiliter probabiliora) has ratione suo officio fecit satis. Interim utique etiam Medicus debet studere, ut morbum, ejusque vites, intelligat, & remediorum vim ritè agnoscat. In forma neg. conseq. quia in his non est tanta à longè difficultas, quanta esset, si quilibet privatus in omni casu deberet sequi tutius, aut probabilius.

344. Ob. ultimò. Ut quis possit licet sequi aliquam sententiam, debet eam posse absolute judicare veram: sed, stante tantum æquali probabilitate, non potest quis absolute, & quidem prudenter, judicare, sententiam minus tutam esse veram: ergo. Hic est adversariorum recentiorum Achilles. Sed in primis, quæro: vel potest quis, sententiam æqualiter probabilem tutiorem judicare absolute veram, vel non: si potest istam judicare absolute veram, potest etiam judicare veram minus tutam; quia rationes sunt, ut ponitur, æquales, & major, vel minor securitas, non reddit sententiam magis, vel minus veram: si autem potest, minus probabilem judicare veram, tunc potest etiam juxta adversarios judicare, actionem sibi esse licitam: cur igitur eam non potest facere? At, si non potest judicare sententiam tuiorem absolute veram, consequenter nec potest judicare, actionem sibi esse prohibitam: cur ergo statim eam sibi judicet vitandam?

Resp. In forma neg. ma. quam adversarii nunquam possunt probare. Licet aliquis non affirmet, actionem, directè in respectuam, esse licitam, seu sententiam directam de ejus licentia esse veram, potest tamen sibi formare dictamen reflexum, moraliter certum de ejus licentia, & sic licet eam efficere, scilicet affirmando, legem esse dubiam, & consequenter, hinc & nunc, probabilius non obligare, etiam ex eo, ne nimium onus imponatur hominibus. Potest insuper experimentaliter nōesse, quod hoc absque passione, & judicio, quantum in ipso est, prudenter, judicet: & consequenter etiam prudenter judicet, actionem sibi esse licitam, nec se peccare, eam ponendo; eò quod certum sit, illum non peccare, qui post omnia, absque passione, & maturè considerata, judicat, actionem sibi esse licitam; de quo dictamine reflexo, hinc inde jam egimus, maximè à n. 223. & seq.

345. Dices. Licet quis, stante æquali probabilitate, non possit affirmare prohibitionem, vi legis, directè, & immediatè versans circa hoc objectum, tamen potest eam affirmare ex aliis principiis, e.g. in dubio tutius esse exigendum.

dum: non esse exponendam animam periculo peccandi: verbo, ex omnibus illis rationibus, quibus adversarii probant suam sententiam. Resp. nos aequaliter, immo majori jure dicere, ex similibus rationibus, mediatis, vel reflexis, posse tamē affirmare licentiam actionis; hoc enim est, quod hucusque probare conati sumus, & ut speramus, non inefficaciter. In forma neg. ilat. quia satis hucusque probavimus, ea principia non probare intentum adversariorum.

ARTICULUS XII.

Quid censeant. Authores de sententia minus tutam, & minus probabili.

346. Non instituitur quæstio de sententia minus tutam, quæ est tantum modicè minus probabilis, ita, ut excessus probabilitatis, qui datur in sententia tutoire, non sit notabiliter major. De hoc non opus est agere; quippe ex nostris principiis sequitur, quod non debet obligatio sequendi tutoire: & ita sentiunt Theologi non tantum benigniores, sed etiam benigni, hoc est, qui solum admittunt licitum usum sententiaz aequaliter probabilis; nam est communiter receptum ab authoribus, quod parum pro nihilo reputetur; hinc modicus excessus in moralibus non curatur, & sententia tales sunt in morali aëstimatione adhuc aequaliter probabiles. videantur dicta n. 319.

Igitur queritur hic maximè de sententia minus tutam, similique notabiliter minus probabili, ita, ut excessus probabilitatis pro opinione tutoire sit satis clarus: nec levius tantum momenti, sed notabilis. Qui termini plene ulterius explicari non possunt, sed cuivis prudenti sunt satis aperti, atque etiam experientia satis noti; quippe quivis utique advertere, & cognoscere potest, atque in se ipso experiri, an a motiis pro sententia tutoiri intellectus illius trahatur, clare, sensibiliter, ac notabiliter magis, ad assentiendum istis motivis, quam oppositis, an non. Dico motivis, seu rationibus; nam, si quis trahatur a meticolositate, vel anxietate animi, vel etiam affectu ad tutius, propterea sententia non est magis probabilis; sed debet quis trahi a rationibus, sive intrinsecis, sive extrinsecis, ut cuiilibet rem hanc consideranti facilè patet. In hoc itaque casu queritur, an tamen liceat, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem.

347. Plurimi, & absque dubio magni viri, ajunt, esse licitum, sequi sententiam minus tutam, & notabiliter minus probabilem, modò adhuc verè Theologicè probabilis sit: hoc ipsum tamen etiam magni, & plurimi auctores negant; nam negant hoc in primis omnes, qui rigidè vocantur, seu, qui negant, licere sequi sententiam minus tutam, & non notabiliter probabiliorem: qui ex antiquioribus Bartholomæo Medina fuere quamplurimi, teste Joanne Tabensi, vel communius dicto Tabiena, qui scripsit circa annum 1525. Et 1530. & in sue summa proemio ait, se perlegisse innumeros penè, & diffu-

sos libros in his materiis, nempe moralibus, seu conscientiæ casibus, de quibus & ipse scripsit suam summam sat grandem. Sed & Antonius Possevinus in bibliotheca selecta l. 3. c. 22. circiter sexaginta ex antiquis enumerat, qui de illisdem conscientiæ casibus scriperunt. Licet autem quidam ex his antiquis (de quibus postea) doceant, licere sequi sententiam minus tutam, modò aequaliter, vel quasi aequaliter probabili, sit, tamen certè pauci adduci possunt, qui defendant, quod liceat sequi sententiam, etiam notabiliter minus probabilem. Quamvis enim Terillus, pro suo in omnino benigniore sententiam affectu, plures antiquorum cogat in eam sententiam, tamen colligi potest oppositum, ex ipsis eorum verbis, quæ melius referuntur à Rasslero in norma recti disp. 3. q. 8. a. 2. quam à Terillo: & meretur videri eadem norma recti loc. cit. itemque disp. 3. q. 10. a. 1. n. 926. Et 921. Sanè Valquez, Azor, Sanchez, Amicus, aliqui ingenui fatentur, antiquos, sententia omnino benigna potius aduersari, quam favere.

348. Quodsi quis antiquos tanquam meritos *Summistas*, aut tanquam oves ovem, & grues gruem lequentes, contemnere veller, meminerit ex La Croix, auctore adversarii estimatissimo, l. 1. n. 160. Et 162. non esse tantum summistas, qui compendia scripsere variarum doctrinarum post examinatas sententias, aut tradidit Theologiam (quales fuere antiqui quam plurimi, quorum opera, vel opuscula reveremur) sed eos esse tantum summistas, qui sententias à se non examinatas, tantum ex aliis excubunt; quod fecisse aliquos paucos non negaverim, sed universaliter hoc de antiquis, aut plurimis eorum, dici absque injuria minimè potest. Contra de quibusdam recentioribus, benignorem lequentibus, idem absque ulla injuria dici potest; cum, & ex his oves, & grues, absque dubio fuerint.

Neque etiam tanquam exceptio, contra antiquos objici potest, eos nixos fuille fallis principiis; nam in primis plures gravissimi viri nixi non sunt illis, quod nulla detur ignorantia, aut ea non excusat, ut est apertum ex textibus in norma recti citatis; vicissim autem, etiam recentiores plures, nixi sunt principiis, si non aperè fallis, saltem pro rursus incertis: e. g. quod quis cuiilibet, etiam minus probabili opinioni, prudenter possit absolue assentiri ut veræ: quod omnis prudenter agat, qui rationem quamcumque probabilem pro se habeat: immo quidam etiam nixi sunt principiis, aut ab Alexandro VII. aut ab Innocentio XI. damnatis. Secundò, ut supra diximus, esti ratio auctoris non videatur efficax, vel solida, tamen ejus auctoritate, præferam, si alias magna aëstimationis sit, meritò firmari potest sententia, de qua re videatur. n. 299.

349. Rursus sententia, negans licitam praxim sententia minus tutæ, minime probabilem, est plurimorum recentiorum, & in dies videtur sumere incrementa, saltem, ut recedant auctores à nimis benigna, & accedant ad medianam, ita, ut, quamvis non velint, sequandam esse probabiliorem, aut tutorem, negant tamen etiam, licitum, sequi notabiliter minus probabilem. Gallici universaliter, Belgæ ut plurimum, negant, licetum usum sententia minus tutæ, & minus probabilius:

babilis: quos, si omnes, vel plures, quis vellet
Janzenistis annumerare, maximis viris palma-
rem injuriam faceret: eumque videretur etiam
tangere Innocentius XII. in suo Brevi ad Episco-
pos Belgij an. 1694. in quo istis injungit, ne per-
mittant, quenquam vagâ, & invidiosa Janzeni-
smi accusatione, traduci, nisi docuerit aliquam ex
propositionibus in Janzenio damnatis: quod Bre-
ve, ejusque verba ad hanc rem facientia, citat
Cardinalis Aguirre in *synopsis Conciliorum His-
panicorum proemio num. 40.* quo in procœmio etiam
lector dat rationem operis sui, simûlque sui
transitus à benigna sententia ad rigidiorum.

Certè Cardinales, atque Episcopi Gallæ
plusquam centen, qui fortissimè modò contra
Janzenium, atque Quesnellum stant, & hac in
caula, plus longè pro Catholica Ecclesia præfite-
runt, quām multi auctores benigni in Germa-
nia, aut alibi, Janzenista non sunt, & tamen sen-
tentiam omnino benignam rejicunt: sed & alii
Catholicissimi Doctores, & inter eos etiam no-
stri omnes in Gallia, Episcopis in hoc consen-
tunt, quin Janzenii sequaces dici queant, Scili-
cat, videtur mihi rigidiori sententia non alio ju-
re objici Janzenismus, quām scientia mediæ Se-
mipelagianismus; quia hisce sententiis hæretici
utrique abusus sunt. Sicut autem rigidì quidam
excelsere nimium in rigore, ita benigni quidam
in laxitate: & plures laxæ, quām rigidæ sen-
tentia condemnatae sunt.

350. Plures quoque ex Italib, atque His-
panis, inter quos Cardinales, Aguirre ex Ordine S. Benedicti, Laurea ex Ordine S. Fran-
cisci, ac Pallavicinus ex nostra Societate (ut ta-
ceam Cajetanum, ac Bellarminum, qui etiam ci-
tanus) à rigida, vel certè à media stant, & qui-
dem Aguirre, ac Pallavicinus, deserta, quam pri-
us triderant, sententiâ omnino, benignâ, ut de
se testatur idem Aguirre in eodem protemio: præ-
fetum autem plures ad rigorem accelerâ ex
iis, qui scripsere post P. Thyrsus; unde Viva de
Jubileo q. 3. a. 1. sub finem de sententia rigida
ait: *In bono lumine solide, ac ingeniosè, jam collo-
cata à P. Thyrsu Gonzalez Preposito Generali
Soc. JESU, paſſim à Doctaribus sua cum laude pro-
pugnatur.*

Sed nec Germaniæ nostræ nova est senten-
tia, rigida dicta, & ut tantum de vicinioribus
locis (quid enim in aliis factum, mihi non sat
perspectum) dicam, in universitate Oenipon-
tana bis, in Dilingana semel propugnata est, & typis
in lucem data: item semel saltem in Herbipoli-
ensi à P. Christiano Hartmann S. J. editis a. 1703,
thesis, in quibus fol. 72. dicitur, non licitum
esse, sequi sententiam minus probabilem sine spe-
ciali ratione, attamen cum ista id licitum esse: sed
illa specialis ratio, præfertim talis, qualis ibi affi-
gnatur, e. g. obedientia, vel mandatum superioris,
facit sententiam, ex aliis rationibus minus proba-
bilem, hac, vel simili accidente, probabilitatem, vel
saltem æquè probabilem, ut dicimus n. 380. Tenet
eandem sententiam etiam P. Gervasius Brifacensis,
ex Ordine Capuccinorum, vir valde doctus, &
quem plures ex eo Ordine Lectores prælegunt,
arque absque aliis dictatis explicant. Ex quo hoc
saltem inferatur, quod quidem sententia omnino
benigna merito pro se adducat complures Cardi-
nales, Episcopos, atque Doctores: attamen tot,

& forte plures, pro negativa possint opponi, &
integri etiam Ordines Religiosi, ut adeo auctoritas
sententia hujus videatur ad minimum par, &
æqualis opposita: imò P. Rasler, qui tamen
sententiam hanc præ aliis, profunditate sua insi-
gni, per plures annos, rimatus est, asseruit, tutæ
posse dici, quod computando antiquos, atque
recentiores, plures stent pro negante, quām af-
firmante, licitum usum sententia, notabiliter mi-
nus probabilis, simûlque minus tutæ.

351. Sed neque ex eo præferenda videtur
sententia benignior, quod diutius habita fuerit
communis; nam primus, qui aliquanto aperi-
tius eam tradidit, citatur modò Dominicus So-
tus, qui mortuus est anno 1560. inde ejus alter,
imò juxta quosdam primus, authórumque, parens-
que, fuit Bartholomæus Medina, qui scripsit circa
annum 1578. Eam tamen jam iterum ex re-
centioribus impugnavit Paulus Comitolus ex no-
stra Societate anno 1609. (quem nescio, quo funda-
mento dicat La Croix, Theologiam non do-
cuisse; cum Allegambe testetur oppositum; nam dicit, docuisse Theologiam moralem, & Sa-
cram Scripturam: imò in libri sui titulo Comitolus
vocatur Theologus Societatis JESU: quo nomi-
ne eum etiam compellat Possevinus in *apparatu sa-
cro*) nec minus tunc eam sententiam impugnârunt
alii varij Doctores. Licet autem sententia, dicta
benignior, manserit communior usque circiter
ad tempora Alexandri VII. qui cœpit regere Ec-
clesiæ DEI anno 1655. tamen non fuit semper
in pacifica possessione, & jam tempore ipsius
Alexandri VII. multi cœperunt docere opposi-
tam, eorumque exinde semper auctus est au-
merus. Longè autem diuturniori tempore vi-
guit sententia, negans licitum usum sententia mi-
nus tutæ, saltem notabiliter minus probabilis.

352. Verum nec omnes, qui communi-
ter benigniores censentur, sententia mediæ, ad-
huc satis benignæ, aperè contrarii sunt (quām
non negem, plures esse) licet enim admit-
tant, posse nos sequi sententiam minus proba-
bilem, tamen non hoc ipso dicunt, posse nos se-
qui notabiliter minus probabilem. Dein qui-
dam. ex ipsis tantum ad probabilitatem requi-
runt, ut vix possit ad ipsorum mentem cœseri
sententia illa probabilis, quæ notabiliter minus
probabilis est. Certè Valerius Reginaldus in
præxi fori pœnitent. p. 1. l. 11. c. 3. n. 28. valde
restringit opinionem probabilem. Cardeñas, qui
cum adversariis sentit, tantum ad veram proba-
bilitatem requirit, ut alii ad æqualem probabili-
tatem vix tantum requirant: sanè gloriatur, se
septuaginta sententias e probabili numero ex-
clusisse, quatum quasdam merito reputes æqua-
liter probabiles, imò vix non probabilius, quām
oppositas. Idem dicendum de P. Andrade, de
quo *infra* n. 356. videatur hac de re P. Thyrsus
in sua *introductione ad dissensum de recto usu opin-
probab.* & La Croix l. 1. de conscientia fulissime
agens de eo, quid requiratur, ut opinio ver
Theologicæ probabilis cœsenda sit.

ARTICULUS XIII.

Quæ sit authoritas sententiae, afferens licitum usum opinonis æqualiter probabilis, non vero notabiliter minus probabilis.

353. **S**ententia, ut vocant, media, quæ

scilicet docet, licitum esse, sequi opinionem, etiam minus tutam, æqualiter tamen probabilem, non tamen licitum esse, sequi opinionem minus tutam, & simul notabiliter minus probabilem, objici inter alia solet, eam esse, tam antiquis, quam recentioribus oppositam, adeoque tanquam autoritate destitutam, esse rejiciendam: verum ad hanc objectionem refellendam sufficit dicere, quod hæc sententia media, non sit una tantum conclusio, sed complexum ex duabus, quarum quælibet magnos, & multos authores numerat. Nec est insolitum, ut quis cum aliquibus auctoribus consentiat, quoad unam assertionem, & cum aliis, quoad aliam. Isti ergo patroni hujus sententiae mediae, cum plurimis antiquis, & plurimis etiam recentioribus, dicunt, non esse licitum usum sententiae, notabiliter minus probabilem, & simul minus tutam: cum aliis autem recentioribus, etiam plurimis, dicunt, quod non sit obligatio, sequendi semper tutiorem, vel notabiliter probabiliorem. Neque enim una sententia est alteri opposita, aut evertit alterius fundamenta, ut ritè consideranti facile patet. Addendum, quod mediae huic sententiae neutiquam omnes antiqui oppositi sint; cum ex antiquis magni viri, ut paulo post ostendemus, æquali probabilitate contenti sint: imo etiam illi, qui majorem probabilitatem requirent, non eo ipso notabiliter majorem exigunt, atque adeo nobis multum favent: & fors dici potest, eos tantum aliquando majorem exigere, ut certius habeatur æqualis, & amor proprius non ita facile decipiat. Quod idem eodem modo dici potest de sat multis recentioribus; nam & hi contenti esse videntur quocunque excessu probabilitatis.

354. Sed nec desunt magni, & graves auctores, qui sententiam hanc medium, quoad utramque partem amplectuntur, aut ei proprius saltem accedunt. Et imprimit faveit ei Angelicus, dum admittit locis à n. 272. citatis, ignorantiam invincibilem excusare à peccato: hæc autem datur, saltem moraliter, in casu æqualis probabilitatis, non autem in casu probabilitatis notabiliter minoris, ut infra probabitur. Quod autem La Croix l. 1. n. 322. velit, S. Thomam docuisse omnino benignam, ex eo, quod dicat, operantem ex propria opinione non peccare, non probat intentum; quia in hoc casu debet operari juxta S. Thomam, ex opinione propria, hec est, ex ea, quam suo assensu facit propriam, cui scilicet prudenter assentitur tanquam vera: hoc autem, ut ajunt authores mediae hujus sententiae, non potest quis facere, saltem prudenter, si opposita videatur majoris notabiliter probabilitatis, nisi accedat aliquid extrinsecum motu virtutis, de quo plura inferiū.

355. Stat pro hac sententia clarissimus Alber-

tus M. in sua summa p. 2. quæ est de homine. Relativerus in norma recti citat quest. 227. sed meum exemplar Gothicis typi impressum (aliud nancisci non potui) nullum habet numerum, questionibus additum: imo nec ponit in titulo verem questio: unde alii vocant articulos: ubi tamen verba mox afferenda ponuntur, ponit titulus: *Utrum conscientia semper sit recta;* & de in in hac questione folio mibi 184, ita habetur: *Non obligat ad faciendum, nisi sit in opinione, vel creditum, vel scitum, id, quod est in conscientia;* unde juxta Albertum non obligat, quod est ambiguum. Remittit autem huc lectorum ad questionem superius traditam, quam Rastlerus citat n. 160. in exemplari autem, quo ut debet, ejus questionis titulus est: *Quid sit opinio.* folio mibi 158. in qua sic explicat dubium, vel ambiguum: *Ambiguitas enim est motus rationis ambiens utramque partem contradictionis per æqualia media.*

Jam sic. In ambiguitate non tenetur quis juxta Albertum ad servandam legem: ergo non tenetur in æquali probabilitate: tenetur autem, juxta hunc magnum Doctorem ad creditum: hoc est, de quo habet fidem: quæ juxta ipsum q. 160. seu folio 158. est perfecta perfusio unius partis per multa probabilita: ergo tenetur, quando est notabiliter magis probabile: & confirmatur ex eo, quod idem Albertus eadem q. 221. (alii vocant articulum) seu mibi folio 184. querens, an vera sit regula illa, quod dubius de mortali, & tamen faciens, mortaliter peccet, respondeat: *Dicendum, quod duplex est dubitans, scilicet dubitans, supponens aliquid magis esse, quam non esse: & de tali intelligitur regula.* Ecce, qui magis supponit, seu, cui lex magis probabile est, & propterea suo modo dubitat, juxta hunc magnum auctorem peccat, si contra legem agat. Iterum eodem folio 184. seu q. 221. ait, teneri aliquid ad opinatum: sed per opinatum intelligit, saltem notabiliter magis probabile: nam folio 158. seu q. 160. cui titulus: *Quaritur, quid sit opinio:* sic scribit: *Opinio enim est acceptio unius partis cum formidine alterius, ita tamen, quod ad illam, quam formidat, non habet rationem expressam: formidat tamen propter debilitatem rationis alterius partis.*

Gerson in regulis moralibus, sub initium ait, exponere se periculo, & peccare eum, qui incertus est, non ex nimio timore, sed: *Dum tale est vobis, & probabilitate incertum, quæ sic sit oppositum, vel magis: ubi clarè docet, non licere sequi opinionem notabiliter minus probabilem: attamen, quod æqualiter probabilem sequi licet, per hoc insinuat, quod non determinat dicat, sufficere ad peccatum æqualem probabilitatem, sed disjunctivè, vel æqualem, vel majorem, quibus verbis saltem videtur insinuare, sed non firmiter judicâisse, quod sufficiat ad obligacionem æqualis probabilitatis.* Gabriel in 4. diff. 15. q. 8. sub finem repetit verba Gersonis.

Stat etiam pro hac sententia media S. Antoninus prima parte tit. 3. c. 10. s. 10. quatenus docet, posse aliquem sequi minus tutam, præcipue, quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an liceat, nec inveni aliquid, quod eum sufficenter moveat, ad hoc, quod sit illicitum: hoc autem contingit in casu æqualis probabilitatis, in quo nihil sufficenter moves ad hoc, quod

quod sit illicitum. At vero, quando est notabiliter magis probabilis lex prohibens, jam inventit, quod juxta S. Antoninum sufficienter movet; quia S. Pater *ibidem* ait: *Confurgit certitudo moralis. . . . ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quam ad aliam, se habentibus.*

Rursus, cum S. Antoninus locis citatis n. 325. dicat, primò, quod quis possit sequi opinionem habentem pro se notabiles Doctores: secundò, quod sequenda sit benignior legum interpretatio (quod afferit ex Holtensi, quem *ibidem* citat) certè S. Doctor non vult, nos obligari ad tutius, nisi minus tutum sit notabiliter probabilius, ut videatur clarum. Sed neque etiam permittit usum opinionis minus tutæ, & notabiliter minus probabilis; cum juxta ipsum in casu probabilitatis, notabiliter majoris, seu desumptæ ex conjecturis grossis, magis ad unum, quam ad alterum inclinibus (ut modo ostensum ex ejus textu) lex sit moraliter certa: qualem obligare nemo negat. At vero, quando rationes sunt æqualiter probabiles, tunc juxta S. Antoninum loc. cit. num. 242. res, aut lex, est dubia, adeoque non obligat ex eodem Sancto, qui aperte negat, quod in dubio debeamus sequi tutius; nam i. p. tit. 3. c. 10. §. 10. ante medium sic scribit: *Respondeatur, quod eligere viam tutiorem consilii est, non precepti.*

Quidem Sanctus hic prīus dixit, quod quis sequi possit sententiam minus tutam, si, ex quo scilicet scandalis . . . bonam sibi conscientiam, & credulitatem formet de eo, quod credit, tanquam de probabiliori parte: quæ videntur indicare, eum tantum concedere usum sententiae aliquantum probabilioris: sed, cum non requirat magnum excessum, in modo aliquo modo agnoscat, quando nihil sufficienter movet in oppositum, (nam in eo casu permittit, sequi sententiam minus tutam, ut modo ex ejus verbis ostendimus) merito censetur, media sententia consentire. Nam prolixum foret, omnium antiquorum verba exscribere, eaque quandoque subobscura declarare, vel ex eorum principiis sententiam istam medium eruere.

356. Tenent autem sententiam hanc medium quoad utrumque membrum recentiores, quos vide citatos in *norma recti* disp. 3. q. 10. a. 1. n. 933. Nempe Antonius Perez, Benedictinus Candidus Philalethes, seu Andreas Bianchi, Andreas Junius, Thomas Schiara, Herinckx, Esparza, Rebellus, Cardinalis Pallavicinus, P. Daniel, seu author epistolarum ad P. *Alexandrum Natalem*, Burgos de Paz, Antonius Cotonius, Joannes Martinez de Prado, Cabasutius, & alii citati in *norma recti* disp. 3. q. 10. a. 1. n. 933. Ex quibus Ant. Perez in *Laurea Salmanticensi certamine scholastico* 10. c. 8. n. 53. dicit, neminem dubitare, quod inter æqualiter, vel quasi æqualiter probabiles sententias, liberum sit, sequi, quam quis maluerit: sequenti autem cap. 10. num. 55. & 56. aperte negat, licitum esse sequi sententiam notabiliter minus probabilem.

Cabasutius autem, non tantum qualiscunque historicus, ut quidam ingeniosus recentior ad elevandam ejus autoritatem eum nominat, sed vir in Conciliorum doctrina, quæ hūc maximè attendenda est, versatissimus, ad canonem 48.

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. I.

Conclii Triburensis ait, ex hoc canone manifeste astrui, in quæstionibus ambiguis, & utrinque probabilibus, licitum esse, dum ad sit bona fides, nec credatur opposita probabilior, quamcumque sequi. Ex quo legitime infertur, non tantum privatam Cabalutii, sed totius Concilii Triburensis autoritatem nostræ sententiae suffragari: & certè canone illo dicunt Patres, se nihil velle definire propter eos, qui diversè de eo sentiant: & relinquunt libertatem sequendi opinionem utramlibet. Esparza hanc medium sententiam tota sua appendice defendit, præsertim autem à n. 152.

P. Daniel, author epistolarum ad P. *Alexandrum*, ep. 4. paulo post medium §. ex quo ait, se velle de ea agere sententia, ad quam tam multos bodie accedere intueatur: dein per decursum epistolarum egregie confirmat nostram hanc medium: adeoque nostra tantum eam ipse amplectitur, sed insuper fidem facit, quod hodie, id est, moderno tempore, tam multi ad eam accedant. Meretur hic auctor planè legi, ob elegantiam styli, & soliditatem doctrinæ: cumque Gallus fuerit, de Gallo censensus est loqui, adeoque isti sicut, medium sententiae, licet forte extrinsecis verbis majorem rigorem quandoque præseferant. Pro hac sententia etiam meritò citatur P. Philippus Aranda in 1. 2. l. 10. disp. 38. ubi, cum sec. 3. n. 98. docuisset, licitum esse usum sententiae etiam minus probabilis, idque ferè maximè probasset ex eo, quod quis opinioni, etiam minus probabili, prudenter assentitur, postea sec. 6. ubi querit, an quis possit sententia minus probabili prudenter assentiri, n. 144. sic ait: *Noto secundò, quæstionem etiam esse de statu, & apparentia objectorum, ita, facta comparatione, se habentium in actu primo, ut excessus verosimilitudinis, & probabilioritatis, non sit evidens, & indubitabilis, sed invidens & obscurus, prout communiter accidit. Ratio est; quia, qui evidenter, & indubitanter, judicat verosimilius unum, non potest existimare contradictionem non verum; esset enim existimare, & judicare, esse verum, quod evidenter constat, quod videtur a vero recedere: & post pauca: Hinc opiniones oppositæ iis, de quibus est probabilioritas indubitabilis, ac evidens, non manent capaces assensus in intellectu sic disposito, atque adeo nec probabiles, sed moraliter improbabiles. Quare non potest de his esse quæstio præsens, secus, ac multi ex novis Probabilioris, ad creandam veræ nostræ sententiae invidiam, videntur existimare. Quæ si bene expendantur, videbitur hic auctor nostram sententiam amplecti, non minus, ac Esparza, cuius fundamento nititur, & quem *ibidem* citat. Accessit Adm. R. P. Matthæus Kresslinger ex Ordine Seraphico, qui hanc sententiam medium, edita doctissima disquisitione illustravit. Item accessisse censensus est P. Christianus Hartman, de quo n. 350. Omnia autem fusissime, ac clarissime, hac de re egit P. Christophorus Räfslter in *norma recti*, qui, cum prīus acriter omnino benignam defendisset, re per multos annos maturius considerata, hanc medium amplexus est, ac integro tomo illustravit.*

357. Sed & alios magnos viros, præsertim in Oenipontana, & Ingolstadiensi Universitate, hæc sententia habuit patronos: & quamvis sibi sicut, ac diutius tradita fuerit in hisce Universitatibus, à maximis etiam viris, sententia omnino

benigna, tamen posterioribus hisce annis Ingolstadtii, quatuor saltem vicibus, praelecta est sententia media; quare nihil insoliti facit, qui tanta vestigia sequitur. Repeto tandem, quod supra jam dixi n. 353, quamvis affirmari non possit, quod complexum utriusque partis hujus sententiae mediae coniunctum defendatur a plurimis, tamen quilibet pars seorsim a plurimis defenditur, quod sufficit in hac, sicut in aliis innumeris assertionibus, duas partes complexis. Ex quibus omnibus videtur, legitimè posse inferri, quod auctores omnino benigni, non possint jure, sententiae sua authoritatem in tantum extollere, ut afferant, non posse ab adversa, id est, media sententia, moraliter aequali ei opponi. Hæ hucusque plus quam prolixè circa authoritatem, sed ideo; quia, ut mihi saltem videtur, argumentum, ab authoritate presumptum, est maximum, quod media huic sententiae objici potest. Unde opus fuit illud sub initium statim præoccupare, & apprehensionem nimiam in quorundam mentibus corrigere.

ARTICULUS XIV.

An liceat sequi opinionem minus tutam, & notabiliter minus probabilem.

358. **D**ico. Non licet sequi sententiam, que immediatè versatur circa licentiam actionis, & si-

mul est minus tuta, ac clare notabiliter minus probabilis. ita authores articulo precedente adducti. Prob. ratione. In moralibus questionibus, de licto, & illicito, de existentia vel non existentia legum, de earum sensu, extenso, aut restricto &c. Sæpius non potest haberi certitudo moralis strictius dicta, quæ excludat omne dubium probabile in oppositum, seu omnem prorsus adhuc prudentem formidinem, & oppositæ partis probabilitatem, sed sunt incerta plurima, & posita sub opinionibus utrinque probabilibus: ergo, si nunquam obligaremus ad observationem legis ullius, nisi esset strictè moraliter certa, seu excluderet omnem probabilitatem de opposito, & quidem, nisi etiam esset certum, quod hunc, vel illum sensum, habeat, ad hunc, vel illum casum, se extenderat, magnus numerus legum esset respectu plurimorum inutilis, & inefficax, siveque sine frustraretur, ac nimium laxaretur disciplina morum: hoc autem admitti non potest: ergo.

Antec. patet percurrenti materias particulares in Theologia morali, ubi occurunt plurimæ quæstiones, quæ habent in utramque partem patronos, etiam circa leges Divinas. constat etiam clara. subsumptum autem, sive, quod hoc admitti non possit, probatur ex eo, quod non deceat providentissimum legislatorem, ponere magnum numerum legum inutilium: nec deceat hominem, DEO ex essentia sua subjectissimum, nolle pluribus legibus se subjicere. Confirm. conclusio, maximè quoad leges humanas. Legisatores humani non possunt prævidere omnia prorsus dubia, quæ oritura sunt circa suas leges, adeoque non possunt velle non

obligare, si tantum aliquod dubium, notabiliter minus probabile, oriatur: ergo.

359. Respondet quidam recentior, quod, si DEUS imponat legem, præsertim naturalem, semper futuri sint sapientes, quibus ita perficebitur existentia, ut oppositum ipsis non sit probabile: a quibus dein notitia derivari possit in alios. Contra est. Primo, et si pauci aliqui tales essent, ii tamen alii plurimis doctoribus, certitudinem non agnoscentibus, non statim prævalerent, effetque propter hos doctores oppositos, & eorum rationes, adhuc oppositum probabile. Secundo, hoc prorsus gratis dicitur, & contra experientiam; cum plures opiniones dentur, circa leges etiam naturales, sine certitudine morali strictè dicta, quæ ab ullo habeatur, Sanè ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI, de multis adhuc probabiliter disputabatur, quæ modò certi juris sunt, & quidem naturales. Ex quo ulterius infertur, quod, si assertum hujus recentioris esset verum, leges etiam naturales tunc primum conditæ essent, quando earum existentia certa esse ceperit, scilicet post illa decreta, quod omnino est falsum; cum Pontifices supposuerint, propositiones illas jam prius fuisse falsas, & leges illas jam prius obligatae; neque enim voluerunt, nec potuerunt, novas leges naturales condere. Si dicas, tunc saltem oppositum non fore probabile, quando DEUS voluerit, legem obligare. Contra est. Sic jam concedis, quod magnus numerus legum sit inutilis, quod ipsum dicere est absurdum.

Si dicas iterum, cum alio quodam recentiore, quod, si observarentur omnes leges certæ, mundus esset sanctus, sine omnibus adulteriis, furtis &c. Resp. neg. assertum; quia certum est, de multis probabiliter disputari, an sint furtæ, seu illicitæ acceptiones alieni, an simonia, an usuræ, an violationes jejunii, aut aliorum præceptorum &c. unde multa fierent adhuc peccata. Si dicas, ea fore tantum peccata materialia. Resp. hoc tantum esset per accidens, eoquod homines existimarent, se bona fide posse sequi sententiam dictam benignam: sed eodem modo, si bona fide, vel conscientia, omnes sequerentur sententiam afferentem, licet operari cum tenui probabilitate, etiam tantum materialia peccata fierent. Interim tamen semper maneret verum, quod plurimæ leges à sapientissimo legislatore essent frustra posita &c.

360. Instabis. Ergo etiam, quando tantum æqualiter probabilis est existentia legis, jam debet observari: hoc est contra nos: ergo. prob. ma. si leges, æqualiter probabiliter existentes, non obligant, tunc etiam plurimæ frustrantur suo fine: ergo. Resp. neg. ma. ad prob. neg. ant. licet forte aliquæ, vel, si vis, etiam multæ, frustrarentur, tamen sunt multò pauciores, quam, si etiam notabiliter probabiliores non obligarent. Secundo, fit aliqua saltem compensatio; quia etiam aliquæ, re ipsa non existentes, observari debent; contingit enim, aliquas notabiliter probabiliiores re ipsa non dari: & quamvis compensatio non sit omnino æqualis, tamen non videtur DEUS exigere, ut omnes æqualiter probabiles observemus; cum tunc prorsus plurimas non existentes deberemus obser-

servare; et quod plurima sint aequaliter, vel quasi aequaliter probabilia: & esset onus incomparabiliter maius, ut infra iterum dicemus. Accedit, quod adhuc aliae rationes suadeant, non debere observari leges tantum aequaliter probabiles, quae non probantidem de notabiliter probabiliis: & vicissim aliae probent, debere haberi, quae non probant de illis.

361. Probatur conclusio 2. Lex revera existens obligat omnes subditos, nisi illius invincibilem ignorantiam habeant, aut certe invincibile dubium de illa, & hoc non tantum qualemque, sed quod aequivaleat moraliter invincibilem ignorantiam, atque excludat certitudinem moralem, etiam latius dictam: atqui neutrum habetur in casu probabilitatis notabiliter majoris, de existentia legis: ergo, ma. videtur non posse negari: certe longe probabilior est, quam ejus contradictria. min. prob. quoad 1. partem, ille non potest dici rem invincibiliter ignorare, qui de ipsa habet tantam notitiam, quanta communiter solet haberi in moralibus, scilicet notitiam notabiliter probabiliorem; quia moralis certitudo stricte dicta raro habetur. Dein talis potest prudenter affirmare existentiam legis, sicut scilicet iudex potest ex notabiliter probabiliis prudenter iudicium ferre de causa: econtra non est ultra ratio prudens (nisi accedit extrinsecum motivum virtutis) ex quo quis possit in hoc casu, legem prudenter negare: ergo.

Prob. min. quoad secundam partem. Quando habetur notabiliter major probabilitas, jam certetur haberi certitudo moralis, latius saltem dicta: ergo non habetur amplius dubium, quod excludat hanc certitudinem: & haec sane certitudo videtur sufficiens esse intimatio obligationis, quamvis cum ea stet aliquid dubium: nisi velimus dicere, quod in moralibus ferè nunquam res sufficienter, & moraliter sciatur. prob. antec. ex S. Thoma 1. 2. q. 96. a. 1. ubi sibi tertio loco objicit, legem humanam, cum sit mensura, & regula actuum humanorum, debere esse certissimam, & ita respondet ad 3. Non est eadem certitudo querenda in omnibus, ut in ethicorum dicitur. Unde in rebus contingitibus (sicut sunt naturalia, & res humanae) sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum, ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus. Idem S. Doctor quodlibeto 8. a. 13. sic ait: Aut non habet conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum &c. ubi per certitudinem intelligi debet tantum major probabilitas; haec enim adhuc stat cum dubio; nam certitudo moralis stricte dicta excludit dubium, quod saltem sit alicujus momenti, & non levius scrupulus, de quo scrupulo S. Doctor ibi non loquitur.

362. S. Antoninus 1. p. tit. 3. c. 10. §. 10. sub finem, sic habet: Tertia certitudo, scilicet moralis, seu civilis, tangitur una cum precedentem in principio ethicorum, ubi dicitur, quod disciplina est, in unaquaque re certitudinem querere, juxta exigentiam materie; aquae enim virtutis est, perjuadentem querere mathematicum, & moralem demonstrantem; non enim consurgit certitudo moralis ex evidenti demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam

partem, quam ad aliam, se habentibus. Gerson de contractibus par. 2. propositione 13. ait: Quod probabilitis certitudo sufficit in moralibus ... prout in moralibus dicit Aristoteles, sumendam esse certitudinem, grossam, & figuraliter, quae certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad istam, vel ad aliam, quod sufficit.

Angelus de Clavasio ex Ordine Minorum de observantia, cuius summa Angelica, qua ego uti debui, Gothicis typis edita est Venetiis an. 1511. verbo, Opinio, postquam explicasset opinionem, fidem, scientiam, fermè iisdem verbis, quibus Alberus Magnus citatus n. 355. ibidem sibi objicit illud S. Augustini: Tene certum &c. & respondet: Alia enim certitudo in moralibus, alia in naturalibus: propterea dicit Philosophus 1. mo ethicorum, quod disciplinat est, in unaquaque re certitudinem querere juxta exigentiam materie; aquae enim virtutis, persuadentem (hoc est, moralis certitudinem) querere mathematicum, & moralem (hoc est, Philosophum moralem) demonstrantem (hoc est, querere rationem demonstrantem) non enim consurgit certitudo moralis ex evidenti demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figurabilibus, magis ad unam partem, quam ad aliam, se habentibus: quae sunt fermè eadem cum verbis S. Antonini modò citatis. Sylvester in summa, verbo, Opinio, ait: Tenet iste certum sibi moraliter; cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus: intelligit autem probabilioribus; quia minus, vel etiam aquae probabilia, non parunt certitudinem, sed potius dubium, & ignorantiam. Dein, si attente legatur, videbitur, non admittere, quod sit licitum, sequi minus probabilem.

Imò etiam ex recentioribus Terillus, inter præcipuos sententias omnino benignæ patronos, tract. de conscientia probabili q. 22. non tantum semel idem docet, & apertissime n. 76. ubi ita ait: Ecce major probabilitas de honestate operis, undecunque tandem derivetur, ex mente Gersonis, Gabrielis, & communis Doctorum illius aevi consensu, est moralis certitudo, sufficiens ad excusandum a peccato, et si opposita pars sit probabilis, sùaque probabilitate inducat formidinem de opposito. At nos idem per omnia docemus. Si autem talis major probabilitas est moralis certitudo de honestate, eodem modo erit de inhonestate; quia omnimoda paritas est. Eadem ferè verba repetit n. 119.

Et sane haec certitudo moralis, latius dicta, est tanta, ut in temporalibus negotiis, anci- pitis exitus, soleant eā esse contenti etiam illi, qui rerum suarum minimè negligentes, aut imprudentes habentur in seculo: ergo sane est notitia sufficiens. Adde, quod, cum major, quam ex probabilioribus orta, certitudo frequentissime non possit haberi, debeat ista sufficere: ergo etiam stante adhuc aliquo non levi motivo, seu potente movere aliquod dubium prudens, modò sint rationes notabiliter graviores in oppositum, jam habetur certitudo, quae in moralibus sufficit.

363. Respondebis, hoc argumentum tantum probare obligationem pro casu, quo lex existat. Resp. neg. illat. Argumentum hoc probat pro utroque casu, sive lex directa existat, sive

sive non; nam, si etiam lex directa non existet, tamen lex reflexa obligaret; quia, qui ne-
sciret, quod lex directa non existet, & ta-
men haberet majorem probabilitatem, quod
existet, haberet se, sicut, qui certò (intellige
certitudine morali, vel certitudine adhäsionis) jūdicaret, legem directam existere: adeóque
obligaretur per legem reflexam. Certè habe-
ret dubium practicum, nec esset, unde posset il-
lud deponere, vel dictamen reflexum de licen-
tia actionis concipere; neque enim talis posset
dubium invincibile, aut similem ignorantiam
prætexere: ergo teneretur ad observationem le-
gis existimatæ, seu notabiliter probabilius pro-
positæ: sed de hoc iterum insta.

ARTICULUS XV.

Ulterior probatio nostræ sententiae.

364. **P**robatur conclusio 3. à pari. Si quis servus nollet facere quid-
quam, de quo ei tantum nota-
biliter verosimilius esset, herum id velle, sed ubique expeteret certitudinem moralem stricte
dictam, tanè suo officio deesse censeretur. Po-
namus e. g. quod herus ei dicat, ut horā undecimā serviat sibi ad mensam: sint autem duo
horologia, quorum unum notabiliter probabi-
lius consentiat cum horologio domini, adeóque
tutius, & probabilius sit, ad suum tempore exhibendum obsequium: alterum notabiliter pro-
babilius aberret, adeóque minus tutum, at-
que minus probabile sit. Ponamus etiam,
quod hic servus velit posteriori horologio se
ordinariè conformare, non ex alia ratione, quam
ut sua libertati non præjudicet, aut, ne sibi in-
gratum onus imponat: talis certè officio suo non
satisfaceret, nec heri sui voluntatem studiosè
inquirere, aut exequi censeretur: ergo nec ho-
mo ille satisfacit officio suo erga DEUM, nec
censi potest, hujus voluntatem studiosè exequi,
qui actiones suas, quibus ad DEUM venire,
eique servire tenetur, dirigit juxta opinionem
minus probabilem, & minus tutam, reli-
cta altera tertiæ, & probabilius. Certè ante-
cedens videtur innegabile, & tali servo suo qui-
libet merito, ut non dubito, indignaretur: con-
sequens non videtur ullam disparitatem forma-
lem admittere.

Nec velint adversarii hoc argumentum re-
torquere in nostram sententiam, dicendo, quod
dominus aliquis neque esset contentus, si ser-
vus se veller conformare horologio, tantum æ-
qualiter probabilius convenienter cum horolo-
gio domini. Resp. enim. Si adest horologium
notabiliter probabilius, tunc hoc debet juxta
nos servus sequi, sicut debet sequi quivis sen-
tentiam notabiliter probabiliorem. Si autem
tantum adest horologium tutius, & non proba-
bilius, hoc (ut consideranti patebit) debet ordi-
nariè præcedere horologium domini: atqui
nullus dominus, merito, & prudenter, petit à
servo, ut semper tempus præfixum præveniat,
& plus temporis, quam ei præscriptum est, im-
pendat, quamvis contingat, eum ideo aliquan-

do tardius venire: adeóque nec DEUS obli-
gat hominem semper ad tutius.

365. Dices 1. Non est eadem ratio horo-
logii, ac opinionis; bona fides enim non facit, ut
horologium conformetur cursui solis, vel alteri
horologio domini: at opinio probabilis facit,
ut conformetur actio voluntati DEI, saltem fe-
cundariæ, & permitenti: adeóque non est pa-
ritas. Resp. Non quæritur hic, an opinio de
horologio faciat illud conformari cursui solis,
vel alteri horologio: sed an voluntati domini,
quippe, an veniat servus, vel non veniat suo tem-
pore, est tantum materiale objectum præcep-
ti: quod præceptum, si servus, bona fide, &
invincibiliter, non exequatur, est excusatus, e. g.
si horologio probabilius deceptus, non venire
in tempore: sicut scilicet, si quis, opinione nota-
biliter probabilius deceptus, legem non obser-
vasset: sed quæritur, an talis voluntas servi,
volentis se conformare horologio probabilius
aberranti, possit censi conformis voluntati
domini, ita, ut, si tali horologio deceptus, suo
tempore non veniat, excusari mereatur: & pu-
tamus, juxta communem hominum perufa-
tionem, non excusandum, eò quod planè non vi-
deatur studiosè curare, prout obligatur, exequi
voluntatem domini. Et inter hanc voluntatem
servi, atque inter voluntatem hominis, volentis
se semper conformare opinioni, notabiliter mi-
nus probabili, institutus paritas: verbo, paritas
est inter horologium, & opinionem: & iterum
inter voluntatem servi respectu heri, & hominis
respectu DEI: & quod punctum questionis
disparitas nulla est. Accedit, quod gratis ad-
versarii dicant, opinionem quamcunque pro-
babilem, etiam Theologicè talem, in conforto
notabiliter probabilius, reddere actionem con-
formem legi DEI permitti; hoc enim à nobis
merito negatur.

366. Dices 2. Herus non curat de volun-
tate servi, modò fiat objectum præceptum. Resp.
Licet herus non curet omnem voluntatem, e. g.
proflus internam, tamen etiam curat modum
agendi; unde, licet admittat aliquando excusationem
omissæ actionis, e. g. si servus, quantum
in se est, bona fide fecit, sed inculpabiliter, seu in-
vincibiliter deceptus, mandatum exequi non po-
tuit: tamen non admittit excusationem quam-
cunque, & non admitteret, si tali horologio se
excusaret. Pariter DEUS vult etiam rem præ-
ceptam, sed admittit etiam excusationem, ratio-
ne modi agendi, vel potius omittendi: sed non
omnem, neque deductam ex opinione nota-
biliter minus probabili, tanquam horologio pro-
babilius aberrante.

Dices 3. DEUS non est tam severus erga
nos, quam sint domini creati erga suos servos:
ergo paritas est nulla. prob. ant. Reges crea-
ti e. g. ostendunt se graviter offendos, si ipsi lo-
quentes non utantur summi reverentiæ, &
attenzione: econtrà DEUS non ostendit se gra-
viter offendum, si loquentes ipsi in oratione sint
minus reverentes: ergo. Resp. supponendo,
quod esse severum tantum significet exiger ex-
actiam observantiam legum. neg. ant. Dede-
ret sanè infinitum majestatem supremi legisla-
toris, minus curare suas leges, quam current suas
limitatissimæ potentiaz legislatores creati: &
sanè

fanè est persuasio universalis omnium, DEUM velle, sibi exactè obediri. ad prob. dist. ant. reges creati ostendunt se offensos, si ipsis loquentes non utrantur sumam reverentiā, & attentione, quando hanc circumstantiæ exigunt, conc. ant. tempr. & in omnibus circumstantiis, neg. ant. & conf. Reges isti, saltem si prudenter se gerant, non exigunt eam reverentiam, & attentionem, semper, & ab omnibus, qui cum ipsis debent familiariter, quot horis, aut momentis, agere; hoc enim esset moraliter impossibile, nec ipsis principiis gratum: sed tantum exigunt eam reverentiam ab iis, qui rariūs, aut in solemnioribus circumstantiis, sibi assistunt, quod moraliter fieri potest. Sic etiam DEUS non exigit, saltem sub gravi, reverentiam in omnibus orationibus: quia hæ sapissimè sunt, & difficultas in procuranda semper attentione, etiam interna (quam creati reges non attendunt, adverit tamen DEUS) est valde magna: at vero exigit DEUS eam attentionem aliquando, in circumstantiis solemnioribus e. g. in consecratio- ne SS. Eucharistie &c. unde non minus, sed magis, exigit DEUS, sibi exhiberi reverentiam, & attentionem: atque adeò argumentum à pari est firmum.

Confirm. conclusio. Reverentia, supremo legislatori debita, videtur fanè à nobis exigere, ut tunc saltem ejus legibus nos subiiciamus, quando earum existentia nobis notabiliter probabilius apparet, ita, ut eam possimus prudenter affirmare, non autem prudenter negare: ergo, antec. probatur ex frequentibus S. Scriptura locis, ac SS. Patrum sententiis, quibus Divina legis amor, & observantia, nobis impensisimè commendatur; hujus enim commendationis exigua ratio habetur, si neque tunc nos legi submitteremus, quando notabiliter probabilius innotescit; cum tamen major notitia ut plurimum haberi non possit. Et hoc saltem tamdiu verum haberi debet, quamdiu non efficacibus, quales adversarii non afferunt, rationibus ostenditur, DEUM à nobis hoc non exigere.

ARTICULUS XVI.

Solvuntur Objectiones.

367. **O**b. 1. Authoritas antiquorum est omnino dubia; nec sit enim de quibus sententiis minus probabilius locuti sint, an de sententiis tantum directe in se consideratis, sine circumstantiis quibusdam, etiam extrinsecè advenientibus, & obiectum extrinsecè mutantibus: qui ratione non essent contra recentiores, qui & ipsis negant, tam sententiam ita nudatam sequi licere: an vero locuti sint de sententiis consideratis, cum extrinsecis circumstantiis, auctoritate, principiis reflexis &c. quas ut ita vestitas, dicunt recentiores, licitum esse sequi: sed ex dubia auctoritate nihil probatur: ergo. Resp. neg. maj. Antiqui acceperunt sententias minus probabiles, eo in sensu, in quo eas modò accipiunt recentiores; nam eodem modo loquuntur, ut patet ex textibus à num. 355. citatis, & pluribus aliis videntis apud Rafslerum in norma recti. disp. 3. q. 8.

a. 2. Unde, sicut recentiores loquuntur de sententiis ut vestitis, ita etiam antiqui locuti sunt: ergo tam parvum est dubia auctoritas antiquorum, quam parvum dubia est auctoritas recentiorum.

Hoc tamen facile concedo, quod, sicut recentiores, dum aliquam sententiam afferunt minus probabilem, nondum considerant eam ut vestitam principio illo suo reflexo: *Probabilis licitum est, sequi quamvis sententiam verè probabilem* (nam hac ratione, sententia prius, seu in se, minus probabilis, sit juxta ipsis magis probabilis) ita neque antiqui sententiam aliquam considerarint ut vestitam hoc principio. Et sanè, cum de hoc ipso principio disceptaretur, an verum esset, imò antiqui communiter negarent, id esse verum, non potuerunt illud supponere, eoque sententiam minus probabilem antecedenter vestire. Nec dicas, antiquos tantum negasse, quod licitum sit, agere cum ultimo dictamine conscientiæ minus probabili; hoc enim est falsum; quia loquebantur de probabilitate, quæ præsupponeretur ad conscientiam, seu dictamen illius, ut patet ex S. Antonino cit. num. 355. imò alias ex Alberto *ibidem* citato sequeretur, quod ambiguum, seu dubitans actu practice, sive in ultimo dictamine, in utramque partem licet ageret, quidquid eligeret, quod admitti non potest.

368. Ob. 2. *Sententia de licita praxi opinionis minus tutæ, & minus probabilis, fuit ultra centum annos, communis in Ecclesia DEI: ergo universaliter errasset Ecclesia, si sententia hæc non esset vera: atque hoc DEUS non potuit permittere: ergo.* Confirm. 1. Prudenter agit, qui sequitur præeentes tanto tempore inumeros doctores, docentes, licitum usum sententiæ minus tutæ, minusque probabilis: ergo non peccat; quia peccatum non potest prudens esse. Confirm. 2. Vel isti auctores benigniores fuerunt cæci, vel videntes: cæcos dicere, est inferre viris sapientissimis injuriam: si autem videntes fuere, tunc viderunt etiam nostras rationes; cùmque tamen iis moti non sint, signum est, eas non esse efficaces: ergo.

Resp. Si adversarii possunt hoc deglutire, quod doctores longè diuturniori tempore erraverint, imponendo hominibus onus, quod DEUS non imposuerat, quodque suo modo erat occasio peccatorum formalium, cur non potuerint minori tempore errare alii, & quidem errore, tantum inducente ad peccata materialia? Ceterè, ut jam dictum n. 260. inevitabiliter admitti debet, quod aliquando longo tempore erraverint doctores: nec tamen propterea erravit Ecclesia, quæ nunquam ullam ex his duabus sententiis definitivæ; quamvis autem magna pars fidelium erraverit in opinando, & multi etiam in operando, non tamen errarunt omnes: & etiam istos bona fide excusatos fuisse, facile concedo.

369. Ad 1. confirm. dist. antec. Prudenter agit, qui sequitur præeentes inumeros doctores, si non stet in oppositum moraliter æqualis authoritas, & ratio gravior. conc. antec. secus. neg. antec. & conf. & retorquo argumentum. Imprudenter agit, qui non sequitur inumeros, & gravissimos doctores, per longius tempus præeentes viam arctiorem ad co-

Ium, & simul graviorem rationem habentes: ergo peccat. Ad 2. confirm. Si adversarii audient, antiquos dicere cæcos, non possent nos arguere irreverentia, si etiam tales diceremus recentiores. Resp. tamen cum majori reverentia facile neg. ma. datur enim medium, scilicet fuerunt minus videntes, & aut rationes nostras, non ita considerarunt, aut ad alia distraeti, vel aliter impediti, non ita penetrarunt. Nec est irreverens, hoc etiam de magnis viris circa particularem aliquam sententiam judicare; alias nunquam posset quis ab ulla sententia alicujus magni viri recedere. Scilicet posteri etiam plura discunt, ac præcedentium laboribus, ceu scilicet adjuti, sœpe altius ascendunt, & semper plura cum tempore clarescunt.

370. Dices 1. Etiam Summi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus, & juxta has dispensarunt: ergo, prob. antec. Honorius II. Clemens II. dispensarunt in voto solemnis Religionis ad contrahendum matrimonium, item S. Pius V. Gregorius XIII. & alii dispensarunt in matrimonio rato, ad contrahendum aliud: quod tamen tantum fuit minus probabiliter in eorum potestate: ino Adrianus VI. dicitur, in matrimonio rato, contra propriam sententiam, juxta opinionem Cajetani dispensasse, sed addidisse, dare se, quod posset, & tamen credere, se nihil posse: ergo ipsi Pontifices usi sunt opinionibus minus probabilibus.

Resp. cum Raßlero, & Kresslinger, dist. antec. Summi Pontifices usi sunt opinionibus, quæ aliis tunc videbantur notabiliter minus probabiles. om. antec. quæ ipsis met Pontificibus, consideratis omnibus circumstantiis, videbantur notabiliter minus probabiles. neg. antec. & conseq. Ino, cum hic agatur de valore Sacramenti matrimonii, debent ipsi adversarii idem respondere. Quod attinet ad Adrianum, dispensavit is tantum conditionatè, quod se posse ipsi certum fuit, attentis circumstantiis omnibus. Pariter, quando antiqui docuerunt aliquid, quod nunc videtur, vel visum est, minus probabile, non sequitur, quod etiam ipsis tale fuerit visum. vide etiam inferioris n. 405.

Similiter, eti quidam antiqui, quasdam sententias tanquam probabiliores amplexi, permiserint tamen aliis, amplecti oppositas, & iis uti, propterea non credendi sunt, usum illum permisisse, etiam iis, quibus ex sententia minus probabiles viderentur, sed tantum iis, quibus illæ sententiae apparerent magis, vel saltē aquæ probabiles, quales supponebant, posse aliis videri: atque adeò eas, ut absolute improbables, condemnare ausi non sunt. Eodem modo, quando antiqui permiserunt simplicibus, ut sequerentur viri docti judicium, non approbarunt propterea etiam sententiam talis viri minus probabilem: sed tantum dixerunt, similes posse illam sequi, si scilicet eam ipsos doceret vir doctus, de quo non haberent suspicionem, quod velit ipsos fallere, aut quod fallatur: verbo, in iis circumstantiis, sèpissimè occurrentibus, in quibus simplex non tenetur plures interrogare, sed potest consilio prudentis viri acquiescere; hoc enim frequentissimè eum posse, est probabiliissimum.

371. Dices 2. Obligatio, quam asserimus,

esset juris naturæ, & ad omnes homines fecerat, atque ad plurimas actiones se extendet: ergo non potuerit latere viros tam doctos tanto tempore. Resp. Sicut juxta adversarios potuit longè diutius latere licentia sequendi opinionem minus probabilem, ita potuit etiam longo tempore latere obligatio sequendi opinionem notabiliter probabiliorem. Nec est in uno major, quam in altero inconvenientia, respectu DEI, aut error respectu Ecclesie. Unde, quidquid adversarii respondeant, serviet etiam nobis. Si ergo probatur ea obligatio dari, & simul probatur, aliquamdi latuisse, modo negatur consequentia. videantur etiam dicta n. 368. & 260. Accedit, quod non omnes omnino latuerit ea obligatio, saltē non valde diu, ex suprà dictis num. 351. & modò etiam plurimos non lateat.

ARTICULUS XVII.

Solvuntur aliae Objectiones.

372. B. 3. Quando est adhuc verè Theologicè, & comparative probabile, legem non dat, quamvis sit notabiliter probabilis, eam dat, tamen adhuc lex est dubia: sed dubia lex, ut ipsi fuisse probavimus à n. 263, non obligat: ergo, prob. ma. Theologica probabilitas vera ntitur tali motivo, quod movet saitem adhuc ad prudens dubium, & non sinit oppositum esse certum: ergo. Resp. dist. ma. in eo casu tamen lex est dubia, dubio excludente certitudinem moralem strictè dictam, conc. ma. est dubia, dubio excludente moralem certitudinem, etiam latius dictam, qualis in moralibus ordinariè tantum haberi potest, & sufficit, neg. ma. & dist. sic min. neg. conseq. ad prob. dist. eodem modo antec. & neg. conseq. videantur dicta à n. 361.

373. Dices 1. Antiqui per probabilius, asserens certitudinem aliquam moralem, etiam latius dictam, intellexerunt tale probabilius, quod non relinquenter morale dubium in oppositum, sed tantum dubium aliquid logicum, quod essentialiter oritur, ex ipsa incertitudine motivi probabilis, etiam absque ratione ulla gravi in oppositum: ergo illud necdum erat juxta antiquos moraliter certum, etiam latius loquendo, contra quod stebat adhuc ratio verè Theologicè probabilis. Ita quidam recentior, existimans, hac ratione concordari posse, ut ait, probabilistas, & probabiliostas. Resp. neg. antec. quod falsum esse ostenditur, ex allatis verbis auctorum à n. 361. & seq. S. Thomas tantum exigit, ut sit verum in pluribus, quamvis non in paucioribus, nec dicit in plurimis, aut paucissimis; cum tamen certitudo, quam adversarii requirunt, utpote excludens omne quomodo, cunque prudens dubium, rarissimè, & in paucissimis fallat. S. Antoninus, & Angelus, exigit tantum, ut motiva magis ad unam, quam ad alteram partem se habeant: hoc autem nullo modo est excludere probabilitatem, vel dubium quomodo cunque prudens, in oppositum, Gerson exprelse dicit, non cibere removeri omnem.

omnem probabilitatem alterius partis. Sylvester tantum ait, *ex probabilibus*, sed intelligit *probabilioribus*, ut ibi expositum. Unde nullo modo probari potest, eos exigere tanta motiva pro una parte, ut nulla vera probabilitas sit pro altera.

374. Dices 2. cum eodem recentiore. Gerson ait, non posse haberi majorem certitudinem sine revelatione: sed potest haberi major, quam tantum notabiliter major probabilitas, a nobis assignata, scilicet certitudo tanta, quæ non relinquat prudens dubium in oppositum: ergo. Resp. etiam potest absolute haberi major certitudo, quam ista moralis, absque revelatione; quia absolute est possibilis certitudo etiam physica: ergo nec ista sufficit. In forma dist. mi. potest haberi major ordinariæ. neg. mi. in quibusdam casibus rarioribus, conc. mi. & neg. conseq. Non potest haberi ordinariæ tanta certitudo, quantum adversarius requirit, ut probatum jam à n. 358.

Dices 3. ex eodem. S. Thomas in exemplum majoris probabilitatis assert exemplum duorum, vel trium testium, sine teste in oppositum, quo casu non datur prudens dubium in oppositum: ergo S. Doctor ad moralem certitudinem latius dictam hoc requirit. Resp. neg. antec. S. Doctor eo loco, scilicet 2. 2. q. 70. a. 2. querit, an judicii sufficiat testimonium duorum, vel trium testium; cum possit fallere: & ait, sufficere; eoquod tantum requiratur certitudo, ut sit verum in pluribus: unde non affert illos testes in exemplum; alias afferret in exemplum, quod est in questione, sed potius ex eo, quod sufficiat, esse verum ut in pluribus (quod etiam potest dici de testimonio duorum, vel trium) infert, duos tales testes sufficere.

Dein ad 2. ibidem ait, testes contradicentes, vel non consentientes, actoris, & rei, comparandos à judice quoad dignitatem, numerum, negotia &c. & sic judicandum: ergo non loquitur de casu, quando nullus testis est in oppositum, ut magis patebit legenti totum articulum. Et quis dicat, S. Doctorem supponere, quod tanta inter testes diversitas semper inventi queat, quæ non relinquat probabile dubium in oppositum? Quare antiqui, ad moralem certitudinem, latius dictam, tantum expetierunt sensibilem, ac notabilem excessum probabilitatis.

375. Ob. 4. Libertas hominis tamdiu est in possessione, quamdiu ab ea non deturbatur per legem certam: atqui, quamdiu datur opinio Theologice probabilis, pro negatione legis, non datur lex certa, adeoque libertas à sua possessione non deturbatur: ergo. Confirm. Non debet adstrui aliqua obligatio, quæ non est sufficienter probata: atqui, quando lex est tantum notabiliter probabilior, non est sufficienter probata obligatio, e. g. ponendi actum, ab ea lege præceptum: ergo. Resp. neg. ma. & mi. Non queritur hic de libertate physica, sed morali, seu de libertate, ad non parendum legi, probabilius intimare, quæ non est in possessione, sed formidissime in questione;

Utique enim lis, & questione, inter nos, ac adversarios est, an homo hanc libertatem (quam se habere non potuit, utpote essentialiter subiectus dominio DEI) à DEO acceperit: & qui-

dem adversarii affirmant, hominem eam libertatem moralem à DEO accepisse: nos autem negamus, homini concessam esse eam libertatem, eoquod laxaret nimis disciplinam, & redderet frustaneas leges &c. videantur nostræ probatores. Unde hæc libertas concessa homini, & in possessione existens, malè à quibusdam adversariis supponitur, tanquam principium, nulla indigens probatione; videtur enim hæc petitio principii valde esse vitiosa. Quare deberet hæc libertas positivè probari, sicut nos probavimus positivè libertatem ab obligatione legum, tantum æquè probabiliter existentium.

Sed etiam minor argumenti merito negatur; quia in casu probabilitatis, notabiliter majoris, lex est sufficienter certa ex n. 361. & seq. Si forte, in quibusdam casibus particularibus, esset aliter statutum à iure humano, in primis non posset istud quidquam præscribere DEO, vel juri naturali: dein etiam legislator humanus, nullo modo statuit universaliter, ut nulla lex obliget in ullo dubio (ut ostensum n. 358. & infertur etiam ex eo, quod alias vix non etiam tenuis probabilitas obesse obligatiōni legis) sed ad summum id statuit universaliter, pro casu dubi oppositi certitudini morali, etiam latius dicta.

Ad confirm. conc. ma. neg. mi. quando enim existentia legis est probata argumentis notabiliter gravioribus, est sufficienter etiam probata ejus obligatio. Certè, sicut in Philosophia illud principium: *Entia non sunt multiplicanda sine necessitate*: non admittitur in hoc sensu, quod nihil sit admittendum, nisi illud moraliter certò probetur, sed tantum, nisi rationibus probabilioribus ejus necessitas adstruatur, ita etiam hoc principium adversariorum: *Non debet adstrui obligatio &c.* non est admittendum, nisi eosque, donec obligatio rationibus probabilioribus adstruatur. Sanè petere (prout adversarii videntur petere) ut admittatur, tanquam principium, nulla probatione indigens, hæc propositio: *Nulla obligatio est adstruenda, nisi moraliter certò probetur*: est petere vitiosè tanquam principium, id, quod ab innumeris negatur, & cuius statim prima fronte appareat dubium. Sed & gratis ab adversarii petitur, ut non tantum sit probata lex directa, & particularis, sed ut etiam lex reflexa, & universalis, sequendi scilicet probabiliorum, de novo probetur; si enim obligatio est probabilius asserta, pro omnibus casibus particularibus, etiam est sufficienter probata obligatio universalis, quæ est quasi aliquod totum, ex illis particularibus compositum: adeoque totum est in suis omnibus partibus probatum.

Dices 1. Præceptum fidei non obligat ad actum fidei, nisi sit moraliter certum: ergo neque alia præcepta obligant, nisi sint moraliter certa. Resp. neg. ant. modò enim objectum sit fide Divina proximè credibile, potest quis obligari, ad eliciendum actum fidei, etiamsi ipsi non sit strictè moraliter certum, quod, hic & nunc, teneatur ad eum eliciendum. Aliud est, quod objectum fidei debeat esse certum, & revelatio per moralem certitudinem applicata; nam hæc ita sunt necessaria, ut sine ipsis non possit elici actus fidei, ut docent communiter: & hinc, si ista non dentur, non potest me DEUS obligare; quia non potest obligare ad impossibile.

possibile. At non est ita impossibile, sequi tutius, & probabilius, sine prævia morali certitudine de obligatione (si enim taliter impossibile esset, etiam ad istud non teneremur) & hinc est lata, di- sparitas.

376. Dices 2. Obligatio certa non potest provenire, nisi à lege certa: atqui lex tantum notabiliter probabilius, non est certa: ergo neque obligatio, adeoque est obligatio dubia, con sequenter nulla. prob. ant. effectus certus non potest provenire, nisi à causa certa: ergo nec obligatio certa potest provenire, nisi à certa lege. Resp. 1. neg. mi. lex enim talis est sufficienter certa, certitudine illa morali latius dicta, qualis ordinarii in moralibus potest haberi: & taliter certa est etiam obligatio. Nec dicas, hanc obligationem non esse sufficienter certam; cùm jus, & possessio libertatis, in homine sit certior; nam respondeo, nullo modo esse certum jus talis libertatis, quod adversarii adstruunt, sed omnino esse in questione, ut dictum n. prædente. Resp. 2. dist. minorem: non est certa lex directa. om. min. non est certa lex reflexa. neg. min. & cons. quamvis non strictè moraliter esset certa lex directa, est tamen certa lex reflexa non agendi, nisi deposito prius prudenter dubio practico: at in nostro casu nemo potest istud prudenter deponere, aut se resolvare quod prudenter licet agat; cùm neque possit prudenter prætexere ignorantiam invincibilem, nec dubium invincibile, nec possessionem libertatis: atque adeo nemo potest elicere dictamen conscientiæ moraliter certum de licentia actionis: quamdiu autem non potest quis deponere dubium illud, aut elicere tale dictamen, tamdiu per legem reflexam certam tenetur abstinere actione.

377. Dices 3. Hoc ipsum non est certum, quod talis non possit dubium deponere. Resp. Non sequitur: ergo potest deponere; an enim haec resolutio foret prudens, prudentiæ Christianæ? Non est certum, quod non possim me resolvare: ergo possum, & volo me resolvare? Certò foret imprudens, nisi haberet alias rationes, aut principia reflexa, quæ tamen nos negamus posse haberi, & videmur id probasse: si quis tamen bona fide absolute judicaret, tales rationes adesse, e. g. si bona fide judicaret, sententiam omnino benignam esse absolute veram, non nego, talem per accidens posse ratione talis sui principii (quod æquivaleret ignorantiae invincibili) deponere dubium, & licet operari.

ARTICULUS XVIII.

Respondeatur aliis Objectionibus.

378. **O**b. 5. Juxta nos subditus non posset obediens superiori, præcipiente aliquid minus tutum, & subditu minus probabile: sed hoc est contra SS. Patres & evertit bonam disciplinam: ergo. mi. est clara; quia alias daretur anfa, detrectandi sepissimè imperia: & SS. Patres, ac ascetae docent, in tali casu obediendum. Sic S. Augustinus. l. 22. contra Faustum Manicheum c. 75. ita scribit: Cùm ergo vir justus, si forte sub rege, bo-

mine etiam sacrilego, militet, rectè possit illo jubeante bellare, civice pacis ordinem servans, cui quod jubetur, vel non esse contra DEI preceptionem certum est, vel utrum sit, certum non est, ita, ut forfatae reum regem faciat iniquitas imperandi, immo centem autem militem ostendat ordo serviendi. S. Bernardus tract. de precepto, & dispensatione c. 9. ait: Quidquid vice DEI precipit bono, quod non sit tamen certum displicere DEO, haud fecis omnino accipendum est, quām si precipiat DEUS. S. P. Ignatius in epistola de obedientia n. 18. ait, obediendum esse omnibus in rebus, que cum peccato manifesto conjunctæ non sunt: & consentaneum passim doctores, atque ascetae: ergo. Major autem patet ex eo, quod juxta nos subditus non posset facere, quod ipsi esset minus probabile, con sequenter non posset exequi tale mandatum.

379. Resp. In primis videntur potius adversarii obesse obedientiæ; cùm non improbabile videri possit, quod subditus non teneat obediens, quando ipsi probabile est, quod superior non possit jubere, aut, quod probabile sit illicitum, quod jubetur. Sanè non contemendi auctores id dicunt, cum Castro Palao p. 1. tr. 1. disp. 2. punct. 6. & disp. 3. punct. 13. & disp. 2. quidem plures citat, & non contemnendos auctores; interque eos Suarezum in 3. p. tom. 5. disp. 4. sec. 6. n. 6. qui loquens de lege (inter quam, & præceptum, vix assignabunt adversarii discrimen formale) ait, si manifestè probabile sit, legem aliquid illicitum præcipere, valde probabile esse, subditos posse se excusare ab observantia talis legis. Addi potest Ludovicus Schilder tr. 2. de conscient. c. 4. n. 57. & alii adhuc, quos citat recentior quidam in manuscriptis. Cur igitur juxta adversarios non possit, subditus se liberare ab obligatione præcepti, & bonâ conscientiâ non obediens?

380. Resp. 2. & melius in nostris principiis. neg. ma. quia est notabiliter probabilius, quod teneatur, saltem ordinariè, etiam in tali casu, subditus obediens, & ita habet, telle Castro Palao loc. cit. communis. Sanè superior in hoc casu est in possessione præcipiendi, donec subditus clare ostendat, eum non rectè præcipere. Licet enim talis actio, independenter ab auctoritate superioris, per præceptum ei applicata, sit minus probabiliter licita, tamen, accedente per præceptum illa auctoritate superioris, sit ea actio probabilius licita, imò obligatoria; quia haec circumstantia accedens extrinsecè immutat objectum, & DEUS, qui forte prohibet talem actionem, lege prima directa, seu tendente in rem, tantum in se, & independenter à præcepto spectatam, permittit eam, vel etiam jubet, per accidens lege reflexa, seu secunda, tendente in rem, ut vestitam hac circumstantia præcepti.

Paritas est in hoc exemplo. DEUS ictum materia dubia, concerentis valorem Sacra menti, per se prohibet: permittit tamen, imò jubet eum, in casu extremae necessitatis: sic etiam DEUS saxe rem per se prohibitam permittit, ratione ignorantiae invincibilis. Ceterum quilibet, non præoccupatus alii ideis, difficulter capiet, quod omnia, quæcumque potest quis licet facere, superiore jubente, e. g. circa omissionem jejunii, precum,

votorum, item circa res accipendas, & retinendas &c. si sibi ipsi valde dubia, & notabiliter minus probabilia, etiam possit facere antecedenter ad præceptum superioris.

Notum tamen, si subditus sciret, quod superior esset manifeste malus, & indifferenter juberet, licita & illicita, tunc, nisi ipsi satis esset cognitum, hic & nunc nil mali præcipi, non teneretur: imo non statim posset obediens, nisi prius se sufficienter informaret de licentia. Idem deberet facere subditus, si videret, superiorem indutum præcipere rem gravissimi momenti, vel quæ in grave aliorum præjudicium vergeret; cuius tamen omissione non vergeret in grave præjudicium superioris: similique merito dubitaret, an res sit licita. Notum tamen 2. dò cum Vasquez in 1. 2. disp. 62. c. 6. n. 33. superiorem non debere subditus semper manifestare rationem suorum præceptorum, & hinc e. g. si quando rex aliquos jubet ad bellum proficiendi, satis est, ut subditus sciant, penes regem esse, qui ei sanum consilium præbeant &c.

381. Dices 1. Auctoritas superioris non potest esse talis circumstantia excusans: ergo nulla responsio. prob. antec. Auctoritas superioris nulla est, quando non præcipit nomine DEI, seu ut habens potestatem præcipiendi a DEO: sed hanc tantum habet, quando licita præcipit: ergo. Resp. neg. antec. ad prob. dist. min. tantum eam habet, quando certò, vel probabilitus licita præcipit. neg. min. quando etiam præcipit minus probabiliter licita, non tamen certo mala. conc. min. & neg. conseq. DEUS etiam dedit superiori potestatem validè præcipiendi, quando non est certum, quod male imperet, ut probant ipsi adversarii ex SS. Patribus, præsertim SS. Augustino, & Bernardo, n. 378. adductis. Et, licet S. Augustinus tantum dicat, posse obediens, bene infertur, etiam deberet; quia, quando subditus potest obediens superiori strictè præcipiendi, debet obediens.

Quanvis autem aliquando superior præcipiat malum, si non est certò malum, & quidem certitudine morali strictè tali (ita enim videntur lenire Patres, Ascetæ, atque doctores) tamen DEUS obligat per accidens, sicut obligat, quando nobis conscientia erronea dictat, aliquid faciendum, quod re ipsa est malum. Præcipit autem DEUS per accidens, & vult obediens in hoc casu, ne evertatur ordinata disciplina, cuius bonum exigit, ut subditus in eo casu obtemperent; alias, ut advertit etiam Sarafa de arte semper gaudendi, magnus sententia omnino benignus patronus, tom. 2. tr. 5. n. 10. facillima multis effectuia ad non obediendum. unde ad præceptum superioris validum non debet præsupponi res licita, sed, ut habent SS. Augustinus, & Bernardus, tantum res non certò illicita, seu, dicitur S. Pater Ignatius, non conjuncta cum manifesto peccato.

382. Dices 2. Quando lex DEI est sufficienter proposita, non potest attendi lex humana contraria: sed juxta nos, quando alicui lex prohibens est notabiliter probabilior, est sufficienter proposita: ergo non potest attendi lex humana contraria. ma. prob. ex illo Auct. 5. v. 29. obediens oportet DEO magis, quam hominibus. Resp. dist. mi. lex notabiliter probabilior est sus-

sienter proposita, ut obligans in circumstantiis præcepti, a superiori creato impositi, neg. mi. extra has circumstantias. conc. mi. & neg. cons. Etiam nulla necessitas debet præferri legi DEI sufficienter proposita, & tamen necessitas sæpe excusat: e. g. in administratione sacramenti, extrema necessitas excusat usum materiæ dubiæ; quia scilicet lex non est sufficienter proposita, ut obligans in extrema necessitate: Pariter autem non est sufficienter proposita ut obligans in casu superioris præcipientis.

Textus adductus tantum probat, magis obediendum DEO, quam hominibus; id est, superioribus, clare & manifestè oppositum DEO præcipientibus: quale erat, quod Judæi præcipiebant ibi Apostolis, scilicet, ne prædicarent doctrinam Christi Domini. Si autem aliquid non clare oppositum DEO præcipiunt homines, tunc faciendo illud, obediens etiam ipsi DEO, saltem per accidens præcipienti, per eos ipsos homines, ut jam probatum. Unde in tali casu convenienti quasi duæ voluntates, vel leges Divinæ: una directa, quæ videtur prohibere actionem, altera reflexa, volens obediens superioribus: cumque hæc sit certius proposita (quia certius est, debere nos obediens superioribus, etiam in casu dubiæ, ut ipsi adversarii hæc supponunt) prævalet alteri tantum probabilitas propositæ.

Ad summum tandem hoc argumentum probaret, requiri clariorem aliquam, & manifestorem propositionem, seu intimationem voluntatis Divinæ directæ, in casu superioris creati præcipientis ei contrarium, quam in aliis casibus: sicut in casibus extremæ necessitatis e. g. infantis, vel alterius hominis moribundi requiritur certitudo de invaliditate materiæ, ad hoc, ut ea non possit adhiberi in administratione sacramenti, si alia non adsit: quæ tamen certitudo non requiritur, quando similis, vel æquivalens necessitas non urget. Nec est absurdum, exigere hanc certitudinem de existentia præcepti Divini, in casu superioris oppositum præcipientis; cum talem præcepti Divini intimationem, vel propositionem in eo casu SS. Patres, & Ascetæ, quin & ipsi adversarii requirant.

383. Dices 3. Si Authoritas superioris, vel præceptum, est talis circumstantia extrinsecè mutans objectum, & reddens actionem licitam, tunc etiam ipsius dictamen reflexum, seu ipsa sententia benigna, potest dici, esse talis circumstantia, quæ mutet extrinsecè actionem, ac reddit actionem licitam. Resp. nego illatum; nam hæc ipsa sententia probabilitus non subsistit, adeoque probabilitus ista circumstantia non datur. Quod autem probabilis sit sententia ista, nil evincit; quia circumstantia probabilitatis minoris ex una parte, prævalet circumstantia notabiliter majoris probabilitatis ex altera parte, vel alia ratio gravior: neque etiam authoritas illius sententia reddit actionem licitam; non enim est licitum, sequi magnos, & multos authores, si in oppositum sint æquè multi, ac magni, & ratio major. Hoc tamen concedo, quod iij, qui invincibiliter judicant, sententiam omnino benignam esse veram, possint sequi sententias notabiliter minus probabiles; quia eos bona fides, & ignorantia invincibilis legis, saltem per accidens excusat. Sed hic esset alius casus; quia in eo non quereretur an

an sententia benigna sit vera, adeoque per se licet deducatur in praxim, sed an supposito, quod invincibiliter judicetur vera, possit practicè adhiberi: quod utique affirmandum est.

ARTICULUS XIX.

Solvuntur adhuc aliæ Objectiones.

384. **O**b. 6. Qui sequitur sententiam, quamvis notabiliter minus, tamen adhuc verè Theologice probabilem, prudenter agit: ergo non peccat; quia omne peccatum est evidenter imprudens. Respondent quidam, omittendo ma. & ajunt, teneri hominem, prudentius agere: sed non male nonnemo objicit his illud. Apostoli 1, Cor. 7, v. 38. Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit; scilicet, quamvis hic melius faciat, non facit ille male: sic neque faceret imprudenter, qui sequeretur notabiliter minus probabilem, licet alter faciat prudentius, adeoque nec ille peccaret; quia, quamvis minus, tamen adhuc prudenter agendo, non peccamus. Resp. igitur neg. antec. nam non video, quae prudentia sit, relinquere motiva notabiliter graviora, & agnita qua talia, atque amplecti notabiliter leviora; nec enim talis prudenter potest directè judicare, sententiam minus probabilem esse veram: nec reflexè se excusare dubio, aut ignorantia invincibili: neque prætendere legem non sufficienter promulgatam, aut intimatam, quæ omnia patent ex supra jam dictis.

385. Dices 1. Titius Juvenis non potest argui imprudentia, si sic discurrit. *Licet videam, in Religione longè majorem pro me fore spem salutis; quia tamen in matrimonio video sufficientem salutis spem, & simul, quia Religio nibi esset onus valde difficile, ideo me determino ad matrimonium; ergo neque aliis potest argui imprudentia, qui sic discurrit: Licet videam in altera opinione longè majorem spem veritatis, salutis, vel recte agendi, tamen; quia benignior sententia mihi adhuc sufficientem spem veritatis, salutis & recte agendi præbet, & opposita opinio est mihi onus valde difficile, me determino ad sequendam hanc opinionem: benigniorem.* Resp. 1. om. antec. neg. conseq. Titius, qui certus est, se non obligari ad Religionem, potest utique habere spem salutis in sacerulo, aliquo modo sufficientem; quia potest prudenter judicare, se non peccare, non ingrediendo Religionem. At, quando obligatio legis est longè probabilior, tunc nec est sufficientis spes veritatis, saltem non talis, ut quis possit prudenter judicare, non dari obligationem; nec est sufficiens spes salutis, aut recte agendi; quia non potest quis in eo casu prudenter judicare, se non peccatum. *Hæc claret magis ex dicendis, unde*

Resp. 2. dist. antec. Titius non potest argui imprudentia peccaminosa. om. antec. non alicius imprudentia defectuosa. neg. antec. & multo magis conseq. ubi intervenit imprudentia peccaminosa. Concedo quidem, quod Titius per se non peccat (quidquid sit, an peccet per accidens, ratione periculi proximi &c. qua de causa omisi antec.) At, si nullo modo impruden-

ter agit, cur toties inclamant ascetae *ve negi-* gentibus vocationem? Certe est innegabile, hunc vocationis neglectum saltem esse magnam imperfectionem positivam, quæ verè prudens non est.

Nec dicatur, quod aliquis etiam, qui non sentit vocationem ad Religionem, tamen possit videre, esse sibi majorem spem salutis in Religione. Resp. enim neg. illat. DEUS neminem vocat ad statum, in quo pro ipso est spes minor salutis: & quibusdam major spes est in sacerulo, quam in Religione: unde, si talis habet indicia sufficientia alterius vocationis, non debet credere, majorem spem salutis pro se fore in Religione. Quod si tamen ponatur aliquis quæcumque de causa judicare, majorem spem sibi fore in Religione, hoc non obstante prudenter sequitur voluntatem Divinam, qua putat se vocari ad statum sacerularem, & optime debet sperare. Verbo: positivè prudenter agimus, quando agimus ex motivo virtutis (sic ut talis agit ex motivo implendi voluntatem Divinam) etiam inferioris; quia datur *prudens*, & *prudentius*: at, si ex nullo motivo virtutis agimus, non agimus positivè prudenter prudentiam Christianam, quamvis saepe dicamur prudenter agere prudentiam hujus mundi. Ex quo tamen non sequitur, quod semper agamus imprudenter peccaminose; quia, quando certò nulla est obligatio, ut in casu Titi, vel quando ex sufficienti ratione potest quis se resolvare, se hic & nunc non teneri ad aliquid, eti si istud ex nullo motivo virtutis omittat, non peccat, quamvis etiam agat ex hoc solo motivo, eo quod non teneatur. Si autem accederet motivum virtutis, posset positivè bene agere.

386. Ubi obiter noto, posse aliquid esse motivum virtutis in quibusdam circumstantiis, non in aliis, e. g. manere domi amore solitudinis, & collectionis animi, est saepius motivum virtutis, non autem est tale, quando est obligatio audiendi sacram in templo; si etiam potest aliquid esse motivum virtutis in circumstantiis certitudinis de nulla obligatione, non autem in circumstantiis obligationis, notabiliter probabilius propositum; quia obligatio, ita proposita, prævalet alteri sponte electioni. Sic, quando est notabiliter probabilius, rem non posse alienari, non est motivum virtutis, si eam dem in eleemosynam. Quando ergo proponitur obligatio per motiva, notabiliter graviora, non video, quomodo non imprudenter quis agat, si ei non pareat. Certe si Titio proponeretur ingressus Religionis sub obligatione per rationes longè probabiliores, e. g. quia experientia longa ei ostendit, esse sibi periculum, & determinatas occasiones peccandi, vix evitabiles, aut vincibilis in sacerulo, non video, quia prudentia posset discursum, in antecedente objectum, facere, & in sacerulo manere.

In casu nullius obligationis potest tandem Titius, saltem sine imprudentia peccaminosa (quamvis, si nullum motivum virtutis aliunde accedit, Christianam positivam prudentiam non agnoscam) potest, inquam, sic dicere: *Nolo ingredi Religionem; quia non obligor.* In casu autem obligationis, per notabiliter majora motiva propositæ, nemo sic dicere potest; quia, si quid huc ulque

ulque probavimus, id probavimus, quod ex nulla ratione, Christiana cum prudenter dicere possit: *Non obligor: præcisè autem se résolvere sic: Nolo obligari, quia obligatio est mibi onus, & oppositum est mibi favorable, et si rationes longè fortiores sint in oppositum: videtur tantum esse prudentia filiorum hujus saeculi, non filiorum lucis. Ex quibus etiam habetur, quod à casu, in quo certò nulla est obligatio, non sit paritas ad alium, in quo est obligatio notabiliter probabilior.*

387. Dices 2. Potest quis sententiam minus probabilem absolutè affirmare, vel judicare, esse veram: ergo etiam potest prudenter eam sequi. Resp. dist. antec. potest hoc absolutè. om. antec. potest prudenter. subdist. casu, quo accedit aliud motivum virtutis. om. vel conc. antec. casu quo nullum accedit. neg. antec. & conseq. vide etiam num. 298. & seq. Sanè non male Admodum R. P. Mathæus Kresslinger, insignis Scotista, in sua disputatione *Theologica de ultimo dictamine q. 2. s. 3. n. 64.* ait, non fore prudentem, nisi prudentia carnis, qui diceret: *Ego quidem omnibus pensatis agnoscō, hanc sententiam... similiorem falso, ...quia tamen desidero juxta mibi favorabilitorem operari, ideo absolutè prudenter judio, illam... rē ipsa esse veram, quamvis attendendo ad contrarias rationes... graviores... gravius formidem de falsitate. Quin igitur neque imprudenter posse fieri, ajunt Layman l. 1. tr. 1. c. 5. n. 5. Muniella simul 6. cons. n. 113. Suarez in 1. 2. tr. 2. disp. 10. s. c. 1. n. 5. P. Thyrus de usū opinionis probab. disserit 3. c. 2. n. 11. ubi longè plures adhuc citat: ad quod afferendum etiam valde inclinat Ralsterus disp. 3. q. 5. Quare, si qui sunt, qui hoc antecedens ex definitione sententiae Theologice probabilis putent patere, illi in definitione probabilitatis ab ipsis auctoribus, & à nobis longè recedunt: & id, quod vel maximè est in quæstione, tanquam aliquod principium viroso petunt. Repetantur hic dicta statim primo articulo hujus quæstionis à num. 292.*

388. Dices 3. Potest subditus prudenter, relicta opinione probabilitori propria, conformare suum judicium per obedientiam cæcam judicio superioris minus probabili: Item potest quis prudenter judicare, proximum suum esse bonum, eti probabilius ei sit, esse malum. Ceterè Angelicus 2. 2. q. 60. a. 4. in corp. & ad 2. docer, de proximis bene fentiendum, nisi manifesta ratio in oppositum appareat: ergo potest quis prudenter assentiri opinioni minus probabili præ probabiliore. Resp. Non videtur posse negari antecedens: unde auctores n. preced. allati, & negantes, posse voluntatem imperare assensum absolutè præstandum opinioni minus probabili, vel debent afferere (ut videtur velle P. Thyrus) quod e. g. auctoritas superioris ex opinione minus probabili faciat magis probabilem, ferme, ut auctoritas Ecclesiæ facit certa, quæ soli naturali lumini viderentur ex se incredibilia: quod, licet possit admitti, sèpissime fieri, tamen non videtur universaliter dicendum; cum superior non habeat infallibilem assentientiam Spiritus S. & sepe superior subsequens corrigat acta, & præcepta prædecessoris: adeoque, vel priorem, vel posteriorem errasse, neceesse sit. Vel debent illi auctores explicitari, quod

tantum velint, voluntatem non posse imperare assensum præstandum opinioni minus probabili, quamdiu intellectui adhuc applicata sunt motiva contraria magis probabilia: à quibus tamen considerandis possit voluntas eundem intellectum amovere, & deinde, illis quasi disparentibus, hunc ad assensum, opinioni minus probabili præstandum permovere: quod mihi videtur probabilis duci. Sic autem voluntas poterit, licet non in omni, tamen in aliquo casu imperare assensum, præstandum opinioni minus probabili, quamvis tunc non ut tali agnitus. Hoc autem voluntas faciet prudenter, si habeat motivum virtutis: at imprudenter, si tantum habeat pro motivo facultatem liberius vivendi. Hec de mente istorum auctorum: ego, ut supra dixi, omitto, quod voluntas forte etiam stantibus in oppositum motivis fortioribus, possit intellectum despoticè impellere ad assensum opinionis minus probabilis: at nego, id semper posse prudenter.

Unde in forma ad objectionem Resp. dist. conseq. potest hoc subditus, quando accedit prudens motivum imperandi talem assensum. conced. conseq. secus. neg. conseq. Assensus præstitus opinioni minus probabili, non est actus elicitus prudentiae (qua, cum sit virtus intellectualis, non habet actus elicitos, nisi certos) sed tantum est actus imperatus. Potest autem contingere, ut quis habeat motivum honestum virtutis, imperandi talem assensum: & tale motivum est obedientia erga superiore, vel charitas erga proximum. Hinc assensus in antecedenti adducti sunt prudentes, sicut etiam prudens est, imperare sibi usum materiæ dubiæ sacramenti in casu necessitatis.

At, sicut non esset prudens, imperare sibi usum talis materiæ absente necessitate, ita nec est prudens, imperare sibi tales assensus absente motivo virtutis prudenti. In casu autem nostro non datur motivum virtutis; sic enim tendet imperium: *Volo hanc sententiam, quamvis clare, & notabiliter similiorem falso, quam vero, judicare tamen absolutè veram: quia nolo esse obligatus lege, sed volo liberius vivere, & meam libertatem intactam retinere.* Quod autem hoc motivum sit motivum virtutis, & prudens prudentiæ verè Christianæ, non tantum prudentiæ carnis, quam Apostolus reprobatur, planè dicere non audeo: & credo, nec adversarius auderet, si Christus dominus ipsem eum interrogaret.

Dices 4. Possum ex motivo virtutis obedientiæ, vel charitatis, judicare, esse verum, quod ex se est tantum minus probabile, ut modo dicunt: ergo etiam possum ex motivo virtutis humilitatis, seu ex honestate subjiciendi meum judicium judicio aliorum, judicare, esse veram opinionem, quamvis ex se tantum minus probabilem, tamen adhuc verè probabilem, adeoque eam sequi. Resp. neg. cons. in casu quæstionis; nam in tali casu, quando meum judicium subjicio judicio aliorum, faventium meæ libertati, & non aliorum, eidem non faventium, motivum, in quo ultimè quiesco, non est exercitium humilitatis, sed amor libertatis, nolentis obligari ad tutius; si enim motivum esset humilitas, deberem meum judicium non minus subjecere judiciq; aliorum, quando isti me obligant ad

ad servandam legem, quām quando ab ea servanda me deobligant.

Sed nec video, quārē virtus prudentis humilitatis sit, subjicere judicium suum potius authoribus, nec magis doctis, nec majores rationes, sed minores afferentibus, & liberiora suadentibus, quām subjicere illud authoribus aliis, & quārē doctis, & notabiliter majores rationes afferentibus, ac legis observationem suadentibus: certē non videtur esse prudentis, illos istis præferre; cūm tamen vera virtus humilitatis, etiam prudens esse debeat. Aliud foret, si ego solus contra torrentem sentirem, ob rationes non adeō convincentes; tunc enim possem cogitare, alios esse me prudentiores: at, si sint plures mecum ejusdem opinionis, cur ex humilitate istos deferam, ut & me, & ipsos aliis subjiciam?

ARTICULUS XX.

Satisfit iterum novis objectionibus.

389. **O**b. 7. Nostra sententia est nimis

rigida: ergo rejicienda. prob. antec. plures leges non dantur, de quibus tamen probabilius est, eas dari; nam etiam falsa quandoque sunt probabiliora veris: ergo. Relp. neg. antec. ad prob. dist. antec. non dantur aliquā leges, de quibus probabilius est, eas dari. conced. antec. non dantur valde multā. neg. antec. & conseq. Etiam plures leges existunt, de quibus non habetur major probabilitas: adeōque non debent observari: ergo fit compensatio: imō cūm non teneamur servare leges, tam minus probabiliter existentes, quām & qualiter probabiliiter existentes, fit compensatio ultra & qualitatem: ex hac enim benignitate DEI, nos in his duobus casibus non obligant, fit, ut frequenter solvamur legibus existentibus, quām stringamur non existentibus, & elucet major bonitas DEI in remittenda, quām rigor in exigenda legum observantia.

390. Dices. Nostra sententia est causa peccatorum formalium: opposita autem tollit occasionem peccatorum formalium, & tantum est causa aliquorum peccatorum materialium: ergo ista est præferenda. Resp. si tollerentur omnes leges, illae etiam, quā de facto sunt certae, adhuc minor foret occasio peccatorum formalium. Informa dist. antec. nostra sententia est causa per se peccatorum formalium. neg. antec. est causa per accidens. conc. antec. & neg. conseq. Quod enim homines non lunt servare legem Divinam, culpa non est legis, aut DEI, sed malitia hominum, in cuius gratiam leges non debent tolli. Aliud est, si per nostram sententiam imponeretur onus humanae fragilitati nimium, quod tamen planè non fit; est enim valde moderatum, debere tantum obligationem vereri, quando notabiliter probabilior est: Si autem etiam obligationem & qualiter probabilem deberemus attendere, tunc utique esset major difficultas ex n. 321. Cæterum non debet quācunque occasio per accidens tantum peccati a legislatore caveri: & præfertim, si ea amotā sequeatur nimia laxitas disciplinæ, vel inutilitas legum.

391. Dices 2. Deberet juxta nos semper

indagari, quānam sententia esset notabiliter probabilior, vel certē & quā probabilis, & non sufficeret, scire, esse Theologicè probabile: sed sic imponimus hominibus grave onus, quod non probamus: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios debet semper indagari, an sententia verè Theologicè probabilis, & non tantum tenuiter probabilis: & tamen certum est, plures sententias non esse amplius Theologicè probabiles, quā inveniuntur hinc inde in libris, præfertim eorum, qui scripserunt ante decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. Legant, oblercro, adverfari, quā Cardenas in sua crisi Theologica part. 3. tr. 1. disp. 59. requirit, ut quis possit judicare de probabilitate sententia: item quā la Croix l. 1. n. 119, item n. 150. 152. & 165. & non erit multo majus onus in inquirenda probabilitate & quali.

In forma dist. ma. deberet juxta nos indagari, quānam sententia sit absolutē & qualiter probabilis. neg. maj. quānam respectivē ad operantem, seu ipsi operanti, sit & qualiter probabilis. conc. ma. & sic dist. min. neg. conseq. hoc enim onus, quācunque sit (quamvis adverfari valde id augeant) sufficienter probavimus. Dein, ut diximus n. 264, dubius de lege, debet morali diligentia veritatem inquirere: si quis iugatur hanc sufficientem adhibuerit, tunc (ut reit ajunt Rassler in synopsis parte posteriore. n. 120, & Kresslinger in sua disputatione q. 3. num. 111) vel percipit, intellectum suum vi rationum fatisclarē, ac sensibiliter ad assensum magis trahit a fundamentis opinionis taurioris, tanquam notabiliter gravioribus, vel non percipit: si secundum, datur moraliter & qualiter probabilitas, & licet sequi etiam minus tutam: si primum, non est amplius difficultas in indagando, vel intelligendo, sed exequendo, quam superari debere, nostra rationes probant.

392. Circa hanc tamen diligentiam, requiritur, ut ignoratio non sit vincibilis, aut impunitabilis, in primis auctores convenient, quod non debeat esse summa; aliis quis vellet esse confessarius, vel consiliarius? vel quis auderet, aliquid minus tutum facere? P. Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 4. sec. 8. n. 19. ait, debere esse moralem, qualitati operis, vel ministerii accommodatam, e. g. ut ait, indoctus debet consulere doctos viros, vel peritos ejus rei, & carentes suspicione, quod ex malitia sive ipsum decepturi. Doctus debet Doctores aliquos evoivere, vel leges ipsas mediocri diligentia inquirere, iisque intelligendis studere: nam neque adversarii dicunt, quod semper ad habendam veram probabilitatem Theologicam sufficiat, inspicere tantum unum authorem; quia multi, etiam magni viri, quandoque defendant sententias, modò non amplius Theologicè probabiles.

Ubi tamen nota, hanc diligentiam mediocrem, debere esse proportionatam circumstantiis rei, & operantis; ut adverfit Suarez locum citato; nam utique in gravioribus negotiis debet adhiberi major, quām in minoribus: & majorem quoque debet adhibere doctus, quām indoctus; hic enim, ut communiter docent, facit quārendo pro rei gravitate doctos: doctus, ut ait Rhodes tr. 4. de peccatis. disp. 2. q. 1. s. 1. §. 2. de-

debet diligenter studere, quod idem ait Sanchez l. 1. in Decal. c. 16. n. 36. Muniessa stimul. 8. n. 4. ait, literatum debere legere aliquem, vel aliquos libros idoneos, aut consulere aliquem, vel aliquos doctiores. Rusticus vero, vel aliis indoctis, ait n. 5. sufficere, si interrogent confessarium, vel parochum. Et hoc utique in ordinariis est verum, ut habent etiam Suarez loc. cit. & Valquez in 1. 2. disp. 62. c. 8. n. 42. & 43. Muniessa tamen cum aliis recte adverit, posse utique casum grayiorem dati, in quo major diligentia etiam ab indocto requiratur, videatur idem author a n. 118. ita tamen, ut, quando in casu æqualis probabilitatis negat usum licitum sententia minus tutæ, sciatur, nos ab eo recedere.

Præ aliis tamen hanc quæstionem contra Elizalde ac Camargo, nimis rigorosos, fuisse pertristat Ratisber in norma recti disp. 2. q. 8. a. 9. & eadem termè ratione de indoctis quidem ait, ipsis sufficere. si à viris probis, ac doctis, sincere consultis, accepterint responsum non ambiguum: & in plerisque sufficere ipsis responsum parochi, vel confessarii doctis verò sufficere, si consuluerint alios doctiores, & maximè, si legerint scripta celebrium auctorum, & ea sicut, quæ in aliis magni momenti negotiis adiutori solet, diligenter, rationes utrinque ponderaverint. Addit etiam, non majorem, nunc minorem requiri diligenter, pro diversitate personatum, rerum, aut actionum &c. videri mereunt ipse auctor hac de re doctissimè disserens: ubi obiter noto, ex eodem, quod, quando aliqui antiqui dicunt, indoctum posse sequi opinionem aliquis magistri, ex hoc non inferatur, eos voluisse dicere, quod licet sequi sententiam minus tutam, ac minus probabilem; nam probabilis est, certè ad minimum æquè probabile, quod rudi possit sepius absque ultiori inquisitione sequi responsum viri docti.

393. Ob. 8. Juxta nos daretur varietas consiliorum, & unus auctor, aut confessariorum, diceret aliquid licitum, alius idem dicere non posset: sed hæc varietas debet vjtar: ergo. Resp. Etiam juxta adversarios admitti debet varietas consiliorum, dum quidam dicunt, sententias quasdam esse Theologicè probabiles, alii negant, videatur tantum Cardenes in sua crisi p. 3. tr. 2. disp. 66. c. 8. in catalogo post art. 9. ubi non unam sententiam improbatim asserit, quas alii tanquam Theologicè probabiles propagant. Dein quidam confessarii indocti quandoque dicunt licitum, quod certò est illicitum: nunquid ad vitandam varietatem respondorum idem debet affirmare doctior? scilicet in hoc casu penitentis debet credere illi, cuius velrationem, vel auctoritatem, prævalere bona fide existimat; si hoc non potest discernere, post factam sufficientem diligentiam, utræque sententia ipsi æqualiter probabilis est.

ARTICULUS XXI.

Respondetur denuo aliis Objectionibus.

394. Ob. 9. Juxta nos confessarius non posset absolvere penitentem,

qui non vellet deserere sententiam, quæ eidem confessario videretur notabiliter minus probabilis: hoc est valde durum: ergo. Resp. hoc non sequi ex nostra sententia; quia, ut recte ait Muniessa. stimulo 8. n. 110. aliud est, confessarium non posse sequi illam sententiam: aliud, non posse eum, qui illam sequitur, absolvere: & potest esse probabilius istud, quin prius sit probabilius, vel æquè probable; nam sunt duæ quæstiones diversæ. Hæc responso sufficeret pro speculatione: at, quia hic casus potest in præ occurtere, opera pretium est, eum magis discutere.

Ponamus igitur, penitentem e. g. hollæ fæstituere aliquid, eò quod invincibiliter existimet, se non teneri ad restitutionem illius rei ex aliqua ratione, quæ confessario non videtur, nisi notabiliter minus probabilis, queritur, an possit absolvii. Resp. Si penitens est homo doctior, vel quasi æquè doctus, ac confessarius, utique debet absolvii; quia potest ipsis videri probabilius, vel æquè notabiliter minus probabile: & non video, cur alii se debeat hac in re conformare judicio confessarii: de cætero, quia agit bona fide, ut supponitur, est ritè dispositus ad absolutionem.

Si est homo indoctus, sed bona fide credit, se non obligari ad restituendum; quia a doctis, & rei peritis, de quibus nulla suspicio est, eos ex malitia velle decipere, sine ambiguitate audiit, se non teneri, iterum potest absolvii; quia potest illis viris visum fuisse probabilius licitum, quod licere confessario videtur, minus probabile: & non est, cui potius penitens sequatur confessarium, quam illos viros doctos: Et sanc sententia, quæ confessario videtur minus probabilis, sæpe aliis viris est probabilius, aut certè æquè probabilis.

395. Si autem homo indoctus invincibiliter bona fide judicat, se non teneri ad restituendum; quin doctos consuluerit, confessario autem videatur notabiliter probabilius, quod tenetur, tunc in primis videndum, an ex admonitione, vel instructione confessarii, fructus sit secuturus, vel non. Si merito timeatur, quod, qui nunc materialiter peccat, postea peccaturus sit formaliter, est absolvendus absque eo, quod imponatur ei restitutio; si enim in aliis certis erroribus invincibilibus, ubi admonitio est potius nocitura, quam profutura, non est monendum, ut docent gravissimi doctores, quos citat, & sequitur la Croix. l. 6. p. 2. n. 1758. tunc saltem æquali ratione non est urgendum in eo, quod non est certò, sed tantum notabiliter error. Si autem speretur fructus, tunc debet confessarius eum monere, suamque sententiam ei exponere: in qua, si nimiam difficultatem habeat, tandem, meo iudicio, potest remitti ad alios, quos consulat, non querendo laxiores authores, sed bonâ fide doctos, & pios: quorum iudicio, si le statutum promittat, videatur posse absolvii; cum non sit certa opinio confessarii, & ab aliis foris judicandum sit probabilius, quod ipsis videatur minus probabile.

Dices cum P. Thyrso de recto usu opinionis probab. differt. 14. c. 9. §. 4. n. 134. penitentem subiectum esse confessario, adeoque debere ejus sententia

sententiam amplecti: & si ita sit affixus bonis terrenis, ut ei nolit ad mentem confessarii dimittere, non esse ritè dispositum. Resp. Quod ad primum spectat: poenitens tantum subjectus est confessario in ordine ad peccata, & dispositionem requisitam ad Sacramentum, non autem, quoad omnes opiniones: unde, cùm talis, ut ponitur, exponat omnia peccata, nec habeat effectum positivum ad ullum peccatum (nam bona fides eum excusat) est ritè dispositus. Quoad secundum non est effectus peccaminosus ad divitias, si nolit eas relinquere, quando non judicat, aut non potest, vel non debet judicare, se obligatum ad eas relinquendas: at qui in casibus allatis non judicat, aut non potest, vel certè non debet judicare, se ita obligatum: ergo. vide hac de re Muniesam *stimul. 8. n. 106.* *Thyrsum loco modò citato.* Schildere tr. 2. n. 120.

396. Hæc dicta sint, quando poenitens invincibiliter judicat, sibi actionem licitam esse, quæ notabiliter minus probabilitate liceret. At, si poenitens dubitet de licentia actionis, queritur, an confessarius possit ei afferere licitam, quamvis ipsi, omnibus ritè consideratis, videatur notabiliter minus probabilis sententia afferens licitam. Resp. Licet recentior quidam Dilig. ex editus (qui omnino rigidam tenet) hoc licitum afferat, non videtur mihi, hoc posse concedi. Vel enim confessarius, dicendo, actionem esse licitam, intelligi vellet, actionem esse absoltè licitam, & loqueretur contra mentem: vel intelligi vellet, eam esse operanti licitam, & non video, ex quo fundamento hoc diceret.

Non enim ea actio licita est; quia alii dicunt licitam; cùm confessarius omnino judiceret, eos falsum dicere: non, quia alii licet id dicere, nempe qui eam sententiam tenent esse æquè probabilem, vel saltem bona fide judicant, licere sequi sententiam minus probabilem &c. nam illis licet hoc dicere; quia vel habent ignorantiam invincibilem legis, quam confessarius non habet: vel, si lex directè prohibens non detur, non habent conscientiam, aut persuasionem, seu veram, seu erroneam de existentia legis, quam confessarius habet, & qua stante non potest idem affirmare: non, quia poenitens habet bonam fidem; nam istam excludit dubium: non, quia, et si confessarius dicat illicitam, tamen poenitens eam faciet; quia hac ratione hominibus projectæ conscientiæ omnia licent: non, quia est difficile, abstineri ab actione; difficultas enim intrinseca observationi legis non excusat. Si tamen accederet aliqua difficultas extrinseca per accidentem, posset hæc aliquando excusare: sed tunc actio, ex se minus probabilitate licita, posset ut vestita hac circumstantiæ difficultatis, videri probabilius, vel æquè probabilitate licita.

Hoc tamen non nego, posse confessariorum dicere, se judicare rem illicitam ex his rationibus, quosdam alios tamen judicare eam licitam ex his, vel illis rationibus, quas potest breviter addere, ut poenitens doctus possit ipse rationes librare, & videre, an propter illas ipsi videatur actio probabilitate licita, vel non: vel, si est indocitus, potest ei (uti etiam docto) permitti, ut bona fide consulat alios &c. ut dictum n. *preced.* interim autem actionem, prout potest, suspen-

dat: & dein bona fide prudentum, & piorum judicium sequatur.

397. Dices. Potest quis, ut diximus n. 388, ex motivo charitatis judicare, & affirmare, proximum esse bonum, licet notabiliter probabile sit, eum esse malum: ergo etiam ex motivo charitatis, ne scilicet proximus nimis graviter, potest dicere actionem licitam, quamvis minus probable sit, esse licitam. Resp. neg. non est charitas, si proximo condescendamus in illicitis: neque charitas proximi exigit, ut in ejus gratiam tollamus leges superiorum, quas ipsis potest, & tantum non vult implere. Certe charitas non vult, ut falsum dicamus, aut ut viam arctam ad cœlum nimis laxemus, neque ut legem DEI sufficienter cognitam non doceamus. Unde in hoc casu non est motivum virtutis charitatis, quæ tantum vult, proximo succurri in rebus, quæ non sunt contra leges: & hinc ad actum charitatis debet præsupponi, actionem non esse contra leges, atque tunc primum hæc potest ex charitate fieri; alia cur non posset idem quis dicere respectu sui ipsius; non enim minus potest quis amare se ipsum, ac alios: in modo in causa pari potest quis sapienter præferre se alii. Quare longè aliud est in causa opinionis bona de proximo, aut obedientiæ; quia opinio illa non est ullo modo prohibita, authoritas autem superioris est circumstantia, mutans extrinsecè objectum: non ita difficultas, quam in adimplenda lege haberet proximus, cui compatimur; ut enim jam dictum, difficultas intrinseca legi non excusat ab ejus obliteratione, nec te, nec proximum tuum.

398. Ob. 10. Sententia afferens, licitum esse sequi opinionem minus tutam, & notabiliter minus probabilem, est æquè probabilis, ac nostra, vel saltem non est notabiliter minus probabilem: ergo licet illam sequi: consequenter nostra conclusio evertit se ipsam. Hoc argumentum reflexum est etiam adhibitum contra rigoristæ ad benignis, dicentibus, sententiam benignam esse magis probabilem adeoque licitè adhibendam: sed rigoristæ negarunt antec. & nos quoque existimamus, nostram sententiam esse notabiliter probabiliorem; nam auctoritas est saltem moraliter par, ratio pro nostra sententia notabiliter prævalet, cui accedit valde rationabilis, & satis clara solutio objectionum omnium, qualem nostris, rationibus reponere adversarii non possunt. Igitur nihil deest, quo minus prudenter dicamus, nostram sententiam notabiliter prævalere. Resp. 2. om. antec. neg. conseq. non enim juxta nos licitum est, sequi quamcumque sententiam æqualiter probabilem, sed tantum illam, quæ immediatè, & directè, versatur circa licentiam actionis, & immediatè afferit, esse æqualiter probabile, quod res licet, vel non licet: vel quando æqualis probabilitas cadit immediate super existentiam legis directæ, immediate prohibentis, vel permittentis aliquam actionem, ut exp̄s diximus n. 316. sententia autem adversariorum, de qua hic agitur, non immediatè cadit in existentiam legis directæ de actione ponenda, neque veratur immediatè circa licentiam actionis, sed cadit reflexè in opinionem conceptam de licentia actionis, & hanc ex se minus probabilem, aliquo modo reflexè, & extrinsecè, facit æquè probabi-

probabilem, atque sic tantum reflexè, & media-
tè versatur circa licentiam actionis: quare non
est similis casus cum casu nostræ conclusionis.

399. Dices 1. *æqualis* probabilitas non debet cadere in actionem, ut ita dicam, nudam, sed in vestitam suis circumstantiis objectivis: ergo potest dici, quod etiam fententia benigna cadat immediate in actionem ut vestitam opinionem mintis probabili: adeoque sufficienter immediatè veretur circa licentiam actionis. Resp. diff. antec. *æqualis* probabilitas debet cadere in actionem vestitam circumstantiis objectivis, quæ sint objectum judicij directi, & immediate veriantur circa licentiam actionis, conc. antec. quæ sunt tantum objectum judicij reflexi, neg. antec. & conseq. Circumstantia illæ sunt e. g. necessitas, auctoritas, vel opinio aliorum de ea re directe judicantium, præceptum, accidentalis difficultas &c. quæ aut cauſant bonam fidem, aut sunt objectum directum, judicij immediati, de licentia actionis.

Si jam judicium directum, immediate respon-
siciens has circumstantias objectivas, sit æquè
probabile, actio est juxta nos licita. At inter
has circumstantias non debet computari opinio
sua propria, vel ipsum directum judicium mi-
nus probabile; nam hoc est tantum objectum
judicium reflexi, & hac ratione non jam directum
judicium, sed tantum reflexum esset æquè pro-
bable: adeoque casus non esset similis casui
nostræ conclusionis: contra quam insuper non
militant rationes, quæ contra sententiam adver-
sariorum, scilicet, quod hac ratione nimis leges
forent inutiles, & etiam existentes nec tamen
invincibiliter ignorarunt, non obligarent: unde
cum hac sententia reflexa adversariorum, & no-
stra conclusione non est paritas, & contra eam
pugnanti rationes valde graves, quæ nostram
conclusionem confirmant.

400. Dices 2. Etiam nos adhibemus principium reflexum: *In dubio legis non datur obligatio eam servandi.* Resp. nos non negare, posse, adhiberi principia reflexa, sed dicimus, ad horum applicationem debere iam presupponi et qualitatem probabilitatis sententiae directae, non enim ex hoc principio inferimus, sententiam aliquam esse aequaliter probabilem, sed aequalis probabilitas presupponitur, & ex hac ipsa inferitur, legem esse dubiam, tunc autem primum ex principio reflexo inferimus licentiam actionis. Sic etiam alterum dictamen reflexum, sicut equali probabilitate utriusque sententiae, non teneor amplecti tatiorem: non probat, sententiam aliquam esse aequaliter probabilem, sed supponit.

401. Dices 3. Saltem nos tanquam circumstantiam objectivam ponimus ignorantiam, & dubium: ergo etiam potest poni sententia minus probabilis. Resp. neg. antec. in sensu stricto loquendo, quamvis aliquando latius loquendo, ignorantia, vel dubium vocetur circumstantia objectiva. Potius ponimus ignorantiam, & dubium loco opinione directe versantis circa licentiam actionis; nam ignorantia, & dubium saltem aequivalent opinioni directe aequaliter probabili: imo ideo juvat aequalis probabilitas; quia aequivalat ignorantia, aut dubio: ergo jam per ipsam ignorantiam, & dubium habetur sal-

tem æquivalenter æqualis probabilitas imme-
diata de licentia actionis, & non primum hæc
licentia, vel aliquod judicium directum de licen-
tia, debet hanc æqualitatem probabilitatis reci-
pere à principio reflexo, sicut tamen juxta ad-
versarios debet primum sententia directa minus
probabilis recipere æqualem probabilitatem à
principio reflexo, scilicet ab isto, quod æquali-
ter probabile sit, licitum esse, sequi sententiam
etiam minus probabilem. Quare, licet juxta
nos ignorantia, aut dubium, sit aliqua circum-
stantia obiectiva respectu judicij reflexi, non es-
talis circumstantia respectu judicij directi: sed
est æquivalenter hoc ipsum, neque in hoc casu
debet haberi judicium aliud directum æquali-
ter probabile; quia, quod æqualis probabilitas
præstaret, immeiatæ præstat ignorantia, vel du-
biu[m], ut modò ostendit.

ARTICULUS XXII

*Solvuntur ultimæ objectiones, &
adduntur aliqua corollaria.*

402. **O** B. II. Licet mihi videatur sententia aliqua notabiliter probabilior, possum tamen absolute judicare, eam non esse magis probabilem, quam oppositam: ergo omnes licet sequi, prob. antec. possum utique falli meo iudicio: & sapit superbiam, velle suum iudicium aliorum iudicio preferre: ergo. Resp. retorq. arg. ergo, etiam mihi sententia videatur moraliter certa, possum judicare, non esse talem, quia etiam possum falli, & sepe sunt, qui etiam sententias alii certis oppositis defendunt. Sane Cardenes non unam tanquam certam defendit, cui oppositam tueruntur alii. Ex hoc autem ulterius sequetur, quod talibus sententiis non posset quis uti, quando agitur de valore sacramentorum, quod est valde durum. in forma negg. antec. supposito, quod omnia legitimè consideraverim. ad prob. concr. p. antec. neg. autem 2. & cons. licet enim possum falli, non sequitur, quod prudenter possum judicare, me hic & nunc falli, aut non esse majus periculum deceptionis in opposita, quam in mea sententia, qua ab auctoritate, vel ratione notabiliter prævaleat. Cumque quilibet debeat sibi formare dictamen conscientiae proportionaliter ad suum iudicium, quod sine passione, & matura cum deliberatione, ac sufficienti intellectus capacitate, concepit, non potest in hoc casu judicare actionem sibi licitam. Quod spectat ad 2. p. probationis, seu superbiam, esset quidem ei locus, si ego solus sine gravibus rationibus contra alios id judicarem: at, si plures doctiores me, & doctissimi mecum sentiant, vel ego saltet rationes, maturè, cum debita applicatione, ac capacitate, sine omni passione expensas, longè graviores habeam, & oppositas latclare solvam, nulla est superbia non sentire aliter, imò foret imprudentia, si oppositis levioribus sententias sentire.

fundamentis afferentur.
Ob. 12. Non semper tensor consulere do-
ctiores, quamvis hi doctiūs, & probabiliūs re-
sponsuri essent, sed sufficit consulere doctos:
ergo etiam non tensor semper sequi sententia
proba-

probabiliores, licet haec sint verosimiliores, sed sufficit sequi sententias adhuc verè probabiles. Resp. Consulere in casibus conscientia alios viros doctos, spectat ad moralem diligentiam, quæ adhiberi debet ad inveniendam veritatem: qua in re sufficit, saltem ordinariè, consulere doctos, & prudentes; quia isti, saltem in communibus, censentur non minus sufficietes ad solvenda dubia, quam magis docti, & existimatur æquè facile apud illos in communibus invenienda veritas, quam apud istos: imò magis docti non semper respondent probabiliora, sed sèpè laxiora, & minus probabila. Si autem sint casus difficiliores, etiam non semper sufficit consulere quosvis minus doctos: sed debent pro qualitate negotii consuli doctiores, quantum moraliter fieri potest; & quantum isti moraliter haberi possunt.

Certè si haberem doctiorem ad manum, & verosimillius mihi esset, quod minus doctus mihi responsurus esset probabilius falsum, non possem istum præ illo consulere; quia non bona fide inquirerem veritatem. In forma. neg. cons. Licit sèpè consulere minus doctos; quia etiam hac ratione satisfit obligationi inquirendi veritatem; eo quod æqualis spes sit eam inveniendi apud minus doctos, quam apud magis doctos. At non licet sequi sententiam minus probabilem; quia hanc sequendo non satisfit obligationi servandi præcepta; cum ista non eodem modo observarentur, si minus probabilis ratio ab eorum observatione eximere posset: sed multa leges reverè existentes violarentur, aut frustra essent positæ &c. quæ in probatione sententia nostræ deduximus.

403. Collige 1. Judicem non posse judicare juxta sententiam minus probabilem, quod videtur per se clarum, & sumitur ex propositione damnata mox citanda: imò judex non potest judicare juxta æqualiter probabilem: sive, non potest, ex duobus æquale jus habentibus, uni præ altero rem totam adjudicare, sed debet procurare, aut compositionem, aut transactionem, aut divisionem rei. Ratio est; quia, licet sit æqualis probabilitas circa jus, non est æqualis probabilitas circa licentiam actionis judicis; hic enim ex officio constitutus est, ut judicet secundum probabilem. Unde casus hic, qui à quibusdam vocatur *casus pro amico*, ab aliis rectius dicitur *casus pro diabolo*. Et hoc spectat propositione 2. damnata ab Innocentio XI. Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

Aliud est de Advocato, qui, cum ejus officium sit, non judicare, sed rationes proponere, & juvare clientem, potest causam æqualiter probabilem defendere, & rationum momenta afferre: imò potest etiam defendere minus probabilem causam; quia fors judici videbitur magis probabilis: monere tamen debet clientem; quia forte hic in causa ita periculosa nollet facere sumptus.

404. Collige 2. Ministrum Sacramentorum, extra casum necessitatis, non posse adhibere materiam, aut formam, vel aliam rem, ad valorem sacramenti requisitam, tantum probabilem, aut etiam tantum probabilem præ tuta, si haec haberi possit; nam iterum non est probabile, quod adhibere ista liceat, ex propositione.

ne 1. ab Innoc. XI. damnata: Non est licitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tuitore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damat incurrendi. Hinc sententia probabiliter tantum utendum non est in collatione baptisimi, ordinis fidelitatis, aut Episcopalis.

405. Quodsi objiciatur, ipsos summos Pontifices usos fuisse sententia minus probabilibus in dispensationibus, ubi agebatur de valorem matrimonii, vel alterius Sacramenti. Respondetur, licet alii minus probabiles vise sint, non tamen Pontificibus tales vias fuisse, imò, si Pontifices ejusmodi sententia usi sint, inferri, tales sententias esse sufficienter certas. vide etiam num. 370. Quantum autem attinet ad matrimonia Paraquariensium, circa qua Urbanus VIII. videtur reliquise nostris Patribus usum opinionum probabileum, intelligendum id est, si nempe tuta, aut certa haberi non possit, ut ibi crebrò non poterat haberi, eò quod videtur fuisse tantum concubinum vagus, & nesciretur sapissimum, quanam uxor prima fuisse. videatur *Del Techo Histor. Paraquariensis*, l. 10. c. 15. Item P. Thyrus de usu opinionum probabilem *dissert.* 14. c. 7. Quando autem quodam consistoria judicant, in causis matrimonialibus, ubi agitur de valore Sacramenti, juxta sententiam minus probabilem, & minus tutam, si etiam ipsis talis videatur, & tamen rectè judicent, id eatenus fieri potest, quatenus censetur Ecclesia posse in iis dispensare, & simul, quantum potest, tacite dispensare, eò quod, ut ajunt, sciat, & toleret. De hac quodam videri potest *Cardenas*, *dissert.* 2. in 1. propositionem ab *Innocentio XI. damnata* c. 8, ubi per plures paragraphos, & numeros hac de re agit: & a. 3. n. 529. sic habet: *Quando est vera probabilitas juris de valore matrimonii, saltem in iis, quæ pendent ex iure humano Ecclesiastico, valor matrimonii sit omnino certus*. Veram autem probabilitatem opinionum, seu opiniones verè probabiles, num. 530. ait esse illas, *Quæ, licet non propugnantur ab omnibus, tamen ab omnibus recipiuntur tantum probabiles*. Deinde a. 11. ponit hunc titulum: *Resolutio in dubio positivo circa impedimenta iure Divino, & naturali dirimentia, certum esse valorem matrimonii ex dispositiōne juris Ecclesiastici*. Prīus autem num. 586. dixerat: *Dubium positivum est, quod oritur ex varietate opinionum probabilium utrumque pugnantium. Quæ longè fusiū deducta in ipso auctore legi possunt*.

406. Collige 3. Nec Medicum posse, adhibere medicinam tantum æqualiter probabilem prætutori; exigit enim hoc charitas erga proximum, & officium medici, ut, quantum potest, tunisimè procuret valetudinem corporis. Si tamen nulla medicina foret certa, aut tuta, posset in casu gravis necessitatis adhiberi medicina probabilior, aut etiam, si haec haberi non possit, probabilis. Plura corollaria similia facile est reperire apud morales Theologos. Cæterum, ut sub finem universaliter aliquid dicam, in morali materia maximè in id incumbendum, ut non nimidum laxus, nec nimidum rigidus sis. *Medio tutissimus ibis: tuncque ritè incerferis, si Regio Prophetæ concinere possis: Misericordiam, & judicium cantabo tibi Domine.*

Ps. 100. v. 1.

INDEX.

INDEX

Disputationum, Questionum, & Articulorum

In Tractatu
DE ANGELIS.

DISPUTATIO I.

De Natura, ac Naturalibus propri-
etatis Angelorum. 2

QUÆSTIO I.

De Existencia, & Natura Angelorum.

Art. I. An Angeli existant.	3
Art. II. Quales sint Angeli.	14
Art. III. Solvuntur Objectiones.	20

QUÆSTIO II.

De Potentia Locomotiva Angelorum.

Art. I. Per quid, & quomodo Angelus sit in
loco.	34
Art. II. An, & quomodo Angeli possint mo-
veri.	46

QUÆSTIO III.

De Potentia Intellectiva Angelorum.

Art. I. An Angeli indigeant speciebus ad co-
gnoscenda objecta, & unde eas accipient.	54
Art. II. Quenam objecta Angeli naturaliter
cognoscere possint.	67
Art. III. Solvuntur Objectiones.	81
Art. IV. Quomodo Angeli inter se, & cum
aliis loquuntur.	103

DISPUTATIO II.

De Gratia, & Lapsu Angelorum. 111

QUÆSTIO I.

De Supernaturali Gratiâ Angelo-
rum.

Art. I. An Angeli in primo instanti se disposue-
rint ad primam gratianam.	112
Art. II. Quid tenendum de SS. Angelis Custo-
dibus.	127

QUÆSTIO II.

De Lapsu, & Pœna Angelorum.

Art. I. Quando, & quomodo Dæmones pec-
caverint.	135

Num.

142

153

In Tractatu
DE BEATITUDINE.
DISPUTATIO Unica.

De Beatitudine.

2

QUÆSTIO I.

De Beatitudine Objectiva.

Art. I. An DEUS sit finis ultimus creatus & ra-
tionalis, & in omni actu morali intendatur.	3
Art. II. Solvuntur Objectiones.	11
Art. III. An DEUS sit Beatitudo Objectiva
creature rationalis in quovis statu.	24
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	34

QUÆSTIO II.

De Beatitudine formalis supernatu-
rali.

Art. I. In quo consistat essentia Beatitudinis
formalis.	43
Art. II. Solvuntur Objectiones.	56
Art. III. An Perpetuitas Beatitudinis, & cer-
titudine de ipsa, sit de essentia Beatitudinis for-
malis.	80
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	91
Art. V. Quenam adhuc bona secum afferat
Beatitudo.	106
Art. VI. Solvuntur Objectiones contra assertam
impotentiam peccandi, & errandi in Beatitudo.	130

In Tractatu

DE ACTIBUS HUMANIS.

DISPUTATIO I.

De Moralitate Actuum Humanorum. 2

QUÆSTIO I.

De Voluntario, & Involuntario.

Art. I. Quid, & quotplex sit Voluntarium,
& Involuntarium.	3
Art. II. Solvuntur Objectiones.	14
Art. III. Quid sit Voluntarium in causa.	21
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	29
Art. V. Quomodo ad Voluntarium se habeat
Metus,	

Metus, & Concupiscentia.	42
Art. VI. Solvuntur Objectiones.	49
Art. VII. Quomodo ad voluntarium se habeat Ignorantia.	53
Art. VIII. Solvuntur Objectiones.	65

QUÆSTIO II.

De Libero.

Art. I. Quid, & quotuplex sit Libertas.	75
Art. II. Solvuntur Objectiones.	85
Art. III. An homo sit liber.	94
Art. IV. An sit possibilis pura omissione libera.	109
Art. V. An libertas sit intrinseca, vel extrin- seca adiui.	126
Art. VI. Solvuntur Objectiones.	131
Art. VII. Qualis libertas, & quale meritum competat adiui interno imperato.	149
Art. VIII. Solvuntur Objectiones.	154
Art. IX. An Actus externus augeat meritum Actus interni.	164

QUÆSTIO III.

De Honestate, & Inhonestate
Morali.

Art. I. Que sit Regula Moralitatis.	174
Art. II. Solvuntur Objectiones.	179
Art. III. An sit possibilis Actus Moralis Indif- ferens.	188
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	195

DISPUTATIO II.

De Conscientia. 216

QUÆSTIO I.

De Conscientia in Genere, & Certa in
specie.

Art. I. Quid, & Quotuplex sit Conscientia, & quomodo obliget Conscientia Erronea.	217
Art. II. An conscientie dictamen Ultimum de- beat esse certum.	220
Art. III. Solvuntur Objectiones.	227

QUÆSTIO II.

De Conscientia Dubia.

Art. I. Quid, & quotuplex sit Dubium, & an Num- ligeat agere cum dubio prædicto.	241
Art. II. An in dubio semper sit eligendum tutius.	241
Art. III. An obligemur ad tutius in dubio legi.	242
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	242

QUÆSTIO III.

De Conscientia Probabili.

Art. I. Quid sit Opinio Probabilis.	291
Art. II. Quomodo dividatur Opinio Probabilis.	291
Art. III. An liceat in praxi sequi Opinionem magis probabilem, sed minus tutam.	291
Art. IV. Solvuntur Objectiones.	304
Art. V. Solvuntur reliquæ objectiones ex SS. Patribus.	303
Art. VI. An inter duas sententias æqualiter probabiles liceat sequi minus tutam.	311
Art. VII. Solvitur prima objectio ex SS. Pa- tribus.	316
Art. VIII. Solvuntur aliae objectiones ex SS. Patribus.	323
Art. IX. Solvitur objectio ab autoritate an- tiquorum.	326
Art. X. Solvuntur Objectiones à ratione.	329
Art. XI. Solvuntur aliae objectiones à ratio- ne.	331
Art. XII. Quid censeant Authores de senten- tia minus tuta, & minus probabili.	341
Art. XIII. Que sit authoritas sententie affer- antis licitum usum opinions æqualiter proba- bilis, non vero notabiliter minus probabili.	341
Art. XIV. An liceat sequi opinionem minus tu- tam, & notabiliter minus probabilem.	351
Art. XV. Ulterior probatio nostræ sententie.	351
Art. XVI. Solvuntur Objectiones.	361
Art. XVII. Solvuntur aliae objectiones.	372
Art. XVIII. Respondetur aliis objectionibus.	378
Art. XIX. Solvuntur abhuc aliae objectiones.	384
Art. XX. Satisfit iterum novis objectionibus.	389
Art. XXI. Respondetur denuo aliis objectioni- bus.	394
Art. XXII. Solvuntur ultimæ objectiones, & adduntur aliqua corollaria.	402

